This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

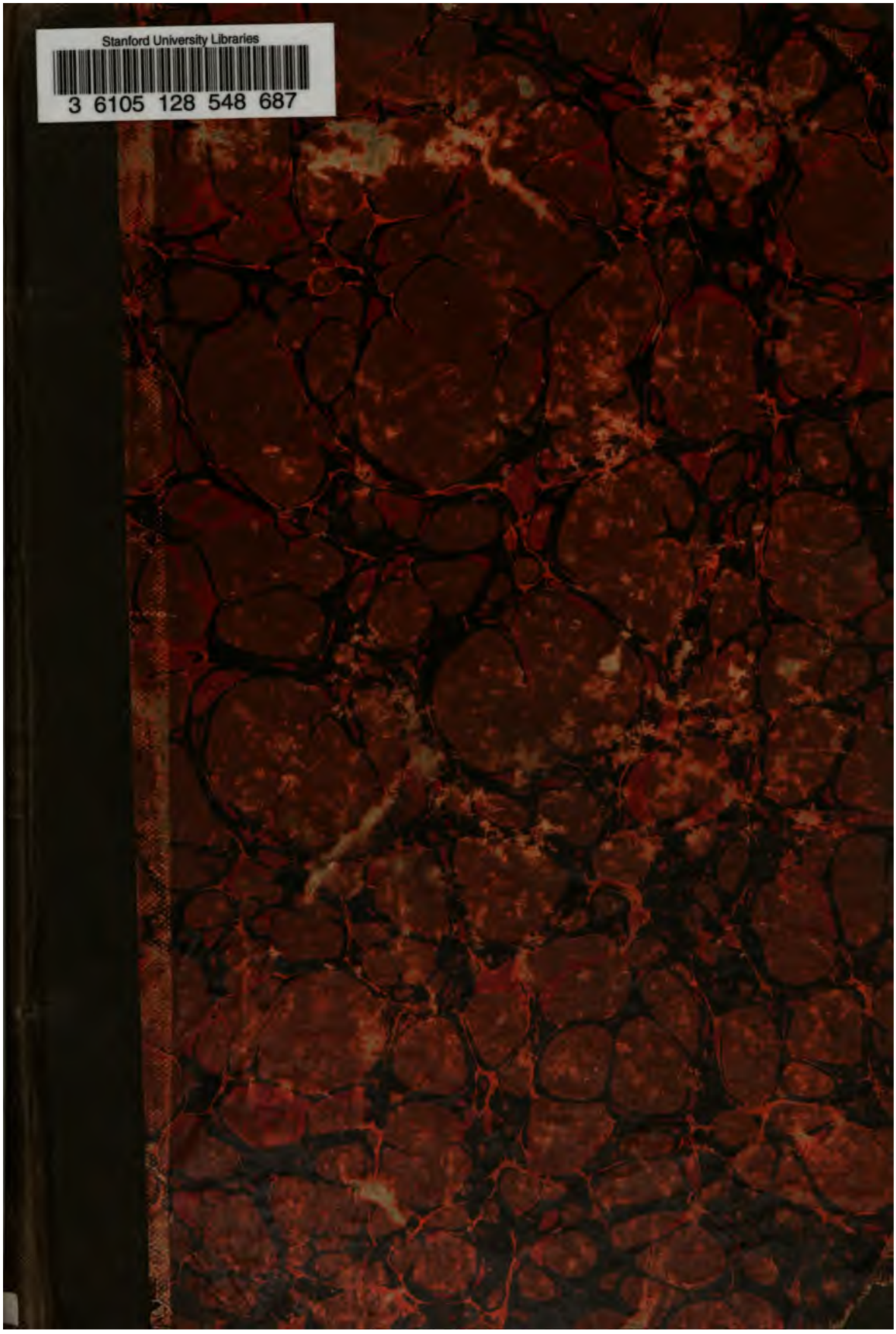
Stanford University Libraries
3 6105 128 548 687

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

194 149

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ГОДИНА ПЕТА.

ИЗДАЈЕ

„МАТИЦА СРПСКА.“

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЦИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,

ПЛАТОНОВА ШТАМПАРИЈА

1870.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
SEP 22 1961

AP56
M33
v. 5

Где је што.

I. Песништво.

а.) уметничко.

Абердар. спаваш ли злато моје. Стр. 35. — Поред свирке. Стр. 80. — Ха, Бога ми. Стр. 112.

М. Ђ. Гдишић. Син. Литавска народна песма. Стр. 289.

Д—н. Моме роду. Стр. 335.

Игмановић, Чемерном Бошњаку. Стр. 176.

Ј. М. На Курилову. Стр. 265.

Мита Поповић. Поздрав браћи. Стр. 55. — Едомова женидба. Стр. 129.

Непознати. Што не певам. Стр. 296.

Огњан. Чујеш ли боже! Стр. 272. — Црна Гора. Стр. 313.

Огњеслав Утјешеновић-Острожински. Привидни мир. Стр. 25. — Наше жеље. Стр. 24. — Ратна песма косовска. Стр. 25. — Робље. Стр. 49. — Дивија светиња. Стр. 73. — Олуја. Стр. 97. — Утјеха. Стр. 121. — Повратак певачице. Стр. 145. — Нова звијезда. Стр. 169. — Проклето пролеће. Стр. 193.

Ђена Павловић. Хвала. Стр. 248.

И. Ђ. Наши јунаци. Стр. 106. — Зимини дари. Стр. 202.

Милорад П. Шапчанин. На растанку Стр. 1. — Пред селом 155. — На уранку. Стр. 217. — Џоне Андерсоне, срце из недара. Стр. 241.

б.) народно.

Народне песме. Из рудничког округа. Скупио Ј. М. Стр. 9.

Српске народне песме. Из збирке Б. У. М. Стр. 30. 223. 322. 367. 417.

Народне песме. Из збирке М. Стр. 343.

II. Новеле, уметничке и народне приповетке, путне црте.

Мала грофица. Написао Октав Феље. С француског. Стр. 2. 26. 51. 73. 97. 121. 170. 194. 218. 242.

Пероз. Историјска новела од М. Јокајије. Превео Душан Ђермеков Стр. 65. 89. 114. 138. 159.

Кармељук. Приповетка из русинског живота, од Марка Вовчка. Превео Н. Стр. 146. 177. 203. 226. 249.

Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. С руског *-* Стр. 267. 290. 315. 335. 361. 385. 409.

Толпач. Из ауербахових шварцвалдских приповедака са села. Превео Ђ. Анђелковић. Стр. 274. 296. 323.

Најлепши дан у животу кромуелевом. С мађарског превео — и. Стр. 305.

Ђаволска посла. Приповетка Н. В. Гоголља. Превео с руског Л. К. Лаз. Стр. 330. 355.

Три руже. Превео Милан Лакић, медик. Стр. 376. 402.

III. Повесница и земљопис, јестаственица, химија.

О роду деспотице српске Анђелине и срећи деспине Марије, од Р-ца. Стр. 13.

Нешто из народног биљарства и лекарства. Јован Мишковић. Стр. 17. 40.

Нешто из химије. По немачком од А. Стр. 132. 156. 180. 207. 229. 253. 281. 302. 327.

Биљка или животиња. Р. Л. Стр. 187. 210.

Црногорац Марко Мартиновић. Ст. Н. Стр. 308.

О користи и важности масти у човечјем телу. По А. Бериштајну, од А. Стр. 348. 369.

Шта је спавање. С немачког превео Љубомир Миљковић. Стр. 418.

Госпођа Стајелова. Написала Марија Лебедева. Стр. 427.

IV. Књижевност и критика.

Млетачки трговац. Виљема Шекспира драма у 5 радња. Од дра Милана Јовановића. Стр. 35.

Јелисавета кнегиња црногорска. Од Лазе Костића. Стр. 85. 112. 136. 183.

Реалност у појезији. Писмо редакцији „Матице.“ Од С. Марковића. Стр. 344.

Одговор Светозару Марковићу на његов чланак „Реалност у појезији.“ Од уредништва „Матице.“ Стр. 422.

V. Различни састављи.

Жена. (The sketch book of Washington Jrwing.) Од Ст. Новаковића. Стр. 10. 32.

Еманципација Српкиња. Јавно предавање Драге Дејановића. Стр. 56. 81. 108.

Једна слика од Јарослава Чермака. Стр. 61.

Говор Марије Лебедеве на „селу“ што је приредило друштво „Прехођница“ у корист пострадалој браћи Бокељима. Стр. 233.

Непостојанство књижевности. (The sketch book of Washington Jrwing.) Ст. Н. Стр. 237. 257. 284.

О брзини. По немачком, Вл. Арс. Стр. 352.

VI. Просветни заводи

Српско народно позориште. „Колера и женска ћуд.“ Стр. 19. — „Обрштар од осамнаест година.“ Стр. 19. — „Нелска кула“ Стр. 20. — „Сан на јави.“ Стр. 45. —„Јелисавета кнегиња црногорска.“ Стр. 69. — „Укроћена горопад.“ Стр. 92. — „Милош Обилић.“ Стр. 163.

Матица илирска. Стр. 23.

Хрватско певачко друштво „Коло.“ Стр. 311.

VII. Ситније ствари.

Народне загонетке. Скупио Јован Мишковић. Стр. 116. 212. 260.

Српске народне басме. У Срему их скупио и описао Б. У. М. Стр. 310. 333. 358. 382.

Разне изреке. Стр. 407. 430.

Осим тога готово у сваком броју: књижевне белешке, гласник и библиографија.

Број 1. У НОВОМЕ САДУ 10. ЈАНУАРА 1869. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НА РАСТАНКУ.

Што си ми се отиснуо
У дубоке мисли, лале,
Или си се скаменио?
Ил' су моје драži мале?
Ластавичка коса моја
Гле, стакли се ка' и прије,
А усница руј вечерњи
Не сија л' се руменије?
Ил' нам љубав плетке гоне
Док' у чемер не потоне?

„Твојих драži млечно море
„Рекао бих да дна нема —
„Црна авет нескладности
„У далеком углу дрема.
„У оку ти и на устих
„Прелива се још сласт већа,
„А лишце ме твоје бело
„На каварски мрамор сећа.
„Убава си, љупка, дивна,
„Љело моја милостивна.

Па какав је мутан нанос
У врело ти срце рино?
Ил те зрачак засечуо
Што ј од мене лепше сијно?
Жарка област твога срца
Држава је била моја,
У њој су се двори сјали
Од утехе и покоја:
Каква сабласт сад нас вија
Што стубове двор'ма нија.

„Истаче се сунце туђе
„Из предела мутних, тамних,
„А зраци му у разблуди
„Просипаху трепет срамни.
„И теби се зажелело
„Вијнути се по том зраку,
„А само си осмех хладан
„Оставила свом јунаку.
„И тај хладан облак, љељо,
„Набрао ми чело бело.“

Не будимо прошлост прашну
Њу ћу мртву мртвим дати,
А с тобом ћу топле дане
С врелим срцем умивати.
Ево ти се мој загрљај,
Пристаниште тихо, нуди,
Ил' пустињом безљубавном
Хоћеш срце да ти блуди?
Не — ти си ми пехар златан
Ја у њему сок пријатан.

„Јест био сам пехар златан
„Твојих сласти, љељо мила,
„Ах' ти си га горчинама
„Пуна разом напунила.
„И сад можеш озго лити
„Топле смехе, сласти, миља —
„До капи ће с' све пресути,
„Горчине је изобиља.
„И сад си ми само јетка
„Успомена — приповетка.

Милорад П. Шапчанин.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Фељe.

I.

Ђорђо Л. Павлу Б. у Паризу.

Розел, 15 септембра.

Девет је сахата у вече, драги пријатељу, и ти се враћаш из Немачке. Предају ти моје писмо, и ти већ по поштанском жигу видиш да несам у Паризу. Ти се осорно отресаш и кориш ме, да сам скитница. Међу тим уваљујеш се у своју најбољу наслоњачу, отвараш писмо и из њега дознајеш, да сам се од пет дана сместио у некаком млину у доњој Нормандији. У млину! Како то, а шта ће у млину? — Мрштиш чело, сводиш обрве, мећеш писмо за мало на страну, па си рад да продреш у ту тајну голом маштом. На једанпут ти се лице љупко разведри; око уста зангра ти подсмех мудрачев ублажен опроштајем пријатељевим: у облику комичне опере приказује ти се млинарица напрашеном косом, прса преточена врпцама, у танким и кратким сукњама и ципелама са златним прећицама; у кратко једна од оних млинарица, којима срце чини тика-така-тик уз пратњу хобоја. Али грације, које се непрекидно играју пред мислима, заведу их каткада: моја је млинарица налик на твоју, као и ја на младога Колена. Главу је покрила капом од памука, којој не може да врати првашње боје ни дебела кора од брашна што се ухватила по њој, скутови су јој од груба вунена латка, па да се очеше о слона, и њему би кожу задрла. Речју, често ми се догађа, да заменим млинара са млинарицом, и према томе сувишно ти је казивати, да ми је слабо стало до тога, да ли и њезино срце тик-таче.

Да ти право кажем, не знајући како да си прекратим време без тебе, а не могав ти се никако надати пре месец дана (а томе си опет ти крив), потражим, да ме пошљу кудгод. Главно веће округа .... беше управо изрекло жељу, да се развалине некога

манастира Розела, уврсте међу повесничке споменике. Наложе ми дакле, да развидим из близа да ли су тога вредне. Пожурим се одмах у главно место тога в е ш т а ч к о г а округа, и уђем у њ с озбиљном важношћу човека, у чијим је рукама живот или смрт споменика, који је оној земљи мио и драг. Већ у гостионици почнем распитивати, али можеш мислити, како се смутих, кад видех, да нико живи не зна да има каког розелског манастира, или да га је икада било на сто миља у околици. Тим опарен прикажем се окружном начеонику, који ме прими доброћудно, али када га запитах за развалине, које је требало сачувати традицијоној љубави оних, који су му подложни: одговори ми растресеним подсмехом у лицу, да ће ми о томе знати више казати његова жена, него ли он, и то с тога, што је она видела те развалине кад се оно бавила у морским купатилама

Позва ме на ручак, а у вече ваљало ми се, као што то обично бива, подуже борити против стидљивости госпође В..., док ми на послетку показа у свом албуму неколико нацрта тих на гласу развалина, које су доста укусно биле израђене. Она се чисто сва занесе, кад ми је говорила о тим поштовања достојним остатцима, које окружују, ако је истина, дражесне околице, веома згодне за шетњу по пољу. Казивање то довршн погледом, који ме је и молио и митио. Чини ми се, да је у целом округу та женска једина, која води бригу искрено о том сиромашном манастиру, а старешине окружне да су изрекле ту жељу тек из пуке учтивости према њој. Не могу да и сам не пристанем уз њу: у манастира су красна два ока, — заслужио је да буде уврштен.... и биће.

Од тог тренутка одлучим, да се латим посла, али пре свега хтедох прегледати књижнице и архиве месне, не би ли наишао на штогод, што би ми у послу мом могло послужити. После два дана савесна преметања једва једвице нађем неколико, и то незнатних, листова, који се на ова два ретка могу свести: „Манастир Розел, у општини розелској, био је од незнаних времена стан калуђера, који се иселише из њега чим је разорен.“

С тога наумим да ни часа не почасим, него да пођем и да питам саме оне тајанствене развалине за њихове тајне и да кредом допуним оно, што се не даде него за невољу веома у кратко обавити пером. Зором у среду упутим се у велику варош, удаљену од манастира само на две до три миље. У норманским колима и с норманским кочијашем возио сам се цео божји дан, као какав беспослен владар, уздуж норманских плотова. До вечера сам превалио дванаест миља, а мој је кочијаш дванаест пута јео. Околица је лепа, ма да је по нешто једнолична. Испод вечита

шипрага развило се бујно и свуд једнако зеленило, а по њему преживају сити паше волови. Не чудим се мом неситом кочијашу и његовим ручковима: та човек, који живи усред ове бујне природе и не може готово да мисли на што друго, него ли на јело, кад му одмах дође воља на јело чим само погледа на траву.

Пред вече промени се међутим околица: дођосмо у ниску, мочарну и голу равницу, која се отегла као кака пустара с обе стране пута, на ком су кола тутњала мукло и трепетно. Мрки рогоз и висока, по изгледу нездрава травурина прикрила црнкасту површину мочвари докле око допире. У даљини спазих кроз сутон и кишу два или три коњаника, где, као махнити, јуре оном просторијом без краја и свршетка: час би их нестало у увалама од пашњака, час би се опет помолили, јурећи непрекидно као да су најмљени. Ја се не могох довити, какој узоритој цели теже те сабласти на коњу, а не хтедох ни запитати: тајна је слатка и света.

Сутра дан упутим се манастиру, узев собом у двоколице неког незграпног сељака, који је имао жуту косу као богиња Церера. Тај човек беше слуга на некој закупнини и становаше од детињства два корачаја далеко од мога споменика. Кад је чуо, где ја распитујем у двору гостионичком, понуди ми се услужно, да ме води развалинама, које су му биле први предмет, што је угледао, кад је на овај свет дошао. Мени, истина, неје требао вођа, али ипак примим понуду тога момка, који је тако услужно брбљав био, е сам се надао већ у напред лепој забави, очекујући од њега ако ништа друго, а оно бар коју занимљиву причу. Али чим се клипан сместио уз мене, ућута као да је занемео, и моја питања, не знам ко за што, стадоше будити у њему неповерење и дражити га на срдњу. Видех да имам посла с лакомим чуваром блага тих развалина. Накнада ми беше, што га повезох кући на својој прилици; а то је очевидно и хтео, те могаше бити са свим задовољан с мојом добротом.

Кад сам стоварио тог красног друга пред његовим вратима, сиђем с кола и пођем пешке. По стеновитим степенима, који се вијугају уздуж неке дубраве, сиђох се у узану долину, што но се пружила између двеју поворака повисоких брежуљака, који су шумом обрасли. Ту мален поточић спава испод јововина па раставља две пруге рудина, које су густо осуте танком и једром травицом, која изгледа као травњак у каквом врту. Преко поточића води стари мостић на једном једином своду. Укрштане гредице тог свода мило се огледају у тихој води. С десна иду брежуљци као у неки округ, а с лева се растављају и губе се у високим и великим шумама.

Долина је тако затворена са свију страна и приказује слику, која дира душу својом тишином, самоћом и чистим зраком. Кад би могли мира наћи ван себе, за цело би га нашли у овом благом уточишту, које може на час учинити, да нам долази, као да смо га нашли.

Већ по самом положају могао сам нагађати, да ту мора бити манастир. Ej, како су морали у оно варварско доба чезнути за миром душе нежне и духови што размишљају. Као да читам у срцу калуђера, песника и незнана духовника, које у оно страшно доба доведе случај на обронак ових брежуљака, те најпре међу њима скривено благо самоће. Могу помислити, а скоро да и сам осећам, како је дирнут морао остати сваки од тих уморених сањаричара, гледајући овај мирни призор. Наше доба, уз сву разлику, ипак у нечем наличи на почетак средњега века. Морални разврат, материјална раскалашност, варварско насиље, што но означује тај несретни век наше повеснице: све је то од нас толико далеко данас, колико је простора између теорије и праксе, између намишљаја и дела, између душе грешне и опаке руке.

Развалине манастирске прислониле су се уз шуму. Од манастира је мало што преостало: при уласку у двориште грдна врата; једно крило зграде из дванаестог века, у ком станује млинарева породица, којој сам гост; трапезарија манастирска, знаменита прекрасним сводовима и с нешто трагова од слика на зидовима; на послетку две три ћелије, од којих једна као да је била брашнара за калуђере, ако ћемо судити по тврдим вратима и огромним локотима. Друго је све срушено, а те развалине налазе се по оближњим кућарицама. Црква, голема као да је саборна, добро је сачувана и дивна погледати. Само јој нема вратника и кубета изнад главнога олтара, а сва унутрашња грађевина, сводови и високи ступови, стоје, као да је то све данас сграђено. Ту се види, да је вештак разграђивао те старине: мајсторским пијуком отворена су на оба краја цркви, гдено стајаше вратник и олтар, два горостасна продора, тако, да је кроз њих поглед с прага у шуму, као да гледаш кроз какав дубоки свод за свечане прилике. То је у овој самоћи нешто неочекивано и свечано. Ја сам био занесен.

— Господару, — рекох млинару, који је од часа мог доласка из далека мотрио на сваки мој корак оним немилосрдним неповерењем, које као да је у том крају у свију становника што обично, — мени је наложено, да ове развалине проучим и нацртам. За тај ћу посао требати неколико дана. Не би ли сте ми могли уштедити трчкарање свакога дана из вароши у манастир

тиме, да ме сместите како можете код себе за једну или две недеље дана.

Млинар, по племену норманац, стаде ме мотрити од главе до пете, ништа не одговарајући, као човек, који зна, да је ћутати злато. Кад ме је измерио свима мерама, отвори на послетку брашнена уста и дозва жену своју. Млинарица се укаже на прагу манастирске дворане, која је претворена у шталу за телад, и ја морадох поновити молбу. Сада ме опет она узе гледати, али не као муж јој. Тај оглед сврши се, као што сам се и надао, повољном пресудом: dignus est intrare (вредан је да уђе). Кад је млинар видео, како се ствар окренула, скиде капу и почасти ме пријатним осмејом. Ти иначе честити људи, кад је већ једном лед пробијен био, измишљавали су стотину којекаквих начина како да ми угоде и да ми неку накнаду дају за онај зазорни дочек. Хтедоше ми дати своју собу, која је украшена била сликама из телемакових догађаја; али мени је милија била — као и Ментору — пуста ћелијца, којој прозор с коцкастим окнама гледа на разорен вратник и шуму.

Да сам за неколико година млађи, живо бих се радовао том песничком боравишту; али ево ми пада иње на косу, пријатељу мој, или ме је бар страх од тога, ма да још радо приписујем простом титрању светлости ону сумњиву боју, којом ми се пролева брада на сунцу. И ако се катkад мења предмет сањаричарства мога: њега самог, хвала Богу, још неје нестало, те ми годи непрестано. Песнички мој осећај као да се нешто променио и рекао бих као да се узвисио. За сањарије неје ми више од преке потребе слика женске главе. Срце моје постаје све то мирније па се мало по мало повлачи с поља, на којем ми се вежба мисао. Не могу, истина, наћи праве насладе само у сухопарним расматрањима ума; машта ми мора прва проговорити и мождане потрести. Призор какав мора да ме дирне и да ме потакне на размишљање, јер сам рођен романтик па ћу и умрети као романтик. Да пишем романе без љубави, то је све, што се може захтевати од мене, све, што сам могу задобити од себе, у овим годинама, где пристојност захтева већу озбиљност.

Споменици прошлих времена потхрањују ту неизлечиву наклоност мога духа. Они ми припомажу те ми пред дух излазе обичаји, страсти и мисли њихових некадашњих становника, те могу према значају разног доба запитквати стару загонетку живота. У овој ћелијици, где ти пишем, позивам свако вече преда се просте вунене мантије и мршава лица: један калуђер приказује ми се час на коленима у овом тамном куту, на овом изли-

заном плочњаку, задубљен у блажени занос вере своје, час опет наслоњен на овај црни столац од раста, цртајући златне венце свецима по одећама, или терајући своје знање, од кога се сам препада, чак тамо где већ почиње свет чаролија. Друга нека сабласт, стојећи уз узачак прозор, упрла свој сузан поглед у дубљину шума, које је сећају на господски лов и на гиздаве коње властеоске. Рекао ти што му драго: ја волим калуђере, али не калуђере у њиховом опадању, већ калуђере праве, у којима опет несу уживали наши претци. Ја радо имам и поштујем ону стару калуђерску дружину, која се подмлађивала међу несретним, побеђеним племенима и чувала осећаје и укус за уживање духовно сред света варварскога; ону калуђерску дружину, која је отварала уточиште, и то једино уточиште које је могло бити у оном времену, сваком разбору, који би ма и под ропским рухом показао коју искру генија. Колико је песника, колико учењака, вештака и непознатих проналазалаца морало за десет векова благосиљати оно место часна прибежишта, у коме су се отели горким јадима и зверском животу простог народа за грудву земље привезанога! Манастир је тражио рада за те сиромашне мислиоце из простог народа, те је потпомагао да им се развију разне способности њихове. Манастир им је осигуравао свакидашњи хљеб и слатку благодат узуру, дичећи се и поносећи њиховим врлинама. Ако им је круг и мален био, а оно су бар слоб дно развијали од Бога им дане способности и живели су сретно, па све ако их и неје пратила слава после смрти њихове.

Било како му драго, доста то, да је за време мрачног средњега века последња зрака чистог духовног живота засијнула са бледог чела калуђерског.

Још до сада не осетих дуга времена у овој самоћи својој. Шта више чини ми се, да бих могао рећи, да сам ванредно задовољан. Долази ми, да сам на хиљаду миља далеко од онога, што се доле збива, и да је наступила нека станка у јадном, а уједно и мучном и досадном животу мом. Уживам потпуну независност и радујем се као какав Робинсон од дванаест година. Цртам кад ми је воља; остало време шетам се тамо амо, пажљиво мотрећи да не прекорачим граница светој долини. Седнем уз ограду моста те гледам како вода тече; одем разгледати развалине; слазим у подземњаке; блудим ноћу по шуми и гледам где њоме пролазе срне по месечини. Шта ћеш више? То ме забавља угодно и чини ми се као дечији сан, којега сневам у зрелим годинама.

Твоје писмо, које су послали за мном по мом налогу, једино је, што ми је помутило блаженство. Не могу лако да прежалим, што сам

отишао из Париза тако рећи у очи твога повратка. Да ти бог растера мушице из главе и да ти сатре неодлучност! Сада могу само то учинити, да се пожурим; али где да нађем песничке исправе, које ми требају? А ја сам озбиљно наумио да спасем ове развалине. Ово је ретка околица, прекрасна слика, која се не може уништити, а да ти не приговоре да си дивљак.

А осим тога ја волим калуђере, као што ти већ рекох, па хоћу да укажем почаст сени њиховој доказом своје симпатије. Да сам живео пре неколико хиљада година, био бих јамачно потражио међу њима тишину манастирску и ту чекао рајски мир. Па где да тражим бољег живота? Без бриге и за овај и за онај свет, мирним срцем и духом писао бих у тишини лепе легенде, па бих и сам у њих веровао; размрсивао бих радознало непознате рукописе, па бих ронио сузе кад бих наишао у њима на Илијаду или Енејиду; цртао бих саборне цркве, грејао судове за прекап и, ко зна, може бити да би измислио и прах пушчани.

По ноћи је брале; хајдемо спавати!

Д о п и с. (Пост—скриптум.) Има духова! — Ја сам ово писмо затворио управо у сред свечане тишине, кад на једанпут чујем неку тајанствену и нескладну грају на пољу, и учини ми се као да нека светина ромори. Зачуђено дођем прозору своје ћелијце, и не могу ти рећи, како ми беше, кад видех развалине манастирске јарком светлошћу осветљене: огромни довратак и порушена кубета бацали су као валови светлост чак преко далеких шума. Не беше, а и не могаше бити ватра. Видех сенке, куд и камо веће од човека, где уђоше у средину цркве, и учини ми се, као да ту измереним кретањем врше неке чудноватe обреде. Отворим нагло свој прозор: у тај час затрубише трубе у развалинама да се по долинама све разлегало, за тим изађоше из цркве две поворке витезова с буктињама у руци и дувајући у рогове, једни у црвеном, а други у црном оделу, с перјаницама за шеширом. Тај чудноватн спровод пође све у истом реду, с истом сјајношћу и трубњавом мрачним путем дуж ливада. Кад је дошао на мостић, ту застаде: видех, како се буктиње у вис подигоше, и варнице као снопови просуше, а трубе у један мах затрубише. Тада на једанпут нестаде светлости, вика умукну и долина се на ново замота у таму и дубоку поноћну тишину. Ето, што сам видео и чуо. Да л' си и ти, који се враћаш из Немачке, наишао тамо на црнога ловца? Уби се, брајко!

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Из рудничког округа. Скупио Ј. М.

3.

Уз чашу вина.

(Грабовица).

Пићу ти пива за недељу дана,
Нећу ти рећи: нећу ил' немогу,
Нећу ти пиво, које долом тече,
Већ оћу пиво, које брдом роди
Виновом лозом и шљивовом граном.

4.

Дечија песма кад киша пада.

Престан киша, прокапљуша,
Престала ти рати мати,
За гором, за водом;
Сина роди, сузе рони,
Како ће му име дати;
О, Илија преврлија,
Преврн' небо, нек је ведро,
Као сјајно огледало.

5.

Престан, престан кишице,
Мајка ти се молјаше,
На два брда стојаше,
Два сина дојаше;
Једном име Станко,
Другом Превртанко,
Преврну се небо,
Као чисто сребро.

6.

(Моравска.)

Свако је цвеће цветало,
Највише цвеће Петрово
Брала га Смиља девојка,
Дала га мајци у руке,
Мајка јој цвеће одмеће:
Нит моје цвеће нит Смиља.

Свако је цвеће цветало,
Највише цвеће Петрово,
Брала га Смиља девојка,
Дала га брату у руке,
Братац јој цвеће одмеће:
Нит моје цвеће, нит Смиља.

Свако је цвеће цветало,
Највише цвеће Петрово.
Брала га Смиља девојка,
Дала га сеји у руке,
Сеја јој цвеће одмеће:
Нит моје цвеће, нит Смиља.

Свако је цвеће цветало,
Највише цвеће Петрово,
Брала га Смиља девојка,
Дала га момку у руке,
Момак јој цвеће примаше:
И моја Смиља и цвеће.

7.

Бројенице.

Једноголе, двоголе, троголе, чеврголе, пејголе, шејголе, шејман, дејман, дивишица, диверога, дишкац.

ЖЕНА.

(The sketch book of Washington Irwing).

Блага из дубина нијесу тако скупоцјена као што су закриљене милине човјека опасана љубављу женином. Само кад близу кући приђем, ја већ осјећам мирис од благослова. Какав сладостан дух лије од себе дружбени живот мужа и жене! Лијеха од љубичице не даје љепшега мириса!.. Мидлтон.

Имао сам честу прилику да опазим како снажно жене подносе најпревратније окрете судбинске. Несреће које смлате дух човјеку и оборе га у прах, као да изазову сву снагу мекше стране и као да женском карактеру даду толико неустрашивости и полета, да по катказ дотјерује до узвишености. Ништа те не ће дарнути већма него кад погледаш нежну и меку жену која је била сама слабост и зависност; осјетљива према најмањој суровости док је била на срећнијим стазама живота, како на један пут задобија умну снагу те постаје тјешилица и помоћница свога мужа у несрећи, како подноси с непобитним постојанством најгорче ударе несреће. Винова лоза, која је своје красно лишће дуго времена савијала око храста, и уза њ се у вис извила на сунчану свјетлост, нежно се савије око њега и онда кад је силно дрво расцијепљено мућом, и држи и даље у цјелини разлупане комаде његове. Тако је исто провиђење наредило за жену, те она, која је у срећне часе зависна и чисто као накит мужу, постане му уточиште и утјеха, кад из ненада невоље наступе и савијајући се око тврдих развалина опстанка његова, нежно потпомаже изнемоглу главу и у цјелини држи растргнуто срце.

Једаред сам честитао пријатељу који имаше красну породицу која се међу собом љубила с најљепшим осјећањем. „Ја ти не би умио жељети никакве боље среће“ рече он с одушевљењем, него да стечеш жену и дјецу. Ако си добре среће, имаш с киме добру срећу дијелити; ако ли нијеси, има те ко утјешити. И доиста сам опазио, како је женљен човјек кад допадне несреће моћнији да нађе себи ново мјесто у свијету него ли неженљен; једно што онај мора мислити на посао ради оскудице немоћних а милих му створења која су за њ свезала свој опстанак; а поглавито што му је дух ублажен и поткријепљен кућевном нежношћу, и што му се поштовање себе сама чува тиме, што види како је с пољa све мрак и понижење, а само је

код куће му малени свијет љубави, у коме он један царује. Један човјек може лакше поклизнути у запуштеност и покварености; његова је мисао самотна и остављена, а срце му готово пасти у развале као опустио стан у коме нема ко да станује.

На та разматрања доведе ме мала једна кућевна прича, коју сам једном видио. Мој срдачни пријатељ Леслије ожени се лијепом и образованом дјевојком, одгајеном усред помоднога живота. У ње истина није било имања, али је мој пријатељ врло добро стајао; и он се још унапријед веселио како ће јој угађати сваком елеганцијом и како ће јој служити свакоме фином укусу и помисли што само у чарима може просути нежно срце око женског љубимчета. „Њен живот“ вељаше он, „ваља да буде као вилинска прича.“

Прилична разлика њихових карактера чињаше сугласје у животу: он бјеше романтичан и нешто озбиљан, а она сушта живахност и веселье. Толико сам пута опазио нијемо усхићење, којим је он њу у друштву пратио, кад је она уживала развијајући своју досјетливост и веселост; толико пута видио, како се у сред своје славе она ваздa обзирала на њ, као да је само у њега тражила одобравање и задовољство. Кад пђаху једно уз друго, мали витак стас њезин доликоваше лијепо високом, мушком обличју његову. Онај повјерљиви начин, којим је она погледала на њ као да изазиваше ријеку побједнога поноса и умиљате нежности, те изгледаше као да је он опчаран својом љубом ради саме њене нежности и мекоте. Никад ваљда на цвјетној стази срећних женидаба није вјенчан пар који је имао красније изгледе за срећан живот.

Међу тим судбина мога пријатеља бијаше да је он своју срећу уложио у големе спекулације; и није прошло неколико мјесеци од женидбе, кад му несрећа из ненада збриса све што је имао и остави га не друкчије него у оскудици. Неко вријеме је чувао сам за се своје положење ходећи натмурена лица и распукла срца. Живот му не бјеше ништа друго него протегнуто обамирање; и што му је још теже чинило, бјеше та невоља, што је морао пред женом својом чувати на лицу осмијех: јер се није могао наканити да је таким новостима ожалости. Али је она ипак живим очим љубави смотрила, да њему није добро. Смотрила је она промијењене погледе и загушиване уздахе, и није су је могли преварити његови болни и млаки окушаји умиљатости и нежности. Она потезаше сву своју снагу живахности и дражи, да му поврати срећно расположење; али је то само још већма забијало стријелу у срце његово. Што је он више узро-

ка опажао да је љуби, то га је више мучила мисао како ће је он исти на скоро морати унесрећити. Још мало, мишљаше он, па ће осмијех минути с тијех образа — пјесма ће побјећи с тијех усана — свјетлост ће тих очију помрчити од туге; и срећно срце што сад весело бије у тим прсима, клонуће као и моје од бриге и јада овога свијета.

На пошљетку дође он мени један дан и показа ми цијели положај свој ријечима најцрњега очајања. Кад га прослушах до краја, ја упитах: „А зна ли све то твоја жена?“ На то питање грунуше му на очи сузе и зајеца. „За име божије!“ повика он, „ако иоле срца имаш за ме, не спомињи о томе мојој жени; кад на њу помислим, то ме чисто до лудости дотјерује.“

„А за што не?“ рекох ја. „Позније или раније она то мора те мора чути; то ти за дуго не можеш од ње сакрити, и ако то чује с друге стране, може је поразити већма него кад јој ти кажеш; јер говор оних које љубимо може утолити и најчемерније гласе. Осим тога се ти сам лишаваш утјехе са стране њезине наклоности; и не само то, него још доводиш у опасност једину свезу која може одржати срца у цјелини — једину заједницу мисли и осјећања. На скоро ће она сазнати да се нешто тешко докопало помисли твоје, а права љубав ту тајну издржати не може: она ће све оно осјећати прецијењено и претјерано, нека су само јади оних које љуби сакривени од ње.

„Али, пријатељу! Помисли какав удар ваља да нанесем будућим изгледима њезиним — како ми ваља к земљи смлатити њезину меку душу кад јој кажем, да је просјак њен муж! да јој ваља оставити сву елеганцију живота — сва задовољства друштвена — па се сабити са мном у сиротињу и мрак! Како ћу јој казати да је изгоним из круга у коме би се и од сад могла кретати у непрестаној свјетлости као свачијем оку — као дивота свачијем срцу! Како ће она сиротињу поднијети? Она је одгајена у свакој финоћи и обиљу — па како ће поднијети занемареност? Она је била идол друштва. О, пући ће јој срце — пући ће јој срце!“

Видјех како се туга његова ријечито ижљева, па је пустих, нек одиће; јер сваки јед ријечима одумине. Кад се већ изговорио и вратио се у тужну ћутљивост, ја тихо потхватих ствар из нова и нагоних га да свој положај спрам жене на један пут прекине. Он жалосно махаше главом, али пристајаше.

„Али како ти то кријеш од ње? Потреба је да она то зна, еда би могао започети приправе да начин живота промијениш. Ти мораш промијенити начин живота, није л' истина?“ — и смо-

тривши мучан покрет на његову лицу наставих: „али то не треба да те сневесељава. Ја сам увјерен да ти никад нијеси полагао своје среће у спољној сјајности — ти сад имаш пријатеља, који не ће о теби ништа зло помислити, што си у мање окићеном стану; а доиста да будеш срећан с твојом Маријом није ти од потребе палата.“

„С њом бих ја могао бити срећан и у колиби!“ повика он с грчевитим покретима. „Могао бих ја с њом сићи у сиротињу, у прашину! Ја бих могао, могао бих — Бог је благословио! Бог јој дао!“ повика опет, топећи се у изливу туге и нежности.

„А вјеруј ми пријатељу!“ рекох ја устајући и нежно га дохватајући за руку — „вјеруј ми, она ће остати то што ти је и сад. Та шта? Биће ти још више: њој ће то бити извор крјепости и побједе — то ће изазвати сву дивну снагу и вреле наклоности природе њезине; јер ће она уживати, да ти покаже, како те љуби тебе сама ради. У сваком правом женском срцу има искра небескога огња која дријема на свјетлости срећнога живота; али која оживљава, заблиставa и пламте кад дођу тамни часи несреће. Ниједан човјек не зна шта је жена по срцу своме — какав је услужљив анђео она — докле је не огледа у тешком искушењу овога свијета!“

(Свршиће се.)

О РОДУ ДЕСПОТИЦЕ СРБСКЕ АНЂЕЛИНЕ И СРЕЋИ ДЕСПИНЕ МАРИЈЕ.*)

Стефан средњи син деспота Ђурђа оженио се Анђелином. У летопису карловачком, кои је, као што се П. Ј. Шафарик домишљао, син Стефанов, Максим владика уредио, каже се „Степань отходитъ вь далматію и тамо пріемлетъ сьврстіе дьщерь аранитовѣхь племень (ex familia aranitarum) ангєлиноу (Шаф. Л. 63); у животу Максима владике пише: „Стефань браки сьче-

*) Одломак овај из расправе „о роду деспотица србски“ штампа се овде поводом извештаја о седници филологичко-историчкога разреда југославенске академије у Загребу, у којој је читана расправа поч. члана југосл. академије дра Фр. Миклошића о Марији кћери деспота српског Стефана слепога и Анђелине (в. „Народне Новине“ бр. 294.), а штампа се и зато, да би се у своје време знало, шта је приплодка добивено миклошићевом расправом. Р-ац.

таваетсе поѥмлѥть себѣ сѹпрѹжницѹ дщерь кнеза арьванитскаго аранита храбраго кѵр аггелію (Глас. XI. стр. 126); а у поменику крушедолском записано је име не само отца но и матере анђелинине: „господина Аранита Комнина; госпожоу Маароу; монахію аггелину.

По разноврстним домаћим изворима била је дакле Анђелина кћи Аранита Комнина, кнеза албанског, а то исто потврђују и страни писци: Спандунгин, Орбин и Лукари, само што ју је овај Теодором крстио. *)

Према овом сугласном тврђењу главни извора мора пасти и од самог Мајкова прихваћена хипотеза Милаковићева, по којој је Анђелина била кћи Ђурђа прозванога Арванита или Арбанаса, брата Ивана Црнојевића. Истина, да се и у рукописном једном летопису каже: „Стефань же деспоть оть диоклитианскіє страни, иже єсть арбанашка земля оть чр'ноєвича госпождоу поєть аньгелію себе сѹпрѹжницѹ“ али на основу том, можемо се само с народном песмом домишљати, да је Стефан у двору Црнојевића Иве познао Анђелину, свастику свога домаћина.

Гласовити јунак Аријанит Комнин (Голем) леп је пород са својом женом Маријом, кћерју Андрије III. Мусака,*) изродио: три сина и осам кћери, од коих је Андроника пошла за Ђорђа Кастриота (Скендербега), Гоисава за Ивана Црнојевића, Анна за Николу I., Јелена за Ђорђа II., Деспина за Тануса IV. Дукађинца (три сестре за три брата; Анђелина за србског кнеза Стефана, Комита за Гојка Балшића и Катарина за Мореотског Архонта Бокалиса. *)

Од синова старог Аранита, *) односно браће наше Анђелине најстарији Тома умро је прије 1484. Константин се потурчио а од најмлађег Аранита († 1466) остала је Марија и Константин (рођ. 1454 а умро 1 Маја 1531). И овог последњег Константина спомиње Сануд у своим летописима на једном месту, *)

*) Дифрен Fam. byzantin стр. 338.

*) Rad jugoslavenske akademije V. стр. 172.

*) Види о том Хопфа „Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters у Енциклопедији Ерша и Грубера 86 ч. стр. 121.

*) Глас. XV. стр. 147 и 156.

*) Аркив V. стр. 102. a 1500 vene le mojer fo dil Despoti di Servia madre dil S. Constantin Comino over Arniti qual e sorela dila madre del Turcho nome Despida Cominata, dona vechia va vestita di negro ala grecha etc.

које заслужује, да се нањ пажња обрати. По преводу једног загребачког академика гласи то место: „Месеца јунија 1500 г. дође жена, која бијаше од деспота србских, (т. ј. од њиове крви,) а по речима самим могло би значити: која је била жена једнога од њих, али рекао би, да смисао не допушта тога последњега значења) мати Константина Комина, која је сестра матере турчинове, зване Деспида, стара госпођа у црном одјелу са три госпође сједавши до кнеза даде те се прочита инструкција сина њезина и т. д.

Ја држим, да ова стара госпоја није била нико други но наша деспотица Анђелина. Историја незна ништа о том, да је која од кћери деспота Ђурђа била удата за оца Константинова, који се, као што је горе казано родио г. 1454. и с тога морамо узети да је Сануд деспотицу србску несвојствено назвао матером Константиновом јер му је управ тетка била. Анђелина је јединицу своју Марију удала, као што ћемо ниже видити, за Бонифација, Маркиза Монфератског, која је г. 1489. у двор свог мужа позвала Константина, брата свога од ујака, и као што су гдекоји истог Константина звали просто братом Маријиним*) тако се и у наведеном месту код Сануда зове тетка Константинова мајком његовом. Ангелина је имала сестру Деспину удату за Тануса IV. Дукаћинца, које се син може бити потурчио исто тако, као што се и син треће сестре Јелене па и сам ујак Константин потурчио, те с тога мислим да се каже „Деспида (rectius Деспина) мати турчинова."

Тако дакле и овим местом у свези с другим сведочбама потврђивало би се, да је Анђелина била кћи албанског Аранита Комнина.

Које је године она за деспота Стефана пошла, ја управо не знам, ал већина списатеља држи, да се Стефан оженио после г. 1459. које је из Србије изгнан, и то око г. 1461.

Стефан оженивши се Анђелином живео је под заштитом цара немачког Фридриха III. у Београду у Фурланској*) а болан на

*) Дифрен: „Meminit non semel Constantini in Historia Guicciardinus, a quo perperam Marchionissae Monferatensis frater dicitur, cujus ille erat major avunculus (?) Дифрен наводи и ова два стиха:

„Domp Constantin frere de la Marquise
Tres humblement lui fit la reverence."

*) „Стефанъ оставляетъ отъчьство и отьходитъ на западь, кесарь же о піємь уьѣдевь призываетъ его къ себѣ жалуе и любъзно оучрѣждае дине се премудрости его, и даетъ ему въ упокоеніе бѣлъградь, иже въ Фриоле (Гласс. XI. стр. 126.).

смрт препоручио је писмом својим од 1. октобра 1476 Дубровчанима своју Анђелину и дјечицу: Ђуру, Мару и Јована.*)

Да се Мара, кћи деспота Стефана и Анђелине удала за Бонифација Палеолога V. маркиза Монтфератског то су већ многи а наиме Спандунгин, Орбин, Лукарић и други, које Дифрен наводи, тврдили, али се то најбоље потрвђује женидбеним уговором, кои је посредовањем цара Фридриха између реченог Бонифација с једне а деспота Ђурђа, Анђелине и Марије с друге стране г. 1485. склопљен и којег је уговора садржај Муратори приобштио у Script. ser. Ital. Г. XXIII. p. 755. Марија би обручена у присутству цара Фридриха у Инспруху а затим од истог цара заједно „са пресветлом (Ilustre) Анђелином, матером своіом, деспотицом српском, Андреом Шемк, доктором и послаником Њ. Величаства, с Ђорђем Гаспаром витезом од Ломбемберга, послаником надвојводе аустрійског и с неколико госпођица и други немачки племића одправљена.“ Кад су дошли у град Казал (Casale), свршe се сватови и Анђелина се обвеже, да ће платити прћију од 10.000 дуката то је било 17. октобра 1485. Марија умре 1495 а деци њезиној буде за тутора посталављен горепоменути Константин, брат њезин од ујака. —

Старијег сина анђелининог, Ђорђа (потоњег Максима владику) оженила је Беатрича, жена краља Матије угарског својом сестричном Јелисаветом. Дифрен каже, да је та Јелисавета била дана Гргуру стрицу Ђорђевом за жену, али је већ Пејачевић приметио, да Јелисавета није могла бити жена Гргурова, почем је исти год. 1462. (правије 1459.) умро а Беатрича је тек 1476. у Угарску дошла, те је већ Пејачевић нагађао да ће муж Јелисаветин бити Ђорђе, Стефанов син. Нагађање то потврђује живот Максима владике где се на страни 127 (Глас. XI.) каже: „даваєть же краль (угарскы) сродницѫ свою сємѫ блаженомѫ Максиму именемъ събелѫ (Изабелу или Јелисавету), іако бытѝ єму вь женъ;“ истина да биограф томе додаје, како је блажени Јелисавети рекао: „аще хощеши Єресь оставити да возмемь, она

*) Mikl. Mon. serb. стр. 518.

*) Дифрен fam. byzantin. стр. 252 где вели да се Бонифац Палеолог по други пут оженио Маријом, de cujus familia minime consentiunt scriptores. Quippe Cominaeus, Belcarius, Orbinus caeterique fere qui ejus meminere Stephani Caeci Serviae Despote filiam fuisse ajunt. — Addunt Benventus et Relcarius ab Imperatore Friderico nobilissimae istius matronae affinis suae procuratas cum Bonifacio Marchione nuptias.

же не въсхоте, он же чиста ѡть нѥ себѣ съблюдь и ѵстаив се всѣхъ острижаеть чьстныѥ своѥ власы; събѣла же раскаавши се ѡтходить вь име оть ныхь инокингамь и таіа остризаеть власы" али ја би рекао да је то биограф in majorem sancti gloriam рекао.

Деспот Ђурђе могао се реченом Изабелом оженити између г. 1486. које је године он с матером Анђелином и братом својим Јованом из Фурланског Београда у Угарску или од цара Фридрика III. у двор краља Матије дошао, — и год. 1490 које је краљ Матија преминуо.

*

ПОДЛИСТАК.

Нешто из народног биљарства и лекарства.

(Наставак.)

18. Руменило. Има га од две врсте:

Прва врста (медунак) има стабљику једноставну без ракљи. Листови на стабљики стоје наизменце поређани. Стабљика је округла и чврста, са финим бодљикама покривена, а уздуж одоздо до горе пружају се неколико црних пруга. Цвет је најпре морасто црвен, па доцније плаветан. Лист је биљке дугуљаст.

Друга врста (сватковак, сватовац,) има исту стабљику само је ова дебља и има суровије бодље, и уместо оних црних пруга има црне тачке поред оних бодља. Што се цвета тиче исти је као и код прве врсте. Лист је биљке дугуљасто шпицаст.

Цветају маја и априла месеца.

Пресађује се помоћу корена.

Корен од обе ове врсте добар је за бојадисање јаја и плетива на руменo, одакле и име добија; а лековит је од срдобоље.

19. Змијина трава. Има је две врсте:

Прва врста има гранато стабло, и на свакој гранчици при врху по неколико морастих цветића. Стабљика је округла и пуна. Цвет је раширен и листићи (5) цвета стоје у једној равнини. Пошто лишће на цветићима опадне остаје у среди тучак као „језик у змије," одкуда и име добија.

Друга врста (дивља традавелина или трандавеља.) Стабљика јој је чврста, округла и пуна. Лишће све по 2 и 2 од одстојања на одстојање с' једне и с' друге стране стабла. При врху ракљаста је и на свакој ракљи по низ од самих плавих цветића, који су све гушћи, што се врху иде. Цвет се састоји из 4 плава шпицаста листића; цвет је развrнут.

Оба цветају у мају месецу.

**

За ову биљку постоји прича:

Кад је змија неког човека ујела, онда ластавица, по налогу божијем, долети и покаже цвет (врх ове биљке) и каже да је то лек од уједа змијиног. Онда змија, да не би било лека од њенога уједа, дође и одгризе врх овој биљци, али место пређашњег цвета, који је на врху стабљике био, избију из стабљике, одма испод врха, са стране друге гранчице, које цветају као и сада, и тако човек опет добије лек. Зато, веле, ова биљка нема врха.

Обе ове врсте змијине траве, кажу, да су лековите од уједа змијиног, и причају, да је употребљена, многима одиста помогла.

20. Дивљи јечам. Има га много по ливадама. Клас му је као у јечма. То је обична трава за кошење.

Добар је за парење од костоболе.

21. Детелина. Има је од више врсти:

Ситна и то бела и црвена.

Крупна и то црвено-бела (модра) и жута детелина.

У свијех је стабљика кратка и на врху цветићи су ћубасто наређани.

Цвет и лист је као у багрена, пријештапа и жутељице.

У осталом свако познаје добро ову корисну и за стоку врло питателну биљку. Цвета у априлу и мају месецу.

22. Типац (звијук). Има га и по ливадама и тежак је за кошење. Стабљика му није ракљаста, а на врху је низ од рода, који има вид јечменог или пшеничног класја.

23. Зечије жито. Највише га има по ливадама. Нема цвета. Стабљика му је ракљаста; лист повијен уза стабљику. Род му се налази у чаури од више слојева листића састављеној.

24. Дебела тиква. Стабљика јој је као врež у краставца или лубенице, или као лоза, вишестрана и жилава. Она добије у земљи главицу као у роткве, и та главица, кажу, да је лековита од водене болести.

25. Турчинак (булка). Стабљика је ракљаста и бодљикама покривена. На свакој гранчици стоји на врху по један алев, четирилиснат цвет Лист је биљке рецкаст. Цвета у средини маја месеца.

26. Власуша (ласуља, пауља, власац). Има је највише по ливадама, тешка је за копање као и ђиповина. Подобна је и иначе ђиповини само што је снижа, и род здраво приличи јечменом.

27. Ђиповина. Има је много по ливадама, и, кажу, да је добро жито где она расте. Тешка је за копање. Има дугачко лишће, које из корена расте. По једна стабљика израсте из корена, и висока је, па се тек при врху разграњава. Због своје висине (што јако расте, ђипа) и добила је име. Цвета нема, а род је на подобије ражи.

28. Девојачко око. Стабљика је чланаста, округла и граната. На свакој гранчици стоји по један петолиснат, морав цвет, доста разврнут.

Цвета концем априла. Лист је биљке рецкаст, на подобије лозе винове, симетрично подељен.

29. Мајкина или бакина душица. Расте из једног корена у бусенима по више струкова. Стабљика није велика али граната. Има је по лединама. Лист јој је дугуљаст шпицаст. Има пријатан мирис. Цвета у јулију. Цвет јој је мораст.

Иста таква биљка, само без мириса, зове се:

30. Коњски босиљак или босиок. Ни у чему се осим мириса од бакине душице неразликује.

31. Дивљи брош. Стабљика је четворострана, доста висока, чланкаста и граната. На сваком чланку стоје распоређене свуд около стабљике по 6 листа, и у сваком готово чланку избија по једна грана са стране.

Корен је ове биљке лековит од окобоље.

32. Граоровина. Стабљика јој је граната, округласта, пуна, и доста дугачка На свакој гранчици стоји низ од преко 20 црвенкастих, па после морастих, обешених цветића; а на другој гранчици по толико шпицастих листића. И цветићи и листићи све су по два и два панизани. На сваком чланку стабљике стоје по две гранчице; једна са цветићима, а једна са лишћем. Цвета концем маја.

(Наставиће се.)

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

У понедеоник 10. новембра: „Колера и женска ћуд.“ Шаљива игра у 1 радњи од Лауша Кевира, посрбио Мита Поповић.

Досад смо замерали нашим позоришним посрбама, што су према оригиналу невероватне, што нам лажу, да се ово ил' оно догодило у српском свету, које се очевидно само могло збити у народу оригинала. Овој посрби неможемо то замерити; не зато што би јој веровали, него што јој неверујемо ни оригиналу. Главна особа, у посрби Милица Лепојковићка, има своје ћуди као жена. Ал' и ћуд, на послетку, има своју логику, ћуд је само себе ради, ћуд несме имати ни мало тенденције; ал' ова као да је само зато ћудљива, да чангриза мужа, па ипак паде озбиља у несвест пред једном бурмутицом, а после је једино помисао на колеру часком окрене тумбе, те и сама пуши смотке, и то очевидно великим апетитом.

Приказивачи су чинили своју дужност примерном резигнацијом, што особито важи за Ружића, који се паштио око тешког задатка, да своју празну улогу колико толико испуни.

Приказивачки склоп и овом приликом задовољаваше потпуно, ал' ни најодабранија глумачка вештина као да нас неби могла приволети на жељу, да ова беспослена и празна лакрдија остане што дуже на позорници.

„Обрштар од осамнаест година.“ Шаљива игра у 1 радњи од Мелвиља, превео Л. Телечки.

Наш неустрашими позоришни посрбљач, Л. Телечки, наиђе једва једаред на камен претиканија: ово се не могаше посрбити. И збиља, прилике су ове и временом и местом тако далеке, да би било завојито и помишљати на посрбу. Па ипак је ова слика далеко згоднија и пријетнија од млоги посрба телечкови. Морал дабоме није очевидан, ал' кад се боље загледа, има и тога. Изгледа као да се у незгодама учитеља Флошара, кога је Ружић приказао као да је био десет година мађистором, исмева наука, а као да се у младом обрштару Јулију маркизу Крекијском тела славити и хвалити лакоумност и госпоски раскалаш. Но при ближем сматрању видећемо, да се неисмева наука, већ њена опачина, педантизам; а да се не слави лакоум, већ она пријетна смелост, она непосредност осећаја и радње, она „франшиза", која се у оно време налазила, истина, поред замашнији порока, на жалост само у аристокрације, и то понајвише у француске; размазни и попустљив начин одгоја томе је највећи узрок. Но у колико има у обрштару мажње и госпоске обести, у толико се и казни одрицањем лепе ћерке мајорове, те се тиме слика и с моралне стране умешно изокружи.

Ружићка је саставила одрешеност своје игре са својим госпоским профилом, који нам својим маркески маркованим обрисом сведочаше плаву крв, те могосмо опростити бесном господичићу немилостиви поступак са сиротим Флошаром. Свакојако прикладнија улога за Ружићку од Леторијера.

Пофално морамо још споменити Маринковића (мајора), Суботића (Жоли-Кера) и Недељковићку (Ернестину).

На послетку нека је речено превођи, да одсад може заменити обрштара пуковником, јер се догађај збива у Лиљу, а тамо се пуковник не зове обрштар, већ колонел, дакле ил' „колонел" ил' „пуковник." λ.

У среду 12. новембра: „Нелска кула." Драма у 5 радње, од Ганарљета, превео Ђорђе Еремин.

Што је вавилонска кула за језике, то је од прилике ова „нелска кула" за страсти; веће збрке и неприкладнија судара није могло бити ни у разговору манити зидара оне библијске стодоле, него што је у осећаима и поводима „нелски" кулинића, Ни име јој већ није поштено. Нека трагедија као да оће да је та „нелска кула", и ако узмемо по броју смртни случајева, онда је ово за цело од први трагедија у светској књижевности: ту ти већ у првој радњи падају људи као муве; ал' свака драма, свака трагедија мора имати свог јунака, неко мора бити први момак у селу, или бар прва мома на сéлу. Ко је овде та делија? Нелска кула? Но то није нико, то су зидине, то је костурница, то је касапница господске омладине француске пре своји пет стотина и толико година, то је кула, ал' има ли ко, да по „њој шета?" По њој шета Маргита, краљица Маргита и то је делија ове трагедије.

Раскалашна жентурина, која је већ до свог ступања на позорницу таманила цвет господске омладине своје краљевине, по тројицу на дан, изопачена Клеопатра и Тамара, према којој се тигрице и хијене блистају на висини човечанства: ту Маргариту Бургундску спопадну уједаред неке осетљиве пресете, она оће да поштеди најновију жртву свог сладострастија, свог незнаног сина, ал' кад се овај покаже поштен, избрише тиме ту овлашну навалу осетљивости у своје зверске родитељке, и ова га сургунише. У то исто време проводи она љубав и то чисту љубав — она и чиста љубав! — са другим својим незнаним сином, а оца своје деце гони самртном мржњом, само што овај зна за њен први и потоњи грех. Кад јој на послетку погине љубавник, дозна да јој је син као и онај први и то јој сломије срце покајем. Тим непомирљивим, готово накарадним противностима у карактеру јунакиње проникнута је цела драма.

Но све те неспретности чисто би опростили француском писцу, кад помислимо, да је тиме дао прилику Драгињи Ружићки, да развије најсветлије стране свога дара и своје појаве. Она у неку руку опора силовитост њезина гласа у висинама патоса није у Маргарити ни мало сметала, још је доликовала том узору зверске разузданости. Њена појава на крају прве радње у кули и на свршетку заслужила би, да се кичицом овековечи, — кад би дело по себи било вредно те почасти.

Биридан, отац маргаритине деце, као што је у замисли ближе човеку него што је Маргарита жени, тако је и у радњи својој доследнији. И у самом приказу био је Ружић врстан премац Маргарити; најсретнији беше у циганској појави и у тавници.

Недељковић би, са мало мање жестине у покретима, својим жаром испунио достојно улогу Голтјеа Долнеја.

У крчмару Орсинију показао је Суботић, да ће на путу којим је пошао, доћи до све лепши успеха у таким улогама; особито му је образина доликовала и карактеру и игри.

Остали су задовољавали.

Том приликом нека је речено управи. да је крајње време постарати се за начин, како да се глумци боље извежбају у телесној окретности, особито у руковању оружем. Неспретност у томе приметила се особито код Филипа Долнеја (Србендића), који у опште због своје телесне нежности слабо доликује војничким улогама. У осталом је појаву у кули добро одиграо, показавши против свог обичаја нешто и загрева.

По свему дакле не би била особита штета, кад би се наша репертоарија одрекла „Нелске куле.“ Једина добра страна на њојзи, која би јој могла извинити још дужи опстанак на позорници, то је политичан морал, да је неограничена власт поред спољнога сјаја тим црња и трулија изнутра Но има, фала Богу, у светској књижевности и бољи дела, која ту истину згодније и пријетније приказују. λ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Лаза Томановић, правник у Пешти позива на предплату прве свеске „Обсаде Фиоренције“ политичног романа од Ф. Д. Гверација који је он с талијанскога превео. „Можда ће“, вели преваћач, „сами наслов романа на први мах множини сумњу о важности његовој по србство побудити. Истина, исторична страна његова нетиче се ни најмање србства; али она и није главна страна романа, нег тек споредна: завјера Климента VII. и Карла V., папства и царства, против паладијума последње искре слободе италијанске, против Фиоренције; срамна и узвишена дјела појединаца за вријеме фиорентинског страдања: тек су повод бјесној појезији Гверацијевој, да све громове спушта на духовну и светску тиранију, на издајство и кукавичлук, да на освету народе позива противу његових угњетача, издајника и кукавица; — дочим, с друге стране вијенцима бесмртности увјенчаје грађанске врлине, и пење их на олтар обожавања, које су тим веће и сјајније, што су ређе у оно доба, кад се већ тмине бјеху над Италијом склопиле. Па зар србство нема угњетача, зар нема издајника и кукавица, над којима ће громови Гверацијеви грмећи да србство потресају; зар нема заточника својих, које ће да вијенци Гверацијеви увјенчају; зар се ми немамо коме да освећивамо, зар су маленe увреде наше; зар се нас нетиче проповедање јединства, нас тако раскомаданих? Ваистину! нема грома, нема стријеле, нема усклика освете, очајања, најпослије и наде — у чему се састоји дивна појема Гверацијева — а да све то није својствено угњетеном, пониженом и очајном Србину. Па и онда, кад Гвераци кори звона некад света, а сад оскврњена слављењем уздигнућа тирана, и позива да се прелију у топове, па да се ватром крштења прероде, ако не желе, да се њиов глас као пророков по пустињи без одзива разлеже, — и онда је Гвераци тумач осјећаја србских.“

Писац обећава да ће уз ово дело издавати и слике. Тако ће слике прве свеске набавити и без повишења цијене накнадно доставити, ако му претече новца од штампарских трошкова. „Дакле стоји до одзива нашег читајућег обћинства дал ће једном и наша књижевност једно дјело илустрирано видити, не само, него, дал ће се са овим благом заисто из италијанске литературе обогатити.“

Претплата траје до краја овог мјесеца. Скупљачима остаје у вољи да са уписницима и новце пошљу, ил да им се књиге per Nachnahme разашљу.

Цијену је првој свесци назначио 50 нов.; а величина је од 5 — 7 табака формата „Матичиног.“

Скупљачима се даје обична награда.

Ми од наше стране препоручујемо овај подузетак честитог брата Томановића пажњи нашег читалачког света и надамо се да ће му се он одазвати многобројном претплатом.

* „Стефан Ковачевић, парох еллемирски“, позива на претплату на књигу „Јагњешце“, од Христифора Шмита, коју је на српски превео. Од свакога, који хоће да што издаје на свет, иште се пре свега да знаде језик, на коме што пише, а када преводи што, онда се у толико више може искати, да језика знаде, јер иначе није баш ништа привредио књижевности у којој ради. А како г. „парох еллемирски“ знаде језика то се види већ из огласа му, у коме долазе и оваке погрешке: „о просвети делати, српчадма, а чим ћемо бољим народ унапређавати ако не са сваким пуним поуке за децу књижицама, окол скупљања.“ Тако исто пише г. Ковачевић све именице са великим писменима. Г. Ковачевић би најбоље учинио да се мане посла, којега не разуме и да га остави онима, који су вештији у књижевним пословима.

* Стојан Живковић, адвокат у Београду издаје од 1. јануара о. г. лист за политику и право под именом: „Говорница.“ Лист ће излазити једаншут у недељи и то у суботу а цена му је 6 ф. а. в.

ГЛАСНИК.

* Матица илирска распила је награду од 703 фор 29 нов. из закладе Ивана Драшковића „за изворно хрватским језиком писано дело, које би врсно било пук право проучити о неком практичном предмету и тим помогло унапредити његово духовно и материјално благостање.“ Код одређивања награде „неће се гледати једино на апсолутну вредноћу дела, већ со може награда досудити и такову делу, које се пронађе највреснијим напрам свакидашњему стању хрватске књижевности.“ Само онда, ако дело, које се за најбоље пронађе, не буде износило мање од 15 табака штампаних а сматра се за дело изворно, добива за награду сав једногодишњи износ од камата за награду; ако је дело изворно али испод 15 штампаних табака добија награду размерно мању. И преводи онаковних дела, која одговарају начелним установама саме закладе, могу се натицати за награду; али преводу не може допасти него само половина једногодишњега износа од камата за награду, и то онда, када дело не износи мање од 15 штампаних табака; ако ли је превод мањи од 15 штампаних табака добива награду размерно мању. Награђени рукопис остаје својина писца. Награда се не исплаћује пре него ли је дело изашло штампано на свет. Ако писац за две године, пошто му је јављено, да је његову делу досуђена награда, не изда тога дела на свет, исплатиће му се само половина првобитно му досуђене награде. Рукописи, који нису награђени једне године, могу се на годину и опет натицати. Ко хоће дакле под овим условима да се натиче за ову награду нека пошаље своје дело обичним начином до краја месеца марта о. г. „Матици илирској.“

БИБЛИЈОГАФИЈА.*)

Српске књиге.

ПОСМРТНА СЛАВА кнеза Мијаила М. Обреновића III. погинувшег у Топчидеру 29. маја 1869. Слика из народног живота. Написао Ђ. Малетић. У Београду у правит. књигопечатњи 1869. На 16-ни 8 л. и 77 стр. Стоји?

Добра критика од Кујунџића на представу и дело има у „Србији“ број 130.

МАЛЮТА СКУРАТОВЪ, или тринаестогодишнѣ царованѣ Јована Василѣвића Грозногъ, цара русскогъ. Историчный романъ изъ XVI. столѣтія од 1560 год. Преводъ с русскогъ. Књига прва. У Београду, књигопечатня Александра Андрића 1868. На 16-ни, 157 стр. Стоји?

Књига II. на 16-ни, 163 стр.

Превод је Милоша С. Милојевића.

ПРАВИЛА, по којима се има управљати у болници казнителни завод у Београду. На 8-ни, 36. Стр. (У Београду у државној штампарији.)

МИНИСТАРСТВО ВОЈЕНО. Радецкога ратни упут за пешадију, коњицу и артиљериј у. По налогу господина министра војнога израдио на српски Младен Јанковић штабни поручик. У Београду, у држ. штамп. 1869. На 8-ни, 4 л. 549 стр. са 8 листа таблица литографисаних. Стоји?

МЕРЕЊЕ ВИСИНА, са особитим погледом на нивеловање у свези са обележеванем кривина. Написао Михаило Петковић. У Београду у државној књигопечатњи 1868. На 8-ни, 141 стр. Стоји?

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак; или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

На растанку. Песма Милорада П. Шапчанина. — Мала грофица. Написао Октав Феље. — Народне песме. Из рудничког округа. Скупио Ј. М. — Жена. (The sketch book of Washington Irving.) — Подлистак: Нешто из народног биљарства и лекарства. (Наставак.) — Српско народно позориште: „Колера и женска ћуд.“ „Обрштар од 18 година.“ „Нелска кула.“ — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1869.

Број 2. У НОВОМЕ САДУ 20. ЈАНУАРА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПРИВИДНИ МИР.

Када ћутим, кад ми вила снева,
Н'јесу моја занјемила уста,
Нити ми је каша веће пуста.

У корица сабља ми почива,
Не мислите да је захрђала,
И злотворе сјећи већ престала.

У облаку мунја се сакрива,
Гром не грми прије, него л' сине,
И не ужди огањ муње сиње.

НАШЕ ЛАЂЕ.

Ако ј' зима заледила рјеку
Н'јесу наше потонуле лађе,
Доћ' ће сунце и пред наша врата.

Лед ће жарко разтопити сунце,
Рјека наше лађе понијети,
А злотворске вода однијети.

Ог. Утјешеновић—Острожински.

РАТНА ПЈЕСМА КОСОВСКА.

(Године 1389.)

Тко је витез, тко је добар јунак
Нека паше бритку сабљу своју!
Наста ора, ваља војевати
За крст часни и слободу златну.
Ора .. ора... ора .. ора... ора...
Ора... ора . ора... ора... ора...

Турски зулум нама додијао,
Неће нам се више робовати.
Поћи нам је на Косово равно,
Заузети своју дједовину.
Ора .. ора... ора... ора... ора...
Ора... ора... ора... ора... ора...

Ноћ покрива дједовину нашу
Међ три мора и Дунајем хладним,
Само горе у висини јасној
Још над тмином крста зраци сјају.
Ора . ора.. ора. . ора. . ора ..
Ора... ора .. ора... ора .. ора...

А из тмине силне руке пире,
Силне руке частном крсту сижу,
Силне руке оковима звече,
Сломит' нам је окове проклете!
Ора... ора .. ора... ора.. ора...
Ора. . ора .. ора... ора . ора...

А на турске погане фермане
Сабљом ћемо печат ударити,
И сабљама земљу дијелити,
Па шта бог да и срећа јуначка!
Ора... ора. . ора. . ора... ора ..
Ора. . ора... ора. . ора... ора...

Турски зулум нама додијао,
Спаситеља нашем роду треба;
А спаситељ међу нама живе
И његову крсту се клањамо.
Ора... ора .. ора... ора .. ора...
Ора . ора .. ора... ора... ора...

Поћи нам је на Косово равно,
Наше старе покајати славно,
Крста знаке свуда подигнути
Међ три мора и Дунајем хладним.
Ора .. ора .. ора .. ора .. ора...
Ора .. ора .. ора... ора .. ора...

Тко је витез, тко ли добар јунак,
Нека паше бритку сабљу своју!
Наста ора, ваља војевати
За крст часни и слободу златну.
Ора .. ора... ора .. ора .. ора...
Ора .. ора.. ора... ора . ора...

О. У О.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Фељe.

(Наставак.)

II.

16 септембра.

Стара шума манастирска својина је неког богаташа из оне околице, маркиза Малуета, потомка нимродовог. Дворац његов као да је друштвено средиште ономе крају. У ово доба године готово је сваки дан велики лов у шуми. Јуче се ловачка светковина довршила вечером на трави а после су се ловци кући враћали уз буктиње. Дође ми готово да задавим свог поштеног млинара, који ми при устанку разјасни простим казивањем моју баладу од прошле поноћи.

Ето тако ми свет са свима својим красотама и дивотама на силу божију руши моју драгу самоћу. Ја га, Павле, проклињем свом грчином срца свога. Јуче у вече усрећи ме фантастичним приказивањем, које ме свега очара, а данас ми посла на врат

смешни догађај, коме се само ја не могу смејати, јер сам му био главни јунак.

То јутро не хтеде ми се радити. До подне сам цртао, али се морадох оканити тога посла: глава ми нешто отешта и био сам зловољан, као да сам по самом зраку осетио, да ће ме нека зла коб задесити. Вратим се у млин, да оставим своју справу. Ту стадох боцкати јадну млинарицу ради некаке чорбе, што ми је, по тамошњем обичају, беше приредила за доручак. Иза ње удри, салећи децу, што су ми дирала у креду. На послетку гурнем ногом пса домаћега, попративши ударац оном гласовитом изреком: твој је посао да видиш, да л' си ми што скривио!

После та три јуначка дела, незадовољан сам собом као што можеш мислити, пођем у шуму, да се, колико више могу, опростим бела дана. Ту сам тумарао више од сахата а никако да се отресем сете, невесеља. Кад сам на послетку спазио на крају једнога од шумских просека а у дебелом ладу под буквама лепу постељу од густе маховине, пружим се по њој и тврдо заспим. О, да сам бар на веки заспао!

Не знам колико сам дуго спавао, кад на једанпут осетим да се земља око мене тресе и тргнем се из сна. Скочим брзо и на четири корачаја од себе спазим у просеку младу женску на коњу. Кад ме је коњ из ненада спазио, мало се поплаши и скочи на страну. Млада женска, која ме још није приметила, потера га опет на стазу, разговарајући се с њим. Учини ми се да је лепа, малена и од господска колена. Онако на брзу руку опазим, да јој је коса плава, обрве нешто угаситије од косе, око живо, лице отважно, и да јој је на глави шешир с плавом перјаницом, што но га је враголасто на уво намакла. Да би боље могао разумети оно, што долази, морам ти рећи: да сам имао на себи путничко пошироко одело с црвеним пегицама. Осим тога мора да ми је поглед био дивљи и лице поплашено, што но људима који се на брзо из сна тргну даје смешан али уједно и страшан изглед. Томе још додај рашчупану косу и браду пуну сухих лишћа, па ћеш знати, каква страва мораде на једанпут спопасти младу ловкињу при првом погледу што га баци на мене. Једва је могла мало цикнути и окренув на мах коња трком отрча са разбојишта.

Знадох добро шта је могла о мени помислити та поплашена женска. Сада ми је тридесет и пет година, па већ неје, хвала Богу, довољан глас или мрк поглед женске главе, да ми смути ведрину душе моје. Погледом пуним осмеха испратим амазонку. Кад је дошла на крај просека, у ком се састадосмо, окрене нагло на лево и потегне другим поредним просеком. Мени је само

ваљало, да се повучем у оближњу шикару, па да видим, како се састала са једно десет или дванаест јахача, који као да су чекали на њу. Чим их сустиже, повиче им загушљивим гласом: господо, господо, дивљак! У шуми има дивљака!

Како ми се тај почетак допао, то се склоним за некакав густ грм, пажљиво мотрећи и слушајући шта ће бити. Сви се скупе око младе женске, те мишљаху да се само шали, али кад опазише како је узбуђена, одмах су видели, да мора нешто у ствари бити. Стаде им казивати, како је видела, и то са свим добро видела, не баш дивљака, али адраповца, коме је отрцана хаљина крвљу покапана, лице, руке и цело тело да му је гадно, брада страховита, очи на пола искочиле, речју човека, према коме је и најљући разбојник тек питоми пастир. То честито чељаде додаде још, да сам јој претио и да сам као какво страшило из шуме пред коња јој излетио. На ту чудновату приповетку сви повикну гласно и занесено: — Хајд у потеру за њим, опколимо га, хоп, хура! — па за тим полетеше сви у трк а пред њима моја мила приповедачица.

Мени неје требало ништа друго да радим, него да останем згурен у свом скровишту, па да одатле пазим на ловце, који ме одоше тражити у оном просеку, у ком сам се састао с амазонком. Али по несрећи учини ми се, да ћу бити сигурнији, ако се дочепам густиша, који беше преда мном. Кад сам преко разкршћа пажљиво прелазио, чујем узклик дивље радости по ком познах, да су ме спазили. У тај исти мах видим, где та коње окрену и где плахивито као вихор полете према мени. Најпаметније би био учинио, да сам стао и да се учиним као какав поштен шеталац, кога узнемирују, те да држањем простим, али и достојанственим збуним нападаче своје; али ме снађе неки луди стид, којем се лакше можеш довити него ли га протумачити, и помислив да ћу моћи измаћи својим гонитељима ако силе натрегнем и тиме да ћу уштедити сметњу усмена разјашњивања: погрешим, што никада прежалити не ћу, те станем бегати, или да ти искрено кажем, забодем својски пете у ледину. Прећем преко пута као какав зец, и докопам се густиша. У прелазу преко пута поздраве ме радосни усклици мојих гонитеља. Од тог часа моја се судбина реши: до поштеног споразумљења већ се неје могло доћи, те тако наумим, да мегдан примим и ако сам се слабо надао победи.

Међу тим још сам доста хладнокрван био и крчећи себи као помаман пута кроз шипраг, тешио сам се, како сам могао. Растављен једном од својих гонитеља густим шипрагом, којим

коњи не могу, мишљах, да ћу им моћи измаћи и да ћу се моћи мирно смејати њиховом узалудном тражењу. Али и те последње наде нестаде, када, при изласку из свог скровишта, опазих, да се проклета чета поделила у два чопора, па да ме сваки од њих чека при изласку. Када су ме угледали, ударише у бесну вику и смеј, а рогови ловачки затрубише на све стране. Мени се глава занесе и шума се стаде вртети око мене. Уграбим прву стазу, коју сагледах и почнем бегати као какав очајник.

Немилостива чета ловаца и ловкиња удвостручи потеру с лудим весељем. Њој на челу свеједнако сам виђао младу женску с плавом перјаницом за шеширом. Она се одликовала особитом јарошћу у гоњењу, ради које сам јој често пожелео, да скрља врат на коњу. Она је храбрила своју мрску дружину, кад ми једном изгубише траг; она ме је својим пакленим погледом опет нашла, и показиваше ме другима бичем својим, и дивљим се грохотом смејала, кад ме је видела, како се превијам и тамо и амо по шипрагу сав уморен и испребијан. Тако сам бегао, не знам ни сам колико дуго, чинећи нечувена чуда од гимнастике: ломећи гране, газећи, баруштине прескачући јаме, дочекујући се на ноге лагане хитро као какав тигар, летећи као нечастиви, без памети, без цели и не имајући друге наде, него да се земља раствори преда мном.

На послетку — голим случајем, јер већ одавна несам знао где сам — опазим развалине манастира пред собом. Још се једанпут отиснем, да превалим простор између њих и шуме. Протрчим кроз цркву као какав анатемник и дођем сав у ватри пред млинска врата. Млинар и млинарица изашли су били на топот коњски и стојали су на прагу. Они су ме гледали устрашени, а ја жив ушепртљио, шта да им кажем, и тек после великог напрезања једва могох изрећи: Ако успитају за мене, реците, да несам овде... Тада се једним скоком попнем уз степене и бацим се сав изнемогао на постељу.

Међутим, Павле, ловци грунуше у двориште манастирско. Чух топот коњски и гласове витезова, да, и клопот чизама по голим плочама. По томе се могло мислити, да их је неколико одјахало и да су наумили навалити на мене последњи пут. Скочим с постеље као помаман и погледам своје пиштоље. Срећом после кратког разговора с млинаром удале се ловци. При поласку свом дадоше јасно разумети, да ако ме и несу држали више за каког неваљалца, а оно ипак свакако за чудна светца.

Ево, пријатељу мој, што се са мном десило тога несрстнога дана. Милије би ми било да ме је ма шта снашло, само да се

неје то са мном збило. Сада на своје велико задовољство знам, да сам у једном суседном дворцу у друштву сјајних витезова и младих лепотица предметом неисцрпној шали. Осећам сувише, да сам од свога последњег узмака по ребарке (као што се у рату обично назива брзи узмак) у својим рођеним очима много изгубио, и не сумњам се ни мало, да и моји прости домаћини не мисле више ни из далека онолико о мени као пре.

На очиглед тако зазорног положаја, морадох се посаветовати сам собом. После кратког премишљања одбацим, као дечинску и малодушну намеру, на коју ме је силно гонило самољубље, да оставим своју престоницу, да, и целу ону околицу. Одлучим дакле, да философски наставим свој посао и своје забаве, да докажем, да је дух јачи од свију неприлика и да амозонкама, центаурима и млинарима покажем, шта чине мудраци, кад наиђу на њих беде и невоље.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Б. У. М.)

7.

Шта чини љубомора.*)

Заишао Латинине Павле,
Заишао у земљу латинску,
Де 'но нема дрвља ни камења
Окром једно дрво јаворово,
Под њим седи Кумрија робиња,
Сузе рони, па године броји:
„Ево већем девет годин' дана
„Како седим ја у гори сама,
„Нигде никог од свог рода немам,
„Већ до Јелу моју милу сеју,
„Та и њу сам далеко удала,
„На далеко у земљу латинску
„За некога Латинина Павла."
Она мисли нико је не слуша,
Слушао је Латинине Павле,
Па говори Латинине Павле:
„Ао тајо, моја мила свајо,
„Та ја јесам Латинине Павле,
„Твоја сеја моја верна љуба."
Па је узе за десницу руку,
Па је баца за се на коњица,
Три пут ју је опасао пасом
И четврти од сабље кајасом,
Па одоше своме белом двору,
Кад су били среди горе чарне,
Ал' говори Латинине Павле:
„Ао тајо, моја мила свајо,
„Ти немој се показати сеји,

*) Ову ми је пјесму казивала нека Јелена Поповић, удата у Параносићеву кућу, у Прву.

„Да видимо оће л' познавати."
Кад су дошли своме белом двору,
Изилазе девет робињица,
Отварају од авлије врата,
Па одоше Јелици госпоји:
„Ој Јелице, ој госпојо наша.
„Ево иде Латинине Павле,
„И он води танану робињу
„Три пут ју је опасао пасом
„И четврти од сабље кајасом."
Изилази Јелица госпоја:
„Ао Павле, драги господаре,
„Ил' ти водиш десету робињу,
„Или водиш за мене измену?"
Павле ћути, ништа не говори.
Мало јесте време постајало,
Мало време за по летња дана,
Стиже књига Латинину Павлу,
Стиже књига, да иде на војску,
Оде Павле на цареву војску,
А он није љуби ни казао
Кога јој је на коњу довео.
Ал' говори Јелица госпоја:
„Ој бога вам девет робињица,
„Вод'те кују на горње чардаке,
„На чардаке де прежиже сунце,
„Подајте јој жито и решето,
„Не би ли је опалило сунце."
Одведоше ј' горе на чардаке,
Дадоше јој жито и решето. —
Жито чини Кумрија робиња.
Жито чини, овако говори:
„Ја те чиним, о шенице бела,
„Моја сеја у здрављу те јела."
Она мисли нико је не слуша,
Слушало је девет робињица,
Па одоше Јелици госпоји:
„Ој Јелице, ој госпојо наша,
„Жито чини танана робиња,
„Жито чини овако говори:
„ „Ја те чиним, о шенице бела,
„ „Госпоја те у болести јела." "
Ал' говори Јелица госпоја:
„Бац'те кују на дно у тавницу,
„Подајте јој чедо поплашено,
„Нек' га љуља и нек' га успава,
„Не би ли се поплашила млада."
Бацише је на дно у тавницу,
Дадоше јој чедо поплашено,
Да га љуља и да га успава. —
Чедо љуља Кумрија робиња,
Чедо љуља овако говори:
„Лулу, спавај, моје чедо мало,
„Живовало и оцу и мајки
„И тетици младој љуљарици."
Она мисли нико је не слуша,
Слушало је девет робињица,
Па одоше Јелици госпоји:
„Ој Јелице, ој госпојо наша,
„Чедо љуља танана робиња,
„Љуљајући овако говори:
„ „Лулу, спавај, чедо поплашено,
„ „Не живило ни оцу ни мајки,
„ „Ни тетици која тебе љуља." "
Ал' говори Јелица госпоја:
„Ој бога вам, девет робињица,
„Отидите у гору зелену,
„Уватите гују у процепу,
„Нацедите једа гујинога."
Отидоше девет робињица,
Отидоше у гору зелену,
Уватише гују у процепу,
Нацедише једа гујинога,
Однесоше Јелици госпоји.
Узе кондир Јелица госпоја,
П' она иде на дно у тавницу,
Па говори Кумрији робињи:
„Ој бога ти, танана робињо,
„Да се нисн уплашила млада,
„Узми мало, те се напиј вина."
Ал' говори Кумрија робиња:
„Ој бога ти, Јелице госпоја,
„На смрти ме заклињала мајка,
„Да не пијем пређе старијега."

Разљути се Јелица госпоја,
Удари је шаком по образу;
Како ју је лако ударила,
Са црном је земљом саставила,
Испаде јој круна из недара,
Познала је Јелица госпоја,
Да је круна њене старе мајке,
Па говори Јелица госпоја:
„Ој бога ти, танана робињо,
„Откуд теби круна моје мајке?“
Ал' говори Кумрија робиња:
„А зар не знаш, Јело, мила сејо,
„Кад је наша умирала мајка,
„Теби даде небројено благо,
„Мени даде круну позлаћену,
„Брату Грују бабиња путаља,
„И даде му тапану кошуљу,
„Нит' је ткана, нити је предена,
„Већ од сувог злата саливена?“
Тек изусти, па душицу пусти
Трже ноже Јелица госпоја,
Па удара себе у срдашце:
„Ди ми труне моја мила сеја,
„Нека труне моје срце шњоме!“

ЖЕНА.

(The sketch book of Washington Irwing).

(Свршетак.)

У озбиљности мојега говора и у окићеном језику којим се послужих бијаше нешто што заузе раздражену машту Леслијеву. Познавао сам скроз слушаоца с којим сам имао посла, и рачунећи на снагу утиска који већ задобио бијах, завршних увјеравајући га, да отиде кући па одлакне жалошћу оптерећеном срцу свом исповједивши се својој жени.

Преко свега што сам говорио, ваља ми признати да сам се прилично бринуо о томе, како ће се та ствар свршити. Ко се може поуздати у снагу онога коме цијели живот није био ништа друго но круг самих задовољстава? Весела душа њезина могла се узбунути спрам мрачне ниске стазе тамне понизности која се сад на једаред отвараше пред њом, могла је још већма прионути сунчаним висинама у којима је дотле царовала. Осим тога пропаст из помодарског свијета свезана је с неким горким досадама, којих нигдје иначе нема. У кратко сјутра дан немогах дочекати Леслија без бојазни. Он је ствар свршио.

„Па како је љуба поднијела?“

„Као анђео. Изгледаше као да нешто одлакну њојзи, је сави руке мени око врата и питаше ме, је ли то све што ме је на пошљетку онако злосрећним чинило. Али јадна женица,“ додаде он, „она не умије ни замислити промјену, коју јој ваља поднијети. Она сиротињу познаје само у памети, она је о њојзи читала само у пјесмама гдје се о томе говори заједно са причом о љу-

бави. Она још није осјетила оскудицу; није сазнала, шта је то губитак угодаба и елеганције на коју смо навикли. Кад у ствари осјетимо тешке бриге сиротињске, кад наступи мучно немање, ситничарство и понижење — онда ће тек настати право искушење.“

„Али“ рекох ја „сад си пребринуо највећу бригу, казао си јој своју несрећу, а што и свијет прије сазна за то, све је боље. Кад си јој само казао, кад си превалио оно, што би је могло убити: а то су све ситне ствари, које ће се лако пребринути; онако си исту невољу трпио свакога сахата у дану. Осиротјела човјека више него оскудица мучи надимање за оним што не може, — борба међу охолом памећуна високо и празном кесом — одржавање празне и шупље сјајности која скоро мора престати. Буди слободан, да се покажеш сиромах, па си сиромаштву одузео најоштрију бодљу његову.“ За ово нађох Леслија потпуно приправљена. У њега није било шупљега надимања; а што се тиче његове жене, она се само бринула како ће се привићи на промијењено стање.

Неколико дана по том, он дође к мени у вече. Свој је дотадашњи стан растурио и најмио малену сеоску кућицу у околини не далеко од вароши. Цио дан је пословао разашиљући кућни намјештај. Новоме је стану требало мало, и то је све било најпростије сорте. Сав свој пређашњи сјајни намјештај бјеше распродао осим једине женине харфе. Та је харфа, говораше он, сувише тијесно савезана била с његовом помишљу о њој самој, харфа се тицала малене приче њихове љубави; јер међу најслађим моментима њихова првог познанства бјеше кад би се он наслонио на харфу, па тако слушао меке тонове њенога гласа. Ја се могох само насмијати овој ситници романтичке галантерије у заљубљена мужа.

Сад је баш хтио натраг кући, гдје му је жена вас дан надгледала наређивање стана. Ја бијах веома заузет за судбину и напредак ове породице, бјеше прекрасно вече, и с тога се понудих Леслију да и ја идем с њим.

Бјеше уморан од посла, и кад изађосмо у поље, њега обузе сјетна замишљеност.

„Сирота Марија!“ проговори он на пошљетку с тешким уздахом.

„А шта је с њом?“ упитах „није ли јој се што догодило?“

„Шта!“ рече он погледавши ме нестрпљиво, „зар је то ништа допасти тако јаднога положаја, затворити се у жалосну сеоску кућицу, с муком радити спрам непрестаних успомена на које несрећа у сваком углу црта?“

„Па је ли ти се жена срдила на промјену?

„Срдила! Она је сушта мекота и добра воља. Заиста је сад у бољем расположењу но што сам је ја икад виђао. Спрам мене се она сва претворила у љубав, нежност и утјеху!“

„Дивна жена!“ повиках ја. „Ти се, мој пријатељу, тужиш на сиротињу, а нијеси никада био богатији — јер нијеси никад познавао неограничена блага изредности која имаш у жени својој.“

„Али, пријатељу, само да ми је претурити преко главе овај први сусрет у сиротињској кући, па ми се чини да бих лако и у њој нашао угодност. Али ово јој је први дан правог огледа, увео сам је у мален стан — цијели дан је пословала ређајући оно мало јаднога намјештаја, први пут је сазнала труде кућевнога посла — први пут се обазрела око себе у кући која је проста од сваке и најмање елеганције па и од сваке угодности; и мора бити да сад сједи уморена и задихана, премећући тужне мисли о будућој сиротињи.“

У том сликању је био добар дио истине, те ја немах шта порицати, него ћутећи настависмо свој ход.

Скрећући са главнога пута на узан утреник густо заклоњен великим дрвима тако да изгледаше чудновато уједињен, дођосмо на поглед кућици. С поља је изгледала довољно мала и за највећу сеоску поезију; па опет изгледаше мило и лијепо. Виђага се бјеше са обилатим лишћем обавила с једне стране; изнад ње неколика дрва тјераху у вис своје грање; и ја смотрих више саксија с цвијећем укусно размјештених око врата и на заравањку около. Мала вратаоца стајаху отворена и вођаху стазом кроз неко врежасто биље кућном уласку. Баш кад се примицасмо, зачусмо звуке музике. — Леслије ме ухвати за руку: устависмо се и слушасмо. Пјеваше глас Маријин са најдирљивијом простотом, а пјеваше неку малу арију коју је муж њезин особито волио.

Осјетих како у мојој руци задрхта рука Леслијева. Крочи напријед да још боље чује. Кораци му се зачуше. Свијетло красно лице јави се на прозору па га неста — лаки се кораци зачуше и Марија као на крилима изађе нам на сусрет. Бјеше на њој лијепо сеоско рухо од бијелога, неколико пољских цвијетова стајаху увијени у лијепу косу њезину, на образима јој бјеше живахна боја, цијело јој обличје пламташе осмијехом. — Никад нијесам видио поглед јој тако пун љубави.

— „Драги Ђоко!“ повика она „веома сам весела што си дошао? Очекивала сам те и очекивала; истрчавала сам даље на пут и погледала те. Поставила сам сто на пољу под оним лије-

пим дрветом иза куће; и набрала сам најљепших јагода, јер знам да их ти волиш — а има павлаке да љепше бити неможе — и још је овдје све тако мило и тихотно. О,“ рече она мећући своју руку у његову и весело гледајући у његово лице, „о како ћемо ми ту срећни бити?“

Сиромах Леслије бјеше надмашен. Он је привуче на своје прси, он је обави рукама, и пољуби је по неколико пута. Она није могла говорити, али јој сузе навалише у очи. А он ме је често увјеравао, да никад није осјетио више тако неисказане среће као у тај мах, и ако му се послије поправила срећа и ако му је живот доиста срећан био. Ст. Нов.

СПАВАШ ЛИ, ЗЛАТО МОЈЕ...

(ИЗ „ДРУГОГ ЈЕКА.“)

Спаваш ли, злато моје?
Спаваш ли, ој,
Зора је тако љупка,
Ветрић је тако драг,
Косицу чека твоју
С њом да се игра благ —
Спаваш ли, злато моје,
Спаваш ли, ој!

Чујеш ли тице мале?
Чујеш ли пој,
Тичице лаке, красне.
Над цвећем пливају,
Ручице зову твоје,
Да цвет заливају —
Чујеш ли тице мале,
Чујеш ли пој!

Устани, злато моје,
Устани, ој,
Без тебе тужи зора
Сунчани зраче мој,
Очи те зову младе,
Јавни се, глени, стој —
Устани, злато моје,
Устани, ој!

Абердар.

КЊИЖЕВНОСТ.

Млетачки трговац Виљема Шекспира. Драма у 5 радња.

С радошћу и с поносом хоћемо да забележимо један знаменити дан у нашем позоришту, дан у коме први пут прослови с наше позорнице први драматик нове ере — Виљем Шекспир.

Његова драмска дела, од првог па до последњег служе за украс сваком позоришном репертоару а међу њима без сумње заузима почасно место „Млетачки трговац“ с којим је нас у среду зарадовала позоришна управа.

Да би се за ову усладу, коју смо уживали то вече, одужили и великом драматику и вредној дружини нашег позоришта, покушаћемо да упознамо нашу публику с духом који веје кроз ово Шекспирово дело, онолико, колико нам достиже снаге да промеримо сублимне лепоте слављенога писца енглеског.

„Млетачки трговац,“ који је у том делу носилац главне улоге, Шајлок, члан је велике јеврејске породице, јевреји́н душом и срцем, какви их је било и какви их има и дан данѣи у свима крајевима великог света. Источни му талар, дуга брада, грбав нос, потмуло око, сведоче порекло и казују гледаоцу чисто, да је пред њиме члан оне велике породице што фанатично дише под притиском туђе вере, која носећ у једној руци голи мач, у другој лукаво избирану празноверу стоји на супрот његовој светој вери. Да би фанатичност јеврејску потенцовао, Шекспир га је бацио у сред Млетака, у колевку хришћанског фанатизма. Све што га овде окружава стоји на супрот његовој вери и његовим начелима, а та супротна начела оличио је велики писац у малој дружини хришћана Млечића, које је глава такође млетачки трговац Антонио. Рад ових двеју странака је један исти, он се зове мрзња, али је та мрзња веома различита: Шајлокова мрзња је јеврејска; — он мрзи Антонија и целу његову дружину, што је хришћанска: „J hate him for the is a Christian;“ (мрзим га што је хришћанин) и готов је сваком хришћанину појединце светити се за све што је хришћанство његовој вери скривило: „He hates our sacred nation“ (он мрзи наш свећени народ) вели, па се вара: писац га је нагонио на клизаву стазу, на којој ће његову веру као лошију да победи. Јер Антонио мрзи у Шајлоку непоштена трговца, који свој новац даје на големе камате, те се богати крвавим знојем његових сугрђана; он га јавно изобличава и грди, па да би свету показао, колико је оправдана његова мрзња према човеку Шајлоку, Шекспир изводи пред нас старог јевреји́на како уговара са хришћанима о зајму. Антонијев пријатељ млади Басанио, тражи код Шајлока новаца. Басанио је племић млетачки, па као тај троши немилице туђ новац, у надежди да ће жена једном платити му дуг. Стара песма племићска па ипак вавек нова! Шекспир је у самом пријатељству младога Млечића с пучким Антонијом жигосао надувене племиће средњег века, а у искреном пријатељству младог племића према

Антонију, казао је ђенијални демократ својој — у 17-ом веку — силној аристократији, да се може поносити аристокар здружити с врлим плебејцем. И Антонијо је одиста врли плебејац; он нема новаца, премда трговац, јер су његови бродови на мору, па како зна да ће један од њих скоро доћи у пристаниште, драговољно се нуди Шајлоку да буде јамац за свога пријатеља. Хришћанин трговац није толики фаталиста, да помисли на судбу која може да сломије крму његових бродова, и на море, које може да прогута његово имање; али стари јевреjин на то рачуна. Злурад будући, он на зло мисли те му с тога весело прима јамство и даје новце. Чудновато јамство! Ако Антонијо за три месеца тачно не исплати пријатељев дуг, он даје јевреjину право да се наплати — с једном оком свога рођенога меса. — Хришћанско месо за јеврејско злато: само чудовиште може да измисли такво јамство! У тој једној мисли сабрао је Шекспир злу нарав једног читавог народа, с њоме је уздигао фанатичку мрзњу до највишег ступња. Од тога тренутка претвори нам се Шајлок у звера који у потаји вреба на своју жртву и који се сладострасно наслађује самим помислом да својим новцем може закупити живот само једног Хришћанина. Овој неограниченој мрзњи на супрот извео је ђенијални писац дивну слику љубави у младој геновезкињи Порчији. Порчија је девојка племенита срца и наследница великог имања. Она даје своје срце и имање за — љубав. Задахнута чистом љубављу она се само тога страши, да јој имање не постане супарник, а она ствар која се уз имање прима, те одбија сваког, који се маша злата и сребра. У једном од три путира од метала сакривена је њезина слика; ко га погоди тога је „благо и девојка.“ Лакомо сребролубље тражи у драгом металу злаћену слику богате девојке, па се издаје, да злато тражи а не девојку — девојчина слика није ни у златном ни у сребрном путиру него у трећем од тамна олова. Иза сваке ужасне сцене на млетачкој улици следује по једна дивно романтична у Порчијиној кући, где кнежевићи просиоци из дальна света ваде из путира девојчин одговор. — Гледалац види пред собом на изменце два цвета посве различите боје и мириса, гледа љубав и мрзњу у суштини њиховој а међу њима гледа где вије ђеније човечанске идеје да их складно у један венац свеже у венац истине. Мрзња је сенка љубави; да би ову последњу уздигао до узорне лепоте обојио је прву мрким бојама. Шајлок и Порчија две су посве различите природе; по полу, по годинама, по духу, по срцу; то је бело и црно, то је добро и зло. Две супротности овде раде једна против друге, а једна другу и не

познаје; једна и не зна да друга постоји. Каква дивна слика добре и зле природе човекове! Добро и не сања да постоји зло у природи, а зло и не мисли да има ту доброга. Смеса је из једнога и другога обичан човек, с добрим и злим снагама у себи. Шајлок је зло у природи човечијој, он је демон, Порчија је добро у њојзи, она је анђео, обоје су надчулне природе, а међу њима стоји човек Басанијо, какав је, реална слика, те призивље по својој природној склоности добро у своју обрану против зла. Прави човек, он презире благо, он тражи девојчину слику у оловном путиру, па је ту и нађе, а ова признајући га за свога „господара“ нуди му све, што је њезино. И потребно је, да то чини, јер док је млади племић тражио себи љубавцу, Антонију се утопила лађа коју је очекивао; он нема су чим да наплати Басанијев дуг за који је јамчио. Рок је истекао, и Шајлок иште глобу, иште — једну оку Антонијева меса. Ми рекосмо иште живот, јер демонска душа хоће са срца једну оку меса. У тој крајној напасти зла, добро се пушта у борбу против њега. То је борба неједнака, кад је човек бори, јер добро мора да савлада! Обогаћен Басанијо нуди јеврејину троструку суму за узајмљену, — узалуд: Шајлок хоће меса.

The pound of flesch, which j demand of him i
js dearly bought, 't is mine, and j will have t
jf yon deni me, fie upon your law!

(Фунта меса коју му иштем скупо је купљена, она је моја; ја је тражим. Одречете ли је мени, пљујем на тај ваш закон!) И на оваке речи збуњене судије морају да досуде јеврејину јеврејиново, те гледају погружено с каквом усладом Шајлок глади нож, који ће за мало да се уриje у хришћанско срце, гледају како пажљиво испитује његову оштрину, како му се чини да није доста оштар, те га са сладострасним церекањем глади о мермеран патос велике млетачке суднице. У том тренутку улази Порчија и с њоме се уздигне радња до на своју кулминацију. Љубав је досетљива: млада вереница обукла је мушко рухо, те као заступник великога судца из Падове пење се на бранилачки сто, да с њега тумачи млетачки закон. Љубав носи у својим недрима правду — чисту правду. Она вели: „шајлоково је месо, јер тако гласи уговор“ и — Шајлок се клања даниловској мудрости која изриче пробитачну за њега правду. Али правда иште да се дужнику не сређе ниједан драм више него што је потписао — и Шајлок баца узнемирен поглед на нож и на теразије, а кад зачу с бранилачког стола, да уговор не тражи крви него само месо — Шајлок схвата силу правице, схвата своје сопствено

слепило и поражен скрива наоштрени нож и непоуздану меру, с којом шћаше да измери своју оку меса. Љубав је победила и на сваком се лицу човечијем светли веселост задовољене правице. Али правица иште да се зло казни, а добро награди. Колико је зло у Шајлоку толика је његова казна. Он је имао једну једиту кћер младу Џесику; — та га напушта својевољно и баца се у наручја младоме млечићу хришћанину. У њеном бегству износи нам Шекспир дивну слику, у којој женска љубав без размишљања савлађује верозаконске пресудо — износи нам жену чисту и душом и срцем која у гледаоцу буди чисту наклоност без обзира на њезину веру. Џесика је религијозна противност фанатичком оцу; она је оличена идеја човечије толеранције; њу свако схвата и поштује, само њезин отац просипа на њу клетву јер га фанатизам заблудио те је не схвата. Њезино бегство је најтежа казна за Шајлока. Сад дође правица те одузе нечовечном каматнику имање, и принуди фанатика да призна веру љубави, којој је тако грозно ишао на супрот. То је казна Шајлокова. Голема је али правична! А љубав? Она не потребује награде; она се сама награђује. Млада Порчија хити својој кући, да ту као брижљива домаћица дочека свога господара с кобног пута. Заручник се враћа срећан пресрећан што му је избавио пријатеља млади падованац и ако му је за то одузео најдражију залогу његове љубави — скупоцени прстен који му је даровала Порчија. Али тај прстен казује Бесанију да је Порчија била бранилица Антонијева, а нама, да прави човек радо жртвује и драги залог женине љубави искреном пријатељству.

То је садржај млетачког трговца и виспрена мисао која оживљава карактере овог умотвора. Измерити читаву пучину Шекспирове идеје, набројати и оценити све мотиве у овом његовом делу, захтева читав напон сазреле човечије душе и усавршене критичарске снаге. Не присвајајући себи ни једно ни друго, ми упућујемо наше љубитеље драмске вештине на шекспирове критичаре, као што је аналитички Гервин и песнички Хиго, а задовољавамо се с тим да само обратимо пажњу наше позоришне публике на дела великог драматика, који је у првој половини XVII. века толико дубоко уронио у пучину човечијих осећања, да ће још и потоњи савршенији векови клањати се природној истини, која у њима дише.

Код Шекспира ништа није случајно; и најмања драмска појава, и најнезнатније лице, код њега је носилац једног извесног начела у читавом обиму; и најпростија фраза изражава код њега какву год сублимну мисао. За пример прве изреке да наведемо

само Шајлоковог слугу Ланслота. Хришћанин по пореклу, он тумачи, привидно бенетајући, борбу чисте човечије свести и окореле верозаконске прерасуде. Човек Ланслот зна, да му је дужност стајати код онога, коме се обвезао служити; али прерасудан хришћанин гледа у Шајлоку наличије ђаволско па хоће да бега од њега. С финим сарказмом жигоше Шекспир такво осећање као зло, пуштајући демона да шапће то Ланселоту, али је тај Ланселот човек на ниском ступњу душевна развића, и ми морамо да оправдамо у њему победу занесеног хришћанина над човеком. Ланселот је слика тадашњег пука млетачког, који мрзи јевреја, који га пљује и у пакао баца, али се ипак у невољи маша његовог комада хлеба. Таква је незнатна Гобова слика пред форумом критике. Један будаласт слуга, носилац је, као што рекосмо, једне идеје у читавом њезином обиму. Да докажемо значај Шекспирове фразе, то узмимо прву коју год:

„That thou shalt see the difference of our spirit,
I pardon thee thy life before thou ask it.“
(Да видиш како су различите наше душе, ево ја
ти праштам живот пре но што ти иштеш.)

вели Дужд Шајлоку и у та два реда проповеда огромну основу хришћанске вере, изказује своју сопствену вероисповест, показује чисту обратност друге вере, која не прашта ни онда кад ко иште опроштаја, износи читаво надмоћије хришћанства над јевреjизмом.

Ко може а да не осети да овака умотворина, као што је „Млетачки трговац“, уздиже сваког човека гледаоца до на висину нравног осећања са које бистрим погледом гледа и загрејаним срцем оцењује људска дела? Ко може а да не призна, да овака дела као што је ово облагорођавају човечију душу? Кад оживе на позорници оваке слике, тада позориште постаје школа у којој лепота и врлина преволева човека да им се клања, и да им подражава, тада је позориште оно што треба да буде: храм за облагорођење душе и срца. Др. Милан Јовановић.

ПОДЛИСТАК.

Нешто из народног биљарства и лекарства.

(Наставак.)

33. Петров цвет. (Рада, прстенак, крупни брњиш, ситни или раван) Стабљика му је једноставна и на њој по један бели цвет на врху.

По стабљики овде онде налази се по један мали, рецкаст листић. Цвет је развијен. Цвета у марту и априлу месецу.

Лист од петровог цвета истрт добар је лек од бува.

34. Смрдуша. Подобна је другој врсти сјеруше. У листу се разликују. Стабљика је смрдуше ракљаста, четворострана, чврста. Од одстојања на одстојање стоје и с једне и с друге стране стабљике по један лист, а по где где избија и по једна грана. При врху сваке гране стоје поред листова ћубе од ситних, белих цветића. Цветић састоји се у главном из 2 листића

Ова биљка има мирис јагоде и цвета маја месеца.

35. Бели слез (ћурјача.) Цвет му је звонастог вида, петолиснат, доста отворен, и бледе морасте боје. Стабљика је једноставна финим, белим бодљикама обрасла. На њој стоји у извесном одстојању по 1 лист а при врху још и по један цвет. Лист је биљке поширок и мало нарецкаст. Цвета у јунију.

Стабљика кувана добра је од шуге и за парење.

36. Рањеник (крупни и ситни). Има много подобије са коприном. Цветићи су му црвени као у ње. Лист дугуљаст, рецкаст. Стабљика четворострана, чврста и малим бодљикама обрасла. На стабљики од одстојања на одстојање стоје по 2 листа заједно, један с једне, други с друге стране, а при врху поред листа и по један пиз цветића. Стабљика се завршује шиљастом китом од цветића. Лист је дугуљаст и рецкаст.

Цвета почетком јунија.

После ајдук траве ова је биљка (ситни) најлековитија за ране.

37. Сисача. Расте по каменьаку. Стабљика је граната, мека, месната, не висока. Цветићи су разно размештени при врху стабљике. Листићи су наизменце, угусто по стабљики нанизани. То су кратки, зелени, меснати ваљчићи. Цветић је жут и сасвим разврнут тако, да му лишће у једној равнини лежи. Цвета концем маја и почетком јунија месеца.

38. Маслац (златоуста). Стабљика му је невисока, танка, четворострана са грањицама, симетрично све по две и две (једна с једне а друга с противне стране) распоређеним, а на свакој грањици стоји на врху по један лист, вида као срце. Травка је у обште бусенасте врсте. Цвет је жут. Цвета у почетку марта, можда прво од свега пољског цвећа.

Ова је трава лековита од грознице. Лист од исте привеже се на десну руку онога, који од грознице пати, и кад се за извесно време подржи, извуче меур, и затим на скоро боља одумине.

Ову биљку здраво волу свиње.

39. Козлац. Род је жутим бобицама окићен као грозд. Корен му је као куршум, који кад се добро истуца може као лек против бола у грлу служити. Ономе, коме је у грлу што израсло, или га боли грло, ва-

ља кроз цев удунути прашину, од његовог истуцаног корена добивену, и, вели, да ће помоћи.

Од срдобоље такође је добра ова биљка, кад се корен с медом једе; јер јој је корен горак.

Цвета у априлу и мају месецу.

40. Јагачина. Цвет јој је петолиснат, жућкасте беле боје, као жуманце у јајета. Има месната једноставну стабљику; али по више њих из једног корена избијају и на свакој по један цветић.

Цвета у фебруару и марту (ако је рано пролеће), дакле прва после кукурека и никшичице. Цвет јој нетраје дуго. Јагачина се пати пресађивањем корена.

41. Млађак. На једном стубићу или стабљики (струку) имаде по 10 до 20 цветића сви бели или сви морави, помешани са зеленим листићима, који — листићи — што се врху иде, све су мањи, а цветићи све су гушћи и мањи. И листићи и цветићи стоје у шрафној линији, са сваким цветићем по један листић и то цветић до стабла, а листић иза њега. Врх стабљике завршује се једним цветићем и једним листићем. Стабљика је шупља. Цвет се састоји из 2 листића, који се на левак завршују.

Цвета одма за јагачином.

42. Ђурђевско цвеће. Цвет му је петолиснат, отворене жуте чисте боје. Листови цвета леже отворено у једној готово равнини, која лежи управно на петељку. Обично су по два цвета напоредо и уз та два цвета по један зелени, рецкасти, полукружни лист. Стабљика му је месната и ракљаста.

Ово је блатно цвеће, дакле расте у барама и ритовима. Одма после млађка, или и с њим заједно цвета. Цвет нетраје дуго.

43. Пелечица. Има бео шестолиснат цвет. Листићи цветића су дугуљасто обли, бели, пругасти и узајмно се покривају (3 спољна покривају три унутрања). Стабљика је најпре једноставна, а после, испод једног листа, избијају више гранчица, које су после засебно једноставне. На свакој гранчици (стубићу) налази се само по један цветић. Како гранчице поједине тако и главна стабљика има пресек као гвожђе у копља; у средн округла шупљина. То је такође блатско цвеће. Цвета у марту месецу.

(Наставиће се.)

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

16 новембра: „Сан на јави.“ Слика из прошлости српске с песмама, од дра Јована Суботића, музика од А. Максимовића.

Шта мислите, ко је највише приложио на српско народно позориште? Као да вас видим, како на то питање превртете извештај о стању по-

зиришног фонда, један ће наћи ову, други ону општину са највећим бројем. Но ја вам напред кажем, да не питате за општине, већ за лица. Ко је дакле најштедрији приложник? Мислите Емил Чакра? Нисте погодили: — Др. Јован Субботић. Ви га истина нећете наћи међу онима, који су у списку приложника забележи с највећим бројем, ал' ја ћу вам доказати, да је он поклонио позоришту на годину од прилике **6000** фор. дакле кад би се то капиталисало, онда је позориште примило једаред за свагда из руке дра Јована Субботића своји **100,000** фор. Из руке, реко, ал' управо није толико из руке, колико из — пера; и тај рачун није сан, већ јава ил' управо „сан на јави.“ — „Сан на јави!“ — Ко међу вама није видео сна на јави, а зове се Србином и грађанином којег од овострани српски градова? Има ли Новосађанина, Панчевца, Вршчана, Земунца, Митровчана, који му се није дивио? Па што ћу да вам казујем шта је у њему? Ал' то вам ипак морам казати, већ и зато што је на реду, како ми се свидио. То је у овом случају већ и зато сувише, што бројеви говоре. За позоришну је касу „сан на јави“ за цело злато; злато, и то не само за касу, већ и за масу. Нисам загледао у дотичне рачуне, ал' реко би, да није на сву осталу реперторију потрошено толико телеја и златни чипака, колико на „сан на јави.“ Ал' није ни шала: једанаест краљева и царева и дванаести прадеда Немања!

Лане је изишла, чини ми се у београдској „Школи,“ нека табачна критика „сна на јави,“ у којој се понајвише удара на тенденцију ове „слике из прошлости.“ Та је критика у толико погодила свој правац, јер тенденција, то је једино што се може духовно опипати у овој „слици из прошлости,“ сваки други покушај естетичног суђења о њојзи био би у најбољем случају неспретан. Ал' како је школина критика ударила на тенденцију „сна на јави“ то је више кадро у очима читалаца подићи вредност баш и сами ти теденција, него побити је. Оно није критика, оно су подметања и опадања; то је негативна јој страна, а позитивна је још гора: тој критици не смета ништа боготварење апсолутног монархијског начела, њој само то није право, што није већма искићена ова ил' она особита династија, већ изгледа као да је она ил' ова.

Но манимо се те критике, те жалосне појаве азијатског живља у српском духу, који је тим покушао да окужи и најузвишеније му врхове, де станује чисти зрак лепоте.

Тенденција је збиља једино у „сну на јави,“ о чему се може озбиљно разгозарати; осим, разуме се музике и балета, или као што песник вели „слогова еволуције,“ но то на послетку.

Дакле тенденција у „сна на јави“ била би од прилике ова: извести народу пред очи најсјајније „слике из прошлости му,“ те тиме крепити наду у славнију будућност:

„Ој, браћо, диж'те главе,
Та жив је још наш Бог,
Бог славе, Бог славјанства
Узнеће Срба свог!“

То је све лепо и красно и свако увиђа истинитост песникове сентенције „из прошлости будућност се рађа.“ Но друго је питање какве су те слике из прошлости и каква је та славнија будућност, што нам је песник перспективи? И ту је чвор. У свакој појави, сваком говору, сваком стиху, свакој фрази „сна на јави,“ као и сваког другог песничког дела суботићевог, веје једно начело, један апсолутан живаљ. Тај начелни живаљ зове се: слава и господство. Благо оном ко је славан, благо оном који светом господари, а тешко сваком, о ком нико незна, тешко сваком ће само којим други господари већ и оном, који не господари другима. Песнику „сна на јави“ није доста да српски народ буде сам свој господар, он ће тек онда бити задовољен, кад Срби буду господари свију својн комшија, целог балканског света, јер сва је та земља купљена за српске очи Но, то ако и није либерално, ако и није песничка правица, оно је бар несравњена досетка адвокатска. Из тога провирује једна од лошији страна спонајавске тенденције, која је толико штетна по гледаоце, да би већ сама по себи била кадра отписати у душевној благајници позоришта ону суму, коју је у новчану донела, а то је штета с тога, што се таким свечаним прогласима побуђује народ на политичну лакомост.

Том скромном жељом т. ј. да треба цела балканска између три мора да буде српска, прима народ иначе лепу леђенду невидовног калуђера, иначе светог Саве, коме се то тумачење тако допадне, да одма услуша молитву благословеног пука, те му отвори слику будућности, а у њој — иста она лица, што их виде народ у својој прошлости.

То ли је дакле та лепа будућност после толики мука? Вала лепо! Зар су нам се зато крвавили очеви и дедови, зар се и ми сами захукавамо на животан отпор, само да опет почнемо стари танац? На част вам така будућност!

У место да каже песник:

„Народе, гледај ове крунаше са златним роговима, све их редом гледај, па види ко те је упропастио! Да се ови нису клали међу собом око немоћног народа, као гладни вуци око плена, ми данас неби били турско и незнам чије робље! Па погледај овог највећег међу њима, овог Душана! Камо срећа, да се овај није јагмио за грчком госпоштином, те да је утврдио будућност народа на српском приморју, у место да зирка на Цариград! Он је страдао са своје лакомости, као и све његове рувetлије од Александра Филиповића па до Наполеона Бонапарте. Зато, народе, не буди лаком, па не слушај више оваке, већ — у се и у своје кљусе!“

У место таког од прилике поздрава, изводи нам песник телејисане љуске из жалосне прошлости народне и теши народ „вторим пришествијем“ таки љусака!

До душе, народу је то мило чути, као што је мило старцу, који се већ подетио, кад га ко стане разумевати, како ће се он подмладити; и тај ће му милији бити, него кад би га ко обавештавао, да он треба што скорије да умре, а његов живот да се продужи у његовом породу, који род мора бити друкчији од њега и његови предака, ако оће да буде бољи. Овај за цело неће бити старцу мио, ал' за то говори добро и поштено; а онај први, и ако му је мио, ипак му — ласка.

Обрекли смо, да ћемо се сетити и балета, „слогова еволуције“ и свирке.

Композиција маћистора А. Максимовића заслужује сваку хвалу, ма да по природи либрета не може представљати никакве музичке целине, ал' у песми крунисаног збора има доста чуства, а у завршном лику складног и мелодичног полета.

Слогови еволуције: 1. Састанак савезника. 2. Сукоб. 3. Звезда. 4. Коло. 5. Победни поход. 6. Благодарење.

У каквој су свези, у каквом ли су слогу ти слогови по том свом називу, да ли су каквог симболског, или само фигуративног значаја, то је пред нама тајна; но доста то да је у самом делу игра била сложна, што се с обзиром на скученост простора мора озбиљно похвалити, а бенгалска ватра — сјајношарна.

„Шаран.“ Шаљива игра у 1 радњи, од Јована Јовановића

Сирома „шаран“! Како се он забунио у то златно море, међу те окрућене сомове? Ко ће у толикој слави и веледелију опазити његово гњураво биће? Ал' ипак има неки смисао у томе, што нам се вечерас поред „сна на јави“ приказао јовановићев „шаран“, јер шаран је шаран, а „сан на јави“ то је стаклено језерце од сами златни рибица: па ко је гладан, ено му шарана, а ко није, нека гледа златне рибице. „Шаран“ је проста, ал' обилна рана за здрав желудац, а „сан на јави“ то је заваркивање гладi парењем очију. „Шаран“ је народан, скроман, прашњав апостол напредни начела садањег доба, а „сан на јави“ то вам је накићен телал средњовечнога клетвеништва. Ал' онако и јесте „сан на јави“ изазвао одма својом првом појавом оне витезове у „школи“ на јуначки отпор, а за „шараном“ и његовим родом до сад нико ни удице да баци. Нећемо му ни ми бацати удице, ал' бар једно гвоздено перо у нади да га неће прогутати, јер — он је и сам већ прогутан.

Панта вртар у Футогу и дрвени филозоф, осим тога највећи противник Јелене В. Јованновићеве, но само у колико је ова за еманципацију жена, тај Панта има једног сина препаранда, ког спрема за четири коња, до који мисли да ће се докотурати у намастиру. Синак не мари толико

за четири коња колико за своју комшиницу Савку, а истог је куса и мати његова, пантина жена, коју Панта у погледу разума искрено презире. Пантиница науми једним ударцем осветити се мужу, ма јој се син и неосветио. Тога ради претрпа у врту, ди је Панта почео копати, једног живог шарана. Панта ископа шарана, па ађе својом дрвеном филозофијом, да се шаран, поплашен од силни димшића, промигољио земљом до у пантин врт; узме шарана и преда га жени за печење; ова одма разгласи по селу, људи се скупе и кад већ тедоше Панту везати, избави га жена ал' да ожени сина Савком и да више не грди жене.

Ради двоструке наравне поуке ове кратке ал' живе досетке опростићемо писцу невероватност пантиног умовања о путовању шарановом, које нам је и са најособитијег пантиног гледишта одвећ засукано. Но тај мали ексцес не може умалити вредност начела, за која је писац потегао пером, начела — женске еманципације и — женског манципија, брака или антикалуђерства.

Глумачки приказ беше и у целини и у појединостима добар. Телечки показује својим Пантом, као и слепцем Арсом у „сањурици и шубари", да у тим друштвеним одношајима има понајвише непосредне студије, тако, да му се тим појавама мора признати фотографска верност. Само неби шкодило, кад би почешће вадио лулу из зуба. Пантиница (Јеца Поповићева) била је сасвим код куће, као да је одрасла садећи купус. Мило нам је, што смо овај пут приметили код К. Савићеве, да би се могла изобразити за певачицу, ал' неби нам било мило, кад неби за времена пријонула. λ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* У Бечу у штампарији Л. Сомера и друга му изашао је први део „Песама", што их је певао Грчић-Миленко. Ове су песме овако раздељене: I. Село. — Девојачке песме. (Посвећене „честитој Српкињи гђи Марији Миличевићевој, у Бечу.)— II. Патријотске песме. (Посвећене дру Светозару Милетићу.)— III. Тужан љубавни спомен. — IV. Пролеће. (Посвећено Антонију Хаџићу секретару „Матице српске.") — V. Разне песме. (Посвећене старој мајци песниковој.) Књиге се могу наручити и у уредништву овога листа. Ми ћемо о овој књизи првом приликом коју више рећи.

* Иван Антуновић, у Калочи, позива на претплату на „буњевачке и шокачке новине." Његова је намера да у својим новинама на буњевачком језику „расправља, што је човику нужно знати кано појединој особи, као што и у свих својих одношајих, кано члану обитељи, обћине и домовине." „Овде ће дакле бити заступљена шкула и црква, овде свако право и управа опћинска, жупанијска и земаљска. Овде знаности, трговина, за-

мат, пољоделство. Овоме листу није истина цел политика али ће он доносити и расправе о разноликим политичким питањима и то по начелима „хришћанске демократије.“ Цена је овом листу врло малена: на целу годину: 3 ф. а. в., на пола године: 1 ф. 50 н. а на четврт 75 н. Лист ће овај излазити сваке недеље једанпут на повећем полатабаку, а када се претплатници умноже онда ће се и новине повећати.

Ми најтоплије препоручујемо овај лист пажњи нашега света што чита. Доиста треба сваки Србин да својски потпомогне овог брата Буњевца, који је прегао да буди свест у своме народу. Буњевци су наша рођена браћа и по крви и по језику па би већ време било, да се једанпут зближимо, те да помажемо један другом у борби за опстанак и напредак. Овај лист брата Антуновића ваља да буде копча, која ће нас везивати и тако сродити, као што се пристоји браћи од векова. Дај боже да „буњевачке и шокачке новине“ нађу одзива међу нашим читалачким светом, међу православнима и католицима подједнако, па да ту бар будемо једно срце и једна душа!

* Андрија Марјановић, чиновник главне контроле, у Београду, позива на претплату на „руско-српски речник.“ „Од свију народа“, вели писац, „у данашње време, најбољу књижевност имају: Инглези, Немци, Французи, Талијанци и Руси. Ови последњи не само што сами раде на умном пољу, већ све што је написано доброга на свима језицима другим, то је на руски преведено, и што се пише то се одма преводи, тако, да ко зна руски, може читати дела инглиских, француских и осталих писаца “ Ко жели овај речник имати нека се јави до краја марта о. г. Цена му је 12 гр. чар. за Србију а за Аустрију и друге крајеве 1 ф. 20 н

ГЛАСНИК.

* За годину 1870 намењен је у кнежевини Србији расход на просветну струку 3,289.256 гроша а то чини 548.209 $^1/_3$ фор. у старом сребру. Од оте своте троши министарство просвете 16.140 ф., митрополит и три владике 29.133, конзисторије 31.740, државна штампарија 76.852, српско учено друштво 3.400, народна библијотека 4325, штампарија школских књига 4.000, народно позориште 13.500, питомци који се уче на страни 32.043, на сиромашне ђаке 8.333, на издржавање младића из суседних земаља, који се у Србији уче 11.546, велика школа 27.364, богословија 11.130, реална школа 7.716, београдска ђимназија 19.029, крагујевачка ђимназија 12.160, београдске мала ђимназија 6.490, шабачка мала ђимназија 6.236, неготинска мала ђимназија 5.892, пожаревачка мала ђимназија 6.092, шест реалних ђимназија 14.768, виша женска школа 6.358, главне школе 161.700.

БИБЛИЈОГАФИЈА.*)

Српске књиге.

СРПСКИ ОМЛАДИНСКИ КАЛЕНДАР за просту годину 1870. У Новоме Саду платонова штампарија 1870. На 8-ни, 16. л., 166 стр. Стоји 50 нов. а. вр.

У овоме су календару два дела. У првом је делу: 1. Календар за годину 1870. — 2. Белешке за трговину и промет (поште, вашари итд.) — 3. Турско-арапски календар за годину 1286. — У другом су делу ови саставци: I. Ајдуци, од Владимира Јовановића. — II. Шта је то књижевност, од Стојана Новаковића — III. Ослобођење (еманципација) жена. (По Кулерију). С француског превела Јелена В. Јовановићева. — IV. Мале приповетке за нашу велику децу, од Ђорђа Звекића. I. На бадњи дан. — V. Земља и небо. По руском В. Николић. — VI. Банка, од Владимира Јовановића. — VII. Народне банке. — VIII. Српски народни сабор године 1869 од дра Стевана Павловића. — IX. Бока Которска. — X. Српски народ у години 1868-ој.

ИЗВЕШТАЈ ВРШАЧКОГ СРПСКОГ ЦРКВЕНОГ ПЕВАЧКОГ ДРУШТВА од постанка свога од нове године 1867. до нове године 1870. У Вршцу, брзотиском удове Ј. Е. Кирхнерове 1870. На 8-ни, 42. стр.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Привидни мир. Наше лађе. Песме Ог. Утјешеновића — Острожинског. Ратна пјесма косовска. (Године. 1389.) О. У. О. — Мала графица. Написао Октав Феље. (Наставак.) — Српске народне песме. Из збирке Б. У. М. 7. Шта чини љубомора. — Жена. (The sketch book of Washington Irwing.) (Свршетак.) Ст. Нов. — Спаваш ли, злато моје... (Из „другог јека“) Абердар. — Књижевност: Млетачки трговац. Критика дра Милана Јовановића. — Подлистак: Нешто из народног биљарства и лекарства. (Наставак) — Српско народно позориште: „Сан на јави“ — „Шаран.“ — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 3. У НОВОМЕ САДУ 30. ЈАНУАРА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

РОБЉЕ.

К дивној слици Јарослава Чрмака: „Робље, Херцеговина 1863“ — у краљ. музеју у Бруксели.*)

Јесте л' вољни гледат' наше јаде,
Веље јаде на простору малом:
Приступите овој слици дивној.
Сузама је она насликана,
Сузама ћу вам је тумачити
И она ће сама бесједити
О голему рода мога јаду,
И вама је ронит' сузе горке;
Никада вам с ума саћи неће.

Шта то виде мутне очи моје? —
Гле, на гори пустој, каменитој,
На све стране развалине саме,
А по њима процвјетало цвјеће.
Та како би по камењу растло? —
Није ондје процвјетало цвјеће,
Већ је кита на развале пала,
Кита цвјећа недавно убрана,
Драгомиљем неком намјењена.
Тек убрана, веће изгубљена,
И скоро је њојзи увенути.

Чије цвјеће, чије драгомиље?
По чијим ли рудинама растло?
Чије ли га одгојиле руке,
У мирисну дивну киту виле?
Кому ли га од милоште дале?
С чих њедара опануло ондје?

Очи моје да л' ме не варате?
Чини ми се наше горе лишће!
Наше цвјеће, наше драгомиље!
По српскијем рудинама растло!
И српске га одгојиле руке!

Ал' ми нешто јадно срце слути:
Н'јесу л' туђе убрале га руке,
У мирисну дивну киту виле
На разбоју, за росе крваве?
С' мог ли рода срца опануло?

Очи моје, јасно погледајте!
Шта се вије око ките цвјећа?

*) Шест дјевојака српскијех повезанијех конопцима, заробљене по Башибозуцима, који их воде у Одрин (Једрену) на пазар за турске хареме.

Гле, змија се око њег' савила!
Мрки вуци вребају са стране!
Шта ће вуци с дивном китом цвјећа?

Очи моје, јасно погледајте!
Очи моје, сузе прол'јевајте!
То је наша грдна рана стара!

Није оно једна кита цвјећа,
Нити змија око ње савита,
Већ конопци ококите дивне,
Ките дивне српских дјевојака;
Зла коб робства њих ми укобила.

То мог рода цвјеће одабрано
Из мајчина крила потргано,
Конопцима круто повезано.
То су Турци, а не мрки вуци!
Мили Боже, камо твоје стрјеле!?

Робље моје, грдна рано моја!
Робље моје, шта си Богу криво? —
„Ја сам криво Богу, да сам живо."

Робље моје, шта је теби жао? —
„Жао ми је живу у гроб поћи."

Робље моје, кога ћеш да љубиш? —
„Бритку сабљу желим да пољубим."

Аман Турци, ако Бога знате!
Тужном робљу раздријешите руке,
Не мучите дјевојачког тјела,
Е на муке не роди га мајка.
Ено крвца коноп обалила,
За конопце н'јесу оне руке.
Пустите нам робље драгоцјено,
Ми ћемо га измјенити златом. —

„Вала, море, робља вам не дамо,
„Док је наше на рамену главе.
„Ова роба за турске пазаре,
„Е нам ваља да нам Турке рађа."

Аман Турци, ако Бога знате!
Међ вукове не гоните јањце.
Пустите нам робље драгоцјено
На пазаре гон'те нашу стоку;
Траж'те, аге, што је вама драго. —

„Цуки, болан, ту није пазара! —
„Азурала, кићене дјевојке!
„Далеко је до Једрене града.
„Чекају нас многе муштерије
„Да купују робе драгокупе.
„Азурала, кићене дјевојке!"

Робље красно, давор рано моја!
Красота је сва кривица твоја —
Дарак неба и паклена жртва! —
С красоте је теби погинути.
Ти одлазиш, освета остаје,
Сустигнут' ће злобне отмичаре,
Ако Бог да и срећа јуначка.

Одагнаше робље у сужањство
Ка бијеле на месницу овце.
Чујте, чујте гдје нариче тужно:
„Ој давори, тужна срећо паша!
„Мили Боже, големе невоље,
„Мили Боже, големе срамоте,
„Под насиље бити турском љубом,
„Робињицом у земљи незнаној,
„Покрај многе браће своје живе."

Чуј, помагај! Ено одведоше
Дивно робље у земљу незнану!
Шта стојите, браћо моја драга,
Шта стојите, а не отимате
Чисте жртве из нечисте руке?
У потјеру злобним отмичаром!
Крв нек лије, ком' до Бога није! —

Стан'те Турци! Тако л' се пазари
Крвљу нашом, крсту на срамоту?

На разбоју ево вам пазара!
Чик на међан! Тако л' се пазари?
Чик на међан, женски отмичари!
Да сабљама земљу дијелимо

И по земљи гиздаве дјевојке;
Па шта Бог да и срећа јуначка!

Тко је витез, тко ли добар јунак,
Нека паше бритку сабљу своју.
Наста ора, ваља војевати
За крст частни, и слободу златну.

Ог. Утјешеновић — Острожински.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Феље.

(Наставак.)

III.

20 септембра.

Примио сам твоје писмо. Ти си ми, до душе, красан пријатељ, каквог ћеш мало наћи на свету. Али каке су то детињарије од тебе? Што те наведе, да се тако нагло вратиш? Ништа, пуста мора, која учини, да си две ноћи узастопце чуо мој глас, где те у помоћ зове. Ето, то су жалосни плодови проклете немачке кује! Шалу на страну, Павле, ти си прави патник. Па ипак си ми у твом писму рекао и таке ствари, које су ме дирнуле до суза. Не могу ти одговорити по жељи својој. У мене је срце осетљиво, али реч сухопарна. Никада никоме не могу рећи: ја те волим. Има неки завидљиви демон, који учини, да свака нежна реч ладна излази преко мојих усана и да се одмах у жаоку претвара. Али, хвала Богу, ти ме познајеш.

Долази ми као да ћу те још и на смех нагонити као ти мене на плач. Нека га, тим боље. Да, оно што се са мном у шуми збило, неје остало на празно, ма да ми то ни најмање не годи. Сва несрећа, што си слутио да ми прети, постигла ме: буди дакле миран.

Сутра дан после оног кобног догађаја, прва ми је брига била, да опет задобијем пређашње поштовање у својих домаћина, те им приповедим од своје драге воље све, што ми се год занимљиво десило у бегању. Видех, где стадоше размишљати о мом казивању, а особито домаћица ми је хтела да падне у несвест од тешка смеха. Никада под небом неје ме ништа тако немило дирнуло, као та неотесана радост краваричина.

У име доказа, да сам им опет задобио наклоност, запита ме млинар, да ли сам ловац, па дохватив с клина заљрђалу пушку, даде ми је у руке и стаде хвалити убојите особине тога оружја. Ту услужност му примим токорсе с великим задовољством, јер ми никада не могаше срце поднети, да ма чим на свету вређам људе, који мисле, да ми указују каку љубав. Упутим се према шуми, што покрива брежуљке, носећи као копље ту поштовања достојну убојиту справу, која ми се због чињаше веома опасна. Седнем на лединy, пушку метнем уза се и забављах се терајући каменьем младе куне, што но долажаху, да се играју главом око бојне справе, за коју им ја не могох добар стајати. Нека је хвала мојој опрезности, што се за цео сахат, док трајаше лов, не догоди никака несрећа ни дивљачи ни мени.

Да ти право кажем, беше ми мило, што ћу ту пробавити време, кад ловци из дворца обично излазе на поље, а несам се ни мало бринуо, да ли ћу се тога дана сусрести шњима. Око два сахата по подне подигнем се са мајчиних душица и метвица, на којима сам лешкао, уверен, да се већ немам бојати никака неповољна сукоба. Вратим шоцу млинару, који се нађе мало у чуду, када ме виде празних руку, или може бити још више с тога, што долазим — жив и цео целцат. Одем те седнем у прочеље од довратница и станем довршивати воденим бојама општи поглед на развалине. То ће бити величанствена слика, која ће се морати допасти министру.

Био сам се задубио у свој посао, када ми се учини као да чујем, много јасније него ли обично, онај коњски топот, који ми од оне моје незгоде непрекидно зујаше у ушима. Живо се обазрем и смотрим непријатеља на двеста корачаја од себе. За овај пар беше у оделу за варош, и чињаше се, као да се подигао у просту шетњу. Дружина му се умножила с неколико мушких и женских новака и изашла је доиста угледна чета. Ма да сам се из далека приправљао на овај састанак, ипак ме је немило дирнуо и не могох, а да не пожелим у недођин те неуморне беспосличаре. Међу тим не беше ми ни на крај памети, да им се уклањам: од ономад још прошла ме је воља на бегање док сам год жив.

Што ми се коњаничка чета ближе примицала, то све јасније могох разабрати, како загушује смеј и како нешто шушка међу собом. Лако се могло погодити кога се све то тиче. Морам ти исповедити, да ми је мало узаврела крвца, ал' ја за то опет наставих мирно свој посао, не скидајући очију с њега, ма да сам за то опет јако пазио на све што се збива иза мојих леђа. Чињаше се,

као да је дружиница наумила, да ме штеди с моје несреће; јер у место да удари стазом, којом се напречац долази до манастирских развалина, сврну мало на десно и прође тихо. Један једини између њих одлучи се од осталога друштва и скренув на страну заустави се на једно десет корачаја од мене. Ма да сам нагао главу на посао, опет сам осетио оним неким тајним унутарњим зором, што га сваки познаје, да ме око људско гледа. Дигнем очи као нехотице, али их одмах и оборим. Тај хитри покрет беше ми довољан, да у том радозналом посматрачу опет упознам први узрок својих неприлика — младу женску с плавом перјаницом за шеширом. Стајала је седећи на коњу, главу је у вис дигла, и у полак затвореним очима посматраше ме од главе до пете дивном дрзовитошћу. Из почетка мишљах, да ми се из обзира према сполу њеном не треба бранити од безобзирне радозналости јој; али за неколико тренутака додија ми оно њено гледање, те дигнем слободније главу и упрем очи у очи, углађеном озбиљношћу, али непомичном сталношћу. Она порумени, а ја то видећи поздравим је. Она ми поздрав прихвати и лако се поклони, па је после у ловачком скоку нестане под сводом старе цркве. Тако остадох момак на мегдану и јако сам се веселио, што ми испаде за руком, да збуним тај мали створ, а тиме сам сигурно велике заслуге себи стекао.

Јахање по шуми једва трајаше двадесет тренутака, и на брзо видех сјајну чету, где без реда излази кроз довратнице. Ја се на ново учиним као да сам задубљен у свој посао, кад ал' се још један витез одлучи од друштва и стаде ми се приближавати. Беше то човек повисока стаса, и носаше плаветну хаљину, која је као у војника испод грла била закопчана. Он је тако управо према мени ишао, да сам морао посумњати, да је науман да ми погази сву справу, па да тиме женске на смеј наведе. С тога узех га добро на око, мотрећи га крадимице, али живо. На моју велику утеху заустави се на два корачаја пред мојом столицом и скиде шешир. — Господине, рече ми гласом отвореним и пуним; хоћете ли допустити, да вам погледам цртање? — Ја му вратим поздрав и главом му повладим, па онда наставим свој посао. После кратка тиха расматрања похвали ме незнани витез с неколико речи, па ми онда рече: — Допустите ми, господине, да рекнем коју у похвалу вашег дара: њему ћемо се без сумње морати захвалити, што ће се спасти ове развалине, које су урес целој нашој околици. Ту се већ морадох оканити свога заустезања, које би од тога часа наличило дечинском јогунству, те му одговорим, да сувише лепо оцењује први нацрт човека невештака,

који тек за вештине мари, да у осталом живо желим спасти те лепе развалине; али да ће ми најозбиљнији део задатка мога остати може бити по све незнатан, што не могу нигде да нађем повесничких бележака, ма да сам их тражио по писмарницама главнога места.

— На моју част, господине, то ми је јако мило. Ја у својој књижници имам један део писама тога манастира. Дођите, па их прегледајте по својој драгој вољи. Ја ћу вам за то бити захвалан.

Захвалим му се мало збуњен. Пожалих, што то не знадох пре, а сада сам се бојао да ме не позову натраг у Париз писмом, којег очекивах од дана на дан. Међу тим устанем, да му то одговорим, пазећи да углађеношћу свога држања накнадим оно, што беше у речима неугодно. У исто доба почнем повољније судити о мом питачу. То беше старац широких прсију, који као да је још крепко носио бреме од шестдесет година. Његове плаве ни мало неупале очи изражаваху најотвореniју доброћудност.

— Хајд', хајд'! рече, да говоримо искрено. Ви не ћете да се мешате с оном четом тамо, коју не могох уздржати, да не почини лудорије, за коју молим да ми опростите. Ја сам, господине, марки Малује. Срамота не остаде ни онако на вашој страни. Ми вас хтедосмо видети, а ви се не дадосте. Последња беше ваша. Што тражите дакле?

Ја се не могох уздржати од смеха, слушајући како се пријазно тумачи моје жалосно страдање.

— Ви се смејете, прихвати стари марки; тако ваља, ми се разумемо! А ко за што не би дошли и провели неколико дана у мом дворцу? Жена ми је рекла да вас свакако позовем. Она зна подробно све што сте јуче претрпели... Моја је жена добра као анђео. Неје више млада, увек болује, и слаба је као дах — али прави анђео. Ја ћу вас сместити у својој књижници, па ту можете живети као пустињак, ако вам то прија. Боже мој, ја видим да сте ви човек у послу, па се бојите мојих чворака... Ви сте човек озбиљан... познајем ја људе од те врсте,.. али вам кажем, да ћете се имати с ким и поразговарати... Моја је жена пуна духа, а и ја баш несам без њега. Ја волим вежбати тело: потребно је за здравље, ал' ме за то одмах не треба држати за звера... До беса, то никако... Ви ћете ми се још чудити. Сигурно да марите за вист: играћемо се заједно... По свој прилици да сте за финији начин живота, као што се пристоји човеку од укуса и ума... Веома добро! Ако марите за добра јела, то сам ваш човек: имам прекрасна кувара, а за мало час два: један одлази, а други долази... ту ће бити знанствене

препирке, академиске борбе, а ви ћете са мном досудити награду. Је л' те? рече смешећи се и сам искрено што се тако забрбљао; је л' те, да остаје при оном што је речено? Да дођем по вас!

Сретна човска, Павле, који уме рећи: не! Само је такав човек прави господар од свога времена, од своје среће и свога поштења. Треба знати казати: не, и сиромаху, и самој женској, и самом старцу, иначе си на коцку метнуо своју љубав, своје достојанство и своју независност. Колике беде и невоље, колика страдања и колика недела морадосмо од праоца нашег Адама амо преко главе претурити а све само за то, што у одлучном часу не могосмо изрећи то: не.

Те су ме мисли салетеле јатомице, док сам размишљао о позиву маркизовом. Увидех им дубоку мудрост, и рекох: да! Тај кобни да, што ми однесе рај, заменив мирну, романтичну, слободну и мојој ћуди посве пријатну самоћу, тако згодну за рад, мукама боравишта, где но светски живот развија цело беснило своје бљутаве разузданости.

Замолим, да ми се да толико времена, колико је потребно за сеобу. Господин ме Малује остави, стисне ми руку и уверавање ме, да сам му се веома допао и да ће дићи на ноге оба своја кувара, да ми приправе славни дочек. — Идем, рече ми, да им наговестим, да долази вештак, песник; то ће им разиграти машту.

Око пет сахата дођоше две слуге из дворца по мој мали пртљаг и рекоше ми, да ме кола чекају на врху брежуљка. Опростим се са својом ћелијицом, захвалим домаћинима и изгрлим им дечурлију, онаку неопрану и неочешљану. Свима је жао било што одлазим. И сам сам био тужан, невесео. Не знам што ме је то особито везивало за ту долину, али ја је оставим тужним срцем као да остављам домовину.

Сутра, Павле, данас не могу више.

(Наставиће се.)

ПОЗДРАВ БРАЋИ.

Света вера, правда, право иште:
Соколови ајд'мо на бојиште!
Побратиме, пријатељу, друже:
Старо, младо, устај на оруже!

Не љубите милоснице, љубе!
Не чујете л' како јече трубе?
Будите се: соколи, ајдуци:
Бедној раји ланци су на руци.

Не чујете л' звекет од анџара:
Не чујете л' рик од абердара?
Будите се: за правду и право:
Проклет ко би и сад задоцњав'о!

Трообојна се бандијера вије,
У жилама врела крвца врије;
Устане ли огорчена раја
Биће чуда, покора, белаја!

Устаћемо, згинућемо редом
Без јаука, веселим погледом:
Ал' нећемо дати наших права:
Па нек падне и последња глава!

Доста беше суза и ридања,
Доста беше тешка робовања;
На оружје!.. живети ил' мрети
Зулумћар нам с нови ланци прети.

Нека ричу гласни абердари,
Нек севају срдити анџари!
А ко с нама сад у ватру неће:
Поред жене нек вретено креће.

Нек потоком тече крвца врела,
Нек не буде од нас ни пепела;
Ал' над гробом васцелога рода:
Нек се каже: ту лежи слобода!

У Бањи. Мита Поповић.

ЕМАНЦИПАЦИЈА СРПКИЊА.

Јавно предавање

Драге Дејановића.

Еманципација женскиња значи ослобођење њино из очинске или мужевљеве потчињености, које их скучава у њиховом умном и раденом напредовању.

Што се тиче тога, код нас су женскиње још готово у ропском стању, које их тако страшно скучава и понижава, да несу у стању ништа саме измислити, ништа саме собом урадити, него где које мисле да су као нека немоћна створења, па ако им ко што замисли и уради, оне само примају готово да уживају, а где које опет мисле, да су нешто још више од људи; оне мисле да су одарене неким чаробним преимућством, па да само дочекују све готово, и опет као и оне прве да уживају, а то су оне жене, које држе сву своју срећу у својој лепоти.

Али нека ниједна сестра не помисли, да су нас мужеви заробили. Ми несмо робиње наших мужева, то не; ми смо се заробиле и саме својим предрасудама, које добисмо од рђавог васпитања наших родитеља. Формално је то васпитање по нас добро, јер се може боље дембелисати, а и не узимамо на ум, до чега нас то дембелисање обично одводи.

Тако је то било и код страног женског света, док су још у том стању биле у ком смо сад ми. Све су до скора мислиле

исто тако, као што и ми сад мислимо и чинимо, али се скоро пробудио код млогих њиних жена дух напредовања, па већ до те мисли дођоше да женскиње у данашњем скученом стању не могу никако остати.

Њихове умне женскиње осетише, да морају неке промене у животу и делању женскога спола наступити.

Тако у Немачкој неке младе женскиње, а у Енглеској и Америци заједница женскиња покушаваше еманциповати женски свет, па једне грамзе за неограниченом слободом; друге опет веле, да би им требало још већма поље слободе сузити; треће веле, да у спољашности има нечег, што се мора поправити, или баш са свим уништити; а неке веле опет томе са свим противно, т. ј. да овде као и у свима другим случајевима поправљање спољашности утемељиће се од самога себе, чим се унутарњост поправи. И ове последње рекли би као да најправије имају.

Пре него што би опширно наше мњење о томе изрекли, пођимо најпре да прегледамо оно, што те умне жене предложише за поправљање женскиња, проучимо мало њихово умствовање, исцрпимо из њега што буде пробитачно за нас и потражимо узроке, за што се то тако споро и тешко дају остварити та њина мњења?

Оне које беху за неограничену слободу женскога спола, беху сасма претеране. Поред осталога мушкарања оне беху и тога мњења, да и саму одећу женску мушком замене. Али ту несу ни саме могле срцу и мњењу своме савршено задовољства наћи, а камо ли да се свет тиме поправи, кад одећа не доноси срећу и мир једној кући. Да је то мњење рђаво било, то нам сведоче и саме те женскиње, које предлоге даваше. Оне су првом приликом натраг ступиле у скучени круг брачног стања, а и по себи се разуме, да су лепе утегнуте мушке одеће одмах позбацале, чим су спазиле на себи мајчино стање, чим су увиделе, да им крупније тело у њима не изгледа више лепо и пријетно. Са мушком одећом позбацаше и неограничену своју слободу.

Пођимо даље!

Рекосмо да је било и таких мњења, по коме женскиње треба још већма скучити, и које би силом хтеле да понове оно ниско бесвесно стање прећашњих столећа што га је само време мало по мало избрисало и уништило.

Ово је још рђавије мњење од првог које женскињу понижава, као да неје човеку равно створење. Ово би горе било него код многих наших мајака, које своје одрасле ћери у дечију одају шаљу, те бујно развијено тело силом утежу у детињу хаљини-

цу. Оне тиме мисле да ће већ развијене ружине листиће моћи опет у пупољак свити, или пробуђено девојачко срце поново детинским снима уљулкати. Али то није тако, јер онај зелени листак, што ружин пупољак обвија, мора се најпре развити, па онда тек из њега провирују ружини листићи, а кад је већ ружа развијена, нико је више у пупољак саставити не може, него се сама од себе к земљи сагиба, да би јој семе узрело и к земљи пало, из ког ће поново биљчице потерати и временом гране своје к небу уздигнути. То је непроменљив закон природе, против кога се ми људи узалуд одупиремо, али кад га се ми мудро придржавамо, постаје најбоље средство које усрећава.

Жене нашег времена, којима је умно мишљење науком развијено и којима се душевни круг знањем распространио, те жене не могу више натраг у онај скучени круг душевни, у круг њихових прабаба, јер је цео свет знатно напред коракнуо, а у њему с њим и многе жене таки су исти корак учиниле.

Али то није никакво чудо, јер временом се и људи и жене мењају.

Те жене које са светом и људма напред коракнуше није вредно да оставе за собом своје сестре, које несу имале ни снаге ни прилике с њима заједно напредовати. То би била од бога грехота да се савршени божији створови деле на слободњачки и ропски сталеж кад смо пред богом све једнаке, и кад морамо све заједно радити на том пољу ако желимо наш народ подигнути.

Све те туђинске жене, које дају своја мњења, раде су своме женском свету помоћи, па ма да су различитих мњења, опет се за то у главној тачци сасвим подпуно сви заједно слажу, а то је: да женскиња увиди и призна, да је њу бог обдарио оним истим врлинама, којима је обдарио и човека. По томе треба женско да се васпита за умни и телесни рад исто тако као и човек. Оно треба да се приправи за сваки случај живота, да може свакој тешкоћи снажно одупрети се, али при том нека ниједна не заборави на своју свету дужност, да је дужна народу своме младе чланове оставити, који ће исте те врлине од ње наследити. Ово је тих умних страних женскиња главна тачка њиховога мњења и којој се оне све махом потпуно слажу.

С овом тачком еманциповања и ми се потпуно слажемо, јер је најглавнија у овој радњи, остале су све побочне, за то их и остављамо другима, нека умствује о њима ко како хоће.

Мати, која се свима силама трудила, да својим ћерима удајом осигура живот и место у грађанском животу, која мисли да друго женскима и не пристоји, него се човеку придружити, који

ће је хранити и издржавати, а она да у лењости ужива, та мати заслужује да је свет држи за одгајатељку робиња, заслужује да је свет изруга и презре, заслужила је да дочека срамоту под своју старост.

Така је мати једнака ономе оцу, који своје синове неје приправио за живот, т. ј. неје их научио умно ил' телесно радити, него их је оставио да их и у будућности здраве и читаве он храни и издржава.

Ми жене држимо данас, да смо само због тога на свету да не би човештво изумрло и утаманило се, но кад би бог другим којим начином свет производио, то онда ми жене баш никаква позива не би имале, наш би живот са свим без цељи био.

А шта да кажемо за оне Српкиње које свог века несу ниједно дете народу своме поклониле, било то хотимице ил' нехотице?

Да ви знате, сестре моје, како је то страшан моменат, кад која наша жена падне у нужду да мора сама себи и ситној дечици кору хлеба заслужити, а овамо су јој руке у свакој заслузи тешком невештином и незнањем оковане!

Но опет то сви знамо и тврдимо да је и женско човек, савршен божији створ као и мушка страна. И женскиња има право живети, али јој за то природа неје забранила да може своје савршенство свету показати, него је још позива да сама себе облагороди те тиме да припомогне цело човечанство облагородити, не изузимајући ни женски ни мушки спол.

Млоги се већ од толико столећа заносе том предрасудом, да је женски позив у свету тај, да само лепа жена и мати буде, а друго ништа. А несу ни опазили да се с дана на дан све већма обистињава, да ниједна жена не може бити добра и ваљана сапутница и мати, ако неје пређе као и други људи мислила, радила и борила се свесно са незгодама у животу.

Ако кадгод дођемо к себи те се отресемо празних предрасуда, па у нашем женском сполу узгледимо нешто више него само мајмунасто накинђурене лутке, те се почнемо и ми тако исто у послу и радњи светској обучавати као и наша браћа, онда знам да би нас престала насрећа са свију страна гонити и на нас насртати, па онда би престале и те млогобројне несреће, које нам данас махом брачне свезе дреше и растаљају, па с тиме обоје особито женску страну несрећнима за целога века чине.

Јавна би радња избрисала срамотну пропаст у нашем народу код женскога спола, која најчешће долази због јадне сиротиње и неспособности у радњи, а тиме би и од самога себе престала и

уништила би се страст за спољашном сјајношћу, јер она долази само од беспослице.

Спољашњу сувишну сјајност требало би да свака Српкиња сматра као жиг лењости, раскоштва и неспособности! Тиме би се више породица спасло од пропасти, јер би онда једаред за свагда умукла горка жалба и јадиковање, које се данашњим даном од свуда проноси због наопачког и скученог женског васпитања, које се састоји у нерадњи, моди и великом раскоштву.

Колико ми видимо оцева који погнутим главама, снуждени признају сами себе за несретне људе, а кад их когод запита: с чега? Одговориће му јадикујући да су га млога женска деца опколела. — И то је цела истина! Тај отац има потпуно право то брижљиво и очајно рећи, јер кад погледамо у будућност својих ћери којима је цветно доба тако кратко, види наочиглед да им се сав живот без икакве цељи и радосне будућности указује.

Наше девојке све се ређе удају, јер се мушки слабо жене, па и они мушки, који су ради у брачну свезу ступити, ради су са женом да добију толико мираза које је једнако целом његовом стању, или ако је човек сирома, рад је да добије за жену таку женскињу, која ће му стање знатно побољшати. А за што то? За то што мушки добро познају данашњи женски свет, уверени су да доводе невесту, која ће им донети са собом грдан трошак а заслуге никакве. Људи мисле и на подмладак, ал' женскиња кад ступи у брак, ни за тај свети њен позив неће да зна, и ако помисли кадгод, стресе се, јер га не жели. Она само то зна да је стекла мужа и храниоца. Ето, и то је узрок што се женскиње слабо удају!

У нашем народу може се рећи половина има женскиња, јер кад погледимо у живот наших тежака, видимо да им жене и ћери тако исто вешто и неуморно раде онај исти посао који и мушки раде, и са те им је стране живот осигуран. Наравно, да и они опет имају других страшних мана које нам народ уназађују. Због њине радње живот и будућност им је у брачном животу с цељу скопчана, па је за то сјајнија, јер видимо да још непрестано имућни момци за жене траже само здраве раденице које ће се с њима у послу надмећати, па ма оне како сироте биле. Противни овоме случајеви врло се ретко догађају.

Али друга нам половина наших женскиња јадно стоји. У њима су само чиновнички, трговачки и занатлијски сталежи. У тим сталежима женскиње нам у најочајнију будућност погле-

дају, јер им оцеви и мужеви дотле уживљења дају док у њима траје за рад снаге и потребна здравља, а кад им се оцеви ил' мужеви поболу, те постану за сваки посао неспособни, или им они помру, онда удовице и женска сирочад обично остану снажни просијаци, јер су им незнањем и невештином руке везане, ал' им опет за то морамо делити макар што су здрави и читави. За љубав њиховог незнања и невештине стварамо им фондове, који ће их у њиховој нужди прихватити, те тиме све више дајемо им прилике противити се раденој еманципацији. Али надање нас теши, да ће се и ти фондови, кад се већ један пут женски свет радено еманципује, на друге млого потребније и племенитије цељи обратити.

(Наставиће се.)

ЈЕДНА СЛИКА ОД ЈАРОСЛАВА ЧРМАКА.

Зиме год. 1869 бијаше у кући задруге бечкијех умјетника на оглед изложена једна осредње величине слика од Јарослава Чрмака, гласовитога сликара ческога, која је и ту обратила била на се велику позорност, а купљена је већ на парижкој великој изложби год. 1867. за 20,000 франака за кр. музеум у Бруксели. Хоћу да проговорим обширније нашем свијету о тој слици; еле је она узета из живота народа орбскога у Турској и права је слика и прилика жалостне народне судбине наше.

Предмет је овој слици тај, како два Турчина, башибозука, год. 1863. гоне киту заробљенијех дјевојака орбскијех из Херцеговине, конопцима повезане, те иду с њима на пазар у град Одрин, (Једрену, Adrianopel), да их ондје продаду за хареме турске; а насликане су како почивају на свом жалостном путу на развалинама разоренога мјеста некога на високој гори. Ова је слика израђена тако вјешто и у духу праве умјетности сликарске да је се нагледати није моћи. Буд ли она учини голем утисак на свакога гледаоца, како не ће да учини на срце и душу нашу већ по избору предмета, кад нам у њој схваћа дух и око управ отровни цвијет историје турскога зулума од Косова до данашњега дана. Ова слика говори нам огњенијем језицима о несносном понижењу и пропасти народа хришћанскога у оном крају, те нехотице пробуђује у срцу нашем чувство горкога бола и освете против нечувена окрутничтва, непозната дан данас нигдје у образованом свијету.

Критика европска, особито у Француској, Белгији, Холандији и Њемачкој, увршћује већ Јарослава Чрмака међу најславније сликаре, а њемачкијем новинама бечкијем не може се на ино, него да му признаду генијални таленат у композицији и вјештину сликарску његовијех историчкијех слика, ма да се те новине по своме обичају врло одликују презирањем свега славенскога.

Од њемачкијех новина донесе „Silesia“ бр. 10. од 6. марта 1869. најобширнију, али уједно и најдуховитију и највјештију критику о поменутој слици „Робље“, и ту се говори међу осталијем овако: „Нећу да дирам у славу великијех умјетника новога сликарства, с Корнелиусом и Каулбахом на челу, ако отворено речем, да је ово једна од најважнијих слика нове сликарске школе. Смјелијем кораком попео се умјетник овдје на висину, гдје је растао ловор правијех генија сликарскијех, и он посегну руком за вијенцем нсумрлости и већ му је чело њиме овјенчано.“

„У тој слици видјети је отрага десно развалине некога мјеста, али робље неће бити отуда, иначе би се оно обзирало за својијем завичајем. Вријеме је суморно, као да се приближује олуја, и сасвијем доликује јаду несретнијех дјевојака, које силно буде у срцу гледаоца дубоко сажаљење. Види се шест дјевојака, праћенијех по двама башибозуцима. Један сједи прекрштенијех ногу на прочељу, крупна, од сунчанога жара и зла времсна као огорела људесина; покрај њега филџан од посркане каве, у десници чибук, а лијеву наслонио на џевердан, дугачку пушку, коју је положио преко крила, па овири као јастреб на јато голубова на тужне дјевојке — а и не опажа, да му се угасила ватра у чибуку. Његов друг (бити ће пак образ истога сликара) стоји с десна и наслонио се на стијену, па гледа на прочеље погледом преопунијем ужасна једа. Овај башибозук не има од Турчина на себи шта другога, доли одијела, а у лицу му (наравски из другога узрока) сијева чувство освете, која ће да постигне свакога окрутника; та глава пријети нешто, као глава Медузина тирјанину.“

„Средину слике обузимље тужна кита заробљенијех дјевојака. Дивнијех ли ти и племенитијех прилика красоте тијела и висине и преопуности душевнога бола, величине страдања! Једна тијех дјевојака стоји повисоко, малко на стијену наслоњена. Црна струка (рубац) обузимље њезину дивну подобу, босонога, руке свезане и коленцем к земљи притегнуте, ипак као да су к молитви склопљене. Глава уздигнута, очи јој гледају небу, пуне горка бола, ма да се не опажа срчбе. Какова глава, каково око! Сјај мученички обасјава дивну прилику дјевичанску. Човјек би

клекнуо, те би јој се молио, љубио би јој свезану ручицу и полијевао би је сузама, те би јој очитовао љубав своју. Машио би мач те би ударио храбро на читав свијет за ову дивоту. Од страха за сигурност њезину пробо би јој груди, да је сачува од срамоте. Узвишена је у жалости својој."

„Посестриму у несрећи њезиној — другу дјевојку — срушила је жалост. Ова дјевојчица је њежна, бјеличаста прилика попут љиљана цвијета, претргнута навалом олује. Сломљена од бола душе своје стоји она (обучена у народно одијело српскијех дјевојака) главица јој клонула на груди, жаловита слика бола, кому овој њежној души одољети није. Мученицу покрај ње (прву) оборити ће борба њезина с болом, али ову ће оборити бол сам по себи; оној ће угаснути огањ очију сушнијем жаром душе, који силом узвраћа сузе, а овој ће оне изронити потоком. Она већ припада небу, ова већ сада црној земљи. — На десно је друга кита. На разваљеној зидини, на коју се прва мученица наслања, лежи уморна трећа, али крута дјевојка, такође у народном одијелу српском, стаса и узраста такова, који нехотице буди чувства похлепе и лакомости. Руке и ноге су јој клонуле, очи позаклопљене, као да хоће да заспи. Њезина се друга (четврта дјевојка) наклонила брижно нада њу, држећи је за руку. С умора тјелеснога као да је заборавила на бол душевни. — Трећа група двије дјевојчице, којијех слике сачињавају архитектонични савез између обијух првијех група. Ове двије дјевојчице више су дјеца и тијелом и добом и помишљајима. Једна је од умора и заспала, а друга стоји као нехотице знатижељна, шта ће да буде из њих."

„Никада не виђех овакове слике" рећи ми је с писцем ове критике — „која би тако силно била дјеловала на мене, и које сили управ одољети није. Ова је слика права трагедија, а сликар је ту и пјесник па уједно и повјестник (историк). У тој слици његовој читати је историју петстогодишњега зулума на истоку хришћанском, повјестницу проклетства и господства турскога."

Тако критика честитога бечкога дописника у поменутим новинама; а мени не преостаје друго, него да обратим позорност нашега свијета на ову дивну слику нашега Јарослава (који је збиља наш брат Чех, и прави Славен и душом и тијелом, родио се у Златном Прагу год. 1831.) да је узмогне видјети бар гдјекоји нашинац, када којом срећом доспије у Брукселу, главни град краљевства белгијскога гдје се она налази. На жалост нашу отишла је прекрасна ова слика предалеко од народа и завичаја онијех несретница, које су биле предметом краснога рада Чрма-

кова, и који је рад огледало невоље њихове и наше. Сажаљевати је, што се није нашло начина и средства, да се нашем свијету сачува ова драгоцјена управ „српска слика.“ Камо среће кад би се нашло воље од стране умјетника, а начина од стране наше, да се копија ове слике прибави за Биоград или Загреб. Може бити да би се за нас и нешто јевтиније постигла, еле при куповању оригинала натјецао се и краљ од Холандије па је тако понешто и скупља, него би морала да буде за нас, који нијесмо у стању да достојно наградимо тако славна умјетника.

Има начина међутим да наш свијет барем издалека упознаде красоту ове слике, а то је наиме тај, што се добива у Бечу (у књижари брата сликарева Чрмака, Schottengasse) красна повелика фотографија исте слике за оквир, те је баш вриједно, да бар њу набавља наш свијет мјесто којекаковијех другијех слика, које за нас никакове знаменитости не имаду; и свакому ће она сигурно на велико задовољство бити, а способна је веома да се дарује као драгомиље пријатељства и љубави, па уједно и као жива опомена на оно велико питање, које никому од нас с ума саћи нема. Толико је милине и духовнога интереса већ с фотографије ове.

Јарослав Чрмак живи у Паризу, али му је особито омиљео српски народ и његов живот, тако да је већ неколико пута, и на више година бивао и путовао по Далмацији, Црној Гори, Херцеговини, гдје је за рата Вукаловића и црногорскога на Турке ишао уз народну војску, па би у дажду турскога зрња пушчаног и у ватри боја хладнокрвно снимао и рисао слике, које би му се допадале, те је управ тада год. 1863 и нашао повода овој најзнаменитијој умо- и сликотворини својој.

Он је израдио већ много слика на гласу, особито из историје ческе, и оне су назначене на два мјеста у дјелу „Biographisches Lexicon“ дра Вурцбаха: међу осталијем насликао је прекрасно кнеза Николу од Црне Горе и кнегињу Милеву.

Како чујемо ради наш Чрмак још на двима сликама, које су посестриме ове горе описане, а то на једној слици „Отмица“, како Турци отимљу дјевојке, а друга је „У харему“, како Српкиња први пут ступа у проклети харем турски.

Овај славни умјетник учинио би нам велику повољштину, кад би се примио илустрације нашијех народнијех пјесама, пропутовавши још и Стару Србију трагом Гиљфердинговим и размотривши сликарске остатке по развалинама нашијех дворова, цркава и манастира, особито у погледу старинскога одијела и старе архитектуре византијско-српске.

Тако подузеће ваљало би да се и од наше стране подупире колико више могуће на славу и дику нашега народа. То би био захвалан предмет умјетничкога рада исто тако, као што је илустрација св. писма по гласовитому сликару французкому Дореу.

Ог. Утјешеновић - Острожински.

ПОДЛИСТАК.

Пероз.

Историјска новела, од М. Јокајије.

I.

Краљ Барам беше један од најславнијих персијских владара.

Држава му беше велика и силна, градови сјајни, војска јуначна, а млађахна љуба лепа, као вечно премалеће.

Син му беше јединац, и зваше се Пероз, што се у њиховом појетичном језику каже „Фериз.“

Пероз беше леп, стасит младић; коса му беше густа и мрка, као кедрова шума; лице као ружа, очи као светли гранит, чело као мрамор, усне као пурпур, а мишице као челик.

Ал' која вајда, кад у лепом телу не беше душе? Младић од осамнаест година, па још ни искре жара не осећаше буди какве страсти; у лепом челу није ама ниједне мисли било, са пурпур усана ама једну паметну реч да је кадгод изустио, а стас му, што у оно доба могаше служити на углед каквом ахиловом — дрхташе, кад би се пред њиме повела реч о биткама; из шуме изгањаше га дивљач, пометаше пчела; па и деце се бојао, кад га је ова плашила.

Пероз беше сулудо, будаласто момче.

Краљ је очајавао. Кад год помишљаше на сина, дозиваше своје мудраце и маге; а ови се уморише у истраживању својих наука, да изгоне мрачни дух, што држаше у оковима таме и глупости душу младићеву — дозиваше врачаре ћа из Индостана, који се труђаху, да с потмулом свирком и окретним играњем потресу младићеву душу; скупљаху мисирске чаратане, који га мазаху, кретаху, и у многобројним водама купаху; даље напојише га мађијским пивом, принашаху жртве боговима, мољаху се за њ, дизаху својим и туђим боговима храмове, ал' све у залуд. Пероз оста — Пероз.

Најзад казаше Бараму, да га пошаље у Грчку, јер тамо је легло

славних мудраца, који су кадри ex trunco направити Аполона; световаху му, да дозове једног од најмудријих и да му повери јединца, па ако му и овај не улије духа, онда не ће нико на свету.

Барам би драге воље дозвао целу академију, само да му сич не буде такав, — те смисли, ако један не буде успео, да позове све до последњег.

Академије, којима се повери избор најпаметнијег мудраца, хтедоше осветлати образ својој учености, те послаше вредног Епифана у краљев двор.

Епифан је на три корака мирисао на мудрост; кад стиже у Ктезифон, така је питања стављао мазима, да их на мах збуни превелика сјајност њихове глупости.

Краљ слепо вероваше, да ће Епифан пробудити дух у његовоме сину; он га одведе у врт, где се Пероз обично лепотом напајаше.

Било је баш у вече. Пероз се нехатно одмараше у тешкој безпослици, бленувши у ситне звезде.

Кад спази мудраца у белом плашту с дугом белом брадом препаде се, и хтеде побећи.

— Перозе, а што бежиш од мене?

— Поплашио сам се; мишљах, да си бели (морски) медвед.

— Разликуј сталеже у природи, — учаше га мудрац. Морски медвед — ursus maritimus — иде у плантиграде, а човек је голуждраво двоножно живинче. Овамо идем и ја. — А чиме се занимаш, Перозе, у овај пар?

— Занимам се.... ево гледам у звезде.

— А шта су те многе звезде? — запитаће мудрац, и приправљаше се, да развије сву своју учености.

— Ситна кандила, што служе вилама, да не забасају на небу.

Мудрац с презорљивим презрењем гледаше на сулудасто момче.

— Не Перозе! Немој тако! Ове су звезде слике славних јунака, које дижу народи у небеса; оних седам звезда представљају овна, под овим с југа је кит, са свим на лево пада бик. Оне двадесет и две звезде оличавају лава; она хрпа издаје облик великог медведа, одмах до њега лежи и мали, а уз овог пружа се змај, што двадесет и пет звезда броји; она је пруга тамо јескулапова гуја, а она сјајна звезда заступа јастреба; до њега лежи лабуд с двадесет и четири звезде, а мало даље лисица с гуском; онде под оним белим шаром лешка морско свинче, а између њега и лабуда чиков. Ако ћеш још зеца, голуба и великога пса да видиш, можеш — ал' доцније. Еле сад кажи, шта је небо, а шта су звезде?

— Небо је пространи котлац, — одговори Пероз, — препун свакојаких животиња, што на рукама и ногама имају пуно очију.

Епифан махну главом. То ће му се тешко моћи протумачити, мишљаше у себи; ваља, да најпре познам, какве појмове има о вери.

— А волиш ли ти, Перозе ван звезда, још што на небу?

Пероз је требао на то питање богове да спомене.

— Волим шарену дугу, — одговори Пероз безазлено.

— А! повиче мудрац, но нехте пропустити згоду. Па шта мислиш, шта је дуга?

— Дуга је огроман златан мост, по ком се виле силазе с неба на земљу.

— Слушај, Перозе, па упамти. Дуга није мост, већ кћи Тауме и Електре, служавка велике богиње Јупоне; а онај сјајни шар — тканица је, што остаје написана, кад богиња преко неба прелета. — Шта је дакле дуга?

— Дуга је широк пас, којом хоће једна огромно дебела богиња да се опаше, ал' је тај пас не ће никада обухватити.

Мудрац горко уздахну.

— О краљев насљедниче! Како су ниски твоји појмови према високом достојанству твом.

— Кога се тичу те речи? запита момче забленуто.

— Перозе, а зар ниси ти краљевић?

— Ја?... Ја сам пастир шарених лепира.

— Кукавче! још ни себе не знаш, а прво је правило „γνωθι σεαυτον" — познај сама себе. Пази, ја ћу те упознати са тобом, а кад ти сијне светлост у души, спрам те светлости познаћеш и сву емпиричку васијону; узимаш ли чиста појма о овоме, на мах ћемо приступити душевној васијони. Наоштри дакле оно душевно својство, које мудраци пажњом зову, и које је средиште схватања и сећања, служавник пресудне способности, а контраст замишљености. — Ловећи једном твој отац Варам, ил' по варваски Барам, у перигорским шумама, сврне у једну колибицу, да угаси жеђ од силног умора; кад беше на близу колибе изиђе му једна неописано красна девојка па сусреће.... стас јој беше као у Венере, коса као у Веранике, чело као у Минерве, рамена као у Дијане, бедро као у Јуноне, ножице као у Лаодикеје...

— Како?... Зар их је позајмила?

— Не... то је сравњење, јер је на њој све било, као на тим богињама.

— Немам част познавати госпођица.

— Дивна невнанка дода твом оцу крчаг хладне водице из извора, и док је он гасио жеђ пијући из крчага, непрестанце гледаше девојку, а у том гледању заплamти у срцу његовом друга жеђ, што се зове — љубав. Заволевши девојку, узе је за љубавцу и она поста твојом мајком.

Пероз се грохотом насмеја.

— Зар је био слеп, кад није познао моју матер?

Епифан се убезекну при том питању.

— Па шта?... настави Пероз, — ти рече, да му девојка беше непозната; а од куда, кад је оно моја мати била?

Епифан умуче, немајући више начина ни из етике, ни из дијалектике, нит' из метафизике, да му то разјасни.

Мишља: боље је оканити се таке тајанствене каквоће по оном мудром „грозим се од глупога," и настави даље приповетку:

— Сад чуј, и нек ти је поука, како је опасно и једном речју грешити против воље великаша. Твој отац Барам беше најславнији стрелац свога доба: он изађе једном с твојом мајком у лов да јој покаже своју вештину у гађању. На сто корака пасаше једна сајга. Барам узе стрелу и рече, да ће је сајзи кроз врх уха пустити, с ће живинче помислити, да га уштинула бува. Тако и би. Стрела очеша врх уха, а живинче мишља, да га је ујела бува, и подиже стражњу ногу да се чеше, но у тај пар Барам пусти другу стрелу, и састави ногу и рог живинчета уједно.

— Кукавна сајга!

— Шта?... Место да се дивиш врсноћи твога оца, ти жалиш дивљач? Но твоја мати још је горе прошла. Краљ Барам чекаше, да га мати твоја дивећи се преузвиси са његове савршености, но ова га непојамном хладноћом предусрете примећујући му ово: с упражњавањем све се постизава. Твој је отац беснио од јода; таку покорност отказати силним велики је преступ, за то и мати твоја с правом би кажњена. На мах је отера Барам од себе, затвори је у неком градићу на једном стрменом, песковитом брегу, одакле није ни корака даље смела корачити, и тако мораде за свој грех изван људских домашаја у грозној самоћи провести.

— А шта се даље с кукавном сајгом збило? — запита Пероз радознало.

Мудрац се сав уздрхта. Та зар је за то толико цедио сухе олуке високоучености своје, да га дере још пита шта се са сајгом збило?

Но он и опет сабере своје мисли, и мирно настави:

— Једном у лову, кад већ Барам заборави за своју љубу, забаса у шуми с неколицином својих пратилаца, па кроз лавиринтну шуму дође до неког стрменог и песковитог брега, на коме не беше друго, само орлова гнезда, и неке високе зграде. Нико не знаде какав је то градић, и коме се мили у пустој самоћи живети, где ниједне живе душе нема. Упуте се брегу, кад — ал' на један пут опазе диван женски створ, где на рамену целог живог вола носи ходећи сигурним корацима по стенама, као што би они ишли по равници. Барам и пратња му забленуто гледаху за оном женском, па удвоструче кораке, да је сустигну. Сад представи само то упрепашћење, када краљ у снажној жени виде своју прогнану љубавцу.

„Виш, — рече му жена, кад позна краља, — да се с упражњавањем све постизава; кад си ме прогнао, стадох дизати и носити младо јуне, и непропустих дана, да то редовно неучиним; јуне је сваким даном све расло, а с њиме је и моја снага све већа бивала тако, да га ви'ш и сад правом лакоћу дигнем и носим, ма да је већ во. Овако се побеђују препреке, овако се постизава свака намера у човеку.“ Шта је после тога чинио твој отац остављам твојој увиђавности, да погодиш.

— Е па за цело је навалићивао на мајку, да баци вола с леђа.

— Он загрли своју љубу, одведе је у дворе, и мете је себи уз колено, а благослов живота њиховог јеси ти, Перозе, који ћеш по краљевој смрти над свим његовим земљама владати; но донде одвешћу те у трем мудрости, да у њему будеш достојан друг стотинама епифанових ученика, који су сви сретни и благословени, јер је сваки које мудрац, које војвода, које сенатор. — Е сад познајеш себе, а познајеш и мене, кажи ми дакле шта сам ти све говорио до селе?

Пероз беспримерном зловољношћу бацаше сухо лимуново лишће у поточић, који крај њих протицаше, и љутито одговори:

— Причао си ми, да моја мати беше непозната жена, па је одгајила јуне; а о теби рекао си, да си мудрац, који је одгајао стотинама њих људи.

Епифан бесомучно скочи с места на ком је чекао, и прибере широке боре дугачке тоге своје. Ни речице више не рече Перозу, већ у трк оде краљу, и повиче:

— Светли краљу, — твој је син луд!

(Наставиће се.)

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

У уторак 18. новембра: „Јелисавета кнегиња црногорска.“ Драма у 5 делова написао Ђура Јакшић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.

О самоме делу моћи ће се читати опширније расматрање у броју овога листа који први дође. За сада молимо читаоце, да се задовоље с извештајем о самој претстави.

Ми смо већ једаред напоменули једну значајну црту у нашој глумачкој дружини, која ујемчује све бољи напредак у разумевању приказивани дела; напоменули смо, да се обично вредност приказа поједине појаве равна по значају те појаве у самоме делу. У колико је то по себи добар знак по живост комуникације између глумца и писца, у толико је кадкад незгодно у оним приликама, где би глумачка радња имала да допуни погдекоју празнину у делу.

Тај се недостатак осетио особито у приказу јакшићеве Јелисавете.

Но пре свега морамо изјавити, да би овом приликом било сувише закте-вати и од најдаровитијега и најмарљивијега глумца, да допуни све оно, што је у самом делу незгодно. Једна од најзамашнији незгода у „Јелисавети“ по сложну претставу долази одтуда, што је воља песникова при изради појединих особа била готово сасвим противна важности тих особа и њиовом положају у драмској архитектици. Носилица целе драме, и по имену и по ствари прва особа у делу, израђена је најслабије. Од ње по-чињући расти драмска вредност сваке особе готово у истој мери, у колико је по драмском положају даље од јуначице.

Драгиња Ружићка, Јелисавета, није можда никад имала мучнијега задатка. Особито се опажала та мука у првим појавама, где није знала из кога ће кремена да искреше мало ватре, ил' из милог сећања на Венецију, ил' из немила гледања своје садање околине. Ипак је први моно-лог могао бити мало топлији. При крају се већ била толико загрејала, да је непојмиве заносе неразложног очајања јелисаветиног могла прилично застрти својим лепим покретима.

Недељковићу, кнезу Ђурђу, већ је лакше било нацртати напраситог војеника леше и отменије Венецијанке; таки значаји у осталом њему као да најбоље доликују.

Галантни Ђурашко није могао наћи прилагоднијег приказивача од Ружића, који нам није затајао ни једне црте ни од заноса свога ни од грешности му.

Телечки нам скоро није изазвао таког моћног акорда из трагични жица своје природе, као у Радошу, те чисто незнамо рећи, у којој смо појави осетили више снаге: или беше крепчији у прекипљивој жестини, или дубљи у слабости очајања. Но добру вољу глумчеву разумећемо тек онда сасвим, кад се обазремо, да је и сам песник израдио Радоша најбри-жљивије, бар много већом вољом и срећом него Јелисавету.

Суботићев стари Вујо испунио је типском верношћу песников нацрт, у ком се још понајвише студије налази, и то, као што се види, из непо-средног посматрања; но вредност облика тог више је типска, народописна, него драмска.

Зорић је из почетка могао бити мало поноситији Станиша, па би му према томе и потомна жестина била одмеренија и нашао би ону меру одма, које се овако тек у познијим појавама латио. У осталом је појавом и гла-сом владао као обично.

С похвалом још нам је наспоменути Максимовићку, Марту, која се својом кратком али својском улогом знала вешто користити.

Остали приказивачи нису ни у чему кварили склопа. Маринковић, Вавила, као да није био при најбољој вољи, можда и зато, што нас по-следња му појава опоминаше на „сан на јави.“

На послетку се мора признати управитељу Хаџићу, да је удешај за

позорницу истина био немиличан, ал' ако није користио целини дела, јамачно га није оштетио. Само кад се већ толико брисало, ваљда нас је могао поштедити и „самум“ жарке Африке из уста иначе простјејше Црногорке Милке, Катице Савићеве. λ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Гавра Вучковић, у Сарајеву, намеран је да изда књигу под именом: „Огледало правде.“ „У овој ће се књизи“, вели писац њезин, „најбоље огледати моћи колико је правда, овај најпређи (!) услов људскога бића до сада у овом вилајету по жељи његовог величанства Султана остворена. (!)“ Risum teneatis amici! Султан и правда! Мисли ли г. Гавра Вучковић одиста да се то двоје даде спојити? Ако то мисли, онда је он још једини, осим познатог одајије султанског, који тако мисли, а сви остали милијони Срба друкчије мисле, и у тој мисли их је петстогодишња повесница тако утврдила да, ма сви најђенијалнији песници васцелога света стали у глас певати „оде“ султану, ма сви најђенијалнији писци васцелога света почели доказивати, „колико је правда по жељи његовог величанства Султана (у Босни) остворена“, ипак не би ни онога Србина, који се где год забацио у каком кутићу северне Угарске, па ма да се већ и у „православног Мађара“ претворио, — ни тога не би могао нико уверити, да се та два појма, султан и правда, дају спојити. Е па кад је тако, онда за што издаје г Вучковић књигу, у којој тако што казује, или, ако је већ хоће да издаје, што се не окане „султана“ а не држи се једино „правде“, па онда је још можно, да му књига буде према наслову своме, а овако може она бити свашта друго пре само не „огледало правде!“

* Др Димитрије Деметер почео је од нове године у Загребу издавати недељни забавни и поучни лист под именом: „Хрватски Сокол.“ Од забавних чланака доносиће он: „Кратке романе, новеле, приповетке, анекдоте, досетке, лирске песме сваке врсте, баладе, појетске приповетке, приче, басне, мање драматске шале и у опште драме, загонетке и. т. д. а од поучних: „саставке о отхрањивању особито женскога пола, којем је тај лист по најпре посвећен, за тим цртице из природних наука, земљописа, путних описа, догађаје из повеснице по најпре наше и сродних нам народа, животопис гласовитих мужева и жена домаћих и страначких.“

Први број овога листа донео је ове саставке: I. Из збирке песама Милана Вучковића. а) Дан и ноћ. б) Твоје очи. г) Моје смрт. д.) Небеско цвеће. — II. Путне успомене једнога покојника. — III. Хладнокрвној девојци. Песма В. Ђорђевића. — IV. Седа тетка. Хумореска. — V. О отхрањивању женскога пола. Од Јулије Бурова. — VI. Маркизин портрет. Роман од А. Бернарда. Превео из француског Роберт Франковић. — VII. Госпођа пл. Круденер. Животописна црта. Од дра Л. С. VIII. Листак а) Књижевне вести б) Народно позориште.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ПОЛИТИЧНИ РЕЧНИК написао Владимир Јовановић. На свет издала уједињена омладина српска. Свеска А. Први део. Ахенски мир — Амортизација. 1870. Платонова штампарија у Новоме Саду. На вел. 8-ни, XI, 84 стр. Стоји 50 новчића или 5 гроша чарш.

У првом ће делу бити ови саставци: Ахенски мир, абдикација, Абисинија, аболиционисте, абсолутизам, абсолуција, ава, аванцирање, авдитор, авоаје, автономија, ага, агалук, агенат, агенат дипломатски, агенат изазивач, подбадач, агенат трговачки, агенда, агитација, агитатор, агломерација, агнат, агрегација, агрикултура, адвокат, администрација, адмиралство, адопција, адреса, адријанопољски уговор, Азија, азил, азна, азнадар, ајдук, ајунтамијенто, академија, акламација, аколада, акредитовати, аксиома, акт, акт бродарства, актуар, акцептација, акцесија, акцесиони уговор, акциза, акција, Алабама, алајбег, Алгир, алдрмен, Алемани, алија, алијанција, алијанција света, Alienbill, алкада, алкохол, алкуран, алманах, алманах готски, Алтенбург, аманет, Америка, амандман, амнистија, амортизација, Амфиктионија, анали, аналогија, анам, анархија, Англија, англиканска црква, Андора, анексија, анзеатски савез, аннати, аннуита, Anti-Corulaw-League, Антиле, антимонија, антиципација, Анхалт, апанаж, апелација, апенцел, апостазија, апостолски, апс, апотека, Арапска, арач, Арбанаска, аргентинска република, аренда пореска, ареопаг, арест, аристократија, аритметика политична, аркансас, артикул, артикули органични, архи, архива, архонти, асигнати, асиенто, асоцијација, асоцијација међународна за напредак друштвених наука, атентат, Attorney, аугсбуржке опште новине (Allgem. Aug. Ztg.,) аудијенција, аудитор, ауктор, аукторитет, аулијски савет, аусписије, Аустрија, ауто-да-фе, аутократија, аутор, ауторитет, Авганистан, афилиација, Африка, ахејски савез, ацио.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Робље. Песма Ог. Утјешеновића — Острожинског. — Мала графица. Написао Октав Феље. (Наставак.) — Поздрав браћи. Песма Мите Поповића. — Еманципација Србкиња. Јавно предавање Драге Дејановића. — Једна слика од Јарослава Чрмака. — Подлистак: Пероз. Историјска новела, од М. Јокајије. — Српско народно позориште: „Јелисавета кнегиња црногорска.“ — Књижевне белешке. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 4. У НОВОМЕ САДУ 10. ФЕБРУАРА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦИНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ДИВИЈА СВЕТИЊА.

Са мојијех побожних пјесама,
И што поћох свијетлијем трагом
Цар-пјесника Израиља старог:
Прозваше ме Давидом побожним.
Жива светца већ од мене граде,
Жива светца са дугачком брадом,
И на рајска турају ме врата.
Али у рај саму ми се не ће,
Довијам се да поведем друга.

И заиста светиња ме мори,
Са светиње враговати морам.
Нешто грјеха и светцима ваља
За њихову за покору тешку.
Куд ћу? Камо?... Давидовим трагом!
Давиду сам слика и прилика:
И ја пасох овце баба мога
Ка' но Давид крај Витлема свога.
И ја пјевах свете пјесме гласе
Уз роморне гусле јаворове,
И борим се с рода злотворима!

И ка' Давид — из светиње саме —
Радо мотрим красна лица руже,
Те их ломим плахим пољубљајем.
И надахнут светињом великом,
Све кроз сузе побожности моје
Намигујем на красоту младу:
„Душо рајска, отвори ми врата!
„А за нама дај затвори чврсто,
„Да грешници рају не приступе.“

Питате ме, тко је она била?
Она била пјевачица вила,
Рај нам био пјесме кућа дивна.

Ог. Утјешеновић-Острожински.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Фељe.

(Наставак.)

IV.

21 септембра.

Дворац Малује зидан је тврдо и доста једноставно пре једно сто година. Лепо засађено дрвеће, величанствено двориште

и стогодишњи врт чине, да изгледа управо господски. Стари марки дочека ме доле на ступишту, узе ме под руку, и прошав са мном дугачак ред којекаквих тремова, доведе ме у велику дворану, скоро са свим тамну. У тој дворани уз светлуцање ватре на огњишту једва могох разабрати до једно двадесет мушких и женских особа, које су се у малим гомилицама тамо амо понамештале. Хвала том доброоретном сумрачку, који учини, да ми улазак у дворац не беше свечан и по нешто неприличан, као што сам се плашио. Једва имадох времена, да прихватим добродошлицу, којом ме поздрави госпођа Малујетовица гласом слабачким, али јасним и симпатичним. После тога одмах ме узе за руку, поведе ме у дворану где се једе и чињаше се, као да хоће да укаже сваку почаст човеку, који се тако дивно одликовао у трчању.

Седећи код стола, у сјајно осветљеној дворани, могох лако опазити, да још несу отишла у заборав моја јуначка дела и да ме редом сви пажљиво посматрају; али сам за то храбро подносио ту унакрсну ватру радозналих и поругљивих погледа, и то тим лакше, што сам с једне стране заклоњен био читавом гором од цвећа, којим беше окићена средина од стола, а с друге стране што ме је у мом положају за обрану потпомагала моја суседкиња, умно ме забављајући. Да, госпођа Малујетовица је једна од оних ретких, старих жена, које су се неком вишом снагом духовном, или великом чистоћом душевном отеле од очајања у кобном часу четрдесете године, и које су од бродолома своје младости спасли главну и прву дражест — дражест љупкости. Малена, слабачка, лица бледа и увехла од непрекидне патње, беше заиста оно, што рече о њој муж јој: То је дах, дах, што дише умношћу и добротом. У ње не беше ни трага захтевима, који не би приличили добу јој. Одабрана нега за спољашњост а ни сенке од кокетерије, потпуна заборав изгубљене младости, нека врста срама што је остарила, и жеља, која те у срце дира, што тражи да јој се опрости, а не да се допадне: то су особине госпође Малујетовице, коју тако рећи обожавам. Много је путовала, много читала и добро познаје свој Париз. Ја се упустих њеноме у ону врсту хитрог разговора, којим две душе, које се састану први пут у животу, теже да се упознају, скачући с једног краја света на други, споменув се свачега, препирући се весело и саглашујући се сретно.

Када се диже горостасна чинија, која нас је од господина Малујета растављала, ограби ти овај ту прилику, да види, шта то бива са мном и с његовом женом. Чињаше се, као да је за-

довољан, што се нас двоје тако добро слажемо, те рече својим звучним и срчаним гласом: — Говорио сам вам, господине, о мојим куварима, који су супарници једно другоме. Ево часа да докажете, да заслужујете моје поверење, којим дођосте до тога, да будете судија између та два вештака. На жалост, један од њих хоће да ме остави, и то старији, без приговора најученији вештак од те руке, — славни Жан Ростен. То је, господине, онај, који ми је, дошав пре две године из Париза, рекао ове красне речи: — Господине маркиже! Човек од укуса не може више остати у Паризу. Тамо је сада настала нека кујна... романтична... која ће нас далеко одвести. Речју, господине, Ростен је класик! Тај ретки човек има свога мњења. Нека га! Окусили сте две чиније јеоцета, у којима је главна ствар скоруп. По мом мишљењу испало је добро и једно и друго; али ми се ипак чини, да је дело ростеново далеко изврсније.. Ах, ах, господине, рад би знати, да ли ћете моћи сам собом, и једино на темељу те моје примедбе, одредити свакоме стаблу свој плод и дати цару што је царево... Ах, ах, да видимо!

Ја бацим крадомице поглед на оно, што је заостало у чинијама, које ми је марки означио, и без заустезања прогласим за класично јеоце оно, што беше окружено храмом љељовим и ликом тога бога из теста од разне боје.

— Погодили сте! повикне марки. Право, то ће дознати Ростен и срце ће му играти од радости. Ах, господине, за што не имадох среће почастити вас код себе пре неколико дана! Може бити, да би ми остао Ростен; јер не могу вам прећутати, господо ловци, да ви несте у великој милости код старога шефа, и ја би одлазак његов, говорио он што му драго, скоро приписао омрази, коју му је проузроковала ваша хладноћа. Ја мишљах, да ћу му угодити, наговестив му пре неколико недеља, да ће му наше ловљење прибавити поштователја, каких је вредан велики дар му. — Господине маркиже, ви ћете ми опростити, одговори Ростен смешећи се сетно, невесело, — што не мислим тако као ви! Прво и прво ловац гута, а не једе, он доноси седајући за сто iratum ventrem као што Хорац каже; гута без избора и без размишљања, gulae parens, најозбиљније производе вештине. Друго: плаховито кретање у лову рађа у госту неуредну жеђ, коју обично гаси без сваке мере. Или зар ви, господине маркиже, не знате, што су мислили стари о прекомерном пићу за време јела: exsurdant vina palatum, а то ће рећи: вино отупљује укус Крај свега тога ипак можете бити уверени, господине маркиже да ћу за ваше званице радити својом обичном савестношћу, ма

да потпуно знам, да ме не појимају. Кад је Ростен то изговорио, прикупи хаљину, баци према небу поглед, као човек, којега дар свет не зна да оцени, и изиде из моје собе.

— Мислим, рекох маркизу, да не ћете жалити никаке жртве, да задржите тог великог човека.

— Добро судите о мени, господине, прихвати Малује, али ћете се уверити, да ме је терао до граница немогућности. Сада је управо осам дана, како ми се господин Ростен напосе пријавио и наговестио, да је неугодно принуђен да иступи из моје службе. — За Бога, мосје Ростен, ви да оставите моју службу! На камо ћете? — У Париз. — Како то, у Париз? Зар не отресосте над тим големим Вавилоном прах с опанака својих. Пропаст укуса множи од дана на дан све то више романтичне кујње, то су ваше речи, г. Ростене!... Он уздахне: О том нема сумње, господине маркиже, али живот на селу има јада, о којима ни сањао несам. — Ја му понудих грдну плату, он је одбије. — Реците ми дакле што је, пријатељу мој. Ах! знам, не можете да трпите послужавке у кујни; она вас буни у вашим расматрањима својим простачким певањем: — нека буде, протераћу је... Неје ли то доста? Дакле вам се не допада Анта? одпустићу га. Или кочијаш? отераћу га. — У кратко, да вам кажем, хтедох му жртвовати сву кућу своју. На те огромне уступке стари шеф кувања затресе главом посве хладно. — Али за Бога, господине Ростене, одговорите ма што. — Е, да вам право кажем, господине маркиже, не могу живети у месту, где нема никога, ко би се са мном мало поиграо на биљарди... Вере ми, то беше сувише, дода марки шаљивом добродушношћу; ја сам не могох се шњим играти на биљарди, и тако морадох одустати. Писах одмах у Париз и јуче на вече стиже ми одонуд млад кувар с брковима по имену Жакмар. Класик Ростен, узвишеним нагоном славе, помаже Жакмару у првом послу, и тако вас могох, господо моја, послужити данас овим великим, одабрано зготовљеним ручком, којега потајне врлине као да нико неје умео тако оценити, као ја и ви, господине.

Господин Малује диже се од стола, довршујући ту јуначку песму о Ростену. После каве одем с пушачима у двориште. Марки ме одведе међу дрва. Стазом се светлуцао ситни песак на сјајној месечини, која је пробијала густо грање од огромног дивљег кестења. Ма да се разговарао са мном, као да на мене ништа не пази: то ме је ипак строго испитивао о различитим стварима, као да се хтео уверити, да ли сам вредан оне пажње, коју ми је до сада указивао онако негледуш. Не могосмо се,

истина, сложити у свему; али како смо били пуни поверења и добре воље један према другоме: то нам је препирка исто тако угодна била, као да смо се баш и у свему сложили. Тај је епикурејац човек, који мисли, а мисли су му у оној самоћи, у којој их вежба, узеле неки чудан, особити правац. Радо бих ти га изнео пред очи онаког какав је. Мало ме је збунио, када ми на једанпут рече: — Што ви, господине, мислите о племству, као установи у овом нашем времену и у нашој Француској? — Видећи ме, где сам ушепртљио, рече ми: Говорите искрено, три ста му мука! Зар не видите, да сам ја човек простодушан! — Вере ми, господине, ја о племству мислим као вештак: ја га сматрам... као споменик народни... као лепе повесничке развалине, које радо имам и поштујем, кад видим, да се не ће на ме сурвати. — Ох, ох, настави, смешећи се, ми ћемо морати по доста леба за једно појести, док се сложимо у том предмету! Ја бар никако не могу допустити, да сам развалина, па ма и повесничка! Ви ћете се чудити, кад вам рекнем, да се по мом мишљењу Француска не може ни помислити без племства.

— За цело да бих се чудно.

— А ја ипак тако мислим, и то са свим озбиљно. Ја не могу ни помислити народа без властеле, без племства, као ни војске без главних часника. Племство је умно и морално главно часништво у земљи.

— Је ли то и у нас?

— У пређашња времена било је оно, господине, све, што му је требало бити према напретку тих времена: глава, срце и десница народу. Од то доба изневерило је, признајем, и никада тако љуто као у последњем веку, нови задатак, којег му је наложило ново доба. Данас, не помаже тајати, чини се, да је тај задатак свој у опште заборавило. Да је мени Бог уделио сина, ах, ту дирам свагда болну жицу срца свога... то би узео на душу и на савест своју, да га отргнем из те несносне и малодушне беспослице, у којој остатци наше фаланге живе и умиру, тугујући узалуд за прошлим временом. Гледао бих, да буде први не само јунаштвом, — старом врлином, која је, како се види, домовини исто тако корисна као и негда, — него да буде први, или бар међу првима, и просветом, знањем, укусом и оном сваковрсном племенитом душевном радиношћу, која нам данас осигурава наше место под сунцем. Ако рекнете, да аристократија ваља да мотри пажљиво како напредује образованост времена и земље јој, и да не сме заостајати за њом, него да јој треба предњачити; ако још рекнете, да се не сме оградити тврдим беде-

мима свога племена, него да јој ваља кадшто зановити своју крв, и да мора пажљиво присвајати сваку изврсну заслугу и сјајну врлину — на то ћу пристати од свега срца: то је и моје мишљење; али ми тога не реците, да може бити народа без племства, или ми у том случају дозволите, да вас питам, шта мислите о америкапској образованости; јер то је једина, на коју неје ни посредно ни из далека утицала ни садашња ни негдашња аристократија.

— Али мени се чини, рекох му ја, уклањајући се да му управо одговорим на питање: мени се чини, да бар ми у Француској имамо оно умно главно часништво, што га ви тражите: а то је природно и законито племство рада и заслуге. Надам се, да нам тога племства не ће нестати никада, и само би га сапели и стегнули да га уврстимо у редове. На што, да се ствара установа, кад је ту чињеница, по својој природи вечита, која се понавља и овековљује сама по себи и у сваком колену.

— Тако, тако, повикне марки, распалив се; ето ти новог плода! Мислите ли искрено, да се народ, ћеније народни, образованост народна може родити, развити и одржати само тиме, што долазе на свет мање или више сјајне особности, што их рађа свако колено? Питајте повесницу, или ће боље бити, да још једанпут погледате Америку. Уједињене државе имају, мислим, као и све друге државе, своју природну множину умних и врлих људи, а имају ли ипак оно, што се зове ћеније народни? Та ко је тај ћеније? Учините ми ту част, и опишите ми само једну једину цртицу од тога ћенија! Немају ни главне вароши, а не верујем, да ће је икада имати. Само у главнијим варошима станује аристократија. Не, не, господине, сама чињеница није довољна. Има ту закона, који се мора признати, а то је, да нема ничега снажнога, ничега великога, ничега трајнога под небом без угледа, без јединства, без предања. Та три услова величине и сталности наћи ћете само у трајној установи. Треба свето племе, да чува ватру посвећену. Треба изабрано тело, које ће наследити дужност и част, да усредсреди у своме крилу поштовање према ћенију домовинском; тело које ће подржавати, извршивати и ободравати врлине, углађеност, знаност, промет и све, из чега постаје оно, што цео свет поздравља именом образовања француског! Помислите само у том духу препорођено племство, које појима свој задатак нити искључно, нити надувено, које оснива своју званичну надмоћност на правој и јасној превази, па ће те видети, да ће наше друштво, наша образованост и наша отаџбина живети и увећати се. Ако не, не! Париз, тај символ ари-

стократски показаће вам то још за мало времена. То вам је све... Но, шта велите на то.

— Ако ми допустите, одговорићу вам питањем: како се владате ви, што се ваше особе тиче, у овом малом куту Француске, у ком станујете?

— Ја се владам добро, господине, и по својим начелима. Ја овде дајем, колико само могу, што узвишенији израз своме времену и својој земљи. Ја ту заводим добре обичаје, добар укус и трећачење њива, а част ми је бити кнезом у својој општини. Градим својим сељацима школе, болнице и цркве, — разуме се све о своме трошку.

— А што веле на то ваши сељаци?

— Пасије вере, мрзе ме!

— Видите дакле, — рекох му ја смешећи се, да дух времена не дише управо по вашим теоријама, кад је ето доста то да сте племић, па да се очи и срце тих људи затворе пред вашим врлинама и добрим делима.

— Дух времена! Шта ту дух времена! повикну марки. Кад дува кривим правцем, ваља га навести на прави. Ах, господичићу мој, то је слабост. Рећи ћу вам као Ростен: ако ропски услушате оно, што називате духом времена, то ћете нам створити романтичну кујну, која ће нас предалеко одвести!... Да, да, мој млади пријатељу; хајде да потражимо ту нашу госпоу и да се поиграмо мало виста.

Приближујући се дворцу чусмо велику крику и смеј и угледасмо на дну ступишта око десет младих људи, који су скакали уз степене као да би хтели да се попну на доксат између двоструких ступова а да се не дотакну степенова. Могли смо мислити како ће се разрешити та страсна гимнастика, кад уз сјајну месечину опазисмо на доксату бело одело. То беше сигурно јунакиња томе мегдану. Млада женска (да неје била млада не би се била тако висока успела) налегла се на наслон па је смело изнела цвећем окићену главу и гола плећа, да пада на њих роса јесенске вечери и да их љуби бледи месец. Лако се нагла, пружајући борцима нешто, што тешко беше разпознати из далека: беше то фина смотка, њежан посао белих јој руку и ружичастих ноката. Ма да то беше призор дражестан, г. Малује нашао је ипак у њему нешто, што му се не допаде; јер му се добра воља промени од једанпут у злу те замрмља: Та знао сам, да је то мала грофица!

Не треба ми додавати, да сам у малој грофици упознао своју амазонку с плавим пером за шеширом. Она као да неје мењала ћуди, па имала перо за шеширом или била и без њега. И она познаде мене као што ћеш одмах видети. У онај мах, када се ја и г. Малује успесмо уз ступове, остави супарне борце, да се боре и да се играју скока јуначкога све то већом жестином, а зазирући може бити од маркиза, престаде враголисати, и стиснув ми брзо у руку смотку рече: Узмите, то је ваше! Заиста, ви умете најбоље скакати. После тих речи нестаде је, задужив тим начином и побеђене и победитеља.

То беше, што се мене тиче, последња знаменита епизода тог вечера. После виста учиним се, да сам уморан, и г. Малује беше тако уљудан, да ме сам одведе у лепу с плавим саговима застрту собу до књижнице. До неко доба ноћи узнемиривао ме је једнолични звук гласовирев и лупа кола. С тога пожалих, јаче него икада, што оставих своју јадну пустињу.

(Наставиће се.)

ПОРЕД СВИРКЕ.

(ИЗ „ДРУГОГ ЈЕКА.“)

1.

Осећам срце твоје,
Препуно сласти нежне,
Кад звучне жице дирну
Ручице твоје снежне.

По звучном поточићу
Помисли моје скоре,
Носе ме, носе тајно
У дально пусто море...

Па из тог мора пустог
Подижем главу лако,
У очи теби гледим
О рајска, дивна зрако.

Чисто бих руке склап'о,
Да целог века свога
Молим се, грешник, смерно
Дверима срца твога....

2.

Додирни руком жице,
Измами из њих гук,
Ох, он ће каз'ти више
Нег' људски, пусти звук...

Земаљски ланци тону
У дивном гуку том,
Срца се ту састају
У чару небесном.

Очи се склопе тихо,
Ишчезне живот клет,
Ох, то је онај, душо,
Небесни други свет.

Нек се изљубе срца!
Слободно им је ту!
Загрљај овај раја
Блаженост вечиту!...

Додирни руком жице,
Измами из њих гук,
Ох, он ће каз'ти више
Нег' људски, пусти звук

Абердар.

ЕМАНЦИПАЦИЈА СРПКИЊА.

Јавно предавање

Драге Дејановића.

(Наставак.)

Наш је народ пун сиротих девојака, које без очине помоћи несу у стању поштено живети. Наш је народ пун жена, које без здравља и живота мужевљевог, морају имућнијима прагове чепати за љубав корице хлеба, којом ће себе и ситну дечицу да захране. Па шта је таком страшном злу и пропадању узрок? Узрок је што су тим женскињама родитељи њихови рђавим васпитањем, науком лењства и нерадње тако руке везали, да се саме у свету несу кадре ни окренути. У таким невољама ништа друго женску не спасава, него се мора пријубити човеку који ће је кадар бити хранити. Али ни тога нема, јер ко ће узети, ко ће примити сиротицу, којој су невештином, нерадњом и лењством руке везане?

Наше ћери као и синови морају имати у очиној кући станиште, храну и одело ако хоће да од глади не помру, а од зиме да се не посмрзавају, и то све бар до дванаесте године. После тих година мушко тражи себи туђу кућу, или у очиној кући већ заслужује ону храну, васпитање и науку, коју му домаћин даје. За тим се он већ отискује у свет да човештву и себи својом вештином и радњом помаже и живи, јер је на то од природе позван. Женскиња на против, док синови у свету срећу траже, непрестано стоји у очиној кући на оном истом и још на већем терету, те са очином највећом бригом и трошком гледи да се каквом човеку допадне, и да му падне на терет као што је све до скора оцу и мајци исто тако на терету била.

Можда ће ме питати која сестра: за што на терету? — Ја

би јој онда морала одговорити, да смо ми женскиње за то на терету нашим родитељима и мужевима, што несмо кадре саме себи те неизмерне потребе данашњег захтевања, својим трудом набавити. То је она грозна и страховита боља данашњег нашег ропског доба; то је и узрок што се тако ретко људи жене; то је узрок што са ћерином удадбом очина кућа пропада, јер је капитал из ње у мираз однесен, а то је баш и највећи узрок што ретко та женидба сретно испадне, јер са нераденом, неокретном и невештом невестом, обично дође у кућу мржња и неслога брачних парова, које се после до великог зла расплоди.

Драге сестре! Судбина је наших ћери, судбина будућег народа нашег! Ослобођење женскиња мора се узети да је ослобођење и целог нашег народа од оних назадњачких мана, које га још и дан-данас у оковима држе, па за то не треба женску будућност олако да узмемо.

Да би што већма представили нужду радене еманципације код нашег женског света, морамо навести све невоље, које само од туда долазе што наш женски свет и у кућевном послу и раду не напредује, а камо ли у јавном!

Данашњим даном само младе и имућне девојке гледе људи. То њино уважење траје најдуже до двадесет четврте или пете године њине младости, чим их то време прође, онда можемо готово рећи, да је женска остала без будућности. Ово би чисто смели тврдити не само за сироте, него баш и имућније девојке. Млади људи гледе те девојке као неке остатке и измете, макар што им младост још свенула неје. Оне сиротице саме то виде, оне касније увиде, да су са свим на терету себи, родитељима, па и самом свету, јер ко их год погледи, гледи их са сажаљењем. У тој страшној невољи оне се још морају саме отимати и силом пред светом мањити своје године и средства за младачке изгледе тражити. За то ћемо их видети у сваким младачким забавама, где се подобно млађаним девојчицама безазлено мушкима приљубљују, само за то, да се један пут уклоне с пута млађим сестрама, да ослободе терета забринуте родитеље и да уклоне од себе очи радознале светине, која их сажаљева. Том наметању узрок је само велика нужда, јер те женскиње саме осећају како изгледају у очима света, али као год што утопљеника нужда гони да се зарад избављења за сламчицу хвата, тако исто и њих та иста нужда натерује, да траже средства, која ће их избавити од те несретне нужде. Плачним очима морамо погледати те сестре, кад видимо каква мњења имају оне у свету, а овамо, сиротице, морају тако јасно свету показивати, како имају човечину жељу

да се с љубављу једном човеку приљубе, и тако као женскиње своме позиву — цељи дођу. Њина је једина утеха она наша пословица: „Нигде нема села девојачка!“

Али кад би те женскиње имале какав рад пред собом, кад би показале свету, да ни од кога помоћи не траже, него да су саме кадре себе издржавати и место у светској каквој радњи заузети, онда не би за цело неудате и неудомљене старије године дочекале, или ако би и дочекале, не би тако у прецветаној младости морале се каквом мушком наметати, па онда за цело не би морале ни својим родитељима на терету бити, нити би биле свету непотребне, као што се то данас на све стране опажа.

Старије девојке по најчешће су у породици као неки тешки несносни терети, јер млађи нараштај девојачки врло брзо узрасте, с тога чине велики трошак у породици, а старијим сестрама често својом младошћу и лепотом стају на пут просиоцима, јер и оне се дају радо гледати.

Како је грозна, са неописаним горчинама помешана судбина једне сироте старије девојке, која се већ од више година тетком назвала, кад се она, себи и својима на терету, повлачи без хасне и радости кроз цео живот свој! Још млога је сретна у том, што је врло сујетна, те себе варљивим надама заварава, које јој варљиво и лажљиво обећавају сретнију будућност. Тако се осећају оне, које су сујетне и лакомислене женске; ал' ако су нјоле озбиљнијих мисли, онда нико не може себи представити тешкоћу њиног очајног стања, у које се све оно скупља, што је тужно и од света остављено. Сиротиња, па онда оно тужно осећање, да је својима најмилијима на великом терету и бризи, па онда оно тврдо уверење, да ће са најмањом изјавом својих осећања, што се у дубљини јадног, женског срца јој скрива, свету на подсмех се изложити. То све скупа, кад се човек добро промисли, указује нам се као једна слика у очима, указује нам се као они јесењи дани, који су се у маглу и непрестану кишу увили.

Па шта онда треба да чине оне мајке, које је бог са ћерима благословио, да би од те горке судбине ћери своје спасле? Удомити их силом наравно да не могу, јер сваки корак, који би у то име започели, учинио би их у очима целог света као бесвесне жене; оне би биле у очи исмејане, јер данашњи мушки свет ништа тако не мрзи као оне мајке, које своје ћери другима за жене намећу.

По досадашњем мњењу наших свесних Српкиња, дужност мајчина била би своје ћери само за вредне кућанице васпитати; али данас се опажа још већа, млого већа нужда у раду код

женскога спола; јер код добрих кућаница видимо да нам опет жене готово у првобитном стању стоје, због чега и насрћу толика страшна зла и несреће на женски свет.

Драге сестре, ми се морамо озбиљно потрудити да нашим ћерима дамо пристојно место занимања за природан позив људскога живота, ако хоћемо да им нешто већма и бољма живот осигурамо. То је света истина, да брачна свеза, ако је изишла из љубави, једино је задовољство женскога срца. То јој је сам бог у срце усадио, ради стања материнског, па тешко би било оном народу, који би то покушавао избрисати из женског срца, које не би другачије ни могло бити, него са светском пропашћу. Што се тиче то божије уредбе, ми Српкиње са свим смо сад на правом месту, али нама нешто друго смета, а смета нам то што смо тако лудо уверене, да смо ми само за то створене, да трошимо а да ништа не радимо. Нама не треба никаква радња, вештина и наука којом ћемо кући користити, то су мушки послови он нека заслужује! Овако ми од прилике обично говоримо.

Срећа брачног живота стоји на срцу свакој женској, јер јој та жеља од срца и душе долази. За ту срећу срца женскога, нема никаквих измена; а кад та срећа којој женској не дође, онда нема несноснијег и жалоснијег стања на свету.

Али, драге сестре, ако у том стању која заостане, нека не мисли да јој је тиме и достојанство човечности пропало; може со и самохраним срцем своје уважење и достојанство човештва пред светом одржати и сачувати.

Истина, да је срећа, кад једна женска пристојно место међу својима другама нађе, ал' је и то још већа срећа, кад је женска себи и другима од велике потребе и користи. То треба да је најсветија дужност свакој Српкињи, јер је то данас неизбежна потреба у нашем народу. Требало би да свака српска мајка, васпитавајући своје ћери, на то озбиљно помисли, да их са знањем упознаје, те да у будуће буду Српкиње, као корисни чланови Српства и да себи у народу место осигурају. Та толико има јавних заната и јавних послова, којим може човек себи живот осигурати, и што их једна жена најлакше, и још млого лакше него млоги мушки, може научити и отправљати, а да свог женског достојанства не понизи, а да своје нежности не отупи, а да праве уређене границе свога спола не прекорачи. Само кад би ми хтеле имати одважности, разума и трпељивости јавној радњи и науци одати се, ја бих онда чисто уверена била, да би онда, она пословица као и код мушких потпуна уважења имала, да је: „сваки човек своје среће ковач."

Права је срећа човекова у здравој свести његовој, у снази и здрављу телесном и умном, не узимајући разлике никакве у полу. То је данас у свету припознато као прва тачка среће човечије, како год код мушкога, тако исто и код женскога. Наше сестре још никако не верују, да у данашњем времену само рад човека спасава. Због тога неверовања баш ако се и лате какве јавне радње, ма она како била поштена, одмах помисле да тај рад неје за њих, па шта ће онда рећи свет? У томе имају у нечем и право, јер је то света истина, да јој околина подсмешљивим оком прати онај започети рад, па је држе за мушкару или фантасту. То је оно зло због којег ће нам се женскиње тешко кадгод радено моћи еманциповати, јер оне под том речју само су кадре разумети ослобођење жена од господарства мужевљевог. Оне су раде да се ослободе од потчињености, јер то њиној лењости годи. Оне су раде да силом избришу божије уређење, које их је мужу потчинило, а овамо су раде да он сам води тешку бригу породичну. Али то не иде тако, ми смо једнаки створови божији, ни у чему неје једно мање, а друго веће; ни једно нема више права радити нити уживати. Ми смо саме нашле те велике разлике па једно је другом потчињено, једно се пати, ради и заслужује, а друго рахатно чека готово, па леньо ужива.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Јелисавета књегиња црногорска. Драма у пет делова, написао Ђура Јакшић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.

Што је забат на зградама, то је драма на врачном крагу песништва. Па као што забат има вр, тако и драма мора имати свога јунака; јунак је тај обично мушко лице већ по томе, што вр обликом и положајем својим симболише мушко начело. Кад се том лицу придода и женско, то ништа друго незначи него, да сваки вршак има и свој кут. Значи да се сваки забат може замислити и као испуњен шиљасти свод. Но бива да на вршку тог забата што се зове драма стоји само једна женска. Није Ђура Јакшић први, који тим еманципаторским уступком одликује слабију половину човека: То је исто чинио Софокле својом Ан-

тигоном, Еврипиде својом Ифиђенијом, Медејом, Алкестом, Федром (тако би бар требала да се зове његова драма „Иполитос"), Јелеиом; за овима у новије доба Корнељ, Расин, Волтер, Алфијери, Шилер, Лесинг, Гете, кога само зато мећемо у ред, што споменусмо Ифиђенију. Сви ти прваци у драматском песништву свога народа повели су се у својој песничкој галантерији за једним узором, за Еврипидом. Пре Еврипида не наилазимо на драматске јунакиње, осим у драмама, што не чине саме собом целину, него допуњују друге, као што је софоклова Антигона, која је у осталом већ вршњакиња еврипидовим делијама; или где не води коло једна жена, већ читаво друштво, приказујући једну начелну силу, н. пр. код Ескила у Евменидама или Икетидама. Мислио би ко на први поглед, е су се и европидови потражници тиме додворили женскињу; но љуто би се преварио. Нико није већма мрзио жене од Еврипида; зато су му и надели име *μυσογύνης*, женомрзац. И збиља, већма им није могао досадити, него истичући их на вршак своји најжешћи трагедија као н. пр. Медеју, постављајући их у положај, коме не толико појединим особибинама, него баш по значају рода свога нису дорасле: натеривао их је тиме, да се понашају не толико по свом роду, колико по положају, да се женске понашају м у ш к и. Тим привидним јуначењем преварио је све своје потражнике, што их пре споменусмо.

Само један има, који се није дао преварити, и тај један броји више него сви остали, јер тај један зове се Виљем Шекспир.

Шекспир нема ни једног позоришног дела, коме би јунак био жена. На његовим вечним дворовима или су једноставни забати са горостасним врховима што смело изазивају громове небесне или су изгнути сводови, што грле само угнуту допуну свога живота окрећући леђа свему осталом свету. Онаки забати су: Амлет, Лир, Макбет, Рикардо, Коријолан, Отело и т. д. — а оваки сводови зову се у Шекспира: Ромео и Јулија, Антоније и Клеопатра, Троило и Кресида. Шекспир није био плашљивац у композицији; ал' толико снаге није осећао у себи да ће на врху своје зграде моћи без незгоде одржати саму једну Јулију, или Клеопатру пли Кресиду, ма да је у тим приликама имао томе највише повода, у којима влада начело љубави, а за то је начело управо женско срце створено. У колико се сећамо у драматској књижевности светској има само један случај, да се подобна прилика употребила на изметање женског имена, а то је у драми Силвија Пелика „Франческа да Римини." На то имамо само ово споменути: По „пакленом" замишљају Данта морала би

се та трагедија звати: „Паоло е Франческа," или „Франческа е Паоло." Ко је у томе поузданији, Целико или Данте, ма да Данте није формалан драматиста, о томе неће нико озбиљно двоумити.

Колика је шекспирова надмоћ у избору јунака за носиоца какве страсти над свим осталим драматистама, види се на пр. по Отелу, где је за привидно женску страст изабрао мушког јунака. У оном истом песничком заносу, у ком је Еврипиде склопио Медеју, створио је Шекспир Отела и већ је зато Отело боља трагедија од Медеје: Обојима је предмет љубомора. Љубавник је планет, који са својом пратилицом луном кружи око сунца љубави, док привлака сунчева не надвлада одмицање њихова кружења, те обоје у сунце не утону. Ако пак надвлада жестина њиовог захуктаја сунчеву привлаку, онда се одбију у васијону, разиђу се, те свако постане кометом, или се разбију једно о друго, те тако збијени залутају као једна комета; у сваком случају та се комета зове — љубомора, и у сваком случају претежнији ће бити у њој планет од сателитке, претежнији Отело од Медеје. Трагедија, која се у Шекспира зове „Макбет," звала би се у Еврипида, а по свој прилици и у Расина, Алфијера па и у самог Шилера „Леди Макбет," — ма да женском срцу није прирођена макбетовичина страст, — но „Леди Макбет" могла би баш због тога исто тако добра ил' управо исто тако слаба трагедија бити као и шилерова „Марија Стуарт" ил' Алфијерова „Марија Стуарда."

У осталом не верујемо да ће ко Шекспиру моћи забавити пристраност према женскињу, као што Еврипиду придеваху вршњаци му мисогинију. Нико неће казати, да је Шекспир мрзио жене: његова Јулија, његова Порчија, Имогена и многе друге смејале би му се у очи. Ал' ако би ко мислио, да је био одвећ удворан, ено му Макбетовице, Регане и Гонериле, ено му и краљице Ане, која је сама по себи, поред свега свога пренемагања ил' управо баш због тога грознија од свију еврипидови вештица.

Еврипид имађаше заједно с осталим јелинским трагицима један повод, који га правда што је толике жене понамештао, да владају у његовим трагедијама. Тај повод беше у тадањем друштвеном положају жена. Правац онога доба, којим владаше мушка телесна снага решавајући не само судбину народа у одсудним тренутима, већ и дајући глас и славу за време мира по олимпијским трљиштима и тркама, тај правац потискиваше жену у гинекеје, у женаре. Док су се остали народи онога доба с том судбином жене с малим изнимкама задовољили, јелинска прирођена свест армоније живота не могаше подносити те неприлике.

Те кад већ не може поделити са женом области спољног живота народа, она јој даде тим већу владу у нутарњем, у духовном. Отуд велемоћ Питије у Делфијама, отуд толике свештенице не само у богиња већ и у богова. Трагедија се у Јелина развила из побожни обреда винскога бога Диониса иначе Бака, коме су понајвише служиле жене. По томе није било јелинским гледаоцима необично видети, да негдашњи дионисов обред жена, да Ајанта, Агамемнона, Прометеја, Одипода замени Антигона, Медеја, Јелена, Алкеста, Ифиђенија, које све својим или побожним, ил' бајаличким, ил' баш и свештеничким значајем задаваху зазор гледаоцима својима у неку руку претежнији од мушки јунака, јер беше у њима нека непорична, законом и обредима освештана потаја, што унапред ућуткиваше сваку помисао на слабости њијовог рода.

Но жена је ипак жена; и ако се колико бави мушким ил' умним пословима, она може своје особите слабости и наваде предругојачити, ублажити, ал' оставити их се не може: Још је приличније, да ће се присиљеним утишавањем зауздавана страст тим жешћа показати чим добије одушку. Сасвим се друкчије свидело старим Атињанима, кад им се показивала у обичној женској страсти Медеја, свемоћна источна очарница, еврипидовим Атињанима, који су веровали у Питију сасвим друкчије него што потресује данас алфијерове или шилерове слушаоце судбина Марије Стуартове, којој нико више не верује побожности. Осетивши тај недостатак придодао је Шилер својој Марији Мортимера. Закрпа је лепа, ал' је тек закрпа.

Па нема више ни оног неодољивог, оног општег, народног одушевљења за лепотом, као што га беше у стари Грка; оног урођеног заноса, што му свако наодче беше чедо овог ил' оног бога ил' богиње само зато што је чедо љубави; онога жара, што поведе цео народ један у десетогодишњи рат ради једне једине, жене, те извојева себи најзгоднији плен — Илијаду, — тога нема више! Како је то чуство лепоте било и у оно доба јелинска особина види се и по томе, што је повод тројанскоме рату, коме Омир нигде не пориче важности, латинском појети „bellі tetеrrima causa," а овамо се угледа у Омира. Модерни култус женске лепоте, који не беше народни самоник, већ дворско размажено негованче, не може се одржати пред налепом самониклога ђенија, пред подсмејем Сервантеса и лорда Бирона.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Пероз.

Историјска новела, од М. Јокајије.

(Наставак.)

II.

Успаваност краљевићеве душе приписа мудри Епифан рђавом васпитању персијских мага и њиховим варварским боговима, те изјави, да се донде не ће латити преображаја перозове душе, док се дворски обичаји не измене, и нови се храмови не подигну разумнијим боговима, с' којима би бар грчки могао човек да говори.

Барам допусти мудрацу, да метне сунце и звезде где год хоће, и да све ватре погаси у земљи, само у његовоме сину да је потпали.

И Епифан га послуша. Разлупа све персијске кипове, а место њих подиже храмове грчким боговима. Место сунца сијаше се кип Аполона; место крилатих бикова с' морским главама заузеше место кипови Баха и Меркура; једном речи, куд се год Пероз осврtао, свуда је саме изображене богове виђао, о којима је Епифан тако лепо умео приповедати: колико је који преварио девојака, где је који безбожнички владао, како је туђа стада отерао у свој дом, и како се са својим „рабима“ частио на земљи. Он их је с красним божицама заједно описао по спевима тадањих славних песника, а Пероз је мирно слушао свог „преобразитеља“ све до краја, а на послетку учини скромну примедбу, да је њихова срећа, што су богови били, јер код толиких покора не знам, како би били прошли.

Но врло се зачуди, кад виде, где грчки богови стоје непомични наги онако, како их је бог створио; то га је велим, јако занимало, те више пута питаше Епифана, за што се не обуку у какву одећу? Мудрац одговори му, да је таква идеална ношња. — Једном — а била је баш јака врућина — свуче се Пероз до голе коже онако, како је први пут угледао света, дошета до краљева двора, и оде краљици у походе.

Кад га овака уочише дворске госпође, вриштећи се разбегоше куд која, а краљица склопљених руку мољаше сина, да се покрије, и дода му плашт окренув главу од њега, да га не види.

— Ако бога знаш, сине, . . . на, па покри се! — мољаше га мати.

— Хвала лепо, одговори Пероз, није ми зима.

— Ал' је срамота тако изићи свету на очи.

— А заш' да је мени срамота, кад тим изображеним боговима није? Заш' би се ви пред-а-мном стидели, кад се пред њима не стидите? Ви ме знате, да сам ја добро дете, а на против ови богови да су страшни зликовци били, за што бежите дакле од мене?

**

— Ах' за име света, Перозе, немој се ти боговима намећати; јеси л' још кога на свету видео, да иде тако, као ти?

— Шта ја марим за свет? рече Пероз, и изиђе спокојно из краљичине собе.

А краљица у очају отрча Бараму, и испriповеди му сав догађај дочевши речма:

— Твој син је луд!

А кад краљ виде, шта је и како је, па мах даде свим Баховима, Венерама и Аполонима скројити таке кабанице и шубаре, да им се ни мали нокат неје видео испод њих. Само тако су опет могли Пероза натерати, да обуче хаљине на се.

III.

Не успевши с филозофијом и митолођијом особењак неки, измисли друго средство, а то да ожене Пероза; јер женидба многима одузима памет, па ко зна, ваљда ће с њоме они, који је немају, стећи је.

Та је мисао летила од уста до уста, од ушију до ушију, док најпосле не стиже до краља. Брже боље пошаље татарине у двор јерменскога краља, првог суседа персијскога владара, који је тма женске деце имао, да их се и исток и запад могао набирати.

И честити посланици знадоше изабрати девојку, да јој неје било на далеко равне. — Три дана све се непрестано улазило у Персиполь, где је тада краљевска престоница била, — док се сви скупише у град.

А какви су то сватови били? — Једаред си их само видео, па више никад. — Лов, трка и друге забаве, све је то наизменце ишло једно за другим, а части не беше краја; кукавним певачима да се распадну вилице од силног певања и кречања. Тако ти се та свечаност отеже пуна три месеца.

Пероз је чуо, да то све ради њега бива, и за цело то време мирно очекиваше, шта ће се најпосле из свег тога излећи. Каткад питаше Епифана, која је управ од тих силних обреда тако звана женидба? А Епифан опако смешећи се прихвати: Е то ће само на послетку доћи.

Перозу се та брука ни најмање неје допадала. — Пуна три месеца не дадоше му, да лута по њивама, где је своје лепириће чувао, и где му славуји тако лепо певаху; од свег тога не дадоше му ништа, већ место безазлених игара својих мораде слушати несносни јек труба и сухопарне стихове промуклих песника; својим рођеним очима мораде гледати, како се јунаци оклопници само из шале и забаве онако изударају, да су многи богме и одлежали; а тако што Пероз баш ни најмање неје марио гледати. Неће с горег бити да спомепемо Тиридата, који је све своје такмаце узбио и надвладао. Пероз не могаше очима гледати тог грубог човека. Када

је Тиридат ког противника свог свалио, а он шкрипаше зубма што једном не избију и њега из седла, и почем је свог наставника пешто више држао од човека, зато га непрестанце бадаше против тог нечовека. Но Епифан беше филозоф, па где ће један проповедник мудрости послушати безсмислене речи свога ученика? То би било понижење за њ!

Међу тим сваки дан виђаше Пероз своју невесту, која му увек у другој хаљини, с новим и новим кудрама више ил' мање налицкана лица долажаше. Но он мишљаше, да му све другу показују, и кад њезини пратиоци сваки пут рекоше, да му је то невеста, а он зачуђен питаше: Зар и та? Кукавац мишљаше, да се најмање с једно девет девојака већ упознао, и кад му казаше, шта је и како је, а он радозналим немиром уздахну, како би рад био познати ту чудновату девојку.

Ох, како се из свег срца радоваху тој жељи оконици, јер држаху, да се Пероз заљубио у девојку; на мах спремише младеначку одају, доведоше невесту, и оставише их саме.

Девојку већ беху научили, како да се пред Перозом држи, и тако се испрва она повуче у један кут од одаје, и ту се играше сама.

— Ходи . . . Ходи овамо — махну јој Пероз узевши је за руке, и одведе је к прозору. — Јесил' ти моја невеста?

Девојка одговори му с уздахом:

— Твоја највернија робиња.

— Како? . . . А ја те до сад још никад не видех.

Девојка мишљаше, да је Пероз кратковид, те му ћа под нос дође.

— Још ни сад те не видим, а волео бих те већ познати.

— Слеп си Перозе! викне девојка љутито.

— Та не видим те од силних покривача и накита, што те сасма крију од мојих очију.

Девојка се осмехну мислећи, да се Пероз шали, те баци горњи плашт са себе, скине украсе с руку, и спуштеним очима рече:

— Видиш ли ме сад, Перозе?

— Још ни сад не! — одговори Пероз хладнокрвно

Тело невесте покриваше већ само један танан, злаћан плашт, кога ваља сам младожења да откопча, но почем је Пероз све само бленуо, откопча га сама невеста, и стидећи се рече:

— Видиш ли ме сад Перозе?

— Још не! Већ ако опереш ту боју с лица, онда ћу те видети, а донде не знам ко си?

Девојка се разљути, ћуши Пероза по образу, да му светлаци полетеше, узе плашт, и плачући отрча краљу Бараму, тресну прстен о тле, којим се је прстеновала, и плачно јецаше:

— Краљу, твој син је луд!

(Наставиће се.)

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

У четвртак 20 новембра: „Укроћена горопад.“ Шаљива игра у пет радња од Виљема Шекспира, превео Милан Костић.

Данашње гледалиште беше што се посете тиче од најслабији у овој позоришној години, после Ђурђа Бранковића; кућа је тако рећи зевом стојала, показујући своје крезубаве вилице, празне клупе. Особито на ретко посејане беху, бар према нашој оправданој жељи и навици, наше лепе гледалице. Зашто то? Зашто ви нисте били на укроћеној горопади, милостива госпо?

— Укроћена горопад? већ ни наслов му не ваља. Горопад је за цело каква несретна женска, коју нама на очиглед оће да кроте. —

— Погодили сте; у осталом и лане сте већ имали прилику. —

— Лане? да; па ви нас још зовете на тај покор средовечне мушке тираније? и то сад, у веку еманципације жена!

Милостива госпо, и ако је женска еманципација у моди, помислите да је у моди и Шекспир.

— И највећи духови имају своју слабост.

— Ти велики духови чине то само да се додворе женској поли, да су јој ближи.

— Што женама доликује, то не доликује јунацима ума и мача

— А што јунацима доликује, зар то доликује и женама?

— Не све, ал' много, што обично свет не мисли.

— На пример, наука, лепа знања и вештине.

— Свакојако.

— Можда и декоје црте мушке ћуди, на пример осорљивост?

— То је баш противно начелу женства.

— А горопад?

— Од горопади не може никад бити добра жена; то је Шекспир измислио, и то несретно измислио, јер укроћена горопад није добра жена, она је роб.

— Ја знам што је вас разљутило. Вама није право, што вам се једна ваша сестра по Еви кроти онако исто, као што се кроте зверови, или, као што Шекспир удварачки каже, соколови: глађу. Ал' узмите само, како је немило створење свака дурљива и горопадна женска, како је неприродно то туђење од сваке љубави, од сваке смерне понизности. Понос жене није у јаловој борби са својим начелом, са начелом љубави; њен је понос у свесрдној оданости том начелу, неназећи доноси ли то службу или власт. Оно јеванђелско начело „ко се понизи, узвисиће се“ важи особито за жену, она се понизношћу узвишује.

— Е, па ено вам ваше горопади, оно буде добра жена; а њена сестра, која је допикло свој понос налазила у „свесрдној оданости начелу

љубави, непазећи доноси ли то службу или власт", она се на послетку прометне у непослушну жену.

— Непослушна према Кати; но она је своје већ одслужила подносећи катину горопад, па сад може мало на тај рачун и задуживати се. У осталом у томе баш и јесте тикачка вештина овог шареног ћилима што се зове „укрштена горопад", што боје тако згодно одударају једна од друге и што је иста шара, која је с лица исткана црвено, са налича жута, а ако је с' лица жута, с налича је црвена: Ката је до удадбе горопадна, после удадбе је питома; Белка је до удадбе питома, а после се разгоропади. Те тако једна другу допуњују испреплећући се.

— А слатки укротитељ, Петрукијо?

— Женидба није толика преграда у мушком животу, као што је удадба у женском; бар је тако у реду по природи ствари. Петрукијо је пре женидбе као и после, час благ, час враг, како му се свиди Он искрено исповеда, да ће узети и најгору жену, само ако има доста новаца; но види му се да није тако зао, као што нам казује. Ал' шта би било, да је Ката сирота девојка? Зар неби изгледало, као да је Петрукијо мучи не толико да је укроти, колико да је отера, или бар да је страхом од сиротиње нагони, да се и против свог уверења ублажи. Овако пак нико и не помишља на то већ ужива дивне призоре душевног пречишћавања чисто, незамућено.

— Само ми је жао, што нисам гледала Ружићку у Кати.

— И може вам бити жао; вредно је било отићи да је само чујете, како је заокупила сироту Белку са њеним просиоцима, те кад на послетку рече пола злобно пола безазлено: „а, ти ћеш за Гремија, ћеш да се возаш на четири коња!" — само то да сте чули, па ма после одма изашли. Тиме би се, до душе, јако оштетили, што неби могли уживати телечковог Петрукија, који је у осталом још у зеленом веку свог посрбљеног бића, а да се даље развије нужно ће бити, осим душевне студије, коју је Телечки и овом приликом у основи показао, још и развитка телесне окретности и снаге, које за садс није било.

— Да будем савршена покајница, морам вас још запитати, какав је био превод.

— Превод је истина тек из друге руке, са немачког, што се видило по декојим неспретностима, н. пр. по зближењу језика репу при првом састанку Петрукија с Катом и по успљеном каламбуру с вешалама у истој појави; у осталом је језик лак и гибак, а каламбури су местимице врло сретно заменути. Има и једна бачванска песма, што је пева Петрукијо. Он је по свом казивању пропутовао много света, те се ваљда бавио и у Бачкој; друкчије неби ни дознали, да су се декоје данашње бачкуље певале још у петнаестом веку. Овамо још долази и незгодно прекрштење Бијанке у Белку, а Катарине у Кату. Па зар се још нисте покајали?

— О томе ћу вас најбоље уверити при другој претстави „укроћене горопади.“

— Лепо; елем, док се не видимо на „укроћеној горопади!“ λ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Панта Срећковић, Алимпије Васиљевић, Живојин Жујовић и Андрија Марјановић, чланови уједињене омладине српске у Београду позивају на претплату на књигу: „Србија и Русија.“ Под тим је именом изашла сад у Москви једна веома важна за нас Србе књига, у две свеске од 80 штампаних табака. Књигу ту написао је велики зналац српске и у опште словенске историје г. Нил Попов, професор московскога универзитета. У тој књизи представљена је потпуно и верно сва новија историја наша, почињући од Кочине Крајине па до повратка у Србију кнеза Милоша 1859 године. Писац се користовао не само свима до сада познатим изворима, него још и тајним дипломатским архивама, из којих је изнео на јавност многа до сад непозната, а врло важна и врло занимљива писмена акта, која се нас Срба тичу. Ту су ти тајна писма наших великаша страним дворовима, нарочито Порти; ту су извештаји конзула страних држава. На кратко, ту је изнесено на јавност све што се радило, или боље рећи, шта се мутило по Србији за ових 70 година. Прочитавши књигу ми тек онда видимо праве узроке зашто смо до сад у многоме које чему остали назадни. Тако је исто врло добро изнесена и описана историја српскога војводства 1848 године. „Ми мислимо“, веле преводиоци, да се до сад ништа боље и ништа корисније не може дати у руке нашем свету од ове књиге; па зато смо је и превели на српски језик. А да би је могао набавити сваки Србин, који жели знати најближу прошлост, а у неколико и садашњост свога народа, ми смо учинили ту олакшицу, што смо ту велику књигу поделили у четири свеске, од којих ће свака изнети од 16—20 штампаних табака. Цена је свакој свезци само 6 гроша чар., све четири стаће 24 гроша; (у Русији кошта 80 гроша оригинал). За Аустрију свака свезка 1 фор. у банк., јер толико кошта са поштарином. Ко жели имати ову књигу, нека похита са предплатом, јер ће прва свеска изаћи до половине фебруара, а све четири — најдаље до Ђурђева дне. Доцније ће коштати свака свеска по 10 гроша. Рок предплати на I. свеску траје до 20 фебруара ове год., а за остале јавиће се у првој свесци. Предплата се шаље или појединце за сваку свеску или уједаннут за све четири свеске. Сада стоји до свију патриота Срба и до омладине српске, да ова књига, као што и заслужује, доспе у све крајеве српске и да постане општом књигом за читање. Имена уписника и новци нека се шаљу на име г. Панте Срећковића професора велике школе.“

Препоручујемо ову по нас тако важну књигу особитој пажњи нашег читалачког света, а готови смо примати и претплату на њу.

* Андрија Јован Кумануди позива читалачку публику да се пријављује на дело, које је намеран издавати под имеиом: „Речник знаменитих лица свију народа од најстаријих па до наших времена.“ Овај речник почеће излазити у свескама од 1. марта о. г. свака свеска биће састављена најмање од 3 штампана табака, а цена јој је за уписнике 4 гр. чарш. или 40 нов. а. в. Новци се полажу кад која свеска буде примљена. Рок пријављивању на ову књигу отвара се до 20. фебруара, а ако би се пре толики број уписника пријавио, да би се могли штампарски трошкови подмирити, онда ће и цена смањити се. Уписати се може у књижари г. Велимира Валожића и А. Добровојевића у Београду или ти непосредно код уредника у кући, ниже државне штампарије. У Новом Саду може се уписати на ову књигу код Стеве Поповића, радника код „Заставе.“ У Загребу у књижари Светозара Галца. Скупљачима даје се 11. свеска или ти новци за њу.

* Од чувеноga рускога песника Вал. Жуковскога, који је умрьо 1852 год. изађе у Петрограду „Собраніе сочиненій“ у 6 књига (издање шесто, цена 3 рубље, 75 коп.).

* Алекса Савић, члан народ. позоришта у Београда, позива на претплату на „Малу јогуницу“ или „поновљено пријатељство“, веселу игру у 3 радње с песмама. Дело ће изнети 7—8 штампаних табака, а цена му је за Србију са поштарином 5 гр. чарш., а за Аустрију 50 н. Рок претплати траје до краја фебруара. Претплата шаље се печатњи Н. Стефановића у Београду. Новци се шаљу напред. На девет скупљених књига даје се једна на дар.

ГЛАСНИК.

* У Немачкој има велико женско друштво, које се стара о томе, да што бољи начин изнађе, како да и женске што више друштву од користи буду. Ово друштво мисли, да је ту потребна и владина помоћ, па за то је предало молбеницу саскоме сабору да се женски наставни заводи што пре рашире. Између осталога моли оно, да се уведе свеучилишни течај за општу анатомију и физиологију, на којем би слушале науке и потоње учитељке у девојачким школама; бабицама би та наука била од велике користи. Један заступник рекао је, да је држава дужна побринути се, да се што више рашири поље женске радиности, а да је то тек почетак и и основа заводу, у којем би се женске потпуно изображавале за лекарке. А други заступник заузимао се за женске о којима неки доказиваху да за њих није мушкарачки посао и рекао је, између осталог, и ово: „Ја ћу у кратко да кажем мисао, која је одушевљавала ово женско друштво; а та је мисао: Дужност је свега човечанства да се брине за свој рођени напредак; ту дужност треба и женске да врше. Овоме начелу нема приговора.“

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

БУКВАР И ЧИТАНКА НОТНОГ ПЕВАЊА за школе написао Аксентије Максимовић капелник српског народног позоришта. Свеска 1. ОР. 1. Задржавам право умножавања за се У Новоме Саду литографија Игњата Фукса 1869. На вел. 8-ни. 7 стр. Стоји 20 н. а вр.

КАЖИПУТ УЧИТЕЉИМА ОСНОВНИХ ШКОЛА ПРИ ПРЕДАВАЊУ МОГА БУКВАРА И ЧИТАНКЕ НОТНОГ ПЕВАЊА прве свеске популарно написао Аксентије Максимовић капелник српског народног позоришта. У Новом Саду, штампарија Игњата Фукса 1870. На 17-ни, 31 стр. Стоји 15 н. а. вр.

БЕСЕДА ЕМИЛИЈА КАСТЕЛАРА о основним правима човековим држана у седници шпанских кортеса 13. јуна 1869. У Новом Саду платонова штампарија 1869. На 16-ни, 40 стр. Стоји 10 н. а. вр.

Ову је беседу превео Светозар Савковић а у књижицу прештампано је из подлистка заставиног.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Дивија светиња. Песма Ог. Утјешеновића — Острожинског. — Мала грофица Написао Октав Феље. (Наставак.) — Поред свирке. (Из другог јека). Песма Абердара. — Еманципација Српкиња. Јавно предавање Драге Дејановића. (Наставак) — Књижевност. — Јелисавета кнегиња црногорска. — Подлистак: Пероз. Историјска новела, од М. Јокајије. (Наставак.) — Српско народно позориште: „Укроћена горопад.“ — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 5. у новоме Саду 20. фебруара 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ОЛУЈА.

Подижу се громовни облаци
Тутањ тутњи, громови се ломе,
Облацима укрстале муње.
Бит' ће чуда с дједова кожуна,
Живе ватре из мокра облака,
Из пушака Кситнијех рушака,
Из топова крупнијех јабука.
Тешко оном, тко конака нема,
Нити куће, нити кабанице,
Нити враица на сред тјесна кланца,
Већ зла друга из зелена луга.
Тешко оном, тко конака нема,
А још теже сваком зулумћару,
Што отимље туђе достојање.
Ел кад дође од правде вријеме
Питат' ћемо своје зулумћаре:
„Камо, аго, наше достојање?
„Камо, аго, наша отчевина?
„Гдје је, море, жетва наше сјетве?
„Посијасмо, а да не жањемо!
„Је ли правда, да сиромах страда?“

Ог. Утјешеновић—Острожински.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Феље.

(Наставак.)

IV.

26 септембра.

На моју утеху нађох у књижници маркизовој све повесничке листине, које су ми требале. Те су листине заиста из старе манастирске писмарнице, и од особите су важности за породицу малујетову. Неки Гиљом Малује, човек веома племенит и витез, понови у средини XII. века цркву, с приволом своја четири сина Хига, Фулка, Жана и Томе, и установи, за спасење своје и сво-

јих предака душе, манастир у корист бенедиктинском реду, поклонив му, осим других ужитака и дања, као чисту својину сељаке манастирске и десетину доходака му, половицу вуне и стада, три товара воска на годину, за тим поток, пустоселине, шуме и млин — et molendinum in eodem situ. Годило ми је кад сам читао у рђавој латинштини опис те пријатне околине. Од тада се ни у чем неје променила.

Основно је писмо од г. 1145. Из каснијих писама види се, да је манастир Розел имао у XII. веку неку врсту патријарха над свима заводима реда св. Бенедикта што се налажаху у то доба у покрајини, у Нормандији. Сваке се године састајао општи сабор бенедиктинског реда. Том је сабору председавао архиман дрит розелски, а других десет манастира заступали су њихови достојанственици. Зацт, радња, управа светска и духовна свију редовника те покрајине претресивани су и поправљани строгошћу, о којима записници тих наших црквених сабора дају сведочанство хвале вредно. Ти призори, пуни достојанства, збивали су се у овој манастирској дворани, која је данас тако ружно обезчашћена била.

Што се тиче писаних споменика, њима је веома богата та књижница, и то ми не да, да јако корачам напред у послу. Осим тога вихор светски, што бесни у маркизовом дворцу, стеже ме кад и кад у мојој независности; а уз то ми и честити моји домаћини отимају слободу, коју су ми једном руком дали. Као већина тако званих људи од света, нема тај свет ни појма о трајном занимању, што заслужује да се зове послом, и један или два сахата пробављена у читању чине им се, као да је све, што може човек савладати за дан. — Не буните се, идите у своју самоћу и радите по вољи, — то ми вели сваки дан г. Малује; а за часак ето ти га опет на мојим вратима: Како, зар ви још радите? — Да, сада сам управо почео. — Како, до беса, та већ има пуна два сахата, што сте ту! Ви ћете се убити радњом, пријатељу мој, у осталом ваша воља... Гле, моја је жена у дворани... Када свршите посао ви ћете јој отићи у друштво, је л' те? — Хоћу, драге воље! — Али тек када свршите посао, то се разуме. — Па онда оде у лов или у шетњу крај мора, а мени се све врзе по глави, да ме чекају па ме прође воља на ваљан посао, и одем госпођи Малујетовици, коју обично затечем у великом разговору са својим жупником или Жакмаром: она буни мене, ја опет сметам њој, ал' се за то опет смешимо једно на другог.

Тако обично пролази време до подне. Јутром јашем с мар-

кизом, који ме тим хоће да поштеди, те не морам јахати у великом друштву. Вечером играм се виста, забављам се госпама и гледам, колико само могу, да поправим што сам покварио и да у њиховим очима изгубим ону медведину, коју сам натоварио себи на леђа; јер ја не марим ни за што оригиналнога на себи, а најмање за тако што. У озбиљним карактерима, када се тера до неке укочености и неучтивости према женскима, има нешто што удара на дрвендеку, те не пристаје ни највећим умовима, а малене чини управо смешнима. Тада одлазим и радим до неко доба ноћи у књижници. То су ми најмилији часови.

Обично друштво у дворцу чине гости маркизови, којих бива множина у ово доба године, а за тим неколико особа из околине. Свима је главни задатак, да угађају што више малујетовој јединици кћери, која долази сваке године, да проведе јесен у својих родитеља. То је женска лепа, али као да је изрезана из мрамора. Са смртним људима забавља се с таким достојанством као да је краљица, а говори све речи од једнога слога и то презорно и дубоким гласом. Има томе дванаест година, како се удала за некога Енглеза у служби дипломатској, за лорда А..., човека исто тако лепа, али и без осећаја. Он на махове проговори жени енглеском речи од једне словке, а она му опет хладнокрвно одговори француском речи од једнога слога. Међу тим три мала лордића, вредна лавренсове кичице, врзу се око тога олимпског пара, утврђујући између та два народа тајно споразумљење, којега не виде обичне очи.

Други пар људи, готово исте знаменитости, долази нам сваки дан из једнога од оближњих двораца. То је некакав г. де Брељи, од старе гарде и присни пријатељ маркизев, жив старац и још красан кавалир, с малом капом на седој глави, која је ошишана као стрњика. Може бити да му је махна прирођена, што тако рећи пева кад говори а тако споро изговара речи, да је то готово неприродно. Иначе би био човек веома љубак, да га непрекидно не мори жестока љубомора, и још жешћи страх, да се не би опазила та слабост његова, која међу тим удара у очи целоме свету. Тешко се довити, како је човек таких својстава и с толико памети могао у својој педесет и петој години узети жену, младу, лепу, а уз то, како ми се чини, креолку.

— Господин Брељи, — рече марки приказујући ме своме госту, — мој врли пријатељ, који ће бити без сваке сумње и ваш, и који ће вам исто тако без сваке сумње завртити шију, ако му се станете жени удварати. — За Бога! пријатељу, одговори г. Брељи, смејући се тобоже шаљиво и ударајући гласом

на сваку реч по свом обичају, — за што ме приказујете овоме г сподину као кака Отела из дољне Нормандске? Господин може сигурно... просто му је... а зна ће у осталом, где су томе послу границе... Шта више, господине, ево ми жене, па ми допустите да је и сам препоручим вашој позорности.

С тих речи мало затечен из ненада, био сам ипак тако простодушан или некако злобан, те сам их прихватио од слова до слова. Пристанем дакле уз госпођу Брељиницу и почнем јој се удварати, држећи се у том послу граница. Међу тим је нас њен муж сматрао чудноватим лицем. Видех, где му граорасте очи севају као усијан пепео; смејао се грохотом, кезио се, ногом тапкао и прсте је натезао, уз злобно пуцање прстију. Господин Малује брзо ми прискочи, понуди ме партијом виста, и узе ме на страну. — Шта вас је снашло? рече ми. — Мене? Ништа. — Несам ли вас опоменуо. Могло би бити свашта. Гледајте, Брељија. То је једина слабост тога јуначкога човека, и свако јој се прилагођује овде. Молим вас, да то чините и ви.

По тој слабости тога уљуднога човека жена му је осуђена у свету на вечит лазарет. Ратоборна природа мужа јој тим ће пре ударити громом онога, ко га навуче, а нико не мари да у лудо изгуби главу. Тога се сваки плаши, па за то су столице уз госпођу Брељиницу и с лева и с десна обично празне, у пркос свој њеној љупкости, у пркос оним великим креолским очима јој и у пркос оним тужним и пуним молбе погледима, који као да непрекидно говоре: Боже мој, зар ме нико не ће да наведе у напаст!

Ти ћеш помислити, да осамљеност, у којој на очиглед живи та једна жена, мора бити довољно јемство сигурности за мужа јој. Боже сачувај! Његова лудост, што све ново и ново измишљава, зна и у томе пронаћи нов узрок сметњама. Пријатељу мој! рече јуче г. Малујету, ти знаш, да ја несам ни више ни мање љубоморан, него ли други; али ме ипак нешто узнемирује. Видиш ли ти, како нико око моје жене не облеће. — Шта те је опет сад снашло? — Без шале, и ти сам мораш признати, да то неје ствар природна! Моја је жена лепа, па за што јој се не удварају као другима? Ја ти и опет кажем да то неје чист посао!

Срећа и бог, и у добри час по друштвено питање, што и друге младе женске, које долазе у дворац, не чувају таки змајеви. Шта више неке, и међу њима две три парискиње, које овде пробављају празнике, тако се слободно понашају, тако гину за разкошом и тако претерују у кићењу, да прелазе све границе разборитости. Ти знаш, да ја слабо марим за живот, који

тако мало одговара мојим појмовима о дужностима женске, па било баш и женске од света; али ипак пристајем уз те гиздавке, што су изхлапиле, шта више, њихово понашање чини ми се узором добра и самим светилом истине, кад слушам овде вечерима неке побожне матроне, где чантрајући, као каке вратарице, сипају на тај млади свет отров најподлије зависти, што је кадра надимати та окружна срца. Те су жене разјарене на све, што оне називају опачином, а то је младост, присталост, одличје, драж, једном речју на све, чега те добре жене више немају, или никада ни имале несу.

Међутим ма да ми те горопади, што се чине као да су невине, ма да ми, велим, улевају гнушање према врлини, којој су тобоже заштитнице, (о, врлино колико се греши на твој рачун): то се ипак, на своју велику жалост, морам слагати шњима у једној тачци, те признати, да ми се бар у погледу једне од њихових жртава ти прикори и та опадања њихова чине да су праведна и заслужена. И сам анђео доброте морао би покрити лице пред савршеним узором од расипања, смушености и светске разузданости, што но му је име грофица Палмова, а презиме — мала грофица, — презиме доста неспретно. јер неје малена, него само ситна и витка. Госпођи је Палмовој двадесет и пет година, удовица је и живи зими у Паризу код своје сестре, а лети у Норманској код своје тетке госпође Понбријановице. Допусти, да скинем с врата најпре тетку.

Та тетка, од старе племићке крви, одликује се на први поглед двојаком заслугом: упорношћу својих наслеђених мњења и строгом побожношћу. То су две препоруке, којима не могу ништа приговорити. Свако стално начело и свако искрено осећање заслужује дан данас особитог поштовања. Али ево, у зао час, чини ми се, да је госпођа Понбријановица од оних великих богомољака, које су ти веома слабе хришћанке, које мисле, да су с неколико ситнарија, што их изврше па се њима још смешно поносе, обавиле све дужности хришћанске и државне, а то баш чини, те не могу да набаве себи присталица. Те су ситнарије довољне савести јој, а љубави, д броте, а особито понизности нема у њој ни од лека. Што може показати читав низ предака, што вечито обилази цркве и што сваке године иде да се поклони гробу неког славног прогнаника: тако је охола, тако много о себи мисли и тако дубоко презире све остале ближње своје, да се збиља не може живети шњоме. Непрестано задубљена у науку о поштовању бога, изгледа као каке свете моћи. Она држи

за вредно само се с Богом разговарати, и Бог мора заиста веома добар бити, ако је слуша.

Под тобожњом заштитом те тајанствене богомољке ужива мала грофица неограничену слободу и служи се њоме преко сваке мере. Пробавља зиму у Паризу, где обично сваког месеца утамани по два коња и једнога кочијаша, само да може свако вече одиграти по један вретен котрљанака на пет шест различитих игранака, па је на једанпут спопаде жеља за сеоским миром. Дође тетци, скочи на коња па хајд' у трк: камо — то се не пита, само да се језди. Веома често долази у дворац малујетов, где јој честита домаћица указује наклоност, којој се не могу довити. Према мушкима поверљива, са женскињем безобразна, мала грофица излаже се с једне стране гдешто и нечедним почастима, а с друге зависној мржњи. Не марећи за јавно мишљење, чини се, да радо прима и најпростије кађење тамјаном галантерије, али што јој је нада све нужно и без чега не би могла живети, то је халабука, непрекидно кретање, вејавица, раскош светска, а све то до граница крајње раскалашности. Свако јутро, свако вече и сваку ноћ треба јој: лов без душе, у коме она на коњу предњачи Као махнита игра на новце па односи све новце из банке. Игра бесан котилон, којег предводи до зоре. Једна једина станка, један једини час одмора и разбора — чега неје ни кадра — убио би је. Нигда нећи видео живота тако препуна а уједно празна, нигда тако непрестане а уједно и јалове радње.

Тако она проводи живот хитро и без одмора, дражесна, безбрижна и неука као и хат јој. Када јој дође суђени часак, та ће женска пасти из ништавила свога немировања у ништавило вечитога мира, а никада ни сенка каке озбиљне помисли, ни најслабије познање дужности, ни најмањи облачић каке мисли, достојне створа људскога, не ће се дотаћи ни у сну узаних можђана, што но их крије њено чисто, весело и бенасто чеоце. Могло би се рећи, да ће смрт, дошла кад јој драго, наћи малу грофицу онаку, како је изашла из колевке, када би се смело помислити, да јој је отуда остала невиност, као што јој је остала дечинска ћуд.

Има ли та махнита женска глава душе? — Ја сам изустио реч ништавило. И заиста не могу докучити, што би могло преостати иза овога тела, када му нестане сујетне грознице и онога фриволнога духа, који као да га једини оживљује сада.

Ја познајем добро овај један свет, те не ћу пресуђивати ту жену по оној граји, што су дигли на њу оне старе вештице и

неколико супарница, које госпођи Палмовој завиде оно, што је збиља заслужно на њој. Али у женској особини, што ти је ево нацртах, има што мене вређа већма, него ли и сама неморалност, а што се не може лако одлучити од ње. И тако у пркос својој жељи, да ни у чему не будем настрањак, не могох се ипак савладати, да се придружим поворци поштователја, што их госпођа Палмова повлачи за својим колима. Не знам

„Да ли силник опази, да му у двору мене нема,"

али ја бих рекао, да је опазио, судећи по погледима, који казују неко снебивање од чуда и презирања, којима би ме катшто ошинула мимоходом; али ипак много је природније одбити те непријатељске знакове на антипатију, која раставља два тако различита створа, као што смо нас двоје. С тога и ја њу каткада мотрим с оном зачуђеношћу, коју у сваком створу, што мисли, мора побудити наказа таког психолошког појава. Тим начином ми смо се једно другом одужили.

Требало ми је рећи: бесмо се одужили; јер више, душе ми, несмо дужни једно другоме од онога злосретнога догађаја, који ми се десио јуче на вече и по ком сам у међусобном разрачуњавању далеко претекао госпођу Палмову. — Већ сам ти рекао, да је госпођа Малујстовица, не знам по какој танко испреденој хришћанској љубави, управо срцем и душом наклоњена малој грофици. Јуче се разговарах шњоме у једном куту дворане. Узех си слободу, те јој рекох, смејући се, да та оданост, која долази од женске као што је она, даје и другима рђаве примере, и да ја никад несам право дознавао онога места у јеванђељу, где се повратак једног јединитог грешника слави више, него постојана врлина хиљаде праведника, и увек ми се чинило, да се тим слабо храбре праведници.

— Пре свега, рече ми госпођа Малујетовица, праведници не ће клонути духом; а друго — нема их; већ ако сте ви може бити тај?

— Ја не, шта више рекао би да сам са свим нешто друго.

— Од куда вам дакле право, да тако строго судите о вашем ближњем?

— Ја госпођу Палмову не признајем за своју ближњу.

— То је веома лако казати. Госпођа Палмова, мој господине, рђаво је отхрањена, зло се удала и увек су је мазили; али, верујте ми, то је прави драги камен у свом природном стању.

— Моје очи не виде ништа друго него груду.

— И будите уверени, да треба само вешта мајстора, мислим ваљана мужа, који ће га избрусити и угладити.

— Допустите ми, да унапред пожалим вајара, који ће се тога посла примити.

Госпођа Малујетовица поче тапкати ногом по ћилиму, и даде још неколико знакова нестрпљивости, коју ја у почетку не знадох протумачити, знајући да неје ћудљива жена; али ми за мало засијне пред очима, и ја бих по све рекао, да сам у тај пар погодио слабост и једину махну те честите старе госпе. Она као да иде међу оне, које би цео свет редом поженили и поудавали, и у својој хришћанској жељи, да спасе малу грофицу од пропасти, као да је у потаји наумила била, да и мене шњом заједно суноврати у њу. Проникнут тим смерним уверењем, почех се бранити, што ми се сада, кад промислим, чини веома смешно.

— Боже мој! рече госпођа Малујетовица, кад се сумњате, да је она читањем...

— О томе се не сумњам; али се сумњам да ли уме читати.

— Хајд' да говоримо озбиљно! Што јој имате приговарати? Де, да видимо, рече госпођа Малујетовица раздраженим гласом.

Ја хтедох једним ударцем разорити сањарију маркизину о женидби, којом се, као што ми се чињаше, занела маркиза. — Ја јој приговарам, одговорих, што на видик свету удешава призоре, који страховито разјарују и човека обична као што сам ја. На што да се поноси својим ништавилом и пуком опачином. Ја не вредим много, то је истина, и немам права судити о другоме; али у мени, као и у свакој светини, што полази позоришта, има нешто разума и моралности, која се узбуђује, кад гледа чељаде, које се отресло памети и врлине, те тако не да, да тако чељаде однесе победу.

Стара се госпа још већма разљути: — Па зар ви мислите, да би је ја примала у свом дворцу, да заслужује све оно каменье, којим се оговарање баца на њу.

— Ја држим, да ви не можете ни о коме што зло помислити.

— Неје него! Ја вас уверавам, да тиме не доказујете да можете у што проникнути. Те којекаке приповетке о љубави, што јој се подмећу... несу јој ни најмање сличне и приличне. Она је дете, које још не зна, што је то љубити!

— О томе сам уверен, госпођо. То довољно доказује и њезино очијукање са сваким. Шта више ја бих се готово заклео, да је у блудње њене не наводи нити машта нити страст, и да им се тако не може ни у чему изговора наћи.

— Ох, боже мој! повиче госпођа Малујетовица склопив руке; ћутите, молим вас, то је јадно дете, од свега света остављено... Ја је познајем боље него ви... уверавам вас, да под оном и сувише несташном спољашношћу, што и сама признајем, та женска има на послетку толико срца колико и духа.

— Та то је управо оно, што ја мислим, госпођо; толико једнога колико другога.

— Ах, та то се заиста не може поднети! рече госпођа Малујетовица, спустив руке, као кака очајница. — У тај мах видех где се живо миче застор, којим беху у полак застрта врата, уз која сеђасмо нас двоје, ја и госпођа Малујетовица, а мала грофица, оставив скровиште, у које беше дошла играјући неку друштвену игру, показа се за час на вратима, да је видимо, и тада оде у своје друштво у неку малу оближњу дворану. Ја погледах госпођу Малујетовицу: — Како то, зар је она овде била?

— Да како! Ту је била, слушала нас је, пак нас је и видела. Ја сам вам узалуд давала свакојаких знакова, — ви ме не разуместе.

Остадох мало збуњен. Беше ми жао, што онако немилице нагрдих ту младу жену, тим више, што ми не бешо управо толико стало до тога, да је корим, колико тек да се препирем. Истина, да на послетку не марим много за њу; али ипак не могох слушати, да је ко хвали. — Па шта да радим сада? запитам госпођу Малујетовицу. Она се за час промисли и одговори ми слежући раменима: — Вере ми ништа, то ће бити најбоље.

Када је чаша препуна, прелије се и од најслабијега потреса: тако и мени с мале неугодности тога призора омрзну још већма живот у овом месту од раскоши, које ми се од мога доласка никако неје могло да допадне. То непрекидно весеље, то грчевито кретање, та трка, то играње, то гошћење, та халабука непрестаног светковања већ су ми дозлогрдили. Љуто ми је жао времена, што сам потрошио на читање и истраживање ствари, које се не тичу мог званичног задатка а којима сам се тек мало примакао цели; жао ми је обвеза, којима сам се по својој слабости, обвезао својим драгим домаћинима; жао ми је моје долине Темпе, а нада све ми је жао тебе, Павле мој. Има, истина, и у овом маленом друштвеном кругу врлих душа, с којима би угодно и узвишено било упознати се и опријатељити; али њих неколико губе се у овом метежу обичних светских људи, па их је од њих отргнути мучно. Господин Малује и жена му, а и сам Брељи,

када му луда љубомора допусти да може употребљавати своја племенита својства, просвећени су умови и честита срца; али већ и сама разлика у годинама створила је дубоку провалу између нас. Што се тиче млађих, мојих вршњака: они се, мање више, поводе за госпођом Палмовом. Ја на тој стази не могу за њима ићи; и то је већ доста, да су према мени хладни, и видим да ме мрзе. Мој ми понос не допушта, да пробијам тај лед, ма да су ми двојица тројица између њих добри и показују, да су рођени за нешто више, него што је живот, којим овде живе.

Ја се овде често питам: да ли вредимо нас двојица, ја и ти Павле, што више, него ова весела браћа овде. Нама је тако исто толико стало до части и поштења као и њима, али они цео живот олако узимају, па се само о томе старају, да добро живе, да се обогате; ми пак живимо духовним животом, па смо живи патници. Који је од та два живота бољи? Мени све долази, да ми наличимо на сфинге, које од толико векова узалуд чекају у пустињи на загонетну реч. Чекајући на то, остани, мени за љубав, и на даље сетан, невесео, јер та је сета и учинила, да се моја душа, којој не ниче више никака радост на овоме свету, сродила с твојом тако исто тужном душом до гроба.

(Наставиће се.)

НАШИ ЈУНАЦИ.

(Посвећено спомену Косте Руварца.)

У часу мрачном, тужном, туробном
Ја почех роптат' у срдашцу свом;
И позвах бога, да се с њиме прем,
И рекох, да му замерити смем
Због мука многих, што их пати свет —
И што се мучи, када мора мрет'?
И још му рекох: Што за грдни труд
Ти дајеш дарак тако мален, худ?
А многи с' бори и јунакује —
А смрт га прека у гроб закује!
Бадава јунак био тол'ки бој,
Бадава с лица лио крв и зној,
Не прими дара за свој голем рад —
Већ паде тужан — још'те чио, млад!
Зар тако људски ти помажеш род?

Зар ко да сади — а не бере плод?
Та зар да мис'о, што у њему ври,
Не сазре никад, кад му велиш: „Мри!"
И тада, браћо, к'о да зачух глас:
„Роптање твоје роди мутан час!
И ма да сјаји твога ока сев,
Опет је слепо — јер га мрачи гњев!
Утоли срца неразборни шум —
А пусти сада, нек ти збори ум!
... Ја створих свет — ја првих људи пар,
Ал' њима дадох неоцењен дар;
И тиме даром уздигох вас ја
Над сва створења, над дела ми сва,
И мени равни постали сте ви,
Са мном се прете — као сада ти!
А би ли смео, да сам господар,
Да немаш ти — с л о б о д е свети дар?
Слободу имаш — воље јаку моћ.
Није л' ти она твој на земљи вођ?
Ил' сада желиш другог вођу зар,
И нећеш свој да будеш господар?!
Судбину своју кује сваки сам,
И диже себи тамницу ил' храм.
И још'те рајем може постат' свет,
Кад љубав свије око људи сплет. —
... Ал' награда је многом мала, је л'?
Зар награда да буде делу цел?
У коме трепти дивне мисли сјај,
Зар награду да иште за њу тај?
И да му дадем васелену сву,
Зар би је дао он по цену ту?
Та награда је њему чиста свест —
Та награда је дивне мисли вест!
Не! јунак неће продат' узор свој,
И за њ ће радо почет' тешки бој,
И даће ж и в о т за њ на жртвеник,
Да узор свој обуче у облик!
Не сиђе л' с неба сип ми љубљени,
Да смрћу спасе народ згубљени?
И падне л' јунак — зар и мис'о с њим
Да пестане, к'о лаки прах и дим?
Не! мис'о дивна увек остаје

И тад својином свију постаје;
Јунака дичних хиљади се број —
И сви се куну жртвоват' се њој!
К'о семе једно, једно зрно тек,
Кад земљи падне у загрљај мек,
Из њега никне плодоносан стас,
И нова зрна грли ј е д а н клас:
Е тако мис'о опет проникне,
И сто срдаца махом проникне,
И сто срдаца дан је веже струк,
И сто срдаца један среће звук!
У мисли тој и јунак живи с а м —
А светле мисли в е ч н о гори плам!
... За мис'о силну слаба ј' једна груд,
И један човек слаб је за њу суд,
И пући мора њоме напојен —
Ал' више срца сносе тисак њен!
Па за то сложно — сви у загрљај,
У братски сплет — у братски сусретај!
А спомен ваш — и ваше хвале знак
Јунаку биће свагда дарак драг!"
И глас умукну.... Мени сијну вид,
А лице моје покри рујни стид.
Ја вијнух поглед у небесни свет,
А душу моју прође трепет свет:
У светлом реду кроз небесни двор
Јунака српских лебдио је збор;
На лицу им блаженства рајски знак,
На челу венац — дивне славе знак!
Ја падох доле — дадох свети дуг,
Из срца мога прну уздах дуг:
О б р а ђ о с в е т а, а л' с т е д и в н и в и —
А к а к о м а л и — п р е м а л е н и.., м и!

И. Ћ.

ЕМАНЦИПАЦИЈА СРПКИЊА.

Јавно предавање

Драге Дејановића.

(Свршетак.)

Питате: шта ће рећи свет?
Ништа! Нека рекне ко шта хоће, јер ће нам то лудо пи-

тање везивати руке све дотле, докле год туђинске све јавне послове у својим рукама не узимају, а ми ће мо се онда тужити и јадиковати, као и наш трговачки свет што се јада, да је цела светска трговина у чивутским рукама.

Шта ће рећи свет?

Ништа! Да шта вели тај исти свет за оног младића, који се читав дан лицка, кити и намешта, а никаква занимања пред собом нема, него хоће да свет гледа његову лепоту, и његово лудо схватање цељи живота човечијег, који са скрштеним рукама чека да му се која имућна женскиња прљуби да га својим имањем храни и издржава. Знам да ћете све листом признати, сестре моје, да је таки младић права лењштина који ће женино имање, ма колико било, за кратко време похарчити, јер никакве радње пред собом нема. Свет ће о таком младићу врло рђаво судити, и тај свет има потпуно право, али и онда би потпуно право имао, кад би и нама женскима тако судио, јер смо ми све равне таком младићу, који само троши а ништа не заслужује.

Шта ће рећи свет?

А помаже л' нам онда тај свет, кад због невештине наше и нерадње пропаднемо? Шта се нас тиче шта ће рећи свет, кад ми не чинимо никакво зло, које би нас обешчастило. — Тога питања само онда треба да се бојимо, кад хоћемо какво зло да учинимо, а у добру и спасоносну делу никако!

Ми жене треба да победимо те страшне предрасуде, треба да се оканемо тога помисла: шта ће свет рећи? јер та нас претња у сваком раду скучава. Те предрасуде треба један пут победити, па онда треба да тражимо места у друштвеном животу, које ће нам будућност осигурати. Почетак је тежак, ал' време донело је у наш народ ту нужду, па ако што пре не почнемо, врло ћемо се закаснити. Стране женске без нужде почеше, само што су увиделе, да им на срећу отаџбине иде, а ми у нужди па спавамо мртви сан.

У страних народа са сваком десетином година све већма нестају те предрасуде, које жену од општег јавног рада уздржавају. И жене наше туђиначке околине још су у овом нашем јадном стању, али не треба да се на њих угледамо, него треба да саме почињемо, јер ћемо се уверити да не ће проћи још ни једна десетина година, оне ће се стрести тог рђавог обичаја и пренути духом јавне радености. Ми би могле пре њих, јер ни на нама несу челичне свезе нехатости и несвести. — Почнимо само, па ћемо се уверити да нас је само тр-

ње у тој проклетој натражњачкој загради држало, а ми то трње можемо лако згазити или прекорачити, па да се ни најмање не повредимо.

Истина, да има јавних радња, које ни мало не приличе женској природи, ал' морамо признати, да их има и таквих, које мушкима опет ни најмање неприличе, ал' зато их опет мушки уче и раде, и то због тога само, што траже бољу прилику, да могу више заслужити.

Од прилике ови би послови сходни били за наш спол: женски кројач, ципеларски, сајџијски, пекарски, колачарски, бојаџијски, ткачки, рукавичарски, куварски, посластичароки, стакларски и др. послови. Ја знам, да ће се многе сестре смејати моме разлагању и мњењу, ал' тога се ја ни мало не плашим; ја се само тога јако плашим, што ће на сваки начин женски свет због те несвести остати у данашњем жалосном стању.

Али разаберите се, сестре моје, из те тешке несвести, па нека се у вама пробуди ради живот, јер ни један и никакав закон нама женскињама не забрањује, да који од ових заната обучимо, него је томе само наша нехатост на путу. — Зар ви незнате, сестре моје, да у северној Америци, где је народ овог сголећа тако у просвети коракнуо, да је готово за час надмашио нашу Јевропу која је од заманде као најпросвећенија призната. Тамо се сад и женскиње одају највишим наукама и највишим уметностима, које су готово до тог ступња дошле, да ће скорим у наукама и у вештинама својим мужевима равне бити. Колико имају они женскиња, које у највишим факултетима науке, као професорке, предају. „Ви би се зачудиле, како једна млађана, од осамнајест година женскиња, већ бркатим и брадатим ученицима, који су млого старији од ње, предаје науке из више математике у академији Уестфилској!“ пише један Енглез својим рођацима.— Колико имају они учитељица, колико доктора филозофије, доктора медицине, а сад у последње време читасмо да је једна учена женскиња добила допуштење да вршии саме свештеничке дужности. Код нас би то врло чудно изгледало, али то код њих неје ништа страшно него уважавају напредну појаву у народу своме.

Можда вам, сестре, неје познато, да тамо у горњој Немачкој има једна чувена женскиња, госпођа Сиболдова која је примерно свршила лекарске науке и сад је на гласу као вешта лекарица женскога спола. Тим је заслужнија, што само женскима услуге чини, јер су болести код жена сила многобројније, него што су код мушких. Иста је женскиња и мати и ваљана кућаница, она има каде да врши и своју природну и уметничку задаћу, и да

ради за своју породицу и кућу; али да је како год остала самохраном, сиротом и несретном девојком, ипак би свој позив примерно испуњавати могла, па од каквог би јој онда спасења било то занимање и та заслуга! Оваких примера у Енглеској има тисућама.

Оне не гледе и не питају шта ће свет рећи, него гледе да се ослободе од оне женске лењости и незнања, које је данас само код дивљачких народа. Ал' ту није ни чудо, јер не признају да је жена човеку равно створење, него је држе да је створена само за уживање и послугу мушкоме. Па хоћемо л' и ми њиним трагом?

Учимо се, сестре моје, умно и телесно радити, па ће нам та наука уништити оне грдне мане и предрасуде, које су због беспослице тако страшно за наш женски свет пријонуле, да ако још дуго то устраје, постаћемо још веће робље незнања и невештине. Онда мужеви нека стварају фондове, у које ће небројени новац скупљати и помагати нам у нашим нуждама, које ће онда још млого чешће на нас наилазити. — Само зрело промислимо, па ћемо се уверити да сиротиња и вечито девојаштво, па онда оне мане, као што је: радозналост, оговарање, недотупавност, сентименталност, кинђурење, мода, рахатно уживање и др. несу женске мане, него су мане и зла беспослених, лењих, невештих и од дуга времена мучених људи, јер то од туд долази. — Код научних и ради ених људи и жена те су мане већ давно нестале и утаманиле се.

Учимо се умно и телесно радити, па ће нестати тих млогих несрећа у брачном животу! Наш живот осигурајмо каквом радњом која ће нам кућу издржавати моћи, па онда не ћемо стрепити од жеље, хоће ли нам со какав човек понудити да нас храни и издржава. Онда ће нас и мужеви умиљатијим погледом погледати кад се уверe да и ми све само не трошимо, него и да заслужујемо и зарађујемо кући својој. Онда ће се врло мало наћи женскиња у нашем народу, које су због своје сиротиње или неугледности неудате остале.

Учимо се умно и телесно радити, јер кад дође време, оно одсудно по нас, запитаће нас српство: а шта сте ви жене урадиле за напредак народа свога?

Учимо се, па да се не постидимо, него да му будемо кадре у очи казати, да смо радиле заједнички с мужевима нашим за ради боље српске будућности; да будемо кадре казати му, да смо му отхраниле имућне, научне и радене синове и ћери које су вредне српскога имена!

ХА, БОГА МИ...

(ИЗ „ДРУГОГ ЈЕКА.“)

Цветом женским тебе зову,
Клања ти се тај свет бео,
Ах' ко ја те, нико још'те
Тако лепу не видео!

Црна је се бура дигла,
Звиждукале пушке мале,
А тебека, женску страну,
Нежне бриге обхрвале.

На један пут диже главу,
Сенуше ти очи црне:
„Ха, бога ми, за слободу
Ко да у смрт не нагрне!

Барјака бих пред другама
Ја носила по сред боја!“ —
С усана ти зар се осу
А заблиста душа твоја....

Има Србин миш'ца доста
И има ће барјактара —
Док у груд'ма таким буде
За слободу тога жара!

Абердар.

КЊИЖЕВНОСТ.

Јелисавета кнегиња црногорска. Драма у пет делова написао Ђура Јакшић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.

(Наставак.)

Модерна жена? Збиља: шта је модерна жена? То је нова, обновљена, прерођена жена, друкчије него што беху вршњакиње Медеје, Федре и Јелене, Клеопатре и Месалине, Јудите и Деборе. Модерна жена само тако може нешто значити, ако је хришћанска жена. Јеванђеље је најсилнији обрт, најсајнија епоха у повесници жене; и свака сјајнија тачка у образованости хришћански народа, у којој се прелива и који женски зрачак, позајмила је тај зрачак од онога сунца, што се зове блага вест, јеванђеље.

А шта је то, што хришћанску, што јеванђелску жену толико разликује од остали, од прећашњи жена? То је већа дубљина женског осећања; то је неко задовољство, неко уживање у трпњи обасјано блаженим уверењем, да ће се и греси опростити, да ће свака грешница покајница наћи свог спаситеља; то је неки понос у патњи, нека самосвест, која презире спољне доказе уну-

тарње врлине, права женска свест, женски понос; то није више усколебано море, као што беше Медеја и друге јој, да разбија поверљиве пловце о мукло стење: то је мирно, тијо, глатко, прозрачно језеро, у ком се огледа високи брег, мушка глава, те се у бистру душу њену исто тако далеко удубљује, колико се далеко узвишује у громовни живот.

Не велим да је јеванђеље створило тај живаљ у женској души, не велим да га пре није било; било је гркиња, које би већ и по овоме што ми о њима знамо биле кадре узвисити се до јеванђељски висина ил' управо удубити се у јеванђелске дубине, да им није сила друштвени обичаја претегла нежну основу гвозденом поучицом. Није бадава она жена, која је приволела богочовека, да се милостиво огреши против свог завета, неспасавати никога осим народа израиљског, није бадава та жена била гркиња.

„Вера твоја спасава те!“ рече назаретски лечник боној тиркињи. Могао је рећи и „љубав;“ ал' шта и јесте друго вера, него овејана љубав? Чиста љубав је као и добро вино: Љубав, која је прешла екватор љубоморе или сумње, а није се укиселила, та се љубав зове вера.

Само у такој љубави, само у такој вери даје се замислити хришћанска жена. И песништво хришћански народа изводило је из те основе своје најдивније облике женске, своје Беатриче, своје Химене, своје Јулије, своје — Мериме.

Па ипак се из таке основе неда извести ни једна трагична уначица, која би се могла мерити са прехришћанским делијама, не велим с гркињама ал' ни са ћерима магловитог севера, ни са Кримхилдом, којој, је Хебел онако згодно место одредио у својим „Нибелунзима“, учинивши је више персонификацијом судбине, него драмском покретачицом, у колико се год онака мушкобана дала потиснути у тај круг.

Незгода потезања хришћански жена на врьове трагедије понајпре је у томе, што таки врьови по пасивној природи своје основне замисли, која се сасвим слаже са основом женског организма, не могу бити покретачи никакве радње, ако неће изневерити свој род.

Но могло би се помислили, да баш та изневера може бити најзгоднији повод заплету, да баш у томе лежи трагичност. Јуначица, која се подуватила задатка, што прелази не само њене особне већ и силе њеног рода, пада под теретом неодољиве борбе спотакнувши се о ову ил' ону обичну слабост. Така је јуначица шилерова „девица Орлеанска.“ Но никад неће бити така јуна-

чица озбиља трагична, као што ће то бити јунак у подобној заблуди; јунак што га гледамо, како се латио превеликог необичног, несавладног задатка, па га на послетку савлада слабост обичне самртности. Јер у таког јунака смо се навикли, да се свом својом снагом баци на савлађивање необичног посла, који му у осталоме доликује, а обичне своје човечије слабости изгуби из вида. Па то баш и јесте што чини, да смо болећи према његовој судбини, да нас је жао толике пропале снаге, у толико већма жао, што морамо признати, да ипак није могао радити друкчије. — Сасвим противно у јуначице. Она цо себи развија већу снагу у подлегању својим прирођеним слабостима, него што би је могла покренути на савлађивање необичног свог подувата, који је односи ван домашаја свог рода, у оне зрачне висине, у којима по склопу своји душевни плућа, није навикла дисати. Њена намера не само да је необична, већ је нешто више ил' управо даље: не доликује јој. То може учинити, да јој се чудимо, ал жалити, озбиља, од срца жалити не можемо је. Тако нам долази свака јуначица од крви „девице Орлеанске," која је у својој врсти тип.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Пероз.

Историјска новела, од М. Јокајије.

(Наставак.)

IV.

Но сама ствар не оста на том. Кад дозна Тиридат, како му је осрамоћена сестра, закуне се, да ће перозовом крвљу опрати љагу с ње.

Ствар се дакле једино Пероза тицала, с тога донесе му једном краљ Барам сабљу и рече:

— Сине, време је већ, да будеш човек. Увиђам, да пророк не ћеш никад бити, ал' се надам, да ћеш бити добар јунак, с' тога ево ти красне сабље, опаши је о јуначко бедро твоје.

— А што ће ми тај незграпни нож? запита Пероз.

— Какав је залогај онакав ваља и нож да је. Јерменин Тиридат незграпан је и велик, за то ваља да је и нож велик за њ; ти си му осрамотие сестру, за то те позива на мејдач.

— А ја му не ћу ићи.

— Ти си луд Перозе! повиче старац страсном жестином.

— Луд је Тиридат, а не ја. Зар ће се његова сестра махнути бојења ако се нас двоје побијемо?

— Ал' он те пред целим двором изазва на међдан говорећи, да си кукавица ако му не изађеш на бојиште.

— Е па шта је онда?

— Рећи ће целом свету, да је јединац краља Барама страшљива баба! Историци ће те међ најнезнатнијима и најгорима споменути у својим списима; страни ће народи твоје име споминьати, кад хоће кога да грде и руже, а персијски народ црвенеће до века, кад се тебе сети.

— Зар ћу тада мање живети?

— Ал' чуј; Тиридат се заклео на живот и смрт, да ће те ма где и ма кад пробости.

— Но тога се већ не бојим! повиче Пероз поуздано.

— Па шта ћеш радити? запита Барам радосно мислећи, да се већ пробудио дух његовоме сину.

— Бежаћу испред њега, попећу се на дрво, па нек ме убије ако може.

Барам тешко уздахну, и повиче:

— Мој син је луд!

Па се опет окрену к' њему:

— Перозе, ако се нећеш ти борити, онда се сам морам тући с Тиридатом; један мора својом крвљу опрати страшну љагу, коју си ти нанео.

Пероз потамни; очи му се пунише сузама, окрену се и гласно јецаше.

— Узми дакле сабљу, ако не ћеш, да се пролије моја крв; три дана још ти заостаје, да се научиш тући? сад ћу ти послати мајстора, који ће те научити, како ваља кретати мачем, кад се брани и кад се напада, а после три дана остаје ти, да изабереш мене ил' себе за бојиште.

Краљ се удаљи; не прође много за тим, а мајстор приступи к' Перозу, који је једнако стајао замишљен у својим детињаријама.

Мајстор опипа Пероза од главе до пете; и похвали га казујући, да су му мишице као у јунака, и стаде га намештати, као кад се бије. Пероза мину језа, кад се дохвати сабље.

Мајстор беше ваљан борац, ал' рђав говорник, те је с' његовим речима само плашио Пероза.

— Пази добри мој Перозе! рече мајстор, кад га намести у положај борачки. — Дигни мач више главе, а лакат нек ти је чврст, — тако; сад ако добро намериш ударац, баш у чело ћеш згодити противника, те ће му се сав мозак распрштати.

Пероза мину гроза и шкрипну на ту нејестетичну експликацију мајсторову.

— Ако пак истим ударцем већом снагом махнеш, онда ће се тело противниково на две поле расположити.

Пероз примети мајстору, да би то од њега одвећ непристојно било.

— А сад држи сабљу косо, да јој оштрица циља у врат противника, лупни сабљом мало појаче, глава његова откотрљаће се к' твојим ногама.

Пероз трже ногом на страну, као да већ на земљи лежаше крвава глава противникова.

— Ако удариш с' лева па подигнеш врх од сабље у вис, онда ће глава одскочити с' рамена горе, оданде ће тек доле.

Пероз потрча на страну, да не падне на њ!

— Ал' сад краљевићу, сад пази, јер то је од свега најважније. Кад се огледаш с' непријатељем, подигни мач као да бајаги хоћеш да му главу одрубиш, на то ће и противник подићи свој, да се брани. Чим то учини, а ти брзо клекни, ухвати с' левом руком балчак противникове сабље, а с' десном прободи га испод панцира, и врх твога мача изаћи ће му на леђа.

Пероза спопаде већи и већи дрхат; мач му се као клас вијаше у руци, а на последње речи мајсторове грозећи се баци га из руку, и кријући лице плачући молљаше мајстора, да му тако гадне ствари не показује и не прича о њима.

Мајстор се препаде од чуда; оде краљу Бараму, и заче 'вако да теши оца:

— Светли краљу, твој син је луд!

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

(Из рудничког округа.)

Шта ми ти је шта?
Нешто врда око брда, врло пази ће улази?

Пчеле.

Мртав човек, нит има веру ни душу, а сав му свет верује?

Кантар.

Ја почук носим на бедри, ја почукнем тебе, а ти тога до тебе, а он тебе те тебе.

Брава и кључ.

У дан јалово, у ноћ стеоно?

Кревет (постеља.)

Шта се ни цара не боји?

Дете.

Порасла кита ракита, и на њојзи 12 ступова, на сваком ступу по 4 гњездета, у сваком гњезду по 7 пилића и свакоме се пилету име зна?

Година, месеци, недеље и дани.

Иште кмека два кундека, иште кунда манде?

Дете сисе.

Шара вара по потоку шара, у ћупићу на пањићу спава.

Пуж.

По дну псећа шапа, по сриједи божије слово, а по врху ђаволье семе?

Кукуруз.

Шилибићи везу, шилибићи плету, а сваки дан голи иду?

Прсти.

Црно малено име му јаук?

Трн.

Полећеле чеде прелећеле, па их срела тутунгуска, па их пита: куд летите чеде прелетеле; куд летимо да летимо теби ништа печинимо?

Варнице и греда на тавану.

Сав свијет помре, а један старчић са кошчаном свиралицом засвира и цео свет оживе?

Петао.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Стојан Новаковић позива на претплату на нову књигу под насловом: „Устанак у Боки которској 1869.“ коју је са чешкога превео и од које је чист приход наменио Србима Бокељима. „У књижници тој није просто написано оно што се по новинама читало, него је писац братског народа с гледишта истог нашег покупио из најпоузданијих извора што се до сад о бокељском устанку зна. Испред овог излагања устанка, долази најпре реч о земљи и становишту, о историји Боке Которске. Иза овога описује се повод устанку, тврдиња Драгаљ и околина, први крвави сукоб, црте о устаницима и песма устаничка, проклamација устаничка, адреса далматинска, стање у Котору, полазак војске на Драгаљ, војничево писмо о устанку, напад и освојење тврдиње Стањевића, напад на Будву, полазак јовановићев на Драгаљ, суђење устаника, затварање рисанског кмета, заједице с устаницима, напад устаника на Космач, џелати и вешала, операције војске против устаника, полазак Шенфелдов на Браиће и Космач, полазак на Кривошије, последице, начин устаничког војевања, преговори и завршетак. Начин излагања је кратак и разумљив. Осим тога уз књигу иде карта бојнога поља и пет слика, на којима се представљају: Далматинци у њихову народном ношиву, Будва, Котор, Кривошије и Далматинац морнар. Преводилац се постарао да исте те слике добије и за српско издање. Цена је овој књизи 60 нов. а. вр. Сва писма с уписницима и новцима, који се имају напред поло-

жити, шаљу се само г. Стевану Рајичевићу, фактору државне штампарије у Београду. Књига ће бити готова најдаље до краја марта месеца.

* Сима Поповић позива на претплату на дело: „Хиљаду и један дан на истоку од Х. Боденштата“ „У њему ће,“ вели преводилац, „упознати се читаоци са красним земљама једне стране истока, са његовим народима и народним обичајима. Нема ни једне знаменитости ни лепше појаве у тој источној сунчевој земљи и ни једнога покрета у срцу осетљивога Ђурђијанца или лепе Ђурђијанке а да није овде најживље нацртао слављени песник. Читаоца ће у толико више занимати ово дело, што је у њему све песничким духом задахнуто и песничким речма исказано. Боденштет је у своје занимљиво приповедање о ономе, што је на истоку доживео, уплео и око 40 красних источних песама. Од тих песама припада већи број његовоме учитељу Мирзи Шафији.“ Дело је подељено на 3 књиге. Прва ће изнети око 18 штампаних табака на лепој, глаткој хартији и стајаће 50 нов. а. вр. Мислимо да није нужде читалачком свету препоручивати како ово а тако и дело, које г. Новаковић преводи.

* Петар Деспотовић, учитељ у III. и IV. девојачком разреду у Сомбору, позива на претплату на књигу: „Зао друг“ приповетку, коју је „Матица српска“ преценила и писцу за њу награду дала. Књига ће изнети 2 штампана табака. Цена је књизи 15 новчића. Новци се напред шаљу а скупљачима припада једанаеста књига за труд. Ако ова књига одзива наће издаће писац и другу своју приповетку под насловом: „Занат је златан“

* Велимир Антић, техничар III. год. на вел. школи, хоће да изда књигу: „Зашто — зато“ или „тумачење природних појава написао др. Е. Бреве,“ а коју је он на српски превео. Цел ове књиге је да „реши више од две хиљаде питања из природних наука и то тако, да их и ум малог детета може схватити.“ Књига ће изнети три свеске а свака свеска 7—8 штамп. табака и стаје 65 нов. Рок претплати траје до краја марта о. г. а књига ће изаћи око Ђурђева дне. Новци се шаљу преводиоцу или ти Стојану Антићу, адвокату у Београду.

* У последњем броју нашега листа огласили смо у библијографији, да је изишла: „Беседа Емилија Кастелара о основним правима човечијим,“ коју је он говорио у седници шпанских кортеса. Истина да је име кастеларево нашој читалачкој публици познато, јер већ су три беседе његове на српски преведене, али ипак нам се не може на ино а да по ново не обратимо пажњу нашег читалачког света на ове ретке беседе. Кастелар је са свога говорништа тако се прославио, да му се име по целом свету прочуло, да му беседе на све језике готово преводе. А заиста се и има шта преводити, јер његова је свака беседа савршена, она чини свагда потпуну целину, из сваке види се силна оштроумност, огромно знање, говорнич

ки полет и савршена техника говорничка тако, да свака његова беседа силна утиска учини и то не само на присталице републиканске странке, којој је Кастелар вођ, но и на саме противнике му. Његова беседа о „монархији и републици“ броји се међу најсавршеније беседе, које су говорене од како је света и века. С тога мислимо да ће сваки одобрити, што поменуте беседе и у српском преводу излазе, и што се и засебно прештампавају. Ово ће бити од девојаке користи: прво читалачки свет наш добија прилике, да их по ново проучава, јер ма да је свака кастеларева мисао јасна као сунчани зрачак, ма да му је језик и изражај прост и пуно разумљив, ипак се иште дубља размишљавања, иште се да га човек по други и по трећи пут чита, ако хоће, да скроз схвати огромну науку његову, ако хоће да са свим појми дивотну говорничку даровитост, једном речи: да ужива у његовим беседама; а друго: прештампавање ово биће у толико више од користи, што ће превађач уза сваку прештампану беседу додати и тумачења. Тако ће особито беседа „о слободи савести“ имати доста тумачења, јер је пуна навода из повеснице. Ми се дакле надамо да ће наш читалачки свет ове беседе онако примити као што заслужују и да ће се оне узвишене мисли, које се у њима изричу, све то више ширити и корена хватати и у нас, не би ли и ми једном пренули иза сна и достигли цел, за којом одавна тежимо.

ГЛАСНИК.

* А. Хаџић председник и Миша Димитријевић, тајник годишњег омладинског одбора позивају омладину српску, да својим прилозима потпомогне омладински лист „Младу Србадију“ и кажу: „Како претплатни позиви годишњег одбора на леп одзив налазе и како је годишњи одбор према томе одлучио да омладински лист „Млада Србадија“ излази и да први број њезин изађе у априлу а најдуже до ускрса ове године: то се овим позива сваки брат Србин, да умним радом својим припомогне, да омладински лист осветла себи образ у народу и пред страним светом. Саставци за омладински лист нека се шаљу и то што пре председнику годишњег одбора а сваки ће се састава к, који се у омладинском листу успечата, награђивати по размеру у претплатном позиву означеном.“

Како је сваки живи упрьо очи у омладину и њезин нови лист то се може с правом очекивати, да ће омладина са свију страна са прилозима потећи, како би јој лист био што бољи и како би она и себи и народу своме образа осветлала!

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ПЕТАР КОВАЧЕВИЋ МОСТАРАЦ, грађанин Шибенички. Написао арх. Герасим Петрановић. У Задру. Печатња народног листа 1870. На 8-ни 16 стр.

БИТКА КОСОВОПОЉСКА 1389. год. Чист приход одређен је на сиромашне ђаке из Старе Србије. Цена јој је 8 гр. чарш. за Србију а за Аустрију 1 фор. сребра У Београду у држ. штампарији. На 8-ни VI. и 112 стр.

Предговор је од Милоша С. Милојевића.

ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА. Књига IX. Свеска XXVI. Старога рода. 1869. У Београду у државној штампарији. Садржина: О српској општини у Трсту арх. Н. Дучића; — Хрисовуље Стефана краља и цара Србије и Романије, превод с јелинског М. А. Петронијевића; — Научност политичне економије Ж. Жујовића, — Грађа за фаупу књежевине Србије дра Јосифа Панчића; — Хус и Хуситска крајина, литерарно-историјска студија дра Вл. Ђорђевића; — Финанције српскога краљевства II. Извори за финансијски доходак у XIII. и XIV. веку од Чед. Мијатовића; — Прилози к историји српске књижевоости, IV. Срби Мухамеданци и турска писменост од Ст. Новаковића; — Библиографија српске и хрватске књижевности за 1868 од истога; — Радња српског ученог друштва. — Учена друштва и зборови којима Српско учено друштво шиље на поклон или у замену своје књиге.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Олуја. Песма Ог. Утјешеновића – Острожинског. — Мала грофица. Написао Октав Феље. (Наставак.) — Наши јунаци. Посвећено спомену Косте Руварца. Песма И. Ћ — Еманципација Српкиња. Јавно предавање Драге Дејановића. (Свршетак.) — Ха, бога ми... (Из другог јека). Песма Абердара. — Књижевност: Јелисавета кнегиња црногорска. (Наставак) — Подлистак: Пероз. Историјска новела, од М. Јокајије. (Наставак.) — Народне загонетке. (Из рудничког округа) — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 6. У Новоме Саду 28. Фебруара 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

УТЈЕХА.

Не рон' суза, утјеши се, душо!
Не жалости тугом срца свога,
Кад развије страсти вихар крила
На љубави моје силном мору.
Не рон' суза, утјеши се, душо!

Та погледај када вихар дува,
Силно гором зеленом лелија.
Чим он већма витом јелом њиха,
Тим на шире она пружа гране
И развија на све свјета стране;
Тиме дубље зарања корјење
У дубљине земље, своје мајке,
И по њојзи пушта жиле своје.

Тако моја огњевита љубав:
Чим јој већма страсти либа море,
Чим ми већма грува срце бурно,
Тим на шире пушта она гране
И развија на све срца стране;
Тиме дубље зарања корјење
У дубљине тужна срца мога,
И по њему пушта жиле своје.

Не рон' суза, утјеши се, душо!
Не жалости тугом срца свога,
Кад развије страсти вихар крила
На љубави моје силном мору.
Не рон' суза, утјеши се душо!

Ог. Утјешеновић—Острожински.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Фељe.

(Наставак.)

VI.

1. октобра.

Павле, овде се збива нешто, што ми се не допада. Радо бих хтео дознати шта би ми ти саветовао. Пиши ми што пре.

Кад сам у четвртак у јутру довршио писмо, сиђем, да га предам књигоноши, који рано одлази, а како беше још нешто

мало времена до доручка, уђем у дворану, која је била празна. Ту уз огњиште станем превртати некакав лист, кад ал' се врата отворе нагло и чух праску и шуштање свилене хаљине, у којој је мучно било проћи кроз врата, од хвата широка, окренем се и опазим малу грофицу, која је преноћила у дворцу. Ако се сетиш неугодна разговора, у који сам се био заплео у очи тога дана и којег је госпођа Палмова чула: лако ћеш докучити, да би се то јутро радије састао ма с којом женском на свету само не шњом.

Устанем и поклоним јој се дубоко. Она ми прихвати поклон, лагано и лепо ми се поклони и то много лепше него ли што сам и заслужио. Први јој кораци у дворани, од како ме спази, као да су несигурни били. Беше то ход лако у крило рањене препелице, коју је хитац из пушке мало забунио. Неје знала ни сама, хоће ли гласовиру, прозору, десно, лево или управо? Ал' неодважност неје мана карактера јој: одлучи се брзо и превалив велику дворану всома чврстим корачајем, упути се огњишту, то јест управо у моју област.

Стојећи уз наслоњачу с новинама у руци, чеках што ће бити с неком привидном озбиљношћу, којом је, бојим се, слабо била прикривена моја унутарња кубура. По свему сам се могао надати, да ће доћи до разјашњивања и до какога призора. У таким приликама осећања нашем срцу прирођена, досетљивост, коју даје одгојење и мешање са светом, неограничена слобода у нападању и уске границе дозвољење обране, дају женскима власт, којом могу смрвити свакога мушкарца, који неје неотесан или заљубљен. У теснацу, у ком сам се налазио, живо осведочен о неправди, коју сам нанео, и помисао на начин којим је увреда нанесена: несу ми дали ни помислити на отпор. Видех како су ми ноге и руке везане, да се не могу маћи, а овамо ми прети освета младе жене, која жедни за влашћу и јетка је до зла бога.

Госпођа Палмова заустави се на два корачаја преда мном, наслони се десном руком на мраморно огњиште и пружи према пламену леву ногу, на којој су биле црвенкасте папучице. Кад се тако наместила, окрене се према мени и не проговорив ни речи, чињаше се, да се наслађује мојом хладнокрвношћу, која, и опет ти велим, неје много вредила. Наумим, да седнем и да читам даље; али пре тога, и као у име прелаза, мишљах, да ми ваља рећи углађено: — Ако вам је по вољи, госпођо, изволите читати, ево новина.

— Хвала вам, господине, ја не знам читати. — То беше

кратак одговор, али оштар као стрела. Ја главом и руком дадох удворан знак, као да жалим ту слабост, што ми се указала и седох. На то сам се већ умирио, јер сам огледао ватру свога противника. Части ми је за доста учињено.

Али после неколико тренутака видех себе у незгоди. Узалуд се хтедох задубити у читање: читава гомила малих црвенкастих папуча играше ми по папиру. Учини ми се, да бих много лакше ма шта поднео, него то неприлично суседство, то немо непријатељство, које ми се тиме указивало, што су ноздрве госпође Палмове дрктале, ножице немировале а прстење јој звекетало по мраморној плочи од стола. Уздахнем и нехотице да ми одлахне: кад ал' врата се отворе и на позорницу дође нова особа, коју могох сматрати за свога савезника. Беше то госпођа Дирметрова, од детињства пријатељица леди А—е. Она је удовица, јако лепа, а одликује се мањом лудошћу од других лудакиња овога света. Ради тога, и ради својих већих дражести, навукла је на себе већ од давна мржњу госпође Палмове, која је у колу младих људи зове удовицом малабароском, што јој је одело увек од загасите боје, што јој лепота већ нешто пролази, и што јој је говор понешто елегичан. Госпођа Дирметрова нема збиља, што се вели, духа, али има ума, нешто мало знања и пуна је сањарије. Много држи на то, што се неким особитим начином уме понашати са светом. Видећи, да у мени нема никака друга друштвена дара, завртела си у главу, да морам имати бар тај и науми, да се увери о томе. Од туда се развило међу нама често и срдачно дружење, па и ако не могу потпуно одговорити свима надама њезиним, то бар побожном позорношћу слушам мали меланхолични патос, којег је свикла, и мислим да је разумем, а то јој годи. Толико је истина, да се нећу никада уморити, слушајући јој глас, који је права музика, гледајући јој црте савршене красоте и дивећи се великим црним очима, што их копрена густих обрва покрила неком тајанственом сенком. Било како му драго еле ти ми се не буни; јер сам уверен, да је доба љубави минуло за мене. Да, љубав је болест, која престаје, чим се подухватиш искрено, да јој прве клице угушиш.

Госпођа се Палмова осврну кад је чула, да су се врата отворила. Кад угледа госпођу Дирметрову: дивљи поглед сијну јој из плава ока; случај јој посла жртву. Пустив лепу удовицу, да учини неколико корачаја према нама с оном тешком и жалосном спорошћу, која означује ход јој, мала грофица удари у смех и повикне: — Право! Ход на губилиште! Жртва, вођена на жртвеник! Ифигенија... или још пре Хермиона...

„Pleurante après son char vous voulez qu'on me voie!“
(Хоћеш да ме виде где идем за колима јој плачући.)

— Ко је правио те стихове!... ох, Боже, како сам неука!,. А, да, чини ми се ваш пријатељ Ламартин. Ту је заиста мислио на вас, драга моја!

— Ах, ви се сада бавите стиховима, драга госпођо? одговори госпођа Дирметрова, која је слабо вешта доскочицама.

— А за што не драга госпо? Зар је то ваља да ваш монопол? „Pleurante après son char...“ То сам чула од славне Рашелке. Да, збиља, то неје од Ламартина, него од Боалова.... Рећи ћу вам, моја мала Натице, да ме учите озбиљном и лепом разговору, то је тако забавно. Хајд' да почнемо одмах. За кога марите ви више за Ламартина или Боалова?

— Али то не спада амо одговори јој госпођа Дирметрова доста мудро и одвише поверљиво.

— Ах настави госпођа Палмова и покаже прстом на мене: — Може бити, да марите за овога господина, који такођер гради стихове.

— Ви се варате, госпођо одговорим; ја не градим никаких стихова!

— Ах, ја сам мислила; опростите!

Госпођа Дирметрова, која по свој прилици својој суверенској лепоти може захвалити, да јој је душа увек ведра, насмеши се само и седне на столицу, коју сам јој уступио. — Како је то ружно време, рече ми; тај јесенски з$_{1}$ак збиља тишти душу, Баш сам сада гледала на прозор: све дрвље наличи на кипарисе. а сва околица гробљу... Рекао бих човек...

— Не, не, молим вас Наталијо, пресече јој реч госпођа Палмова, то је доста лудовања на ште срце. Могла би вас спопасти мука.

— Тако, моја драга Батилдо! Ви сте морали веома зло спавати, рече лепа удовица.

— Ја, моја мила пријатељице! Ах, не говорите о томе... Имала сам рајске сне... Слатке заносе... Заносе, знате ли!... Душа ми се забављала с душама... као што је ваша... Анђели су се осмејивали на мене између кипариса... et caetera папуче!

Госпођа Дирметрова мало се зарумени, слегне раменима и дохвати новине, које сам оставио на камину.

— Да, збиља, Наталијо, прихвати опет реч госпођа Палмова, знате ли ко ће од мушких ручати данас с нама!

Врсна Ната именова јој г. Брељија и још два три ожењена човека и сеоског жупника.

— То ја дакле одлазим одмах после доручка, рече мала гроФица погледав мене.

— То је веома ласкаво за нас, одговори госпоћа Дирметрова мрмљајући.

— Ви знате, одговори мала гроФица с ненарушљивом сталношћу, да ја само за мушко друштво марим, а има три врсте људи, о којима мислим да не иду ни у тај спол, а ни у други: То су људи ожењени, свећеници и научењаци. — Кад је те речи изговорила, баци опет поглед на мене; али и без тога погледа могох разумети лако, да је и мене уврстила у тај полутански ред, ма да не имадох никака права на то. Али таке жене помогну, те човек лако дође до славе наученог човека.

Међу тим зазвони звоно у дворишту и она настави: — Ах, ево нам доручка! Хвала Богу! Ја сам јако гладна, да ми не замере духови чисти и душе мученице. — Кад је то рекла, прелети за часак дворану од једнога краја до другога и мало што неје свалила маркиза, који је баш тада улазио праћен од својих гостију. Ја понудим руку госпоћи Дирметровој, и гледао сам, колико могох, да је забавим удворним разговором, не би ли заборавила на буру, која је снађе, а да с чега, већ с оно мало симпатије, што ми је указа.

Тако, као што видиш, мала гроФица, изнесе и у течају овога призора на видело, као увек, онај незауздани језик, који не познаје мере ни укуса; али овом приликом показала је толико духа, колико се од ње никада надао несам, и ма да су стреле тога духа биле наперене и против мене: ипак не могох, да јој не будем захвалан, — толико мрзим глупаке, које сам увек држао за горе од самих злочинаца на свету. Ал' да будем праведан, ваља ми признати, да ми се тај утук против жене, кад одбијем то, што је три четврти сахата шибао невину главу госпоће Дирметрове — чињаше удешен по правилима редовна боја. У њему беше више несташности, него ли злобе, на коју је ипак тако лако готова мржња женска и при незнатнијим поводима, него ли што беху они, с којих се пуним правом могаше тужити мала гроФица. За време тога чаркања често сам се смејао у себи, и утисак, што га учини на мене, више је ублажавао него ли отештавао моју противницу, и као што сам пре избегавао и мрзио сметењачу светску, тако сада почех милосрдно жалити зло одгојено дете и жену, која греде рђавим путем.

Женске су веште, да примете и најмању промену, те тако и та промена на мени не могаше измаћи бистром оку госпоће Палмове. Но нешто је већ слутила преврат, који се десио у мом

мишљењу о њојзи; шта више поче мислити и више, него што је у ствари, те сновати, како би то употребила. Два дана све једнако ме је задиркивала, а ја сам то подносио добродушно, шта више враћах јој пецкање удворношћу; јер су ми још лежали на срцу они мрски изрази ономадашњег разговора с госпођом Малујетовицом, и мишљах, да их несам довољно окајао малим мученичтвом, којег претрпех дан пре у друштву с лепом удовицом малабарском.

Неје требало више госпођи Палмовој, а да почне са мном поступати као са освојеном земљом, и мишљаше, како ће Улиса задобити за пратњу своју. Прекјуче је огледала неколико пута величину своје власти над мојим срцем и вољом, тражећи у два три пута од мене неке мале услуге удворничке, услуге, за којих се част овде све отима, а ја их обавих истина уљудно али на очиглед хладно. У том малом робовању има катkада дражи, а особито кад не иде по заповести, већ по драгој вољи, али свако доба и сваки значај неје створен за то. Духови озбиљни и отврдле ћуди, ако и не ће на прост начин одбијати од себе све, што у том погледу захтева проста друштвена мудрост: то ипак морају чинити само оно, што је нужно, и не смеју тражити послова, у којима нас једина младост и нека убава гипкост може сачувати од подсмеха.

Међутим покрај свег заустезивања, којим сам се цео дан подавао тим њеним искушајима, госпођа Палмова помисли да је потпуно победила, и да јој тако ништа друго не преостаје, него да ме окује и привеже уз свој победни спровод: слаб, до душе, прираштај слави јој, али на ког је много држала, једино с тога, што јој је тако дуго требало, да до њега дође. У вече, када се дигох од виста, дође ми и замоли ме, да играм шњоме котилон. Ја се смејући станем изговарати, да сам јако невешт; али она не хтеде попустити, тврдећи, да сам јако способан за игру и опоминући ме на окретност, коју сам ономадне показао у шуми. Најпосле, да учини крај препирци, повуче ме поверљиво за руку, и дода, како неје свикла, да јој се што одбија.

— Ни ја, госпођо, рекох јој, да се са мном шала збија.

— Шта то рекосте? Па зар ни за то, да се мени допаднете?

— Ни за то, госпођо, ма било то једино средство и пут до тога. — Поздравим је и осмехнем се на те своје речи с толиком сталношћу, да ме се мораде и збиља оканити. Пусти ми руку, остави ме брзо и оде гомили играча, који су нас сматрали с особитом пажњом. Ту је дочека шапат и подсмеј, а на то одговори она с неколико хитрих речи, од којих сам разумео само

реч освета. Ја се у тај пар неосвртах на то и душа ми се забављаше по облацима с душом госпође Дирметрове.

Сутра дан је требао да буде велики лов у шуми. Ја сам био наумио, да останем код куће и да се користим читавим даном самоће, па да се пожурим у свом несретном послу. Око подне састадоше се ловци у дворишту, које је читав четврт часа тутњило од трубњаве рогова, топота коња и лавежа паса. Тада се та гунгула удали, бука се мало по мало слеже и ја остадох господарем својим и свога духа, усред тишине, која је тим угоднија, чим је ређа овде.

Тек ако сам неколико тренутака уживао ту своју самоћу, превртући пресретан листове in folio неке књиге под именом Neustria pia, када ми се учини, да чујем кас коњски, најпре међу дрвећем, а после по калдрми од дворишта. Какав се то ловац закаснио? помислим у себи, и узех перо, да из огромне књиге вадим места, која се тичу општих сабора бенедиктинских; али ме у тај пар из нова нсугодно узнемири куцање на вратима од књижнице. Ја оборим главу зловољно и повикнем: слободно, — гласом, којим сам могао приличније рећи: одлази. Неколико тренутака пре видео сам госпођу Палмову, где је са својим плавим пером за шеширом одјездила на челу ловаца, и не могох се доста начудити, када је ево опет угледах два корачаја пред собом. Беше гологлава, косу је натраг очешљала, у једној јој руци бич, а другом је подигла дугу јахачку хаљину. Како се од брзог јахања загрејала, то се она ражареност чињаше да још повишује смели израз, који јој лежаше обично у погледу и цртама. А глас јој ипак не беше сигуран као обично. Кад је ушла, рече ми: — Ах, опростите, зар није госпођа Малујетовица овде?

Ја устанем и одговорим јој: — Госпођа Малујетовица није овде!

— Опростите... А не би ли ми могли рећи где је?

— Не могу; али идем да је потражим, ако желите.

— Захваљујем вам, хвала вам... Ја ћу је сама потражити... Догодила ми се мала несрећа.

— Збиља, госпођо?

— Ситнарија... грана ми је откинула подбрадник од шешира и перје ми је попадало.

— Ваше плаво перје?

— Да, моје плаво перје... па сам се вратила амо, да си дам пришити подбрадник... Ви радите, господине!

— Да, госпођо, никада боље.

— Имате ли у овом тренутку много посла?

— Доста госпођо.

— Ах, тим горе!

— За што?

— За што... јер би имала вољу... дошло ми је на ум, да вас замолим, да ме пратите у шуму... Цело је друштво већ скоро стигло на место, када сам се ја морала вратити... па сада не знам, како ћу ићи сама... тако далеко...

Цвркућући вршком усана тај нешто испрекидани говор, мала је грофица изгледала при томе и подмукла и збуњена, и то утврди у мени још јаче неповерење, које већ беше пробудила својим неспретним уласком.

— Госпођо, одговорим јој, ви ме доводите до очајања. Жао ће ми бити, докле сам год жив, што пропуштам ову красну прилику којом ме нудите; али сутрашњом поштом морам послати овај посао, којег министар чека крајним нестрпљењем.

— Зар се бојите, да ћете службу изгубити?

— Ја несам у служби, госпођо; дакле...

— Нека чека министар, мени за љубав; то ће ми ласкати.

— Не може бити госпођо!

— То је ипак чудновато! Зар вам је тако мало стало до тога, да ми угодите, — рече са свим сухопарним гласом.

— Госпођо, одговорим јој истим гласом, много би ми стало до тога да вам угодим; али ни мало до тога, да добијете опкладу.

Ја то рекох тек онако, сећајући се неких успомена и неких знакова, које си могао тамо амо разабрати из овога мога писма, па ипак сам погодио: госпођа Палмова порумени, измуца две три речи, којих не могох разумети и изиде и дворане сва збуњена.

Ова нагла неприлика, у коју дође госпођа Палмова, и мене је јако збунила. Ја не велим, да слаби женски спол треба тако јако поштовати, да им будемо подл га ћуди њихове и свему ономе, што им се усвиди, да предузму против нашег мира и достојанства; али наше право на закониту обрану ограничено је у таким сукобима веома тесним и деликатним границама, које, бојим се, да сам прекорачио. Доста је, да госпођа Палмова стајаше усамљена у свету, не имајући друге обране, до свога спола: и ја морадох признати, да сам веома погрешио, што сам на мах пустио ма иначе и праведну огорченост, коју ми причини изновична јој продрзљивост. Ја сам се управо трудио, да изједначим оно, што смо једно другом скривили и да си олакшам души, када опет покуца неко на вратима од књижнице. То беше госпођа

Малујетовица, сва узнемирена. — Ах, ви сте ту! А што се то догодило?

Ја јој приповедим од речи до речи свој разговор с госпођом Палмовом, и ма да ми беше веома жао, што се не знадох обуздати, то ипак додадох, да ја не могу да се довијем, за што се та женска тако према мени влада; да се за двадесет и четири сахата два пут кладила о мени, а тиме је и сувише пажње поклонила човеку, који је моли за ту једину милост, да не води бриге о њему више, него он о њојзи.

(Наставиће се.)

ЕДОМОВА ЖЕНИДБА.

(Старо-инглеска балада.)

На брежуљку од мрамора
Поносити двори стари,
А у двори млади Едом
Чувен витез господари.

Жељно гледа добар јунак
Кроз дурбин из пеливоја...
Ал ето ти једног слуге
Пун прашине, крви, зноја.

Јелкин слуга у најжешћем
Јурио је трку горе...
Пита њега добар јунак:
„Шта је, слуго? шта је, море?“

„Бог ти свака добра дао!“
Одпоздрави лаган паже —
„Шта драгана моја ради
То нека ми вестник каже.“

„Госпођица моја лепа
Сузе лије, прса бије:
Сутра ће се да растане
Од милог си ђувегије.

Господару и јуначе:
Голема је наша беда,
Е властелин тако жели,
Тако хоће, заповеда!

И већ се у нашем двору
Искупише светли свати,
Та сутра ће лепу Јелку
Матор јунак љубом звати.

Не пође ли за наказу
То властелин страшно прети:
Да ће Јелка на тржишту
На гломачи морат' мрети.

А невеста дршће, стрепи —
Бог јој био у помоћи!
Али ове страшне часе
Преживети неће моћи.

И шаље ти марамицу
Пуну суза — бисер веза,
Да се сећаш лепе драге
Мој узоре од витеза!

И шаље ти златну бурму
Мртав дарак миља жива,
Да се сећаш милоснице
Кад у гробу успочива.“

„Живо, слуго, ајд' полети:
Ил' живети ил' умрети,
Ал' тако ми оштра мача
Отећу је од авети!

Брзо, живо! реци драгој:
Да још ноћца неће проћи
А ја ћу јој из даљина
Под прозоре светле доћи!"

... Прну слуга као стрела,
Мораи доће, паде, клече,
Те девојци живо-мртвој
Оваково речи рече:

„Поздравља те Едом млади:
Ил' живети, ил' умрети!
Добрим мачем клео ми се
Отеће те од авети.

Још вељаше, да жалосна
Ова ноћца неће проћи,
А јунак ће у пооде
Под прозоре теби доћи."

... Данак проће, ноћца доће,
Носи људма санка мека...
Сви заспаше, само Јелка
Што драгана будна чека.

И већ слушај! лаки уздах
Лети горе уз прозоре..,
„Пробуди се, дико моја,
Супарницо светле зоре.

Одзови се, небни висе!
Од суза сам љествс слио,
По љествама спћи ми се,
Сиђи ми се, данче мио!"

„Ој, ала ме срце боле
Мој Едоме, мој соколе;
Али шта би људи рекли
Ако би нас ту затекли?"

„Не бој ми се! не страши се!
Не мој дробни суза лити:
Врелим срцем кунем ти се:
Сутра ћеш ми љуба бити."

„Властелин је бабо мени
Господског, старог рода....
Шта би рек'о свет о мени?
Или шта би сва господа?

Нит' би јео, нит' би пио,
Нит' би лего, нит' почиво,
Док ти не би с ладним мачем
Распорио срце живо."

„Није тако, није, није!..
Буди само поред мене,
Плашити се нећеш више
Љуте ђорде наоштрене!

„Ти из срца читаш, боже!"
Узданула мома горе,
Па ко голуб или лабуд
Сиће доле кроз прозоре.

Млади јунак диже мому
А дизгене ату скупи,
Те одлети као муња
Бакрачлијом кад га лупи.

То опази собарица
Те на лаке ноге скочи...
„Ој господо, ој властели
Протрљајте ваше очи!

Не спавајте! будите се!
Нади су вам потрвени,
Дворн су вам поробљени
А образи оцрњени!"

Као тигар бабо скочи
Цикну, рикну, продере се...
Од пуцњаве, смутње, вреве
И земља се и двор тресе.

„Ај на ноге, слуге, Жоне!
Невесте нам нема више..."
И у двору на авлији
Читава се хајка диже.

И одоше и стигоше
Бегунце на добри ати...
Па је л' доста један живот
Да срамоту вељу плати?

„Стан' Едоме! црни скоте!"
Жорж страхотан мамно вике:
„Стан! Едоме, стани робе
Арамијо и крвниче!

Стан' Едоме! стани робе!
Роб ти је и бабо био,
Што је негда и џелату
Мрску руку пољубио!"

„Лажеш, Жоне, лажеш, псето,
Ја сам племић, ал' ти писи:
И грб онај украо си
Са рамена што ти виси!

Ал' придрж' ми, дико лепа,
Ата мога крилатога,
Да истргнем из корица
Крвожедна мача мога.

Да видимо пред јунаци
Кад ме авет тако ружи,
Да л' заиста достојан је,
Да му Јелка руку пружи!"

Сабља сева, сабља звечи...
Земља дршће, земља тутњи..
Бедна Јелка не зна што ће
У тој вреви у тој смутњи.

Сабља звекну, сабља јекну —
Вреле крви пије трава...
На врх сабље едомове
Жонова се пуши глава.

У том часу указа се
И властелин црн од праха...
Лепа Јелка не зна што ће
Од срамоте и од страха.

Још властелин у рог дуну
А већ цела војска стиже...
Давор, Јелко, ти не виде
Љубазника твога више!

„Не машај се бритке ђорде,
Та наша је љубав стара —
А љубави небо руши
А љубави чуда ствара.

Благослови чеда твоја,
Што од врела миља горе...
А племић сам, имам злата,
Имам блага, имам дворе.

Племићка је мајка моја
Племић ми је бабо био..."
Ал' властелин увређени
Није ништа беседио.

„Мрзак сам ти, презиреш ме
Из дубине срца твога...
Но бити се с тобом нећу
Ево, прими мача мога!"

Тада Јелка, бедна мома
Пред колена оцу паде,
Те у миљу и зазору
Прекињати њега стаде.

„О, прости ми, драги оче,
И драгану моме прости...
Та ја добро тебе знадем
Безкрајан си у милости

Ал' свиснути морала би
Од терета и од јада,
Да сам ваљда наказина
Постанула љуба млада.

Но ти рече негда мени:
„Јелка ми је моја нега;"
Ти си реко, мили оче,
Да ме љубиш преко свега.

Па прости ми, добри оче,
И драгану моме прости:
Та ја давно знадем тебе:
Безкрајан си у милости.“

И властелин чело таре
И властелин сузу проли,
Потом рече: „мила ћери,
Твоји јади моји боли!

А девојка нежно паде
Свом оцу на мушка недра
Као кад на церовину
Роса пане с неба ведра.

„Ево теби ћерке моје
И државе ево целе,
Што би радо међу собом,
Да краљеви моћни деле.

Твој отац је негда мене
Баш до срца увредио...
Ја ти желим: буди бољи
Нег' што ти је бабо био.

И као што чисто љубиш,
Мој соколе соколова:
Прими данас од срца ми
Така чиста благослова.“

Мита Поповић.

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

I.

Прошле године покушавасмо у овоме листу, да упознамо читаче своје из ближе с кисиком и с његовим спојевима. По што сада мислимо прећи на водик, морамо овде наспоменути још о двема стварима: прво је општи, велик химичан закон, који нам ваља утубити, а друго је казивање о велику изналаску, који је истом у новије доба учињен на кисику, о изналаску, који ће мож' да бити некада од најважнијих последица.

Закон, што га овде хоћемо да споменемо, ово је:

Познато нам је, да шездесет и пет стихија теже за тим, да се под удесним околностима споје химијски једно с другим, и већ смо рекли, да је та тежња разнолика, т. ј. да је код неких материја јача, код неких пак слабија. Тако смо н. пр. видели, да метал, који се каже калијум, веома силно тежи, да се споји с кисиком, докле гвожђе до душе за истим тим тежи, али сила слабије.

У химији је ту веома важно, да се зна, колика је тежња двеју материја наизменце, и да се дозна, да ли и која материја друга има већу тежњу, да се споји с којом од спојених материја; јер има закон у химији, — и тај закон хоћемо да разјаснимо својим читаоцима, — да је материја, која има силну тежњу, да се споји с другом којом материјом, у стању, да истргне

другу материју из већ свршена споја, ако је само овај постао по слабијој тежњи.

Један ће нам пример то још боље да разјасни. Свак је вања да већ видео заърђано гвожђе. Рђа на гвожђу је постала тиме, што се кисик ваздуха спојио с површином гвожђа. Гвожђа дакле није нестало, него је оно још ту; само се један део од њега спојио, и од туда је постало друго тело, које се каже рђа, или научним именом, гвожђев оксид. Узмимо сада, да је когод скупљао тога гвожђева оксида, па би за тим хтео, да извуче кисик из гвожђа, те да добије чисто гвожђе, то ће му то поћи за руком само тиме, ако принесе гвожђеву оксиду другу коју материју, која силније тежи да се споји с кисиком, него ли гвожђе. Под таковим ће околностима кисик напустити гвожђев оксид и споји ће се с другом оном материјом; тиме ће се гвожђе са свим очистити од кисика. Добићемо тиме чисто гвожђе.

У истини све гвожђе, које се, као што ће бити познато, копа из земље, не налази се као чисто металско гвожђе, него у химијскоме споју с кисиком. Ко је имао прилике, да види гвоздених руда, морао је опазити, да то беху по највише црвена и жута комаћа, која изгледаху са свим као камен. Но по што хоћемо да добијемо само гвожђе, то ћемо морати истерати одатле кисик, а то се може учинити само онда, кад се тури гвожђе у на по се за тај посао зготовљену пећ, где се оно помеша с угљевљем, које се за тим потпали. Усијано угљевље пак, — као што већ знамо, — јако тежи за тим, да се споји с кисиком и да образује ваздушну врсту, угљену киселину. Распламти ли се сад још већма угаљ, то ће он још силније тежити, да се споји са кисиком; отргнуће дакле кисик из гвожђева оксида и одлетеће као угљена киселина у ваздух, а у пећи ће остати само чисто металско гвожђе.

Елем ми видимо, да кад која материја има веома силну склоност према другој којој материји, може је под удесним околностима привући себи и спојити се с њоме, па нека се она већ и упустила с трећом којом материјом. — У такој се прилици вели: једна је материја напустила свој пређашњи спој и спојила се са снажнијом материјом; у овој је дакле прилици кисик напустио гвожђе и спојио се с угљеном.

У силним другим приликама бива још и више што; под извесним околностима измене два различита химијска споја своје материје, кад дођу једно с другим у додир. Један ће нам пример то, што мислимо, још боље да разјасни. Већ смо напоменули, да се кухињска со састоји из двеју материја, од којих се

једна каже натријум, а друга хлор; али кад растворимо сребро у салитреној киселини, постане од туда салитрено-кисело сресребро, које изгледа од прилике као и со. Растворимо ли обе те соли у двема разним бочицама с водом, па саспемо онда обе те смеше у једно, онда ће се ту збити таква измена. Хлор ће напустити натријум и спојиће се са сребром, а салитрена киселина напустиће сребро и спојиће се с натријумом, и сада ћемо имати у место пређашњега хлорног натријума и салитрено-кисела сребра два нова химијска тела, т. ј., хлорно сребро и салитрено-кисели натрон.

Тај закон о промени и измени химијских спојева јесте врело силним химијским појавима, чега ради и не могосмо пропустити, а да га не споменемо.

II.

У овом ћемо одељку саопштити својим читаоцима о једноме изналаску на кисику, који је још веома нов и с тога још веома слабо познат. Тај је изналазак мож' да позван да игра у свету сасма важну улогу, која се наравски не може прегледати још сада.

Већ од дуже времена се опазило, да се у собама, где ради електричка машина, распростире некакав особити фосфораст задах; тај се исти задах осетио и у оним просторијама, кроз које је муња прошла. Задах се тај не приписиваше обично никаквој материји, него се мислило, да то долази од туда, што су се надражили живци за вожање; и то се разјашњење налази још скоро у свима старијим књигама. —

Али још пре својих двадесет и више година објави научењак Шенбајн, да се тај задах може и вештачки произвести и то без електрике. Његово се откривење потврди у толико, да се на скоро помисли, да је изнађена нова материја, која је примешана ваздуху и која према околностима издаје тај задах. Материју ту назваше по имену озон.

Озон се може произвести најлакше овако. У повећој боци усправи се шипка фосфора, за тим се сипа у њу млака вода, док шипка не буде до половине у води; покрећемо ли боцу тако, да се фосфор непрестанце влажи, то се онда развије озонски задах тако силно, да се њиме напуни сва соба. Ама прави озонски задах разликује се од фосфорска задаха, а има и особитих химијских својстава. Озон је у стању, да раствори химијске спојеве и тиме има својство, да промени боје и да бели. Да наведемо и за

то један пример. Има једна материја, која изгледа од прилике као со, а каже се по имену јодни калијум, јер се састоји из хемијске праосновке јода и из већ више пута напоменута метала калијума. Јод има то својство, да ма и најмањи траг од њега обоји плаветно сваку врсту скроба. Утремо ли нешто мало јодног калијума са обичним скробом, па превучемо ли тиме преко траке од хартије, то ће хартија остати бела, јер јод, док је у споју с калијумом, не може да обоји плаветно скроб. Али чим метнемо хартију ту на таково место, где има озона, одмах ће се опазити, да озон таку силну склоност има, да се споји с калијумом, да истера одатле јод; јод пређе тиме скробу и хартија се одмах обоји плаветно.

Такова је дакле хартија ваљано средство, да се изнађе озон, и у истини она се обоји плаветно, па и у таким просторима, где и најфинији нос не може да нањуши озона.

Ама и својство, да обели боје, чудновато је на озону. Лакмус и чивит одмах побеле, чим се обојена ствар тури у боцу, у којој има озона. Не мање дејствује озон и на праве хемијске материје. Млеко, крв, беланце брзо га усисају, и промене се тиме хемијски. Исто тако дејствује на метале на особит начин.

Може се мислити, да су откривења та изазвала по свуда научна испитивања; и само научно лекарство чинило је разне опите, да изнађе, да не проистичу како неразјашњене болести (н. пр. холера) од те материје озона, која је до сад била непозната. — Мимогред ћемо само наспоменути, да лекарствени опити нису до селе довели ни до каквог битног послетка. Само инглески ваљани хемичар Грејем (Graham) напоминье, да у време кад у ваздуху има озона и кад се хартија, превучена с јодним калијумом примешаним са скробом, боји плаветно, онда особито владају назеби и кихавице с кашљем. — Крај тога је материја та не мање занимала најзнаменитије хемичаре нашега доба, и како немачки, тако и инглески и француски јестаственици труђаху се, да открију тајну те материје.

Овде се не можемо упуштати у нагађања о природи озоновој. Нађено је кијамет начина, којима се може да добије озон; али све више и више умнажаху се и различита мишљења о томе шта је управо озон и где се находи, да ли у кисику, или у душику ваздуха, или у којим другим деловима. — Тек у последње време дошао је француски наученак Деларив на то, да озон није особита материја, него је само кисик ваздуха, који под особитим околностима дође у нарочито неко стање. Докази, што их је навео за то, важе сада у науци као са свим ваљани, и тако добисмо тиме о при-

роди кисика нову светлост, којој ће се важност у сваком погледу знати тек у будућности да се оцени.

За сада знамо само ово о кисику. У обичноме стању има већ јаку склоност, да се спаја с многим материјама; но под извесним околностима, н. пр. при мућкању с влажним фосфором, ојача склоност кисикова, да се спаја, и то у големој мери. Он изводи химијска дејства, која личе на хлор. У томе стању иначе без мириса кисик има особит мирис и каже се озон.

Те још доста непознате чињенице не хтедосмо ускратити својим читаоцима.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Јелисавета кнегиња црногорска. Драма у пет делова написао Ђура Јакшић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.

(Наставак.)

Женску природу развија околина, њу покреће тренутак, и што је осетљивија у томе, што је покретнија под силом одсудни часова, тим је женскија. Њојзи је противан и у томе мушки живаљ, он спрема, он ствара догађаје, он влада тренутком, те зато га одсудан час може затећи мирнијег, јер он му се надао, он га је дозвао; и што је мушки живаљ ближи том угледу, тим је мушкији. У врло замашним часовима може та противност пола дотле дотерати, да полови привидно промене своју природу; навала догађаја може бити тако јака, да женску страну изазове на радњу, за коју је мушка страна већ малаксала спремањем тог догађаја.

Иначе не можемо разумети, како су се у декоји народа у кобним часовима могле истаћи женске појаве одсуђујући правац народног покрета, па и спасавајући јединство, живот народа, кога већ мушка страна готово беше напустила. Између стари, прехришћански народа видимо најогромније примере томе у Јевреја, у Естири, у Девори, у мајки Макавеја и у Јудити, која, ако и нема историјска основа, ал' је сасвим историјски замишљена, има народни и савремени облик. Тим предметима су се користили у немачкој драматној књижевности поглавито Мозентал, Хебел и, у најновије доба, Грилпарцер. Врло је значајно по целу ту вр-

сту трагични јуначица, што је грилпарцерова Естира, поред све дубоке замисли, поред основније историјске студије, поред најуглађенијег слога, најбрижљивије израђеног стиха, поред најбољег полета и распореда, што је та Естира ипак — остала одломак. Ја мислим, да то није зато, што је малаксао стари Грилпарцер, по одломку се бар још нигде не опажа клонула снага, не, није сустао стари песник; сустала је млада јуначица, сустала је Естира.

Међу млађим, хришћанским народима најзнатнији су у том Французи са својом pucelle-om, девицом орлеанском, Јованком од Арка. Јованка је свашта, само није жена, још мање девојка, а најмање хришћанка. Јудита, она старозаветна, некрштена Јудита, кћи јужног семитског племена, од које се већ по крви не надамо особитој благости, та Јудита је и у оном часу, кад засукује рукав да одруби главу успаваном Олоферну, ипак ближа идеалу жене, него што је католичка, богопослана Јованка. Можда је и зато, што у Француза, у народа кога је она спасавала од ропства, што бар у простог народа осим неког неопредељеног разливеног сећања, које се своди на пусто сад већ више поругљиво него поносно име „цуре орлеанске," нема никаквог осветљеног преданија о њојзи, што тако ванредна, тако песничка појава није могла изазвати из душе народа ни једне песме, да иде од уста до уста, од века до века.

Но Французи нису песници речи, они су песници дела, они не славе спомена девојке орлеанске песмом, они га славе галантеријом.

Шта би било, да се дева Орлеанска појавила у Срба, како би јој српски народ славио спомен? Да ли у песмама? Да ли споменом светитељским? — Незнам како; већ и зато незнам, што мислим, да таке појаве, као што је Јованка од Арка, не може бити у српском народу, нити је икад могаше бити. Србин има своју девојку, ћер душе своје, што је замислио, да му буде пратилица најкобнијег часа живота његова, свој идеал српкиње, у толико виши и чистији, што није историјски, што је само смишљен. Та је девојка у свему противна орлеанској цури: И онај час у коме нам она излази пред очи, противан је ономе добу француског народа, кад се појављује Јованка; јер француска Јованка се јавља у часу највеће пропасти и срамоте народа, српска Јованка излази још у најлепшој слави и нади народовог цвета; француска Јованка долази да види ускрс народа, да му сама дарује нов живот, а српска Јованка као да је само пошла да види цвет народа како ће у јеку славе своје да угине и да сву на-

ду и своју и народа свога испрати и да је сарани у своме срцу. Она не ради, као што је радила девојка орлеанска, ал' она осећа, већма осећа нег' ова и тиме јој се девојаштво далеко узвишује над француском горопади. Косовка девојка у оном облику, као што је народ замислио, стоји најближе праоблику женске поле најближе хришћански. Србин је тим замишљајем показао, да у основи своје природе има од свију народа најосетљивију жицу за армонијски распоред између мушке и женске особине.

Чудно ми је што се Дора д' Истрија ни у својој књизи les femmes en Orient, ни у својој расправи les chants nationaux serbes, обнародованој пре неколико година у revue des deux mondes, није обазрела на тај значај Косовке девојке. У толико ми је чудније, што је та духовита писалица иначе поцрпила готово све наличности између западни жена, између ђермано-романака и источница, па да јој није запело бистро око за нашу Косовку и за њену толику различност колико и наличност према Јованки од Арка.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Перов.

Историјска новела, од М. Јокајије.

(Наставак.)

V.

Перов остави бачени мач на земљи, и легне да спава. Црне слике, што му их је његов мајстор представљао, не излазише му из главе, и премда дрхташе од помисли, да ће се његов отац морати борити за њ, ипак му лакше беше, него да наново узме крвожедни мач у руку. Силом је склапао очи, само да га не гледа више крај себе. Међу тим га обрва сан. Али чим заспа, а њему се опет креташе огњени мач у руци; но сад беше на сред бојишта, где су са свих страна јурили непријатељи на њ', па се мораде бранити секући на све стране душманске главе; кад кад сабијаше врх свог ханџара у трбух ком противнику, а врх провираше ћа шестом на леђи. Чело његово сијаше од грозе, ал немогаше да заустави руку од удараца; мач му се вијаше у руци као точак на ветрењачи, а поле од руку и ногу леђаху, као лепирићи на цветноме пољу. Најзад малакса од силног умора, и обнесвешћен стропошта се с коња; баш у тај

пар пробуди се Пероз из сна, и виде да неје у постељи, јер се у сну откотрљао на земљу.

Чим отвори очи, прво што му упаде у очи беше — сабља.

— А не ћеш ме ти више плашити, рече у себи, и узе сабљу с' два прста, као ствар, од које се човек гади, кад је се дотакне, и пође с њоме.

— Баци ћу те у воду, где је најдубља, — рече, и испузав се кроз прозор од двора ишаше у по ноћи кроз густе кошутњаке сетан невесео, на једаред виде се у непознатој шуми, од куд се ни највиша кула краљевог двора не виђаше. Нагон неки гоњаше га, те је све путове, путање и најмање стазице обишао тражећи пута кроз најгушће џбунове и трње. Пероз мишљаше, да је сад са свим безбедан, и да га крвни Тиридат не ће наћи, те седе да размишља, шта ће са сабљом? Хтеде је у какав густ жбун да сакрије, ал' му на мах падне на ум, да се срне у хладу одмарају, па се бојаше, да која неповреди лаку ножицу. Невесео оде даље да тражи. Мишљаше да је обеси о једно дрво; ал' ако полети која тица на њ, па посече мале ножице своје? — Хтеде је бацити у воду, ал' кад виде ситне сребрне рибице, где се у води безбрижно праћакају, побоја се, да не прободе коју, — и оде даље. Хтеде је забости у земљу, ал се бојаше, да не исече коју жилицу од каквог лепог дрвета, па да дрво после увене и угине.

Најзад стигне до неког језера, где се ожалошћен спусти на земљу положивши сабљу на траву уза се. Лепирићи весело леђаху око њега, као да им је бог зна какав стари познаник; лишће му се клањаше више главе, као да му хтедијаше нешто рећи; а златна тица запоја иза грма у скривеном гњезду свом, поздрављајући милинак света, — бисер зору.

Перозу тако бејаше, као да му синњи камен притискује срце. Ни цветни мирис, нит' милозвучни пој тица не могаше га развеселити, — ни лепршање веселих лепирића, нити красни, сребрни зрак светле зоре. На дну језера лежаше велик црн камен; ох, како му је Пероз завидео, што није он тамо де је црн камен? Ал' би био срећан, ал' би био блажен.

На једаред разлеже се страшни врисак у шуми, као да неко зове у помоћ, као да неког муче крвници, ил' присиљују лупежи.

Пероз невесео слушаше жалосну писку, и свег га мину језа, и сав дркташе. Врисак беше све оштрији, гласнији, као да се приближиваше. Пероз очајно размишљаше шта да ради; хтеде бежати, ал' не могаше; хтеде и сам викати у помоћ, ал' не могаше се ни помаћи с места; глас га издаде, кад хтеде викати. Цео свет му се окреташе пред очима, а глава му хујаше као бесвесном очајнику.

Лелек све се већма приближаваше, све оштрији биваше. На једаред опази Пероз иза жбунова три разбојника — Арапа, где вуку девојку за собом — дивну, красну! Дуга јој коса ваљаше се по праху, лепо лице гораше јој од силне борбе, а оштри погледи њезини очајнички леђаху на

све стране, не би л' опазили зраку помоћи од Бога ил' од људи. Витак јој стас висаше преко разбојничких руку, који је отеше и везаше за седло.

Пероз дрхташе као прут испод сиље, што држаше у силним оковима његову душу. Снажни удови тела његова клонуше, крвца се смрзну у жилама, а ударци његова срца престадоше од силна потреса... Пероз се окрену разбојницима и клечећи искаше милост од њих. Ал' они га само дивље погледаше па тераху даље девојку.

У једаред прође га тајанствена ватра; срце му стаде силно бити, усне му пламћаху од жестине, у грудма букну ужас беспоће, прса му се раширише, а мишице се укочише... Један од разбојника немилостиво трже девојку за косу, а ова жалосним јауком изрази тешки бол... Тај јаук разби мртвило пероз ве душе; мађија разби се у његовом срцу. Пероз покрену свој горостас, рикну као бесни лав, и зграбивши мач са земље бесомучним беснилом као помаман јурну па разбојнике, једног распола, другом је голом руком одрубио главу, а трећем сајури мач спреда, и прикова га уз тврд висок раст.

Краљевић се по том заблену и чудећи се гледаше ствари око себе као човек, што у нов живот ступа. Сада је друга крв текла у његовим жилама, друга ватра севаше у очима његовим, друго срце бијаше у прсима његовим. Газећи лешине својих противника, гледаше изазивајући около себе, неби л' још ког борца — лупежа угледао? Да је цео свет устао против њега, па се неби ужасную гледећи дивну, онесвешћену девојку украј својих ногу.

По дугом гледању стиша се жестина у Перозовом срцу, те сад заузе сасма друга ватра то место; управ тако неосетно прелази угасито плава боја на дуги у ружичасто црвену. Тек сада осети Пероз, да живи, и да ће живети; — узе девојку у наручје, однесе је к' језеру, и поли је хладном водом, да је разбуди... Ко му каза, да сан није смрт? Девојка отвори очи, и бризне плакати; а младић наже се над њено лице, и стаде је мушким ал' ипак умиљатим гласом тешити... Ко му каза, да нежна младићева реч ублажује женско срце? Девојка виде анђела храниоца, те се маши, да му целива руку. Пероз завијаше рођеној руци, те подигне девојку, да на усне прими слатки дуг; па тако дубоко, тако оштро погледа у девојчине очи, и притиште је на срце тако топло, тако врело... Ко му каза, да срце јаче бије уз срце, да око лепше сија у оку, да је пољуб слађи на уснама?

Успавана душа пробуди се код једне једите речи. Пероз се препородио. Што је до сад слабога било у њему, све поста врлина и крепост. А та чаробна реч беше — љубав.

Девојка причаше Перозу да овде на близу код овог језера има једна колибица, где она и њезин стари бабо станују хранећи се рибарством.

Данас оде старац у Персиполь; међу тим дођу разбојници, отеше је, и хтедоше је одвести у турски харем.

А Пероз јој рече, да је изгнани краљевић, кога је бабо проклео, те се мора крити. Племенито га срце натера, да толико каже, ал' ипак беше доста мудар те прећута, да је његов бабо — краљ Барам.

Изгнаних краљевића беше у оно доба тма, јер су их каткад рођена браћа, а каткад душмани прогањали са престола, па у таквом стању добро их прихваћаше и најмањи штит пустиње; у немој самоћи увек се налазаше по који цветак, што им заслађиваше дане прогнанства.

Девојци се на перозову причу јако ражали; она осећаше сажаљења према гоњеноме, а и сажаљење је грана од корена — љубави, и мило јој беше, што ће младића, који ју је одбранио, у својој колибици заштићавати моћи.

— Ходи са мном у нашу колибу — рече стиснувши младићеву руку, и пођу заједно. — Код нас ћеш мирно, безбрижно провести, док не грану лепши дани уде судбине твоје. Овуда нико не пролази никад, а и ако забаса који, казаћу, да си ми брат, па ипак ћу те претајати.

А Пероз беше тако срећан тако блажен . . . Он виде колибицу; чу, како весело гучу мирне голубице на опалом крову колибином, — а то га тако пријатно занимаше... Пероз запита девојку за њезино име, а она му одговори, да је отац Артемизом зове. Пероз се из свег срца радоваше, што јој је и име тако лепо... Већ је заборавио, да му је она сеја.

Прође два дана... две године перозовој души, — два тренућа боном срцу његовом. Артемиза причаше му приче из персијске повестнице, што их је од старог баба зими око огњишта слушала, који је у Нушировановој војсци служио. Причаше му о јунацима и женама, што се за отаџбину жртвоваше; о бојевима, што облеваху душманском крвљу плодну земљу домовине; о народу, што разори своје градове испред силе продирућих душмана; о мудрим и великим владарима, који пусте развалине из нова подигоше и несретну земљу усрећише; а најодушевљеније говораше девојка о краљу Бараму, највећем персијском владару, који је: „другар богова, победилац народа, душман тирана, краљ краљева, вођ персијске војске!“

Пероз мирно и брижљиво слушаше девојку, као да је странац из далеке земље. Са престола не могаше дознати висину збивших се догађаја, те мораде сићи у рибарску колибицу, да из уста просте девојке научи, чему га не могаху мудраци и књижници научити. Ох, ала је дивно тако учити! Лако је слушати лекције, где је кома — пољубац, а тачка — дуг, мио пољуб... Ал' шта; несу л' то само брацки и сестрински пољупци били?

Трећи дан дође и стари рибар кући из Перзиполя; кћи му још из далека изиђе на сусрет, и исприча му опасности, што грозаху њеном жи-

воту, покаже му храброг браниоца свог рекавши истину, да је прогнани краљевић, ког је бабо проклео, те се сад мора по свету потуцати.

Старац стисне младићеву руку, а низ бело лице откотрља се бисер-суза из његових очију.

— А што плачеш старче! питаше га Пероз.

— Ej, уздахну старац; — и краљ Барам имаде некад сина, који је сам себе прогнао, ког је малодушност нагонила, да се по свету крије. Јерменски владар — краљ Тиридат позва га на међдан, а он — јединац старога краља побеже у свет, да не мора изаћи на бориште. С' тога је цела земља у жалости, с њега се цео двор завио у црно, а тужна краљица лије дању ноћу сузе за њим.

— Лије сузе за њим, — понови ожалошћен краљевић.

— Кад виде Барам, да му је син срамно одбегао у свет, хтеде сам изићи Тиридату на међдан, но добри сатрапи клечећи и сузним очима мољаху га, да не излаже свој драгоцени живот опасности: боље ће се сви појединце тући с Тиридатом, најславнијим јерменским јунаком.

— И краљ их је послушао, је ли? Питаше Пероз брзо, а у лицу не имаде ни капи крви.

— Да послушао! одговори старац тронуто; ал' Тиридат на мах даде по гласним трубама у својој земљи разгласити, да подлијег народа нема на земљи од персијскога, а у персијском народу нема подлијега од Пероза, јединца краља Барама

— Ха, смрт подлацу за ту реч! рикне Пероз, а из очију му сипаше огањ. — Та срамота не сме на персијском народу остати.

— Ах јуначе, да је срећом Пероз такав, као ти, — рече старац; ал' он се сакри у одсудном часу, када с њега мора сва земља да стрепи, јер је најсилнији сусед напада. Је л' храбри јуначе да си ти Пероз, па да чујеш, да се твој стари бабо спрема на бој, и то ваљда на последњи, је л' да би му се вратио, да га заштитиш, ма те и бабово проклетство пратило у његову обрану. Је л'?

Пероз не рече ни речце, већ ћутећи оде тамо, где је она три разбојника потукао; узе најбољег од њихових коња, који су везани за дрвеће пасли, убриса мач од крви, и врати се у колибу водећи коња за собом.

— Хвала ти старче, на рђавим вестима. Ако се повратим, заменићу их бољима.

Па се окрену девојци.

— Докле бејах изгнаник, рече јој, — неговала си ме, и била си ми сеја: а кад једном постанем краљ, тада ћеш ми краљица бити.

Артемиза уздахну, кад виде Пероза спремна за пут; те жалостиво питаше:

— Кад ћеш нам се опет вратити?

— Онда, кад ће се по свој земљи орити: да је најјуначнији народ под сводом плавога неба — персијски, а од свих Персијанаца најјуначнији Пероз!

И скочи на коња. Још једно, последње „с богом“ махну, па нестаде га у шумској даљини.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Јован Сундечић хоће да издаје политично књижевни лист под именом „Орлић.“ Под овим пасловом издавао је он до сад календар, који је нашем свету довољно познат. „Вјеротрпимост, племенска непристраност, побратимство и слога између свију Славјана, солидарност и интереси свесловенски, промицање свакога слободнога и поштенога начела и овим слична: поглавити су темељи, од којих се „Орлић“ неће удаљавати.“ Осим тога овај ће лист доносити: „црте и чланке хисторичке; податке и биљешке статистичке; добре песме домољубног и грађанског садржаја; чланке и расправе о узвишеном народном моралу, о народној филозофији, о државној икономији и т. д. — Приповетке само оне, у којима би се одличне и високе грађанске врлине на углед износиле или би се јуначки подвиг величао.“ Лист ће излазити у свескама од пет до шест печатаних табака, на обичној осмини, лепо везан а о свакој новој години доносиће и обични какендар. Лист ће излазити свака два месеца, дакле у шест књижица преко године. Свака свеска изнеће 5 до 6 печатаних табака. Прва ће књига, ако се довољан број претплатника јави, изаћи почетком маја о. г. А цена му је 5 фор. а. вр. Писма шаљу се под адресом: господину Јовању Сундечићу на Цетињу. — Препоручено господину агенту црногорском у Котор (Cattaro in Dalmazia.)

Досадашња радња г. Јована Сундечића довољно је јемство, да ће и овај лист његов оним истим духом дисати, којим и сви његови досадањи саставци. С тога је желети, да га свет српски и морално и материјално помогне, како би могао доказати, да Црна гора није само јуначна на бојном него да је разборита и на духовном мејдану, и да и она хоће, да пали — не само џевердаре на диндушманина српског, него и луч просвете на рођеном огњишту своме!

* Јосиф Подхрадски учитељ на ђимназији новосадској намеран је да изда „Зборник омилија“ на сва јевенђеља и посланице. Свега ће бити 7 омилија а стајаће 50 нов.

* Чешка омладина издала је свој алманах, који излази под именом „Рух“ под вредништвом Антонина Чапке и Јосифа Дириха.

ВИВЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ГРАЂАНСКИ ЗЕМЉОПИС свега света за средње школе у књажевини Србији По најновијим изворима написао Милош Зечевић. Прегледала и одобрила школска комисија. Цена је 8 и по гр. чарш. У Београду, државна штампарија 1870. На 8-ни 1 л. 368 стр.

АБЕРДАР. Други јек. У корист српским јунакињама што испраћују своје миле на бојиште за народну соободу. У Београду у државној штампарији 1870. На 16-ни XXXII, 165 и XVI стр.

ПРИМЕДБЕ на извешће о јавним предавањима из статистике, држаним 14 и 21. Дец. 1869. год. у великој школи. I. Београд Штампарија Николе Стефановића 1870. На 8-ни 15 стр.

НАУКА О КАЗНЕНОМ ПРАВУ. Књига I. Написао Др. Ф. Бернер, професор берлинског универзитета. Српски од Ђ. П Радовановића. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1870. На 8-ни 1 л. 166 стр

ПОУЧЕНЂ матери о васпитеню мале деце у вери. (трошкомъ фонда архимандрита Самуила.) У Београду у државној штампарији 1870. На 8-ни 20 стр. С руског по чланку у „Христіянскомъ Чтенію“ израдио митрополит Михаило.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Утјеха. Песма Ог. Утјешеновића – Острожинског. — Мала грофица. Написао Октав Феље. (Наставак.) — Едомова женидба. (Старо-инглеска балада). — Нешто из химије. — Књижевност: Јелисавета кнегиња црногорска. (Наставак) — Подлистак: Пероз Историјска новела, од М. Јокајије. (Наставак.) — Књижевне белешке. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Х а џ и ћ.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 7. У НОВОМЕ САДУ 10. МАРТА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПОВРАТАК ПЈЕВАЧИЦИ.

Ка но птица из зелена гаја —
Поплашена олујом ненадном —
У своја се крила поуздава,
Те одлети у мирније крајe
Гдје но сунце с ведра неба сјаје:
Тако сам ја млада и нејака
Тужним срцем, али пуним наде,
Оставила домовину драгу
И све мило на овоме свјету.

Налик птици у гори зеленој
Летјела сам по земљи незнаној
Од немила, тужна, до недрага;
Пуне груди умјетничке ћуди
Облазила свијет наоколо.
У богиње умјетности храме,
У дворове сјајне, одабране,
Доносила пјесме славу сјајну.
Срцима сам владала по свуда;
Туђа срца пјесмом радовала,
А у своје тугу затворала.

Свуда су ми лавор-венце вили,
Стопе моје посипали цвећем.
Ал' ми оста невесела душа
У свем слављу широкога свјета:
У вјенцима не би ловорике
Ни цвијећа родног завичаја.
Туђе руке, туђе цвјеће виле,
Љуту змију у вјенац увиле.

Пуне руке цвјећа из далека
И ловора из туђега свјета,
Повратих се милом завичају
Много мила ту сам оставила
Што не нађех на повратку своме.
Много тог је смрт ми покосила,
Па срце ми већа мори туга.

Ипак ево у радости мору
Плива душа данашњега дана.
Кћерца твоја славом овјенчана
Враћа ти се у наручја топла,
Мила мајко, домовино драга!
Смјерно ступам на праг дома тога,
А с поносом гледа око моје
Цвјет мог рода у киту савита.

Пуне руке цвјећа из далека
И ловора из земље незнане,
Све ћу дати, ако развеселим
Својом пјесмом срца рода мога.
Поносим се, и моја је дика,
Да сам листак ове горе славне!

Ог. Утјешеновић—Острожински.

КАРМЕЉУК.*)

Приповиједка из народног русинског живота

Марка Вовчка.

Износећи нашој публици једну од најновијих приповиједака М. Вовчка који је већ познат — не можемо је пустити без ријечи, јер ова приповиједка није на досадашњи крој. Приповиједка ова и ако је фотографија друштвенога стања и природе наше словенске браће Русина у Украјини, има и тенденцију своју, то дакле није фотографија проста него фотографија с анализом. Није јој ни повод обичан. Што за нашег робовања Турцима бјеху хајдуци, то за украјинског робовања властели (које је на жалост ту до скора трајало) бјеху хајдамаци. Они су доводили у равнотежу поремећени ред диобе имања међу друштвом људским. Једнога од њих црта и ова приповиједка. Наши су хајдуци повраћали сиротињи на неправди отето благо, и светили јаде народне, а украјински су хајдамаци одуживали својој властели и зеленашима потлаченој сиротињи ту исту дужност. Отмица дакле која се у овој приповиједци црта, није обична крађа. Она је никла у земљи гдје је у сваком селу стајао контраст властеоске раскоши и пучке крајње поништености и сиротиње. И ако је наш писац употребио често мало сентименталније боје, његова је прича међу бољима, и вриједно је да наши људи који су до сад читали само идиле из украјинског живота, прочитају и овако што.

Преводник.

I.

Ко је боравио на Украјини? Ко познаје Украјину? Ко је боравио и ко је зна, нека се сјећа, а ко није боравио и не зна, нека помишља како је тамо у вишњицима и кроз бијеле колибе у прољеће прекрасно, да љепше бити не може, како је, кад сви воћњаци уцвате и сви славујићи запјевају. Не можеш никад избројати, по колико славуја тада пјева. Једаред уз пут деси ми се те заноћих на селу у такој маленој колибици у ви-

---

*) Приповетку „Малу грофицу“ наставићемо у броју, који први долази.

шњику. Приспјели бијасмо позно у вече, па одмах полијегали. На селу се све притаји чим се сунце смири, сваки глас умукне, свака врева ућути. Куд погледаш наоколо, сама тишина — чујеш само гдје лишће шумори испод прозора, чујеш из далека лупњаву кола воденичног, чујеш однекле пјесму којом се дјеца успављују — па се најпослије и твоје очи склопе. И већ ти се почело спавати и сањати како је бистра ријека, како сте је прелазили, како је у очи заблијештала, како дрвље расте и шумори не испод прозора него испод самога узглавља, па оно уљуљкивано и успављивано дијете примило на се облик уморенога чилог момчића, а она што га је успављивала лик младе, у напун здраве Козачкиње, кад истом славуј испод прозора запјева на вишњама, па за њим мало по даље други, а иза њега трећи, а иза њега већ не знам колико их прокликота као да се натпијеваху. А и јесу се у истину натпијевали, па на пошљетку сви сложише у један глас и све заглушише: нити се чујаше шушке листа, ни жубора воде, ни повијања гранчица — и дријемеж и сан побјегоше с очију твојих, склопиш ли очи на ново, славујска пјеванија оспе се још гласније и живље. Умор и малаксалост обарају те све већма, сан ти наилази на очи све силније; али све то не могаше надвладати славујске пјесме у чарима украјинске ноћи. Те тако и помислих, да је боље устати па сјести украј прозора. И данас ми излази пред очи она узацка уличица, оне бијеле колибице с тамним окнима међу ониским вишњицима обасутима бехаром. Нејасна свјетлост младога српорогаста мјесеца, звијезде што се свјетлуцаху — не излазе ми из памети, па чисто и сад осјећам како бијаше пуно мириса, чистоте и топлине у ваздуху. А славујска пјесма се ораше до саме зоре — те ми се тако и не сведоше очи до расвитка.

Ето тако је некад било село на Украјини. Није било велико; свега двадесет колиба ако је било, и сиромаси људи становаху у њему.

У једној колибици што је стајала на крају спрам поља живљаше удовица, и у ње беше син јединац и бијаше му име Иван и зваху га Кармељ. Ваљаше тражити по цијеломе широком и пространом свијету и обдан и са свијећом така јунака, љепоту и паметника као што бијаше тај момак. Бијаше му као чашу ракије попити, препливати водопаде и вртлоге на ријеци, улазити у најусамљеније шуме, пењати се на највиша дрва и слазити у најстрменије пропасти. Куд би сте га год послали, он нађе пут; чега се год прихвати, он сврши. Поиште ли му штогод другар и пријатељ, даће му га, ма испод земље ископао. Дође ли му

когод биједе ради, он ће га задовољити и изравнати невољу његову ма се ту глава тражила. Био је готов поднијети за другога и глад и хлад и сваку напаст и биједу. Што ово момче веће растијаше, све излажаше љепше и боље, и тако расте док не израсте — а кад узе осамнаесту годину, изађе таки љепотник за причу и за чудо, да ко га први сретне, онај се пред њим устави, па чисто онијеми нити му икад послије хођаше сићи с памети лијепи онај облик. А мати — она никад није ни могла погледати га, да му се не насмијеши и да га не пољуби. Они живљаху као и сви остали људи на селу — бјеху од неких имућнији а од неких сиромашнији. Али од један пут наиђе невоља и на младога Кармеља: из дана у дан, из године у годину, он све жалоснији и жалоснији, а од куда жалост, за ким ли, за чим ли — нико не знађаше, ни мати, ни дружина ни туђинци. Прије је међ дружином његов глас био јаснији од свију, његов смијех звончији од свију, а сад нити му се смијех ори, нити глас разноси, па ни њега сама не бјеше лако видјети, те и кад се случајно с дружином нађе, оно је блијед и ћутљив.

Што је прије у вече имао обичај с дружином поговорити, то сад све гледа, куд ће се склонити — у гај, у поље, или далеко на степу, не би ли остао сам.

Мати и не знађаше шта да ради, како ли да окрене — глава јој се вртјела. Чим је год себи пекла и мутила главу помишљајући да није жељан овога или онога, свега је тога он имао до воље, је ли само она могла дати му — он ничега тога не могаше бити жељан.

И са стране се људи чуђаху, шта то би од њега. Почеше размишљати и разбирати, и стадоше се разлазити гласи, да је он од то доба почео ходити по туђим селима и познавати се с туђим људима, те помишљаху, да се не буде, може бити, упознао с каквијем злим човјеком те да не пође мутити и скитати се. Чим за то чу мати му, одмах га поче упиткивати: „Што ти, сине, идеш туда и туда, каке ли ти људе тамо виђаш?“ (А он је ходио по сеоским трговима, по хуторима, по селима и градовима те почео продавати жито и свако воће што је са своје земље имао на продају, те је тако почео пролазити свијет и упознавати људе.)

— Каке људе виђам? — одговараше јој Кармељ — и богате и сиромахе.

— А с ким ти, сине, другујеш, питаше га мати даље.

— Све са сиротињом и голотињом, одговори Кармељ — ето то ми је дружина.

А мати одмах помишљаше да га је некакав богаташ обиједио и окривио, па одмах упитиваше: „Срце моје, ко је то тебе обиједио, шта си ти коме скривио — кажи ми!“ И већ га поче грлити и на срце приклањати чекајући само, не ће ли се он њој пожалити, а она да га помилује и љубављу поњегује. Али он не рече ништа — него је само погледа. Мати се још већма узнемири и већ се не могаше знати шта је размишљала и довијала се, чим ли су јој то могли обиједити сина, него се поче све већма савијати око њега салијећући га све да јој каже.

— Нијесу, рече Кармељ, нијесу ме нигдје окривљивали ни биједили.

— Је ли истина мој голубићу, сребро моје, злато моје! Зар те истина нико није биједио?

— Није ме нико збиља биједио — одговори Кармељ.

— Па што си ми таки постао? Што си ми забринут? Чега ти је мало?

Онда ће јој рећи Кармељ: „Ето куд год бацим очи, куд год пођем, видим сиротињу и голотињу, гдје за кору хљеба робује. Ето то ми душу трза! Ето то ми срце цијепа.“

Како је могла, мати га стаде разговарати и тјешити. „Ето тако се то чини од како је свијета и вијека; тако је ваљада суђено, нити се може чим помоћи.“ Она је разговарала га и тјешила како је умјела, па је мјесто ријечи, гдје још не стизаху, исказивала мисли своје милоштама и нежношћу. Али Кармеља не могаше ништа утјешити ни успокојити.

Једно вече — бијаше чудновато пролетње вече и од оних што чисто гоне на размишљање — удова Кармељка прилегла бијаше у својој колибици, те ту лежећи јадиковаше и тужаше каква је то биједа с Иваном. Сунце се бјеше смирило и звијезде засијаваху колиби кроз окна, из далека се чујаху дјевојачки гласови што пјеваху пролетницу — истом уцвјетало цвијеће мирисаше, славујићи истом бијаху угодили своје пјевукање, а некакав се ход зачу, врата се на колиби отворише и уђе Кармељ, обазре се по колиби, и не опазивши матере сједе украј прозора. Може бити да се од непоуздане мјесечеве свјетлости учинило баби да је он веома блијед, преко мјере блијед и измучен, и срце јој се тако стиште, и би јој тако жао милога јој дјетета да не могаше отворити уста да му што проговори. Ћутећи га је гледала лежећи и не мичући се. А он је гледао и гледао на окно, па онда запјева... О каква то пјесма бијаше, жалосна и озбиљна, и из пуна је срца пјеваше:

Иду дани за данима, за часима часи,
Никад мени добре среће не допиру гласи.

Несрећан сам родио се, несрећан ћу проћи,
У зао час суђено ми на свет овај доћи.

А на што се млађан журим, куд ли ми се хити?
Суђено ми у јадима вијек утопити.

У глави ми силна боља, очи једва гледе,
Нити знадем, шта та туга, шта л' ти јади вреде?

Сиротиньо, голотиньо, куд год гледем на те,
Продиру ме јади твоји, сузе груну за те.

О пролеће красно моје, сваком носиш цвеће,
Ал' утјехе мени тужну нико дати не ће.

Кроз то миље гледе очи што мркну од туге,
Виде с' руке, што су муци и умору друге

Иза цветка мирисава када сунце спне,
Иза сјенке и дрвећа кад га мјесец мине,

Ноћу, дању и вечером, за мрака и вида
Јад и брига без утјехе с мене се не скида.

Испјевавши то, он умукне, и тек тада једва се одријеши језик старој му мајци, те рече: „Кармељу! А у кога научи таку пјесму?“

Кармељ уздрхта кад зачу глас, позна мајку и одговори јој: „То се у мене сама пјесма саставила.“ И боже мој какве су те пјесме које је он састављао и пјевао! Како су чаробне биле! Дешавало се, те су и други чули његове пјесме, те су нешто и упамтили, али те пјесме нијесу биле спјеване на весеља ни на радости, па је вртио главом и у мисли тонуо сваки ко их је чуо или упамтио.

II.

Једаред се крену Кармељ у туђе село, на двадесет врста даљине у млин. Веома се рано бијаше кренуо, и све иђаше пољем. Јутро бијаше ведро и топло; поље се зеленило као отворена зелена кадива, росне су се капље блистале, сунце се дизало на небо, ласте пјеваху у ваздуху; иза ноћне кишице прах

се скорињено по путу, и наоколо бјеше така чистота и благодет, да се пијесп могао сит надисати. Час је тихо пјевао за себе, а час на глас, и пјесма му се проносила по свему пољу. И тога ранога, јаснога јутра гдје се све радоваше, пјесма је његова гласила као и прије, онако исто бијаше озбиљна и запитљива. Како је прегледао уцвјетала поља у наоколо, све му се јављало тражећи савјета, мира или чувења, и пред њим лебђаху и опет оне исте слике убогих или окривљенијех.

Испред њега велики гај, и пут улазаше у њ. Грдни храстови стајаху у свему свом величанству, па нити се мицаху нити жубораху; између њих растијаху и цвијетаху шумарци калине и дивље руже; а по земљи се бјеше разрасла трава и свакојако зеље. Кармељ ћаше гајем и пјеваше, а не далеко од њега млада дјевојка бераше некако зеље и плакаше горке сузе. Она је била у такој тузи и жалости, да се једва обазрела зачувши пјесму његову. А Кармељ чим је спази, устави се, и дође к њој.

„Помози Бог!“ рећи ће јој он.

„Бог ти помогао!“ рече дјевојка погледавши на њ жалосним очима, и сузе јој пресахнуше: од како је зазнала за себе нити је видјела ни у сну снила такога љепотника какав сад пред њом стајаше. И не чује да је он пита: „Што плачеш, дјевојко?“ А он чекаше да му одговори и гледећи на дјевојку, очима чисто испитиваше што могаше — и опази, да је то сиротица дјевојка: бијела јој се плећа провиђаху кроз рђаву хаљиницу, сукња и кецеља бјеше јој избијељела и у крпе се створила; на младом јој лицу не бијаше руменила; румена јој усташца се не умијаху насмијати, лијепе јој очи бијаху упале и жалосне, а по образима сузе још стајаху како су се укочиле кад је њега смотрила. У рукама држаше дјевојка побрано зеље.

— Што плачеш, дјевојко? упита Кармељ на ново, и дјевојка тада дочу његово питање али и опет не одговори ништа, преста гледати на њ, па погледа у шумску честу.

— Чија си дјевојко, и гдје живиш? упита опет Кармељ.

— Ја сам најамница из Ланова, та служим у газде у Книшовића, одговори дјевојка.

— Каки су ти Книшовићи, ваљада су зли људи, рече Кармељ.

Дјевојка на то не рече ништа, него поче даље кидати и брати цвијеће.

Кармељ пристане за њом те стане и он зеље брати и додавати јој једнако је питајући за њено стање и живљење. А кад поче говорити, како је тугаљиво живјети у туђих људи и како

неугодно, њој се пролише сузе, те бризну на ново плакати. Како су се сузе прољевале, онако су се и котрљале по бијелу лицу. А Кармељу тако би жао дјевојке, да већ није знао шта ће.

— Немој плакати, говораше јој он, престани.

— А како да не плачем? одговори дјевојка, кад ми саме сузе теку.

И дуго се прољеваху сузе пред Кармељем. Чисто бјеше слатко дјевојци, да пред њим своје јаде исплаче.

По том ће рећи дјевојка: „Ваља ми дома, чека ће ме господар поради зеља!“

Двије се пошљедње сузе скотрљаше, ружична се уста осмјехнуше, лијепе јој очи погледаше јасно и срдачно.

„Проштавај, с богом! проговори она.

А Кармељу бјеше опраштање с њом као оштар нож у срце, те стаде молити дјевојку:

— Сједи дјевојко, на моја кола, те да те одвезем до Ланова, мени је уз пут.

Посједаше и повезоше.

Иђаху ћутећи и мислећи кроз зелени гај. Затекоше се као у некаком божијем рају, у некакој ненадној срећи, по лицу им се проли румен, уста се лагано размакоше, а срце стаде силније куцати. И учинило им се, да су се довезли до села тако брзо као да су на крилима летјели. И ето крај шуме, са стране се види село Ланови, велико и богато, властеоска кућа од бијелога камена стајаше као дворац врх свега села на брдељку и око њега цвјетници и алеје. Бијаше то лијепа кућа, и паде у очи Кармељу ради своје љепоте. Као некаква тамна магла нави му се на лијепо лице. Јасне очи дјевојачке гледаху на Кармеља, оне се и саме замутише, а она га упита: „Знаш ли, чија је то кућа?“

— Први пут видим, а нагледао сам се таких нуно! одговори Кармељ.

Уљезоше у само село Ланове — пројездише три улице, и дјевојка сиђе с кола, захвали му, опрости се с њиме, и неста је у уличици, а Кармељ потјера даље.

Возио је он даље, али се све једнако обзирао на то село, жалећи што се растао с дјевојком, а заричући се, да не ће дуго проћи, па ће се он опет видјети с њом. И у млин приспје, а дјевојка му не сиђе с памети и поче распитивати у млинара каки су људи ти Книшовићи, како живе и каки су им обичаји. А млинар се десио човјек ћуталица, дугих брка и висок, који није марио за разговор и приповиједање, те од њега Кармељ не би никад ништа разабрао, да није било млинарове ћери. Млинарова

ћерка волијаше говорити и још више приповиједати и запиткивати, па започне Кармеља запитивати. Али као што истом рођено дијете ништа не казује него само преврће очима и пружа ручице по свијету, тако и Кармељ осим свога ни за што даље не умијаше прозборити. Опазивши то, млинарова се кћи остави питања, те стане приповиједати. Била је малена и хитра као тичица, али тица не би ни за годину онолико наговорила колико она сада наговори Кармељу. За час дозна Кармељ од ње, да су Книшовићи богати људи, да имају седам пари волова, да држе двије краве, да им је те године прекрасна шеница дошла до руку и да су им поља и опет добро понијела; да им се кћи удала и то за богата, те да носи златне чипке; да је у њих слушкиња сиротица Маруша, која нема никога свога, и како је Маруши мала плата а теретан посао.

Може бити да би још дуго млинарова ћерка говорила, да је Кармељ макар по каткад штогод јој одговарао; он сјећаше пред њом као нијем, и млинаревој се кћери најзад досади бесједити с таким ћуталицом гостом, те ућути, узме своје шивење и сједне подалеко од њега, па стане пјевукати. Пјевала је лијепо, шивење јој се отимаше брзо, и забринути млинар који је стајао на млинарским вратима гледајући и слушајући, помисли: „Баш ти ништа на свијету није небрижније и веселије од тих младих дјевојчица. Нити опет има што хвалисавије, ено је гдје сваки час баца очи у воду те тамо гледа не би ли се сагледала.“

И истина млинарова кћи почесто погледаше у воду, гдје се одсјајкиваше румено јој лице са живахним, ватреним очима. Али може бити да опа није гледала у воду само лица ради, јер се тамо виђаше и сва зелена коса планинска, на којој је она сидјела, стари храстови, које млинар не би дао за живот, козак, што се замислио и чини ти се цио свијет и све на свијету заборавио — и тако ништа лакше него да млинарова кћи није гледала у воду само ради лица. Већ смо рекли да је млинар био човјек особењак, којег нијеси могао ничим обрлатити. Кад је погребавао жену, он нађе у њеним стварима седам огледалаца и по томе је вјеровао, да жене ништа друго и не чине него све себе гледе. Могао си му изнијети за примјер колико си хтио смјерних и друкчијих жена и дјевојака, али се његово оно увјерење не би ни макло, стајало је као од гвожђа салито. А млинарова кћи.... Е, млинарова кћери, остај с богом! Од сад не ћемо знати, како ћеш ти пјевати даље и шта ћеш чинити, млинар повика Кармеља, узе ујам, натовариште брашно на кола, и Кармељ повезе кући.

Кармељ вози брашно кући, али све мисли на дјевојку слу-

шкиљу. Прође село Ланове полако као да бона вози, а очи му леђаху на све стране. Нико се не помоли на улици све до куће гдје је остави. Са својим мислима проведе Кармељ један дан — и тужно и слатко; проведе и други — још тужније и слађе; проведе и трећи — али изнеможе. Глава му горијаше а срце кипљаше, а по тијелу га свуда бољаше. Једва дотјера до по дне, у по дне упреже, па пође у Ланове.

Нити је знао ни смотрио, како је прошао поље, како ли тамни гај, него је само напријед гонио, јер му се чинило, да се поље шири све већма, да се гај разрастава све шире као да хоће да постане дуг и непрегледан.

И најпослије приспје у Ланове. Вече бјеше тихо, сунце ниско, село пусто, јер се људи још не бјеху с посла повратили; само се по улици вијаху дјеца што се забављаху и играху, и двије најамнице пошле на воду. И она ће поћи, помисли он, обрне коња до ријеке и стане је очекивати. И ето и ње с ведрима. Кармељу тако би у први мах на души, да је мислио не ће моћи прозборити ни ријечи. А дјевојка, кад га смотри, поцрвење као огњем обљевена. На ријеци не бјеше никога осим њих двога.

— Хоћеш поћи за ме, драга дјевојко! упита Кармељ.

А она му одговори: „Ја сам твоја.“

Ухватише се за руке, па посједаше врх ријеке на зеленом ниском брijегу, и ту просиједјеше док се и звијезде не јавише на небу. То вече није Маруша осјетила како се домаћица срдила на њу, како ли ју је корила, ништа се горко није могло дотаћи њезина срца које је трептало у новој милости. Кад сви полијегаше те поспаше, Маруша сједаше украј окна и гледаше у сјајне звијезде и прозрачно небо. И Кармељ нђаше кући полако и сам гледајући у сјајне звијезде и у прозрачно небо. У небо радо гледе људи који се на земљи надају и љубе.

И Кармељ помену својој мајци: „Ја хоћу нано, да се оженим, хоћу да узмем себи најамницу Марушу.

Мати га поче одвраћати и проговори: „Немој се, соколе, женити том Марушом! Не узми, соколе, најамницу! Боље ти је другу бољу и имућнију наћи!“

— Мајко, мајко! проговори Кармељ, а сам се чисто сав уздрхта, зар ти мене нијеси родила?

Старица се препадне, кад га таког види: „Ожени се, душо, ожени се њом! Кад ти је тако драга и мени ће бити драга!“ И Кармељ се ожени најамницом Маром.

(Наставиће се.)

ПРЕД СЕЛОМ.

I.

Село моје мило је си ли ми здраво?
Моја бела кућо стојиш ли ми право?
И ви будни сати, познаници моји,
Јесте ли ми журно, како с вама стоји?

Ја се опет враћам са далека пута.
Већ ми на помолку наша жита жута.
Ено и ливада око ми их спази.
Мио ми на сусрет мирис изилази.

Љубавни ветрићи од свуда ме здраве
Својом тихом свирком весељу пошту праве.
Са врелога чела знојне капље спишу:
А цветићи с поља миришу, миришу.

Већ ми чио коњиц у улицу ступа,
Млађано срдашце у прсима луна,
Притисла га пламом успомена многа:
Кога ли ће срести, ком назвати Бога.

А давно је било од кад у свет одох,
Са невичним светом гоних се и бодох,
И јако се враћам још онаки исти:
Груди су ми здраве, осећаји чисти.

II.

Ко ли оно, боже, од црквице иде?
На копљима витим заставе се виде.
Где ће свита проћи, пред чиј дом ће стати?
Милостиви боже, чији ли су сватi?

Ђа полети, коњо, ваља нам их стићи.
Де полегни, тако — нек' завиде тићи!
И напред и опет упропнице тако,
Да не реку: ну то коњаника јако.

Иљ' те опет неко тајом назад виче,
Кад' ти се не лети хитри сапутниче.
Стој; Признајем да сам морио те доста —
Нека ти је ова уморица проста

Но, шта јекну тужно? Ил' ме ухо вара?
Ил' ме тихим шаптом лахор разговара?
Не — зар стара слутња вавек да ме бије?
Ја за светлост марим, доле маштаније!

Гле већ свита близу, хај — та укоп то је.
„Можете л' ми казат' у сандуку ко је?"
„„Смиља, красна душа, Бог нека је прости.""
„Мучи, кобна старко, — доста — доста — доста....

Милорад П. Шапчанин.

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

III.

По што се надамо, да смо толико говорили о кисику, колико је потребно за почетнике у химији, прећи ћемо сада другој стихији и навешћемо нешто о водику.

Водик се за то зове тим именом, јер је то главни састојак воде. Сва вода у нашим бунарима, у нашим рекама, у језерима и морима, што је пијемо или иначе употребљујемо, није проста материја, него се састоји из двеју ваздушних врста, које су спојене химијски једна с другом. Једна је ваздушна врста водик, а друга је кисик.

И ако то неверојетно изгледа незнајши, и пак је по све истинито. Ако се некада мислило, да је вода стихија, то се сада зна и може се свакоме показати, да се вода може направити из двеју ваздушних врста, и исто тако, да се те две ваздушне врсте могу добити из воде.

Да, ако кадгод пође за руком, да се добију обе те ваздушне врсте на јевтин начин из воде, то ће човештво онда знаменито корачити напред, јер онда ће, као што ћемо доцније показати, грејање, осветљење и гориво за кухињу, творницу и делаоницу стајати толико колико ништа и добиће се из акова воде, о коме смо иначе у век мислили, да је са свим противно од ватре.

Начин, на који се долази до водика, биће лако појимљив нашим читаоцима. Вода се састоји из кисика и из водика, који су химијски спојени једно с другим. Сада пак већ знамо, да, кад доведемо у додир са кисичким спојем какову материју, која има већу склоност, да се споји с кисиком, кисик напусти онда свој

дотадањи спој и споји се с новом материјом. Тиме се пак ослободи водик и подиже се у ваздушним мехурима из воде. — По што већ знамо, да метал калијум има особито јаку склоност према кисику, то нам не ваља ништа друго чинити, него само бацити парче од отог метала у тањир воде, па ћемо онда моћи уживати лепи тај призор, што га већ представисмо својим читаоцима.

Калијум привуче из воде кисик к себи и то тако силно, да се калијум усија и као светла варница скаче цврчећи по тањиру; тиме се подигне водик, који је био дотле спојен с кисиком, из воде и над тањиром лебди један део од отог газа и попео би се, по што је веома лак газ, у вис према таваници. Али по што је газ тај и запаљив, то је довољна топлота калијумова, да га запали, и при томе се опиту може у неку руку видети, како се из воде може правити ватра.

Калијум је међу тим у век доста скуп метал, и водик се може добити и другим начином, који стане сила мање. Кад бацимо прегршт мала гвоздена комаћа, као на прилику ситне јексерчиће, у чашу, која је у полу напуњена водом, то ваља само мало сумпорне киселине да успемо у воду, па ћемо опазити, како се из воде подижу мехурићи, као да се вода куха. Ти мехурићи нису ништа друго, него водик, који се ослобаћа, јер гвожђе смешано са сумпорном киселином има веома јаку склоност, да се споји с кисиком, и та је склоност тако јака, да се кисик одвоји од воде, чиме се ослободи водик воде.

IV.

Водик се може добити брзо и лако, кад се у место гвожђа узму мала парчад цинка, и по што мислимо, да мож' да који читалац наш не ће пожалити трошка од неколико крајцара, да огледа такав опит, то ћемо се постарати, да му дамо што јасније упутства у томе.

Узме се обична бела пивна боца и успе се у њу шака ситно исецкана цинкова лима, што се по јевтине новце може добити код сваког „кломфера," јер цинак не мора бити баш нов. Онда се боца напуни до пола водом и добави се добар запушач за њу. Кроз запушач се проврте ножићем или усијаним гвожђем две јамице; једна од њих мора бити већа, да се може провући кроз њу подужа, широка стаклена цев, а друга мања, да може кроз њу проћи парче тање стаклене цеви. С отим запушачем, у коме су намештене стаклене цеви, зачепи се боца, и дужа, шира

цев се утура толико у боцу, да јој доњи део дође близу дна, где леже комаће од цинка, а танка се цев утура само за један прст у боцу, а горе може ма колико изаћи на поље. За тим ваља купити за 5—6 новчића сумпорне киселине, па ћемо онда имати све, што нам је потребно за тај опит, који може бити веома поучљив за онога, који се пашти да што научи.

С малом опрезношћу можемо сада сипати кроз дужу широку стаклену цев сумпорну киселину, која тече у воду; и кад смо већ усули од прилике осми део сумпорне киселине, онда ваља мало да застанемо, па ћемо одмах опазити у боци особит хемичан поступак.

Пре свега се вода у боци загреје, за тим се пак опази, како над комаћем цинка поискачу мехурићи, како се мехурићи ти све више и више умножавају и подижу у води, и како најзад изгледа вода, као да се полако куха, и зачује се неко цврчање, као кад се успе тако звани шумни прашак (Brausepulver) у чашу воде. После неколико минута ћемо опазити, да из мале стаклене цевчице струји на поље некаква ваздушна врста, која има особит мирис. Та је ваздушна врста — водик, који је у чистоме стању без мириса, у овој пак прилици добије мириса од газова који су се смешали с њиме.

А ево шта сад бива у боци:

Цинак има велику склоност, да се споји с кисиком; ама та склоност није доста снажна, да отргне кисик од воде. Тек кад додамо томе сумпорне киселине, наступи такав преображај цинка, да његова склоност према кисику постане јака. По што у води има кисика, то привуче цинък тај кисик к себи и споји се с њиме, а водик остане као газ у појединим мехурићима и подиже се у води, те испуни за тим празни прозтор боце. Тај газ јури сад кроз малу цевку на поље и то тим јаче, што се јаче развија газ у нутри у боци.

Газ, који излази из боце, запаљив је, т. ј. та ваздушна врста гори, кад се запали. Али ваља добро пазити, да се то не учини одмах, него боље нека се почека једно десет минута и нека се, ако шумљење престане у боци, успе још мало сумпорне киселине, јер прераним запаљењем газа може се лако нанети каквагод несрећа. У боци је био обични ваздух. У томе ваздуху, као што већ знамо, има кисика; оно дакле, што с почетка струји из боце, није само водик, него је смеша од водика и кисика; а то је опет опасна ваздушна врста, јер кад је запалимо, букне она са страховитом праском и распрши боцу тако, да се при томе можемо опасно ранити. Тек после неколико ми-

нута силовитог струјања изиде на поље тај опасни газ, који се каже „праскави гас,“ и кад се струјање подстиче, не долази више кисик у боцу; после десет минута можемо дакле безопасно примаћи запаљену жигицу к врху мале оне цевке, и онда ћемо видети, да се ту појављује мален пламен, који светли слабо плаветникасто и гори непрестано, док је год развој газа у боци доста јак, а то и бива, кад се у век долева нешто мало нове сумпорне киселине.

У одељку што долази показаћемо, какови се сада лепи опити могу још огледати.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Пероз.

Историјска новела, од М. Јокајиће.

(Свршетак.)

VI.

Јерменска војска већ је упала у персијску земљу; као горостас, ком нико не може да одоли, пђаше напред, док је под ктесифонским зидинама не зауставише Персијанци, што их је сада Барам продводио

На тиридатовим заставама извезене беху слике паса и мачака с' обликом перозове главе, а на највећој коју је Тиридат носио беше насликан Пероз с преслицом и вретеном у женском оделу.

Битка се започе. Барам је племенитом срдњом предводио своју војску против Јермена, ал силне године одузеше снагу његовим мишицама, и непобедни витез, који непријатељу никад ни у корак уступио неје — увиде, да његов мач не задаје више душманину оних рана, што их је пре тридесет година давао, кад га прозваше ђубином, јер му беше мишица као раст; и кад је са својих 12 000 јунака сузбио силну ордију татарскога кана, у ког беше тридесет и четир пута више војске, да се Пил-Рудбар румснио од силне крви татарске. Хај, много је година од онда протекло; тврди раст прогризоше црви, и седи Барам доживе, да својим ушима чује, како му се душманин руга.

— Ти си ђубин — тврди раст, а ја сам Тиридат — огњена муња, што ће те до корена саломити.

Барам тужно виде, где му се противник све већма приближује; најбољи јунаци његови изгинуше од силних удараца јерменског горостa-

са, који једном руком држаше заставу, а другом дељаше ударце по војницима, који грунуше, да оборе заставу из гвоздених руку његових.

Најзад трже сам Барам мач, и изиђе противнику на двобој, да душманском крвљу опере срамоту са свога сина, или да је откупи својом.

Тиридат се поругљиво насмеја.

— Пре но што ћеш мачем потећи, премажи седе власи твоје, Бараме! — повиче Тиридат ругајући се, и стресе бритку сабљу, са које капаше крв најбољих персијских јунака. — Нек сведоче небо и земља, да подлијег народа нема на свету од персијског, а у свом персијском народу нема подлијег, од Пероза, јединца краља Барама — Ђубина.

Баш у тај пар, кад су Персијанци потиштени од таке срамоте почели остављати бојиште, потресе обе војске бесни рик, а из душманског табора продере се коњаник, ког не скриваше панцир, нити шлем, већ који голим мишицама и с разбарушеном косом продре кроз душманске редове.

Јерменци мишљаху, да се бог бојева сишао на земљу: ханџари и копља немилице се крхаше испод његових удараца, а на кога је своје оштро око бацио, тај више не виде дана.

— Овамо Тиридате! Са мном се биј! рикну јунак громовитим гласом.

Нико не знаде, ко је тај делија? А био је — Пероз! Такав потрес узбуђене душе могаше само Нимрод имати; ни сам његов рођени отац неје га упознао. Да неје то Амзаепан*) у човечијем облику? Ил' да неје какав стари јунак устао из гроба не могавши сносити срамоте, што му народ кваља?

— Ја сам ти сам противник! повиче Тиридату незнани јунак. — Добро се покри оклопом твојим, јер би овај мач и бакарно небо пробио, кад би под њим Тиридат био.

Па пустише обојица узде хатовима; земља задрхта од силног судара кад се делије сукобише. Тиридат испружа копље, на ком се лепршаше застава с' обешчашћеним ликом Перозовим да убоде Пероза, но Пероз брзо ограби левом руком врх копља и тргнувши противника к' себи ошине га десном тако страшно... тако немилосрдно...

Оклоп беше од шеснаест тврдих биволских кожа зготовљен, с четир сребрне плоче покривен небројеним клинцима утврђен; ал' од тог једног ударца распорише се све коже распадоше се плоче, пребише се клинци. Тиридат виде где му је оклоп искрхан.

Уплашено испусти држак од копља, и поче се сабљом бити.

Младић бацаше ударце и с десна и с лева на Тиридатова рамена, а из сабље севаху му муњевите варнице бранећи се од његових удараца.

---

*) Анђео из персијанске митологије.

Ал' тело тиридатово брањаше још један панцир, ког је славни Мизда за краља Таму сковао, кроз којег врх сабље и копља не могоше пробити. Залуд је Пероз ударао и с десна и с лева; ударци његови не продреше кроз јак, гвозден панцир.

— Бадава само тлачиш лепу снагу твоју — проговори Тиридат поругљивим смешењем и бранећи се; — мени не уди ни сабља нити копље, јер ме при рођењу окупаше у мађијоничкој води, а мач и стрела ломи се о моје тело.

— Ако ти не уди стрела, — ослови Персијанац, — покушаћемо буздованом. И завитла копље, што му уступи Тиридат, кад га оно Пероз тако немилостиво ошину.

— Бакарна лопта на врху копља звиждећи паде као гром из висока неба на Јерменову лубању, и премда ју је Тиридат на сабљу дочек'о, ипак га са стране сустиже ударац, те се кукавац тешко сикћући удали са бојишта.

Неје више хтео поновити борбу, већ окрену коњу узде, и нагне на трепет и ужас свој јерменској војсци бегати, ал' ни јуначни Персијанац не беше лењ, већ се пусти и он за њим обасипљући га са свих страна смртним ударцима. Додуше кожа оста на Тиридату читава, ал' тешко си костима његовима, јер их је Персијанац све до најмање испребијао. Најпосле стропошта се Јермен с коња, и кад виде Пероз, где му се шлем откотрља са главе, зарадова се што ће му лакше одрубити главу, те одмах и изврши жељу.

Тада Јерменци у крајњем очајању нагоше бегати, а победилац разматраше заставу на убојитом копљу, и смешећи се гледаше свој извезен лик на њој; онда забоде главу убијеног противника на врх копља, и дижући заставу у вис повиче:

— Ја сам тај Пероз, што је на застави насликан!

VII.

У Персипољу је велика и сјајна свеченост; седи Барам слављаше најлепши дан свог живота, — дан победног похода свог јуначког јединца.

Барам мишљаше, да су богови чуда починили на младићу, и оживели душу у пркос велеучености и знаности свих мага и мудраца, који тврдише, да ће Пероз за вавек остати стари Пероз.

Сав се народ радовао и веселио, јер млади краљевић беше добар и великодушан; па како беше леп, красан с поља, такав беше у души.

Краљ сакупи свеколике сатрапе, мудраце и маге, посади Пероза до себе с десне стране, и рече му:

**

— Сине! ишти, што ти срце жели, па ако узиштеш круну, кунем ти се — уступићу је.

— Не ћу ја твоје владавине, прихвати Пероз. Већ близу Персиполља има једна шума, ни шуме не ћу ја; у њој има једно богато језеро, ни језера не иштем од тебе; на обали тог језера лежи једна колибица, ни колибице не требам ја, већ дај ми оно, што у тој колибици живи; дај ми лепу Артемизу рибареву ћер, без које сам опет онај изгубљен Пероз, који сам негда био.

Перозово искање порази све сатрапе, мудраце и маге, и наједаред повичу сви у глас:

— Светли краљу, твој син је још и сад луд!

Ал' Барамово оштроумље на мах познаде чудотворца, што оживе перозову душу. Сам је бог — творац; ал' он је од своје превелике силе створења нешто уступио вечно тајанственој љубави, те само је још њој у власти стварати нове животе, нови свет.

Барам не одговори сину, већ отпустивши га од себе рекне мудрацима и мазима:

— Луди сте ви сами.

VIII.

Радосна вест, да је душман побеђен лећаше по свим градовима, и луговима, и свуда се орила песма: да је најјуначнији народ под сводом плавог неба — Персијски, а од свих Персијанаца најјуначнији је Пероз.

И лепа становница рибарске колибице чула је ту песму, и сети се речи, које јој младић при растанку каза, да ће се тада вратити, кад се свуд само о јунаштву персијског народа и храбрости Пероза буде говорило.

Један дан стане краљевска свита пред колибу, која дође по Артемизу и њеног бабу, да их изведу пред краља Барама.

Девојка обневиди од превелике сјајности дворске; на краљевим војницима и скутоношама сијаше се злато и драго камење, као да су све сами кнезови; ал' у толикој сјајности и раскошности не умаче девојчином оку просто одевен младић, који сеђаше у збору пресветлих сатрапа, и од којих се само својим простим оделом одликовао. То јој беше млади незнанац, изгнани краљевић.

Краљ баци благ поглед на девојку, узе је за руку, посади је на просто и рече јој:

— Лепа нево! Мој јединац дуго гледаше света без духа и срца, и свет му не хтеде духа нити срца улити. Он се сам прогнао, у прогнанству виде тебе, и он беше повраћен старом бабу, отачанству и себи самом; ево дође време, да се ја, отаџбина и син мој теби клањамо, и ми ти

се клањамо. Буди нам учесница у срећи, и подели с мојим јединцем живот млад, за који и тако имаће једно другом да захвалите!

Артемиза спусти очи, и уздрхталим гласом одговори:

— Велики краљу, друже богова! Милост је твоја превелика, којом ме одликујеш, ал' ја твог сина не знам, јер га никад несам видела. Већ ево у збору твојих сатрапа има један краљевић, ког ја из свег срца љубим, и с којим би управ толико сретна била на огњишту рајских пустиња, колико друга с твојим сином на златноме престолу; за то, силни краљу, молим ти се, поклони тог младића болном срцу мом!

Краљ збуњено запита је, ко је тај младић? А Артемиза дрхћући показа на Пероза.

Неје било ока, на ком се не заблиста суза радости. Пероз занесен потрча својој љубавници у наручје, притисну је к срцу, и проси је свом нежношћу истинске љубави.

— Ја сам твој Пероз! Ради мене одбила си престо, за то нека са мном буде твој.

И седи краљ благослови сретне љубавнике

* * *

А историја нам показује, да персијски народ неје имао бољег, мудријег и јуначнијег владара од Пероза.

Читано у „Преходници" и „Цвету."

Превео Душан Ђермеков.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

☛ С новим украсима и у новом нарочито за овај комад изготовљеном оделу. ☚

Милош Обилић. На ново за позорницу прерађена трагедија у 5. радња од дра Јована Субботића.

Што је по немачку драмску књижевност лажни „Димитрије," то је по српску „Милош Обилић" — Елдорадо у драмином свету, Калифорнија и писцу и позорници и публици, а у Срба, као што видимо по горњем огласу, и гардеробару.

Ал' особито писцима: Кад који драматиста наиђе на какво „сокровиште," као што је Шилер наишао на Димитрија, Сима Милутиновић на „Милоша Обилића," онда је јагма. Сваки мисли, да му предњаци нису могли подићи све благо, но да је већина остала за њега. Тако видимо, како после Симе Милутиновића забоде у исти дивит Јован Поповић Стерија, после њега истим пером ако не у исти дивит а оно у песконицу,

већ и зато, што му се дело појавило на песку, на арени, — Јован Ђорђевић, после њега др. Јован Суботић, коме се свидило, као што ћемо видити, сасушену стељу старога дивита мало залити бистром водицом, а у песконицу настругати златнога тељеја; на послетку и Матија Бан, ал он бајаги није зашао за Милоша Обилића rectius Кобилића, већ за цара Лазара, што му ни један искрени монархиста неће замерити.

О тако „милом“ и „обилном“ извору нашег позоришног песништва неда се овако тек узгред у подлиску по гармондовски уситнити; зато ће нам читаоци опростити, ако овде будемо говорили само о глумачком приказивању овога комада, у осталом их уверавамо, да ћемо о читавој драмској књижевности „Милоша Обилића,“ без које се не може ни суботићева трагедија основано пресудити, у своје време повести реч, од прилике, као што узесмо у разговор и јакшићеву „Јелисавету.“

Пре свега морамо казати шта мислимо у опште о прикажљивости облика у суботићевим трагедијама. Глумцима мора да су ти облици или врло лак и пријатан задатак или врло тежак, по навици и по правцу овог пл' оног укуса: Ко воли занимати непосредно гледаоце јуначким кроком и погледом, а слушаоце мудрим изрекама, сентенцијама, томе ће бити најмилији посао приказивати суботићеве јунаке; но ко се навикао исписивати унутарње борбе, што би у декоји други драматиста уводиле или пратиле ово ил' оно сдлучно дело, ко се навикао приказивати карактере, који се утицајем драмске радње постепено развијају, те су на крају опште радње уједно и на крају свог особног развитка, — ко се томе навикао, тај ће у представљању суботићеви облика наићи на врло тежак задатак. Овде морамо још и то приметити, да у „Милошу Обилићу“ понајмање наплазимо на оне судачке изреке, оне сентенције, којима су иначе суботићеве драме нештедимице искићене; та штедљивост је очевидно годила како глумцима тако и слушаоцима и напредности и окретности саме радње.

Приказивача јунака „Милоша Обилића,“ Анђелића, можемо срећом увртити у прву од они двеју категорија, у које смо поделили глумце према суботићевим облицима: Њему таки карактери очевидно годе, он их приказује лако и вољно. То је у осталом обично код почетника, које је природа одликовала замашним градивом за позорницу, па особито ако тако одликован почетник наиђе на овако згодан облик, као што је суботићев „Милош Обилић.“ Према томе је сасвим природно да се наш приказивач одликовао у појавама, које ишту примену и телесне замашности, као што је мејдан са Вранковићем Но морамо му признати, да је знао доликовати и у ложници Вукосавиној, де му је пошло за руком умекшати и гласом и покретом према ситуацији; покретом и сувише можда, особито у коленима. Опазило се, да му је годио онај песников налог у тој појави, што гласи: О б и л и ћ п е м и ч е с е. У појави са „Турчином“ као да

се узвисио и до неког полета извршивши сваки напутак песников савесно, н пр. п р е н е, х и т р о, у у с х и ћ е њ у, с п у с т и в г л а в у ж а л о с н о и т. д. Но одма за тим при сусрету са царем Лазаром као да му је малаксао полет, те кад одговори цару, да „темеља тужба му нема," није могао сасвим оживотворити песникову жељу, да то каже „уврђен, жестоко," што ћемо погледом на ту више адвокатску него песничку фразу и опростити.

Маринковићкиној Вукосави можемо признати да је ближе дошла песниковом идеалу, него што јој допушташе слабост гласа јој и нежност јој тела, загрејавши се при опроштају с Милошем готово до сановног заноса; но испред претенсија песникови на своју Вукосаву, морала би и млого даровитија и извежбанија глумица малаксати, у намери да нам прикаже н. пр ове песникове налоге: Вукосава „уплаши се," — Вукосава „ублажено мало," — Вукосава „гледи га продирућим погледом; ужаснувши се," — Вукосава „с растећим ужасом," — Вукосава „нестрпљиво, ужаснуто," — Вукосава „најпре се препадне а за тим с пуним увђрењем," — Вукосава „узвишено," — Вукосава „ужасне се на ново," — Вукосава „упрепашћено," — „плаче," — „брише сузу, болним гласом," — „у сдвојењу" — „у највећој туги," — „с крајним напором, али одважно," — „даде му грчевито руку. — И то све у једној појави, застопце.

Ружићка се већ уздашније латила Маре Бранковићке, на коју је у осталоме млого мање црта ил' управо цртица потрошено, та би и млого слабијој за означај снази од ружићкине олако било приказати тај засечени, смели профил, што га неке противности у карактеристици још смелијим чине.

Вук Бранковић, који у погледу противности и скокова у карактеристици има још већи део од своје светле половине, не може замерити Ружићу, што га је с очевидно већом вољом приказивао у почетку и на крају, ди је и сам искренији, него око среде, ди се замотава у онај неприлични плашт правдања и заглађивања.

Маринковићев цар Лазар знао је прилично балансовати између цара оца и цара државника, управо правника; само што и највештије тако балансовање има незгоду, да балансар остане у средини те не испуни ни једну ни другу страну подпуно. На послетку то и не стоји навек до глумца.

Међу турцима као да је најприличнији појав био Суботић у Јусуф-паши.

Пре но што завршимо морамо споменути, како је приказивач једне од мањи улога. Телечки, вечерас учинио мали покушај импровизације. Основно образован глумац у опште се чува импровизација, а у трагеди-

јама никад и не помишља на њи. Таке странпутице ни онда не годе, кад учине међу слушаоцима оно што смерају; а кад ни тога не постигну, онда је импровизатор скривио и себи и ономе коме је тиме тео угодити.

λ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

Сима Поповић издаје у српском преводу нови роман ђенерала Гарибалде: „Калуђерска влада“ или ти „Рим у деветнаестом веку.“ „Намера је Гарибалдова,“ вели преваћач, „да овом књигом покаже жалосно стање друштва у Риму у последње време папства, да покаже каква насиља бране страни бајонети и шта деветнаести век дуго и стрпљиво сноси на срамоту своју.“ Дело је подељено у две књиге, које ће једна за другом изаћи. Цена је свакој књизи 6 гр. чар. а за Аустрију 60 н. Прва ће књига изнети око 12 штампаних табака обичне осмине а друга преко дванаест. Новци и имена претплатника, која ће се уз књигу штампати, ваља слати г. Стевану Рајчевићу фактору држ. штампарије или самом преваћачу, раднику код „Јединства“ у Београду.

Ово дело препоручујемо особитој пажњи нашег читалачког света.

* Никола Никшић, позива читалачки свет да се пријављује на књигу коју ће издати под насловом: „Географско-статистични речник кнежевине Србије.“ У овом речнику биће „по азбучном реду изложено: сви окрузи, вароши, села, срезови, општине, градови, брегови, реке, и т. д. Даље ће бити тачно означено, где које место лежи, као срез у коме округу, општина у коме срезу, село у којој општини и т. д. За тим је казано: колико у коме месту има кућа, душа, пореских глава и т. д. Где има школа (и колико), црква, манастира, поштанских станица, телеграфа, и т. д. Где има и колико свећеника, монаха, када се у ком месту држе вашари и т. д.“ Цена је овој књизи 10 гр. или 1 фр. а. вр. Пријава траје до 15 маја на писца или ти књижару В. Валожића а књига ће изнети до 15 табака и биће готова до краја маја. На 10 даје се једна на дар.

* М. Анастасијевић, техничар, и М. Миловановић, правник, у великој школи београдској, позивају на претплату на „Угледе за малу децу“ од грофице Селире. У овој се књизи „огледају односаји мајке према њиховој (!) деци, забаве, врлине, недостатци.“ Књига ће изнети 18—20 штам. табака са 21 каменорезом и изаћиће у 2 свеске. Цена јој је 70 новчића по свесци. Новци се шаљу г. Велим. Валожићу у Београд. Књига ће бити готова до краја маја. Скупљачи добијају осму књигу.

* Светозар Здравковић у Београду позива на претплату на књигу: „Српски покрет у јужној Мађарској (ваља да Угарској?) 1848.,“ коју је

он на српски превео. Преваћач наводи из оте књиге о Србима Војвођанима и ове речи: „Народ са својим рођеним језиком, вером, обичајима и хисторијом — народ који има право да му се призна егзистенција, коме је дужност да чува своје... скочи на оружје... да избави Аустрију ...“ Није чудо што тај „непознати Немац“ (зар преводилац не зна да је споменуту књигу написао с. Капер?) тако о Србима Војвођанима суди али је чудо што Србин г. Здравковић те речи пишчеве без и каке примедбе у свет пушта. Та г. Здравковић ваља да бар зна побуде, које су српски овострани народ навеле, да се лати г. 1848. оружја и да противу Мађара војује. То су исте оне побуде, из којих сада на уставном пољу свом снагом противу Мађара устаје и устајаће све дотле докле не извојује оно за чим тежи, а то је: осигурање свога политичног и просветног опстанка и напредовања. Речена књига, коју г. Здравковић преводи, заслужује иначе да је сваки чита, јер опширно описује догађаје од последњег устанка ма да би јој се могло доста приговорити, особито с тога што јој писац није увек из чистих извора црпео податке. Цена јој је 1 ф. 50 нов. а вр. а изнеће 20—24 табака и донеће на завршетку и карту оних предела, где су се били бојеви.

* Јанићије М Достанић и Михаило Новаковић, великошколци, позивају на књигу „ваздух, вода и земља“ или „три лекције из џонстонове хемије.“ У тој ће књизи бити описан 1. Ваздух. 2. Вода. 3. Земља. Она ће изнети 4—5 табака а цена јој је 40 нов. а. вр. Рок уписивању траје до ускрса. Новци се шаљу Јанићију Достанићу. Имена уписника биће штампана. Трећи део чистог прихода иде на оснивање учитељске читаонице.

* Дружина „Српске пчеле“ позива на претплату на „Српску пчелу“ лист за књижевност, забаву и сатиру, коју је она 10. априла наумила издавати а за коју ће одговарати М. Јов. Ђорђевић. Лист ће излазити на целом табаку 10. 20. и последњег дана сваког месеца. Цена му је 6 ф. а. в. на годину, за аустријско-угарску државу примају претплату уредништва „Српског народа“ и „Данице.“

* Димитрије Х. Ј. Смрикаров, из Самокова, превео је са српског на бугарски и допунио је још својим примедбама књигу: „Златни извор,“ за домаћу икономију. Књига износи 16 штампаних табака и стоји 20 гр. чарш. или ти 2 фор. а. вр. Имена уписника шаљу се Настасу Н. Стојковићу, фотографу код саборне цркве у Београду.

* Велимир Гај послао је бесплатно претплатницима „Лире“ часове књижевне забаве за хрватски и српски народ. У тој књизи има међу осталима велика песма: Гроб у пустињи — Повесне цртице о народном нозоришту — Среће и несреће лепе девојке место предговора к песми Софија Потоцка.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

КРСТ И КРУНА. Образ из прошлости србске у IV. слике од Дра Јована Субботића. У Новом Саду. Платонова штампарија. 1870. Стр. 64. На 16-ни.

ОБСАДА ФИОРЕНЦИЈЕ. Написао Ф. Д. Гвераци. Превео Л. А. Томановић Прва свеска. Пешта. Брзотиском Виктора Хорњанскога. 1870. I—VIII. Стр. 88. На 8-ни. Цена 60 н. а. вр.

САЋУРИЦА И ШУБАРА Илије Округића Сремца. Друго издање. У Новом Саду. Платонова штампарија 1870. Стр. 80. На 8-ни. Стоји 50 н. а. вр.

СРБИЈА И РУСИЈА од кочине крајине до св. андрејсве скупштине. Написао Ник. Попов. Свеска I. Београд 1870. Државна штампарија. Један лист предговора. Стр. 236. На 8-ни. Стоји 6 грошка чаршијских или 1 фор. у банкама.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ (јуначке) скупио их и на свет издао Милан Ђ. Станић. Част I. У Београду. Штампарња Николе Стефановића 1870. Стр. 112. На 16-ни. Стоји 4 гроша (40 нов. а. вр.)

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Повратак пјевачици. Песма Ог. Утјешеновића — Острожинског. — Кармељук. Приповетка из народног русинског живота. Марка Вовчка. — Пред селом. Песма Милорада П. Шапчанина. — Нешто из химије. (Наставак.) — Подлистак: Пероз. Историјска новела, од М. Јокаије. (Свршетак.) Превео Душан Ђермеков. — Српско народно позориште: „Милош Обилић.“ — Књижевне белешке. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 8. У НОВОМЕ САДУ 20. МАРТА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НОВА ЗВИЈЕЗДА.*)

(1862.)

Гле на небу повисоко
Шта ми види мутно око?
Нове звјезде то је сјај.
Је ли сабљом оружана,
Или перјем накићена?
Шта ће рећи знамен тај?

Звјездо мила, звјездо красна,
Златокоса звјездо јасна,
На свом путу дај постој!
Ел од живе жеље горим
Да се с тобом разговорим,
Да саслушам гласак твој.

Шта је Урис урисио,
Кад је тебе накитио
На далеки путак твој?
Из ког свјета славна пође?
Мимо чије дворе прође?
Кажи, шта је усуд мој?

„Од истока сјајна пођох,
„Преко Врушке горе прођох,
„Гдје је многи божји стан.

„Урис ти је урисио,
„И по мени поручио
„Да ти свиће среће дан.“

„У подгорју Врушке горе
„Прођох мимо бјеле дворе:
„Ту дјевојка млађана,
„Очи су јој звјезде јасне,
„Лице слика руже красне,
„Пуне меда слађана.“

„Смјерне душе, срца чиста,
„И узрастом вила иста,
„А ножица малена.
„Оно ти је вјереница
„И од бога суђеница,
„Име јој је Јелена.

„Ту ћеш дјеву испросити
„И с њоме се поносити,
„Диван пород ће родит.
„Роду своме на велику
„Синови ће бити дику,
„Злотворима пркосит'.“

*) Комет — звијезда репатица.

„А што сунце небу томе
„То кћи Јела роду своме,
„Свуд ће стећи славан глас.
„А дјевојци добри гласи
„Што на пољу родни класи:
„Бољи него златан пас.“

Мало за тим постајало,
И све се је испуњало
Шта ми звјезда обрече.
Звјездо мила, звјездо красна,
Златокоса звјездо јасна,
Дивно ли ми прорече.

Ог. Утјешеновић—Острожински.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Феље.

(Наставак.)

VI.

1. октобра.

— Боже мој! рече ми добра маркиза, ја вам не приговарам ништа под небом. Ја сам од неколико дана својим рођеним очима посматрала и ваше и њено владање; али то су све ствари веома неугодне. Јадно дете дође и паде ми око врата плачући. Она вели, да сте шњом поступали, као с каком....

— Госпођо, казао сам вам од речи до речи, што смо говорили, — повикнух ја.

— Но, ну, може бити да и несу биле те речи саме; али ваше држање и глас, којим сте говорили.... Господине Ђорђе, допустите ми, да говорим с вама искрено. Бојите ли се ви, да ћете се заљубити у госпођу Палмову?

— Ни најмање, госпођо!

— А би ли хтели, да се она заљуби у вас?

— Још мање, уверавам вас.

— Добро дакле! Учините ми ту једину љубав, те заборавите за данас на себе самог и отпратите госпођу Палмову у лов.

— Госпођо!

— Тај вам се савет види чудноват; ал' можете ми веровати, да сам ствар добро размислила, пре него што сам вам тај савет дала. Баш то, што се толико уклањате, чини, те вам се све ближе примиче то размажено дете, што је вично на сваку дворбу. Она се љути, што је наишла на отпор, којем се неје привикла од своје мале малоће. Понизите се и попустите јој, мени за љубав.

— Збиља, госпођо, ви мислите?

— Ја мислим, прихвати смешећи се стара госпођа, да ћете изгубити главну своју цену у њезиним очима, чим види, да сте се, као и сви други, упрегли у јарам јој, да под њиме стењете.

— Заиста, госпођо, ви ми показујете ствар с гледишта, које је за мене са свим ново. Мени никада не паде на ум, да ускоситост госпође Палмове приписем осећају, којим бих се могао поносити.

— И имадосте право, рече она живахно: тако што не догоди се до сада, хвала Богу; али могло се догодити, а ви сте, како вас познајем, човек одвише углађен, да би сте то хтели.

— Ја се поверавам безусловно вашој управи, госпођо; идем по шешир и рукавице. Ја бих рад знати, како ће госпођа Палмова примити ову моју по нешто спору ревност.

— Веома добро; све стоји до начина, којим ћете посао извршити.

— Што се тога тиче, госпођо, гледаћу колико год узмогу, да госпођа Палмова буде са мном задовољна.

На то обећање даде ми госпођа Малујетовица руку, а ја је пољубих с дубоки поштовањем, али с много мање захвалности.

Када дођох у дворану у чизмама с мамузама, нађох ту госпођу Палмову саму. Седела је у наслоњачи затрпана својим хаљинама и доготовљаше управо подбрадник на шеширу. Хитро диже и спусти очи, које су јако црвене биле.

— Госпођо, рекох јој, тако сам искрено растужен, што сам вас увредио, да се усуђујем замолити вас, да ми опростите, што се не да опростити. Ево ме, чините од мене што вам је воља. Ако ми не примите понуде, да вас пратим, то ће ми бити само заслужена каштига; али верујте, да ћу тиме бити више несрећан, него ли што сам заслужио... а то ће много рећи.

Госпођа Палмова, пазећи више на мој глас, који је мало дрктао, него ли на дипломатски патос, диже очи према мени, отвори усне, не рече ништа и на послетку пружи своју по нешто уздрхтану руку, коју ја прихватих у своју. Послужив се том потпором, дигне се она и скочи као срна. За неколико тренутака бесмо обоје на коњу и изјахасмо из дворишта.

Изидосмо на крај реда од дрвећа, не проговорив ни речи. Ја осећах живо, то си можеш мислити, како је то ћутање, бар с моје стране, било неспретно, усиљено и смешно; али као што често бива у приликама, где би требало да се највише говори: дух нам се, тако рећи, изјалови и сва наша усиљавања не могу ништа учинити. Ја сам узалуд тражио начине, како би започео разговор шњоме; али ми се не даде никако, и што сам се више

срдио, то сам постајао све сметенијим. Беху ме заокупиле мисли колико нове, толико мучне, и нехотице ми ходаше по глави све оно, што сам се о малој грофици разговарао с госпођом Малујетовицом.

Њој, која неје да како знала за моје тајне мисли, додија на послетку то неугодно ћутање те га прекиде речима: — Да потрчимо мало.

— По вашој вољи, одговорим, и пођосмо трком.

Међу тим, пењући се вијугастим путем, што води у долину где су развалине, морадосмо, хоћеш не ћеш, ударити лаганим кораком. Пажња, коју смо морали поклонити коњма, силазећи се том мучном низбрдицом, могаше ми још за неко време бити изговор да ћутим; али када се машисмо равнице, ту ми се већ неје могло на ино, него да проговорим штогод, било како му драго, и ја сам већ хтео да бубнем коју, кад али ме претече госпођа Палмова:

— Кажу, господине, да сте ви човек пун духа?

— Госпођо, одговорим смејући се, о томе можете судити сами.

— До сада тешко, све да и могу, о чему ви сумњате... Ох, не тајите тога! То би сувишно било после разговора, што сам га чула случајно оно неко вече.

— Госпођо, ја сам толико грешио на ваш рачун, да ви можете себи разјаснити ову смешну, неприлику у којој се налазим према вама.

— Па у чему сте се преварили?

— Како ми се чини у свему!

— О томе још несте доста сигурни... али признајте бар, да сам ја добра женска....

— Од свега срца, госпођо!

— То тек тако велите... а надам се, да и мислите... Несте ни ви рђав човек, — како ми се чини, а ипак сте били такав према мени и то начином са свим немилостивим.

— То је истина!

— Па какав сте ви дакле човек? настави мала грофица гласом осорним... Ја вас не разумем. За што презирете ви мене? Признајем, да сам може бити крива за све оне сплетке, које ми се приписују; али што се све то вас тиче? Зар сте ви светац или реформатор неки? Зар је у вама више врлине, него ли у другим људима вашег доба и вашег сталежа? Од куда вам то право, да ме презирете? Разјасните ми то.

— Госпођо! све да сам такав, за каког ме држите, одговорио бих вам, да нико, нити од вашега, нити од мога спола, неје још узимао свога морала за мерило мњењу своме и суду о другима: човек живи, како може, а суди како мора. У томе су у опште недоследни људи, да не поштују слабости, на које сами потичу и којима се користе... Ја од своје стране чувам се колико могу строгости, смешне у човека, а грешне у хришћанина... А што се тиче оног разговора, којег сте случајно чули, и где су моји изрази, као што то обично бива, далеко надмашили мисао: то је увреда, које знам да не ћу поправити никада, али ћу вам је бар протумачити искрено. Свако има свој укус и свој начин, којим појима живот овога света. У том погледу толика је разлика између вас и мене, да смо од првога тренутка једно друго љуто омрзли, и отуда долази горчина оног мога разговора о вама, ма да, и опет вам велим, несам све онако мислио, као што сам говорио. Ви сте сигурно много трпели са жестине мојих речи; али, верујте ми, да сам ја трпео још више, кад сам увидео каку сам голему неправду нанео, неправду, која се не може више поправити.

На ту обрану, више искрену него ли јасну, не добих никака одговора. У том пређосмо преко манастирских развалина и нађосмо се из ненада међу другим ловцима. Када нас угледаше, настаде жагор у густој гомили јахача. Неколико њих одмах окруже госпођу Палмову и чињаше се, као да јој честитају, што је добила опкладу. Она их прими лицем хладним и намргођеним, ошине коња и одјаха напред у шуму.

Међу тим г. Малује дочека ме још с већом пријазношћу, него ли обично, а избегавајући сваки спомен о поводу, којим сам против своје воље доспео у ту ловачку хајку, угађаше ми у свему тако, да сам на брзо и заборавио на ту малу неприлику. Мало за тим дигоше пси јелена, те и ја, како марим за ту мушку забаву, одох за њима, ма да ме она сама не би могла учинити сретним на свету.

Лов се сврши сретно по јелена, а ми око четири сахата пођосмо пут дворца. Када смо у повратку пролазили долином, већ се био ухватио сумрачак и према небу виђаху се јасније него ли дању обриси брежуљака и дрвећа. Сетан, невесео сен спустио се на шуму, а магла означаваше куда тече мален поточић. Ја сам се задубио у расматрање тога призора, који ме сећаше на сретнија времена, кад ал' на једанпут спазим госпођу Палмову крај себе.

— Размислила сам све подробно, рече ми својом обичном напраситошћу, па тако држим, да ви моје незнанство и оскудицу духа презирете више, него ли моју тобожњу разузданост... Вама је мање стало до врлине, него ли до мисли... Неје ли тако?

— Неје доиста, рекох ја, смејући се; неје тако, нити из далека тако. Пре свега реч презирање неје на месту овде. За тим ја не мислим никако, да ви немате знања и духа; на послетку ништа ми неје пречс од врлине, где се намерим на њу, што је веома ретко. У осталом ја сам сав збуњен ради важности, коју ви дајете мојим назорима... То вам је ствар са свим проста! Ево за што марим, а што опет мрзим: врлину, као што сам вам рекао, поштујем као неку светињу; ма да је моја сва у томе, да дубоко осећам неке главне дужности, које испуњавам, кад добро, кад зло, па више не могу тражити ни од другога... Што се тиче мисли, признајем, да ми је и до ње много стало, и да ми се чини, да је живот овај ствар много озбиљнија, него ли да би се смео сматрати као непрестана забава од колевке до гроба. Шта више за умне производе, и нарочито за вештачка дела, заузет сам свом душом својом, па је природно, да ми је мило, кад се могу разговарати о ономе, што ме забавља. То вам је све!

— А је ли баш свакако потребно, да жена, која хоће да је у вашим очима озбиљна и добра укуса, да та жена говори непрестано о занесености душе, о гробљима и о милоновој Венери? Али да, имате право: ја не мислим никада, и када би само један часак мислила, чини ми се, да би полудела, да би ми се глава распукла... А на што сте мислили ви у ћелијци овога старога манастира?

— Мислио сам много на вас, одговорим јој шаљиво, у вече онога дана, када сте ме онако немилостиво гонили, и проклео сам вас у дну срца свога.

— То се разуме, — после удари у смеј, погледа мало око себе и настави: — Да лепе долине, да лепог вечера!... — А прокљинете ли ме и сада?

— Сада бих желео од свега срца, да вас могу чиме год усрећити.

— И ја вас, додаде она.

Ја се поклоним место одговора и опет настане кратко ћутање.

— Да сам мушко, чини ми се, да би постала пустињаком, настави опет госпођа Палмова.

— Ох, да тешке штете!

— Зар се не чудите тој мојој домисли?

— Не чудим се, госпођо!

— Признајте, да се не би ни чему зачудили што би од мене долазило. У вашим би очима ја у стању била све, — све... може бити на послетку и вас заволети?..

— За што не? И ја волим вас овога часа... Ето вам лепа примера, да се угледате у њ.

— Хоћете ли ми допустити, да се пре промислим?

— Не за дуго!

— Колико буде нужно; а дотле да останемо пријатељи.

— Ако смо пријатељи, онда се немамо више ни чему надати, рекох ја и пружим искрено руку малој грофици. Она је стисне с малим заустезањем и ту се разговор доврши. Бесмо на врху брежуљака и мрак се већ са свим спустио. У неколико скокова дођосмо до дворца.

Кад сам из своје собе силазио на вечеру, сретнем у трему госпођу Малујетовицу: — Као што ваља, рече, владали сте се по налогу.

— Строго, госпођо!

— Да л' сте допустили, да вас победе?

— На служби, госпођо!

— Тако треба! Сада је и она мирна, а и ви.

— Амин, да Бог да! одговорим ја.

Вече прође а ништа се не догоди. Ја сам указао госпођи Палмовој неколико услугица, за које ме неје више молила. До два, три пута остављала је игру, те ми долазаше да се отресе лакрдија, које јој долажаху у главу, а када бих излазио из дворане, она би ме испраћала до врата погледом ведрим и срдачнии.

Сада те молим, Павле, мој драги пријатељу, да ми размрсиш прави смисао и моралну страну од ове приповетке. Ти ћеш, може бити, мислити, а и сам бих желео, да је једина пуста машта увећала маленкост свакидашњег живота до толиког догађаја; али ако ти се чини, да у томе, што сам ти приповедио, има и најмање клице какој опасности, или почетак каком озбиљном замршају: а ти ми реци, па ћу раскинути обвезе, по којима би ми ваљало остати овде још за једно десетак дана, и отпутоваћу.

Ја не волим госпођу Палмову, нити је могу, нити је хоћу волети. Мишљење моје о њој свакако се променило: од сада је сматрам као добру женицу. Лакоумна је, и така ће остати до века. Владање јој вреди више, него што се говори; али опет мање, него што мисли она сама. На послетку јој срце и важи и

вреди. Ја сам јој пријатељ, и осећам нешто према њој као да сам јој отац, али нас иначе раставља небо и земља. Грохотом се смејем када помислим, да бих јој могао бити муж; а гроза ме хвата, када помислим, да сам јој љубавник. — Верујем, да у ње има кадшто сена од ћуди, али ни присенка од страсти. Ето ме на њеној полици с другим мајмунима, и ја мислим, као и госпођа Малујетовица, па ће јој то бити довољно. Међу тим шта мислиш ти?

Довршујући ову расправу, која на неким местима заудара веома сумњиво, морам ти, Павле, напоменути још и то, да несам човек сујетан и да сам ти казао сушту истину. Ја мислим, да сујета неје у томе, када ко мисли, да му женска стискује руку а овамо му се стима, него кад се ко поноси успехом, којега никада ни заслужио неје. Увек ми пада на памет онај стари глумац, — човек набрана и богињава лица, ружан и бенаст, — који ми приповедаше, да му је једно вече рекла нека охола госпођа: — „Ох, ти неси човек, ти си Бог!“ Ја сам уверен, да је то била истина. Хвала Богу, најружнији је од свију људи под небом наш пријатељ Г...., члан учене академије, па је ипак доживео ту радост у своме животу, те је чуо једном из женских уста, да је леп као анђео. То је тако било од вајкада и за то је увек у свако време човек сујетан био толико, колико и луд. Сваки ће слепац наћи пса, који ће ићи за њим, па се за то ипак не ће понети тиме.

Лаку ноћ!

(Наставиће се.)

ЧЕМЕРНОМ БОШЊАКУ!

Бошњаче тужни, османски робе!
Пакленог чеда, паклене злобе,
Страшљивче јадни камо ти дика,
Камо ти славни предака слика?
Где ти је храброст, где ли ти снага,
Да срушиш једном косовског врага.
Камо ти слава, где ти је име
За које треба свако да гине!
Сети се једном шта си ти био,
Како л' си крвцу за земљу лио,
А сада шта си? Тирјански слуга,
Ропство и ланци два тужна друга,
У Сарајеву

Свагда те гњече, свуда те гоне
Слобода, знање у мрак ти тоне.
Стреси те ланце а ропство сруши,
Створи слободу скученој души,
Отвори очи, подигни главу,
Погледај других народа славу,
Погледај светлост њине слободе,
Сети се мрачне твоје тегобе,
Пак за то једном покажи и ти
Да си у стању крв своју лити,
И да ћеш раће погинут' славно
Него ли живет' у ропству срамно!

И. Османовић.

КАРМЕЉУК.

Приповиједетка из народног русинског живота

Марка Вовчка.

(Наставак.)

III.

Прве године по женидби бјеше се Кармељ са свијем поправио, замишљеност га мину, жена му биваше из дана у дан све љепша и живљаше с њом као риба с водом. Роди им се ћерка, и све пође како ваља и стара Кармељка говораше да и не жели љепше среће ни себи ни дјеци својој.

Кад на један пут, а Кармељ удари опет у замишљеност. Поче опет клонити се из колибе, поче опет блиједјети и уздисати.

А откуда та невоља? Откуда се поврну? Није ли био срећан и љубљен, није ли могао бити са свачим задовољан.

За чим се то гнао, шта ли је жудио?

И тако су један пут баш сидјели за вечером — онда кад је обично све утишано кад је сунце запало за зелени гај, а звијезде се почеле указивати на небу; онда, кад човјек уморен радњом мисли на одмор, и кад га почињу облијетати мисли и скаске и кад стане осјећати правду или кривду своје судбине — онда су они сидјели заједно и тако се гледали као да нема шта ниједно од њих пожељети; и мало дијете није тражило ништа за своју забаву него је сједећи мирно међу њима само се осмијевало ружичним усницама и веселило их јасним очицама. Кад на један пут некака мисао сневесели и узбуни Кармеља, као да му свијет заклони. Сав се промијени као да се прероди, па изађе из колибе, рекавши: „Врућина ми, хоћу мало да се прођем!“ Мати се узнемири, да то тако некаква болест не почиње. А он је успокоји: „Није, мајко, крепак сам!“ Вјерна љуба питаше га умиљатим очима, а он је у одговор ватрено загрли. Позно се врати кући — већ су и мјесец и звијезде сијале на небу — све село бјеше поспало; заспала му бјеше мала кћи, заспала стара мати, заспала млада љуба — она је стајала на кутњем прагу и погледала га, сусрела га и привила му се, као да га је питала: да л' јој треба живота или смрти, љубави или искушења.

— Драга Маро, одговори јој он, пригрљавајући је, ја не могу сносити људску биједу и сиротињу! Морам ја томе доскочити. Хоћу да поправим стање ово.

И пусти се у мисли и довијања.

Стара мати да се искида. Једнако тражи лијекова, са свјема се договара и плаче, тражи врачара, иде у видара. „Син ми веће, сину ми је веома зло!“ Бјеше са свијем смалаксала, бјеше изгубила сав обичај свој од тешке журбе и немира.

А млада жена Кармељева не кличе ни врачара ни видара, нити се с ким договара, нити се коме тужи. Што јој је на срцу и на души, оно таји за себе, муком мучи и не казује ником. Само што јој с лица мину румењило, што јој пјесме умукоше и што јој се лијепе очи сневеселише.

Људи би помислили да Кармељ не живи најбоље са женом, али тако није: јер ваља их погледати, па би се и слијепим очима видјело какво је ту вјерно и неизмјењито љубљење, и како добра љубав. И имање им је у напретку. Још су добри људи говорили за Кармеља, како је са свим срећан човјек и чудили су се, шта би му као још требало? Свачим га је бог утјешио и обдарио — шта би му дакле још могло требовати? Срећан је са свијем! Тако се срећом још и размазио, те се ачи и луди, само да му се људи чуде. Тако су гдјекоји на вијећу Кармељу у очи говорили. На то све пак није Кармељ одговарао ни ријечи — он је ходио катkад по цијеле дане никоме ни ријечи не прословивши, бринући се и мислећи, па би се часом као из ненада чуо његов глас и пјесма као какво нарицање:

Веле људи да сам срећан, а ја им се смијем,
Јер не знају како често горке суле лијем.
Куд год пођем и погледам, богаташка влада,
Властела се бесна купа у жудњи наслада.
— — — — — — —
О младости, о младости, ти снаго једиња!
— — — — — — —
Аох моје годинице, пусте и неслатке
Кад сте таке, што ћу сада?... буд' те барем кратке.

И нађе се међу људима и таких, који се затрепташе на овај плач и зауставише се зачувши га као давно смишљену пресуду или давно очекивани позив. Може бити да је не један од оних најамника што тјерају тућу невољу пјевајући старинску пјесму „како није ником горе него младом кириџији“ — утишао и вратио се у господареву кућу забринут. Може бити да многи то вече није чуо псовке, нити осјетио грдње, нити смотрио парче хлеба за вечеру одсјечена, него се сјутра дан осјетио чисто

болан, чисто неугодан за своју службу, не мареħи за господарске послове и с очима свијетлим и јасним као да се подмладио и цвијетом процватио.

Може бити да је многи богаташ почувши ову Кармељеву пјесму оставио за пеħ своју небригу и весеље, па погледао свуд око себе и на све стране бринуħи се као свак који је и сувише познат; може бити да их је ту било и таких који су силно благо стекли и силно оптеретили душу своју.

Тако на један пут неста Кармеља из куħе и из села. Нема га један дан, нема други, нема треħи, нема га цијелу недјељу дана. Неста га као воденог мјехура, никоме ништа не рекавши.

Стара мати му само што не изаħе из памети од жалости, од страха и препасти. Иде ħе га тражи као пиле по крајевима и рупама; жена му сједи у колиби као окамењена; а кћи га виче: „тата!“ и запиткује: „гдје је тата?“

— Шта ħемо чинити Маруша! Шта ħе бити од нас! Гдје ħемо га тражити? питаше снаху стара Кармељка.

А снаха јој одговараше: „Чекаħемо га, мамо!“

— Чекати! А може бити, Маро, да њега дослије и на свијету нема!

А Маруша говораше старој: „Оне ноħи, мамо, кад он пође, ја сам зачула, па га упитах. Шта ħемо ми чинити, душо? — А он ми рече: „Не тражи ме, не питај за ме: него ме чекај док не доħем!“

— Е па лијепо! А ми ħемо га чекати! гунђаше стара Кармељиа. А ми ħемо га чекати!

Тако по каткад помисли, како је Кармељ на путу куħи, па погледа на окна, изаħе и на вратнице и обазре се на све стране. Па и онет дани за данима пролажаху, они све чекаху Кармеља, а њега не бијаше те не бијаше!

Тако једаред — а било некако свето, год, што ли — сидјела стара Кармељка пред куħом па гледала на пут, а снаха јој сидјела уз њу, а кћи Кармељева ħеретала и запитала: „Мамо, ти си сад нијема и глуха,“ па повукла матер за хаљину, турила јој сиħане прсте у уста и уши и опет рекла: „Мамо што си сад постала и нијема и глуха!“

Млада се Кармељка час смијала ħерци, а час је чвршħе к себи пригрљала. А к њима бјеше дошао сусјед, поздрави их, па им рече: „Да ли сте чули како се око Црнога Гаја дешавају отмице? Нико туда више проħи не смије!“ Кад је сусјед проговорио: „Да ли сте чули?...“ стара се Кармељка сва стресе, а кад он даље спомену Црни Гај, она га и не слушаше. Црни

је Гај далеко, у другоме срезу, и Кармељ нема шта тамо чи нити мишљаше стара, макар да она сама не би за главу умјела казати, чега ради би Кармељу било вриједно изгубити се и у своме срезу, нити због чега је она мислила да он тамо далеко нема шта радити. Престане дакле слушати сусједа, па се на ново загледа на пут. А лијепе жалостиве очи млађахне Кармељке не одвајаху се од сусједа, него се жудно бјеху упиле у њ и очекиваху да прогутају сваку ријеч његову.

А сусјед приповиједаше: „Ето похарали дућанџије, похарали властелу. Само је чудо....“

— Какво чудо? упита млада Кармељка.

— Чудо, проговори сусјед сједајући на клупу, што тамо никога не сијеку и не убијају, само му узму што нађу, па га пусте слободна, ако је богат; а ако је сиромах, не дирају га никако. Тако, причају, ишао један сиротан, па се сусрео с њима и насмијао им се: Ето, видите, проговорио им он, ја се вас јунака не бојим. Од голоте тврђег града нејма. А ево вам живота, па ако вам је воља, убијте; ако ли не, пуштајте ме час прије, да ме домаћин код куће не кара.“ Онда се, кажу, јавио њихов атаман (харамбаша), дао му шаку новаца, па му рекао: „Пођи с богом, пријатељу!“ и онда га је заједно с цијелом дружином нестало у шумском густишу.

Млада Кармељка не рече на то ни ријечи, него само поблиједје као крпа и пољуби своју малу ћерку која се бјеше у њезиним рукама умирила слушајући шта се то прича.

(Наставиће се.)

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

(Наставак.)

V.

Кад запалимо газ, који ветри кроз малу стаклену цев, то смо запалили управо такав газ, што светли у великим варошима; али овај газ не светли тако, као обични светлећиви газ, него гори са плаветникастим пламеном, као спирит. У томе пламену нема угљена, што га има у светлећивом газу. Огледамо ли дакле опит и пустимо ли мало дима од цигаре у пламен, то ћемо одмах опазити, како ће пламен да засветли.

Али и ако није пламен водиков тако светао, и пак је врео.

Ако је струјање само мало јаче, то ћемо моћи стаклену цев, коју с почетка ваља повлачити мало амо тамо по пламену, држати у њему, па ћемо омах опазити, да ће стакло омекшати, да ће се моћи растезати и савијати, тако да можемо праву стаклену цев савијати како нам је воља и истегнути је. — Топлота малог пламена је довољна, да се стакло растопи, што при обичноме пламену не бива.

Имамо ли парче платинене труди при руци, онда ћемо моћи посматрати особит призор. Угасимо ли пламен и пустимо ли да газ јако струји на поље, то нам ваља платинену труд држати само у водичком газу, па ћемо одмах видети, е се труд зажарила и при том газ по ново запалио. — Елем у боци водика и у парчету платинене труди, која се може добити код сваког механичара, имамо особито паливо, при којем се можемо уверити, како хладни водички газ тако утиче на парче хладне платинене труди, да се ова зажари и да се најзад и газ запали.

Ево како се може да растумачи тај поступак.

Платинена труд је особито фино раздељена маса метала платине. Тај фино раздељени метал усиса у обичноме стању необичну масу ваздуха у себе, која је веома густа у међини труди. Но по што згуснути ваздух има у себи кисика, а метал се платина не спаја лако с кисиком, то ће водик који струји у нутра у труд наићи на силан кисик, с којим се може да споји. — Познато нам је већ, да се при сваком кисичком споју развија топлота. Спајање дакле водика и кисика, које постаје у труди, образује топлоту, па ако и даље траје, топлота та толико повећа, да се труд зажари. Да зажарена труд одмах запали водик, лако се може увидети.

Кад запалимо водички газ, онда опажамо, да он не гори у боци, него истом онда, кад изиде на поље и кад се дохвати ваздуха. Из тога се може видети, да водички газ гори само онде, где има иисика, као што је то у ваздуху, или правије: водик сагори, спојив се са кисиком. —

Шта бива из отог споја?

И то ћемо одмах видети.

Кад се подржи над малим пламеном подебела чаша, која је са свим избрисана сухом крпом и с поља и из нутра, и то да дође дно чаши горе, а пламен да је у нутри, као пламен од лампе што је у цилиндру. После неког времена спазићемо, да чаша из нутра посукне, као да смо подухнули у њу. Чаша се у нутри овлажи, а са ваљаним оправама можемо и дотле дотерати, да се капље прикупе и да најзад почне вода из чаше да се слива.

Од куда је та вода?

Вода је та од туда, што се водик спојио с кисиком ваздуха. Елем при згоревању водика споји се овај с кисиком и образује в о д у.

VI.

У прошлом смо одељку показали опитом, како се вода образује, или правије, како се може вода правити. То бива, кад се водик сагори у ваздуху, који има у себи кисика; водик се споји с кисиком и из обојих постане вода. Вода би та била одмах видљива, кад је не би жар пламена претурио у пару. Тек кад се та пара сталожи у унутарњој површини чаше, појави се она у капљавом стању и постане права вода, која по природи својој није нимало другојачија, него што је и сва остала вода на свету.

При томе занимљивом опиту можемо управо видети, шта све може химија да уради, или правије: можемо посматрати, у чему је управо главна мајсторија химије. Она се састоји у р а с т в а р а њ у и с к л а п а њ у тела.

Пре свега смо у својему опиту растворили воду у боци. Разделили смо обадва састојка њезина; кисик смо пустили, да оде цинку, а водик пустисмо, да изветри на поље. Тиме је поништен један део воде. Ко има врло осетљиву вагу и постави ли боцу на њу, он ће опазити, како боца постаје све лакша и лакша, што више газ излази на поље. Ко уме да одмери веома тачно, колико високо стоји вода у боци, тај ће помоћу добрих направа опазити, да воде у боци све више и више нестаје. Дакле у боци се вода раствара. Но запалимо ли водик и подржимо ли, као што смо већ показали, над њим чашу једну, то ћемо тиме извести другу мајсторију химије. Вода се опет састави, склопи. За то се узме водик из боце, а кисик из ваздуха, и од туда постане исто онолико воде, колико смо је уништили у боци. —

Прави химичари имају за то особито фиких оруђа и могу сваком, ко хоће да се увери о томе, да докажу, да се ни најсићушнији атом воде при томе не изгуби, него исто онолико воде, колико се раствори у боци, исто се толико воде образује при згоревању водика.

Ама с водиком можемо огледати још и друге, веома занимљиве опите. Водик је ваздушна врста, која је чстрнајест пута лакша од обичнога ваздуха. У обичном се дакле ваздуху пење водик у вис. Кад дакле танку цев од гута-перке превучемо преко мале стаклене цеви и пустимо да газ јури јако на поље кроз

цев од гута-перке, па крај од оте цеви загњуримо у обичну воду сапуницу, то ће од туда постати мехури од сапунице, као што их оно деца праве за себе ради забаве. Сваки таки мехур је напуњен водиком, и како је водик сила лакши од ваздуха, то ће се мехур подићи у вис до саме таванице, а у слободну простору тако високо, да ће га нестати из очију. У такој играчки имамо праву слику балона. — Балони су исто тако напуњени водиком. Што су већи, то им је већи и напор, к јим стреме да се попну у вис, и с тога су велики балони у стању, да понесу у вис велике терете, н. пр. лађицу пуну натучену људи. — Водиком напуњен мехур није дакле ништа друго, него мален балон.

Доближимо ли свећу таквоме мехуру од сапунице, то ће се он запалити с лаким праском. Начинимо ли такове мехуре одмах с почетка, док још има у боци обичнога ваздуха, онда ће бити у мехуру смеса од водика и обичнога ваздуха, која се каже праскави газ, па запалимо ли таков мехур, што лети по соби, то ће се он распасти с таком силном праском као да смо малу пушку избацили.

Али не само за пуку играчку може се употребити праскави газ, него смеса чиста кисика с водиком, из које се управо састоји праскави газ, кад се запали даје тако голему жегу, да у пламену томе изгори комаће челика и гвожђа као ништа, најчврше ствари и сам креч, почну се у њему топити.

Туримо ли у пламен таког смешаног газа комад креде, то се креда у њему усија и распростре тако јасну светлост, да нам скоро засену очи, као оно од сунчане светлости, — Мимо електричну — светлост праскавога газа је најјаснија, што се може произвести вештином.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Јелисавета кнегиња црногорска. Драма у пет делова написао Ђура Јакшић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.

(Наставак.)

Да је умна влашка кнегиња пре проучила chants nationaux serbes него што је писала femmes en Orient, тешко да би осу-

дила источњаке због суровог поступања са женама ил' би бар Србе опростила од прекора. Имају до душе и у народним песмама нашим прилике, које би отменој упознавалици садањег истока са западом још увеличале прекор у место да га ублаже; доста је само да покажемо на Дуку Херцеговца и његову дивљачку освету неверној жени. Но да је обудварана списатељка проучила Бановић Страхињу па да се уверила, да таком нежном па ипак поносном поступању према женској глави нема пара у свима романима и баладама швалерског доба удворног запада; па да је прочитала „смрт Омера и Мериме," којима је љубав, ма да су им имена турска, ипак чисто српским значајем својим чистија и светија од љубави Ромеа и Јулије што се више заљубише по лепоти и младости него по душевној неразлучности; па да је на послетку уочила сиротицу Косовку; како се у очи видов-дана прстенује с најлепшим јунаком и војводом најкрасније војске, па како после, кад га изгуби, показује, како би га вредна била: — зацело неби споминьала изреке садањи Црногораца: „наше су жене наше муле!"

Песничка вредност Косовке девојке надмашује накићенију њену премицу, ил' управо противницу, девојку Орлеанку: Ова ствара погибију, она оплакује; Орлеанка задаје ране, али не оне невидљиве ране што би доликовале особитој девојци да их задаје, она не сече очима, не пробада погледом, не обара осмејком и уздисајем — Шилер као да је осетио тај недостатак у историјском облику Јованке Орлеанке те је гледао да га попуни несентименталном жицом у карактеру своје јуначице, која врло невероватно одудара од остале тканице, — она задаје ране бритком ђордом, обара копьем и доратом, — а Косовка девојка, она лечи ране, повија их ткањем руку своји, испира их водом из кондира златна, а залаже рањенике лебом самомешеним и причешћује рујном сузом свога рукосада.

Како пролази Орлеанка? Крвници је увате и спале је на ватри, јер онда су тако радили с вештицама. Ал' она бар зна за што тако пролази; она умире с уверењем, да је својим убијцама веће јаде задала и да ће им и својом смрћу можда већма наудити него угодити, оставивши народ на путу ослобођења.

Како пролази Косовка? У онај исти ма кад се пригиба да повије љуте ране добром јунаку, прими од истог јунака самртну рану у срце, прима последњу потврду пропасти свију они, што за њу беху и род и народ, и срећа и живот. Па шта је тако тешко скривила? А како да није скривила! Како је смела помислити, да ће она бити најсретнија девојка на свету, љуба Ми-

ланова, снаја Иванова, а кумица Милош Обилића? Како се смела заносити у то блаженство у часу, кад јој народ пропада? Казна је њена само одсевак њене кривице у огледалу судбине.

Орлеанка је трагична и за трагичну јуначицу по уобичајеним појмовима згоднија, него што би била Косовка по народном преданију, јер Орлеанка је *лично* трагичнија од несуђенице Милана Топлице.

Ал' и Косовка је трагична, она је *народно* трагична и у том погледу трагичнија од Орлеанке. Она у пуној свести преживи пропаст народа, ал' та се пропаст пред нашим очима баш у њој збива, у њеној души, па кад оно каже:

Да се јадна за зелен бор ватим
И он би се зелен осушио!

то се зове више нег' умрети, то се зове двапут умрети, једаред као Српкиња, као Косовка, а други пут као девојка, па још прву и мучнију своју смрт гледати својим очима!

Но Косовка девојка ипак није за јуначицу трагедије. Она не ради, она се не бори, у њој се само огледа сва радња и сва борба, која се око ње збива. Драма је већ по себи огледало живота, па кад би у место простог, тврдог и равног огледала мушке радње узели још једно огледало, — и то још огледало, истина по себи светло и чисто, али у тренуту огледања посукнуло надајем свога осећања ил' усталасано примањем живе слике, — те у њему ватали слику из првог огледала, тиме би се слика само ослабила. То друго огледало подноси само поред првог, да кад засену очи од светлости првог озрцавања, да се одморе настављајући гледање исте слике у слабијем сјају другог огледала, — одсевак мушке борбе у женској души.

У најбољем случају могла би Косовка бити средиште какве алегоријске драме или још боље какве слике, као што је чермаково „робље." Да је наш Јакшић у згоднијим приликама, било би овде на месту препоручити њему тај предмет, који би му се у осталом сам по себи препоручио. Но чини ми се, да неће бити на штету достојанства народнога песништва, ако се тог облика лати Стева Тодоровић, који се већ од неког доба бави сликовањем народни песама.

Запитаће ме ко: па на што толико речи о Косовци, кад на послетку није за трагичну јуначицу?

Баш зато што није. Морадох узети један облик из богате женске галерије народног песништва, који је по мом осећају најближи узору Српкиње, па тим узору и жене, како би се до-

казало, да жена, ако је права, узорита жена, није за јуначицу трагедије, па ма иначе била на највишем степену песништва па и саме трагичности.

Но имају у ризници нашег народног духа много згоднији облици за трагичне јуначице од Косовке девојке. Само што су ти облици тим даље од узора жене што су ближи трагичним јуначицама.

Нема песника, нема народа у историји света, који би имао међу створовима свога духа тако силовите женске карактере, тако размакнуту скалу женске душевности, као што је има Србин у својој песми. Између Косовке девојке и мајке Јевросиме до мајке „дјетета Јована," која убија свог јединца сина најгрозовитијим мукама, само да се може рахат љубити са дивским старешином, стоји читав свет женскога срца, и проћи тим светом значи проћи од рајског врхунца, од божјег престоља па до најдубљег пакла тог неизмерног срца. У тим пакленим дубљинама леже најцрњи, ал' и најзгоднији облици за трагичне јуначице.

Камо сте се српске драматисте, који се радо бавите са јуначицама, ко је јунак, да сиђе у тај пакао, па да изнесе једно тако страшило свету на видик, на светлу позорницу, као Иракле Кервера? Пред таким јунаком морао би се Еврипиде поклонити.

Шта је његова Медеја према црној мајци дјетета Јована? Шта је Клитемнестра према љуби војводе Момчила? Да и не спомињемо младе Павловице, да и не спомињемо љубе Дуке Херцеговца, да и не спомињемо Страхиња Бановићке!

Но то већ не да нису женски облици према општем значају жене, те већ прелазе ограду и мушке прегалости и смелости у злој намери, то су већ авети, страшила, зверови.

Но и та је претераност значајна.

Као што је потурченјак гори од Турчина и као што је сваки одметник жешћи гонитељ свог пређашњег уверења и друштва, тако исто одмет-женскиње: отиснула се из тишине свог женског живота, ал' тако се силно отисла, да се није могла зауставити у кругу мушког деловања, већ излети осим сваког човечијег домата, улети међу зверове и вукодлаке.

Но улети и међу најврсније кандидатке за трагичне јуначице, ма да с овако апсолутно црним образом, као што их народ у својој неумитности изводи пред суд вечности, не могу изаћи на позорницу, ал' са додатком неке светлости могле би приказати појаве, према којима би се изгубиле све досадање и незнабошке и хришћанске заблуднице.

Биле би трагичне јуначице, но неби биле — жене; и тако видимо и по досада створеним облицима трагични јуначица у свет-

ској књижевности и по онима, које би се у нас још по народној основи могле створити, да је женска глава што је ближа трагичним јуначицама, тим је даља од жене; а што је ближа жени, тим је даља од јуначица трагедије.

(Наставиће се)

ПОДЛИСТАК.

БИЉКА ИЛИ ЖИВОТИЊА?

Лајик разуме под животињом птице и четвороножне животиње, а под биљем разуме висока дрва или у опште рашће, које може да види очима и да опипа рукама. У самој ствари прешли су ти појмови из обичнога говора у природне списе оних времена кад не бејаше ни појма о инфузоријама, ризоподама и другим ситним животињама. Аристотело мислио је да су ситне морске животиње — које су њему биле познате — граница међ биљем и животињом. При опису њихових особина он је се вазда држао три знака која су важила за животињу. Животиња осећа, није везана за земљу и употребљену материју избацује на поље. То су та три знака, по којима је Аристотело разликовао животиње од биља.

Од ових знакова најпре је пао други, јер доста високо организоване Асцидије, које су сродне шкољкама, утврђене су за земљу. Још јаснији доказ били су корали, кад су и они уведени у ред животиња (1744). Трећи доказ паде такође јер многе биљке луче на листу и плоду восак и смолу. Овоме знаку придаје се још један, који се много и много употребљавао а тај је, да животиње узимају тврду храну једним јединим устима, а биљке узимају течну храну неопредељеним бројем органа. Противу овога беше понајпре једна животиња (Rizostoma Cuvieri) из групе зракара, а класа Акалсфе (медуза). Та животиња има две стопе у пресеку, живи у средиземном мору и нема једна уста но безброј отвора и канала у својих осам кракова. Ти канали спајају се један с другим и воде у желудац. Састав ових животиња исти је као и других из ове групе које пак имају само једна централна уста — и та воде у желудац. Осим тога има још многих инфузорија и паразита који живе у утроби — немају уста — дакле само течну храну узимају.

Даље је тражена разлика у томе што се животиње хране органском а биље неорганском материјом. Та је разлика у целоме добра ал' не важи за све случајеве. И ако не гледамо на то што животиња потребује воду и ваздух као и органску храну — има много биљака које не само на но

и од других биљака па и самих животиња живе. Такве су гљиве, а од фанерогама не само оне које о туђем трошку живе и што их виђамо по дрвима, но има и других од тога рода које су тек доцније откривене, и које се хватају својим кореньем за корен других биљака.

Хемија, која је узета да пресуди разлику између биљака и животиња, није такође готово ништа успела. Лине заведен коралима — у оно доба кад су и они уврштени у ред животиња — мислио је да је сав креч животињски производ, те тако је више биљака које у себи много креча садрже, назвао животињама. Доцније је узета као разлика једна материја — целулоза — коју само биљке имају а животиње не — ал Асцидије имају такође те материје, дакле и та разлика пада.

Из овога видимо да у њиховоме органском строју нема разлике, т. ј. нема разлике по којој би распознали биљку и животињу. Да пређемо њиховим спољним животним појавама.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Богољуб Петровић оглашује, да хоће да изда „српске народне пјесме из Босне и Херцеговине. Јуначке пјесме старијега доба.“ У овој збирци биће шездесет и једна песма, које су све непознате и нове. Књига ће изнети до 46 таб. на осм. и биће готова до половине маја о. г. Скупљач на сваки 10 књига добива на поклон једанаесту. Уписници из кнежевине Србије нека се шаљу уредништву „Србије“ у Београд. Из Срема, Бачке и Баната уредништву „Заставе“ у Новом Саду. Из Хрватске „Заточнику“ у Сиску. Из Босне, Херцеговине и Далмације издаваоцу у Дрниш, у Далмацији. — За Турску и Србију цена је књизи 20 гр. чр. За Аустрију 2 фор а. вр. Новци се полажу кад се књига прими.

Препоручујемс ову књигу пажњи нашег читалачког света.

* „Венац“ јавља да је ових дана изашао: „Рад југославенске академије знаности и уметности. Књига X. У Загребу 1870. Стр. 263.“ У тој књизи су две велике повеће расправе: о Маркантуну Доминису, Рабљанину, од С. Љубића. Богомили и Патарени од дра Фр. Рачкога. Животопис М. Доминиса, тога онога доба (1560 до 1624) врло ученог богослова, канонисте и природњака, пређе сењскога владике, онда сплетскога митрополита, израђен је по изворима до сада необделанима по највише млетачкима и француским. Ови се извори штампају у II. књизи „Старина,“ које академија издаје. Другом се расправом завршују истраживања о Богомилима и Патаренима. У овој се књизи расправља о верозаконској оцћини ове следбе, и то о та питања: наука о богу, свету, човеку и спасу,

даље о цркви и црквеним обредима, о животу чланова општине, о светим књигама и најпосле о положају општине у хришћанском свету. За ову је расправу писац унотребио неке, до сада непознате рукописне изворе, а како се он послужио и словенским споменицима: то су овом расправом на видик изнесени нови резултати, који се бадава траже у списима о Патаренима и Митарима, које су Немци, Французи и Талијани о западном огранку ове следбе до сада обел данили.

* — Руска књижевност. — Браћа Салајевљева у Москви приредили су ново потпуно издање дела чувеног писца рускога Тургењева. — У Москви је изашао хисторични роман под именом „Борис Годунов и Русија у XVII. веку.“ — „Турција и Јегипет у 1831 и 1832 год.“ зове се књига, коју написао Н. Н. Муравјев. — Н. Дубровски у Москви издао је књигу под насловом: „Верба“ описујући у њој врло занимљиво и наводима из повеснице светковине цветне недеље у Русији.

* У новије доба појавила се у критичкој књижевности руској списатељка гђа Цебриковљева. То је први појав да се међу руским женскињама такав критички дар указао. — У Петрограду умрьо је писац у политичкој струци В. Ф. Рач, који је написао више знамених дела. Међу овима је: „Возсоједиеније унијатов при императорице Јекатерине II.,“ „Пољскаја емиграција“ и „Свједјенија о пољском мјатјежје 1863 года и сјеверозападних губернијах.“ — Изашла је књига: „Историја социјалних систем древности.“ — Професор права на свеучилишту у Одеси Леонтјевић издао је важну књигу: „Историја рускаго права.“ —

* — Пољска. — У библијотеци пољских писаца, коју издаје Брокхауз, изашло је ново потпуно издање „Дела Адама Мицкијевића.“ У тој библијотеци су до сад 59 свезака, и у њој су списи Мицкијевића, Словацкога, Чајковскога, Красинскога, Норвида, Госљавскога, Витвицкога, Ујејскога, Гасинскога, Захарјашевића, Њемчевића и других.

* Гарибалди је издао још један свој роман под именом: „Кантони, добровољац“ У том роману слави Гарибалди дела добровољаца, који су одликовали се за време војне при ослобођењу Рима. А и у њему напада немилосрдно клирикалце.

* За љубиоце народног песништва занимљива је збирка „народних јужних руских сказка“ изданих J. Рудченком.

* J. Година — Врделски, писац словеначки, приправља за штампу опширну повесницу Трста и околине му и то на словеначком језнку.

* „Словенски народ“ доноси превод из Хохолушкога хисторичне приповетке: „Харамбаша.“

* Од младога писца Гирзе изишло је неколико глава од романа „Стараја и јучаја Росија“ још пре две године и сада се на ново издаје.

* У Кракову излази дело „Библијографија пољска у XIX. столећу.“

* У Берлину је изашло треће издање књиге: Vergleichende Grammatik d. Sanskrit, Sind, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen u. Deutschen.

* У штампарији Л. Хартмана У Загребу изашла је „Енциклопедија право — и државословних знаности. Саставио д. Мирко Микулчић. У 8-ни 40 стр. Стоји 30 нов.

* Чешки лист „Весник библиографички“ пише, да владика ђаковачки даје преводити из „Словника научнога“ све чланке, што се тичу Словена. Ти списи ће под управом дра Фр. Рачкога штампати се накладом хартмановом и први свезак „Словени у опће“ већ је у штампи. У њима ће бити повеснница државна, културна, статистика и етнографија свих словенских племена.

ГЛАСНИК.

* У Нерчинску, у Русији, умрьо је Чернишевски, чувени писац руски и нихилиста. Међу његовим делима најзнаменитије је „Что дјелат“ роман, од којега смо и ми донели један одломак у прошлој години под именом: „Особењак.“ По што је Чернишевски био заклети непријатељ садањој влади и уставу управном у Русији, то буде у Сибирију прогнан, тако да се он може назвати мучеником своје идеје. Што је код њега још најважније то је, да он није само писао и говорио, по је онако исто и радио као што је писао и говорио. Да у доказ томе наведемо само један пример. Чернишевски је заслуживао својом писалачком радњом сваке године хиљадама рубаља а није трошио само неколико стотина а све остало давао је сиротињи, већином сиромашним ђацима и на друге благотворне цели. То је био човек. Таквих људи треба и Русима и нама осталим Словенима пак да се и ми једном уздигнемо повесници на површје а да не будемо вечито талог њезин!

* Прошле године у децембру месецу умрьо је у Карловцу Винко Пацел, писац хрватски, члан југословенске научне академије, тајник у одељењу владе за просвету и наставу. Пацел је уређивао неко време „Невен“ и „Јадранске виле“ и особито писао на пољу филолошком; превео је извештај о стању Хришћана у Турској од Бланка; надгледао је српски превод у збирци словенских песама, које је пре 1848. у Бечу издао пољски композитор Кочишински.

* 26 (14.) марта умрьо је у Тјешину, у Слеској, Михајило Мирослав Хоџа, чувени словачки родољуб и писац.

* Јануара 31. о. г. умре у Орану, у Алгиру (у Африци) Никола Чупић, српски тобџијски капетан, унук Стојана Чупића „змаја од Но-

ћаја.“ Он је оставио 3000 дуката на фонд, из којега да се расписују награде за научна и морална дела.

* Познати француски научењак Убичини, писац многих учених дела о јужном Словенству, наишао је у царској књижници у Паризу на изворну копију савеза и пријатељског уговора међу Карлом из куће Валоа и послаником српског краља Уроша II што је утаначен 3 априла 1308. На препису том је написан месец декембар 1313. Урошеви посланици беху: Марко Лукари из Дубровника и Тривун Михајловић из Котора. Урош је пристао 9. јула 1309. на услове савеза и потписао се: „Rex Croatiae, Diocliae, Serviae ac Rasoie et dominus totius maritimae regionis,“ те се обећао да ће помоћи Карлу Валоа, само да добије цариградски престо. Карло пак обвезао се, да ће ако добије престо, неке земље Урошу уступити. Реч је такођер о некој удадби урошеве ћерке „царице.“ Један препис овог важног, до сада са свим непознатог документа, налази се и у Београду.

* Царска књижница у Петрограду утемељена је г. 1795. под царицом Катарином II. Г. 1810 прогласио ју је Александар I. јавном књижницом. Од тога времена умножила се она у велико те има у њој 1,150.000 књига, 35.000 рукописа и 85.000 бакрореза; ово књижевно благо и величанствене зграде, у којој се чува, стоје неколико милијуна рубаља Ту има: рукопис светога писма из Синаја; старојеврејски рукопис Караита, који је купљен за 100.000 рубаља. За саму књижницу познатога љубиоца књига грофа Сухтелена дала је руска влада 100.000 рубаља а старословенске рукописе и књиге професора Пагођина и грофа Толстога прекупила је за 300.000 рубаља.

* Од 1858 постоји у Москви „Славјански благотворителни комитет,“ коме је цел, да подиже просвету у земљама западних и јужних Словена, особито онде, где нису довољне домаће силе. О задатку пододбора дознаје се из извешћа, које је поднео тајник му г. Н. А. Попов главној скупштини, што је 11. декембра п. г. држана под председништвом М. Н. Пагођина у присуству 62 члана. Доходак је друштвен износио лане 9280 рубаља и 8 коп, Отуда се трошило на стипендисте друштвене између јужних Словена (3304 р. 50 к.) т. ј на младиће, који се уче на свеучилишту и другим учевним и уметничким заводима у Москви. Стипендисте су по највише Бугари и Срби. Даље је послао одбор у земље западних и јужних Словена на потпору школа и књижевности 2800 р у Праг за прослављање успомене Јана Хуса 1027 р. за исто прослављање одређена је стипендија „витлејемска“ са 200 р. Осим тога разаслао је одбор руских књига разним заводима и друштвима с којима у свези стоји. Одбор иде на руку и оним младим Словенима, који би ради били изучити руски језик.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЗАО ДРУГ. Приповетка за српску младеж од Петра Деспотовића. (Оценила и наградила „Матица српска„) У Сомбору. Тискано код Фердинанда Битермана 1870. Стр. 59. На 16 ни. Стоји 15 новч. а. вр.

РАЧУН О ПРИХОДУ И РАСХОДУ ЗА ТРОШКОВЕ МАГИСТРАТСКЕ РЕШТАУРАЦИЈЕ год. 1869. Платонова штампарија у Новом Саду 1870. Стр. 12. На 8-ни.

У СТАРОМ МАНАСТИРУ, роман П. Перета, превод с француског. У Новом Саду у штампарији Игњата Фукса. 271 страна. Цена 50 новч. а. вр. На 8-ни.

ВАРТОЛОМИЈЕВСКА НОЋ, оригинална историјска приповетка од Мите Поповића. У штампарији Игњата Фукса у Новоме Саду. Стр. 148. Цена 30 нов. На 16-ни.

РЕЧ, коју је говорио на светог Саву 1870. године приликом светковине у полугимназији неготинској С. Ј. Никетић Трошком Стојана Х. Станковића и Пере Милосављевића грговв. Негот. У Београду. Штампарија Николе Стефановића 1870. Стр. 13 На 8-ни.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Нова звијезда. (1862.) Песма Ог. Утјешеновића – Острожинског. — Мала грофица. Написао Октав Феље. (Наставак.) — Чемерном бошњаку! Песма Игмановића — Кармељук. Приповетка из народног русинског живота. Марка Вовчка. (Наставак.) — Нешто из химије. (Наставак.) — Књижевност: Јелисавета кнегиња црногорска (Наставак.) — Подлистак: Биљка или животања? — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 9. У НОВОМЕ САДУ 30. МАРТА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ПРОКЛЕТО ПРОЉЕЋЕ.

Из француског по П. Ј. Беранжеру.

(Maudit primtemps.)

Гледасмо се с нашијех прозора
Симо тамо ове дуге зиме.
Љубисмо се, не познавасмо се,
Среташе се зраком пољубљаји.
Сретни бисмо док липа не листа,
Гледајућ се кроз њезино грање.
Ти дрвећу сбе сјену донашаш;
Ево т' опет, пролеће проклето!

У лиснатом липовоме грању
Свог анђела изгубих подобу.
Ту је виђе гдје за циче зимске
Бјелом руком голубове храни;
Бијаху нам љубави знамење.
Ништа љепше од бијела снјега;
Ево т' опет, пролеће проклето!

Ти си криво што се не видимо
Кад се јутром из ложнице дигне,
Свјежа ка но слика зоре рујне
Кад отвара младом дану врата.
А вечером могох бесједити:
Сад је моја на починку звјезда,
Сад почива, жижак јој се гаси;
Ево т' опет, пролеће проклето!

Зимску слоту моје срце жуди;
Благо мени кад настане зима
И посипа прозор ситна крупа,
Да од стакла звонке одскакива.
Шта ће мени твоје царство старо,
Твоје цвеће, лавор, дуги дани?
Смјешења јој милог видјет не ћу;
Ево т' опет, пролеће проклето!

Ог. Утјешеновић—Острожински.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Фељ.

(Наставак.)

VI.

7. октобра.

Драги мој Павле, срце ме љуто боли што ти тугујеш. Допусти, да ти рекнем, да баш по твоме писму болест твоје врле матере не мора бити опасна. Знаш и сам, да јој то долази готово сваке зиме и да увек прође без опасности. Молим те дакле да се умириш и да се не плашиш.

А сада би ми, пријатељу мој, ваљало твоје нарочите жеље, да би смео мешати своје мале јаде с твојом озбиљном бригом. Као што си се домишљао у својој мудрости и пријатељству, беше збиља настала нужда, да ме листом, што га примих, више тешиш него ли светујеш. Срце ми је узнемирено и што је још горе по мене и савест ми се узбунила, а ја овамо мишљах, да чиним своју дужност. Да ли сам појмио добро или зло: о томе ћеш ти судити. Боже мој, колико пута, са свим лудо, завидим онима, који без домишљања и без борбе само по животинском нагону иду за оним, што их привлачи и што их одбија! Колико муке задаје савест свакој по природи својој поштеној души, која се не управља по неким сталним начелима и не упире о писану веру!

Враћам се на свој положај према госпођи Палмовој, настављајући, где сам престао у последњем писму. Сутра дан после оног нашег разговора трудио сам се колико год могох, да се наши међусобни одношаји одрже на ухваћеном темељу пријатељства; јер то беше, по мом мишљењу, једина врста споразумљења, која се могаше желети између нас. Тај дан чињаше ми се још, да је жива и несташна као обично: једино у гласу и погледу јој, када би са мном говорила, као да је била нека озбиљна благост, која се не подударашe с њезином познатом ћуди; али после неколико дана, ма да се ја несам ни у длаку променио у своме владању према њој, морадох ипак приметити, да је госпођа Палмова нешто невесела и да јој неке незнане слутње навлаче облаке на чело јој. Видех, где се играчи не могу да начуде растресености јој: иђаше до душе и сада вртлогом играња, али му не беше више на челу. У сред котрљанке учинила би се на једанпут уморна, извила би се из руку свога играча и села би у какав угао смутна и замишљена. Кад би опазила да уз мене има пра-

зна наслоњача, она би се бацила на њу, те би преко лепезе почела са мном какав чудан разговор, као од прилике овај:

— Ако не могу бити пустињакиња, а ја се могу покалуђерити.... Шта би сте ви рекли, да одем сутра у манастир?

— Рекао бих, да ћете прекосутра изаћи из њега.

— Ви дакле не верујете ни мало мојим намерама?

— Када су тако неразмишљене — не.

— По вашем мишљењу ја да како само што лудо могу одлучити.

— По мом мишљењу ви играте котрљанку дивно. Кад ко игра као ви, то је вештина и скоро врлина.

— Зар се пријатељима ласка?

— Ја вам не ласкам. Из мојих уста ви још несте чули речи, која не би била добро промишљена и која не би казивала моје праве мисли. Ја сам, госпођо, човек озбиљан.

— Али као да сте само према мени. Мени се чини, да сте наумили, да ме наведете, да тако исто омрзнем смејање као што сам га пре радо имала.

— Ја вас не разумем.

— Како вам изгледам вечерас?

— Дивно.

— То је сувише. Ја знам да несам ни мало лепа.

— Ја и не велим, да сте лепи, него само да сте пуни миља.

— У добри час. Ја то осећам, па тако мора да је то истина. Удовица малабарска заиста је лепа.

— На сваки начин; радо бих је видео на ломачи.

— Да шњом заједно изгорете.

— Погодили сте.

— Хоћете ли скоро одлазити?

— Од недеље, која прва долази.

— Хоћете л' ме потражити у Паризу?

— Ако ми допустите...

— Не, никако вам не допуштам.

— А као за што?

— Прво и прво, што се не мислим враћати у Париз.

— А, то је већ довољан разлог! А куда мислите ићи?

— Не знам. Би ли хтели са мном пешице путовати?

— Драге воље! Кад ћемо узети пут под ноге?

И тако даље. Не ћу да те морим, драги пријатељу, описујући ти једну дванаестину оваких и овоме подобних разговора, којих од једно четири дана навалице замеће госпођа Палмова. То је било с њене стране неко усиљавање, да тим обичним разго-

вором дође до поверљивог разговора, а ја сам опет од своје стране гледао, да јој не дам прекорачити граница тог обичног разговора и да се као момак не дам избацити из седла. То беше она опазила и смејаше се често, а и срдила би се катkада, чудећи се, како је између нас озбиљност прешла на једанпут на њезину страну.

То ново владање јој не могаше измаћи пажњи зависна света, који мотри сваки корак мале грофице, тим више, што је она то износила простодушно и безазлено као дете како. Опазила би катkада, да је мени неугодна она радознала пажња, коју би владањем својим повукла на нас, па би рекла: — Ја вас срамотим, е, па због, ја вас остављам! — а ја је не бих задржавао, јер ти знаш, све да ти и не кажем, да ми је ишло у смер, да је колико више удалим од себе, а да је не увредим. Ја и сада не знам да л' сам могао што боље изумети, особито како ово владање моје неје уродило очекиваним плодом. Кад би ме ко други у овом погледу пресуђивао, ја бих могао у своју обрану рећи, да ми се ваљало свом снагом борити, да ми срце не подлегне чарима те младе жене, која ми је свакада на по пута у сусрет излазила.

Долазим да опишем призор, који учини крај тој борби.

Господин Малује и жена му давали су у почаст одласку своје кћери и мужа јој свечану игранку, на коју су позвали били целу околицу на десет миља на далеко. Око десет сахата беше велика дворана при земљи пуна света. Убаво беше гледати лепо одело, јарку светлост и мирисаво цвеће. Када сам хтео да уђем у дворану, изађе преда ме госпођа Малујетовица, узе ме за руку и одведе мало на страну: — Мој драги господине, рече ми она, зло је! — За Бога, шта се то догодило? — Ја све не знам, ал' вам само толико кажем, да будете на опрезу. То не иде на добро.... Господине, ја имам у вама особита поверења! Ви ме не ћете преварити, је л' те? — При тим речима глас јој беше мек а очи пуне суза. — Госпођо, можете се поуздати у мене... Камо среће, да сам пре осам дана отпутовао! — Боже мој, ко би то могао напред знати'... ћутите!

Ја се окренем и опазим госпођу Палмову, која је из дворане излазила. Пред њоме се растваpаше гомила на једну и другу страну, правећи јој пута куда ће проћи с оном бојазљивом ужурбаношћу и с оним страхом, који улева нашем сполу узвишена љупкост сваке жене, која изгледа као краљица. Када те младе краљице од једне ноћи, окружене светском сјајношћу, иду по својој малој чаробној државици победним кораком, на ви-

соком им челу и у ватреним и заношљивим очима видиш неке чини, које продиру и у најпоноснију душу. — Први пут у животу учини ми се, да је госпођа Палмова лепа: неки чудноват израз, којег досад нигда не опазих у ње, и неко ванредно одушевљење блистало се у очима јој и преображаваше црте јој на лицу.

— Допадам ли вам се данас? упита ме. — Ја јој одговорим, измрмљав ни сам не знам шта; али њено бистро око читаше ми с лица јасну потврду питања. — Тражила сам вас, рече ми, да вам покажем цветњак; то вам је управо вилински стан. — После тих речи узе ме за руку, те се упутисмо према уласку у цветњак на крају дворане. Дуж тог цветњака а између лијана и миомириса од хиљаду којекаквих страних биљака продужила се сва сјајност те красне светковине. Док смо се ми ту дивили засењивој светлости од свећа усред силног тропског цветњака, као оно звездама на небу другог неког полукруга: долазило је неколико витезова, да позову госпођу Палмову на игранку. Она их је редом одбијала, ма да сам и ја, притајив се, молио за њих.

— Мени се чини, као да смо својих улога променили, рече ми она; ја вас заустављам, а ви ме терате да играм.

— Боже сачувај, госпођо; али се бојим, да ћете мени за љубав занемарити забаву, за коју тако јако марите.

— Не, не! Ја добро знам, да ја вас тражим, а да ви од мене бегате. То свет може држати за лудо, али је мени све једно. Ово сам вече наумила, да проведем по својој вољи, а вама, забрањујем, да ми кварите срећу. Заиста сам пресретна. Имам свега што ми треба: лепа цвећа и свирку око себе, а добра пријатеља уза се. Али то је једина црна тачка на мом ведром небу, што ми је много сигурнија свирка и цвеће, него ли пријатељ.

— Љуто се варате.

— Разјасните ми дакле своје владање једанпут за свагда. За што не говорите са мном никада озбиљно? За што сте тако тврда срца, те не ћете да изустите и једну једину речицу, задахнуту поверењем, срдачношћу и пријатељством?

— Промислите само за један часак, госпођо, камо ће нас то одвести.

— Камо му драго, шта се то вас тиче? Смешно је, да се ви старате за то више, него ли ја.

— Да видимо, шта би ви мислили о мени, да вам се на једанпут почнем удварати?

— Тога ја не требам, одговори мала грофица живо.

— Не, госпођо; али би мој разговор с вама морао ударити тим правцем, кад би престао бити фриволним и свакидашњим. Признајте, да има на свету један човек, који вам се не би могао удварати, а да се у исти мах не изметне вашем презирању: тај сам човек ја. Не велим, да ми је мило, што сам дошао у тај положај према вама; али тако је, и ја тога не смем свргнути с ума.

— То је веома паметно.

— Госпођо, то је веома храбро.

Она обори главу, као да се сумња и пошутив мало рече:

— Знате ли, да ви са мном говорите, као са каквом изгубљеном овчицом.

— Госпођо!

— Заиста. Ви мислите, да ја не могу о човеку, који ми се удвара, ништа друго мислити, него да ме хоће да узме за љубавцу. Да је то тако, то би ја морала бити покварена женска, а то несам. Воља вам веровати, воља не веровати; али то је права божија истина. Да, Бог ме познаје, и њему се молим чешће него што то људи мисле. Он ме је учио, те не учиних зла до сада, а надам се, да ће ме чувати и у напредак; али то је ствар, којој неје господар он сам.... Ту застаде мало а после дода гласом чврстим: — То много стоји и до вас.

— До мене, госпођо?

— Ја не знам, како се то десило... тако ми Бога, не знам... да ви стекосте толику власт над мојом судбином.... Хоћете ли се послужити том влашћу? — то је питање.

— Како и у које би име могао ја то, госпођо? — рекох лагано и хладно.

— Ах, повикну она, гласом муклим и енергичним, па ви то мене питате? Ах, то је сувише... Како ви мене понижујете! — па ми пусти руку и оде натраг у дворану.

Ја остадох неко време неодлучан шта да чиним. Хтедох за њом, да јој кажем, да је зло разумела, — и збиља беше тако, — смисао одговора, који је тако увреди; али после малог размишљања, нађем, да ће боље бити, да обиђем нова и страховита изјашњивања, те тако одлучих, да останем под бременом тешких сумња, којима могох дати повода владањем и говором својим, те гутати на миру горчину, којом ми тај призор напуни срце.

Изидох из цветњака и одох у врт, да се уклоним од хуке и буке, која ми вређаше уши. Ноћ је била хладна, али лепа. Неки болни нагон терашо ме из обсега светлости, која је из

дворца долазила. Упутих се великим корацима према пруги од густе сени, што но је начини двоструки ред од јела, које су растављале врт од шуме. Тим редом од јела иде прост мостић, сграђен на некаком поточићу. Уђох под ту тамну алеју, када ме се на једанпут такне нечија рука и заустави ме, а у исти мах рече ми туробан глас, којег одмах познадох: — Морам говорити с вама.

— Госпођо, за име божије, шта то радите!... Што се упропашћујете!... вратите се... ходите!.. Ја ћу вас одвести натраг.

Ја је хтедох ухватити за руку, ал' она се не даде.

— Ја хоћу с вама да говорим... ја сам се одлучила... Ох, Боже мој, како сам то зло удесила, није л' тако? Ви ме сада морате држати више него икада за јадно створење! Па опет није ништа... ама ништа... него права сушта истина. Ви сте први, који сте учинили, да сам заборавила... на све заборавила!... Да, ви сте први!... Још ни један човек на свету неје чуо из мојих уста речи од милости, не никада, а ви ми опет за то не верујете!

Ја јој узех обе руке у своје: — Ја вам верујем, ја вам се заклињем... ја вам се заклињем, да вас поштујем... да вас пазим, као своју рођену ћерку... Али слушајте ме, послушајте ме! Не пркосите тако јавно овом немилостивом свету... Вратите се у дворану... ја ћу вас одмах тамо потражити, обећавам вам... али за име света не упропашћујте се!

Јадно дете бризну плакати и ја осетим, како се не може да држи на ногама. Прихватим је и одведем је до клупе, која је ту на близу била. Ја останем стојећи пред њоме и држах је за једну руку. Око нас беше густа шума. Ја сам непомично гледао у мрак, слушао тихо жуборење поточића што тече испод јелашика, загушено јецање мале грофице и несносну крику, и свирку, која је по каткад до нас допирала. То је био један од оних тренутака, којих се човак сећа док је жив.

Она се на послетку прибере и чињаше се као да је опет дошла до своје снаге. — Господине, рече ми устајући с клупе и повлачећи своју руку, не водите бриге о мом добром гласу. Свет се навикао на моје лудорије, али ја сам се постарала, да ми се ова садашња лудорија не примети, ма да ми је веома мало стало до тога, шта ће свет рећи. Ви сте једини човек од којега сам тражила, да ме поштује и, на несрећу, једини, који ме презире... То је немилостиво... Шта би вам се морало рећи, да вас уверим, да ја не заслужујем вашег презирања.

— Госпођо!

— Послушајте ме! Ох, кад би вас Бог умудрио, да ми верујете! Ово је свечан тренутак у мом животу. Господине, од оног првог тренутка када бацисте свој поглед на мене, од оног дана, када вам се приближих гледајући како цртате оне манастирске развалине.... од оног погледа ја сам сва ваша... Нити сам љубила, нити ћу љубити кога осим вас. Хоћете л' да вам будем жена? Ја сам вас вредна... Кунем вам се, кунем вам се ево пред богом, који нас види!

— Драга госпођо... мило дете... ваша доброта... ваша милост... потресла ми је и срце и душу... смилујте ми се, да мало дођем к себи и допустите ми да саслушам гласе свога разума.

— Ах, ако вам срце говори, послушајте га господине! Ви ваља да ме пресуђујете по срцу, а не по разуму!... На жалост, ја видим, да ви сумњате о мени, да не верујете мојој прошлости... Ох, Боже, како се страшно свети, како ме убија то мишљење светско, којег сам презирала и ногама газила!

— Не, госпођо, ви се варате... али шта би вам ја могао у замену дати за оно, што ми ви хоћете да жртвујете... навике, насладе и забаве целог вашег живота?

— Али кад ми је живот омрзнуо! Зар ви мислите, да ћу ја жалити за њим? Зар ви мислите, да ћу ја после неког времена постати она иста жена, која сам и била... луда, као што ме познавасте?... Ви то мислите! Ал' како да вам станем на пут, да то не мислите? Па ипак сам уверена, да вам не ћу никада задавати јада ни с те ни с друге стране... Никада! Ја сам нашла у вашим очима нов свет, којег досад не познавах, свет лепши, узвишенији, о коме ја ни када ни сањала несам... а сада ван њега ја више живети не могу!... Ах, господине, морате признати, да вам говорим истину?

— Да, госпођо, ви ми казујете истину... истину у овоме тренутку... у тренутку узбуђености и заноса... али тај нови свет, који вам се појавио, тај узорни свет, у којем ви хоћете да тражите вечита уточишта против неких обичних супротивности у животу: тај нови свет не ће вам никада дати онога, чему се од њега надате... У њему вас чека досада, кајање и несрећа... а не чека вас саму. Ја не знам, да ли има на свету тако племенита духа, тако поштена срца човека, који ће вам омилити тај нови свет, који ће вам моћи осигурати тај нови, тако рећи божанствени живот, о којем ви сањате; али то знам, да тај задатак... ма како леп и сладак... моје силе наткриљује. Био бих луд, — а био бих и непоштен, када би га хтео на себе узимати.

— Је ли то ваша последња реч? Не би ли се ту размишљањем могло још што променити?

— Ништа!

— Е, па онда због, господине... Ах, тешко мени јадници!... Због! — Узе ме за руку, стисну је грчевито и удали се.

Кад је не стаде, ја се спустих на клупу, на којој је она седела. Ту ме, мој Павле, остави сва снага. Покри осам рукама лице па сам плакао као мало дете. — Хвала Богу, она се неје вратила!

На послетку приберем сву снагу и дођем у дворану, да се бар за часак покажем. Несам ништа опазио, по чему бих могао мислити, да су приметили, да ме неје било у дворани за неко време. Госпођа Палмова играше и чињаше се, да је неизмерно весела. За мало се преселе гости у другу дворану, где беше прострто за вечеру, а ја употребим гунгулу, те се украдем и одем.

Данас у јутру пријавим се госпођи Малујетовици, да желим шћоме на само говорити. Ја мишљах, да јој морам све поверити. Она беше тужна, али је мој говор ни мало не затече. — Ја сам тако нешто слутила, рече ми... Сву драгу ноћ несам ока затворила. Ја мислим, да сте ви учинили своју дужност, као што се пристоји човеку мудром — и поштеном. Да, да, ви сте то сигурно учинили, ма да је то веома мучан задатак био. Ал' шта ћемо, кад страсти у животу нашем више пута не даду нам видети права пута... А сада сте наумили путовати, је л' те?

— На службу, госпођо!

— Добро; али останите још два три дана, да вам одлазак не изгледа као бегање; јер то бих после оног, што се већ опазило, било и смешно и неправедно. То је жртва, за коју вас молим ја. Данас ћемо сви скупа ручати у госпође Брељинице; ја ћу већ наћи узрока, који ће за изговор бити вашем недоласку. Тако ће вам овај дан лако проћи. Сутра ћемо опет гледати, да вас олако прође; а прекосутра можете одлазити.

Пристанем на ту погодбу. Дакле до скора, мили Павле мој!... Како ми је тешко, што сам сам и остављен! Како једва чекам, да ти стиснем твоју поуздану пријатељску десницу, па да из твојих уста чујем: Био си човек, радио си како ваља!

(Наставиће се.)

ЗИМИНИ ДАРИ.

Кажи зимо, тужна селе,
Шта нам твоје руке деле?
Имаш и ти каква дара —
Ил' те можда право кара
Топла људска груд?
Па те зове девом ледном,
Сиромашном, голом, бедном,
Што тек дође да однесе
Пуне пајте, пуне кесе,
Што наслага труд!

„Мене људи зову тужном,
Невеселом, тавном, ружном;
А браћу ми љубе врло,
И сестрици много грло
Шаље поздрав свој:
Пролеће је момче ведро,
Земљи кити цвећем недро,
А лето је красом круни,
Јесен плодом крило пуни —
Све то гове њој!

А ја сама тек да просим,
И узимам — не доносим?
И ја сама клетва права,
Што благослов разорава
И срећу вам тре?
О када би тако било,
Срце би ми процвилило,
Из ока би сузе лила —
У њима би с' растопила —
Да ме нема, не!

Али није така зима —
Та и она дара има!
Та и њој су мили људи,
Ма да су јој ладне груди,
Па вам пружа дар!
Те и она гаји жељу,
Да јој увек у весељу
Спомињете њено име,
Сетите се негда зиме —
Кад припече жар.

Кад пролеће руком мане,
Проспе цвеће на све стране,
За њим лете силне чете —
Старо, младо венце плете,
Разаспе се свет!
А кад лето поља злати,
Тад се ратар косе лати,
За њим чиле младе руке
Вежу снопља вите струке —
Шкрипи кола ред!

А кад јесен рујна стигне,
И грање се земљи пригне
Под теретом зрела воћа —
Крв потече са чокоћа, —
Опет бујан рад!
По планина свет се вере,
Бере воће — грожђе бере;
Очи сјају, лице горе,
А ноге се и не море —
Игра стар и млад!

Кажи, ко то скупља људе,
Да с' не веру, да не блуде,
Већ да свако натраг тежи,
И да свако хитно спеши
Под свој мирни кров?
На огњишту огањ горе,
Око огња чујеш зборе,
За речцом се речца ниже,
Груд се клони грудма ближе —
Чиј' је благослов?

И к'о огањ што засјаји,
Разгору се осећаји,
И мисли се силне роје
Покваси ти очи твоје
Мио спомен, драг;
Ил' те махом језа стресе,
А мис'о те ту занесе
На патнике — невољнике,
На ратнике — мученике,
Што их мори враг!

Занесе те мис'о тужна
На брата ти роба сужна,
Што га вечна цича леди,
Што у вечној тами седи —
Па узданеш: Ој!
И замолиш вишњег бога,
Да се сети брата твога;
Ал' се сетиш — и од тебе
Помоћ иште, да не зебе,
Сужни братац твој!

Па сазиваш дружбу драгу:
О сложимо своју снагу!
Помозимо, чим можемо —
Та браћом се ми зовемо —
Сваки руку дај!
И гле! речца једна мала
Беседу је изазвала,
Из беседе дарак ниче —
А сужничке љуте циче
Примиче се крај!

Ја вас скупљам, ја вас дружим,
Ја вас дивним венцем кружим
Породичног милог круга; —
Другу водим мила друга
У мек загрљај;
И још шири венац вијем,
У срце вам љубав лијем,
Љубављу вам срца вежем,
У једно вас коло стежем —
Братски загрљај!

Пролеће је момче ведро,
Земљи кити цвећем недро,
А лето је класом круни,
Јесен плодом крило пуни —
Примте даре те!
Ал' примите и од мене
Топлу љубав — успомене,
Братски одзив сужном брату,
Брзу помоћ — обилату —
Прим'те даре све!"

Е па хвала, селе бела,
Лен си нама дар донела!
Заборави наше зборе!
Опрости нам приговоре —
Ниси клетва ти!
Ти нас скупљаш, ти нас дружиш,
Ти нас дивним венцем кружиш,
Ти нам будиш наше груди,
Ти нам кажеш, да смо људи —
Да смо браћа сви!

И. Ђ.

КАРМЕЉУК.

Приповиједка из народног русинског живота

Марка Вовчка.

(Наставак.)

III.

И опет теку дани за данима а часи за чисима. Дан по дан, и година по година а о разбојницима од Црног Гаја све шири гласови.

До душе се то и јесу јавили чудни разбојници, каквих до-

тле није бивало и чудновато су и узимали намет свој — ако су ухватили богата, узму му новце, ако ли сиромаха они му даду, а ником да су длаку на глави дарнули. И харамбаша им је био чудан. Проносили су се гласи да му је љепота била тако неописана и неисказана да је само на причу наличила.

Причају како је путовала једна властеока и носила са собом своје благо, тако је била тврдица, да се никад од вијека није растајала с тим новцем него га све уза се вукла. Прошла кроз Црни Гај, те падне у руке разбојницима. Опколе јој кола, кочијаше и слуге уклоне на страну, а на њу повичу: „Дај новце, госпођо!“ А госпођа се раздере што игда може, да се сав гај разлијегао, ухвати се рукама за кесе као да их опаса гвозденим канџама, па не хтје дати. Хгједе већ доћи и до пошљедњега, кад се помоли из шуме атаман: „Подај новце, госпођо, поживјела си ти доста у злату и раскоши, нека сад мало стигне и другима!“ А она само кад га видје, пусти благо из руку, тако је заплијени чудновата и чаробна његова љепота.

Тако опет ишла млада дјевојка с братом својим, богаташка кћи, па и она пала у руке разбојницима. Брат јој био човјек јунак, те се обазрео у наоколо, али свуда се виђаше луг таман као црн зид, и од свуд се помолише људи високи, снажни и смјели. Види да је луд посао, али помисли опет да се брани, и каже сестри, да с миром сједи и да се не боји. Окрене се разбојницима, па им рече: „Пропустите ме, добри људи!“ А они њему: „Хоћемо, само дај благо!“ Сестра ни жива ни мртва. „Немам ја блага за вас,“ одговори брат. „Дај на лијепо, јер ћемо узети силом!“ пријећаху му они, примичући се ближе. Сестра се зацијени од плача и покрије лице рукама. А међу оном вревом нечиј јој се глас јављаше: „Не плачи дјевојко, не бој се!“ Кад она дигне руке и погледа, има шта и видјети. Онаке љепоте нити је видјела, нити у сну снила. Прође је на једноч сав страх и ужас и обузе је тако спокојство, да јој бјеше све једно, та живјети, та мријети.

Склопи руке, па се дивљаше и чуђаше.

А они узеше од брата јој новце, па их пустише с миром. „Упамти да врло много сиромаха на свијету сатире глад и зима“ рече онај исти глас, глас атаманов, „не плачи, не бој се!“ У ње био на врату низ с дукатима који јој нико не бјеше одузео. Она га сама скиде, те га врже пред атамана, који јој се захвали. И од то доба дјевојци се чисто нарав промијени, лице јој изгуби цвијет и поче венути. Поиска се у родитеља, да је пусте у калуђерице, и они то учинише.

А брат јој ником ни ријечи, него покупи што је имао, па не опростивши се ни с ким од пријатеља и сам приста у чету у Црноме Гају.

V.

Кад у Кармељеву селу зачуше, да то Кармељ атаманује у Црноме Гају, — прође глас те поруши и стара и млада, и добра и рђава. Сретнеш ли човјека, срешћеш га забуњена; сретнеш ли жену, срешћеш је узнемирену и забринуту. Дође глас тако и до старе Кармељеве мајке и до млађахне му љубе. Стара мати говораше снаси, а сузе јој се низ образе прољеваху: „Ето злијех људи! Ето несрећника, Маро! Ето шта се говори за мојим Кармељем, ето шта се потвара на дијете моје! Не вјеруј ни ријечи! Не вјеруј! Ако повјерујем, не остаје ми ништа друго него умријети. А ти, Маро, шта ћеш ти?

— Ја ћу живјети и љубити га, одговори Мара; а мала кћи стајала онде, па слушала те и она рекла: И ја ћу с мајком и ја ћу с мајком.

Тако прошло веома много дана и једаред обноћ — ноћ била јасна, месец је са звјездама сјајао, садови су били у цвијету, колибе у тишини и у сну а славуји у најбољем пјевању — Кармељева кћи спавала слатко и дисала полако; и стара мајка се успавала најадиковавши се и накукавши, па спаваше немирно. Час у сну уздисаше, час покрикиваше: санак је савлађиваше, али јој тишине не даваше.

Само Кармељева љуба не бијаше заспала. Колико је већ ноћи што не спава, и колико ће их може бити још проћи, што спавати неће, јер је она млада и силна и са сваким се даном и годином туга њена још множи. Не бјеше заспала, него мишљаше о ономе кога је љубила. Кад, почуј, почуј! врата се тихо отворише и погледа она, а он улази, и већ га осјети у наручју свом. Није знала више шта је било од божјега свијета, куда ли се дио, бјеше ли на њему свијетлост или тама. И као да се скаменила, гледала је око себе мирисаво цвијеће, сјајни мјесец и звијезде, и за дуго ништа разумјела није осим што је знала да је он украј ње, и да је она њему на рукама. Дуго га је и дуго гледала, докле најзад не поче долазити к себи. Почеше бесједити тихо полагано, из пуна срца, и говораху цијелу ноћ. Мјесец се скотрља с неба, звијезде се погасише, славуји се уморише, па умукоше, ружичаста зора поче се већ помаљати, лишће на дрвећу затрепта, а Кармељ загрли и пољуби љубу, па се пра-

шташе с њом. И одоше онако обоје заједно путем до долине иза села. На долини пасијаху три врана коња и чекаху два другара пушећи луле. Ту се Кармељ и опет опрости с љубом, и чуше другари како је рекао љуби: „Ја ћу разбирати за те!“ Па све троје сједоше на коње, и потјераше. Испод копита коњских осуше се варнице, и њих у часу неста. А Марија се врати кући. И код куће је и у сусједству све још спавало — само што се руменила пламена румен зорина и што је лишће на дрвећу живље трепетало.

И опет пођоше дани за данима и часи за часима. И из дана у дан, а из године у годину разбојничка се чета у црном Гају увећавала и богати је се људи све више и више бојали. И одлучише, да како било да било, ухвате атамана и да одреде гониоце и уходе и уцијенише га скупо, не би ли га се само докопали. И гониоци и уходе њихове разиђоше се на све стране, и започеше посао свој.

А вријеме је пролазило једнако, и они атамана не могаху ухватити. Колико се пута није проносио глас: ухватили атамана! па колико се пута нијесу згомилавале чете људи, да га се нагледају — али су се поред свију осјећања и радозналости варали, јер глас није био истинит. Било је истина, да су гјегод ухватили у шуми некаква човјека, али је то био какав сиромах којега је несрећа одагнала у гај, или какав обичан човјек којега су они гониоци из незнања ухватили. И таки су се гласи проносили, као да атаман људе опчињава, да очи одводи од себе и срца трне, као да нико није кадар чути му гласа ни срести погледа ни његове љепоте погледати а да се чисто не скамени — као да он свакога чинима к себи привлачи. Говорило се то, да га је више гонилаца и уходa држало и у рукама, па су га пуштали од чини, и послије се тога посла никад нијесу смјели ни прихватити. Али на шареном свијету има људи којих не опчарава никаква љепота, не обмањује никаква пријевара. И ето се и таки нађоше те почеше гонити атамана и тражити га без одморка и досаде, онако журно како се и он њих клонио и дан и ноћ, и вечером и уранком, кроз тамне лугове, кроз широка поља, кроз бескрајне степе кроз ниске долине и лугове и кроз високе горе.

(Наставиће се.)

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

(Наставак.)

VII.

Сада ће већ сваки наш читалац моћи увидети, шта је то вода. — Вода није ништа друго, него сажежен водик! —

Наравски да то звони веома чудновато и невежа ће помислити, да је то само досетка наученачка; ама то није тако. У истини не може бити никакве воде на свету, а да није постала на тај начин, а да нису пре тога били само два њезина састојка, две ваздушне врсте, водик и кисик, и тек кад је водик у смеши с кисиком изгорео, образовала се вода.

Колику пак важност има то сазнање по практични свет, једва се може описати.

У једној једитој чаши воде има толико згуснута водика и кисика, да би с отим газовима могли комотно читав дан једну собу грејати и осветљавати. На грејање и осветљење, које стаје толике новце, не би се у свету ништа трошило, кад бисмо само били у стању, да растворимо воду на јевтин начин у њезина два састојка и да од туда начинимо један балон водика и један кисика. Кад бисмо то могли, то би ваљало само да пустимо кроз једну цев водик у пећ, па онда да запалимо газ. Већ при надоласку обичнога ваздуха пећ би се тако угрејала, да би се развила необична топлота. За осветљење би ваљало само да пустимо водик да изиде из цеви и да кроз тај водик проведемо струју кисика, па онда да туримо у пламен таког смешаног газа парче креде и светлост ће постати толика, колике не ће бити никад ни у којој светиљци (лампи) на свету.

Па што не чинимо тако? Где је препрека?

Та је препрека у томе, што химија није још дотле дотерала, да може на јевтин начин да растворн воду; или правије, химија није још дотле дотерала, да материје, које се у томе потроше, опет лако успостави.

Видели смо, да морамо метнути цинка у боцу, из које хоћемо да се развије водик. Онда смо били наморани, да долијемо томе сумпорне киселине, и тек помоћу тих материја могосмо води, која наравски ништа нестаје, одузети водик. Али цинак и сумпорна киселина стају новаца и те материје, које се при томе изгубе, чине те је водик тако скуп.

Ама како да се изгуби цинак и сумпорна киселина? запи-

таће читалац који мисли. Та они су у боци! Камо се дену те материје?

То је са свим тако, оне се и не изгубе. Цинак и сумпорна киселина јесу и остају у боци, а к њима се придружи још нешто, кисик из воде. Те се материје сада споје химијски, преобразе се и образују нову материју, која куд и камо вреди мање, него цинак и сумпорна киселина.

Из цинка, сумпорне киселине и кисика из воде постало је нешто са свим ново и особито, које се каже сумпорно-кисели цинков оксид.

Кад опит већ свршимо и кад пустимо да подобро јури водик на поље, опазићемо за тим, да је цинка нестало. Само ће некоји црни прамени пливати у води, а то су нечисте примеше цинкове. Цинак се не ће никако видети. — Ако хоћемо сад да дознамо, камо се део, то морамо течност у боци процедити кроз чисту крпицу или кроз проливну хартију, па ћемо тако добити у чаши једној чисту течност, која изгледа као вода. Ту ћемо течност почети из тиха кухати, или ћемо је ставити на какво врућe место, н. пр. у загрејан олук, и оставићемо течност да се мирно испарава; онда ћемо одмах опазити, да постају кристали, врста дугуљасто коцкасте соли, која није ништа друго, него сумпорно кисели цинков оксид, што се у обичноме животу каже бели витријол (бела галица). — Но ту со не можемо употребити на бог зна што, и тиме пропадне нам при прављењу многи новац, тако да водик из воде још скупо стане, ма да нас вода не стане ништа.

Ту нас може запитати који читалац: ама зар се не може та со растворити химијским путем, па да се добије из тога опет цинак и сумпорна киселина, па да се после те две материје на ново употребе, да се произведе водик?

Наравски да се то може; али за ото растварање требају нам опет друге материје, које стају још више, него и цинак; дакле и не вреди, предузимати то растварање.

Двема изналасцима могли би овде свету учинити неописано доброчинство и овековечити своје име у човештву. Или ће ко изнаћи, како се сумпорно кисели цинак може употребити на што корисније и пробитачније; или ће изнаћи когод, како се из оте соли може добити оп цинак и сумпорна киселина, а да то много не стане.

Ама нека нико не мисли, да наука застане или се врати и у натраг; она корача у пркос свима побожним усрећитељима света напред, и без сумње ћемо се некад с водом грејати и вода

нам светлити, и ако ће се мож' да доћи до тога другим путем' него што је овај, што га мало час описасмо.

Неке нагов[illegible] о томе путу саопштићемо одмах својим читаоцима.

VIII.

По што се до сад није дошло до тога, да се хемијским путем добије јевтин водик, то је сад сва нада у двема другим начинима, и ако се још није по њима дошло ни до каквог повољног послетка.

Један се начин састоји у томе, да се великом топлотом раствори вода и произведе водик; други пак, да се тога ради употреби електрика.

Има томе већ дуже времена, од како се опазило, кад се штрцаљком (шмрком) за гашење ватре уштрца вода у какав велик пожар, да би погасили ватру, да то не само бива безуспешно, него се пламен обично још и повећа. То је искуство учинило, да се при пожарима гасе само они делови, који нису још јако букнули, а они делови, где је ватра силно букнула, оставе се њиховој судбини.

Као што се у новије доба докучило, посматрање се то оснива на истинским чињеницама. Ево за што то тако бива:

Горећиви предмети само се с тога гасе водом, што вода расхлади предмете и одузме им нужну топлоту, што је они потребују за горење. Из тог се истог узрока угаси свећа, кад подушемо на њу, јер хладан ваздух расхлади горећиву свећу и стане тиме на пут даљем горењу! но исто тако, као што можемо тињајући стењак духањем опет распалити, ако му приведемо сувише ваздуха, дакле кисика, који потпомаже горење, исто тако бива и с водом.

Кад штрцнемо млаз воде у јако разгорели пожар, то ће велика топлота претворити воду у пару, пре него што се вода и дотакне горећива предмета. Сад ако је топлота доста јака, растегне она пару толико, да обе стихије воде изгубе своју хемијску спојност, и тако у место воде дође у пожар само кисик и водик, а то увећа пламен, место да га угаси.

Да вода може да помаже горењу, то већ знају многе занатлије што раде с ватром. Ковач, бравар, који ватром од каменита угљења усија своје гвожђе, попрска угљевље с водом, пре но што повуче мехове; јер велика топлота, којом гори камени-

ти угљен, ако има доста ваздуха, дакле кисика, довољна је, да раствори један део воде у њене састојке, који помажу горењу.

На отоме се начелу оснива изналазак, који је учињен пре неколико година у северној Америци и о коме је већ по новинама било доста говора. У опште се оснивало то на томе, да се танак млаз водо пустио међу две усијане гвоздене плоче, којих топлота не само да је довољана, да претури воду у пару, него и да ту пару тако растегне, да се уништи химични спој међу водиком и кисиком паре. Тиме се ослободи водик и спроводи се даље особитим направама, које још нису познате, те да се после употреби за горење. — Главно је, што ту не стоји управо до тога, да се произведе водик, него до начина, којим ће се предупредити спајање гвожђа с кисиком, јер би таково спајање, при којем се гвожђе претури у рђу, јако увећало трошкове око образовања водика.

Извештачи тврђаху, да се с отим изналаском дотле дотерало, да се доста газа добије за ложење и осветљење једне собе за десет фенига на дан, што би одиста било са свим јевтино. Ама тај начин нрављења водика као да се није могао одржати, јер се од ото доба ништа не чује о томе подузећу.

У Инглеској су ударили другим путем, да би дошли до јевтина осветљења; тај је пут химијско-електрички и не спада управо у наш темат. Али ради знаменитости, што је приписаху томе открићу, хоћемо и то у кратко да представимо својим читаоцима.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

БИЉКА ИЛИ ЖИВОТИЊА?

(Свршетак.)

Лаик узима животињско кретање као нешто што је својина самих животиња — ал' то није тако. Узмимо пољске биљке као што је: Mimosa sensitiva, Stedysarum gyrans — па још томе кад видимо да неке биљке склапају своје лишће пред вече или ноћу, онда ће мо лако увидети, да кретање није само својина животињска, но га очевидно има и у биљака.

Најпосле долази на ред осећање. Како Аристотело тако и Лине узимали су осећање као једину разлику између биља и животиња. То је пи-

тање врло тугаљиво — јер баш то осећање неосећамо ми управо но га закључујемо из покрета и управљања онога тела кога посматрамо. Овди ваља само споменути рефлексна покретања, па ће мо одмах увидети да је при каквом покрету тешко определити, да л' је какав покрет произашао из свесног осећаја или је рефлекс у слеству спољног надражаја.

Покрај све оскудице оштре и јасне објективне границе између животиња и биља на њиховим ниским ступњима, има још понеке позитивне и карактеристичне својине, које имају заједно и ниске биљке и животиње. Неке животиње и биљке које су на ниском ступњу имају обе ту својину да пуштају слузне кончиће, који се међу собом спајају — или декоје алге и инфузорије имају по једну или две трепље и с тиме показују своје карактеристичне својине, које су у обојих једнаке. Такве биљке и животиње сличније су међу собом — но што је једно или друго од њих вишим животињама или биљкама.

Хекл је скупио све те животиње и биљке у један главни одељак — и одвојио их како од животиња тако и од биљака. Тај је одељак назвао Хекл: протеисте.

Најнижи од ових ниских организама, који несу ни животиње ни биљке, зову се: Монере. Хекл вели да то несу само најпростији организми од досад познатих, но да се простији немогу ни замислити — и готово се не могу назвати организмима, јер раздела у поједине органе нема. Они су простији и од једне ћелијице, јер нити имају ћелијичног зрнца нити пак спољне навлаке која обмотава ћелију. Оне су просто слузна зрнца која живе, јер се хране и умножавају. Ти створови живе у води како слаткој тако и морској, а осим тога у калу по љуштурама од мекушаца или још на трулим воденим биљкама. Величина њихова износи $^1/_{10}$—$^1/_2$ милиметра. Они се хране као и ризоподе т. ј. оне обухватају своју жртву тако, да се готово преко ње прелију и пошто је имају скупе се и одвоје се од скелета својих жртава.

Индивидуалност је код њих тако слабо развијена, да се две монере, кад се сретну једна с другом споје или боље рећи једна у другу прелију и постане једна индивидуа. Њихово је расплођивање различно и према томе и другим знацима деле се оне у разне видове и родове. Ми прелазимо те разлике ћутком јер се оне тичу више шпецијалисте, а нама је стало да колико толико упознамо финије разлике између животиња и биља.

Још ће бити од интереса да споменемо, да полног плођења код њих нема — бар до сад није примећено — и да се неке од њихових врста тиме умножавају што се деле на двоје, те тако од једне особе постају две — па се после опет деле и тако једнако. Код неких наступа пре умножења савршен мир, и за то време обмота се дотични створ особитим обмотачем, па се најпосле распада на много нових ал једнаких створова.

Из свега овога видимо да је тешко разликовати животињу од биља — а није згорега знати да није опет ни разлика која нам у први мах у очи пада кад видимо четвороножну или двоножну животињу и какав грм.

Из „Naturforscher-a“ Р. Л.

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

(Из рудничког округа.)

Уз стубицу низ стубицу кост тита јареника, пуна кита ремена?

Грозд.

Нађо штап деветак претури га девет пута, ни одкуд му краја ненађо?

Јеж.

Шта само себе једе?

Свећа.

Ја насади врану на церова јаја?

Казан на церовим дрвима.

Вода кроз воду иде, а воду недодира?

Ракија кроз лулу.

Закла вола бика на сред Јеловика, сво се село свика, крв попише, а јело бацише?

Казан наложен и ракија.

Шта од неба к' земљи расте?

Саће у кошници.

Пун пањ иверја?

Сир у чабрици.

Паде соко на грану без крила, поједе га ала без зуба?

Снег однео ветар.

Ручак појео ђецу?

Змија орлиће.

Сто волова у једну стопу стаје?

Сто ока у један зарез.

Сто коза у једном обору свака стоји на једној нози?

Купус.

Црно гараво сву ноћ цара варало?

Бува.

Произлази од живота живити не може, а свакоме одговор дати може?

Перо.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* „Хрватски Сокол“ доносећи у једном своме о. г. бр. извештај о најновијем гласнику, којега је српско учено друштво издало, вели ово: „Гласник срп. уч. друштва књ. IX. доноси између осталих красних чланака и марљиво сабрану библијографију хрватско-српске књижевности за г. 1868. од Стојана Новаковића. По њој је штампано наших књига, часописа и помањих разних списа свега скупа 301, па нам је по свој прилици тога наштампано и следећих година; који комад мање или више не чини велике разлике. Тај број није до душе ни из далека онолики, колики је на пример код Немаца, Француза или Енглеза; ну инак је такав, да, ако по њему наш књижевни рад сравнимо с радом ових најнапреднијих народа, никакова се узрока немамо њиме стидити, него на против баш поносити и радовати. Енглези, тај најмогућнији и најбогатији народ у Европи, издали су н. пр. прошле године 3253 нове књиге, дакле нешто преко десет пута више него ли ми Хрвати и Срби, а имају и 100 пута више средства од нас. Енглези имају толика свеучилишта, академије, а ми немамо још ни једно потпуно свеучилиште, а једва двије академије и то још млађане; енглеска се литература шири и гоји по целоме свету, а наша једва међу 7—8 милијуна душа, од којих су још две трећине по све мртве за књижевност; енглеску књижевност подупире благо и богатство од пола света, а књижевност нашу само сиромашна демократија хрватска и српска. Кад то све дакле у обзир узмемо, онда можемо мирном свешћу рећи, да наши књижевници не само своју дужност врше, него да размјерно више чине, него ли књижевници и којега другога културнога народа. Што би они истом онда чинили, кад би наш народ своју књигу онако миловао, као што други народи своју милују; да наши богаташи и великаши нас онако подупиру, као што то чине великаши и богаташи свих других напредних народа? Онда би се наш народ уз толико пожртвовање, уз толику душевну снагу и творивост на брзо уз бок поставити могао сваком културном народу! А да ће то једноч свакако бити, нема ни најмање сумње, јер народу, у ком је толика творива снага, неће ни каква сила моћи запријечити, да прије или после постигне циљ културних својих напрезања.“

* У Загребу је изишла у штампарији албрехтовој друга свеска „њеких градина и градова у краљевини Хрватској“ од Ивана Кукуљевића Сакцинског, с опширним описом града Сења. Прва свеска изашла је још прије и у њој је било: хисторички опис: Суседграда, Самобора, Озља, Слуња и Дрежника. Једна свеска по 50 новч. а када се узму обадве добије се свака за 30 новч.

* У истој штампарији изашло је друго попуњено издање књиге: „Хрвати, то јест цртице из хрватске повјести.“ Хрватској младежи приредио Јанко Томић учитељ главне школе у Карловцу. Цена је 60 н.

* Друштво св. Молора у Целовцу (за издавање пучких књига) издало је г. 1869. за своје чланове 7 књига одабрана садржаја а имало је 14000 чланова, који плаћају годишње по 1 ф. за које добију друштвене књиге. За г. 1870. штампаће се друштвене књиге у 17000 примерака.

* У Табору у Чешкој издаје управитељ тамошње реал. ђимназије г. Вацл. К р и ж е к знаменито дело „Дејини народу Слованских“ у синхронистичном прегледу с кратком повесном сликом образованости, књижевности и уметности и 30 родослових скрижаљака династичних.

* Политички руски лист „Колокол“ којега је издавао Александар Херцен и који је био за неко време престао, покренуо је опет у Женеви познати руски емигранат М. Бакуњин.

* У турчанском св. Мартину, седишту „Матице словачке“ почео је излазити „Орло часопис пре забаву и поученије“ под уредништвом у тој струци познатога словачког писца Јана Калинчака. „Орло“ излази једанпут на месец у свесци од 4—5 табака.

ГЛАСНИК.

* „Венац“ каже у своме 16. о. г. броју ово: „Познати немачки конзуо у Сарајеву, др. Отон Блау, издао је у Липској своју велику расправу о босанско-турским споменицима, који су писани двојаким језиком, турским и хрватским (ваљада српско-хрватским?) У тој расправи има иза увода: Ускуфљев Потур Шахидије; босанско турски разговори; пословице и песме и абдуселам т. ј. турско-босански речник. Даље разлаже писац да у српско хрватском језику у Босни има много турских речи; ал' онда приповеда и о том, чега у нас мало ко зна, да је турски језик и ван Босне измешан множином српско-хрватских речи. Оно прво није никакво чудо, кад се на ум узме, коликом је силом турска власт притиснула нашу земљу: влада и земаљска управа, војништво, трговина, обртност све је то у турским рукама Што су се пак српско-хрватске речи раширile по турском језику, то Блау тумачи оним варварским обичајем, по којем су хришћанске дечаке на силу узимали у Јаничаре; ти су Јаничари свој матерински језик раширили по свој царевини. — Јасно је да ту мора бити и других дубљих узрока. Нема сумње, како и сам Блау приповеда, да је моћ Срба-Хрвата толика била, да су и Турци морали учити њихов језик, да паче српско-хрватски језик био је дипломатични и у самих Турака. Кад се већ друкчије није могло писали су Турци српско-хрватски језик арапско-турским писменима. — Словенским научњацима познат је „Потур Шахидије,“ босанско-турски речник у стиховима, који је изашао год. 1631 по нашем рачуну; о овом споменику извешћује сада Блау и

немачки учени свет; а и босанско-турских песама приопштава он множину уз немачки превод. — Све ово изводио је Блау из некаквог кодекса, који је врло важан за босанску књижевност а и има га неко, који неће да се за то знаде.

* На Реци под Калником у жупанији крижев. умрьо је велики хрватски родољуб, писац и пријатељ просвети народној свећеник Фрањо Жужел.

* У хрватској крајини склапа се женско друштво коме је намера да се вежба у народном језику, да се учи певању народних песама и да наручује и купује само народне књиге.

* Сисачко „друштво трговачке омладине" обележило је као своју прву дужност да шири домаћу књигу народну. „Венац" по коме ту вест доносимо, примећује на то ово:

„Не би ли то био красни почетак сигурном и свесном промету наше духовне робе. Младићи су најсретнији нудиоци наших књига, а кад би тако друштво сложно на ноге скочило, могло би и домаћим листовима што више претплатника набавити, а особито родољубивим женскињама образ осветлати, да се подичимо као Словенци својим претплатницама.

* Словенци су г. 1868. и 1869. издали 147 разних листова, књига и других списа. Сада имају 12 разних листова а до скора ће још три покренути.

* „Хрватски сокол" јавља, да у Загребу у позоришту од ускрса представља се хрватска опера. На светли понедељак певана је опера „Вештица" за коју је текст по немачком прерађен а свирку је саставио Зајц; за њом ће доћи изворна опера „Добра деца".

* У Вараждину се на томе ради, да се на деонице сагради градско позориште.

* Познати зналац права словенских и писац „правних обичаја у Славена" и других списа Др. Валтазар Богишић постављен је од руске владе за професора скоро подигнуте катедре „словенског права" на одеском свеучилишту и већ је почео пр. месеца предавања у присуству силних гостију.

* У Бугарској се на све стране установљавају „женска друштва" за народну просвету.

* „Биржевија вједомости" јавља, да је медичко веће унутарњег министарства у Петрограду начелно установило, да се женске пусте на предавања на медичком факултету па да могу бити и практичке лекарке.

ВИВЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ШКОЛСКА ХИГИЈЕНА. Прештампано из „Школе.“ М. Ђ. Милићевић. У Београду у државној штампарији 1870. На 8-ни, 26 стр. Стоји?

ОЧЕВИ И ДЕЦА. Роман Ивана Тургењева превео Владан Арсенијевић. (Прештампано из „Јединства.“) У Београду у државној штампарији 1869. На 8-ни, 1. л 216 стр. Стоји 60 н. а. вр.

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

Овим бројем навршује се прва овогодишња четврт. Пошт. читаоцима „Матице“ овим јављамо, да је књижевно одељење у последњој седници својој решило, да „Матица“ престане излазити крајем друге о. г. четврти а то је 30. јуном, када ће њен последњи овогодишњи број изићи. Ово јављамо својој публици с тога, да се знаде равнати и да онај који није претплатио за четврт, која долази, а који се жели претплати, може то за времена учинити. Позивамо дакле поштов. читалачки свет српски, да нам још и за ову четврт поклони пажњу своју како би кадри били лист овај без материјалне штете издавати.

У једно позивамо дужнике наше да нам изволе плати што нам дугују.

САДРЖАЈ.

Проклето пролеће. Из француског по П. Ј. Беранжеру. (Maudit printemps.) Песма Ог. Утјешеновића — Острожинског. — Мала графица. Написао Октав Феље. (Наставак.) — Зимини дари. Песма И. Ћ. — Кармељук. Приповетка из народног русинског живота. Марка Вовчка. (Наставак.) — Нешто из химије. (Наставак.) — Подлистак: Биљка или животиња? (Свршетак.) Из „Naturforscher-a“ Р. Л. — Народне загонетке. (Из рудничког округа.) — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 10. У новоме Саду 10. априла 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НА УРАНКУ.

I.

На плавом небу паведрина бела,
Са истока светлост, ка' вода из врела
У зрацима витим просипа се светом
Узбуркана песмом и тичијим летом.

Планина се плави око села кругом
Покривена травом и зеленим лугом,
А потоци струје преко бела камa
Што им журне путе упорно прелама.

А на чистој коси што се у реку гиба,
Пуну тромих рака и вижљастих риба,
Повео се венац од сеоских кућа
У оквиру дрва, џбунова и прућа.

Откривене баште у небеса гледе,
Из грла им тавног дим лагано греде,
Лахорић га свија и право и криво
Те казује свету да је село живо.

Весело, весело, моје село драго!
Ја те не бих дао за царево благо,
Све милине ту су, нигде тебе нема —
Природа те обасула рукама обема.

II.

По даље од села, по даље од пута,
И росом и зраком светло обасута,
На облом хумићу, да је небу ближе,
У јутарном зраку црквица се диже.

Више витих грана крстови нас гледе,
На звонари риза маховине седе,
А портом се дали споменици бели
Што с' минулом свету потомци донели.

А до цркве тиком бео дворац стоји,
Прозоре му светле руј супчани боји.
Чистоти и реду око вам се диви,
А звонце вам каже ту просвета живи.

Чим ослави јутро „цинка, ланка, ланка"
Разлегне се живо из грла му танка:
„Шта сте заман стали, моји вивци лаки,
„Помол'те се богу, па за књигу сваки."

Моје ведро чело оштрина не гари,
Ја вам нисам хладан ка' Цицерон стари,
Весео сам, живље закуцају била:
Кад ми јутро отпоздраве моја деца мила.

Милорад П. Шапчанин.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Феље.

(Наставак.)

VIII.

У Розелу 10. октобра.

Ево ме опет у својој ћелијици, пријатељу... Камо среће, да је несам ни остављао! Тако ми се чини, да међ овим хладним зидинама још никада неје куцало тако ојађено срце као што је моје! Ја не ћу да проклињем наш јадни разум, нашу мудрост, наш морал и нашу филозофију људску: та зар неје то

једино, што нам још остаје племенитијега и бољега? Али како је то мало, Боже мој! Како су то сумњиве воће и слабе потпоре!

Послушај тужну приповетку. — Јуче, хвала госпођи Малујетовици, остадох сам у дворцу читав дан и читаво вече. Био сам дакле миран у колико сам могао. Око поноћи чух, где су се вратиле кочије и мало за тим настаде опет тишина. Око три сахата по поноћи тргне ме из малаксалости, у коју сам пао са неспавања, шкрипа од врата, која као да је неко пажљиво отварао у дворишту. Не знам како се то десило, да је ствар тако обична могла пажњу ми пробудити и дух ми уздрмати. Скочих из наслоњаче, у којој сам задремао, дођох прозору и видех са свим јасно човека, где лаганим кораком оде према реду од дрвећа. Могох лако погодити, да је морао изаћи на она врата, којима се улази у крило дворца што је уз књижницу. У том делу зграде има више соба, које су одређене за госте, који се тек мало времена баве у дворцу. Знао сам, да су за сада празне, осим ако је госпођа Палмова преноћила у стану, који је увек за њу одређен био у том павилону.

И сам ћеш погодити кака ме је чудна мисао спопала на једанпут. Ја сам је непрекидно гонио, ал' ми се она све једнако враћала и силом хтеде, да јој поверујем. Тако ме најпре и први зраци зорини и сада већ не могох сумњати о ономе, што сам ноћу видео, ма да ми се чињаше, да сам се лудо пренаглио у тумачењу ноћног приказа, и да ме је болестан дух мој завео, тражећи, да размрсим загонетку начином, ком се најмање може веровати. Све да се баш и обистине моје ђаволе слутње, што бих могао друго чинити, него да се покажем равнодушан према таком поступку, који ми је, истину да кажем, душу љуто мучио. Ако ми се госпођа Палмова тим начином хтела осветити, то нек бар зна, да на мом лицу не ће моћи читати шта се у мени збива!

Око полак једанаест дођох по обичају у дворану и ту затекох госпођу Палмову. Дакле је преноћила у дворцу, — беше ми прва мисао, која ми дође у главу. Међу тим доста ми беше да је погледим, па да ми нестане и саме сенке од оне страшне слутње. Разговараше се мирним лицем са својом околином, и мене поздрави својим обичним благим осмехом. Камен ми се одвали од срца. Минуше ме горке муке и првашња боља прометну се слашћу и унутрашњим задовољством: то не могаше бити она! Никада ми срце не одаваше тој младој женској толико части и поштовања као сада. Хвалио сам је из дубине душе своје,

што је извадила жаоку из ране моје и вратила чистоту мојој успомени.

После подне беше одређено за шетњу на коњима уздуж мора. У слаткој раздраганости срца свога која дође после оне кобне ноћи, радо пристанем на молбу госпође Малујетовице, да их пратим при тој забави. Око два сахата изидосмо из дворишта. Друштво се по обичају беше попунило с неколико младих људи из околице. Сви јахасмо добре воље неколико тренутака, и ја не бејах најневеселији у друштву, кад на једанпут госпођа Палмова догна свога коња до мене. — Подлошћу сам се окаљала, рече ми; али сам се ипак надала.... угушићу се! — Ја је погледам: гроза ме спопаде, кад јој видех пусти израз у лицу и у очима. — Тако је, додаде гласом, кога нигда заборавити не ћу... ви сте хтели... ја сам пропала женска? — На то потера коња и мене остави смрвљена тим љутим ударцем, што га се већ престадох бојати и који ме погоди таком оштрином, какој се несам ни надао. У оном гласу те несретне женске не беше збиља ни трага каком пустом разметању, то беше сам глас очајања, јаук од бола, што срце пара, глас бојазљива прекора; а то све учини, да моја и онако љуто уцвељена душа и уништена љубав осети на једанпут дубоко сажаљење и грижу савести.

Када сам прикупио снагу те могох погледати око себе, зачудих се како сам могао бити тако слеп. Међу највештијим удварачима госпође Палмове налази се неки Мотерн, човек, који ми се увек уклањао, и ма да се у том држао граница учтивости, то ипак могох приметити, да ми није пријатељ. Мотерн је мојих година, велик, плав, снажан, доста леп, али досадан и дрвен; уме се владати у свету како треба, доста је подузетан, али нема никака духа. Да ми је пало на ум, да га посматрам при тој кобној шетњи: одмах бих био опазио и на лицу му и по владању, да се осећао сигурним и да се више не боји никаква супарника у наклоности својој према госпођи Палмовој. Он је јавно присвојио себи прву улогу свима призорима, у које би се она умешала; указивао јој је свакојаке услуге и то с највећом озбиљношћу и важношћу; говораше шњоме навалице тихо и све је чинио, само да докаже свету, да он једини ужива сада милост њезину.

А што се мене тиче, драги пријатељу, не могу ти описати оне мешавине од осећаја и мисли, што но су се хрвали и комешали по мени. Али од свега тога беше ме ваља да највећма освојило чувство љуте мржње према томе човеку: мржње непомирљиве, — мржње вечите. У осталом, у колико ме је жалостио

и растуживао тај избор мале грофице, у толико му се не могох чудити: он јој дође руку први и одмах се примио оном одлуком којом се прихваћа убојито оруже, када смо већ наумили да своме животу крај учинимо. — А што се тиче мојих осећаја према њој, лако ћеш их погодити: срдњи ни трага, а страховита туга, њежно сажаљење, нека врста кајања, а нада све страсно, бесно жаљење беше ме свог обузело. Тек сада видех како сам је волео, и једва могох докучити оних разлога по којима сам мислио, да се нас двоје једно другом никако не можемо приближити. Све те запреке од прошлости нестадоше пред понором садашњости, који је на мене зијао и који се не могаше више затрпати. — Да чудне ствари! Видех јасно, тако јасно, као што сунце светли, да се не може ништа више поправити, и опет не хтедох томе веровати, нити могох помислити, да се то заиста збило! Видех, где је та женска изгубљена за мене, видех како се над њоме гроб затвара.... и опет је се не могох одрећи!... Дух ми се занесе у којекаке намере и безумне одлуке: наумих, да тражим кавге с г. Мотерном и да га приморам, да се са мном бије, осећајући, да би га смрвио... а после да побегнем шњоме, да се венчам и да је узмем са срамотом, када је не хтедох узети са чашћу.... Да, та ми лудорија не даде мира! Да је се отресем морадох помислити више од сто пута, да мржња и очајање могу бити једини плодови савеза, којег би утврдиле две руке, од којих је једна безчашћу, друга крвљу окаљана.... Ах, Павле мој, колико сам трпео!

Госпођа Палмова показиваше за цело време те шетње неку грозничаву раздраженост, па је чинила којекака јунаштва на коњу. Чух је неколико пута, где подвикује од тешка весеља, а ти усклици беху моме уху као јаук, који срце пара. Кад је још једном крај мене прошла, рече ми: — Ја сам вас уплашила, је л' те? — Ја оборим главу, погледам преда се и не одговорим јој ништа.

У дворац се вратисмо око четири сахата. Ја пођох управо у своју собу, кад зачух вику и трку на пољу пред тремом и срце ми се укочи од страха. Сиђох брже боље, и ту ми рекоше, да је госпођу Палмову спопала страшна боља од живаца. Однесоше је у дворану. Прислушкујући на вратима, могох разабрати благи и озбиљни глас госпође Малујетовице, и крај њега неко јецање, налик јецању мала болесна детета.

Наумих да одмах оставим ово место где се толика несрећа догсди, и ништа ме не би могло зауставити да и за један тре-

нутак даље останем у њему. Твоје писмо, које ми предадоше при повратку из лова, послужи ми за изговор, да могу одмах одлазити. Овде знају за наше право пријатељство. Рекох, да ме ти требаш за двадесет и четири сахата. Био сам се за сваки случај побринуо већ пре три дана за кола и коње из најближега места. За неколико тренутака спремих се за пут, а кочијашу рекох, да тера напред и да ме чека на крају реда од дрвећа, док се опростим. — Г. Малује као да се није сумњао о истини мога изговора: добри старац беше дирнут, примајући од мене захвалу за особиту наклоност, коју ми је указивао за време мога кратка бављења у дворцу. Не могох се потужити ни на г. Брељија: жао ми је, што сам ти у онакој нагрдној слици описао то племенито срце.

Госпођа Малујетовица испрати ме неколико корачаја даље, него ли муж јој: осетих, како јој колена дркћу, док ми даваше неке незнатне наручбине за Париз. Кад се већ хтедосмо растати и кад јој ја раздраганим срцем стиснух руку, задржа ме пријазно: — Ето, мој господине, рече ми гласом скоро угаслим, Бог не хтеде благословити наше мудрости.

— Госпођо, наша су му срца отворена... и он мораде у њима читати нашу искреност... У осталом он знаде, што ја трпим, и надам се, да ће ми опростити.

— О томе се не сумњајте.... О томе се не сумњајте, прихвати изнемоглим гласом. Али она, она!... Ах, јадно дете!

— Смилујте јој се, госпођо, ви, и не остављајте је. С богом!

Брзо се растадох шњоме и одох; али у место да се упутим према граду ***, рекох кочијашу да ме вози путем, што води у манастир, до на врх брежуљака, и ту га замолим, да иде сам у град, па да сутра рано у зору дође по мене на исто место. Мили пријатељу, не могу ти описати, како ме је била стигла чудна и неодољива жеља, да још последњу ноћ проведем у овој самоћи, где сам био тако миран, тако сретан, и то ето не давно, Боже мој!

И тако ево ме у мојој ћелијици. Како ми се чини хладна, тамна и жалосна! И небо се завило у црно. Од како сам дошао у ову околицу све једнако су били красни летни дани и ноћи, и ако им не беше време; само то вече беснила је хладна јесенска мећава над долином. Ветар је урлао по манастирским развалинама и одваљивао је камење, које је мукло падало на земљу; плаха киша ударала је о прозоре: чинило ми се, да су то саме сузе.

Сузе! Да, њих ми је срце препуно, па ипак ми не ће ни

једна на очи. — Молио сам се за дуго Богу, Богу свију патника, Богу детињства свога, Богу те јадне женске!

Само ћу још на повратак свој да мислим. Прекосутра, а може бити и пре, него што овај лист. . . . . .

. . . . . .

Овамо, Павле! Ако можеш оставити мајку своју, овамо, молим те, дођи да ми помогнеш. Бог ме је казнио!

Управо сам писао овај прекинути редак, кад ми се у сред олује учини, да чујем глас људски, глас тужњаве. Скочим на прозор, сагнем се преко њега на поље, да оком продрем у таму и опазим на црном и поплављеном тлу нешто беличасто, што не могох распознати. У исто доба разабрах и јецање створа жива. — Зрак страшне истине прође ми кроз душу као бритак мач. У мраку се докопам млинских врата и пред њима нађох пуста коња са женским седлом. Отрчим неданимице на други крај развалина, и у огради под прозором моје ћелијце, у пређашњем гробљу манастирском, нађох несретницу. Ту је седела као смрзнута на једној надгробној плочи и дркташе сва од силне хладне кише, што но је немилостиво небо леваше без престанка на њено лако свечано одело. Ја је ухватим за руке и хтедох је подићи: — Ах, несретно дете, што сте то учинили! Ох, јадницe моја!

— Да, јадница сам! рече слабим гласом као какав дух.

— Али ви се убијате!

— Тим боље... тим боље!

— Ви не можете остати овде!... Ходите! — Видех, да се не може држати на ногама. — Ах, добри Боже, свемогући Боже, шта ћемо сада? Шта хоћете ви од мене?

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Б. У. М.)

Вино пије Муса Арбанаса
У Стамболу, а у крчми белој
Кад се Туре поднапило вина,
Пјано Туре заче беседити:
„Е тако ми моје вере тврде!
„Одвршћу се у приморје равно,
„Саградићу скелу око мора,
„А друмове около приморја,
„У приморју сагрдићу кулу
„И на кули гвоздене ченгеле,
„Вешаћ' цару оце и ађије".
Што је Туре пијано мислило,
То је Туре трезно учинило:
Одврзло се у приморје равно,

Саградило скелу око мора,
А друмове около приморја,
У приморју саградило кулу
И на кули гвоздене ченгеле,
Веша цару оце и аџиће.
Љута тужба цару додијала.
Посла царе Чупића везира,
Да увати Мусу Арбанусу:
Све поломи Муса по приморју,
И увати Чупића везира,
И веза му руке наопако,
И обадве ноге испод коња,
Да не падне ни на једну страну,
Па га шиље цару у Стамбола.
Забрину се царе господине:
„Аој мени и до бога мога!
„Ко ће љута змаја уфатити?
„Ди си сада Краљевићу Марко?“
Ал' говори један од Турака:
„Шта би дао ти оном јунаку,
„Који би ти каз'о жива Марка?“ —
„Дао би му пола Босне славне,
„Која слави како је постала,
„Христијанску веру припознаје.“
Ал' говори један од Турака:
„Шта би дао ти оном јунаку,
„Који би ти жива дов'о Марка?“ —
„Дао би му на Босни везирство
„Без промене за девет година.“ —
„Ево има девет годин' дана,
„Како сам Марка у таму бацио,
„Од тамнице кључе изгубио,
„Још је никад отворао нисам“,
Изведоше Краљевића Марка:
На Марку је зелена кошуља
Као трава о ђурђеву дану,
И у Марка јесте руса коса,
Полу стире, полом се покрива,
Нокти су му мо'го би орати;
Једни мију, а други га бријују,
А трећи му нокте сарезују,
Док су мало уљудили Марка,
Па га воде цару у Стамбола.
Ал' говори царе господине:
„Мој посинко, Краљевићу Марко,
„Еда, сине, што год од мегдана?“
Ал' говори Краљевићу Марко,
„Мани ме се, царе, од мегдана!
„Ујела ме ова љута тама.
„Премакни ме у нову меану,
„Премакни ми вина и ракије,
„Лепа вина од девет година,
„И ракије од девет година,
„И бечкога леба пребелога,
„И овнећа меса дебелога,
„Да с' пораним три месеца дана,
„Казаћу ти, царе, од мегдана.“
Кад је прошло три месеца дана,
Ал' говори царе господине:
„Мој посинко, Краљевићу Марко,
„Еда, сине' штогод од мегдана?“
Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Донесте ми суве дреновине
„Са тавана од девет година!“
Донеше му суве дреновине.
Узима је Краљевићу Марко:
Три је капи воде истерао:
„Прилика је, царе, за мегдана,
„Ал' ја немам коња за менека.“
Ал' говори царе господине:
„Иди, сине, доле на пајване,
„У мен' има три стотине коња,
„Бирај, сине, коња за тебека“
Оде Марко доле на пајване:
Ког је Марко за реп повукао,
Сваки се коњ за њиме повео.
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Ој бога ти, царе господине,
„Оде нема коња за менека;
„Већ сам чуо за мога Шарина,
„Да је Шара у једног Турчина.“
Оде Марко да потражи Шарца,
И наш'о га у једног Турчина,
Мемед-аге на њим ђубре вуче.

Турски му је адет учинио:
„Салађ, малађ, Туре Мемед-аго!“ —
„Алом, салом, не знана делијо!“
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Ој Турчине, веро не крштена,
„Од куд теби истерани Шарац?
„Или си га за благо купио,
„Или си га на боју добио
Ил' ти ј' љуба из рода довела?“ —
„Ој бога ти, делијо не знана,
„Нити сам га за благо купио,
„Нити сам га на боју добио
„Нит' ми ј' љуба из рода довела,
„Већ покојна Краљевића Марка“.
Разљути се Краљевићу Марко,
Удари га шареном торбицом;
Како га је лако ударио,
Са црном га земљом саставио,
Па одведе свога коња Шарца:
„Ево, царе, истерана Шаре!
„Ал' ја немам сабље за мејдана“.
Ал' говори царе господине:
Идн, сине, Новаку ковачу.
„Нек ти кује сабљу за мегдана“
Оде Марко Новаку ковачу:
„Ој бога ти, Новаче ковачу,
„Сакуј мени сабљу за мејдана,
„Што је ником саковао нисн“.—
„Ољу, брате, Краљевићу Марко,
„Ковању је три месеца дана“.
То је Марко једва дочекао,
Да Шарила мало окуражи.
Кад је прошло три месеца дана,
Оде Марко Новаку ковачу:
„Јеси л', Ново, сабљу саковао?“ —
„Јесам, брате, Краљевићу Марко“.
Удара је по сред наковања,
Па га преби на двоје на troје.
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Ој бога ти, Новаче ковачу,
„Јеси л' коме бољу саковао?“—
„Јесам бољу ал' бољу јунаку,
„Том јунаку Муси Арбанаси.
„Кад се Муса у приморј' одврзо,
„Онда сам му бољу саковао;
„Кад удари посред наковања,
„Ни трупина под њим не остаје.“
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Пружи руку, Новаче ковачу,
„Пружи руку, да ти сабљу платим!“
Превари се, уједе га гуја!
Пружи руку, да му сабљу плати:
Оцече му руку до рамена,
Па извади стотину дуката:
„На ти, Ново, стотину дуката,
„Па се рани за живота твога,
„Не куј више ни боље, ни горе“.
Оде Марко у приморје равно.
Сусрео јо Мусу Арбанасу,
„Бежи с пута' турска у.....!“
Ал' говори Муса Арбанаса:
„Зар ти мислиш, Краљевићу Марко,
„Ди је тебе краљица родила,
„Повијала у свилен-пелене,
„Ранила те медом и шећером;
„И мене је љута Арнаутка,
„Повијала у кору смоквову,
„Ранила ме са скробом јечменим
„И опет ти с пута сићи не ћу“.
Узеше се по свилен-појасу,
Бориште се за три летња дана,
За три дана и три ноћи тавне.
Кад четврти данак освануо,
Ал' говори Муса Арбанаса:
„Ил' оманн, Краљевићу Марко,
„Ил' омани, или да оманем“.
Кад оману Краљевићу Марко,
Дочека је Муса Арбанаса,
Па је преби на двоје, на troје.
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Ди си сада, посестримо вило,
„Ди си, вило, више те не било?“
Из облака вила проговара:
„Јесам ли ти говорила, Марко,

„Не замећи у недељу кавге?
„Грijота је једно на једнога,
„А камо ли двоје на једнога;
„Већ камо ти гуја из чизама?“
Трже главу Муса Арбанаса,
Да он види ко говори с Марком.
Трже ноже Краљевићу Марко,
Па удара Мусу Арбанасу:
Одлети му са рамена глава.
Узима је Краљевићу Марко,
Па је носи цару у Стамбола;
Колико је царе угледао,
Три је фата од ње ускочио.
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Кад подскачеш ти од мртве главе,
Како би је живу уморио?“

КАРМЕЉУК.

Приповиједка из народног русинског живота

Марка Вовчка.

(Наставак.)

IV.

Једне тамне ноћи, кад су сви спавали, љуба Кармељева стајаше у својему врту под вишњом као укопана, док се од долине не указа висок један стас. Тада она полетје на сусрет, као душа рају, своме Кармељу.

А он задихан, уморен, измучен и срушен, пригрливши је, не могаше је дуго држати у својим изнемоглим рукама и једва могаше проговорити: „Гоне ме као дивље звијере, Маруша! Ево три дана како им се склањам.... и дружину сам распустио...“ „Драги! рече Маруша, и овдје су к нама долазили и питали све редом. Сви одговорише: не знамо ништа! Јуче.... А гле, шта је то?“ упита она обамирући, јер баш тада нешто груну негдје; хата се разасја свјетлошћу, зачу се јасан говор, клика и врева, и на близу око њих из врта искрсоше људи као из земље са свију страна.

— Држи! Хватај! Ето га! Сад је наш! проније се гласно по тихој ноћи. Кармеља ухватише.

— Маруша! проговори он мирно и тихо — кажи да ништа не знаш, чујеш ли, Маруша!

— Чујем, одговори Маруша.

Стара мајка долети с плачем питајући је ли то право, молећи се да јој пусте јединога сина и бијући се у прси што јој га одводе. Мала се ћерка бјеше пробудила, па онако у кошуљици и разбарушена потрчала к оцу и ухватила га за руке.

Али њих све отискоше од Кармеља, њега намјестише на кола и поведоше путем, а све се село слеже као у рој и гледаше га непрестанце, а љуба му с дјететом на рукама пошла за колима. А мати не могаше ићи пјешке одмах за њим, него дочека те јој момчад коња упрегоше, па и она стиже пратњу синовљеву.

И Кармеља довезоше у град у ланцима, затворише га у тврду камену тамницу. Многи подвикиваху: „Ето и Кармељ долија, сад ће се и њему платити. Сиротиња се нешто потихо и за се разговарала. Младе су и дјекојке плакале, стари су се људи крстили и шапутали „Помилуј нас, мили боже!“

За Кармељем је дошла и љуба му с дјететом, а довезоше му и стару мајку.

Почеше га судити, и суђење се отеже без трага.

А од куд је год ко туда пролазио, ил' овамо ил' онамо, увијек си спрам нијеме затворене тамнице могао смотрити старицу у пошљедњој снази живота гдје сједи на камену и плаче, и свакоме који к њој приђе своје јаде прича и у прси се бије — и млађахну младу гдје ћутећи сједи и украј себе своју ћерку држи, као кад се коме изгуби све и мило и драго као што се и њој изгубило мило и драго онако исто, као што јој је руменило с лица минуло. Никад није било видјети да је она дјевојчица поиграла се или се међу свијет на улици помијешала — а лако је могла јер јер је ту трг био. Мирно је дјевојчица сидјела украј младе по каткад је само штогод запиткивала и по каткад се окретала на стару украј ње, што ју је плачем обухватала и пригрљала нејаким и болним рукама. Тако су они једнако ту украј тамнице живјели: ту на великоме влажноме камену што га је, не зна се ко ни кад, намјестио на сред трга, јели су они свој оскудни ручак и вечеру; може бити да би они тамо и ноћивали да су им градске власти допуштале, него су преко ноћ одлазили на ноћиште онамо гдје су се смјестили били. И свакад им је потоњи поглед био на тамницу и на мутна окна њена и свакад им је пошљедња мисао врху ње остајала; зором је опет прво тамо одлијетала и први им је поглед увијек жудио тога мркога обличја тамничкога. Нити би какве олакшице ни промјене; само што је вријеме једнако хладњело, јесени мразови насташе, вечери и зоре застудјеше; људи сви почеше ићи у кожусима и пећи по собама стадоше се ложити, дјевојчица стала све живље и све чешће у вече бјежати у собу, а старица мати већ није имала моћи да приђе прага не ослонивши се на своју снаху.

Сви су знали, како ће испасти суд, него су му само чекали

краја. Па и тај дан дође — дан јасан, хладан, снијег бјеше мало попрашио — тамница се отвори и глухо звекећући оковима стадоше излазити злочинци један за другим. На тргу се сакупи гомила људи, некаке двије жене плакаху погледајући своје међу окованицима. Ево и Кармеља. Допустише да се опрости с ким је имао. Мати му паде кад га смотри, жена и ћерка му стајаху украј њега са свијем готови поћи с њим на далеки пут; а Кармељ, опростивши се с мајком, поче се опраштати и са женом и потихо се нешто с њом разговори. Жена увену у лицу, зачувши његову ријеч као да је чула какву неочекивану жалост, а ћерка повика: „Не ћемо ми, тата, тебе да оставимо и повика у два три пута, па се заплака опклопивши ручицама окована баба. Међу тим се захори међу оном гомилом људи: „Кармељук! Кармељук! Где је он? Ево га!“ и цијела гомила као талас морски покрете се и заваља.

Међу тијем заповједише да се изгнаници крећу. За њима је трчала гомила људи и пратила их далеко иза града на друм, и ту се све више гомила множила и све се више чуо глас „Кармељук! Кармељук!“ Бацаше му са свију страна новце привикујући „нек ти бог помогне!“ Матер су му водили за њим, а жена и ћерка иђаху уза њ. У том заповједише цијелој гомили да се врати.

— Ја ћу умријети.... овај ћу час умријети! проговори стара мајка једва дишући, а мала кћи милујући и љубећи оца повика: „Како да не идемо за тобом!“

— Све по твојој вољи, одговори вјерна и послушна љуба.

— Уздајмо се у боља времена! проговори Кармељ.

— Полаз'те, полаз'те! — и пођоше све даље и даље. Већ се не могаше чути глухога звекетања ланаца. Већ се не могаху људски стасови распознати. Ето их већ са свијем неста, само што се на оном крају пута, куд су они замакли, виђаху дрва гдје се у вис дижу.

Стару матер одведоше људи, млада жена ношаше расплакану ћер, а цијела гомила враћаше се жалећи, размишљајући и договарајући се. Исти дан се кренуше из града кола у Кармељево село и одвезоше кући родбину његову. С нова се у вече засвијетли у хати његовој и сви који су у њој живјели, не расташе се с њиме у памети — пратаху га душом преко непознатога пута у непознато изгнанство.

(Свршиће се.)

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

(Наставак.)

IX.

Има томе већ доста времена, од како су јестаственици усвојили тај назор, да су химија и електрика веома сродне; у новије су доба шта више дошли и на ту мисао, и то с пуним правом, да химијска и електричка делатност извиру из једне и исте снаге и својства тела.

Да бисмо сада говорили о растварању воде у њезине главне састојке, показасмо већ, како се то растварање може произвести химичним путем; сада хоћемо што јасније да покажемо, како то растварање бива и електричким путем.

Узме се цилиндар са светиљке (лампе), па се један отворени крај заптије с парчетом свињске бешике, тако да цилиндар постане као пехар, у који се може воде сипати. У тај пехар се метне парче цинкова лима, на коме се утврди парче бакарне жице. Тај се вештачки пехар метне у обичну пивну чашу, али се и у ту чашу метне парче бакарног лима, на коме је исто тако утврђена подужа жица од бакра.

Сад се и у вештачки пехар и у пивну чашу сипа вода, док обоје не буду скоро пуни. Кад се то сврши, успе се у вештачки пехар, у коме је цинков лим, нешто мало сумпорне киселине, а у пивну чашу, у којој је бакарни лим, баци се нешто мало очног (коњског) камена (модре галице).

У отоме апарату, који не стаје много, имамо сада електрично-галвански махину. С таковим апаратима можемо обавити галванске позлате и галванска посребрења; такови се апарати употребљују за електричну телеграфију и уједно се могу њима произвести знаменита химијска дејства. Мож' да ћемо другом којом приликом говорити више о томе апарату; за сада је доста, да се рече, да се помоћу више таковних махина може вода да раздели у своја два састојка.

Кад се крајеви обеју жица метну у шољу с водом, а да се жице не додирују, то ће пролазити електрична струја кроз жице и кроз воду; а та струја има то својство, да химијски раствори воду у шољи. Када назовемо жицу, која је утврђена на цинковој плочи, негативним полом, а жицу која је утврђена на бакарној плочи, позитивним полом, то ћемо опазити, да се на обадвема жицама, чим их спустимо у воду, подижу мали ваздушни мехурићи, и ухватимо ли те ваздушне мехуриће у малим згод-

ним справама за то, то ћемо видети, да су они на позитивноме полу, дакле на крају жице утврђене на бакарној плочи, чист кисик, докле су они на негативноме полу, дакле на крају жице утврђене на цинковој плочи, чист водик.

Да би смо се боље обавестили о томе занимљивом поступку разлучивања воде по електричној струји, морамо себи представити, да се вода састоји из самих малих делића, атома, који су и за најјаче увећавно стакло невидљиви, а који су и пак као и сва вода сложени из кисика и из водика. Сваки водени атом појединце има у себи кисика и водика, који држе чврсто једно друго због своје химијско-електричне разноликости, и то кисик је негативно, а водик позитивно електричан. По што се позитивне и негативне електрике привлаче, то су се и атоми кисика спојили с атомима водика и образовали су воду.

Пролази ли електрична струја, као у нашему опиту, кроз воду, на врху позитивнога пола наићи ће она на водени делић, који се састоји из негативног кисика и позитивног водика. Сад се ту изроди у неку руку борба међу позитивном електриком полнога врха и позитивним водиком, који обоје настоје, да привуку к себи негативни кисички делић. Као свугде у природи, победи и овде јача снага слабију. Врх од пола је према водику јако у пробитку, јер непрестано добија из галванског апарата нове позитивне електрике, докле водик има у век једну исту снагу. Природна је последица томе, да врх од пола на скоро има сила више позитивне електрике, него водик, те одузме овоме негативни кисик.

Тако је дакле разлучен први водени делић. Кисик је привукао врх од пола к себи, а позитивно електрични водик постао је слободан. Тај истом сада ослобођени водик стоји уз други водени делић, који се исто тако састоји из кисика и из водика, и ваља да одиђе слободан и неспојен. Но ту долази напуштеноме водичком делићу особит природан закон у помоћ и добави му на скоро материју, с којом се може да споји. Тај је природни закон нама познат и гласи: све химијске материје, које се ослободе од споја, имају у тај мах много јачу привлаку, него у свима другим приликама. Тај у тај мах ослобођени водик има по томе већу привлаку према кисику другог воденог делића, него водик, који је дотле држао у споју кисик. Од туда и буде, да се разлучи и други атом воде. Кисик из њега споји се са ослобођеним водиком првог воденог делића, а водик му постане слободан.

Тај ту ослобођени водик приђе сада трећем воденом делићу, па и њега разлучи исто тако, као што се споји с његовим кисик-

ком, а водик му ослободи. Тако бива и с четвртим, петим, шестим и т. д. воденим делићем. Водик, који се ослобађа од воденог делића, што је пред истим, спаја се с кисиком онога делића, који долази за тим, и образује нов атом воде.

Та занимљива игра од разлучења и спајања пролази редом кроз сву воду, док не дође на онај делић, који је на негативном полном врху. Разлучи л' се и тај водени делић, који ћемо назвати последњим у тој поворци, и ослободи л' му се водик, то тај ослобођени позитивно електрички водик не ће прићи другом новом воденом делићу, него ће се прильубити уз негативни полни врх, који има више електрике, него кисик воде, те с тога и јаче привлачи.

Тако видимо, да електричка струја на позитивноме полу привлачи к себи атом кисика, а на негативноме полу атом водика, те их ослобађа из њихових химијских спојева. Што дуже електричка струја пролази кроз воду, тим се више атома кисика прикупе на негативноме полу и тим више атома водика на позитивноме полу. Они онда одилазе од туда у прилици малих ваздушних мехурића, који се на цинкову полу састоје из водика, а на бакарном полу из кисика.

Из тога се може изводити, да би се са више таковиx справа могле и веће количине воде разлучити, и то би био други пут за добијање светлости и топлоте.

Но и ти опити много стају, те се не могу практично увести у дело.

X.

Да пређемо сада на нову химијску материју, која у природи, а особито у нашем јестиву игра велику улогу.

Та се нова материја каже: душик.

Како изгледа боца напуњена душиком? Како душик мирише? Каква му је боја?

Душик се по изгледу не разликује нити од кисика, нит' од водика. Душик је ваздушна врста, која изгледа са свим као и обични ваздук, јер обични се ваздух и састоји већим делом из душика. Исто тако нема душик ни мириса, нити какве боје, па ипак ћемо одмах видети, да из његових химијских спојева како с кисиком, тако и с водиком постају особите течности, каквих ретко може химија да образује.

Врло лако можемо добити душика. Обични се наш ваздух састоји из смеше једног дела кисика с четири дела душика, или тачније: у сто кубичних стопа ваздуха има у век 21 кубичка

стопа кисика, а 79 кубичких стопа душика. Ваља дакле из каквог ваздухом напуњеног суда да извучемо кисик, па ће у њему остати само душик.

Кад дакле у плоснатом тањиру с водом пустимо широк чеп да плива и метнемо на њ парче труди, умочене у спирит, то ваља само да припалимо труд и чашу с устима доле окренутим над чепом метнемо, па да видимо особити призор.

Ваздух, што беше у чаши, састајао се из 1 дела кисика и 4 дела душика. Спирит, који гори под чашом, споји се при том с кисиком, што је у чаши, тако, да у њој остане само душик. По што је тиме нестало петине ваздуха у чаши, то ћемо одмах опазити, да се вода у чаши почиње дизати и да се управо пети део чаше испуни водом. Чим то буде, угаси се пламен од труди, па нека има у њој још неспаљена спирита, и тиме нам показује, да у заосталом ваздуху у чаши престаје свако горење.

Туримо ли помоћу направе какве животињицу коју у простор те чаше, то ће се она удушити у њој за исто доба, као кад у чаши не би било ваздуха. Ваздух дакле, који је сада у чаши, није за дисање, а што се животиње задуше у томе ваздуху, каже се та ваздушна врста душик.

Кад сравнимо једно с другим три ваздушне врсте или хемијске материје, што их до сад познадосмо, опазићемо при томе ово.

Кисик по себи није запаљив ваздух; али он помаже горењу, т. ј. тела горе живље, кад су у кисику.

Водик не помаже горењу и горећиво тело, које туримо у водик, угаси се с места; али је водик сам по себи запаљив и може горети, кад га у ваздуху запалимо. Душик на против нити је запаљив, нити могу тела да горе у њему.

Душик се може добити и на друкчији начин. Кад се у боцу успе мало воде, па се онда шипка фосфора утврди о чеп, којим се боца зачепи, тако да шипка фосфора виси у боци, то ваља ту боцу да оставимо тако само 24 сахата, па ћемо имати у њој чиста душика. Овако се разјашњује та појава: У боци беше обични ваздух, т. ј. смеша из четири дела душика и једног дела кисика. Фосфор има велику склоност, да се хемијски споји с кисиком; то бива, кад фосфор није загрејан, веома полако, тако да се од прилике тек за двадесет и четири сахата сав кисик споји с фосфором. Из тога до душе постане у боци нова материја, фосфорска киселина; али та фосфорска киселина, која изгледа као бела слабо светлећива магла, споји се с водом, што је на дну боце, и у боци остане тако само чист душик.

Душик је необично јако распростр у природи, јер већ четири петине ваздуха састоје се из душика; у биљкама и у животињама образује он главну питну материју, јер месо може да постане из оних јела, у којима има доста душика. Но та је материја са свим чудновата у својим спојевима, с тога ћемо је сада разгледати мало из ближе.

(Наставиће се.)

ГОВОР

Марије Лебедеве, на „скупу“ што је приредило друштво „Прекходница,“ у корист пострадалој браћи Бокељима.

У наше доба толико се говори о родољубљу, образованости, слободи у опште а на посе о слободи женскиња; да читаво не верујемо да ћемо наћи слушалаца, кад рекнемо, да нам је намера говорити о породичном начелу. Но свр свега, покушаћемо да рекнемо коју у обрану његову.

Пре свега не може нам се а да не приметимо нешто, што данас све већма занима наученаке и модерне реформаторе; у толико пре, што је то са породичним начелом у тесној свези; а зове се „еманципација женскиња.“

У најновије доба п стале су женскиње предмет општег разговора и бриге; једни би да их ослободе од неког ропства, а други им опет на против сваком могућом приликом набрајају мане њихове. Почем је ово последње особито код нас у обичај ушло, нека је и нама дозвољено, наше мњење о томе јавно рећи.

Није нам намера ни једну од тих мана побијати, јер на жалост све као истину признати морамо. Но као што знамо да свакој појави прави узрок наћи ваља: то мислимо, — да нам се не би пристраност пребацила, — да признати ваља, е је томе јаду и једна и друга половина подједнако допринела. Чим ово признамо, чим будемо искрени, престаћемо викати на покварености и раскошлук женскиња. Па кад смо заједно заблудили, за цело ваља да заједно и са рђавог пута свернемо. Јер кад мушкарци, покрај своје природне моћи и образованости над женскињама, не беху кадри сачувати њих од толиких данашњих слабости и мана; то ће за цело још мање саме женскиње кадре бити, — ма како прионуле раду и скромности, — да толике мушке мане и слабости искорене. Не варајмо се, већ искрено при-

**

знајмо, да мушкарци нити траже, нити одликују скромну и радену женскињу, ако ова мираза нема. Па и ако су женскиње већином нерадене и раскошне, има их још доста ваљаних, па питамо: ко мари за њих? ко ли не мари за мираз ма уверен био, да често девојка са највећим миразом упропашћује кућу и породицу са свога нерада и раскошлука.

С тога мислимо да ваља већ једном обе странке збиља не тек речма, већ и делом да покажу шта желе. Па као што је и природа мушкарцима у нечем уделила првенство, тако им и сада велимо: узалуд читате женскињама како ваља да раде, кад ви претпостављате беле нерадене ручице огорелим раденима. — Узалуд велите да су у женских ретке племените душе, кад делом тврдите, да вам је дражија телесна лепота или мираз, но бог зна каква душа и срце без тога. Узалуд је говорити о љубави, пожртвовању и породици; докле је у мушкараца толико себичности, да се данас најбезавесније титрају са чашћу и срцима женским; докле су им ове играчка, са којом се као деца доникле забављају, а после је под ноге бацају. Узалуд ће се женскиње узвишавати, кад их мушкарци понижавају. Узалуд женидбе, кад у њима праве љубави нема, и узалуд највећи мираз, кад је у за њ немогућност, да се помодна аљина жртвује!

Али питамо ми: кога ради су женскиње кичељиве? — Од куд у њих гнусна кокетерија?

Ми смо с наше стране уверени, да ће женскиње увидети и огадити ништавост убитачне кичељивости, чим то мушкарци озбиљно, и у име праве љубави захтевали буду. — А за цело ни кокетовале не би, да им ту гнуснуману мушкарци не подржавају, у место да је презиру.

Па како ће се женскиње поправити и узвисити? и како ће се најлакше „еманциповати?“

На ова озбиљна питања ваља пре свега да мушкарци савесно одговоре; а ми им за сада велимо: женскиње ће се за цело поправити и узвисити, чим их мушкарци понижавали не буду — а биће слободне, чим мушкарцима ропкиње ил играчка бити престану. —

Но пређимо на породично начело.

Нема сумње да су многи имали прилике виђати породица, где се на први поглед познати могло, да у њима ни главе — ни репа нема. — Муж ни у чему не слаже се са женом, старији са млађим, чељад, покрај велике плате, а малог посла ипак се на дуже време задржати не може; а о љубави, дужностима

и побожности ни трага нема; једном речи сви, од господара до последњега слуге, траже и налазе себи забаве ван куће.

У таквој породици се без сумње не осећамо пријатно; а за што? за цело с тога, што у њојзи нема породичног начела. Али знамо ми и других породица, којих се зажелимо, ако давно у кругу њиховом не бесмо, а просто с тога, што нас већ на прагу њезином неки особити душевно-пријатељски зрак запане, каквог нигде више наћи не можемо. — Где оба супруга, а где једна половина, на свој породични круг такав печат удара, да у њему владајући дух, — који се не рађа случајно, нити је од јуче ил' данас; већ су га деца од родитеља наследила, — и ту само: муж и жена, старији и млађи, мушко и женско једну целину представља; ту сви, без најмање противности, делају подједнако по усвојеном правцу. Дух тај што над читавом породицом лебди, тако је моћан, да му се и чељад неприметно потчињава, а туђинци и нехотице осећају потребу, да буду у таквом благословеном кругу. Чим на кућевни праг ступимо, опажамо дух тај у пријатељском с нама понашању домаћиновом и домаћих; у веселом поздраву дечице њихове, и у усрдном поклону домаће чељади; па нам се чини да је душевношћу том проникнут читав дом, намештај, хаљине и слике — једном речи: сав домаћи строј. У таквој породици налазимо породичног начела.

Огромна је нравствена сила тога начела! У наше је доба свако лично, самостално и природно начело малаксало, и сваким даном већма малаксава; породичном животу на очи глед прети опасност и коначни пад. Себичност, љубав к светским наслађама и славољубље повлачи све за собом, а безумне жртве тих страсти саме траже пропасти у плаховитом току модерног живота. Но запита ће ко: где да тражи лека томе онај, који се узвисио над сујетом светском, коме она душу и срце не раздире? Каквом снагом да се огради против мамљивог и штетног свемогућства светског? На ово велимо: да је само породица кадра бити му верна обрана; само она, — по хришћанском начелу љубави, — спаја породичне па и народне чланове и онда, кад су ови већ ступили на клизаву стазу светску: само та племенита веза, кадра је испуњавати срца туговањем и чежњом за својим родитељским огњиштем — и оних синова, који су удаљени од њега, и занесени жељом за наслађама и славољубљем у туђе ма и најраскошније крајеве света.

Нема сумње да покварености нашег друштвеног мњења, многе врло брзо до незаслуженог положаја уздиже; но да ли и како се такви одржавају на тој висини? Човек проникнут породичним

начелом, узвишава се пре свега над себичношћу; и онда чврсто стоји на стени необоривих породичних врлина. Породица својим невидљивим оклопом брижљиво чува срца од свих отровних стрела светског искушења. Чувајмо и негујмо и ми њу! Породично начело сазрева само на основу праве родољубиве свести и у мирном породичном пристаништу. У колико брже пролази живот наш, у толико нека нам је милија домовина; а што више бесни бујица на пољу, толико пријатније биће нам домаће огњиште; чим нас више примамљују блага светска, тим чвршће пригрлимо срцу породицу — наше сопствено благо; — и чим су пролазнија лукавства модерног света, тим већма чувајмо аманете предака наших!

По породичном начелу имају женскиње у опште, а особито матере огромну задаћу. — К том начелу њих и природно чуство и прави позив њихов побуђује; а достојанственијег и природнијег позива но што им је хришћанство определило, за цело им никаква модерна идеја еманципације заменити не може. — Мислимо да се не варамо, ако рекнемо, да идеју женске еманципације и друштвена поквареност снажно распростире; наравски; — јер она је највећма поткопала, и на то иде да са свим сруши наравствено породично начело; без којега женскиње остадоше без позива; а та их околност све већма понижава, јер их приморава да буду ропкиње ил' играчка мушкараца. С тога је еманципација женскиња данас овладала свима странкама, о њојзи данас говори сваки мислећи човек само, наравски, сваки са свога гледишта и интереса. — И ми Српкиње треба да је бранимо, али само у толико, у колико нас данашње околности понижавају. Али не заборавимо да губитак нашег досадањег позива није само наш, то је губитак свију народа, а по највећи, — барем по нашем уверењу — по народ српски, јер је наравственост општи услов напретка, у колико више напретка српског! —

Жена у опште а наиме Српкиња ваља да је оличена љубав и побожност, она ваља да буде чврста свеза породичне, а с отим и народне заједнице, и само по том њојзи природном и племенитом позиву кадра ће она бити своје породичне и народне чланове у једну целину спајати. Па којој матери за руком испадне да спасе мужа, синове и ћери од мамљивог изкушења светког, и омили им породични круг, — та је за цело достојно извршила свој велики позив!

Сестре ваља да употребе сву моћ своје сестринске љубави к браћи, да их сачувају од бујног живота светског; да их обавесте и омиле им породичне радости и врлине. Свет примамљује

младића, и ми му не замерамо нестрпљење с којим оставља он родитељски кров, и плаховиту жељу, да огледа снагу своју у бурном таласу светском: осећаји младићки не дају се сравнити са срдачним замишљајима женским, које су скромно под родитељским надзором одгојене. Но баш с тога, што се мушкарци од породице одлучити морају преко им је нужна материнска и сестринска љубав, а до ових је много стало да им синови и браћа нигда огњиште своје не забораве.

Велику ће дакле заслугу имати она сестра, чији брат у туђем свету заузет науком ил службом, своје слободно време буде радије у породичним него ли у модерно-забавним круговима проводио; ту ће он родитеље, браћу и сестре обучавати, али у једно и сам се учити. — Али женскиње, да би над мушкарцима таквог по породицу и народ корисног уплива имати могле, ваља пре свега да су одушевљене чистом љубављу к своме природном и узвишеном позиву — породици; а у једно ваља да се узвисе над ништавошћу модерних забава и беспослица, — и то би, по нашем мњењу, био први услов по народни и просветни напредак.

ПОДЛИСТАК.

НЕПОСТОЈАНСТВО КЊИЖЕВНОСТИ.

(The sketch book of Washington Irving.)

Има каткад полу дремовних тренутака људскога духа, у којима се сами искрадамо из ларме и блијеска, те тражимо миран кут, у коме можемо остати својим сновима остављени, и у коме нас нико не ће узнемирити кад градимо своје ваздушне куле. У таком сам једном тренутку ја лутао по старим сурим закутцима Вестминстерске опатије уживајући сласт луталичких мисли које се ките високим именом рефлексија или размишљања; кад на један пут прекидоше манастирску тишину несташни ђаци из Вестминстерске школе који се играху лопте, и који својим немирством узбунише сведене проласке и трошне гробове, тако да се њихов глас свуда разлијегаше. Ја гледах да се од њихове ларме склоним мало дубље међу стубовима, и у томе замолих једнога стражара да ме пусти у библијотеку. Он ме проведе кроз један портал пун порушене скултуре прошлих вијекова, који излажаше у један таман ходник, што је водио игуманском стану и соби у којој је библијотека манастирска. У самом ходнику имају једна врата на лијево. У њих чувар увуче кључ; врата су

била два пут закључана, и отворише се потешко као кад се ријетко отварају. По том се понесмо по неким тијесним стубама и прошавши још на једна врата уђосмо у библијотеку.

Затекох се у високој старинској дворани, која стајаше на стубовима од старе инглиске храстовине. Умјерена свјетлост долажаше кроз један ред готских прозора прилично високих од пода, који на сву прилику гледаху на кров намастирски. Старинска слика некаква достојника црквенског у дугачким хаљинама стајаше врх камина. Око дворане и на малој галерији стајаху књиге, понамјештане у храстове с врха заокругљене рафове. Бјеху ту поглавито стари полемички писци, и више их бјеше истрошило вријеме него ли читање. На средини библијотеске стајаше сто и на њему двије три књиге, мастијоник без мастила и неколико пера поврђалих од многога писања!! Мјесто бијаше најугодније за спокојно размишљање и дубоку студију. Било је дубоко закопано у масивне зидове опатијске, са свијем затворено од врева свјетске. Кад и кад сам чуо гдје узвикују дјеца у манастирским сводовима, али и то слабо, па по том зазвони звоно на молитву, и његов се глас светињски простираше врх крова опатијског. Мало по мало и она врева нестајнијех ђака изумрије. И звоно прести, и дубока тишина зацарова у тамној дворани.

Ја бијах скинуо малу једну четвртину, чудновато у кожу повезану, са тучаним копчама и сједох за сто у столицу с наслонима. Него умјесто да читам занијех се свечаним манастирским изгледом и мртвом тишином оног мјеста у читаву поворку мисли. Кад около погледах на старе свеске у трошним корицама понамјештане у рафовима које по изгледу нико у њиховом одмору не узнемираваше не могах на ино већ да библијотеку сматрам као какву књижевну катакомбу у којој су писци као и мумије са сваком чашћу погребени и остављени да вјетре и црне у мрачноме забораву.

Помислих за сваку ону свеску, колико ли је муке и главобоље стала, а сад је с толиким немиром у крај забачена! Колико ли мучних дана! Колико непроспаваних ноћи! Колико ли су се писци њихови закопавали у тишину ћелија и намастира; колико се затворали од људи, а колико од блага лица природина, па се посвећивали мучном истраживању и дубоком размишљању! Па све за што? Да заузму палац мјеста на прашљивом рафу — да им у једном будућем вијеку прочита име дјела њиховних какав беспослен калуђер или лутало као ја данаске; па да се у другом вијеку и тај спомен заборави. Ето ти те хваљене и прехваљене бесмртности. Она ти је вика за вријеме, ограничена јека онака као у онога звона што је мало прије одјекивало по овим зидинама и за један тренут напуњало ваздух — па се послије стопило у брујање, и најпослије га нестало као да га никад ни било није!

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Изишао је први број „Младе Србадије," листа уједињене омладине српске за књижевност и науку, којега издаје уједињена омладина српска а уређује А Хаџић У том првом броју има: 1) Приступ. 2.) Основи снаге и величине српске од Владимира Јовановића. 3.) Мисли о људском развитку од Ђ. 4.) Јдрански Прометеј, песма Лазе Костића. 5.) Како се човек заљубљује? Неколико сцена из живота једнога лекара од дра Владана Ђорђевића 6.) Наказао је бог. Црта из ђачког живота. Посвећено ђацима београдским. Написао Љубен Каравелов. 7.) Одломци из дијететике. I. Како ваља неговати зубе. Написао И. О. 8.) Је ли жена способна да буде равноправна с човеком? Од Светозара Марковића. 9.) Шта се догодило у нашем и у страном свету? 10.) Радња годишњег одбора омладинског. 11.) Најновији појави у нашој књижевности: (I. Политични речник, II. Рад југословенске академије знаности и уметности, III. Беседа Емилија Кастелара о основним правима човековим држана у седници шпанских кортеса. IV. Русија и Србија. V. Орлић црногорски годишњак за г. 1870. 12.) Академија за женске. 13.) Ситнице: (Нове награде. — Нова задруга за жене. — Стари печат. — Духовни или црквени концерти. — Ум царује а памет имају и све животиње. — Југословенска академија.

* Л. А. Томановић, у Пешти, јавља, да ће друга свеска „Обсаде Фиренције," која се у велико штампа, готова бити крајем априла. Цена овој свесци остаје као и првој т. ј. 60 н. а. вр. Слике, које је преваћач обећао, додаће последњој свесци. У једно позива преваћач ону г. г. предбројнике, који су одустали од претплате, да му то јаве до краја априла, те да им не шиље другу свеску но само слике обећане.

* У Брну излази „Часопис матице моравске." Уредник му је Вацлав Роит. Година друга. 1870. Издаје га „Матица моравска."

* У Прагу су изашле ове књиге: „Schicksale des boehmischen Statsrechtes in den Jahren 1820 bis 1827. Nach urkundlichen Quellen zkizzirt von Dr. Hugo Toman. Prag. J. S. Skreišovsky. 1870. — „Старожитности а паматки земје ческе." Написао Ф. Б Миковец и К. В Зап. Друго издање, Ј Л. Кобер. 1870

* У Прагу излази: „Школа и живот, лист за педагогију."

Н. Ф. Костомаров, руски писац, свршио је у своме „веснику Јевроне" расправу о Кошћушку и пропасти републике пољске. — Од истога писца изашле су „Историчкескија монографији и изсљедованија Н. В Костомарова" Исти писац издао је треће издање знаменитог дела свога: „Богдан Хмјелницки" и друго издање дела: „Последније годи рјечи постолитој."

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЦРКВЕНСКА ИСТОРИЈА ЈЕВСЕВИЈА ПАМФИЛА. С руског превео владика Г а в р и л о. А издао: Андрија Станковић пензион. писар полиције. Књига прва. У Београду штампарија Николе Стефеновића 1870. На 16-ни, 59 стр. Стоји ?

ПРИРОДА И РАЗУМЪ, у области морално-духовној. У Београду у државној штампарији 1870. На 8-ни стр. 51. Стоји ? Превод с руског из „Христ. чтенія“ митрополита Михаила.

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

Овим бројем почиње друга овогодишња четврт. Поштован. читаоцима „Матице“ овим јављамо, да је књижевно одељење у последњој седници својој решило, да „Матица“ престане излазити крајем друге о. г. четврти а то је 30. јуном, када ће њен последњи овогодишњи број изићи. Ово јављамо својој публици с тога, да се знаде равнати и да онај који није претплатио за четврт, која долази, а који се жели претплати, може то за времена учинити. Позивамо дакле поштов. читалачки свет српски, да нам још и за ову четврт поклони пажњу своју како би кадри били лист овај без материјалне штете издавати.

У једно позивамо дужнике наше да нам изволе плати што нам дугују.

С А Д Р Ж А Ј.

На уранку. Песма. Милорада П. Шапчанина. — Мала грофица. Написао Октав Феље. (Наставак) — Српске народне песме. (Из збирке Б. У. М.) — Кармељук. Приповетка из народног русинског живота. Марка Вовчка. (Наставак) — Нешто из химије. (Наставак.) — Говор Марије Лебедеве, на „селу“ што је приредило друштво „Преходница,“ у корист пострадалој браћи Бокељима. — Подлистак: Непостојанство књижевности (The sketch book of Washington Irving.) — Књижевне белешке. — Библијографија. — Позив на претплати.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 11. У НОВОМЕ САДУ 20. АПРИЛА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњога дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ЏОНЕ АНДЕРСОНЕ, СРЦЕ ИЗ НЕДАРА.

(Од Бурна).

Џоне Андерсоне, срце моје, Џоне,
Знаш ли кад те, болан, видех први ред?
Још добро се сећам твоје косе вране
И обрва густих — и ако си сед.
Ну то јако, Џоне, обрвица камо?
Са угледне косе Март побрао гар
Џоне Андерсоне, срце из недара,
За стару ти главу то је с неба дар.

Џоне Андерсоне, срце моје, Џоне
Пењасмо се оба на високи брег,
Уживасмо дане и тихе и бурне,
И сунце нам сјало, и био нас снег.
А гле сада, Џоне, низ брдо слазимо,
Како дркћу руке и старе и боне,
А вечит' нас одмор на подножју чека,
Срце из недара, Џоне Андерсоне.

Милорад П. Шапчанин.

МАЛА ГРОФИЦА.

Написао Октав Фељ.

(Свршетак.)

VIII.

У Розелу 10. октобра.

Она не одговори ништа, већ дркташе и цвокоташе зубима. Ја је узех у своја наруча и однесох је. У таким тренутцима човек се брзо домишља; али како да је однесем из ове долине, камо кола не могу? Не беше никако начина, да јој се спасе поштење: ваљало је мислити само на живот. Узлетех брзо уз степене до своје ћелијице и ту је метох на столицу уз огњиште, на ком сам за мало ватру начинио, и одох да пробудим своје домаћине. Млинарици разложим ствар како сам знао у оној забуни. Не знам, да ли је што разумела или не; али беше женска, те јој се разжали. Она неговаше прва госпођу Палмову. Муж јој одјаха по томе и понесе за маркизу Малујетову ово писамце од мене:

„Госпођо!

„Она је овде на умору. За име Бога милостивога, молим вас и заклињем вас... дођите, да утешите и благословите ону, која се ни од кога под небом, до вас једине, не може надати речима, које ће утеху и опроштаја донети.“

„Саопштите госпођи Понбријановој, што мислите, да је нужно.“

Госпођа Палмова посла по мене. Вратих се у собу и нађох је још на столици уз ватру. Не даде се сместити у постељу, што је била за њу спремљена. Кад је мене смотрила — да чудноватe женске! — прва јој мисао беше сељачко одело, којим мораде заменити своје покисле и укаљане хаљине. Удари у смех показујући ми их; али тај смеј претвори се за мало у страшне грчеве, које тешком муком једва некако ублажих.

Ја седох уз њу. Не могаше се никако угрејати; тресаше је страховита грозница, очи јој севаху. Ја сам је молио, да легне и да буде потпуно мирна, као што то захтева њено стање. — А ко за што? рече ми; та ја несам болесна. Што мене убија, то није грозница, није зима, то је мисао, која ме пече овде — и ту се удари по челу — срамота!... ваше презирање и мржња... сада да како већ заслужена!

Мени, Павле, на те речи срце пуче. Исповедих јој све: своју страст, своју жалбу и своје кајање. Пољупцима сам јој покрио руке, које су дрктале, ладно чело и влажну косу... Сву неж-

ност, све сажаљење и обожавање што само може бити у срцу људском, — све то прелих у њену јадну, смрвљену душу. Сада зна, да сам је волео; не могаше више сумњати о томе.

Слушаше ме сва занесена. — Сада, сада, рече, не треба ме више жалити! Овако сретна несам била никада у животу своме. Тога несам вредна!... Више што желети, бољему се надати не могу... жалити немам ништа!

Сада се умирила. Око усана, у пола отворених, титра јој се осмех чист и блажен; али на махове спопада је страшна трешња и ту се у лицу јако мења. Ја је чувам, пишући ти ово писмо.

Госпођа Малујетовица управо сада дође са својим мужем. У њој се несам преварио! Глас и речи њене биле су као у рођене мајке. Собом беше повела свога лечника. Болесница лежи у доброј постељи, негована, милована. Ја сам се по нешто умирио, ма да је, кад се будила, беше заузела страшна ватруштина, па је бунцала.

Госпођа Понбријанова не хтеде никако доћи својој нећакињи. И у њој се несам преварио — у тој красној хришћанци.

Ја сам баш тврдо наумио, да не крочим више у ћелијицу, из које госпођа Малујетовица не излази ни часка. Озбиљно владање мужа јој плаши ме; међутим ме уверава, да лечник још неје ништа рекао.

Лечник је отишао. Ја сам говорио шњиме. — Рече ми, да је болесница јако назебла, па је сада у врућици.

— Је ли то опасна болест?

— Јако опасна.

— А је ли опасност близу?

— Рећи ћу вам вочерас. Бољетица је тако силно напала на њу, да овако не може трајати за дуго. Ил' ће се окренути на боље, или ће природа попустити.

— А да л' имате ви наде?

Он погледа у небо и оде.

Не могу ти казати, што се збива са мном, пријатељу мој... Ти ударци иду нагло један за другим! То је гром!

У пет сахата у вече.

Дозваше брзо свећеника, ког сам чешће виђао у дворцу: он је пријатељ госпођи Малујетовици, старац прост и пун лу-

бави. За час беше изашао из кобне собе; али га не смедох питати. Ја не знам шта се збива. Бојим се чути, а опет ми уво прислушкује и најмањи жагор, сваки и најнезнатнији звук: свака врата, која се затворе, сваки нагао корак преко степена — у срцу ми зазебе. — Али... тако нагло, то не може бити.

Павле, пријатељу мој, брате мој, где си?... Све је свршено! Већ је прошао читав сахат, од како је отишао свећеник и лечник, које је г. Малује испратио. — Хајдете горе! рече ми; охрабрите се, будите човек! — Ја уђем у ћелијицу: госпођа Малујетовица беше сама у њој. Клечећи уз постељу даде ми знак да приступим. — Посматрах болесницу, којој беше дошао суђен часак. Неколико сахата беше довољно, да јој смрт са свим уништи оно дражесно лице; али живот и мисао блистаху јој се у очима: мене познаде одмах. — Господине, рече ми — па после настави иза мало времена: — Ђорђе, ја сам вас истинито волела! Опростите ми, што сам вам отровала живот овом тужном успоменом! — Ја падох на колена и хтедох говорити, али не могох... моје вреле сузе текле су јој преко руке већ обамрле и хладне као сињи камен. — И ви, госпођо, настави, опростите ми муку коју сам вам задала и невољу, што сам вам причинила. — Дете моје ја вас благосиљам из дубине срца свога! После тога настаде тишина, усред које чух на једанпут дубок и прекинут уздисај... Ах, тај последњи уздисај, крајње јецање смртне боље беше и сам Бог чуо и прихватио.

Он га је чуо!... Он чује и моју топлу, горку молитву!... Морам и то да верујем, пријатељу мој. Да, морам то да верујем, да ме не спопадне очајање, морам да верујем у Бога, који нас љуби и милостивим оком гледа тешке јаде наших слабих срдаца, и који ће једном спојити очинском руком опет свезе, које је раскинула немилостива смрт!... Ах, стојећи пред самртним остатцима оне, коју смо обожавали: како би то усахло срце и од сумње увео мозак морао бити, да не одбије од себе за увек мрску мисао, да свете речи: Бог, правда, љубав, неумрлост несу ништа друго него празни звуци, који немају никака смисла.

С Богом, Павле. Ти знаш, шта ми сад ваља чинити. Ако можеш доћи, ја те чекам, ако не, а ти чекај мене. С Богом!

IX.

Марки Малује Павлу Б. у Паризу.

У дворцу Малујету 20. октобра.

Господине! Ма да ми је јако тешко, то ипак не смем пропустити, да вам не опишем догађаје, који су донели крајну несрећу, за коју сте већ у кратко разабрали путем пречим са свом штедњом, која нам беше дозвољена — несрећу, која дође, да нам са свим ојади душе наше, које су и онако тако љуто патиле. Познато ће вам бити, господине, да је неколико недеља, неколико дана довољно било госпођи Малујетовици и мени, да упознамо и оценимо вашег пријатеља, па да га заволемо, али, на жалост, наша љубав према њему промени се брзо у велику тугу за њим.

Ја вам, господине, не ћу говорити о тужним приликама, које су се збиле пре последњег кобног догађаја. Ја знам, да вам је позната кобна страст, коју је у оној несретној младој жени распалила врлина нашег пријатеља, кога оплакујемо данас. Прећутаћу и оне тужне призоре, што су дошли били после смрти госпође Палмове; јер их је ево нова туга прекрила у успомени нашој.

Владање вашега пријатеља за тих црних дана, дубока осетљивост, а у исто доба и морална снага, којој смо се све једнако морали дивити, беше му са свим задобила срца наша. Ја хтедох, да вам га одмах вратим, хтедох га удалити с овога места пуног јада и довести вам га у наруче, кад тужне прилике не допуштаху вам остављати Париза; али он сматраше за своју свету дужност, да тако нагло не оставља онога, што беше преостало од несретнице.

Ми га доведосмо у наш дворац и неговасмо га брижно. Отуд не излажаше никуда до на два корачаја ка гробу мале грофице. Здравље му међу тим пропадаше на очиглед. Прекјуче у јутру не даде му мира госпођа Малујетовица, док га не наговори, да прати мене и г. Брељија у шетњу на коњу. Он пристаде, премда не радо. Одосмо. Путем беше вољан да га забављамо и да га изтргнемо из тешке замишљености. Од неког времена видех га први пут, где се насмехну и почех се надати, да ће време, душевна снага и наша пријатељска брига вратити му нешто мира горким успоменама — кад се у повратку, у зао час, сукобисмо са г. Мотерном.

Тај млади човек беше на коњу, а пратила су га два при-

јатеља и две женске. Кад је мимо нас пројахао, поздрави нас, и ја му на лицу не опазих ништа, што би могло пробудити нашу пажњу. С тога се управо нађох у чуду, кад г. Брељија за неколико тренутака промрмља кроз зубе: — То је безсрамна подлост! — Ваш пријатељ, који је при том сусрету побледео и главу на страну окренуо, погледа живо г. Брељија: — Шта је то, господине? О чему ви то говорите? — О дрзкости тог звекана! — Ја се отресох на г. Брељија, корећи га, што силом тражи кавге, и рекох, да ја ни по држању ни на лицу мотерновом не опазих ништа, по чему би могао мислити, да тражи заћевице с нама. — Хајд' одатле, пријатељу, одговори Брељија; ти или си морао очи затворити, или опазити, као и ја, да се та хуља кезила на овог господина; а ја не знам за што да он трпи увреду, које ми подносили не би! — Још он те злосретне речи не беше ни дорекао, кад ваш пријатељ ободе коња и одлети трком.

— Јеси ли полудео, рекох Брељију, који ме хтеде зауставити; чему си то сад опет измислио? — Пријатељу, одговори он; мени беше само до тога да забавим ово велико дете по што по то. — Ја слегнем раменима, отргнем се и појурим за вашим пријатељем; али он, имајући бољег коња, беше ми знатно измакао Био сам још на једно сто корачаја од њега; али он већ сустигао Мотерна, који је зауставио коња, видећи га, где за њим јури. Учини ми се, да прозборише неколико речи; али одмах за тим видех, где ваш пријатељ као бесан ошину бичем неколико пута Мотерна преко лица. Ја и Брељија дођосмо већ прекасно и само смо толико могли препречити, да од зла не буде горе.

Двобој између њих беше ствар готова те морадосмо одмах собом повести два пријатеља, што су пратили Мотерна: г. г. Кирођа и енглеза Астлија. Ваш пријатељ беше отишао пред нама у дворац. Избор оружја припадаше без приговора нашем противнику. Видећи, како се његови девери не могу право одлучити ни за мачеве, нити за пиштоље, послужисмо се том њиховом неодлучношћу, да питамо вашег пријатеља шта он мисли. Он с места изабра мач. — Али, рече му г. Брељија, ви пуцате из пиштоља веома добро; то сам видео. Можете ли се поуздати, да сте вештији мачу. Немојте, за Бога да се преварите; ту иде о главу. — Знам, за то управо и бирам мач, одговори смешећи се. — На тако јасно изражену жељу пристадосмо да како још весели, што нам пође за руком повући избор на своју страну. Тако се збиља одлучи и састанак се зарече за сутра дан у девет сахата.

До вечера беше ваш пријатељ добре воље а гдешто и весео, тако, да се морадосмо сви чудити, а особито госпођа Малујетовица, која, сиротица, не знађаше ништа о свему, што се догодило.

Око десет сахата оде Ђорђе у своју собу, и на два сахата касније још видех свећу код њега. Гоњен живом љубављу и неким страхом, дођох му око поноћи у собу. Затекох га мирна: беше писао и удараше печате на нека писма. — Ево, рече, и даде ми у руке те артије. Главно је свршено, а сада идем спавати као сретан човек.

Ја му још дадох неколико техничких савета како да влада оружем, којим ће се на скоро послужити. Он ме слушаше растресено, па ми после пружи руку и рече: — Ухватите ме за било. — Ја га послушам и на брзо се уверих, да му мирноћа и добра воља не долази од претварања, нити од грознице. — У оваком стању не дамо се убити већ ако то не би сами хтели. Добру ноћ, драги господине! — Ја га загрлим и оставим га самог.

Сутра у јутру у пола девет сахата ваш пријатељ, г. Брељија и ја одосмо странпутицом на место, које је одређено било за двобој, а које је на сред пута између мога и мотерновог дворца. Наш противник стиже готово у исто доба, а пратили су га г. Кирија и Астли. Сама увреда по природи својој не допушташе да се покуша измира. Морало се одмах приступити двобоју.

Тек што је наш пријатељ стао на белегу да се бори, одмах опазисмо по начину, како мач држи, да је невешт борби на мачеве. Брељија погледа ме устрашено. Колико су се год пута укрстали мачеви, толико је пута изгледало као да обе стране и навађују и бране се; али већ код трећег нападаја прође нашем пријатељу мач противников кроз прса и он паде.

Ја му притрчах, али видех, да ће му одмах крај бити. Стисну ми слабачно руку, осмехну се и последњим дахом изусти последње речи, које су вама биле намењене: — Реците Павлу, да га волим и да му забрањујем сваку освету... да умирем... сретан. — И издахну.

Не ћу ништа више да вам казујем. И ово ме је скупо стало; али сам за тужну дужност своју сматрао, да вам све верно опишем. Мишљах, да ће те радо разбирати до последњег тренутка за живот, који вам је био тако мио и драг. Сада знате све; све вам је разјашњено — да и само моје ћутање.

Он борави смртни санак крај ње. Ви ћете по свој прилици доћи, господине. Ми вас чекамо. Ми ћемо с вама заједно

оплакивати две премиле нам душе, које су обе добре и дражесне биле, душе, које је страст уништила и које је смрт брзо ugрабила баш онда, кад су настали најлепши дани за живот њихов.

С француског.

ХВАЛА!....

I.

Кад оно бурно доба,
Ох, страшно доба беше,
Те врашка блуд и злоба
Огњиште вам отеше:

Та чусте уздисаје
Невоље, јада, беде,
„Слобода жића даје“
Шта речце ове вреде!

Кад оно врази клаше
Несретно племе — робље,
Те дено срећа цваше —
Сад оста немо гробље:

Ох, чусте краља груди,
Де вичу с' тешки рана:
„Ој камо добри људи,
Што би ми дали стана?..“

У мору недогледном
Ко ли вас тад' послужи,
Та ко ли „краљу бедном“
Јуначку руку пружи?!...

Ах, неје робе, неје,
Несвести робе наги!
Но коме груди греје
Слободе задај благи!

Ен' онај горштак знаде
Штовати краљев јад...
Она му земља даде
Искрена стана тад'!...

II.

Кад оно бурно доба
По „земљу малу“ дође,
Те црна страст и злоба
На пропаст њену пође:

Та чусте уздисаје,
Невоље јада, беде,
„Слобода жића даје“
Шта речце ове вреде!

Горштак се сети сада
Ој, давно прошлих лета,
Кад краљу тешка јада
Зададе судба клета.

Кад краља боне груди
Викаше с' тешки рана:
„Ој, десу добри људи,
Што би ми дали стана?“...

Па горштак сада хуче,
Па гони клета врага —
А кано рањен вуче
Измиче врашка снага...

Ал ко је враже клети,
Горштаче с' ким се бије,
Слободи што му прети
И скупу крвцу лије?....

Хај! мисао црна једна —
И знаћеш поган свет....
Потомак „краља бедна“
Душман је њему клет!!

Ђена Павловић.

КАРМЕЉУК.

Приповиједка из народног русинског живота

Марка Вовчка.

(Свршетак.)

VII.

Послије тога мину година. Стара мати као што обећа брзо умријети, и умрије, и у прољеће јој гроб обрасте већ густом и високом травом.

У хати је живјела Кармељева љуба са ћерком. Кад, наскоро послије тога, пошто Кармеља отјераше на робију, сусједи нежно питаху његову ћерку гладећи је по глави: „А шта, душо, чините ти и мама?“ А мала одговори: „Очекујемо!“ јер су збиља и очекивали. Кармељ им је рекао да остану код куће и да очекују: „Ја ћу се сам лакше ослободити и вратити“ — „Како ти кажеш“ — одговори му љуба, и тако и буде. А мала ћерка поодрасте, навиче се лијепу разговору: а нико не чу да они чекају Кармеља. И очекивали су га и дан и ноћ. Чекали га у разитак и о уранку, и обдан и вечером и у по ноћи, од зоре до зоре, од ноћи до ноћи — једнако су га чекали. И тако им прођоше године, дани, седмице и мјесеци. Обдан рад и брига, а уз то једнако погледање и надање; у вече отпочинак — и опет оно исто погледање и надање. Обдан би их часом походила сусједа, посједила би мало с њима и одморила их од труда, а у вече, кад се све стишало, и нигдје се у околини никака гласа чуло није — мати и кћи су тихо сидјели као да госта очекују. Кћи се није прихватала играчака; волјела је бесједити с мајком и по који пут је тихим гласом пјевала пјесме бабове, и тада би се старала из све снаге да их пјева што љепше, тако да јој је лице загоријевало, срце заигравало и сва се мала уздрхтавала. Мамине је очи гледаху, а руке јој се шираху те је прихваташе и пригрљаваше, а њене се нежне ручице савијаху око материна врата, па би тако загрљене остајале дуго дуго до позног глухог доба ноћног! Ноћ би пролазила, свијећа се угасила, а дијете би онако и задријемало на врату материну. А млада Кармељка би само поклопила рукама тужно лице своје.

И тако је вријеме без престанка пролазило; а они су очекивали те очекивали. Један пут у вече сјећаху они у хати запаливши свијећу као увијек и мислили су оне исте мисли а надали се оним истим надама. Исто то вече, баш кад је ћерка про-

говорила „Може бити данас ће!“ — врата се на хати отворише и дуго очекивани стаде пред њих!

Боже свети, боже!

Сутра дан се у селу све промигоље, и све се испуни оном истом свакидашњом вревом, сунце се јасно подизаше на небо, а Кармељка као и прије изађе прва рано на посао. Кад је изашла, погледа наоколо, и као да се све бјеше измијенило — сузе јој ударише на очи. Не бјеше то од плача, јер кад јој се мала ћерка примаче, она се насмјехну и из очију јој је блијеском вирила сама сласт.

На скоро по том Кармељка прода своју колибу, опрости се са свјема, и стиде из села заједно са ћерком. Казивала је људима, да ће може бити отићи ту гдјегод у оближње село те да ће се тамо населити, а може бити да ће и у Кијево отићи; али поуздано није нико знао куда се она одселила ни гдје се станила. Јесу истина причали људи да су младу Кармељку с ћерком видјели у далекоме забаченоме хутору гдје тамо надничи; а неки су опет казивали да је у граду ишла на надницу. Ко ју је год знао, не могаше је не пожалити опоминьући се прве среће њезине а помишљајући на тадашњу њихову невољу и сиротињу; али је то мало по мало дошло, а људи брзо заборављају онога ко допадне несреће.

У њиховој хати закући и загаздова друга породица; у вотњаку им стара дрва исјекоше, па некака млада засадише; у градини им тога прољећа посијаше друкчије цвијеће. Али се опет истога прољећа разнијеше гласи, да су се на ново јавили хајдуци, и то баш Кармељуково друштво, да се Кармељук опростио и вратио, па на ново харамбашује. Сиротиња чисто оживје и нечему се понада; многоме се дотле играла по лицу брига, журба и бојазан, а сад се јави запламењен и лукав осмијех. Богати се на ново збунише, на ново поплашише, стадоше се скупљати и договарати; просуше се новци и поче судска тражња — хтјели су да Кармељука на ново ухвате, да га боље утврде и даље куд год пошљу. И на ново се просуше за њим страже и уходе. Али им је сад и посла било више, јер дружина бјеше већа, изницаше у свима великим гајевима и дубоким долинама по свима окрузима.

VIII.

Не врло далеко од града бјеше гај велики што вазда бјеше затворено зелен и вазда шумораше и у њему бјеше мален ху-

тор. Који би луталица наишао на ове глухе ненасељене путе, причао би да често сусрета тамо младу с маленом дјевојчицом. Млада је носила једну а дјевојчица за њом другу котарицу и ко би их упитао куд иду, одговориле би му: „У гљиве!“ или: „Носимо јагоде у град на продају!“ И доиста сваке седмице и сваки други трећи дан могао си их срести у граду на тргу гје носе гљиве или јагоде. У том је великом гају било мирно, и никад се ништа није могло чути о каквој отмици.

Млада је с дјевојком ишла, улазила у гај и на једаред би је нестајало кроз дрва као да је умакла кроз какав зелен зид, па би брзо и не тражећи куда ће познатим стазама губила се у шуми и излазила тамо на ливаду у највећем затишју те се ондје одмарала.

У непрогледноме је гају тихо као у цркви. Млада дрва подупираху стогодишња, а стогодишњих се моћне и силне гране наслањаху на витке врхове омлађих сагибајући их својом тежином на ниже; којекуда се врежасто биље вило у врхове и скакутало с једнога врха на други. По дну је растао свакојак шипраг. Ту је сунце допирало само на зрак, и којекуда по захлађу и у присјенку цвало је цвијеће. Било га је, које је ту два пут љепше но другдје цвјетало као н. пр. калина и зова.

Ето у такој су тишини млада и ћерка јој сидјеле и прислушкивале. Нико им на свијету није реметио прислушкивања, нити је ту тица прхнула ни вјетар завијао — непрогледни је гај стајао тих и миран, таман и хладован. Тако стајаше тихо све, док не зашуморе гране, њих се двије, млада и ћерка јој насмију и устрепте, и изађе човјек блијед, задихан, уморан, гладан, прахом попао и поцрнио од сунца. Ту су га сусретали, ту је он имао одмор и залогај; ту су га звали милим и ту једва чекали; ту је млада казивала му све што је чула, смотрила или нагађала; дјевојчица их је опет тјешила својим ћеретањем доносећи им којекаке своје играчке, а он јој се осмјехивао и захваљивао јој. Он је своју смућену главу метао на кољена млади па би тако заспао, а дјевојчица је живо чувала стражу, не узнемиривала их свачим, него им казивала, ако је заиста непоузданост била.

И часи одређени на одмор пролазили су тако, њих двоје би се пољубили и растали с великом жалошћу и болом а још с већом вјером и надом. Човјека је нестајало у гају: а млада се с дјевојчицом враћала у гај. Они су чекали три дана и три ноћи, па су се опет кретали у гај, и млада је одлазила за послом често и сама, остављајући

дјевојчицу саму у кући. Имали су малену кућу бащ под брдом иза града близу ријеке.

Млада је цијели дан радила на надницу; а дјевојчица, и ако није била велика, није сидјела беспослена: доносила је сусједи в ду и слушала је што шта. „Ала паметне дјевојчице!“ казала би свако вече стара сусједа, гладећи је по глави и дајући јој суде за воду, па би послије ушла у кућу и сјутра у оно доба опет очекивала нашу дјевојчицу.

Мала би наша долазила на обалу, оданде би погледала пут гаја, мислила и промишљала свашта и пјевукала оне пјесме што је од тате научила, кад је он, тамо у зеленом гају, држи на кољенима и пјесмама учи.

И вратих се из Сибира, и све среће немам.
У ропству сам, макар да ме не везују ланци!
Јер ме гоне из дан у дан и из часа у час,
Нигдје станка, од немира умријети хоћу!
Ја сакупих чиле момке — ал' на што и они.
Тек засједни покрај пута, чекај пролазнике!
Ој Кармељук хоће лудо изгубити главу!
Називљу ме разбојником, веле да убијам;
А ја никог не убијам, и ја имам душу!
Што ја узмем од богата, сиромаху дадем,
Новце делим нити мислим да је ту гријеха.
Имам жену и дијете — ох кад гледнем на њих?
Кад се сјетим њихна јада, сузе ми полете!
Ја бих к њима сиш'о радо — ал' ме добро знају
По љепоти ухватиће чим се макнем кудгод.
У срце ме туга дира, како ћу поживјет'
Код толиког божјег света никуд прист'о нисам.
Кад недјеља, зором рано у сва звона звоне
А менека Кармељука ка' звијере гоне
Нек ме гоне, нека лове, нека протјерују
Нек се гласи мог имена по свијету чују!

Од града му приђе млада и сусрете га с дјететом, те се заједно кући вратише вјерно се разговарајући, договарајући и јадикујући...

IX.

А међу тим ни Кармељукови непријатељи нијесу дријемали: наредише те се оружа потјера и заповједише да га убију, ако га не могу жива ухватити.

Много је и премного дана минуло у које су млада и дјевојка стријепили сретавши се ма с ким да не ће чути страшнога гласа, бојали су се од сваке ријечи. Много их је премного прошло, докле најпослије не дође дан, кад се по граду просу глас као стријела: — Кармељук рањен! Кармељука воде!

И доведоше га. На ново га вргоше у мрачну тамницу, изведоше пред љутити суд, натурише на њ жестоке и тешке окове; на ново га сусрете људска гомила жуборкајући и жалећи. Тамо му бјеше и жена и ћерка. Као први пут и сад су га они пратили, вјерна му љуба и сад проговори: „Биће како ти велиш!“ а дијете плакаше и љубљаше га; а он се као и први пут надаше у боље дане. На ново заповједише осуђеницима да се крећу, и кренули су се, — и на ново он измаче из очију, и као и први пут само дрвета око пута цртаху се на јасном небу онога краја.

Њега одагнаше све даље и даље, а они остадоше сами, зараживаше све теже и мучније и очекиваху га. Људи су их видјели пошљедни пут кад се једном прочу, да се Кармељук ослободио и повратио. Тај глас се не обистини и Кармељук, његова љуба и дијете — минуше са свијем из људске пажње.

Куда ли су се дјели? Куда ли пропадоше? Нико то сазнао није. Неста њих као што много којечега нестаје и пропада, и добра и зла и благости и опачине, и љубави и мржње и силе и славе; и само што се по гдјешто памти и казује.

Н.

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ

(Наставак.)

XI.

Химијска чудноватост душика у томе је, што он као да нема ни најмање воље, да се споји с којим телом.

Знамо, да овлажено гвожђе има велику склоност, да се споји са кисиком ваздуха, и да из тога споја постане рђа. Исто тако имају и други силни метали склоности, да се спајају с кисиком. У неких је та склоност тако голема, да извуку кисик из других тела с којима се он био већ спојио. — Тако опет имају ваздушне врсте, које се радо спајају с водиком, и ако то већ теже иде. Душик је на против така равнодушна материја, да требају

за то са свим изванредне околности, да се он споји с другим материјама.

По живот људи и животиња та је околност од големе важности. Ми не престано удишемо ваздух, од ког употребимо само ону потину кисика, што је у њему. Четири дела душика, што их у исто доба примамо у своја плућа, кад би душик имао склоности, да се спаја химијски, битно би ремстила здрави ток у нашему телу. Овако пак, по што је душик тако лен, изиде он на поље из тела, не одиграв у њему никоје улоге.

Веома је добро, што њега има у ваздуху, јер тако сваким удисајем узимамо у себе само мален оброк кисика, чиме се животна делатност у нама умери и уреди. Кисик, што га удишемо у себе, споји се с угљиком нашега тела, чиме постане у телу нека врста лаганог згоревања, од куд ће постати телесна топлота. Из тога се може веома лако увидети, да кад би смо удисали више кисика, онда би од туда постала и јача топлота и већа животна делатност, него што би било пробитачно по опстанак и одржање нашега тела. — Душик нам дакле чини ту услугу, што у ваздуху разреди кисик, што је преко потребно за здраво дисање.

Већ смо рекли, да је душик у ваздуху помешан с кисиком; о томе морамо сада посебице неколико речи рећи, да се не би узело, да је та смеша исто, што и химијски спој. Ову прилику употребићемо и на то, да у опште речемо коју реч о разлици између химијскога споја и смеше.

Кад се два тела мешају једно с другим, делује при томе нека привлачна снага, која се јавља међу појединим делићима разних материја и која веома наличи химијској привлачној снази

Кад успемо млеко у каву, онда је то смеша каве с млеком. Тиме се не промени ни природа млека, ни природа каве. Боја, кус и сва остала својства те смеше, нешто је средње међу бојом, кусом и својствима чистог млека и чисте каве. Узмемо ли за смешу више млека, него каве, то ће се својства смеше приближити више својствима чистога млека, успемо ли више каве, то ће смеша више личити чистој кави. Међу најмањим делићима млека и каве има привлака, која чини, да те две течности продру једна у другу.

Кад успемо воду у сумпорну киселину, постане исто тако из тога смеша. Својства смеше опет су сложена из својства воде и сумпорне киселине. Узмемо ли много воде, а мало сумпорне киселине, то ће смеша та наличити у својствима својим више чистој води, узмемо ли више сумпорне киселине, то ће смеша

више личити чистој сумпорној киселини. Но у тој се смеши атоми воде и сумпорне киселине већ веома јако привлаче. То се по томе види, што кад успемо воду у сумпорну киселину развије се тиме јака топлота. Смешане течности, од којих је свака пре тога хладна била, тако се загреју, да се често пута распадне стаклен суд, у ком се налазе, као кад оно успемо на један пут врућу воду у хладан суд. Још се боље показује јака привлака међу делићима сумпорне киселине и воденим делићима у овој околности.

Кад примешамо управо по сатљика воде са по сатљика сумпорне киселине, мислићемо, да ће оне дати заједно два по сатљика или читав сатљик течности, али то није тако. Оне дају заједно мање од сатљика. Из тога излази, да се водени атоми и атоми сумпорне киселине јаче једно уз друго приљубе, да се згусну, да је њихова привлака јача, него самих воденик делића и самих делића сумпорне киселине.

Но при свој тој снажној привлаци међу атомима воде и сумпорске киселине, образују они само смешу, јер задржавају иста својства; јер се својства смеше све више приближавају својствима онога састојка, којег има више у смеши.

Кад у сумпорну киселину место обичне воде успемо кречне воде, која изгледа исто тако чиста и бистра, као и обична вода, видећемо у томе особите прилике. Течност се замути, постане непровидна, а на дну суда сталожи се бео прашак. Тај је прашак сумпорно кисео креч, химијски спој сумпорне киселине и креча, који као гипс долази много у животу. Очевидно се ту догодило нешто са свим друго, него што је смеша. Из обе бистре течности постао је бео прашак, у којему ни трага нема од својстава, што их обе течности имадоше пре свог химијског споја. Да ли у гипсовом прашку има више сумпорне киселине или више креча, то нема никаква уплива на својства гипса. Он не ће постати тиме већма налик ни на сумпорну киселину ни на кречну воду. Обе течности су по што су помешане постале нешто са свим треће.

И тиме се химијски спој битно разликује од просте смеше.

Кад сада речемо, да се обични ваздух састоји из душика и кисика, то не мислимо тиме рећи, да је ваздух химијски спој, него да је само просто смеша из тих двеју ваздушних врста. Да је химијски спој кисика с душиком нешто са свим друкчије,

које нимало није налик на обе те материје, то ће нам читаоци већ веровати, кад им речемо, да тај спој није ништа друго, него салитрена киселина.

XII.

С обема материјама, што их већ познајемо, с кисиком и с водиком, спаја се душик, и сваки је тај спој у својој врсти чудноват.

Душик и кисик образују, као што је већ речено, салитрену киселину, љуту и јаку течност. Душик и водик образују исто тако љути нишадор (амонијак), који је ваља да свакоме познат.

Но од куд душик, који је тако лен и равнодушан, да се споји химијски с којом материјом?

То бива на особит начин, који ћемо одмах видети.

Знамо већ, да се две материје, које су химијски спојене, с извесном снагом држе једно уз друго; но кад им се примакне друга која нова материја, која има већу склоност, да се споји с којом од већ спојених материја, то ће та већ спојена материја напустити свој стари спој и спојиће се с том новом материјом, а она друга материја постаће тиме слободна. Да бисмо то боље разјаснили, подсећамо још једном своје читаоце на метал калијум, који бацимо у тањир с водом. Калијум има већу склоност, да се споји с кисиком воде, те с тога истргне из воде кисик и споји се с њиме, а водик постане тиме слободан. — У тај мах, кад се водик ослободи из свог старог споја, ако нађе на какву материју, с којом се може спојити, спаја се он веома радо с њоме, и то брже и лакше, него обично, кад не напушта каквог споја.

Из тога можемо се научити важну химијском закону, који гласи: Химијска материја у онај мах, кад напушта стари спој, има највећу склоност, да се споји с другом којом материјом. Та је склоност баш у тај мах у њој тако силна, да се споји и с таковом материјом, према којој иначе не би имала толико воље, да се споји.

Та се о обита воља употреби, да се лени душик споји с којом новом материјом. То јест, пази се на њега и приведе му се нова материја баш у онај пар, кад он напушта стару материју, с којом је био већ спојен, и он се онда и споји с том новом материјом.

Та је околност тако важна, да само њој можемо да захвалимо, што се на јевтин начин може произвести тако важни нишадор, као и у фабрикацији веома потребна салитрена киселина. Како за произваћање нишадора, тако и за произваћање салитрене киселине употреби се онај тренутак, кад се душик баш ослободи. У тај пар му се приведе у исти мах ослобођени водик, да би га приморали на нов спој, који образује нишадор, а што се тако приведе душику неки део кисика, да у згодноме тренутку постане од туда салитрена киселина.

Сад ће већ свако моћи увидети, како да не постане од ваздуха салитрена киселина, кад у њему имају оба састојка за њу. У нашем су ваздуху душик и кисик само смешани једно с другим и лени душик стаје на пут, те да се те две материје не споје химијски. Кад не би било тога, то не бисмо могли ни живети у ваздуху. Земља онда не би била обмотана ваздухом него грдним морем салитрене киселине.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

НЕПОСТОЈАНСТВО КЊИЖЕВНОСТИ.

(The sketch book of Washington Irving.)

(Наставак.)

Ето тако вам ја пођа мрмљах пола размишљах; те нескладне и тужне мисли, једном руком подупријев главу, а другом премећући ону четвртину, докле јој случајно не отпустих копчо; и у тај мах, на велико чудо моје, мала четвртина јекну као да се буди иза тешка сна, послије се промукло јави гласом; и на пошљетку поче говорити. У почетку јој глас бијаше веома промукао и испрекидан, узнемирен паучином коју вријеђан неки паук бијаше око ње обавио, и озебао од дуге влаге и хладноће којој бијаше изложена за толико вријеме у опатији. Мало по том пак, могаше се већ разабрати, и ја брзо видјех, да је то књига веома разговорна и забавна. То се зна да јој је језик био чудноват и застарио и да би се њен изговор у данашње доба сматрао као застарио; али ће већ моја брига бити, да то што смо говорили кажем сувременим говором.

Најприје поче књига беседити о немарљивости свијета, о томе, како је заслуга осуђена да чами у мрачности и о такијем опћим мјестима књижевног јадиковања, па се стаде љуто жалити како је нико није отворио

**

има два вијека; јер надзорник монах погледаше само овда онда у библијотеку, скидаше једну или другу свеску и забављаше се с њима по неколико минута, па онда их остављаше опет у рафове гдје су и прије стајале. „Боже, боже! какво су мучилиште они овдје начинили“ процвиље мала четвртина, за коју ја тада смотрих, да је жестоке нарави — „какво је мученье држати неколике хиљаде свезака затворене овдје и остављене надгледању старих чувара баш као љепотице у харему, само да их каткад загледи монах библијотекар? Књиге су писане да их људи уживају и задовољавају се њима; и ја бих поставила за правило да монах чувар мора свакој учинити једно подворење на годину; или ако он то не може, нека пусте по један пут међу нас цијелу Вестминстерску школу, да се ма на какав начин и ми по једаред просунчамо и прогледамо.“

„Лагано, лагано! драга моја прије!“ одговорим ја; ви и не знате како сте ви боље среће од многих и многих књига вашега доба. Што су вас склонили у ову стару библијотеку, то су вас уједначили са светим останцима светаца и царева што су погребени у тој капелици до нас; а останци осталих смртних вашега доба што су остављени обичном току природном, одавно су се створили у прашину.“

„Господине!“ одговори мала књига коврчећи своје листове и мрко ме погледајући,“ „Ја сам писана за цио свијет а не за црве у библијотеци ове опатије. Намијењено ми је да ходим од руке до руке као и остала велика суврема дјела; ама су ме овдје затворили ево више од два вијека, и пала бих без ријечи у плијен овим црвима што се немилице играју по утроби мојој, да ми случајно ви не дадосте прилику да проговорим неколико пошљедњих ријечи прије него што се у комаде растворим.“

„Добра прије! придодам ја, да су вас оставили живљењу које споменусте, вас одавно већ прије овог доба било не би. По вашем лицу судећи ви сте већ добро ушли у године: веома мало ваших суврменика спомињу се и данас; а и то мало за то још нијесу пропали што су тако као и ви допали какве библијотеке. Мјесто што сте ви, опростите за приговор, мало прије упоредили библијотеку са харемом, боље би било да сте је упоредили са болницама уз религијозна заведења на добро стару и немоћну, гје мирном негом и одмором ови немоћници дочекају дуга вијека а већ ни за што нијесу.

„Ви зборите о својим суврменицима што су у животу, — а гдје су дјела њихова? Шта чујемо ми о њима, шта на прилику о Роберту Гростету Линкону? Ко се жешће од њега мучио да до бесмртности дође? Кажу да је он кукавац написао близу двије стотине свезака. Саградио је читаву пирамиду од књига, само да овјековјечи своје име; али се, на жалост, пирамида свалила, и само је још неколико одломака растурено по разним библијотекама где их једва кадикад узнемири по гдјекоји старинар. Шта чујемо о Гиралду Камбренском историку, старинару, философу, богосло-

ву и пјеснику? Два се владичанства одрекао, само да се може затворити да за потомство пише; а потомство никад ни да се сјети да потражи труде његове. Шта ли ко говори о Хенрику Хентигдону, који је осим неке учене историје Инглиске писао расправу о презирању свијета, којој се свијет осветио тиме, што је њега заборавио? Ко спомиње Јосифа од Игзетра, који је у класичном писању био чудовиште свога времена? Од његова три јуначка спјева, један је за на вијек изгубљен, осим јединога одломка; други су познати само неколицини литерарних радозналаца; а његове љубавне пјесме и епиграми пропали су за на вијек. Ко вам данас чита Џона Уелиса Францишканца, који је био чувен као дрво живота? О Уиљму Мелмсбери, Симеуну Дерхему, Бенедикту Петерборо, Џону Хенвилу Ст. Албани, о..?"

„Молим, прико!" повика четвртина мрзовољно, „колико година мислите ви да има мени? Говорите о писцима који су живјели давно прије мене и писали латински и француски те се тиме већ протјерали сами из домовине, и заслужили да их свијет заборави; али сам ја, господине, ступила у свијет из штампарије чувенога Винкајна од Уорда. Писана сам не туђим него народним језиком у доба кад је језик био утврђен; и збиља су ме сматрали као углед чистога и елегантног инглиског језика."

(Морам напоменути, да су ове реченице изговорене тако застарјелим ријечима, да сам имао грдну муку док сам их претесао у данашњи начин говора.)

„Молим за опроштај, повиках је, што сам се преварио о вашем вијеку; али то не чини ништа; готово су сви писци и вашега доба прешли у заборав; а издања Уордова само су књижевне ријеткости за оне који их купе и за њих маре. Што се ви позивате ради права за вјечитост на чистоту и устаљеност језика, то је обоје мијењало се према писцима овога или онога вијека од честитога Роберта Глаусестра који је писао своју историју у стиховима помијешаним саксонским језиком, па до данас. И данас многи говоре о Спенсеровом чистом и неокаљаном инглиском језику, као да је језик нешто што би имало свој извор, и као да то није збрка ријечи са разних страна, које се сваки дан друкчије мијешају и други крој добијају. Ето за што се инглиска књижевност тако често мијењала и ето за што је непоуздана слава у њој. Докле се за мисли не нађе какво друго средство исказивања осим језика, које ће бити тврђе и непромјенитије, и оне ће дијелити судбину са свачим другим и губити се. То ће бити као некаква препона таштини и претјераности најпопуларнијих писаца. Ми видимо како се језик, у који је он нашао да смјести своје мисли, мало по мало мијења и потпада рушењу времена и ћудима обичаја. Кад се обазре, угледаће пређашње писце своје домовине, некада љубимце свога доба, како су их замијенили сувременици. Неколико кратких нараштаја, па су их покрили мраком и заслуге им још признају и цијене једини чудновати књижевни црви. Па сваки је принуђен да мисли, како ни његово дјело не ће

бити друкчије судбине, и како ће по времену остарјети и помркнути, ма кар га како славили и по изврсности хвалили у први мах. То ће се тако дотле настављати, докле оно дјело у својој рођеној домовини не постане неразумљиво исто као јегипатски обелисак, или као натписи у клинастим словима, што се налазе по далеким крајевима Татарске. По души вам кажем, додадох ја мало јаче, кад погледам данашњу каку библијотеку напуњену новим дјелима и окићену богатим злаћеним повезом, дође ми да сједнем па да се заплачем као добри Ксерксес што је плакао кад је погледао своју војску у блијеску и величанству, па му пало на ум како послије сто година од свега тога ништа бити не ће.

„Ох!“ рече мала четвртина са дубоким уздахом, „видим већ како је; ова нова шарабатала истисли су из седла све старе добре књижевнике. Сва прилика да данас нико већ и нечита Филипа Сиднеја Аркадију, Секвилове прекрасне комедије или Маћистратско огледало или фине досјетке недостижнога Џона Лилија.

„Ето сте се опет преварили, рекох ја. Писци, за које ви мислите да су у јеку с тога што су тако били у ваше доба, давно су и давно преминули. Једва сад когод и спомиње Аркадију Филипа Сиднеја, којој су његови поштоваоци прорицали бесмртност онако поуздано, макар да у њој има пуно племенитих мисли, прекрасних слика и лијепих обрта у језику. Секвил се са свијем изгубио у мраку непознатости, па и Лилије једва да је и по имену познат, макар да су његови списи били услада двору и макар да су били у пословицу прешли. Пропала је тако исто и цијела гомила писаца који су у исто то доба пискарали и шарабатали, пропали са свима својим дјелима и прешпркама. Један по један талас нове књижевности поплавио је њих и поплавио их тако дубоко, да их само по каткад какав ронац старинарски изнесе на видик у одломцима ради чуда и смијеха суврименоме свијету.

(Свршиће се.)

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

(Из рудничког округа.)

Шта се старости радује?

Мрав (јер, кажу, да сваки мрав после 100 година живота добије крила.)

Паметна мати, паметна ћерка а лудо унуче?

Дрво, шљива, род и ракија.

Кад се окрене на ниже пуно, а на више празно?

Капа.

Пун чабар сира, а четири кришке?

Орах.

Скочи срна иза трна, те прескочи триста и три трна?

Варница.

Божје повељеније, људско сотвореније, гуја оседлана?

Вода и ћуприја.

Ивер, север, кађипер, свуд кроз гору окићен?

Сунце.

Седи маца на полици у гвозденој оковици, сама себе гризе?

Свећа.

Испред кога се и цар поклони?

Испред криве гране.

Обријан делија на брду седи?

Јаје (у гњезду на сену.)

Син сваки дан иде у цркву, отац један пут у години, а дека никако?

Вино, грозд и чокот.

Шта је у ватри мокро а у води суво?

Лој; восак.

Штомац и штомица?

Лонац и кашика.

Оде вата, дође вата и донесе два ивера златна?

Пчела

Пођерало иње маиње, маиње страиње, страиње торош, а торош белош?

Воденица (вода, буква, коло.)

Села друга на сред пута и целом се свету руга?

Пут.

Сав во уђе у кошару, рогови му не могоше?

Сврдао.

Две се чавке карају да се неокаљају?

Папуче.

Бела земља, црно семе, мудра га глава сеје?

Писање.

Дрвен отац, гвоздена мати, па родили ђаволасто дете?

Пушка и куршуми.

Из шта једеш а не пореш?

Црепуља.

Тисто бисто, пеном поклопљено?

Мед.

Покупио и послао: Ј. М.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Димитрије Јосић, народни учитељ, као уредник, „Стеван В. Поповић, школски управитељ и конгресни посланик, као власник и издаватељ, позивају на претплату на лист: „Српска народна школа". „Покрећући овај лист," веле издавалац и уредник му, „дужни смо овде отворено исповедити, да се све дотле, докле год ми Срби у овој држави као народ уживамо самоуправу у ствари својих просветних завода, дотле ми и према држави нећемо и не можемо напустити становиште народне школе но ћемо тежити да народни тип буде карактеристика сваке наше просветне установе, ићи ћемо дакле на то, да српска народна школа, у свим својим ограницима, одговори свим потребама српскога народа, образујући Србчад човечанском образованошћу а у духу и на основу српског народног значаја. Ми дакле не сматрамо за свој идеал српску школу, којој би била главна цел да наставља и васпитава поглавито верозаконом — ми желимо народну школу, која наставља знанственим напредцима човечанства а васпитава општом људском образованошћу у духу српскога народа". Осим тога ће исти лист: „предлагати и разлагати целисходну организацију народних школа, просветних завода за васпиту и наставу, Бори ће се за бољи морални и материјални положај народног учитељства; разлагањем васпиталачких и одгајничких питања потпомагаће васпиту и здравствено одгајивање у школи и породици; разлагањем дидактичних и методичних питања крчиће пута усавршавању у практичној учитељској вештини. Пратиће, у прегледу и оцени, нашу домаћу и страну педагошку књижевност; доносиће у своме подлистку популарна разлагања опште корисних знања; саопштаваће из разних крајева дописе. о стању наших народних школа; о раду општина и одбора у том обзиру и стављаће до знања огласима и стециштима упражњена учитељска места".

Лист ће излазити у 4-ни 15-ог и последњег дана сваког месеца на читавом табаку. Цена му је годишње 3 ф., за две трећине ове године за мај-децембар 2 ф. Претплата се шаље за сада уредништву „Српске народне школе у Н. Саду. Први број изићиће 15-ог маја".

Како је наша школа још далеко заостала за школом других напредних народа, то би заиста време било, да се нађе људи, који би сву пажњу своју обратили овом народном заводу, који је основ образованости и напретку народном. А ко је први позван да умном снагом својом прегне да школа наша почне бољим правцем ићи? Ко ће други бити него учитељи! Наравно да учитеље треба потпомагати, наравно да би општине требале да друкчије прихватају и учитеље и листове школи посвећене, а да не буду немарне као према прећашњем „Школском листу"!

* У државној каменорезници, у Београду, израђена је „Физикална мапа наше земље, за употребу у основним и средњим српским школама.

У огромној величини од 160 сантиметара дужине и 138 сантиметара ширине.“ Овај је земљовид штампан у четир разне боје, показује у великим круговима: западни и источни полушар с разним изотермама (линијама што означују једнаку топлоту); у мањим круговима: северни и јужни полушар; за тим токове морске у меркаторовој пројекцији и разне висине на површини наше земље. Залепљен је на платно с моткама или без мотака и стоји 55 гроша чаршијских.

* У Загребу је изашао у штампарији Љ. Хартмана хрватско-немачки пучки листар за сва одношења грађанскога живота“. Саставио и хрватски израдио Мијат Стојановић. Други део. На 8-ни 168 стр. Цена 1 ф 80 н.

* У истој штампарији изишла је седма свеска „Новог немачко-хрватског речника“. Цена је 30 н.

* Трошом Хартлебена у Бечу изишла је за нас важна књига: „Dalmatien und seine Inselwelt, nebst Wanderungen durch die Schwarzen Berge“, коју је написао градачки професор Хенрих Ное. Цена јој је 3 ф. а в.

* „Хрватски Сокол“ јављајући у своме 19. овогодишњем броју да је изашао први број „Младе Србадије“ вели међу осталим и ово: „То је орган уједињене омладине српске, којему је, као и омладини самој, задатак да на умном и моралном пољу уједињује мисли и осећања народа. Судећи по првом броју, бити ће тај лист вредан промицалац узвишене те народне идеје, јер страном међу најављеним раденицима, страном међу онима, који се већ у првом броју одазваше, налазимо све најискусније млађе и старије књижевнике. А где се такове силе сроде, није друкчије, него да ће бити и честита рада и жељена напретка према наумљеној цели. Препоручујемо тај нови подхват на књижевном пољу нашему обћинству, а нада све хрватској омладини, не би ли и она отресав се мртвила и душевнога свога нерада угледала се у ову своју браћу на истоку. Ми не верујемо, да не би и хрватска омладина уз своја просветна средства исто толико народу свом могла чинити, као што чини српска омладина; само би требало да како одлучности и праве воље за озбиљни рад! Па зар да међу толиком нашом омладином није јунака, који би то дично коло заиграо? — Ну док га тко не заигра, нека се барем негује „Млада Србадија,“ која је пуна корисне и лепе душевне хране.“

* „Хрватски Сокол“ прештампава познати чланак Владимира Јовановића „Хајдуци.“

У Бечу је почео излазити нов словенски забавно-шаљиви лист под именом: „Павлиха“ под уредништвом Фр. Левстика. Цена му је до краја године 2 ф. а излазиће два пута сваког месеца. Ово је лист словенске омладине и цел му је да обара радњу и начела њихових старовоља!

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЗООЛОГИЈА за средње школе. Написао Јосиф Дусл професор полугимназије шабачке. Са 69. слика у тексту. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1870. На 8-ни, 4 л. 107. стр. Стоји?

МЛАДА СРБАДИЈА. Лист уједињене омладине српске за књижевност и науку. Издаје уједињена омладина српска. Уређује А. Хаџић. 1870. Платонова штампарија у Новоме Саду. Број 1. Година I. На 4-ни, 56. стр. у два ступца. Стоји на годину 5 фор. а на по године 2 фор. 50 нов. а. вр.

„Млада Србадија“ излази за сада сваког месеца по један пут у свескама од шест табака, а први је број изашао 15. априла 1870.

СРБИЈА и РУСИЈА од Кочине крајине до св. Андрејевске скупштине. Написао Ник Попов. Свезка 2. Београд 1870. Државна штампарија. На 8-ни, 237 — 450. стр. Стоји 1 ф. 50 кр. а. в.

Преводе г. г. П. Срећковић, А. Васиљевић, Ж. Жујовић и А. Марјановић.

ИЗВЕШТАЈ управе београдске читаонице за 1869. годину. У штампарији Ник. Стефановића 1870. На 8-ни 16 стр.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Џоне Андерсоне, срце из недара. (Од Бурна.) Песма. Милорад П. Шапчанин. — Мала грофица. Написао Октав Феље. (Свршетак.) С француског. — Хвала!... Песма Ђене Павловића. — Кармељук. Приповетка из народног русинског живота. Марка Вовчка. (Свршетак.) — Нешто из химије. (Наставак.) — Подлистак: Непостојанство књижевности (The sketch book of Washington Irving.) (Наставак.) — Народне загонетке. (Из рудничког округа.) Покупио и послао: Ј. М. — Књижевне белешке. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 12 у новоме саду 30. априла 1870. Год. v.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

НА КУРИЛОВУ.*)

Зора се спрема да поћцу буди,
Сунце се раћа да свет пробуди;
Па пушта своје злаћане зраке,
Пушта у тамне, плаве облаке,
Да луг поздрави, да цвет целива,
Да росну траву сузом умива,
Те да лепршне славујак мали,
Те да запоји, те да зажали;
Душицу бону да развесели,
И да подигне цветак увели ....

Усамљен стојим на ладној стени,
Па сматрам дивни тренутак тај,
Срце се тужно топи у мени,
Па пушта славу и уздисај:

„Ох, сунце јарко невино ти си,
Ти грејеш целу земљу једнако,
Ти неси криво што твоју сјајност,
Не љуби свако као ја јако.

Ти неси криво сунашце дивно,
Што твоја сјајност пораћа плач,
Ти неси криво што моју браћу,
И данас коље тиранства мач.

Ал' твоја благост, праведни творче,
Да л' она може допустит то?
Да и сад тиран руши, обара,
Све што је мило и свето?

Да сваки данак доноси бели,
Презреном робу јад и чемер,
Да сваке зоре, да сваког јутра,
Новије муке измишља звер?

Ох! да ли може допустит ово,
Десница твоја свемогући?
Ил' ће и њима сванути зора,
И родит' сунце њихово?

*) Курилово је брдо на сувој јужној граници садање кнежевине Србије, у округу кнежевачком. Лежи на два сахата од Грамаде, а за 8 добрих сахата од Крушевца далеко; североисточно од Ниша. С њега се види Ниш и она кула, што је од глава на Каменици изгинувших Срба (а и Турака), озидана. Она лежи више Ниша, поред реке Нишаве, и помало се с Курилова у тами и магли назире.

Или су ваљда грешници тешки,
Па много треба да трпе још?
Праведни боже! онда опрости,
Избави народ твој витешки.....“

. . . . . .
. . . . . .

Тишина пуста, тишина нема,
Около мене никога нема,
До густе шуме и бујне траве,
И оне старе српске славе;
Она ме теши, она ме буди,
Она ме дирну те ме пробуди,
Баци ми очи на тужни призор:
На ону страну — Србију стару. —
Ох! како страшно срце се трже!
— Ој јадно срце, зашто се трзаш?
Та зашто тако сад јако куцаш?
За што ли плачеш срдашце моје?
Што л' одскачете сад груди моје?

Ал' чемерно срце само сузе рони,
А уздах се тешки по грудима ломи,
Па се онда трже, стаде да ромори,
Ко да ме разуме, поче да говори:

„Погле оно што се бели,
Тамо десно у тамнини,
Погле како тужно гледи,
На нас амо у планини.

Стари Ниш је то у тами
Грозне сузе што пролева,
А Србин га да избави,
Још и сада све оклева.

Видиш оне стене тамо,
Што су тамне, што су мрачне,
Што с' онако срушиле се,
Што су 'нако тужне, плачне.

Ето то је кула стара,
Од Србаља озидана,
Ето то је та гробница,
Где је слава закопана....“

. . . . . .
. . . . . .

Тишина пуста, тишина нема,
Около мене никога нема,
До густе шуме и траве бујне;
И оне чисте зорице рујне;
Слободе српске чемерно лице,
И ниско прошће суве границе ....

Малена међо, како си чудна,
К'о да ти делиш судбину људма:
С' једне је стране благота сама,
Сваком је мио и живот овај;
С друге је стране најгушћа тама,
Само се чује плач и уздисај. —

Десно од тебе весеље струји,
Вес'о поздравља зорицу свак:
А лево, тамо, олуја ји,
Притисли ланци и вечан мрак. —

Овамо рај је; — слобода златна,
Свак се весели и пева „ај;“
А тамо пак'о, невоља, патња,
И само с' чује из уста „вај“....

. . . . . .
. . . . . .

Ох! даље већ не могу
Да певам српску невољу;
Већ немам силе, немам је више,
Да певам оне који крвцу лише;
Ал' још'те имам отровне клетве,
Да купем оне, људе проклете; —
Да молим бога да се смилује,
Да тужном Србу срећу дарује:
Те да се једном с' браћом састане,
Да вида ране неизвидане! —

J. M.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

I.

Село Овчје Воде, 20. марта 18..

Лекар баш овај час оде од мене. Најзад добих разјашњења! Не поможе му више шевртање, мораде ми на послетку све рећи. Јест, ја ћу умрети, скоро ћу умрети. Реке ће се раскравити, а ја ћу, с последњим снегом, по свој прилици отпутовати... Куда? То сам бог зна! Исто тако у море. Па нека! кад је већ до умирања, умримо бар у пролеће. Али зар није смешно почињати свој дневник, мож' да само на две недеље пред смрт? Свеједно! И по чему је четрнајест дана мање од четрнајест година, од четрнајест векова? Пред вечношћу је, веле, све колико ништа; нека је и тако; али по томе је и сама вечност толико, колико — ништа. Чини ми се, да сам забасао у метафизику, а то је рђав знак. Мож' да се бојим? Боље ће бити, да причам штогод. На пољу је влажно, ветровито; не смем никуд да излазим. О чему да причам? Човек, који је на свом месту, не говори никад о својим бољама; приповетке, што ли, састављати — није мој посао; мисли о узвишеним стварима — надмашају ми снагу; описивање предмета, што су око мене — не би ме могло да занима; а ништа не радити — досадно је; за читање — лен сам. Е! то ћу дакле да причам самом себи сав свој живот. Дивна мисао! Пред смрт и приличи то, а никоме није на штету. Да почнем.

Родио сам се пре тридесет година као син доста богатих спахија. Отац ми беше страстан кечевић; мати ми беше жена пуна карактера... пуна врлине. Само ја не знам женске, која је у врлини налазила мање задовољства. Она је падала под бременом својих преимућства и мучила је све, почињући од себе саме. За педесет година свога живота није ни један једини пут дахнула душом, ни један једини пут није скрстила руку; она је до века радила и кидала се, као мрав — али то без сваке користи, што се не може рећи о мраву. Неуморив црв точио ју је и дању и ноћу. Један пут је само видех са свим мирну, а то први дан после њене смрти, у мртвачком ковчегу. Гледећи је тако, учини ми се, као да јој лице каже неко тихо чуђење; изгледаше, као да јој упали образи, умртвљене очи и у полу отворена уста шапћу: „Ох ала је то

дивно не мицати се!" Јест заиста, дивно, дивно је то, отргнути се најзад од задушљивог сазнања живота, од непрестаног и немилога чуства живљења.

Младост ми протицаше без и какве радости. И отац и мати миловаху ме; али ми с тога не би нимало лакше. Отац не имађаше у рођеној кући својој никакве власти и никаква значаја, као човек, који се јавно предао злој и штетној навици; он је и сам добро видео, да је пао, а како није био толико снажан, да надвлада ту своју страст, старао се бар са својим ласкавим и смиреним изгледом и својом безусловном оданошћу да задобије за се добру жену своју, те да му мало гледа кроз прсте. Мати моја подносила је одиста несрећу своју с оном узвишеном и гиздавом трпељивошћу врлине, у којој има доста и доста самољубива поноса. Она није никада ни у чему пребацивала оцу, ћутећки давала му је последње своје паре и плаћала му дугове. Он ју је хвалио и у очи и за леђи, ал' и пак није радо седео код куће и миловао је мене само из потаје, као да се и сам боји, да ме не зарази својом присутношћу. Но на упалим образима му вињаше се тада така доброта, грозничави подсмех на његовим уснама претвараше се тада у тако дирљив осмех, његове мрке танким борама окружене очи гледаху с толиком љубави на мене, да сам и нехотице примакао свој образ његовом образу, који беше влажан и топал од суза. Ја утирах својим рупцем те сузе, али оне с нова потекоше и леваху се без престанка, као вода из препуна суда. Почнем и сам плакати, а он ме теши, гладн ме руком по леђма и љуби ме по целом лицу својим уздрцталим уснама. Има томе већ двадесет година, од кад је он умрьо, али кад се год сетим свога бедног оца, немо јецање отме ми се из грла, а срце ми лупа у прсима, лупа тако топло и тако болно, осећа тако мучно сажаљење, као да има још бог зна колико времена да лупа и да жали!

Мати моја на против поступаше са мном у век једнако, ласкаво, но хладно. У књигама за децу често наилазимо на такве матере, честите и справедљиве. Она је мене љубила, али ја нисам љубио њу. Да! ја сам се клонио своје врле матере, а страсно љубио свога опаког оца.

Али за данас је доста. Почетак је ту, а какав ће бити крај и шта ће даље да буде, не ћу сад да водим бриге о томе. За то ваља болест моја да се стара.

II.

21. марта.

Дивно је време данас. Топло и ведро; сунце весело се игра на снегу, који се почиње да крави. Све се светли, испарава и топи; врапци се као сумахнути деру око тамних и влажних жбунова; благи зрак слатко и болно дражи ми груди. Пролеће, пролеће долази! Ја седим на прозору и гледам преко реке на поља. Ох, природо, природо! Ја те тако љубим, и ако сам из твојих недара изашао тако неспособан за живот. На пољу скакуће врабац с раширеним крилма; он се дере — и сваки звук његова гласа, свако накострешено перце његовог мајушног тела дише здрављем и снагом...

Шта излази из тога? Ништа. Он је здрав и има право што се дере и кострешн; а ја болестан и морам да умрем — то је све. Није вредно, да о томе више говорим. Потрешљиве те беседе к природи са свим су смешне. Вратимо се на траг својој причи.

Младост ми, као што већ рекох, беше без и какве радости. Браће и сестара нисам имао. Васпитавах се код куће. Шта би иначе радила мати моја, да су ме послали у какав пансијон или у који државни завод? Та деца и јесу на то, да им не би родитељима било дуго време. По највише смо живели на селу, но који пут смо само долазили у Москву. Беше у мене доста учитеља, као што и приличи; ја се особито сећам једног мршавог и плачљивог Немца, Рикмана, необично тужан и судбом злостављен створ, који се у залуд трошио чежњом за далеком постојбином.

Не један пут, докле је у узаном, страхота загрејаном и скроз и скроз старим квасом окуженом трему седео стари мој слуга Василије, што га прозвасмо Гуском, у препотопском своме казакину — и играо се карата с кочијашем Потапом, на којему беше бео, са свим нов кожух и грдне умазане чизме — а Рикман певаше међу тим у дашчаном заклону:

Herz, mein Herz, warum so traurig?
Was bekümmert dich so sehr?
S'ist ja schön im fremden Lande —
Herz, mein Herz, — was willst du mehr?

По смрти очевој настанисмо се у Москви. Мени беше тада дванајест година. Отац ми умре ноћу од капље. Никада не ћу заборавити те ноћи. Ја сам спавао тврдо, као што обично спавају сва деца; али кроз сан тај учини ми се, као да чујем те-

шко и одмерено крчање. На један пут осетих, где ме неко ухватио за раме, па ме трза. Отворих очи: преда мном стајаше Василије. „Шта је?“ „Ход'те, ход'те; Алексије Михајлић умире...“ Као бесомучан скочих с постеље, па управо оцу у собу. Видим: отац лежи с натраг запалом главом, сав црвен и тешко крчи. На вратима гураху се слуге с усплахиреним лицима; у трему питаше неко промуклим гласом, еда ли су већ послали по лекара? На пољу изводе коња из коњушнице, врата шкрипе, лојана свећа гори у соби на тлима; мати ми се дала својем јаду и тузи, али не заборавља у томе ни на своје достојанство. Ја се бацих на прса оцу, загрлих га и промуцах: „Оче, оче!...“ Он лежаше непомично и жмиркаше необично. Погледах му у лице — неуздржљив ужас пресече ми дисање; завриских од страха, као тица, кад је зграби сирова рука. Однеше ме из собе. Још дан пре тога, као да је слутио да ће скоро умрети, миловао ме је он тако топло и тако тужно. Доведоше неког дремљивог и чупавог лекара, који сав удараше на вотку. Отац умре под његовом ланцетом. Сутра дан стајах са свећом у рукама пред столом, на коме лежаше самртник, и сав сметен слушах једнолико појање црквеног певача, које кад и кад прекидаше слаби глас свећеников. Сузе ми тецијаху низ образе, низ усне, на огрлици и на кошуљу. Ја гледах нетренимице, гледах пажљиво на непомично лице очево, као да сам чекао што од њега; а мати ми међу тим полако се клањала до земље, полако се придизала и крстећи дотицала се прстима својим чела, леђа и тела. У глави ми не беше ни једне мисли; сав сам био отештао, али осећах, да се са мном збива нешто страшно... Смрт ми је тада загледала у лице и прибележила ме је.

По смрти очевој преселисмо се у Москву и то са свим из проста узрока: све нам имање буде продано због дугова, — све, осим једног јединог сеоцета, овог истог, у коме ја сад свршавам течај свог сјајног живота. И ако сам био тада млад, признајем, да ме је ражалостила продаја нашег гнезда, или да управо речем, жалио сам само за нашим вртом. О тај су врт привезане скоро једине моје светле успомене. Тамо сахраних једно тихо пролетње вече свог најбољег пријатеља, старо псето с кусим репом и кривим ногама — Трикса. Тамо је бивало, да сам сакривен у високу траву, јео крадене јабуке новогородске; тамо на послетку видех први пут у жбуну од малина собарицу Клавдију, која, и ако имађаше затубаст нос и навику, да се при смејању покрије рупцем, и пак узбуди у мени тако нежну страст, да ја пред њоме нисам могао ни да дишем ни да дођем до речи. Јед-

ном о ускрсу, када дође на њу ред, да приђе мојој господској руци, мал' не падох пред њу, да јој изљубим изгажене кожне ципеле. Боже мој! Је ли можно, да има томе већ двадесет година? Је ли то тако давно било, кад сам на свом малом ријем косматом коњицу јахао поред старе ограде нашег врта и подигао се на стременима, да откинем који двобојни листак од тополе? — Докле човек живи, не осећа он свога рођеног живота; он га, као звук, осети тек после неког времена.

О, мој врте, о, зарасле путање украј малог језерцета! О пешчано месташце под опалим насапом, где сам ловио главоче и линьаке! И ви, високе брезе, с дугим опуштеним грањем, иза којих се с поља вила сетна песма мужика, прекидана лупом његових тељега — вама шиљем последњи свој поздрав!... Растајући се са животом, пружам руке своје вама, само вама... Још једном бих хтео да удишем у себе грку свежину пелена, слатки дах хељде на пољима постојбине моје; још једном бих рад да чујем из далека смерно звоњење распуклога звона на нашој цркви; још једном да се пруњим у хладовини храста на стрменој обали познате бујице; још једном да пратим погледима покретне трагове ветра, који у тамним колутима трчи преко злаћане траве наших ливада...

Но на што је све то? Данас не могу више да пишем. До сутра.

III.

22. марта.

Данас је опет хладно и сумрачно. То ми време боље годи. Оно пристаје уз мој рад. Јучерањи је дан у заман пробудио у мени силна непотребна чуства и успомене. Тога не ће више бити. Ти су изливи чуства — као оно госпино биље: с почетка није отужно, али се одмах за тим осећа у устима нешто грко. Почећу опет просто и мирно да причам о своме животу.

И тако дођосмо ми у Москву...

Али сад ми паде на памет: је ли то баш тако вредно, да причам о своме животу?

Није, за цело није... Мој се живот ни у чему не разликује од живота толиких других људи. Родитељска кућа, свеучилиште, служба у нижим степенима, оставка, мален број познаника, пристојна сиротиња, смерна задовољства, мирно занимање, умерене жеље — кажите ми за име света, коме је све то непознато? И по томе не ћу сад причати о своме животу, тим пре, што пишем ради свог рођеног задовољства; а како моји про-

шли дани не представљају ни мени самом ништа ни особито весело, ни особито тужно, то у истини и нема у њима ништа, што би вредно било спомена. Боље да се постарам да разјасним себи самом свој карактер.

Какав сам ја човек?... Могу ми рећи, да ме и за то не пита нико — и то је истина. Али ја сам већ човек на умору, па ће ми се моћи опростити та жеља, што хоћу пред смрт своју да дознам, какава сам управо тица био ја?

Размислив како ваља о томе важном питању и немајући у осталом никаква узрока, да се о самом себи изразим са сувише големом жестином, као што то чине људи, који су по све уверени о својим врлинама, ја сам дужан, да пре свега ово речем: ја сам био са свим залишан човек на свету овом, или, ако се хоће, са свим залишна тица. Сутра ћу то и доказати, јер данас кашљем, као матора овца и моја нудиља, Терентијевна, не да ми мира: „Лез'те само, бањушка, напијте се мало чаја...“ Знам, за што она толико навађује на мене: и сама би хтела да пије чаја. Што му драго, нека буде. За што и да не допусти човек бедној старици да извуче на послетку сву могућу корист од свога господина, докле још има времена за то?...

(Наставиће се.)

ЧУЈЕШ ЛИ БОЖЕ!

Чујеш ли беде силу
Чујеш ли јаук, плач!
Видиш ли боже гњева
Отрован, оштар мач!

И небо одзив даје
Брдина силни љес —
И море мирно гиба
Понорни, љути бес.

И месец крвни сипа
Уздрктан страшљив блес;
Само се огња силна
По пољу чује трес.

Вапај је грозан одзив
Што ропску тишти груд
Страшан је вељи боже,
Тирански, страшан суд.

Зверови љути, кроз ноћ се краду,
А дању тица небројен лет.
Лешеви људски, покрили поља
Да ране зверје и тичиј свет.

Смилуј се боже смилуј
Помози роду мом.
Душманин на њег' упро
Самртни страшан гром.

* * *

Зар је беда порастила
Да Србина само дави!
Од столећа небројених
Дани су му сви крвави.

Нити жање, своме дому
Нити оре својој деци —
Жалосне су пустољине
Од песама тужни јеци.

Крвцу лије посвудице,
А парчета земље нема
Отеше му крвопије
Робство му се свуда спрема.

Па и задње... понос дичан,
Успомену срећних дана
Ни у мисли.., нека нема
Србин бедан благовања.

Ох чујеш ли боже свети,
Ох видиш ли беду нашу
Како душман опак, клети
Отровну нам пружа чашу.

Та спаси децу твоју
Силени боже — нас
Последњи нека бије
И нашој чами час.

Облаци се тамни бију,
Сунце гледа одозгоре.
Та пошљи нам благослова
У сироте шумске дворе.

Па ако је време једном
За слободу да гинемо.
Ми громове ево рабри
У рукама понећемо.

Мач и пушку — једно благо
Док је и нас, нек је и њи —
Паднемо ли, тело наше
Прихвати ће камен синьи.

Па паднимо браћо миња
Брат до брата, друг до друга.
Љубе, деца, сеје миле
Нека Србаљ није слуга.

Нека душман нема роба —
Нек робује својој страсти...
Ох како је мило, драго
За слободу свету пасти!

Не дајмо се!.. нисмо зверје!
Прошлост наша сјајна стоји,
Од векова слепи гуслар
По ширном је свету поји.

Нисмо мањи од отаца
Нек на нама срама није,
Сложно браћо, за оружје...
Ди је крвце нек се лије.

И док једне душе траје
Док једнога Срба има.
Ох мој брате непредај се
Проклетима душманима.

Сам распори своје груди
Живот бедан сам удави,
Нека клети тиранине
Пропаст твоју нек неслави.

У слози смо браћо јаки
Па у слогу амо руке
Та проклети тиранине
Горке ћеш ти снети муке.

Није Србин коска трава,
Да га косиш на тенани.
Већ је река, што ће корен
Да ти јетки потамани.

Ох смилуј се вечни боже
На мој народ поносити

Ох смилуј се ако мора
Душманову крвцу лити.

Ох спаси беде силне
Отклони горки пад.
Подигни сложан народ
Слободе час је сад.

Та земља сам је пакао
Нек једном буде рај.
Већ доста беше души
Гледати неба сјај.

У Сомбору.

Огњан.

ТОЛПАЧ.*)

Из Ауербахових Шварцвалдских приповедака са села.

Баш те се сећам, драги Толпачу, какав си пре изгледао, лепо ми се по памети врти она твоја плава коса, коју си кратко шишао; сећам се и твог широког лица, твојих сјајних очију и уста, која су ти свагда разјапљена била. Знаш ли, кад си ми оно у холовој улици осекао липову грану, да ми од ње направиш свиралу — но онда нисмо мислили да ћу и о теби што свирати кад овако један од другог далеко будемо. Лепо се сећам и твог целог руха, да богме, јер га је лако и запамтити, имао си само: кошуљу, подвезе, и, за сваку невољу безбедне, црно обојадисане ланене панталоне. То ти беше све! Недељом си се већ другачије носио, онда си имао шубару, плави јелек са широким дугмадма и црвени прслук, кратке жуте кожне панталоне, беле чарапе и цокуле, па још заденеш и црвену лалу за ухо. Него ти ова сјајност није увек тако доликовала. Онда боље да те замислим у оном простачком руху. —

Али немој да се наљутиш, драговићу мој, гледај ти само твога посла. Ја ти не могу испричати твој живот у очи, не бој се, нећу ти ништа нахудити ако место „ти“ кажем „он.“

Читава читуља има од његових презимена јер га зову „Вартоломије Севастијан Дечковић;“ а крсно му је име Алојзије. Ми

---

*) После приличног броја приповедака из народног словенског живота' које изађоше у нашој књижевности по часописима, дајемо ево и једну из немачког сеоског живота, нека читаоци потраже разлику и нека виде и ову врсту немачке књижевности. Том приликом унознаће се наши читаоци с једним од садашњих најбољих приповедача с Ауербахом, који је у овој слици што је ми у преводу доносимо, верно фотографисао лик немачког сељака из Шварцвалда, праве немачке домовине. Нека то узгред послужи и за упоређења међу карактером Немца оџаковића са Немцем скиталицом, који се креће за охолим **Drang nach Osten** у туђинске му крајеве. Уред.

ћемо му учинити по вољи, и да га назовемо Алојзије. Јер осем његове мајке Марије и нас неколико деце, нико га није звао правим именом, сваки је био тако неучтив те га звао „Толпач.“ За то је наш Алојзије на век ишао с нама децом и ако му је било 17 год. На неким местима где га нико није гледао ишао је с нама те играо „гомиле“ и трчао по пољу; и кад год је с нама, никад се нисмо бојали да нас ко не туче; јер је наша момчад била свагда у две супротне стране, које, кад би се год сукобиле, потукле би се.

И други другови нашег Алојзија имали су по нешто да учине. Свако су се вече скупљали и ходали по селу као одрасла момчад певајући и звиждући, или се стану шалити пред механом „код Орла“ седећи на великим камарама дрва и задиркујући девојке што су туда пролазиле. Најглавнија ствар по којој ћеш познати момчића — била је лула. Ту се дакле они поређају држећи у зубима своје луле које су оковане сребром и имају сребрни ланчић, који виси на чворићима танке брестовине; по некад се неко усуди те оде у кухињу код кухарице да узме жишку ватре за лулу, па кад се не може лула да упали онда се дуго смеју.

Тако је дакле и наш Алојзије започео да пуши, али се свагда крио. Једном у недељу у вече, усуди се те извади своју лулу из џепа, и пође да с друговима пуши. Један од њих истргне му из џепа лулу, он му поиште, а онај онда преда другоме до себе у смеху и шали, и што је Алојзије све више и жешће викао и тражио, луле беше нестало и нико за њу не знађаше. Алојзије претресиваше сваком џепове и тражио је плачући своју лулу, а они су му се сви смејали: он онда шчепа капу ономе који му је најпре узео лулу и утече у кућу Јакова ковача. Онај потрчи за њим и да му лулу коју је у дрва бацио био.

Свагда ћеш видети Алојзија да излази из куће Јакова ковача. Увек је ту кад није код своје куће; јер чим тамо посао сврши ето ти га кући Јаковљевој. Жена његова била му је тетка и осем његове мајке и нас деце који смо га звали правим именом, звала га је још и тетка му Аполонија и њена најстарија кћи Маранела.

Свако јутро устајао је Алојзије рано, па кад намири своје краве и телад, оде кући Јаковљевој и лупа док му Маранела не отвори, а кад отвори, назове јој Бога и оде кроз појату у житницу. Њега је стока познавала, па кад га види, облетала би око њега; ту се није дуго задржавао него оде у житницу, до-

несе жита, и положи воловима и кравама да једу. Особито је волео да се око своје рањенице краве забавља, коју је још телетом научио те кад јој да да једе више би му пута лизала руке. а то му је било по вољи јер су биле још неумивене. Кад отвори врата од појате и лепо све уреди, имао је обичај да по коју лепу реч рече стоци кад је час лево час десно дизао. Није ђубре у селу није тако лепо изгледало као код Јакова ковача куће, то је најбољи знак по коме се познаје лепо уређена сеоска кућа. После окупа и истимари волове и краве, да се можеш огледати на њих. За тим отрчи на бунар, који је пред кућом био, напуни валов, и истера стоку из појате да је напоји, па док је стока пила он би јој свежу сламу положио. Кад мало после дође Маранела, да помузе краве, све је то било чисто и пометено. — Више се пута деси те се нека крава неда помусти, онда Алојзије приђе к њој и држи руку на хртењачи, да би је Маранела могла боље да помузе, и тако је много гледао да јој што помогне. Пак кад му Маранела још каже: „Баш си ти вредан момак, Алојзије.“ Он је онда и не погледа него мете метлом, рекао би, хоће да извали камење. За тим узме храну за цео дан, па пошто је то свршио успне се горе и узме судове да донесе воду за кухињу, исече мало дрва, и најпосле оде у собу. Маранела донесе чинију са чорбом намести на сто, прекрсти руке, то исто сви учине и пред свима очита молитву, седну и кажу; „помози боже.“ Сви су из једне чиније јели те је тако и Алојзије из оне чиније јео из које и Маранела. Мирно се и озбиљно седело за столом као да је нека свечаност била; тек по неко нешто рече. Кад су се најели и опет Богу помолили, отрчи Алојзије својој кући.

Тако је живео наш Алојзије до своје 19. године, и кад му је за нову годину поклонила Маранела ланену кошуљу за коју је сама набавила лан и испрела, обелила и сашила. Он је био веома радостан; тешко би му било, да је ишао подеран по улицама, истина, не би се смрзао, али би му се људи смејали, а то га је исмевање до срца болело.

Највећма га је дирао тај сеоског кнеза син, који је дошао кад је жетва започела. То је био један лепушкат и вицкаст момчић, поносита лица које је изгледало лепо са његових риђих брчића. Јергли, тако су га звали, он је био коњаник у војсци, и свагда је готово носио своју војничку капу. Недељом иде поносито, јер је метуо мамузе, обукао јахачке панталоне и натукао војничку капу, и свагда би говорио: „знам баш, да све девојке гледају сад у ме.“ Па кад поведе још коње своје да напоји на бунару јаковљевом, сиромаху Алојзију хоће да искочи срце, јер

је видео Маранелу како гледа у њ. Желео је да нигде нема кравља млека и масла, те да би сав свет могао у коњанике.

И ако је наш Алојзије био веома невешт, опет је знао да има три врсте сељака. Најниже су стајали сељаци кравари, који су и музли краве и телад им узимали и опет их употребљавали за вучење терета; за тим су долазили сељаци волари, који су своју стоку могли гојити и клати, највише су стајали они, који су имали коње и који нису имали од стоке ни млека ни меса и опет су јели најбољу храну и највише вредили.

Не чини ми се да је у овом случају Алојзије мислио на сталеж који храни, сталеж који брани и који учи.

Данас о новој години ће тек нешто да се догоди, које ће Јергли учинити. После јутрења повезе он кнежеву ћерку и њену другарицу Маранелу у саоница. Нашем је Алојзију дрхтало срце, да није могао оставити Јергла сама, него му помогне да мало огледа саонице. Возао се ш њиме свуда око села а није мислио сиромах како он изгледа спрам оног гранатира. Кад се попеше девојке, Алојзије поведе коње неколико корака, потрчи мало и пусти их да иду. Пола села је готово гледало како пуца бичем и како му лупају звонца. Алојзије је стајао онде и гледао докле је могао да догледа, после је псовао снег што му засипа очи те неда да их очима прати. Веома га је ражалило, као да је по села помрло, што му целог боговетног дана нема Маранеле.

Откако је зима започела, обично је Алојзије би) жалостиван. Његовој су кући долазиле девојке често на прело или како се ту зове „на виђење.“ Девојке се најрадије састају код какве скоро удате њихне другарице или какве удовице. — Али њихову спокојну забаву врло узбуњују мушкарци. И опет су оне долазиле мајци Марији. Пређе се Алојзије није ни осврtао на та села ако се нико њега сетио није, он би спокојно цело вече седио у крају. И сад непрестано мишљаше: „Да те ђаво носи Алојзије, већ ти је 19 година па треба и ти да се истичеш напред.“ Па после опет: кад би нешто ђаво однео тога Јергла. Јергли, та он га је највише једио, јер је он свима момцима заповедао, и ако је тек деран био; морали су сви онако играти како им он свира. Па како је још красно певао, свирао и приповедао као вештац. Он је учио момке и девојке новим песмама, а особито ону коњаничку песму: „Како је зора румена.“

Кад је први пут испевао овај стих:

Ти се хвалиш лицем, руменим и белим итд.

на то на један мах устане Алојзије, учини му се да је већи но пре, стегне песнице и шкрипне зубма од радости. Тако му је било то, као да Маранелу себи привлачи, јер је она онаква иста била као што песма певаше.

Девојке су на век у наокруг седеле, свака је имала преслицу горе мало вараклисану где је повесмо шареним повезом увијено било; најпре оквасе жицу и преду вретеном па га тек пусте те по тлима весело зуче. Свагда би Алојзија хвалиде девојке кад им донесе чинију крушака или јабука да уз оно квашење конаца по неку поједу, и увек је метао блпзу Маранеле, да може мало више узети.

Први је пут ове зиме учинио оно што му спрам његових година приличи. Маранела је добила преслицу са цинком окована. Кад је први пут ш њоме у собу где преду дошла и почела да намешта лан, приђе јој Алојзије, подигне преслицу и почне да говори једну стару пословицу:

Девојчице, не срди се,
Ако у твоје крило бацим
Које влакно мека лана
Ни велико ни мало,
А ранта си поносита
Крај дрвене пресличице,
Да је сребром окована
Друго бих ти што год рек'о

И ако је доста одважно говорио, опет је мало дрхтао. Маранела обори најпре очи од стида и туге али га после ватрено погледа. За тим онако по старински, остави вретено и окретало на тле. Алојзије подигне вретено и окретало. Маранела је морала онда да му обећа за вретено ваљушака, а за окретало колача за покладе. Али што је најбоље сад тек долази. Алојзије јој да преслицу и она га онда за накнаду поштено пољуби. Он је тако јасно пољубио, да су му сви други завидили; после опет оде на страну; протре руке и беше му са свим весело на срцу. Али то не потраја дуго, јер се Јергли старао да све поквари.

Једно вече замоли Јергли Маранелу — која је најбоље певала у цркви — да пева песму о „црнпурастој девојци.“ Она почне не устежући се дуго. Јергли онда тако јако дигне свој глас, да су мало по мало сви попрестајали слушајући како њих двоје лепо певају. Кад је Маранела видела да су јој другарице почеле престајати, најпре је певала дрхћућим гласом те ови са

свим престаше, она је онда све даље певала као да никад престати не ће.

Они су певали ову песму:

Две су звезде на плавоме небу
Које лепше него месец сјају!
Једна сјаји на лепу девојку,
Друга сјаји на зелену траву.

Сад напуним моја два пиштоља
Од радости једном ватру дадох,
Да бих својој угодио драгој,
Јер је драга мене пољубила.
И уз пркос мојим јаранима.

После пођем по свету ходати;
Драга моја не заборав' на ме,
Када пијеш из чашице вина
Пиј у здравље и моје и твоје
Јер с' од тебе ја растати морам.

Сутра ваља полазити рано
Баш ка горњој капији онамо
Аој дико црноока момо!
Баш ка горњој капији онамо.

Купит' хоћу за мој мач кичицу
И купићу за шлем перјаницу
И мараму што с' у шпагу носи
Да обришем сузе са очију
Јер се нама ваља растајати.

Па кад коња мамузама дарнем
Одјахаћу одмах ка капији,
Погледај ме онда лепа дико
Јер се нама ваља растајати!

Па пошто је готово свака девојка испрела четири до пет вретена, онда дигну сто да би могли на чистини поиграти, јер соба није баш тако јако пространа била да угодно играју него су морали једно за другим играти, они опет што су седели певали су један другом. Кад је Јергли с Маранелом играо, певао је у једно и песму, вртео се као вретено, истина, и сам каже не баш као вретено али и ово је говорио: баш се одатле и види

који је прави играч да се може и на тањиру окренути. Кад је хтео да с Маранелом престане од игре најпосле је тако обрне да јој се хаљина сва витлаше, она га брзо остави као да бежи од њега, отрчи на страну где је Алојзије жалостиво гледао шта се ради и ухвати је за руку, а она му каже:

„Хајд', Алојзије, та и ти мораш да играш!

„Махни ме, ти знаш да не умем играти хоћеш само да ме исмејеш."

„Ти Тол: — рече Маранела, и хтеде да му рече Толпачу, али се брзо сети, јер виде какав је изгледао љут и како се пре могао заплакати него насмејати, она му онда умиљатије рече: „не, за цело не, не ћу те исмевати; хајде, па ако и не умеш оно бар да се учиш; ја радије играм с тобом него и с ким другим.

Она је играла сад ш њим, али је Алојзије тако разбацивао ногама, као да је био у дрвеним цокулама, да се други нису могли од смеха уздржати. —

„Ја те само учим Алојзије, рече Маранела умирујући га."

Девојке попале фењере и пођу. Алојзије дигне да их испрати; али за жива Бога није хтео да Маранелу остави саму, почем је и Јергли ту био.

Те тихе као снег меке ноћи одјекиваху шале и досетке девојачке и момачке далеко по селу. Маранела је била мирна и избегаваше Јергла.

Ка су момци све девојке кућама испратили, рече Јергли Алојзију: „Што ниси болан Толпачу ноћас остао код Маранеле."

„Хуљо," брзо му рече Алојзије и уклони се од њих, они му се други сви смејали. Јергли још је све до куће певао, да је сваком срце заиграти морало, осем онима који су спавали или онима који су болесни били.

Сутра дан рече Алојзије Маранели кад је краве музла: „чујеш, баш би отровао овог Јергла, али га и ти мораш клети да умре ако си добру рада."

Маранела му да за право, и још се старала да га увери како ваља да се мало потруди па да и он буде такав хитлен момак као Јергли. Сад се нешто велико сети Алојзије, насмене се па баци круту стару метлу а углави нову и витку па рече: „Да, да, ти само ћути гледај посла, па ћеш имати шта видети." Сад се морао и то обећати Маранели да ће се добро живети с Јерглом. То јој је, истина, обећао, по што се дуго препирао али је опет морао послушати што је она хтела.

За то је дакле Алојзије помагао Јерглу око сланица, те му је снег са очију сузе изгонио, кад је за сланицама гледао.

У вече је још за видела терао Алојзије краве да их напоји на бунару Јаковљеву. Цело друштво младе момчади баш се онде састало, а међу њима Јергли и његов стари пријатељ чивутин Јаша, који је ш њиме у једној регименти у војсци служио; а Маранела вираше кроз прозор. Алојзије је подражавао сваком кораку Јергловом. Ишао је круто као да му је колац у леђима стајао, а руке су му стајале уз тело као приковане.

„Толпачу," рече Јаша, шта би ми ти као проводадији дао па да те женим Маранелом?"

„Локот на губицу," рече Алојзије и отера своје краве кући. Маранела притвори прозор, а момци се грохотом насмејаше, но се Јерглов глас највише чуо.

Алојзије обрише рукавом зној са чела. Толико га је напрезања стало како ће своју зловољу исказати. Кад је однео храну стоци седео је још дуго у појати, и намера му све већма сазреваше. —

(Наставиће се.)

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

(Наставак.)

XI.

До сада смо познали три тако рећи најважније химијске материје, кисик, водик и душик. Сада ћемо прогледати мало из ближе четврту материју, која је исто тако важна, а те све четири материје скупа јесу главне материје живога света, докле све остале саразмерно незнатну улогу играју при томе.

Четврта се химијска материја каже: у г љ и к.

Докле се три прве материје истина свугде налазе, али нигде у природи чисте, т. ј. несмешане и неспојене с другим материјама, налази се чист угљик већ у природи.

Прве су три материје, кад нису спојене, просте ваздушне врсте, и никојом вештином или природном снагом није нам пошло за руком, да коју од тих ваздушних врста тако стиснемо, да постане од туда течност или и чврсто тело. Код ове четврте материје бива баш противно. Несмешан угљик не може се претурити нит' у течност какву нит' у ваздушну врсту. Он је чврста материја и градиво за живи свет.

*

Да се јасније изразимо о томе.

Имају више врсти газова, које се претуре у течност, кад их стиснемо добро или кад их јако расхладимо. То бива на прилику и с хлором. Хлор је газолика материја зеленкасто жуте боје. Он је, као што већ наспоменусмо, један састојак наше обичне соли. Када хлорни газ тако стиснемо, да заузме само пети део простора, онда се тај газ претури у течност, која изгледа као зелено жута вода. — Чудновато је код те течности, да је не можемо толико да расхладимо, да се смрзне као сиине друге течности. Она ће остати и при највећој цичи зими само течност, па шта више, кад попустимо с тиском, претвориће се хлорна та течност опет у газ.

Види се, као да има некака пркоса у природи материја, и тај је пркос код кисика, водика и душика у толико још већи, што се ти газови никојом силом, ни тиском ни хладноћом, не дају претурити у течност.

Код других опет материја није то тако. Има доста чврстих материја, као што су: сумпор, олово, коситер, гвожђе, бакар, сребро, злато и т. д., који су у обичној топлоти чврсти. Јачом топлотом можемо их претворити у течности т. ј. можемо их истопити. Ако их после још и даље грејемо, то ће из њих постати ваздушна врста — они ће се претворити у пару.

Друкчије је то код угљика. Он ће остати непрестано чврст као што оне прве три материје остану газолике.

Угљик је обични угаљ, дрвени угаљ, мрки угаљ, камени угаљ, чађ у димњацима и на светиљкама; све је то у главним својим састојцима угљик, који је мање више помешан с другим материјама. Угљик је постао већим делом из царства животињског и биљног.

Међу тим имају у природи две врсте чистог угљика, који ни најмање не личи на некадање састојке животињских и биљинских тела, а то су графит и дијаманат.

Обе те материје познаје готово сваки, и ако их сваки нема при себи. Графит је оно црно у писаљкама (плајвазовима), које изгледа као метал и које многи држе за неку врсту олова. Дијамантом се ките бесни богатари, од којих некоји не знају ни сами, да им природа тог накита неје ни по чему друкчија, него што је она чађ, што је димњачар на себи носи.

XIV.

На угљику се може лепо видети, како две ствари, које су по својој материји са свим једнаке, и пак по изгледу, по боји

по својствима и по важности страхота одударају једно од другог.

У истини сјајни дијаманат није ништа друго, него угљик. По својој материји је он то исто, што и дрвени угаљ, мрки угаљ, камени угаљ и графит, па и пак изгледа дијаманат друкчије, него све те врсте угљика, а осим тога има и других својстава, због којих му расте вредност. Он је најтврђе тело, што га имамо; с ивицом дијаманта се може, као што ће бити познато, сећи стакло. Он има то својство, да зраке светлости, које прими у себе, не изгуби одмах, кад се донесе на мрачно које место; он ће и ту још неко време да светли. На послетку има дијаманат то својство, да зраке прекрха јаче, него сва друга провидна тела, па и од туда му расте цена и вредност; јер ако би кадгод — што до сад још није учињено — који прави кнез или увиђаван милијонар, у место да носи дијаманат као светао накит, поклонио га којему вештаку, да из њега направи стакло за микроскоп, то би наука имала од тога врло велике користи, јер што би се јаче зраци ломили, тим би био и оштрији микроскоп. —

Па ипак је дијаманат само угљик, и по материји својој није ни у чему друкчији од обичнога угља!

Но како да се угљен тако чудновато преобрази? — На то одговара наука овако.

Вештачком ватром смо у стању, да растопимо сва тела. И сам креч, о којем су до сад мислили, да се не може растопити, топи се као восак у великој топлоти праскава газа. Само с угљем се не може то чинити. Њега до сад не могоше ни на који начин да растопе. — Исто смо тако у стању, да силна тела растворимо у вештачки справљеним течностима. Тако се н. пр. раствара платина или злато у краљевској тврдој води, сребро и бакар растварају се у салитреној киселини итд., као оно со или шећер, кад их бацимо у воду. — Само угаљ не ће да се раствори ни у којој течности. Кад бисмо били у стању, да растопимо угаљ или да га само у којој течности растворимо, онда бисмо били у стању, да из сваког угљена градимо дијаманата, колико бисмо хтели. Ваљало би само да тако растопљени угаљ полако расхладимо, па би од туда постали угљени кристали, а то су управо дијаманти. Разлика између обичног угља и дијаманта у томе је, што је угаљ некристалисан угљик, а дијаманат кристалисан.

Могућност је ту, да ће наука дотле дотерати, га угаљ растопи или раствори, и онда ће сви дијаманти изгубити своју вредност; за сада тога још нема, а дијаманти, који се налазе у зе-

мљи, постали су само тако, да је или каква непозната течност у нутри у земљи растворила угљик, или, што је веројатније, да је велика топлота, каква је дубоко у земљи, растопила угљик, те су после из тога полаганим расхлађењем постали кристали, од којих су некоји земљетрусима или струјама, које продиру из унутарњости земље, избачени ближе земљиној површини.

Доста је да знамо, да дијаманат само некојим својим својствима добија научне вредности, а за химичара да је он управо само кристалисан угаљ.

По што смо се сада упознали с угљиком у његовом првобитном облику, то ћемо га сада да размотримо мало у другим приликама, да видимо, какви су му химијски спојеви и какву иначе улогу игра у свету.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

НЕПОСТОЈАНСТВО КЊИЖЕВНОСТИ.

(The sketch book of Washington Irving.)

(Свршетак.)

„Што се мене тиче, наставим, ја сматрам ту промењљивост језика као добротворство мудрога провиђења свему свијету а нарочито писцима на корист. Ваља да је свуда једнакост. Не гледамо ли сваки дан разнолике и прекрасне видове биља како ничу, цвјетају, ките поља за неко вријеме, па онда увену и створе се у прашину да другоме мјеста начине. Да није то тако, обилатост природина не би више била благослов него терет. Земља би простењала испод грдног прекомјерног растиња и површје би се њено претворило у заметену дивљач. Исто тако падају и дјела ђенијалаца и научника и на њихово се мјесто друга јављају. Језик се полагано мијења, а с њим вену и дјела писаца који су суђено им доба одживјели; иначе би творна снага ума људскога прекрилила свијет, и ум би савршено подивљао од грдне гомиле књижевнога блага. У стара времена је било ово друкчије ограничено Књиге су се преписивале руком, а то је ишло споро и трудно: писале су се на пергамену, који је био скуп, те су имали обичај једно дјело избрисати да другом мјеста начине, или на папирусу, који је био крт и одвећ малотрајан. Књижевништво је био посао ограничена круга и некористан, и радили су га само калуђери,

да се забаве у манастиру и да проведу вријеме. Требало је много времена и трошка, да се рукописи гдјегод нагомилају. Овим смо приликама у неку руку дужни, што нас није већ претрпала старосвјетска мудрост, што се нијесу пзвори од памети провалили те садашње ђеније подавили обиљем својим. Али тих преграда неста, од како се пронађе штампа и хартија. Од како то би, свак поста „спи.атељ," и сваки доби вољу да сам себе прељева на штампану хартију, те да својом памећу посипа остали свијет. Насташе чудноватс пошљедице. Поточуљак књижевности дође у поток, у ријеку, док се од њега не разли море. Прије неколико вијекова пет шест стотина рукописа звало се велика библијотека које броје на три четири стотине хиљада свезака; у исти мах пишу вам легијони књижевника, а штампа не зна одмора, него се упела да час прије опај број удвостручи и учетворостручи. Већ ако се што непредвиђено не деси, а бесмртност ће се морати селити између вилиних поклоника, јер се свега толико памножило, да дршћем мислећи на будућност. Бојим се, да неће стићи саме примјене језика. Ваљаће жешћа критика. Што огромнија књижевност, то и ње више, и налик је на скокове у множењу насељења, о коме говоре економисти. За то ваља ићи на руку множењу критике, па каке биле. Али се бојим, све ће то бити залуд; нека критици чине што им год воља, писци ће писати те писати, штампари штампати те штампати и најпослије свијет не ће имати куд, него ће претрпати добре књиге. Треба ће читав живот да се само имена науче. Колико и колико Инглиза данас и не читају ништа друго него прегледе; а не ће много проћи, па ће образован човјек бити сушти жив каталог."

„Добри господине! рећи ће мала четвртина још ми жалостивије пиљећи у лице, опростите што вас прекидам у ријечи, али ја видим да ви говорите сухопарно. Питаћу вас само о писцу који је правио буку баш кад сам ја одлазио са свијета. У осталом његова се слава сматрала само за вријеме. Научници су само вртјели главом кад се о њему говорило, јер то бјеше само полу учен сметењак, патуцао је по мало латински, грчки није знао никако, морао је отићи из домовине што је крао срне. Опомињем се да му је било име Шекспир. Држим да је одмах морао пасти у заборав."

„Са свим на против, одговорих ја, баш због тога истог човјека књижевност је његова времена одржала се у спомену више но што би иначе. Кад и кад се јављају писци који се противе свакој мијени у језику и књижевности, јер су се удубили у непромјењите законе природе човјечије. Они су налик на велика дрвета која по каткад виђамо на обалама ријека; у којих велико и дубоко корије пробија површје па хвата у цјелац и неда однијети земље што је око жила његових, те на тој земљи сачува од поплаве и од пропасти још по гдекоје дрво или коровину. Така је ствар са Шекспиром којега видимо како је прекорачио границе времена, како је

и до данас у употреби задржао језик и књижевност својега доба и како је држао у спомену многе књижевнике само за то, што су живјели у његово доба. Али ми је мучно казати, како и он узима боју времена на се, како га је прелила гомила коментатора који се само пужу и увијају око племенитог рашћа и ни на што му нијесу до на терет."

Кад сам то говорио, стадоше се подизати листови у мале четвртине, она се стаде засмијавати, докле се не зацијени од смијеха, који је сву потресаше, јер бјеше подебела. „Дивота! повика књига, у колико могаше добити даха, дивота! и тако ви хоћете мене да увјерите како се књижевност из једнога вијека у други чува преко скитнице једне, преко човјека без икаква знања, преко пјесника, Бог и душа преко пјесника!" И ту се опет прекиде у ријечи од тешкога смијеха.

Признајем, да ме је та грубоћа почела вријеђати, и ја је приписивах томе, што је мој другар у разговору живио у неуглађено доба. Али опет одлучих, да се држим свога.

„Јест! рекох ја поуздано, пјесник; јер од свију људи тешко да ће који бити приличнији за бесамртност. Нека других, што пишу из главе, он је писао из срца, а срце ће га увијек разумјети. Он вјерно слика природу у које су црте увијек једнаке и увијек забавне. Што се прозом пише, све је то огромно и тромо; пупо је тамо опћих мјеста, мисли су им развучене и досадљиве. Али је у руци правога пјесника свашта окићено, свашта дира, свашта је драги камен. Он све китн оним што највише пада у очи у природи и умјетности. Слике људског живота богато су врело њему, живота онакога какав пролази испред њега. С тога је у његовим списима дух и аромат, ако тако фигурасто рећи смијем, онога вијека у коме он живи. То су склоништа у коме он живи. То су склоништа у којима се на мали простор смјешта богатство језика и његове породичне драгоцјености које се тако стављају у пријеносан облик и могу потомству предати. Оквир може и остарјети и може потребати да се поправи и промијени, али драго камење и унутрашња вриједност драгоцјености остаје непромјенита. Баците само поглед преко дугачког богатства књижевне историје. Колике простране долине од мрака напуњене калуђерским леђендама и академичким препиркама! Какви ритови теологичког размишљања, какве жалосне пустаре метафизичарских теорија. Само по гдјегдје што видимо небом обасјане песнике који су као стражарски огњи на висинама те преносе чисту светлост пјесничке видовитости из једнога вијека у други."

Баш сам био намјерио, да пријеђем на сувремене пјеснике, а зачуше се врата, и ја окренух главу да видим ко је. Бјеше то чувар, који дође да ми јави да је доба да затвори библиотеку. Хтедох љубазној четвртини да речем с богом, али малена књижица ћуташе; копче бјеху затворене; и изгледаше као да баш ништа и не зна од свега што се до-

годило. Од то доба сам био у библиотеци два или три пута и гледао сам не бих ли се с њом на ново упустио у разговор, ама залуд; а да ли је и ово што довде писах био доиста разговор с књигом или ми се по мом чудноватом обичају, обдан само приснило, никако ни данас не могу да знам и да докучим. Ст. Н.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* У војном Сиску изашли су у штампарији Ив. Вончине: „Листови једнога антиунијосте. (Из „Заточника" прештампано.) 16-на, стр. 48. Цена 28 нов. а вр. — У истој штампарији штампа се и један свезак „Босанског пријатеља" накладом г. А. Јакића.

* У књижари државне печатње у Београду може се добити: „Српска читанка" за ниже гимназије и реалке. Књига прва. Саставио Стојан Новаковић. (Прегледала и одобрила школска комисија.) Цена је 6 гр. чар

ГЛАСНИК.

* Министарство просвете и црквених дели у Београду расписало је априла 1870. ову награду: „Потреба је да се напише „Српска граматика" за ученике средњих школа и то први делови њезини до синтаксе. Та граматика треба да је написана источним говором, с обзиром на разлике јужнога говора. Писац треба да стоји на земљишту историјске и поређене науке о језику. Књига треба да буде написана кратко а разговетно и тако удешена, да би предавач могао по потреби и на овај начин доводити у свезу граматику са читанком и стилистиком — теорију о језику о практичном прамену. Књига не треба да буде већа од 7 до 8 ситно штампаних табака у осмини. Награда за таку књигу одређује се шездесет дуката цесарских. Рукопис треба послати до 15 септембра ове године министарству просвете и црквених дела у Београду са означењем имена писца или са девизом, како је коме воља.

* У Пешти је изашла брошира: „Zur Reform des Universitätswesens in Ungarn" у којој се између осталог вели: „Die ungarische Universität nimmt unter allen Universitäten der Welt den letzten Rang ein." (Пештанско свеучилиште најгоре је на целом свету.) Доказа томе има превише. У Пешти уче науке 1000 правника, а сав православни факултет има само седам професора; за народну економију, угарско државно право, финансијалне знаности, политику, науку о управи и о жупанијама намештен је само један једини професор, који је осим тога заступник народа и члан финанс. одбора. На бечком свеучилишту има 700 слушалаца медицине из Угарске, у Пешти само 700 њих.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

САОВЕ СТРАНЕ САВЕ. Од Јаше Игњатовића У Новом Саду, штампарија Игњата Фукса 1869. На 8-ни 1 л 26 стр. Стоји?
Прештампано из „Српског Народа "

САМОКАЗ. Календар за просту годину 1870. Својина Ј. Филиповића. У Београду, државна штампарија III годнна. На 12-ни, 1 таб. Стоји?

ЉЕТО Српско народни календар за просту годину 1870. Издаје књижара А. Добробојевића. Београд штампарија Ник. Стефановића. На 8-ни, 1 таб. Стоји?

СВЕТЦОСЛОВ. Српско-народни календар,за љето од рождества Христова 1870. Издао трошком И. К. А. Београд. Штампарија Ник. Стефановића. На 8-ни. Стоји?
С додатком непроданих књига.

ВОСТОК. Српско-народни домаћи календар за просту годину 1870. Уредио и издао Вјенцеслав Њемец. Са десет дрвореза. Година III. У Биограду, брзотиском Ник. Стефановића. На 8 ни 128 стр. Стоји?

БОДЕНШТЕТОВ хиљаду и један дан на истоку. Превео Сима Поповић. Прва књига. У Београду у државној штампарији 1870. На 12. 3. л., 250. стр. Стоји 50. н. а. вр.
Овај је превод прештампан у књигу из „Јединства" за г. 1870.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

На Курилову. Песма Ј. М. — Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. — Чујеш ли боже! Песма Огњана. — Толпач. Из Ауербахових Шварцвалдских приповедака са села. — Нешто из химије. (Наставак) — Подлистак: Непостојанство књижевности (The sketch book of Washington Irwing.) (Свршетак.) — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 13 У НОВОМЕ САДУ 10. МАЈА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СИН.

(Литавска народна пјесма.)

Три лабуда кликћу гласовито,
Покликују од боја јунаке:
„Оседлајте добре коње ваше,
„Искуп'те се па да похитамо!“—
Што ваљаде из села изиђе:
Из свакога двора бијелога,
Син мезимац на војску се спремп.
Мајка сину вако говораше:
„Мили сине, жао ми те тешко!
„Јер си, сине, јединац у мајке! —
„Ја ћу тебе на војску спремити:
„Љуба ће ти мача припасати,
„Сеја ће ти изводити вранца,
„Стара мајка отворити врата.
„Кад ћеш мајци са бојишта доћи?“
— „Мајко моја, кад се ослободи,
„Ослободи и земља и вода,
„И сам ваздух моје домовине
„Онда ћу ти са бојишта доћи “ —
Ослободи с' и земља и вода,
Па и сами ваздух домовине;
Све слободно — њега још'те нема.
Мајка, сеја и вијерна љуба,
Потекоше њему у сретање;
Попеше се врх голема брега,
Жељно гледе све три низ равнине:
Неигра ли коготь на вранчићу.
Данак прође, и два протекоше,
Нигдје врана не видјеше коња.
Док се прамен магле заподједе,
Од копита претилога вранца;
Вранац хити, неноси јунака.
Брзо га је угледала мајка:
„Јер не носиш свога господара?
„Јер си њега већ изневјерио?
„Јер дојезди самац са бојишта?
„Гдје л' остаде мио синак мајци?“
— „Господар је мени погинуо,
„Погинуо на пољу бојноме;
„На разбоју њега закопаше,
„Закопаше у земљицу црну.
„А мене су амо опремили —
„Те похитах да донесем гласе,
„Тужне гласе двору господара.“ —
Три лабуда високо лећаху,
Лете, пиште и гроба му траже;
Нађоше га и на њега паше.
Кад код гроба остарјела мајка,
Стара мајка, љуба и сестрица.
Тужи мајка озго поврх гроба,

Више главе тужи му сестрица,
Поред ногу вјереница љуба . . .
И тужише од јутра до мрака:
„Тешко нама трима сиротама!
„Ко ли ће нас пожалити тужне?“
Сунце јарко њима проговара:
„Ево сунце озго се сажали,
„А на сузе трију сиротица!

„Од туге ћу с' у црно завити;
„Не ћу гранут' за петнајест дана.“
Жали љуба мила војна свога,
Жали љуба за три недјелице;
Сеја сузе три године лије;
Мајка тада заборави тугу.
Када и њу у раку спустише.

Превео М. Ђ. Глишић.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

IV.

23. марта

Опет зима. Снег веје... Залишан, залишан... На дивну реч наидох ту. Што дубље улазим у сама себе, што пажљивије разматрам сав свој прошли живот, тим сам јаче убеђен о потпуној истини тога израза. Залишан — одиста је тако. На друге се људе не може та реч да примени... Људи су рђави, добри, паметни, глупи, пријатни и непријатни; али залишни... нису. То јест: разумите ме само добро: и без отих би људи могао свет постојати... за цело; али бескорисност — није њихово главно својство, није знак, по коме се могу разазнати, и вама, када говорите о њима, реч „залишни“ не долази прво на уста. А ја... о мени се и не може ништа друго рећи, него да сам залишан — и ништа више. Сувишни човек — и то је све. Очевидно је, да природа није ни мислила, да ћу ја доћи, па је с тога и поступала са мном, као с неочекиваним и незваним гостом. Није бадава рекао о мени некакав шаљивчина и ваљан играч преферанса: да се моја мати са мном „обремизила.“ У овај мах говорим о себи мирно, без сваке жучи... Ствар је свршена! За цело време свога живота налажах у век да ми је место заузето, може бити с тога, што нисам тражио тога места тамо, где би требало. Бејах осетљив, бојажљив, раздражљив, као што су и сви болесници; уз то, по свој прилици због претеране своје таштине или у опште због рђава устројства своје особе, међу мојим чуствима и мислима — и изразом тих чустава и мисли налажаше се нека бесмислена, непојимљива и непобитна препрека; и када

се одважих да силом победим препреку ту, да сломијем ту преграду — моји покрети, израз мога лица, све моје биће узимаше тада вид мучна напрезања: не сам ја да сам изгледао — него сам збиља и био неприродан и усиљен. Ја сам то осећао и гледао сам да се опет повратим к себи. Тада пролажаше по мени страховита узбуђеност. Разматрах себе до последње нитке, упоређивах себе с другима, сетих се и најнезнатнијег погледа, најнезнатнијег осмеха, најнезнатније речце оних људи, пред којима хтедох да блистам, узимах све с рђаве стране, грко се смејах својој обести, што хтедох да будем, као и сви што су — и на један мах по сред смеха жалостиво клонух вас и падох у глупаву плашљивост, и онда опет почињах с почетка — једном речју, бејах у непрекидној узбуђености, као веверица на точку. Читави дани протицаху у тој мучној, бесплодној радњи. Па сада, молим вас, реците ми, реците сами, коме и на што је потребан такав човек? Од куда се то са мном родило, шта је узрок тој мрзовољној обести? Ко то зна? Ко ће ми то рећи?

Једном иђах из Москве на делижансу. Пут беше леп, а кочијаш упреже поред четири коња још једног. Несретни тај пети, по све бескорисни коњ, овлаш привезани с преда на колима дебелим, кратким ужетом, које му немилосно параше ноге и дераше реп, које га присиљаваше да прави неприродне скокове и које му даваше изглед праве запете, буђаше у мени у век дубоко сажаловање. Рекох кочијашу, да бисмо могли красно бити и без тог петог коња... Он поћута мало, климну главом, удари му десетак кнута по мршавим леђима и подбулом трбуху — и одговори с подсмехом: „Да, да, није ни мало од потребе.“

И ја исто тако нисам од потребе... Срећом постаја није већ далеко.

Залишан... Обећао сам, да ћу доказати умесност свога мишљења и хоћу да одржим обећање. Мислим, да ми није требе, да помињем стотине маленкости, свакидашње прилике и догађаје, што би у осталом у очима сваког мислећег човека могло изгледати као необорив доказ мени у прилог, то јест, у прилог моме мишљењу. Боље да почнем управо с једним доста важним догађајем, који ће на послетку разбити сваку сумњу о тачности речи: залишан. Опет кажем: није ми намера, да се упуштам у појединости, ал' не могу муком да прећем једну доста чудноватy и занимљиву околност, а то је: необично понашање мојих пријатеља са мном (имао сам и ја пријатеља), свагда, кад се год сусретох с њима или кад сам к њима иђах. Осећаху они у век неку неугодност; смешише се усиљено, не гледаху ми ни у очи,

ни у ноге, као што то други људи чине, него само у лице, пружаху ми нагло руку, на брзу руку изговорише: „А! здраво Чулкатуриње!“ (судба је мене обдарила с тим именом), или: „А, гле и Чулкатурина,“ па одмах одлазише на страну и неко време за тим остадоше непомични, као да лупају главу да се сете нечега. Ја сам опазио све то, јер имам доста проницавости, а прилично сам и оштроуман. У опште нисам глуп, па по који пут ми долазе у главу и доста занимљиве и не са свим обичне мисли, али као човек залишан и затворен, нисам никада хтео да искажем својих мисли, тим пре, што сам још напред знао, да ћу их рђаво изрећи. Који пут ми се учини са свим чудно, како други људи говоре тако просто, слободно... Колика је то брзина! помислим тада у себи. Али морам признати, да ми, при свој својој затворености, језик често пута осећаше особиту вољу за говор; но то биваше само у младости, кад сам држао по коју беседицу, у зрелијим пак годинама у век ми је пошло за руком, да се уздржим. Говорио сам сам себи: „Боље ће бити, да ћутимо,“ и одмах сам се смирио. На ћутању сви смо ми јунаци; особито женске наше знају то: гдекоја „високоучена“ руска девојка толико зна ћутати, да је такав призор и у препређеном човеку кадар да произведе лаку дрктавицу и хладан зној. Но то не спада на ствар и нисам ја за то, да критикујем друге. Да пређем дакле на обећано казивање.

Има томе неколико година, како ме доста незнатне, али за мене веома важне околности примораше, да проведем пуних шест месеца у окружној вароши О... Та је варош веома незгодно подигнута на косој страни једног брда. Становника беше у њој око осам стотина: сиротиња беше ту необична, кућице не дају се ни с чим познатим сравнити. На главној улици беху овде онде нагомилане грдне камењаге од неотесаног вапнаца, као да је бајаги калдрмисана улица, због чега морадоше таква места да обилазе и сама сеоска кола. Баш по сред среде необично кањава тржишта дизаше се мајушна жућкаста зградица с тамним рупама. У тима рупама вијаху се људи у грдним шеширима, и чињаху се као да тргују. Тамо се диже необично висока шарена мотка, а поред мотке, реда ради, по заповести начеоништва, стоји воз жута сена и шета се једна начеоникова кокош. Једном речју, у вароши О... беше живот до зла бога бедан. Првих дана скоро да сам сишао с ума од дуга времена. Морам рећи о себи, и ако сам залишан човек, нисам то по својој вољи; ја сам болестан, и све болесно не могу да трпим... И од среће не бих бегао, шта више старао сам се, да јој се прикучим

и с десна и с лева... И по томе није ни мало чудно, што и мени може бити дуго време, као и сваком другом човеку. У варош О... био сам дошао по званичним пословима...

Терентијевна се одиста заверила, да ме умори. Ево само нешто од нашег разговора:

Терентијевна. О—о, бачушка, шта ви све то пишете? То није здраво, писати толико.

Ја. Али ми је дуго време Терентијевна!

Она. А ви се напијте чаја, па лез'те. Бог ће дати, да ће те мало прознојити се и проспавати.

Ја. Али ја не ћу да спавам.

Она. Ах, бачуака! шта ви то велите? Буди бог с вама! Лез'те, лез'те: то је најбоље.

Ја. Та и без тога ћу умрети, Терентијевна!

Она. Сахрани боже! Шта, хоћу л' зготовити чаја?

Ја. Не ћу живети још ни недељу дана, Терентијевна!

Она. И-и, бачушка! шта ви то говорите?... Идем дакле да донесем самовар.

О, ослабели, жути, крезубави створе! Зар и у твојим очима нисам човек?

V.

24. марта. — Јак мраз.

Одмах при своме доласку у О... морадох због речених званичних послова отићи некоме Ожогину Кирилу Матвејевићу, једноме од главних чиновника окружних; али се из ближе упознадох с њиме истом после две недеље дана. Кућа његова беше у главној улици и одликоваше се од свију других величином, шареним кровом и двома лавовима на вратима, из оне породице лавова, који за чудо наличе на псе, којима је постојбина Москва. Већ по тим самим лавовима могло се видети, да је Ожогин имућан човек. О одиста: он је имао четири стотине душа; примао је код себе све боље друштво вароши О... и важио је као дочекљив човек. К њему је долазио и градоначеоник, који беше необично крупан човек, на широкој друшки, у коју беху упрегнута два риђа коња. Долазише му и други званичници: државни одветник, жућкасти и злобни створ божји; враголасти мерник — немачкога порекла с татарским лицем; официр — нежна душа, певач, а и сплеткаш; некадашњи окружни начеоник — господин с бојеном косом, с пригњеченом рубином, с тесним панталонама и с оним „благородним“ изразом лица, као што га

имају људи, што беху већ под судом. Долазише ту и две спахије, неразлучни пријатељи, оба већ постара и опала, од којих млађи непрестано доваћаше старијег у неприлику и уђуткиваше га у век једним и истим прекором: „Та махните се, Сергије Сергијићу! шта ћете још ви? Та ви пишете „чеп“ с буки. Јест, господо, настављаше он са свом ватром убеђења обраћајући се оконицима, Сергије Сергијић не пише: чеп, него чеб.“ И сви се смејаху, и ако се по свој прилици ниједан од њих не одликоваше особитим искуством у правопису; а несрећни Сергије Сергијић умуче на то и насмешив се спусти главу доле. Но ја заборављам, да ми је време одмерено, па се упуштам у потање описивање, На кратко и без даљег околишења: Ожогин је био ожењен, имао је кћер, Јелисавету Кириловну, и ја се у ту кћер заљубим.

Ожогин не беше ни добар ни рђав, он беше као и многи други људи; жена му изгледаше као матора кокошка; али кћи није имала ништа од својих родитеља. Она беше лепушката и живе и благе нарави. Њезине сиве и светле очи гледаху добродушно и невино испод обрва, које беху уздигнуте као оно у деце. Скоро се непрестано смешила, а доста се често и смејала. Свежи глас јој звучаше веома пријатно, покрети јој беху слободни и брзи — а заруменела се у век лако и без снебивања. Одело јој не беше у век најукусније, а најбоље јој стајаху просте хаљине. Ја се у опште нисам лако упознавао с људма, а ако ми је то с киме лако пошло за руком — што у осталом није скоро никад ни било — онда је то силно утицало на мене у хатар новога познанства. Са женскима се никако нисам знао „опходити“ и у њихову присуству или се мрштих и узимах бесан изглед, или сам кезио зубе и мрмљао штогод у себи. С Јелисаветом Кириловном беше са свим друкчије; код ње се осећах одмах с почетка као код своје куће. Ево како се то догодило. Одем једном пре обеда к Ожогину и запитам, је ли он код куће? Одговорише ми: „Код куће је, облачи се; изволите мало у дворану.“ Одем у дворану и погледам око себе: на прозору стоји с леђма мени окренутим девојка, у белом оделу, и држи у руци крлетку. Ја се као обично, мало збуним, али се одмах саберем и закашљем да бих добио мало куражи. Девојка се брзо окрену, тако брзо, да јој витице прелетеше преко лица, виде ме, поклони се и смешећи се показа ми кутијцу, напуњену до половине семењем и рече: — „Ви ћете допустити?“ Разуме се да сам се ја на то, као што приличи у таким приликама, с почетка поклонио и у исто доба брзо сагнуо и савио колена (као да ме је ко од остраг лупио по жилама), што, као што ће бити познато, јесте знак

ваљаног васпитања и пријатне одрешности у „опхођењу," за тим сам се насмешио, подигао руку и двапут махнуо њоме по ваздуху с грацијом. Девојка се одмах окрете од мене, извади из крлетке дашчицу, поче јако грепсти по њој ножем и на један пут, не мичући се с места, рече ми: „То је очина зеба.. Волите л' ви зебе?" — „Ја волијем чиза," одговорим не без усиљавања. — „А! и ја волим чиза; али гледајте је само, како је дивна. Вид'те, нимало се не боји." Ја сам се томе чудио, што се сам нисам бојао. — „Ход'те мало ближе; ми је зовемо Попком." Приђем ближе и нагнем се над крлетком. „Јел'те да је лепа?" Она се окрену лицем к мени; ми бесмо тако близу једно другом, да јој није требало много окретати главе па да ме погледа својим јасним, светлим очима. Ја је посматрах: цело јој младо, ружичасто лице сијаше у таком милом осмеху, да се и ја морадох смешити и да се скоро не за смејах на глас од задовољства и милине. Врата се отворише и у нутра уђе Ожогин. Одмах приђем к њему, отпочнем с њиме с места разговор, па и сам не знам, како је са тим дошло, да сам остао ту на ручку и како сам преседео ту читаво вече. Сутра дан слуга Ожогинов, висок и у полу слеп човек, смешаше се на мене, као на стара домаћег пријатеља, скидајући ми огртач.

Нашл прибежишта, свити себи и ако привремено гнездо, познати милоту свакидашњих одношаја и навика, то беше срећа, што је ја, залишан, без породичних успомена човек, дотле још никад не осетих. Кад би било можно, да што на мени напомиње на цветак, и кад то сравњивање не би било тако отрцано, могао бих се решити, да речем, да се од тога дана развила ми душа као цветак. Све у мени и око мене као да се на један мах прерушило! Вас живот ми би осветљен љубављу, сав савцит, до најмањих ситница, као оно тамна, запуштена соба, кад унесу у њу свећу. Легао сам да спавам и устајао облачио се, доручковао, пушио са свим другчије, него иначе. У ходу сам поигравао, јест, поигравао, као да су ми нарасла крила на рапенима. Колико се сећам, нисам ни за тренутак био у неизвесности каквој о чуству своме према Јелисавети Кириловној: одмах први дан заљубих се у њу страсно и одмах први дан знадох, да је љубим. За три недеље дана виђах је сваки боговетни дан. Те три недеље беху најсретније доба у моме животу; али ми је успомена на њих тешка. Не могу да мислим само о њима, а да се и нехотице не сетим и онога, што је за тим дошло, и да ми једовита грчина не прелије срца, које је истом омекшало.

Кад је човеку врло добро, зна се, да му мозак онда веома

мало ради. Мирно и радосно чуство, чуство издовољења, пуни му све биће. Он је тиме проникнут, сазнавања личности нестаје у њему. Он плива у блажености, како веле рђави песници. Али када на послетку мине тај „чар,“ осећа човек неку досаду, скоро се каје, што у сред среће није ни мало пазио сама себе, што размишљањем, успоменама није удвајао, настављао своје наслађе... као да човек у „блаженству“ и држи за вредно, да размишља о својим чуствима! Сретни човек — то је као муха на сунцу. С тога и ја, када се сетим те три недеље, скоро никад не могу да задржим у памети тачан, опредељен утисак. То ми је тим теже, што се за цело то време није догодило ништа особито знаменито међу нама... Тих двадесет дана јављају ми се као нешто топло, младо, миришљаво, као светао зрак у моме досадном и сивастом животу. Памћење ми на једном постаје са свим верно и јасно, и то од онога часа, када на мене, да речем опет по оним рђавим песницима, почеше да падају удари судбине.

(Наставиће се.)

ШТО НЕ ПЕВАМ...

(По мађарском.)

Што не певам, зашто ћутим?
Ти ме питаш вилин' сина —
Зар ми неће срце, душу
Уморити та тишина?

Мир је ово, ал не гроба —
Ма да не да знака жива
У срцу ми, у души ми
Закопано благо скрива.

Мир у мени, а около
Ситни врапци цвркутају,
Још се диве свом цвркуту,
Мисле јадни да певају.

Да полетим у то јато?!
Томе, душо, нисам свико. —
Певај моје старе песме
Ако ти се пева, дико!

↓↑

ТОЛПАЧ.

Из Ауербахових Шварцвалдских приповедака са села.

(Наставак.)

Алојзију беше настала двадесета година и већ беше дорастао за војника. Кад је морао да иде с друговима, сврати Маранелиној кући и запита је, да ли што има да му поручи, те да јој донесе из вароши. Кад је полазио, пође и она за њим, па кад је иза куће била, осврне се да је ко год не гледа, па из-

вуче једну плаву хартијицу из недара, развије је и да Алојзију крајцару. „Ево, узми; рече му: то је срећна крајца, видиш, овде су три крајцаре; знаш, кад оно ноћу звезде прелазе преко неба, онда увек пада по једна чинијица на земљу, и од ње се праве новци па кад човек једну у џепу има, ту је срећа, узми и ти па ћеш се ослободити.

Алојзије узме крајцару. Кад је преко некарске ћуприје пролазио, извади крајцару из џепа, затвори очи, и баци је у Некар: „Ја нећу да ме ослободе, хоћу да сам војник, чекај се само Јергли.“ Тако је казао, стегне песницу и удари се у прса.

У гостионици код анђела чекао је кнез своју момчад, и кад их је све покупио, оде ш њима да их пријави. Кнез тај био је тако глуп као цепаница а мислио је да никог паметнијег од њега нема. Пре је био поднаредник и мислио је да је он нешто велико, он се понашао према сељацима и старим и младим као према регрутима. У путу рече Алојзију: „Толпачу, ти ћеш за цело да извучеш највећу коцку, па ако буде I. број, не бој се, онда те не ће узети за војника.“

„Ко зна“ рече му доста смело, ја могу бити тако добар поднаредник као ма ко други, умем лепо да читам, да пишем и рачунам као свако, а ни стари поднаредници нису ваљда сву памет закупили.

Кнез га на то љутито погледа.

Кад је Алојзије пошао до оног места где се вуче коцка, ишао је са свим слободно. Многе су му коцке у руке долазиле; кад се машио да извуче стиснуо је очи као да никад прогледати не ће и извуче једну и дрхћући је пружи, јер се бојао да не буде велики број. Кад чу од казивача „број 17.“ тада подвикну тако јако, да су му морали казати да ћути.

Момци онда покупују по неку киту цвећа са црвеним пантљикама, па пошто су се мало напили, пођу кући. Наш је Алојзије сад викао и певао највише.

На крају чекале су мајке и девојке своје рођаке и познанике, па ту је и Маранела била. Алојзије је ишао са својим друговима и посртао и тамо и амо више је био занет лармом него вином. Овако не би он радио, али шта ће, кад су сви такви били. Кад му спази мати број 17. на капи, заплака се, и рече два пут „сачувај боже, сачувај боже!“ Маранела запита Алојзија на страну: „куд си део моју крајцару. — „Изгубио сам рече Алојзије. Али макар да је нехотице казао, опет му ова лаж дубоко у душу зађе.

Момци уђу певајући у село, а мајке и девојке пођу за њима бришући кецељом сузе.

Још шест недеља па ће да настане лекарска визитација. Мајка се Марија пожури те понесе госпођи докторки подоста масла и једну котарицу пуну јаја; оно масло било је доста масно, те јој госпођа докторка обећа, да ће да рече своме доктору да не може да буде војник, „јер“ високоучени доктор каже: „бадава, Алојзије не може да буде војник, јер је кратковид.“

Алојзије се ни најмање није жалостио што му се све то догађало, са свим се променио и свагда је свирућао и по селу се егзерцирао.

Дође време кад ће да их прегледају, и момци су сад мало мирније ишли кроз вароши.

Кад је био позват у собу за прегледање, и кад се морао скинути рече им он слободно: „гледајте ме само, баш нећете наћи на мени мане; ја могу бити војник.“ Морао је после да стане под меру и упишу га у војнике. И тако покрај смелости његове, заборави лекар и кратковидост и масло и јаја.

Него сад кад је већ постао прави војник, беше му тешко да у мал' није плакао. Кад се после силазио кући подигне мајку која је плачући седела на каменој стрмени, и тада му се пробуди опет понос и рече јој: Мајко не ваља да тужиш, кроз годину дана ето ме опет, а наш ксавер може ваља да свршивати пољске послове.“

Пошто су поуздано сазнали да су војници, ударише момчад у пиће, певање и викање да накнаде оно што су пређе изгубили.

Кад је Алојзије кући дошао, да му Маранела један струк рузмарина са црвеном пантљиком и пришије му за капу Алојзије после извади из џепа лулу и пушаше кроз село пустивши се у пијанчење са другарима целе ноћи. —

Још је ваљало савладати и трећи тужан дан. Кад су се нови војници морали растати од својих кућа Алојзије оде рано кући Јакова ковача, Маранела је била у појати и сад је морала сирота све послове свршавати, онда ће јој рећи Алојзије: „Маранело, дај ми руку,“ она му је пружи, он онда опет: „обећај ми се да се нећеш удавати, док се ја не вратим.“ — „А зацело не ћу,“ рече му она, дакле сад сам готов рече, али чекај — оди 'вамо, пољуби ме једном.“ Маранела га пољуби, те се чак и волови и краве зачудише као да знађаху шта су радили.

Алојзије пљесне сваку краву и вола по плећима те се тако и ш њима опрости.

Јергли је своје коње у кола упрег'о да неколико сахата другове своје повезе и тако невајући провезу се кроз село; лебаров син Конрад знао је да свира у кларину, те и он седне ш њима и испрати их свирајући са песмом. Са свих страна сусретаху их пријатељи и знанци те се руковаху ш њима и додаваху им по коју чашу за срећна пута.

Маранела је гледала кроз прозор и љубазно га поздрављаше. Већ се приближе крају те испевају још једном.

С богом остај завичају итд.

Кад су прошли село, ућута се Алојзије као мишић. Свуда је са сузним очима погледао; ту баш код ове ливаде, што се „Хохбухе" звала, ту му је Маранела белила платно за његову кошуљу; тада је био тако врео, да би рекао запали му се кошуља. Кад је пролазио поред дрвета и пољана тужно се ш њима опраштао. Та тамо где је оно доста каменито поље, тамо је његова најбоља њива, он је већ тол'ко пута поорао да зна сваки камичак њен. Баш по крај ње мало на тамо прошлог је лета жео јечам с Маранелом. После мало на доле има једну њиву где је купус садио. Сад га је посејао, па му не би суђено дочекати да га обере. Тако је по за дуго гледао на около па кад прођоше ту стрмину, погледа преда се и ништа не рече. Кад су пролазили преко Ћуприје, погледа на један мах у реку; ко зна, да л' би сад бацио онако слободно крајцару?

Кроз варош су опет певали и викали, тек кад су силазили поред угла одахне Алојзије, и с једне стране стајаше поред њега драги му Норштет, баш је мислио да га неко са брега зове, прем да беше далеко читав сахат. Видео је са жутим обојену кућу Јаковљеву са зеленим капцима и између две куће ту је седела Маранела. Махне и започне опет:

С богом остај завичају итд.

Јергли је водио нове војнике до Херенберга, а одатле пођоше пешке. Кад се опраштао с Јерглом, упита га: „хоће ли што да Маранели поручи?"

Као да му се земља преврте. Јергли га је до срца дирнуо, и опет је отворио уста да је поздрави. Неповољно му је казао: „Не треба ти ништа њој да говориш, она те не ће никако трпети."

Јергли се на мене и оде.

Нашим се војницима сад опет нешто дододило. У шуми беблинској приморају једног дрвара да их кроз целу шуму вози, кроз коју су читава два сата ишли. Алојзије је био ту најжешћи, више је пута од Јергла чуо како је он још војником силних ла-

крдија починио, па је хтео да и он буде такав. А први је био који је обдарио оног дрвара из своје кожне кесе.

Код тибиншке капије дочека их један наредник. Више норштецких нових војника сусретаху своје земљаке. Алојзије грицкаше зубе кад га сви поздрављаху: „Помоз' Бог Толпачу!" Нестаде више дрекања и певаније њихне, мирно су сад ишли у свој стан. Алојзије је говорио да ће се као својевољац уписати у кавањерију. Кад је чуо да мора да иде кући, јер се у кавањерију уписује тек с јесени, онда помисли: „А не, то не иде тако, ја се морам са свим другојачи вратити, па ако ми после неки кажу, Толпач, судићу им како ја знам."

Онда га упишу у пету пешачку чету, све је лепо радио што су му год рекли. Но на жалост дали су му један рђав посао, добио је Циганина да ш њим као друг на једној постељи спава. Тај је Циганин имао особиту одвратност од воде, и за то га је Алојзије морао, по заповести наредниковој да га свако јутро води на бунар и да га ваљано умије. С почетка му се то учини као шала, али га је после то тако кињило да би волео опрати репове шестини волова него Циганину лице.

Ш њим је још био и један живописац. Алојзије му да неколико мајчиних крајцара да га у оном војничком руву исцрта са великом и малом пушком покрај заставе. Али је то и било све што се могло разазнати, јер се на лицу могло видети само да је лице. На дну је стајало са латинским писменима написано: „Алојзије Шерер војник у петој чети пешачкој."

После да свој лик да му се у стакло метне, и пошље га мајци. У писму, које је послао, стајало је: „Мајко! обесићеш мој лик у соби, и покажи га Маранели, али обеси га врх стола, и не близу кавеза наше кумрије, ако Маранела заиште мој лик, подај јој. Мој другар, што ме је нацрто, каже, да треба да пошљем жени мога наредника, коју ми зовемо наредниковицом, доста масла и мало ланена платна. Већ сам од другова научио играти. Први ћу пут да идем у суботу у Хеслах на игру. Ти Маранело, немој се срдити, сад идем да огледам умем ли. Та нека ми што и Маранела пише. Да ли има Јаков још оне волове, шта ли је урадио са оном мезимицом, да ли се отелила? Баш ништа није то бити војник, ваздан се мучи, и опет ништа нема."

Мати пошље масло и сад је већ боље: наредник преда Циганина другоме. Кад му пошље то масло, пошље му још и писмо које је господин учитељ написао, и овако му је говорила:

„Послао нам Матеја петдесет форинта из Америке, и пише,

да ти сад ниси у војсци, могао би ићи њему, поклонио би ти тридесет јутара земље. Чувај се и не поводи се за другима, јер се човек лако превари. Маранела ми једнако пркоси, не знам за што; кад ти је видела лик, рече: а, то није он.“

Кад прочита писмо насмехну се, јер мишљаше: Та да, тако је то, сад сам са свим други враголан постао; зар ти нисам казао Маранело, је ли? —

Прођоше неколико месеца од то доба. Алојзије је знао да ће прве недеље у Норштету бити заветина; дозволи му наредник четири дана да може у село ићи, он се сад обуче у потпуном војничком оделу, са сабљом и шлемом.

О ти срећни човече, како ће ти драго бити, кад се тек у јутру у суботу спремиш па са наредником опростиш.

Тако је дакле и нашем Алојзију било, тако је он говорио са стражаром што је чувао капију од његова стана, и са стражаром на тибиншкој капији; свима је казивао да ће кући. Желео је да се радују ш њиме, и другари не пожалише да га читава два сахата шетње ради прате, док би се он међу тим ближе кући приближио.

Тек код Библина застаде, и попи на Валдбергу једну шљивовицу. Није могао да седи мирно на столици, него мало после оде.

У Нуфрингу га сусретне Јаша, друг његов, који га је много задиркив'о, они се сад пријатељски руковаше. Много је од њега чуо о својој кући, али ни речи о Маранели, па се чисто бојао да што запита о њој.

Најпосле се мораде уставити у Бондорфу да се мало одмори, ту се опружи на једној клупи и мишљаше, кад оде у село све ће у њега гледати, после се диже и оде к огледалу намести шлем нешто мало на леву страну, уковрчи косу на десну и махне главом т. ј. каже да му лепо стоји.

Већ се готово смркло, кад је опет на брдима, која су пред Билдехингом, стајао а преко од њих беше драги му завичај; није више, викао мирно стајаше пред местом где се родио и поздрави га онако по војничком обичају подигне руку и метне на шлем.

Све је лакше ишао, јер је наумио да ноћу кући дође и да тек сутра дан изненади све. Његова је кућа прва била у селу, била је свећа у соби, он онда лупне прозор и каже „Да ли је ту Алојзије?“

„Јаох, мајко божја, какав је ово жандар.“

„Не, ја сам мајко,“ рече Алојзије, и морао је да скине шлем јер су ниска врата била, уђе унутра и рукује се ш њом.

Мало за тим каже му мати како јој је жао што нема ништа за вечеру, онда оде у кухињу и обари неколико јаја. Алојзије стајаше код огњишта и сваштa јој приповедаше. Упита мајку за Маранелу и што да стоји на пољу његов лик. Мајка му рече: „молим те, синко, избаци ту Маранелу једном из памети, та то ти је једно неваљало живинче.“

„То не ћу да чујем мајко никад од тебе, ја знам шта ја знам“ рече јој Алојзије. Лице му је поред ватре црвено и са свим јогунасто изгледало. Мајка ућути и уђе у собу; радо је гледала свог сина какав је красан момчић у оним хаљинама постао. Сваки му је залогај мати очима слади'а. Кад му подиже шлем јадиковаше што је тако тежак био.

(Свршиће се.)

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

(Наставак.)

XV.

Колико је угљик тврдоглав, кад га сама оставимо, толико је попустљив и прилагодан, кад му примакнемо друге материје, с којима се може да споји. Јест, обични дрвени угаљ, што га дневице виђамо на угљишту и у пећи, има неко особито својство, од ког добија он велику важност и које је узрок занимљивим химијским појавама. — То се својство састоји у томе, што је угаљ у стању, да усиса ваздушне врсте и да их згусне у себи.

Већ сваки обичан угљен, који лежи у обичноме ваздуху, напуни се њиме, и то тако јако, да га има у себи двадесет и пет пута толико, колико је сам велик, т. ј. кубичан палац угља може да прими у себе двадесет и пет кубичних палаца ваздуха. Ваздух, који се налази у сићушним шупљикама угља; по томе је двадесет и пет пута гушћи, и збијенији, него обични ваздух. Ал' имају ваздушне врсте, што их угаљ још радије прима у себе. Од амонијакова газа може комадић угља деведесет пута толико упити у себе, колико је сам велик.

Из тога се може увидети, да је угаљ веома добро средство, да се извесни газови истисну из других материја. За то је врло

важно, да се угљем очисти вода, која се усмради или је помешана с другим страним газовима, па за то се и бурад, у којима се држи вода за путнике на мору, из нутра мало сажегу. И то је од велике важности по живот. Јер за одржање здравља је добра пијаћа вода исто тако потребна, као и чист ваздух. У новије пак доба доказано је још и то, да се неке опасне болести, као што су холера и врућица, распростиру рђавом пијаћом водом, која садржи у себи материја што трухле. С тога је добро, да се бар за трајања какве радње свак побрине за добру и чисту пијаћу воду. Угаљ извуче из воде рђаве састојке и учини те она постане нешкодљивом.

Рад' истог је својства угаљ веома важан за чишћење и извлачење боја из силних других материја. Свежим се угљем може да извуче боја из црна вина итд. Добро је, да има у век у болесничким одајама у прах истучена угља, јер он усисава у себе сву рђаву пару.

Из свега се тога, а и из силних других примера, које би смо још могли навести, може лако да увиди, да угаљ има велике важности по живот. Сад ћемо још само то да покажемо, како је сваки већ толико хиљада пута претворио угаљ у ваздушну врсту; како угаљ, прави угаљ, које пијемо, које једемо; како се сам човек, за кога се вели, да је створен из земље, састоји управо из три до сад наведене ваздушне врсте, с којима се спојио приличан оброк угљика.

XVI.

Одмах при првоме опиту с кисиком видели смо, да угљен у једном суду с кисиком гори светлим пламеном, и да из тога постане ваздушна врста, која је спој угљика с кисиком и с тога се зове угљена киселина.

Дакле већ и ту видимо, кад се угаљ споји с кисиком, да из тога постане ваздушна врста.

Не смемо то себи тако представити, као да је угаљ тим поступком иситњен као какав ситан прашак, и да као такав плива по кисику, него одиста у угљеној киселини нема ни трага више ни од кисика ни од угља, из њих је постало сада са свим ново тело, које нимало не личи првим оним материјама.

Угљена киселина је ваздушна врста, која је без и какве боје и која се ни у колико не може да разликује од обичног ваздуха. Кад напунимо боцу угљеном киселином, не можемо ни по чему познати, да ту има чега особитог. Боца изгледа, као да је

у њој само обичан ваздух. Али опитима ћемо одмах познати, да је то угљена киселина. — Спустимо ли на пр. у нутра горећиво дрвце, то ће се оно одмах угасити, а то је доказ, да то није обичан ваздух, а још мање кисик. Но могло би то бити и водик. Да то није, можемо се тиме уверити, кад пустимо мало угљене киселине из боце и покушамо да је упалимо, и тим ћемо одмах увидети, да то није водик, јер водик гори, кад га упалимо у ваздуху. На послетку могао би наравски то бити душик, јер он нити гори сам, нити допушта, да што у њему гори. Но други ће нас опит на скоро уверити, да и то није у ствари.

Ваља само мало бистре кречне воде, које можемо по јевтине новце добити у лековници, да успемо у боцу, па ћемо одмах опазити, да се вода замути. То не бива тако, кад је у боци душик.

Но шта бива с угљеном киселином и с кречном водом?

Да бисмо то разјаснили, ваља пре свега да знамо, шта је управо креч. Креч је особит метал, који се каже калцијум, спојен са кисиком.

Метал је калцијум бео као сребро и мек. Кад лежи на ваздуху, то ће он привући себи кисик ваздуха и стврднуће се, једном речју, постаће од туда креч. Лако се може увидети, да се метал калцијум не налази нигде чист у природи, јер како има свугде ваздуха, који има у себи кисика, то се калцијум претвори у век у креч. Калцијум се истом из креча може добити. Доста је то, да се зна, да је креч метал, спојен с кисиком. Научно се зове креч и калцијев оксид.

Креч пак има склоност, да се споји с угљеном киселином, и кад то буде, постане онда од креча нова материја, која се у обичноме животу каже креда.

Комад је креде по томе ствар, која је доста чудновато састављена, и ако се на њој не може ништа да опази. Она се састоји прво из метала, калција, који се спојио с кисиком, па онда се састоји из угља, који се исто тако спојио с кисиком. У креди дакле има комад метала, комад угља и прилично доста ваздуха. — Није ли то доста чудновато? Ко би и помислио, да ће моћи из светла метала и из црна угља да постане бела креда? Али је то одиста тако, и свак се може опитима да осведочи о томе.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

НАЈЛЕПШИ ДАН У ЖИВОТУ КРОМУЕЛОВОМ.

У Америку!

Шта вреди овде у оковима живети? У Америку хајдмо, где је реч слободна, обртност слободна, где људи живе у светој независности! Карло краљ није добар краљ! — а да је добар и опет је текем краљ, која је власт на то позвана да злоставн синове Албијона. Ропска војска нека остане туна у прадомовини, а они, који теже за слободом, нека оснују републику — у Америци.

Па тако и би. Глас вапијући не умуче. Хиљадама њих поостављаше инглеске обале и иселише се, док на послетку то не додија краљу и поче очајавати да над киме ће да влада ако га народ остави, те забрани и сеобу, чиме потписа сам себи смртну пресуду. А како то?

Два чуна плове на мору, борећи се са таласима. Ма да су јака она два човека, што седе у њима, опет несу тако јаки као стихије — тек по лагачко им се може напред. Стобока полиција уочи ускоке и заповеди да се поврате у Инглеску — јер је краљ забранио и — сеобу. Та два човека се врате натраг — а са њима и грдни преврат, што и саму краљеву крв зажеле за жртву. Један ода те двојице, што хтедоше да одбегну, бејаше Кромуел. Напомени монархичном Инглезу Кромуелов терористам, па кад то чује, а он ће сав да се стресе, и прочитај му ову малу просту приповетку, па ће да му се чисто огади то доба.

1631. године букну буна. Црвене заставе, крваве сабље, бесне страсти беху стихије, које се с тежњом за слободом здружише те поломише престо, и вргоше круну на својих девет година међу стародревности. Каткад и демократичне воће, кад се једном власти дочепају, постају веће крвопије, него што су и сами рођени владаоци. Примери су из нове повеснице: Кромуел и Наполеон. С тога ваља јако на опрезу бити.

Али де истргнимо дакле један лист из силесије тих догађајева, што ће да посведочи: е још и правична буна неје по некад без гнусних грехова.

Одавна је засведочено да „ни у боју не ћуте мусе“ а ко тврди то, да би бојна вика, потоци од крви загушили љубав?

Па да ли је се чудити томе, ако се лорд Саусиј и кћи богатога Уерсерфа и у мрачно доба тога тероризма неизмерно љубљаху? Лорд беше један од верних погубљенога краља, а Уерсерф је у Кромуеловом напретку видео велику будућност Инглеске. Ко може шта за ото? Љубав тражи себи предмета к'о што песници беле, слепо га тражи — па ако га на-

ће, не примећује да ли је у кањузи оли у двору вилину. Љубав не тражи политичких начела.

Јелиза беше лепа. Римљанка Виргинија, покајница Магдалина, драгосна Клеопатра, отајствености пуна Јованка Орлеанка — то све беше она у једноме лицу.

А Ђорђе Саусиј, млади лорд најлепши је човек тог витезовскога доба. Јак телом, јак духом. Буна му очеличи мишиће. Јелизина му љубав претвори унутрашњост у храм. Бејаху таман једно за друго. Ну стари Уерсерф и Марија — лепа сестра јелизина бејаху им препоне, што их растављаху једно од другога.

— Шта? Не! и по сто пута не! Лорд нек захвали лудилу м је кћери да га до сад још не дадох „иншкрибовати!“ Лав не даје своје штене за пара плашљивоме зецу, а Уерсерфова кћи да буде Саусијница? Никада! Срце моје нека буду двери — па ако их пробије, онда нека је његова, а у наследство на част јој очина клетва!

— Срце моје! умири се, не чезни за ониме, што твоје бити не може. Ђорђе Јелизу љуби. Тако је, па за што да јадикујем? Он је краљевац, а то је доста да ја будем Јудита новога века. Кад ја не могу да будем ш њиме сретна, то нек ми је срећа у томе, што ћу да им разрушим сретни им рај. Бабо ми је слаб. Нарав му је летња непогода. Брзо се разведри. А ја ћу да будем гром, па не ћу да пазим, камо ћу да ударим. Уморићу своју љубав, но тако ка' 'но пчелица — да и себе уморим.

— Јелизо! отац ти је противан томе да се ми узмемо, то знадеш. А спасење ти си ми, то ми верујеш. Па молим те, да се сутра, ако у цркву узидеш, по служби божијој прикријеш, и да ме тамо дочекаш Понећу собом свећеника — па ћемо се венчати. Не верујем да би ти се отац као човек усудио растављати оно, што ће бог да свеже.

— Спасење моје ти си ми на овоме свету — ја пред тобом воље немам. Е, учинићу тако. Отац ће ме мож' да проклети, ну љубав твоја ће то у благослов пветворити... Сиони боже, да какзи су очеви!... Готово да држи, да је љубав једна врста врућице, која кад прође — а ми ништа не знамо о ономе шта се збило.

— Не, мила моја! љубав је душин цвет, што вене. И твој је отац љубио, може бити са теким жаром ка' 'но ја. Али он је већ стар, и најбољи му пријатељ — љуба — умре. Да знаде да сам му ја најбољи пријатељ, не би нам се опирао. Дакле сутра...

— Заклећемо се живим богом да једно друго нигда оставити не ћемо

И тако би. Очево се срце усуди у бесној јарости тек да псује но не да проклиње. А Марија — Холофернова Јудита, издаде га; но стратило не узеде она, већ га даде у руке закону тероризма, да посече оно двоје, што су срећом опијени.

Закон не опрашта никоме.

— Је ли истина да сте ви, лорде, краљевац?

— Истина је.

— Да имате закониту љубу?

— Истина је.

— А шта вам беше намера?

— Да получим своју срећу, да моја буде Јелиза, па да се иселим.

— И најосте смрт!

Осудише га. Изрекоше пресуду. Саусиј буде смрти заручен.

За крвавих дана погубљаваху у Инглеској свакога петка. Џелати као бесни крволоци не уморише се од клања. На један миг Кромуелов падоше по сто глава са рамена.

Па свану и сретноме — несретноме пару црни петак. Бубњава, поовка војника и силесија дивеће се светине испратише на смрт осуђенога лорда. Много бејаше осуђених, а тужиоци, којима по закону ваља доћи — још не дођоше. Полако поиздолећаху и они.

Дође ред на Саусија.

Достојанствено ступи пред губилиште, ну на лицу му бејаше израз свију болова паклених. Неје чудо — та он љубљаше.

Дође му и оптужитељка, лепа Марија.

— Де да чује народ — подиже се глас председнички — чиме оптужујеш горда Саусија?

— Да је непријатељ домовине, јер је краљевац.

Пркос се укаже на лицу лепе оптужитељке и горко гледаше Ђорђа, к'о да би хтела рећи: можеш сам себи захвалити!

— Смрт оптуженоме! — зашуме светина.

— И ја сам од краљеваца, и ја сам непријатељ домовине — завришти у глас нека женскиња, коју светина не мораше дуго тражити, јер паде Ђорђу око врата.

— Смрт и њојзи!

Џелати почеше да засукују рукаве. Војници опколише губилиште.

Светина из нова повика: „смрт!“ Као тигар тако се навикла на крв.

— Нек им је просто!

То таким гласом би речено, који надмаши шум за крвљу жеднеће светине. Кромуелов глас беше то. Руке је турио у шпаг па смешећи се изрече пресуду.

— Ја вас благосиљам млади младенци! Данас ћете оставити Инглеску! Да сте сретни. Сећајте се мене!

Кромуелу ће бог за ово дело опростити све грехове.

Љубав или ствара рај, или убија. Ђорђу и Јелизи ваљаде да прођу кроз пакао те да достану раја.

Овде би се свршила ова мала приповетчица да нам у хатар романтичности не би требало споменити да је Марија умрла, ка' 'по пчелица, што пусти своју жаоку; а стари Уерсерф живљаше спокојно, и привикаше се томе што се збило.

А Ђорђе?

Е он се након девет година дана врати у Инглеску и бејаше верна слуга владаочева и после интерегнума као што беше и одпре.

С мађарскога превео —и

ЦРНОГОРАЦ МАРКО МАРТИНОВИЋ

учи руске бољаре, које је Петар Велики послао у Млетке на науку, морепловству.

Чланчић под овим забавним насловом нађосмо у рускоме журналу „Морском зборнику" бр. 6 од 1863-ће године.

Ко га год прочита, одобриће нам што смо сматрали за потребу да га и ми наштампамо. Писао га је г. К. Петковић који је био руски конзул у Дубровнику, и гласи овако:

Руски путници који су до сад походили чудновати залив которски и веселили се обалама његовим што те опчаравају покривене вјечитим зеленилом пролазили су хладнокрвно мимо Пераст не обраћајући на њ никакве пажње. И мени се самом дешавало, да сам сто пута устављао на пароброду пред Перастом путујући у Котор или Дубровник, да сам се шетао по уским и неравним улицама, гдје и љети и зими испод калдрме жуборе извори и теку поточићи, ама ми никад није на памет падало, да у том голом градићу израстураном испод дивљачна и голијетна стијења може бити нешто забавно за путника а нарочито за Руса. Пераштани су некада били чувени својом смјелошћу и вјештином у морепловству, заузимали су веома знатна мјеста на млетачким галијама и нијесу један пут показали своју храброст у борби с Турцима којима никад нијесу дали близу приступити к своме граду. Они су имали и своје трговачке бродове и водили су знамениту трговину с истока, чему су и данас свједоци заостали дворци и цркве Кад Далмација и Бока Которска пријеђоше под аустријску владу, неста цвијетнога стања тамошњих градова и наста пустош; Аустрија исиса и пошљедње сокове трговачког и индустријског њихова живота. Така је судбина постигла и Пераст. Становници погубише своје бродове и осиротјеше; многи се поисељаваше, а они који остадоше данас се сиротињски риболовом хране.

У томе сиротном и јадном градићу испред којега сваки путник равнодушно пролази, сачувао се споменик који за нас Русе има особити интерес — тај споменик је слика израђена масним бојама у почетку XVIII. вијека на којој су насликани млади руски племићи како уче морепловство и управу бродарску код професора Марка Мартиновића чувеног у своје доба. Слика та стоји у дворани градске општине, на лијевом зиду од уласка. Ја сам се веома случајно намјерио на њу и досипо сам да прецртам слику и натпис. Слика стоји у раму и широка је 2 и по арш. а висока два арш. и слике које су исписане сједећи, у формату су мало што мањем од природне величине. На врху је насликан двоглави руски орао и на грудима му свети Ђурађ који на бијелцу коњу управо скаче. Испод грба је латиницом али словенским језиком исписана сва титула Петра великога. Испод титуле (коју је г. К. Петковић у оригиналу и у ћирилском пријепису исписао цијелу) стоје у два ступца исписана имена руских ученика Мартиновићевих.

Ево тих имена: Петар Ивановић Куракин, пашеног царев, Јаков Ивановић Лобанов, Петар Голицин, Митар Голицин, Федор Голицин, Ђурађ Хилков, Михаило Хилков, Иван Даниловић, Андрија Ивановић Репнин, Аврам Тодоровић брат царице московске, Владимир Сарометовић брат генералов, Иван Режевоки, Михаил Ртишчев, Никита Ивановић, Тодор Бутурлин и Михаило Матушкин.

На дну слике испод професора стоји написано такође латинским словима: „Марко Мартиновић учећи принципе и господу Московску, ту именовану, на морски наук и владање“

Руски ови бољари нијесу учили морнарске науке у Перасту него у Млеткама гдје је Мартиновић професоровао. Изгледа да је становање Марка Мартиновића у Млеткама у споменуто доба било само привремено; он је био стари морнар и имао је капетански чин. Међу рукописима императорске публичне библијотеке има опис разне врсте бродова који је по диктирању Мартиновића писао његов некадашњи ученик кнез Дмитар Голицин, који је 1707 године постао губернатор у Кијеву. У почетку тога рукописа стоји: „Казивање Марка Мартиновића капетана из Перастá врло практично, све оно што се сјећа да је преживио или дознао у Леванти“ Слику по којој ми данас знамо за ту ствар насликао је какав сликар Далматинац, па су је послије његове смрти његови наслиједници пренијели у Пераст, гдје је најпослије постала имање градске општине, у којој се и данаске чува. Данас у Перасту нема Мартиновића, они су изумрли; него те породице има још у Црној Гори и припада најзнаменитијим породицама црногорским.“

Толико руски писац о овој ствари. На слици самој види се у суременом лијепом руху наш Мартиновић, човјек којему лице веома карактерно изгледа Види се да је био стаса витка, а држање какво можете

мислити у поморскога капетана, који има да пркоси толиким опасностима.

И руски писац спомиње, како је ова ствар важна, еда би се знало, да ни реформе Петра Великог у Русији нијесу урадиле све саме туђинске руке. Јужни Словени су и овдје притекли у помоћ знањем својим исто као што су учинили у религијозној и богословској струци у IX. и XIV. и XV. вијеку. Слушали смо даље, да се у сали поморске руске школе у Кронштату налази биста једнога Мартиновића као основача балтичке флоте руске, само што не знамо је ли то овај био.

Нијесу дакле нигдје заграђени пути нити неутрте стазе нашем народу у дјелу умнога одликовања. Попрашени и заборављени вијенци наших старих траже одмјеника и нове снаге, и не пречујмо никад гласа њихова. Ст. Н

СРПСКЕ НАРОДНЕ БАСМЕ.*)

У Срему их скупио и описао Б. У. М.

Како се гаси угљевље.

Усне се начете воде у суд (обично у тањир), па се открха од повратка једно парче — „плетер“ и метне с босиљком у ту воду, још се узме ма од какве болесникове одеће једно парче — „белег,“ па се и то метне у воду. За тим се изваде три жива угљена, па се сваки узме на око и запамти; један је „урок,“ други „прозор,“ трећи „завид.“ Онда се прво вода маказама прекрсти, па се пусти урок у воду говорећи:

„Свети Петар башту гради,
„Мајка божја биље сади:
„Здрав био ко брао,
„Лек био коме дао.“

За тим се опет вода маказама прекрсти и баци прозор рекавши то исто, па се то уради и са завидом. Ако урок падне на дно суда онда је болесник „уречен,“ ако прозор онда је „прозревен,“ ако завид онда „болује од „зависти.“ Ако се пак и белег и босиљак и плетер — све у једно скупи па иде око суда и застане на оном крају који је вратима окренут, онда ће болесник умрети; а ако се све на среди скупи па падне на дно, онда је „пала мука на срце,“ т. ј, тешко болује, али ће оздразити. — Том се водом после умије болесник по глави, испод пазуха и руке до лаката, а бајац или бајалица однесе то ка ватри, па умочив руку у ту воду но-

*) Све ми је ове басме говорила нека баба Јула Павловић из села Прва у Срему. За њу се приповедало (сад је већ умрла), да је навек по угљевљу знала хоће ли болесник умрети или ће остати. Само ми је ону под бројем 6. казивала нека Савка Обрадовићева, девојка.

прска ватру и три пут рекне: „Ватра у ватру, здравље у главу;“ Онда проспе ту воду за кућна врата или на мачку или на псето: ако је псето стресе са себе и болесник ће се болести отрести, ако је не стресе болесник ће умрети.

Тако се може лечити у опште ма каква болест.

ГЛАСНИК.

* Управа хрватскога певачкога друштва „Кола,“ настојећи о ширењу хрватске песме по свој домовини и желећи, да му се умножи број ваљаних изворних народних зборова расписује овим на темељу §. 17. слова г. друштвених правила услед закључка главне скупштине, дне 5. вељаче о. г. обдржаване, натечај и то: а.) За најбољи мушки збор уз пратњу великог оркестра на песму г. J. T. штампану под насловом „Поскочница“ у бр. 7. летошњег „Венца,“ награду од десет дуката у злату. б.) За најбољи мушки четворопев (вокални квартет) на коју год песму, коју си сам складитељ може изабрати, награду од пет дуката у злату, уз следеће увете: 1. Оба комада морају за мушки четворогласни спев т. ј. за два тенора и два баса сложена те сасма изворна, још нечувена бити. 2. Први збор имат ће доликовати речима тисканим у бр. 7. „Венца“ и хрватском духу, а други збор, мора да буде лиричан, те и за „Солочетворопјев прикладан. 3.) Будући да се има свака складња којом пословицом (мотом) означити а име складатеља у посебном запечаћеном писму убиљежити; то ваља односну пословицу као напис адресе на тај запечаћени листић написати и складњи приложити. 4.) Имају натецатељи своје франковане складње најдуље до 1. коловоза т. г. у ваљано запечаћену омотку потписаному председнику равнатељства хрв. певачког друштва „Кола“ путем кр. поште доставити. 5.) Свака се складња има прегледком (партитуром) као и с појединим гласовима без икакове сугупке, лепо писана, поднети. 6.) Запечаћени листићи, односно приклопци складњама с пословицом, неће се отварати, док се награде не досуде. 7. Суд ће изрећи непристрано самим друштвом изабрани компетентни вештаци, најдуље за време од шест недеља дана од напоменутога гори под 4. рока рачунајући, а тај ће се сад у новинама прогласити. 8.) Наградом овенчане складње остати ће својином друштва, те ће их оно одмах на корист грађевне закладе „за друштвену зграду“ својим трошком тискати дати. 9.) Ненаграђене зборове и четворопеве откупиће друштво од натецатеља уз размерно приличну цену, придржавајући си право, да им сме по околности речи променити; ако ли би који складатељ захтевао, да му се зборови поврате, учиниће му друштво по вољи. 10.) Обоје награде неће се једном истом складатељу досудити. 11.) Ни шта се неће обазирати друштво на поднеске, који би иначе, него што се горе захтева, послали.

ВИВЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СРБИН. Народни календар за просту годину 1870. Година I. У Земуну. Издаје Милош Грабовачки. На 8-ни 95 стр. Стоји?

КАЛЕНДАР СА ЗАБАВНИКОМ за просту годину 1870. Издаје књижара Велимира Валожића. У Београду, штампарија Николе Стефановића. На 8-ни 1 таб календара. Стоји?
С додатком непроданих књига.

ЗЛАТИБОР. Српско-народни календар за просту годину 1870. Од Антонија Живановића. Година v. У Београду у штампарији Ник. Стефановића. На 8-пи, 76 стр. Стоји?
С додатком непроданих књига.

КАЛЕНДАР са шематизмом књажества Србије за просту годину 1870. У Београду у државној штампарији. На 8-ни 106 стр. и 4 л. Стоји?

ДРАГАЧЕВАЦ. Српско-народни календар за просту годину 1870 Издаје Милан Ђ. Станић. Година I. У Београду. штампарија Н. Стефановића. На 16-ни 1 таб. 96 стр. додатка и 14 стр. уписника. Стоји?

МАЛИ БЕОГРАДСКИ КАЛЕНДАР за просту годину 1870. Издаје књижара Вел. Валожића. На 16-ни 1 таб. Стоји?
С додатком непроданих књига.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Син. (Литавска народна песма.) Превео М. Ђ. Глишић. — Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. (Наставак.) — Што ће певам . . . Песма. — Толпач. Из Ауербахових Шварцвалдских приповедака са села. (Наставак.) — Нешто из химије. (Наставак.) — Подлистак: Најлепши дан у животу Кромуеловом. С мађарског превео —н. — Црногорац Марко Мартиновић учи руске бољаре, које је Петар велики послао у Млетке на науку, морепловству. Ст. Н. — Гласник. — Библијографија

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 14. У новоме Саду 20. маја 1870. Год. v.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на год. 4. ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ЦРНА ГОРА.

Изнад земље, изнад мора
У небесни недоглед;
Вршак вије црна гора
Кам' јој бео, стар и сед.

Ко милошта неба драга
Извио се врхун тај.
Оличена српска снага
На све стране сипа сјај.

По стрменим скалинама
Ступа синак Црне горе.
Поглед вијне по пољама
А час зверне у поноре.

Кано брза дивокоза
Слета ступња сумњивога.
Кад га спазим, страх и гроза!
А у њега — поуздана нога.

Бадар чувар свога милог стана
Ако и јест камен на камену
— Та гњездо је јуначких песама —
Љуби врелу, поноситу стену.

Много доба и времена
Нестануло с овог света.
Много мило, много драго
Ограбила рака клета.

Многи врутак, засушио
Врело свога брзог тока
Многи пош'о, многи пао,
Изгубио мушког скока.

Растрошено, што је било
Изнурила земља црна —
Свет се креће, небо дрема,
Тек тишину бес уздрма.

Све се мења и раздире
Наоколо, коло греде,
Сад црвене слике ваја
Сад истури па су бледе.

* * *

А зар је Црна гора
А зар је соколско гњездо
Подало моћи немоћној?
А зар се јунаци рода
Свероваше невидљивом
Измету пакленом?
Ко једном окуси
Сладости рода —
У своја недра прекрије
Од рајска плода
Што но се зове слобода...
Том врлет помна,

Ил' гора ломна,
Дубрава тамна
Ил' кршно стење
Земља је својна
Слатко спасење
Корица црна, залогај худи
Сладак је на груди....
Сладак је на груди,
Слободе миле
Слободе свете,
Ох испи, бели
Рајевски цвете.

* * *

Црна гора, кршно стење,
Рајска чашо, сласти пуна,
Та одавно слобода је туна.

Међ врлети подигли се
Кућерци им бели,
Са соколи другују се
Црногорци смели.

И кад паде српска слава
На Косову бојну —
Кад прогута, силну крвцу
Браћу многобројну.

Паде земља, српска земља,
У руке крвника —
А слобода застрла је
Поноситог лика.

Само стене поносите
Црне горе миле,
Нису никад, никад биле
Врагу покорите.

О пресобран дава тога
Природна јунака
Разбила се млога глава
Многа сила јака.

Ал' как' цикну змије љуте
Отровних пушака,
Кад пламена мач затрепта
У руци горштака.

Онда брани Срб слободу
Што је нешто има,
Црне горе поносите
Црне горе силне.

Шака људи избројати
Све на главу хоћеш,
Ал' де броји, де јуначе
Када у бој дођеш.

Црногорац, царе мали,
Безбројан у боју —
Један вреди, што стотина
За слободу своју.

Ох мила му, мила борба
А за кршно стење,
Ко је јунак, нек опроба
Нек се горе пење.

Љуба му је уз десницу
Још и синак мали,
Љуба пушку њему пуни,
А јунак је пали.

Сигуран је сваки хитац
Ког' горштак опали
Сад и дере, црногорче,
Душмана обали.

Ал' та мука, та спорина,
Њему ништ' не вреди —
Жељном оку, жељна мисо
И у делу сљеди.

Ка 'но сури оро сиви
Што на грабеж слеће,
Бели јунак Црне горе
Са стена излеће.

У руци му мач анђелски
Што казни крвнике.
Што слободу туђу газе,
Крвне безбожнике.

На оштрљу бритка ножа,
Носи главу луду,
Носи главу душманинску
Носи душу худу.

Пред ноге ју љуби баца,
Ево ти крвника —
Љуба љуби црногорца
Земље осветника.

А падне ли на разбоју
Бранилац слободе,
Љуба ноже, љуте гује,
За појас пободе.

Осветиће Црногорка
Свога Црногорца —
За слободу, дивну, милу
Највећега борца.

А нејако чедо своје
Храни са заклетвом.
Да освети бабу свога
На душману клетом.

* * *

Црна горо, ти соколско гњездо,
Српска неба најјаснија звездо,
Твоји тићи по на избор људи,
Срце бије пламено у груди.
Пуни чуства — ох слободу љубе,
За слободу и животе губе.
Та славна си Црна горо славна
Ох блисташ се и сјајиш одавна.
У те наше упрто је око
Та како си над нама високо,
Са поштења и јунаштва твога,
Србин у те види рођенога.
Твој мач свето раскрчиће пута
Опростиће браћу бича љута.
Глас твој биће ужас целом свету
Кад подигнеш браћу на осветy,
Кад повикнеш милом своме роду:
„Устај брате, устај за слободу!“

Огњан.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

V.

(Наставак.)

Јест, те три недеље... У осталом, оне не да не оставише у мени никаква утиска. Који пут, када по дуже размишљам о томе времену, усломене неке на један пут искрсну из мрака прошлости, као што оно звезде из ненада на вечерњем небу излазе на сусрет оку, које пажљиво мотри ту бескрајност небеску. Особито се добро сећам шетње једне у шуми иза вароши. Беше нас свега четворо: стара Ожогинова, Лиза, ја и некакав Бизмјонков, нижи званичник у вароши О., плав, добар и тих човек. О

њему ћемо доцније још имати речи. Сам г. Ожогин остао је дома: од силног спавања добио је неку главобољу. Дан беше диван, топал и тих. Морам рећи, да Руси у опште нису велики пријатељи вртова рад' увеселављања и јавних шетница. У гувернијским варошима, у тако званим јавним вртовима, ни у које време не можете наћи ни живе душе; осим ако каква старица, уздишући, седи на зеленој клупи, у коју је припекло сунце, или под којим дрветом, а и то само онда, ако нема на близу никаква друга склоништа. Но када се нађе близу које вароши ситна брезова шумица, онда трговци, а по који пут и званичници, радо изиду на поље свецем и недељом и понесу са собом своје самоваре, колача, лубеница, поставе сву ту благодет на прашњаву траву поред самог друма, па ту седну у округ и једу и пију до саме ноћи у знојў лица свога. Така баш шумица налажаше се тада на две врсте од вароши О. Ми одосмо тамо на скоро после ручка, написмо се најпре, како ваља, чаја, па се после сви четворо кренусмо у шетњу по шуми. Бизмјонков узе под руку стару Ожогинову, а ја — Лизу. Беше већ пред вече. Ја се налажах тада у самом жару прве љубави, та истом беше две недеље дана, од како се упознасмо. У том стању страсног и пажљивог обожавања, кад нам сва душа невино и невољно *иде* за сваким покретом љубљенога створа, када не можемо да се наситимо његовом присутношћу, да се наслушамо његова гласа, када се смешимо и гледамо око себе као дете које оздравља, када сваки ијоле искусни човек може на сто корака и на први поглед да опази, шта се с нама збива. До тога дана не имадох никада прилике, да с Лизом идем испод руке. Тихо корачасмо једно поред другог и газисмо зелену траву. Лак ветрић дуваше око нас кроз беличасте брезове и тераше по који пут врпцу од њезина шешира мени у лице. Ја јој нетренимице праћах сваки поглед, док се најзад она весело не окрену к мени, и ми се обоје смешисмо једно на друго. Тице одобравајући цвркутаху над нама, плаво небо гледаше мило на нас кроз меко лишће. Глава ми се врћаше од неизмерне среће. Морам одмах овде рећи, да Лиза не беше ни најмање заљубљена у мене. Ја јој се допадах; она се у опште није туђила никога. Но не беше мени суђено, да је узнемирим у њезиној мирноћи. Она иђаше испод руке са мном, као с братом својим. Тада јој беше седамнајест година... И међу тим само то вече, преда мном, започе у њој радити оно унутарње, тихо врење, које иде свагда пред прерушајем детета у девојку... Ја сам био сведок те промене васцелога бића, тог невиног снебивања, те потрешљиве замишљености; први ја опа-

зих ту изненадну мекост погледа, како јој глас дркће и издаје је — и, о мене луде! о залишна човека! ја се не стидех, да читаву недељу дана мислим, да сам ја, ја узрок тој промени.

Ево како се то догодило.

Шетасмо се доста дуго. Већ се спушташе мрак на земљу, ми се слабо разговарасмо. Ја ћутах, као што то чине и сви неискусни љубавници, а она изгледаше, као да има нешто да ми каже; али као да сада размишљаваше о нечем, дрмаше главом на необичан начин и замишљено грискаше листак, што га беше откинула. Који пут би брзо коракнула мало напред... за тим би се на један пут зауставила, чекала би на мене и гледала би око себе с подигнутим обрвама и с расејаним осмехом. Дан пре читасмо заједно „Кавкаскога роба“ од Пушкина. С коликом пожудом слушаше ме она, наслонив лице на обе руке, а груди уз сто! Отпочех за тим разговор о томе читању; она поцрвене, запита ме, еда ли сам пре поласка дао зеби конопљана семења, запева на глас неку песму и за тим на један мах ућута. Шума се с једне стране ослоњаше на прилично висок и стрм обронак, поред кога тецијаше мала речица с извијуганим обалама, с ону страну реке беше пукла неизмерна равница, која се час уздизаше као валови, а час лежаше пред нама као прострвен саг, а само је на гдекојим местима просецаху ситни поточићи. Ја и Лиза први дођосмо на крај шуме; Бизмјонков остаде на траг са старом Ожогиновом. Изидосмо на чистину, застадосмо и морадосмо обоје жмиркати; управо преко пута од нас, по сред зажарена облака, смириваше се црвено и величанствено сунце. Једна полутина неба стајаше у пламену; црвени зраци падаху на ливаде, одблесак од њих падаше чак и у потоке, који већ беху у хладовини, продужаваху се трептећи као истопљено олово до саме реке, где је незаклањаше шипражје што се наднело над њом, и као да се опираху о прса обронку и шуми. Пламеном светлошћу обливени, застадосмо ту. Нисам у стању, да искажем речима величанственост те слике. Веле, да слепцу изгледа црвен цвет као звук од трубе; не знам, у колико је сравњење то истинито, али одиста беше нешто заповедничко у томе разбукталом злату вечерњег зрака, у ватреном сјају неба и земље. Ускликнух од милине и одмах се окретох Лизи. Она гледаше управо у сунце. Оно одсјајкиваше у очима јој као сићушне огњене тачкице. Она бејаше узбуђена и силно потресена. Она ништа не одговори на мој усклик, него стајаше као укопана са погнутом главом... Ја јој пружих руку; она се окрете од мене и обли се на један мах сузама. Ја је посматрах с тихим, скоро радосним немиром... Глас Бизмјонков-

љев зачу се на два корака иза наших леђа. Лиза брзо отре сузе и с неизвесним осмехом гледаше на мене. Стара Ожогинова изиде из шуме, наслањајући се на руку свог плавог пратиоца. И они застадоше, да гледају дивни призор. Стара запита нешто Лизу, и ја се добро сећам како се вас уздрктах, када јој се у одговор зачу, као бачено стакло, разбијен глас ћери јој. Међу тим зађе сунце и жар поче гаснути.

Упутисмо се на траг. Ја опет узех Лизу под руку. У шуми беше још доста видно, и ја јој јасно распознавах сваку црту. Она беше сетна и не подизаше горе очију. Руменила, разливена по целом јој лицу, није нестајало; као да је непрестано стајала у зрацима сунца на заходу . . . Рука јој се скоро не дотицаше моје. Дуго не могох ни речи рећи: тако силно лупаше срце у мени. Кроз дрвеће вијаху се кола нека; кочијаш ногу пред ногу иђаше нам на сусрет по бухавну песку.

— Јелисавето Кириловна, запитах најзад: — рад' чега плакасте?

— Не знам, одговори она по кратком ћутању. Она погледа на мене својим кротким, још од суза влажним очима — поглед им учини ми се са свим друкчији — па опет заћута.

— Као што видим, ви волите природу . . . наставих даље. — Управо хтедох рећи нешто са свим друго, а и ту фразу једва ми језик измуца до краја. Она врћаше главом. Не могох више ни речце да изустим . . . очекивах нешто . . . да л' изјаву каку? Није нег' још нешто! Ишчекивах поверљив поглед који, питање које . . . Но Лиза гледаше у земљу и ћуташе. Ја понових још једном полугласно: „Рад' чега?“ али не добих никаква одговора. Видех, да је збуњена, да се скоро стиди.

После четврт часа седесмо већ у колима и враћасмо се у варош. Коњи трчаху; ми се брзо кретасмо кроз тамни, влажни зрак. Ја се на једаред рашћеретах, непрестано се обраћах то Бизмјонкову, то Ожогиновој, не гледах у Лизу, али могох и пак опазити, да из угла једног у кочијама не један пут јој се поглед заустави на мени. Кад дођосмо кући, она се сабра, али за то опет не хтеде читати са мном и на скоро оде да спава. Прелом, о коме већ поминьах, сврши се у њој. Она престаде бити дете, и она се поче нечему да нада . . . као и ја. Дуго се није надала.

С пуно раздраганим срцем вратих се ону ноћ у свој стан. Нечег неизвесног, што као неко претчуство, као нека сумња поче да ниче у мени, нестаде на један пут. Изненадну ону укоченост у Лизину понашању према мени приписивах девојачкој

стидљивости и страшљивости... Та не читах ли зар тисућу пута у силним књигама, да први појав љубави у век збуни и застраши девојку? Осећах, да сам пресреган и већ почех у себи да градим различите планове...

Да ми је тада шапнуо ма ко на ухо: „Вараш се, пријане; теби није то никако намењено, брате мој: теби је суђено да умреш самохран, у опалој кућици, у несносном врчању старе бабе, која једва чека, да ти умреш, да прода у бесцење ципеле твоје...“

Јест, по невољи морам овде рећи по једном руском филозофу: „Како да знаш оно, што не знаш?“ — Сутра даље.

VI.

25. марта. Снежан зимњи дан.

Прочитах још једном то, што написах јуче, и у мал' не подерах све. Чини ми се, да причам одвише опширно и преко мере осетљиво. У осталом, како ми друге успомене о томе времену не дају никаква уживања, осим оног особитог уживања што га имађаше Љермонтов на уму, када говораше, да је и радост и бол у томе, када се позледе старе ране, па за што не бих зледио себе? Но томе свему ваља да је крај. И по томе наставићу даље без сваке осетљивости.

У течају читаве недеље, после шетње наше у шуми, положај ми се ни у чему не поправи, и ако се промена у Лизи опажаше сваким даном све боље и боље. Ја, као што већ рекох, тумачих ту промену на најугоднији начин по себе... Несрећа самохраних и плашљивих људи — због таштине плашљивих — у томе је, што они, и ако имају очију и ма да их разрогаче, и пак ништа невиде, или виде све у лажној светлости, као кроз бојадисане наочари. Рођене њихове мисли и посматрања збуне их при сваком кораку. У почетку нашега познанства беше Лиза према мени поверљива и искрена, као дете какво; могуће је, да у њеном расположају према мени беше нешто више, него проста, детињска оданост... Но када се сврши у њој онај чудновати и скоро изненадни прелом, осећаше се она после кратка ломљења као стешњена у мојој присутности; нехотице ме избегаваше, а у исти мах бејаше и сетна и замишљена... Она изгледаше нешто... а шта је то? ни сама не знађаше... а ја... ја се радовах тој промени... Ја, како веле, скоро умирах од милине и раздраге. У осталом, морам признати, да би се и други ко на моме месту могао да превари... Ко је без сваке таштине?

Не треба ми овде рећи, да ми све то постаде јасним истом у потоње време, када бејах присиљен, да опустим своја позлеђена, ослабела крила.

Неспоразумљење, што пониче између мене и Лизе, трајаше читаву недељу дана, — а томе се нимало не треба чудити: ја сам видео неспоразумљења, која трајаху и по више година. Ко сме рећи, да је једна истина реална? Лаж је исто тако животна, као и истина, а може бити још и већма. Сећам се добро, да се те недеље не један пут мигољио у мени црв... али самохрани људи, опет велим, не могу исто тако да схвате оно, што се у њима збива, као ни оно, што гледе својим рођеним очима. Па зар је љубав — природно чуство? Зар је човек на то одређен, да љуби? Љубав је болест; а за болести закон није писан. Узмимо, да се у мени срце који пут непријатно стиснуло, али то је од туда, што све у мени беше преврнуто тумбе. Како ћете ту познати, шта је добро, а шта је рђаво, и какав узрок, какав значај има свако сећање појединце?

Но како било да било, сва та неспоразумљења, претчуства и наде овако се разрешише.

Једном — беше баш пре по дне, око дванајест сахата — истом уђох у трем г. Ожогина, кад зачух непознат, јасан глас у нутри у дворани. Врата се отворише, и с домаћином се указа на прагу леп и висок човек од својих двадесет и пет година. Брзо огрте он војничко јапунце, што лежаше на једној столици, ласкаво се опрости с Кирилом Матвејићем, пролазећи мимо мене, небрижљиво се маши за своју „фурашку“ — и оде, а жвркови му звркгаху на чизмама.

— Ко је то? запитам на то Ожогина.

— Кнез Н*, одговори ми он с нешто забринутим лицем: — послан је овамо из Петрограда, да прегледа рекруте. Ама где су ти моји људи? настави даље једито. — Никога на свету, да му огрне јапунце.

Уђосмо у дворану.

Је л' одавно дошао? запитам даље.

— Од јуче је у вече ту. Понудих му једну своју собу, али ме он одби. У осталом, као да је врло ваљан човек.

— Је л' био дуго код вас?

— Један сахат. Замолио ме је, да га представим Олимпијади Њикићишној...

— И ви га представисте?

— Наравски.

— А и с Јелисаветом се Кириловном он...

— И с њом се упознао — да како.

Заћутах мало.

— Не знате, колико ће се овде бавити?

— Тако једно две недеље дана.

И Кирило Матвејић оде да се обуче.

Ја пројурим неколико пута горе доле по дворани. Не сећам се, да је долазак кнеза Н* учинио у мени тада какав особити утисак, осим оног непријатног чуства, које обично овлада нама, кад се какво ново лице појави у нашем домаћем кругу. Може бити, да је уз ото чуство пристало још нешто, што личи на завист страшљива и тамна Московљанина према светломе петроградскоме официру. „Кнез је тај — помислих у себи — престонички гизделин: он ће на нас с висине гледати...“ Једва минут један ако сам га посматрао, па и пак опазих, да је то леп човек, мио и одрешен. По што пређох неколико пута горе доле по дворани, зауставих се најзад пред огледалом, узех из џепа чешаљ, доведох своју косу у живописан неред и као што се то по који пут догоди, на једаред се упустих у посматрање самог свог лица. Колико се сећам, сва ми пажња беше усредсређена на носу; меки и неопредељени обриси његови никако ми се не свиђеше — кад на један пут у дну огледала, у којем се огледаше скоро цела соба, опазих, где се отворише врата и где се на њима показа леп облик Лизин. Не знам, за што се не кренух с места и што задржах на лицу пређашњи израз. Лиза опружи главу, пажљиво погледа на мене и уздигнув обрве грискаше усне и притајиваше дисање, као човек, који се радује, што га не опазише, за тим се пажљиво повуче натраг и притвори полако за собом врата. Врата лако шкрипнуше. Лиза се задрхта сва и остаде као укована на месту... Ја се непрестано не кретах с места... Она опет ухвати за кључаницу и притвори врата. Не беше никакве сумње: израз Лизина лица, кад опази мене, онај израз, у коме се не виђаше ништа, осим жеље, да се сретно врати на траг, да избегне непријатан састанак, јасна радост, која јој сијаше из очију, када јој се учини, да одиста може у мањи, а да је ја не опазим — све ми то оваоше доста јасно: та ме девојка ни најмање не воли. Дуго, дуго не могах свратити поглед од не помичних, немих врата, која се на ново појавише у огледалу. Хтедох се осмехнути на своје дугуљасто лице — опустих главу, вратих се дома и пружих се на диван. Необично ми тешко беше, тако тешко, да не могах ни плакати... а на што и

да плачем?.., „Је ли можно?“ — понављах без престанка, лежећи, као убијен, на леђима, и скрстивши руке на грудима. — „Је ли можно?...“

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Б. У. М.)

Женидба јединца Војина.

Жени мајка јединца Војина,
Сви по двору шељни и весели,
Невесела Војинова стрина,
Питала је Војинова мајка:
„Ој бога ти, војинова стрина,
„Што си тако гњивна, невесела?
„Ти си твоји девет оженила,
„Па ја нисам невесела била;
„А ја женим јединца Војина,
„Па си тако гњивна невесела.“
Кад је стрина саслушала речи,
Она иде у гору зелену.
Све је виле редом сестримила,
П' она оде вили Равијојли:
„Богом сејо, вило Равијојло,
„Ти устрели јединца Војина,
„Сад ће Воја са сватови проћи.“
Ал' говори вила Равијојла:
„Бог т' убио, Војинова стрина,
„Ти си твоји девет оженила,
„П' она није мени долазила:
„Она жени јединца Војина,
„Ти си мени брже долетила.“
Кад је стрина саслушала речи,
Она оде вили Мандалини:
„Богом сејо, вило Мандалино,
„Ти устрели јединца Војина,
„Сад ће Воја са сватови проћи.“
Ал' говори вила Мандалина:
„Очу сејо, Војинова стрина!“
Тек што они у речи бијаху,
Ал' ето ти са сватови Воје.
Запе стрелу вила Мандалина,
Запе стрелу за зелену јелу,
Па устрели јединца Војина.
Кад су очли девојачком двору
И божији закон савршили,
Наслони се Воја на девојку.
Ал' говори девојкина стрина:
„Боже мили, чуда великога!
„Ил' је Воја рода господскога,
„Ил' је Воја рода поносита,
„Што с' наслони Војана девојку?“
Кад су пошли своме двору белом,
И били су среди горе чарне,
Ал' говори болани Војине:
„Побратиме, Краљевићу Марко,
„Не могу ти више путовати,
„Љуто ме је заболела глава.“
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Ој сватови, моја браћо драга,
„Ви идите како који може,
„Ја ћу ићи како коњиц може,
„Да би л' Воју однео до двора.“
Кад су очли Војиноме двору,
Ал' пред двором три кола играју:
У једноме војинова мајка,
А у другом Војинова сеја,
А у трећем Војинова стрина.
Ал' говори болани Војине:
„Ој бога ти, моја стара мајко,
„Иди, мајко, на горње чардаке,

„Па намештај мекану постељу,
„Немој дуго, нит' врло широко,
„Ди ће лећи једно мртво тело."
Насмеја се Војинова стрина.
Кад то виде Краљевићу Марко,
А он иде у гору зелену,
Право иде вили Равијојли,
Удара је лаким буздованом:
„Бери, вило, биља повраћања,
„Да повратиш једина Војина."
Ал' говори вила Равијојла:
„Нисам, брате, Краљевићу Марко,
„Већ ти иди вили Мандалини."
Оде Марко вили Мандалини,
Удара је лаким буздованом:
„Бери, вило, биља повраћања,
„Да повратиш једина Војина!"
Ал' говори вила Мандалина:
„Оћу, брате, Краљевићу Марко."
Оде вила у гору зелену,
Па се често из горе одзива:
„Ево мене, Краљевићу Марко,
„Ди ја берем биља повраћања,
„Да повратим једина Војина."

ТОЛПАЧ.

Из Ауербахових Шварцвалдских приповедака са села.

(Свршетак.)

Сутра дан устане Алојзије рано, истре балчак од сабље и дугмета још боље него кад полази на смотру. Кад је прво звоно ударило, већ је тамо био; а кад друго удари прође кроз село.

На путу сретне два дечка и чује како се разговарају.

„Да ли је то Толпач?" рече један.

„Не, није то он!"

„Та он је," рече опет први.

Алојзије их погледа љутит, а они измакну са својим молитвеницама. Алојзије иђаше цркви и сви га поздрављаху пријатељски. Прође и поред Маранелине куће и никога не виде, оде брегу често се осврћући, и уђе у цркву на треће звоно. Скине своје беле кожне рукавице и пошкропи се светом водицом. Свуда је гледао по цркви да види, је ли и Маранела ту, али бадава, нема је; стајао је после код црквених врата, али ње није било ни међу онима који су долазили. Започне се и певање, али се њен глас не чујаше, а он би га познао да је и међ стотинама. Њега се ни најмање није тицало што се други чуде какав је сад. Он је ради ње толико путовао и дошао, те је за то у цркви као укопан стајао.

Кад се после пусти црква и попа Маријану Болшлерову одавде са Ђуром Мелцеровим из Визенштета као младенце огласи, наш се Алојзије чисто окамени, колена му уздрхте а уби зацвокоћу. Први је изишао из цркве. Трчао је на врат на нос кући, баци сабљу и шлем на тле, сакрије се у сено па бризне у

плач. Није знао сиромах шта да ради, на један мах му је долазило да се обеси, али није могао да устане од плача, јер је са свим малаксао, те се после опет сети мајке своје, те је плакао и јецао.

Мајка дође и нађе га у сену, тешила га је сирота и плакала ш њим. Дозна сад да му је Јергли одвео Маранелу и да је већ давно како су верени. Сад из нова почне плакати и пође за мајком у собу као јагње. Кад је угледао лик свој на дувару, скине га и лупи о земљу. Дуго је после седео иза стола покривши лице рукама, најпосле устане и певушећи веселу песму нареди да му се донесе јело, али није ништа могао да једе те се дигне и оде у село. Служба се пустила и свирка допираше до њега. Ишао је са обореним очима као да се нечега стиди, прође поред куће Јакова ковача и поносно погледа. По што је код кмета потписао пасош оде на игру. Свуда је гледао да види да л' је ту и Маранела, и на жалост његову не беше је нигде. Али је Јергли ту био, приђе к њему па му пружи руку и рече: „Помози Бог, друже!“ Алојзије га је тако гледао као да ће га отровати, не пруживши му руку и по том се окрене од њега. Мислио је да ће паметније бити да му каже: „Шта, токорсе друже, ђаво ти био друг, а не ја!“ Али му тај одговор касно паде на ум.

Са свих страна доносиваху му момци и девојке вина, морао је из сваке чаше пити, али му је све као жуч горчило. Седне за сто и поручи да му се донесе једна ока од најбољег вина, па и ако му се није допадало испије све чашу по чашу. Матилда што је била кћи његовог стрица Матеје стајала близу њега, он је понуди једном чашом. Девојка лепо захвали и стане код њега, јер се нико за њом осврtао није, није имала драгог с тога није ни поиграла, јер је сваки играо са својом драгом или с другарицом њеном те су се тако мењали. Алојзије је упита:

„Матилдо, хоћеш ли да играш?“

„Добро, хајде ако хоћеш.“ Она ухвати Алојзија за руку, он устане скине, рукавице, осврне се још једном као да нешто тражи и играо је тако лепо да су се сви чудили. Из поштовања направи Алојзије Матилди место покрај себе, те тако испадне да је цело вече уз њега седела. Слабо се обзирао да је забавља, тек је по кад што понуди вином. Највише је Алојзије гледао Јергла онако љутито, који је близу њега стајао. Кад га је упитао где му је Маранела, рече да јој није добро, и насмене се. Алојзије је толико гризао своју лулу, да му је готово читав сисак остао у устима, и испљује га псујући. А Јергли га погледа љутито

мислећи да се псовка њега тиче. Али кад је Алојзије мираи остао, слегне раменима онако презирући га и започне певати свакојаке несташне песме. Они су имали у песми увек једно те једно значење и на век у једнаким речма од прилике овако:

Весео момак
И ципеле цепа
Жалостиван
Никад ни до века.

Већ је било по ноћи, кад је Алојзије узео сабљу са зида пошав кући. Онда Јергли са својим друговима испева једну песму лупајући песницама по столу и певајући:

Кући, кући, кући, нећу,
Који хоће кући ићи
Тај ти нема више пара;
Кући, кући, кући нећу.

Алојзије се поврати са својим друговима и наручи да се донесе још две оке вина и почну певати друге песме а и Јергли није изостајао, по том Јергли устане и викне: „умукни Толпачу.“ Овај онда шчепа пуну оканицу и баци је на Јергла, на то скочи Јергли преко стола и шчепа га за грло, столови попадају и чаше се растрескају по земљи, свирка ућути и све је за неко време било мирно, тако је изгледало као да су обојица хтели да се у ћутању удаве; после настане опет вика, звиждање и грајање. По сеоском обичају обично су стајали и уз једну и уз другу страну бранећи или нападајући. У томе боју једна и друга страна поломише све столове и столице тукући се. Матилда је Јергла тако јако чупала за косу да му је читав прамен ишчупала. Алојзије и Јергли држали су се тако чврсто као да су један за другим завезани били. Најпосле после толиког борења, подигне се Алојзије и тресне Јергла о земљу, би рекао сгрува се сав, после клекне над њим, и тако је изгледало као да ће га сможднти. Биров на то уђе и разваци их. И тако је за данас свирка морала престати и обојицу одведу у затвор.

Чупав и модар у лицу оде Алојзије сутра дан из села. Њему су истина дозволили чак до сутра, али шта ће код куће? Сад се тако радо враћао у војску и највољео би да одмах у рат пођу. Кмет му је у пасошу написао и преступ његов и Алојзија је чекала сад жестока казна. Није се више осврtао него је даље ишао, нити је желео да се кад год врати. Кад је у Хорбу

на раскроници пут у Фрајденштату видео одакле се у Штрасбург, застане мало и мислио је да иде у Француску. Ту га Матилда из ненада поздрави и запита: „Хеј, Алојзије идеш ли опет у Штутгард?“

„Идем,“ одговори јој и пође. Матилда му се појави као с неба већ, и растане се ш њом са с богом остај.

Једнако му се вртела песма по глави што је Јергли најпре певао; сад је и Алојзије могаше певати и сад је са свим пристајало на Маранелу. На век су му падале на памет и нехотице речи из песме: Како лепота и облик на брзо пролази, и како понос са лепоте ништа није и како је свакој ружи суђено да увене.

Кад је у Штутгард дошао, није говорио са тибиншким стражаром, нити са оним из војничког стана, него као злочинац једва их је смео погледати, осам је дана морао да лежи у тавници те да за преступ испости. Често му је била таква замука да би полудео и да му је долазило да себи разлупа главу, по том је опет читав дан и ноћ у дремежу провео.

Кад су га пустили из затвора убројали су га међу преступнике који се ни сата не смеју уклонити, већ је на век на месту бити морао, проклињао је судбу, што је за војника дошао, те је још шест година морао тако свезан бити. Хтело му се негде далеко па ни сам није знао докле.

Једног дана дође му мајка Марија с писмом из Америке које је од свог девера Матеје добила. Он им је послао четир стотине форината да Алојзије себи купи њиву или ако хоће да се тим новцем испише из војске.

Алојзије, Мата Брђанин, његова жена и њихно осморо деце ту и Матилда и њима пођу још исте јесени у Америку.

Кад је Алојзије био на језеру, сети се оне песме што се свуда певала али је тек сад разумео лепо.

„Како лађа броди и како бродар на њој стоји и како на бурне ветре мотри и како му се мисли колебати стану кад брод у дно тонути почне.“

У свом последњем писму што је мајци са Охија писао пише и ово:

. . . . . Често ми долази тешко на срцу што толико добро сам уживати морам. Баш бих желео да ми је мој Норштет овде. Да ми је онај стари Зуби, слепи Конрад, Шакерло из Штајнгруба, Сога, Мавриције, могли би се сити код мене најести да се мањи не би могли. На што ми је што тол'ко имам кад сам самохран. Сад би сте могли видети како Толпач има: четири ко-

ња у коњушарници и десеторо ждребади у пољу. Ако нешто Маранела зло стоји, пиши ми, па ћу јој послати, али не сме сазнати од ког је, јер ми је до срца тешко. Мата Брђанин је само сахат од мене далеко. Матилда је сад красна пастирка постала, али бадава није као Маранела. А ако јој је добро, кажи ми имали деце? Пролазио је овде наш учен сељак, доктор Штебер из Улма, и показао ми на једној кугли, да кад је у Америци дан онда је у Норштету ноћ, и на против, нисам никад на то ни мислио, али кад сам у пољу и на то помислим: Шта ли радите ви сад у Норштету? онда ми на ум падне: Ето ти белаја, сад они спавају, и Јован Шакерло ноћни стражар узвикује ноћу: Сачувао нас Бог и богородица. Најтеже ми је кад је недеља, јер је онда у Норштету субота и ноћ. Та то није могуће, све треба да буде дан. Прошле смо недеље играли код Мате Брђанина, онда је знам била заветина у Норштету. Та не ћу никад заборавити то, макар да ми сто година буде? Баш бих желео да сам само један сахат у Норштету, онда бих показао вашем кнезу, шта је то слободан грађанин из земље Америке.

Превео Ђ. Анђелковић.

НЕШТО ИЗ ХИМИЈЕ.

(Свршетак.)

XVII.

У прошлом смо одељку видели, шта бива управо из кречне воде, кад је прелијемо угљеном киселином, а сада ћемо да речемо својим читаоцима, који се за то интересују, како могу и сами правити опит, који је и лак и занимљив. У чашу ваља усути кречне воде, која је са свим бистра, па онда ваља узети стаклену цевчицу и духати по добро у воду. На скоро ће се опазити, да се вода замути. — Од куда је то? То је од туда, што ваздух, који излази из нас, из наших плућа, претурио се ту у угљену киселину, коју морамо да избацујемо из себе. Угљена киселина из нашег даха прерушила је кречну воду и замутила је. Шта из тога бива, знамо већ.

Но у колико је то занимљиво за незнајшу, то и пак тешко ће му моћи пасти на ум, од колике је то важности по образовање великих слојева у нашој земљи.

На земљи имају читави брегови од креде и велике просторије, испуњене кречем; Новија су испитивања показала, да ни креч ни креда нису ништа друго, него љуске страхота ситних животињица, које су некада живеле на земљи, као оно наши пужеви, који живе у кречној кућици. Пре много хиљада година, док још не беше на земљи ни човека ни толиких животиња, била је земља напуњена таквим љускарима, од којих сада немамо ништа, окром њихове кречне коре. — У једно нас учи новије испитивање и томе, да је у оно доба, које се каже „прасветско," било особитих растиња, која беху налик на нашу траву, али им висина дохваташе висину данашње палме. Растиње беше тако бујно, да се мора узети, да је за њ било тада особито богате хране, да је ваздух имао у себи толико угљене киселине — главна храна за биље — да људи и животиње, оваке какве су сада нису ни могле живети ни дисати на земљи.

У још ранијим епохама земље није било по своју прилици никаква угљика на земљи, него је сав угаљ, што сада налазимо као састојак животиња и биља и у грдним количинама у земљи, постајао само као угљена киселина. Топлота, која је тада владала, била је тако голема, да угаљ као такав није могао ни опстати. Кад се земља даље расхладила, постаде онда биље, које одмах прими у себе угљену киселину и раствори је у угаљ и кисик. Али и онда, када је грдно растиње из оног прасветског доба толико трошило угљик за свој строј и с њиме и кисик, имао је ваздух при свем том још толико угљене киселине, да садашње животиње и људи не би могли живети у њему.

Куд се деде дакле та угљена киселина из ваздуха? Шта очисти ваздух од тог опасног, по здравље и живот људи шкодљивог газа? По својој прилици учинише то већим делом оне љуске мртвих животињица, које се спојише с угљеном киселином и сада леже пред нама као грдни брегови од креде.

Ко још мисли на то, да и креда по живот људски на земљи игра тако велику улогу!...

Но да се не удаљавамо толико од своје праве теме и да се не бисмо изгубили у тами давно и давно прошлих векова, дај да се вратимо на траг угљеној киселини или угљику, који се спојио с кисиком. Јер и у садашњости имају исто тако силне занимљиве ствари, као и у прошлости.

Већ смо наспоменули, да људство производи грдну количину угљене киселине.

Са сваким дисајем узимамо кисика у своја плућа, са сваким издисајем избацујемо из себе угљену киселину. Исто тако одлази

у ваздух угљена киселина из сваке пећи, са сваког огњишта, на којему што гори.

Па како да се већ ваздух од туда не поквари? Од куда постане све нови и нови кисик, који надокнади онај потрошени, и куд се дене угљена киселина, која чини да ваздух постане рђав за дисање?

Одговор нам на то дају опет новија испитивања, и она нам показују мудрост природних уредаба, према којој се губи људска мудрост.

Угљена киселина и ако је тежа од обичног ваздуха и требало би да падне на земљу, постојаним се кретањем ваздуха споји с њиме, а ваздух, кад прође мимо таква места, у којима има материја, које имају склоности, да се споје химијски с угљеном киселином, преда њима угљену киселину и очисти тако себе од те шкодљиве материје. Особито биље радо прима у себе угљик из ваздуха, јер биље, дрвеће, од којег добијамо толико угља, добија сав свој угљик не из земље, него из ваздуха.

Но и киша узима угљену киселину у себе. Вода има склоности да усиса у себе нешто мало угљене киселине. С кишом падне угљена киселина доле и упије се у земљу и храни тиме жиле од биља, а биље онда, употребив угљик за себе, избаци на поље кисик, тако да нимало не пропадне и да ваздух добије опет на траг ону материју, која је толико потребна за животиње и за човека.

Што човек издише, а то је угљена киселина, то дође у биљку. Биљка опет изда од себе кисик, који је потребан човеку.

И тако живе животиње и људи од биља, а биље опет живи од животиња и људи.

Угљик игра исто тако велику улогу и у нашем јелу и пићу, јер онај угљик, што га изгубимо издисањем, можемо само да надокнадимо опет угљиком, који се налази у сваком јелу и пићу.

Четири те материје, што их до сад упознасмо, јесу основне стихије живога света. Њих има највише у биљци, у животињи и у човечјем телу, и по томе им је и важност њихова сила већа од важности других материја, којих има нешто мало преко шездесет на свету. Далеко бисмо отишли, кад бисмо сада хтели да наводимо све редом материје и да их посебице описујемо, за то ћемо сада да прекинемо своја разлагања, а шат нам се кадгод деси прилика, да опширније и систематичније изнесемо што о химији пред српски читалачки свет.

А.

ПОДЛИСТАК.

ЂАВОЛСКА ПОСЛА.*)

Приповетка Н. В. Гоголља.

(прича је црквењак ***ске цркве).

Хеј за Бога, већ ми изађе на нос то причање. Шта ви мислите? Бога ми, баш ми се досади: причај, причај — не могу да вас се отресем! Ну, чујте, причаћу вам још једну; али, знајте, да је то последњи пут! Ма ви велите да човек може победити нечастиву силу. Оно, истина, ако се добро размислимо, бива на свету свакојаких чуда.... него опет не реците: бе, усхтели само ђаволска сила да вам заврти памет — та, Бога ми ће је завртнут, па ма шта радили! — Молим вас само да видите,

Беше нас четворо у оца. Онда сам био још малечак, свега да ми је било једанаест година — а не, каких једанаест: сећам се, као да је јуче било, како сам трчао четвороношке по соби и кевтао као пашче; а отац привикне на ме, вртећи главом:

— Хеј! Хомо, Хомо! већ си за женидбу а овамо се детињиш као беба!

Дека ми је био тада још жив и кочоперан — да Бод да му се лако штуцало на ономе свету — а Бог ме доста и у снази. Биба промишља се он.... ама што као бајаги да вам причам, кад ето један васцели дан чепрка по пећи те пали лулу, а други опет цуња тамо по ваљату? Па шта сад.... окупили сте ме а овамо не ћете да слушате.... Е хајд', хајд', слушајте само!

Отац одмах у пролеће отера духан у Крим да га прода; не сећам се само да ли беше два или три воза. Онда вам је био скуп духан. Собом поведе и тога брата од три године да га из раније учи чумаковати. Код куће оста дека, мајка, ја, мој брат и још један мој брат. Дека посеја бостан баш покрај самога друма и одсели се у колибу. Поведе и нас да плашимо врапце и вране с бостана. Није ваљде, не могу рећи да нам је тамо било рђаво. Бива набубаш се краставаца, диња, репе, лука, граха, па кад стане бурликати по трбуху, е, заклео би се да петлови кукуричу. Ну, оно је и онако било добро, путници навале: неки дињу, неки

*) Ова је приповетка истина већ једанпут преведена, али је опет износимо пред наш читалачки свет с тога, што је језик у овом преводу много чистији и бољи. У.

лубеницу; а са салашева доносе у трамну за бостан кокошака, јаја, будија.... Ех, добро ли сам онда живео!

Но деда је најволио то што онуда прођу сваког боговетног дана по педесет чумака са својим товарима. Они се, знате, потуцају по свету, па кад стану причати — само отвори уши; а деди је то тако падало као гладном ваљушци. По каткад се деси те се он нађе са старим знанцима а сваки ти је знао деду — и сами знате чега ту не буде кад се састану чикурлије: торо, торо, тара, тара, те не знам ово те не знам оно, те ово је било, те оно је свило.... Па окере о којечему што је још ваикада било.

Једноч — е, баш као да сад гледам — сунце се већ почело смиривати; деда хода по бостану и скида с диња лишће којим их дању покрива да се не спеку на сунцу.

— Гле, Остапе, велим ја брату, — ето чумака!

— Где су чумаци? викну деда, забележив једну поштену дињу, да је не би случајно дечурлија смирила.

Путем се креташе равно шесторо кола. Напред иде чумак већ оседелих бркова. Није дошао, како да вам кажем, на једно десетак корака, па стаде.

— Здраво, Максиме! е, гле где нам је суђено да се видимо!

Ту деда зачкиљи очима:

— А! здраво, здраво! откуд ви тако? Па гле и Бољачке! Здраво, брате, здраво! Е, гле ђавола! Па ту сте међер сви: и Крутотришченко! и Печерица! и Ковељик! и Стецко! здраво, браћо! А, ха! ха! ха! хо! хо!... па онда се заокупише цмакати.

Испрегоше волове и пустише их да пасу! кола оставише на друму, па поседаше у круг пред колибом. Запалише луле. Но зар им је онда до лула? Кад развезу причати, једва да имају кад и по једну попушити. По ручку стаде деда частити своје госте дињама. Сваки узме по дињу па је лепо бритвом очисти (лисци једни, знају они како ваља јести — а готови су ти, ако хоћеш, овај час баш и за господску совру сести) по што лепо очисте бритвом дињу, сваки је прстом пробије, посрче из ње чорбу, па онда је исече и стане се њоме гушити.

— Хеј, децо! подвикне деда, што бленете? Играјте, пасји синови! Камо де, Остапе, твоја свирала? Деде мало по козачки! Хомо, подбочи де се! Ну! ха! тако! хеј! хоп!

Тада сам био мали немирко. Проклета старост! Сад се већ више не може; онда се вртех као чигра, а сад, ето, саме ми се ноге спотичу. Дуго нас је тако гледао деда, седећи с чумацима. Опазим ја да му ноге не стоје на миру: као год да га неко за њих дрпа.

— Нуде, Хомо, вели Остап, још ће и овај старкеља скочити да игра!

Шта ви мислите? још он и не доврши како ваља — а старац ђипи, не могаше се уздржати: хоће он, знате, да се мало покаже пред чумацима.

— Хе, врашки синови! Зар се тако игра? Овако се, брајко, игра! рећиће он, поскочивши на ноге; опружи руке, па стаде ударати пету о пету.

Али и није се шалити, баш је играо; вала поиграо би тај, за цело и са хетмановом женицом! Ми се склонисмо на страну а старац ти заокупи плетати ногама, све по ледини, покрај плота с краставцима. Ну истом што дође до половине и тек да се својски разигра и да заметне ногама неку његову шалу — ал' оно ни маћи ногама! Који је то ђаво! Разигра се с нова, дође до средине — ни маћи! ма шта радио не иде па не иде! ноге се чисто уштапиле!

— Гле, ђаволскога места! гле, сатанског „навожденија!“ уплео се „Ирод враг рода человјеческог!“

Ну, како да се опере пред чумацима? Поче на ново и стаде по истиха ситно вести ногама; милина ти погледати; дотера до средине — а после јок! баш ни маћи!

— Ха, обешењачка сатано! да Бог да се задавио трулом дињом! да Бог да још малечки поцркали, пасји сине! гле само како ме под старост осрамоти!... И збиља неко му се за леђима смејаше.

Окрене се — ни бостана, ни чумака, нигде никога, а пред њим и за њим и са стране пукла ледина.

— Е! сссс.... гле сад! Зачкиљи очима, види — готово му је познато све око њега; са стране шума, иза шуме диже се некаква греда, мислиш у небо је дохватила! Каква је то опет напаст? а, то голубињак у попиној градини! С друге стране опет нешто се жути, погледи — ћатино гумно! Гле само где га заведе нечиста сила! Пође шврљати те наиђе на једну стазицу. Месеца није било: место њега бљешташе кроз облаке некаква бледа пега.

— Ала шго ће сутра бити ветра! помисли деда. Погледи — а то у страни од стазе светлуцаше на једном гробу свећица.

— Ви'ш! рећиће деда па се подбочи и стаде гледати. Свећица утрну а мало даље плану друга.

— Благо! викну деда, смем се окладити у што хоћеш, да је благо! и већ опљуну у шаке да копа, па тек се онда сети да није понео ни ашова ни лопате.

— Ех, штета! Ну, ко зна? може бити ваља само подићи бусен, а оно, голупче, лежи одмах под њим! Не знам шта да радим; најзад дај да обележим место, да га не бих заборавио!

Дохвати једну поштену грану, што ју је ваљда ветар скрхао, те је навали на онај гроб где је горела свећа и пође даље пу́тем. Млада дубова шумица поче се већ разређивати; на послетку угледа и врљике.

— Ха, тако! не рекох ли ја, помисли деда, да је то попина ливада? сто и врљика! е сад одавде нема ни врста до мог бостана.

Доцне дође кући, па не хтеде ваљушака ни окусити. Разбуди Остапа и само што га запита јесу ли давно отишли чумаци, па се опет заогрну кожухом. Кад га Остап запита:

— А куда тебе, деда, однесе данас ђаво?

— Не питај, рећиће он, умотавајући се још боље, не питај, Остапе, тако не остарио! па тако захрка, да вранци што су се посакривали по бостану, прнуше од страха куд који. Но зар му је било онда до спавања! Није ваљде, баш је био хитар — Бог му дао царство небеско — свагда је се умео украсти од нас. А по каткад тако запева, да само од милина грискаш усне.

Други дан, већ кад се почело смркавати, деда навуче свитку, опаше се, тури ашов и лопату под пазухо, натакне шапку, попије по једну, обриса пешем уста, па хајд' управо попиним врљикама. Прође већ и врљике, и ониску дубову шуму; кроз шуму кривуда стазица и излази у поље — иста она! Изађе у поље — место исто оно јучерање: ено баш и голубињака; али нема гумна!

— Аја! није то туна; то је мало по даље; сад се ваља вратити гумну! Врати се, пође другом стазом — сад опет види гумно а голубињака нема. Пође опет ближе голубињаку — нестаде гумна! А опет као за пакост удари киша. На ново потрчи гумну — нестаде голубињака; потрча голубињаку — пестаде гумна!

— Да Бог да, проклета сатано, не видео своје деце! рећиће деда; а киша плусну као из кабла.

Деда изу нове ципеле, увије их у махраму да се не би изериле од кише, па кад стаде бегати, не би га стигао ни спахијин ждребац. Уђе у колибу мокар сав до коже, увије се у кожух, па стаде нешто гунђати кроз зубе, и частити ђавола таким речима каквих ја никад до тада не чух; и од којих бих поцрвенио до ушију да је то нешто било у сред дана.

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ БАСМЕ.

У Срему их скупио и описао Б. У. М.

I Унутрашње болести.

1.

Басма од наступа.

Боник легне на земљу, а бајало му или бајалица стане десном петом на пупак, а десном га руком ухвати за леву руку, па три пут ка

же: „Устук, наступ! Камена ти постеља и опора вечера, трнова узглавница, а коприва покривач.“ За тим скинувши ногу с трбуха треба да обиђе око главе па да то исто три пут каже, само што сад ухвати левом руком болесникову десну и левом му петом стане на пупак. Онда треба да обиђе око ногу, па да ради као и у први мах. После тога треба болесник да легне згрчено на десну страну и да тако мало полежи док се не угреје.

Иначе је и ово преки лек од наступа.

Треба прогутати парче труди колико се може, или треба у ракијској чашици у ракију метути гушчије погани, па то попити.

2.

Басма од добраца.

Од те се болести добије у глави страшно севање. — Баје се овако. По што бајач или бајалица попљуне палцеве, таре болесника по глави и говори: „У добраца девет браће, сви девет отишли на војску. Од девет оста осам, од осам — седам, од седам — шест, од шест — пет, од пет — четир, од четир — три, од три — два, од два — један, од један — ни један. — Бежи, бољо, у морске дубљине, где петли не пју, где звона не звоне, где се пећ не жари, где мати детету колаче не меси. — У курјака четир ноге и пети реп, Н—у*) било лек.“ И то се тако три пут уза стопце ради. За тим се узме зелена першуна и мете у воду, па се и он обаје говорећи три пут оно исто. Онда се неколици струкови вежу болеснику на главу, па кад се ти осуше, онда се други мећу, а они се први по ново метну у воду да се поврате, јер се нов першун не сме узимати; или ако се и узме, онда се он мора на ново обајати.

3.

Басма од главобоље.

Бајало или бајалица попљуне своје палцеве, па говори тарући болеснику по челу и слепим очима:

„Пораниле три девојчице,
„Три девојчице, три сестримице
„У младу недељу да преду кудељу.

---

*) Како је име болеснику или болесници.

„Сусрела их је Марија дева,
„Марија дева, мати божија,
„Сребрну сабљу у земљу метла,
„Па им говори Марија дева,
„Марија дева, мати божија:
„„Ој бога вам, три девојчице,
„„Три девојчице, три сестримице,
„„Каква је вама голема невоља,
„„У младу недељу, да пред'те кудељу?““
„Али говоре три девојчице,
„Три девојчице, три сестримице:
„„У Н—у*) лепу Н—**) заболела глава,
„„Па идемо да јој распредемо главобољу и костобољу.““
„Али говори Марија дева,
„Марија дева, мати божија:
„„Врат'те се натраг, три девојчице,
„„Три девојчице, три сестримице.
„„У мене има квочка с пилићи,
„„Сребрни кљунчићи,
„„Злаћени ноктићи:
„„Кад дође моја квочка с пилићи,
„„Сребрни кљунчићи,
„„Злаћени ноктићи,
„„Прнуће главобоља и костобоља
„„У морске дубљине где петли не пју,
„„Где звона не звоне,
„„Где се вуруна не жари,
„„Где мати детету колаче не меси,
„„Где виле косу чешљају,
„„Преко косе децу бацају.““

За тим лизне врачара по болесникову челу и пљуне и на једну и другу страну поред болесника, па каже: „Кад се ова два брата састала, онда лепу Н—у***) заболела глава.“

---

*) Како се зове место од куда је болесник или болесница.

**) Како је име болеснику или болесници.

***) Како је име болесници или болеснику.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ИЗУЧАВАЊЕ ВИОЛИНЕ помоћу народних песама за постепено учење написао Аксентије Максимовић капелник српског народног позоришта. Свеска I. (Придржавам право умножавања за се.) Литографисано код Игњата Фукса у Новоме Саду, 1870. На 4-ни, 8. стр. Стоји 45. н. а. вр, а може се добити или у самога писца или у трговини Стеве Ратковића у Новоме Саду.

ЏЕПНЫЙ КАЛЕНДАРЧИЋЪ за 1870 год. Уредіо и издао Милошъ Милосављевићъ, пензіон. казнач. окр. подринскогъ. II. година. 1 таб. и 16 стр. додатка. У штамп. Ник Стефановића у Београду. Стоји?

ЮГОСЛАВЕНСКИ ЗАБАВНИК ВЕНАЦЪ НАГРАДЕ. Календаръ за просту годину 1870. Уредіо и издао Милошъ Милосављевићъ пензіон. казначей окр. подринскогъ У Београду. Штампарія Ник. Стефановићъ. На 12-ни 1 таб. календара, 6 стр. додатка и 80 стр. песама народних из преко Мораве Са сликом кнегиње Јулије М. Обреновићке. Стоји?

ПОЛИТИЧНИ РЕЧНИК. Написао Владимир Јовановић. На свет издала уједињена омладина српска. Свеска А. Други део. Амфиктонија—Аџио. На 8-ни Стр. 85—162. Стоји 50 новч. или 5 грошъ чарш.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Црна гора. Песма Огњана. — Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. (Наставак.) — Српске народне песме (Из збирке Б. У. Мушицког.) — Толпач. Из Ауербахових Шварцвалдских приповедака са села. (Свршетак.) — Нешто из химије. — Подлистак: Ђаволска посла. Приповетка Н. В. Гогоља. (Прича је црквењак ***ске цркве.) — Српске народне басме. У Срему их скупио и описао Б. У. М. I Унутрашње болести. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 15. У НОВОМЕ САДУ 31. МАЈА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

МОМЕ РОДУ.

Породе мили немиле судбе
Био си славан, а сад си црв.
Био си силан, душману страшан,
А сад ти душман пролева крв,
Привидна браћа — небраћа љута,
Што си их спас'о од самрти,
Сада те и ти гадови тлаче —
Против тебе су ђаволи сви.
Врашком се снагом упињу гњили,
Да им и од сад будеш још роб,
Сваки те гони, ој роде мили,
Свуд ти се спрема ужасан гроб.

Али заман им напори силни,
Нећеш дуго ~~трпет~~ још роде;
Дош'о је земан: бијућ' се мрети.
Ил' развит' свети барјак слободе,
„Дош'о је земан!“ народи кличу,
Па кликни и ти роде у глас:
„Дош'о је земан, — устајмо браћо!
„Христос се роди — роди се спас!“

У Араду. Д—и.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

(Наставак.)

VII.

26. марта. Југовина.

Када сутра дан по дугом колебању и са страхом ступих у познату дворану Ожогинових, не бејах више онај човек, што долажах већ три недеље дана у ту кућу. Све моје пређашње навике, којих се почех отресати под утиском нова за мене чуства, из ненада се с нова појавише и овладаше мноме, као домаћин,

који се вратио у своју кућу. Људи, као што сам ја, у опште не рачунају толико са збиљским чињеницама, колико са својим рођеним утисцима. Јуче још сневах о „милинама узајмичне љубави," а данас већ ни мало се не сумњам у своју „несрећу" и са свим падох у очај, и ако нисам у стању, да нађем и један једини паметан разлог своме очају. Не могох ревновати према кнезу Н*, јер при свим његовим преимућствима, једина појава његова не беше доста, да у један мах уништи онај расположај Лизин према мени... Но да ли збиља беше ту каквог доброг расположаја и односаја? Размишљах о свему, што се до сад догодило. „А шетња у шуми?" запитах сам себе. „А израз лица јој у огледалу?" „Но — наставих у себи — шетња у шуми, чини ми се, као... Боже мој, ала сам ја бенак!" ускликнух најзад гласно. Ето такве недоречене, недомишљене мисли, тисућу пута враћајући се у једноликој слици кружаху по мојој глави. Још један пут велим, кад се вратих к Ожогиновима, бејах опет онај стари осетљиви, поругљиви, утегнути човек, какав бејах од кад знадем за себе...

Сву породицу застадох у дворани; и Бизмјонков беше ту и сеђаше у куту. Сви ми дођоше, као да су добро расположени: особито Ожогин сијаше се од радости и одмах на прву реч ми рече, да је кнез Н* био јуче читаво вече код њих. Лиза бејаше са свим мирна. „Но — рекох сам себи — сад истом разумем, што сте сви тако весели." Морам признати, да ме је поновљена посета кнежева изненадила. Томе се нисам надао. У опште људи, као што сам ја свему се на свету надају, само не ономе, што се по природном поретку ствари мора да догоди. Ја се накосирих и узех вид увређена, али великодушна човека: хтедох казнити Лизу својом немилошћу, из чега се у осталом може извести и то, да и пак нисам по све очајавао. Веле, у другим приликама, када нас одиста љубе, да је шта више корисно промучити мало љубљени створ; али у моме положају беше то страхота глупо. Лиза се са свим лепо и не осврташе на мене. Једина стара Ожогинова опази моју свечану ћутљивост и забринута запита ме, да ми није што-год зло. Разуме се, да јој с горким осмехом одговорих, да сам, хвала богу, са свим здрав. Ожогин настави причати о своме госту, али кад опази, да му без воље одговарах, окрете се онда Бизмјонкову, који га слушаше с великом пажњом, кад на једаред уђе у нутра човек неки и пријави кнеза Н*. Домаћин ђипи и потрча му на сусрет. Лиза, на коју одмах бацих орловски поглед, поцрвене сва од милине и скоро цупкаше на столици. Кнез уђе у нутра, весео, љубак...

Но што не пишем никакве приче за „доброхотна“ читаоца, него просто пишем рад' свога задовољства, то не морам сада притицати обичним мајсторијама господе списатеља и могу одмах овде рећи, без даљег одлагања, да се Лиза одмах први дан страсно заљубила у кнеза и да се и кнез заљубио у њу — које што није имао никаква друга посла, које што се већ навикао био, да заврће женскима главу, а биће и за то, што Лиза беше одиста веома дивно створење. У томе, што они заволеше једно друго, не беше ничег чудноватог. Он се по свој прилици ни на који начин не надаше наћи подобан бисер у тако гадној школьци (ја говорим овде о гадној вароши О...), а она до то доба ни у сну не виде ништа такво, што би ма у нечем личило томе сјајном и умном аристократи.

После првих поздрава Ожогин ме представи кнезу, који ми веома уљудно дође на сусрет. Он у опште беше уљудан са свима и не гледећи на несаразмеран растој, што беше међу њиме и нашим тамним сељанским круговима, не само да не стајаше никоме на путу, него се шта више тако показиваше, ка› да је са свим једнак с нама и као да је само случајно живео у Петроврaду.

То прво вече... О, то прво вече! У сретним годинама нашега детињства причаху нам наши учитељи и постављаху нам за пример мушко трпење оног младог Лакедемонца, који, кад је украо лисицу и сакрио је под своју хламиду, не пусти ни гласка од себе, него допусти, да му лисица пождере сву утробу, и тако претпостави срамоти и саму смрт... Боље не могу никако да сравним своје неизказане муке, што их претрпех оно вече, када први пут видех кнеза поред Лизе. Моје непрестано усиљено смешење, мучно моје мотрење, глупо моје ћутање, страшљива и узалудна жеља, да одем одатле — све то беше у своме роду веома важно. Не само једна лисица да је рила по мојој унутарњости. Љубомора, завист, чуство своје ништавости, немоћна злоба трзаху ме без престанка. Не могаше ми се на ино, а да не опазим, да је кнез заиста мио и љубак млад човек... Гутах га очима; управо да речем, заборавих жмирити, гледећи у њега. Он се не разговараше једино с Лизом, али управо све говораше само за њу једну. Ја сам му, по свој прилици, био страхота на досади... Морао је на скоро опазити, да има посла с одбијеним љубавником, али из сажаљења према мени и тако исто и из убеђења о мојој потпуној безопасности поступаше са мном веома лепо. Можете већ представити себи, како је то мене једило!

У течају тога вечера покушах, да изгладим своју погрешку.

Ја... не смеј ми се, ко год да био, ти, коме ће доћи ове речи пред очи, ни чини тога тим пре, што ми ово беше последња маштa... ја у сред својих разноликих трзања, на једанпут уобразих себи, да Лиза хоће да ме казни за моју поношљиву хладноћу у почетку моје посете, да се она срди на мене и да само из дуга времена се тако забавља с кнезом... За то ограбих први згодан тренутак, те јој приступих са смерним, ал' и ласкавим осмехом и шапнух јој: „Доста је, опростите ми... у осталом није то с тога, што бих се бојао..." И не дочекав одговора од ње, дадох своме лицу необично жив и неусиљен израз, насмешших се, опружих руку изнад главе према таваници (сећам се, да наместим боље рубац на врату) и већ намислих, да се обрнем на једној нози, као да бих хтео рећи: „Свему је већ крај, ја сам весео, будимо сви весели." Међу тим не обрнух се, јер осећах у коленима неку неприродну укоченост, па се бојах, да не паднем... Лиза ме очевидно не разумеде, зачуђено ми погледа у очи, брзо се насмеши, као да жели, да ме се што пре отресе и окрете се опет кнезу. Ма колико да сам био слеп и глух, и пак ми се не могаше на ино, а да не опазим да се она није ни мало срдила у тај мах на мене: она о мени није ни мислила. Удар бејаше одрешан: последње се моје наде с треском сурваше, као ледна грудва, угрејана пролетњим сунцем, размрви у ситно комаће. Бејах до ноге потучен одмах при првом нападају и изгубих све у један дан, као оно Пруси под Јеном. Не, она се није срдила на мене!...

Са свим на против! Она се сама — као што опазих — устремила напред, као да је вали носе. Као какво младо дрво, већ у полу одвољено од брега, она се с чежњом нагибаше над потоком, готова дати му за навек и први цват свога премлађа и и вас свој живот. Ко је осуђен на то, да буде сведок оданости, тај може о себи рећи, да је преживео горке тренутке, ако сам љуби, а није љубљен. До века ћу се сећати оне халапљиве пажње, оне нежне веселости, оног невиног самозаборава, оног још детињастог, а већ женског погледа, оног сретног осмеха, који је тако рећи у расцвату и који и не силажаше с полуотворених усана и са заруменелих ланита... Све, што Лиза у напред осети за време наше шетње у шуму, сада се збило — и она, предајући се сва љубави, бејаше у исто доба тиша и чистија, као оно младо вино, кад престане да ври, јер му је настало време...

Ја имађах толико стрпења, да ту останем то. прво вече и остале вечери... све до краја!

Ничему се не могох више надати: Лиза и кнез сваким да-

ном све више и више пристајаху једно уз друго... Али ја сам са свим изгубио чуство свога поноса и не могох се отргнути од призора своје несреће. Једаред покушах, да не одем тамо; одмах у јутру зарекох се, да останем код куће, али у осам сахата у вече (обично сам ишао тамо у седам) као сухманут скочих са столице, зграбих шешир и сав задухан бахнух у двора ну Кирила Матвејића. Положај ми беше необично глуп: непрестано сам ћутао, који пут по читав дан нисам ни речце изустио. Већ сам рекао, да се нисам никад одликовао речитошћу, али тада све, што беше у мени памети, изветрило је, кад сам се нашао пред кнезом, и ја остадох го, као соко. Уз то, кад се налажах сам, толико мучих свој сироти мозак, и натерах га, да потпуно размишља о свему, што опазих или увребах прошлога дана, и то тако, да кад се вратих к Ожогинима, једва ми остаде силе, да с нова мотрим на оно, што ће доћи. Тамо ме штедише, као болесника: сам сам то опазио. Свако јутро се одлучих, по све одлучих: да кажем Лизи, шта ми је на срцу, да је пријатељски посаветујем... али када се за тим нађох с њоме на само, језик ми престаде радити, као да га је ударила капља, и ми обоје једва чекасмо, да дође каква трећа особа. За тим хтедох опет отићи, разуме се, за навек, а њој да оставим писмо, пуно прекора, и већ једном почех да пишем то писмо, али чуство справедљивости не беше још у мени са свим изумрло: увидех сам, да ја немам ни најмање права, да и коме на свету што год пребацујем и бацих у ватру писмо то. За тим опет хтедох великодушно да принесем себе на жртву, дадох Лизи свој благослов, пожелех јој среће у љубави и из кута се тихо и осетљиво смеших на кнеза... али немилосни љубавници не само да ми не беху захвални на томе, на тој мојој жртви, него је ни не опазише и као да им ни девета брига не беше ни о мојим благословима ни о осмесима... Са своје мрзовоље падох онда у са свим противан расположај духа. Наумих, да се као Шпањолац огрнем у плашт свој и да из заседе прободем сретног противника, па са зверском радошћу уображавах себи очајавање Лизино... Али, прво и прво, у О* не беше сила таквих зачкољица, а друго — те древне ограде ти фењери, ти стражари на све стране... не! у так ј је вароши приличније продавати земичке, него пролевати крв људску. Морам признати, да међу осталим средствима к избављењу, како се веома неопредељено изражавах, говорећи сам са собом... беше и то, да се обратим Ожогину... да га учиним пажљивим на опасан положај кћери му, на тужне последице њезине лакомишљености... Једном већ

почех да говорим с њиме о том тугаљивом предмету, но како моје речи беху хитлене и тамне, то ме он слушаше, слушаше, па на један мах, као да се пробудио иза сна, брзо протре руком цело лице и прогунђав нешто оде на страну од мене. Разуме се по себи, да сам ја, када се одлучих на то, уверавао себе, да радим из самих бескорисних побуда, да желим свако добро свима, да вршим дужност домаћег пријатеља... Но смем и то рећи, кад ме Кирило Матвејић не би био прекинуо у говору, да не бих и пак имао доста срца, да завршим свој монолог. Који пут се одважих, да с важношћу старог ког мудраца разбирам о врлинама књежевим; који пут теших себе тиме, да то све није ништа, да ће Лиза доћа к себи, да њезина љубав није права љубав. Речју, не знам те мисли, која ми тада не долажаше на памет. Једно само средство, отворено признајем, није ми никада пало на ум: никада не намислих, да одузмем себи живот. Не знам, за што да ми тоне паде никада на ум... Мож' да сам још тада видео, да и без тога не ћу дуго живети.

Са свим је појимљиво, да поред таких неугодних дана, понашање моје, опхођење с људма, више нег' и кад узимаше на себе вид неприродности и непрезања. И сама стара Ожогинова — тупоглаво то створење — поче се туђити од мене и који пут не знађаше, како да ми пристуии. Бизмјонков, иначе увек мио и готов на услуге, уклањаше ми се с пута. Још тада ми се учини, да ми је он плачидруг, да и он љуби Лизу. Но никада не одговараше на моја боцкања и у опште нерадо се разговараше са мном. Кнез поступаше с њиме веома уљудно, а може се рећи и да га је уважавао. Ни Бизмјонков ни ја не сметасмо ни у чему кнезу ни Лизи, али Бизмјонков их се није туђио, као ја, не гледаше на њих ни као вук, ни као жртва — и у век је пристајао с њима, кад год они желеше то. До душе, у таквим приликама није се баш бог зна како одликовао веселошћу и шалом, али веселост му и од пре беше само тиха и мирна.

На тај начин протекоше од прилике две недеље дана. Кнез не само да беше леп и уман, него и свираше у гласовиру, певаше, доста лепо рисоваше, знађаше лепо причати. Његове анегдоте из виших кругова престоничка живота у век учинише силан утисак на слушаоце, а то тим више, што он као да им не приписиваше никакве важности...

У след те, ако хоћете просте умешности кнез је за време свога бављења у О* тако рећи очарао све тамошње становнике. Очарати нас људе „степњаке“ у век веома лако полази за руком човеку из виших кругова. Честе посете кнежеве код Ожо-

гиних (он пробављаше у њих свако боговетно вече) пробудише завист у других богатара и званичника; али кнез, као човек од света и паметан, не пропушташе прилике да оде и свакоме од њих у посету, свој господи и свима госпођама рече по коју ласкаву реч, допусти им, да га послуже чудноватим и несварљивим јелима, пијаше рђава вина, једном речју, понашаше со уљудно, паметно и умешно. Кнез Н* од природе беше весео и дружеван, љубак по наклоности, а који пут и што му је то ишло у рачун. Па како да не успе са свим и у свему?

Од како је он у кући свима у кући пролажаше време као на крилима. Све иђаше како може бити. Стари Ожогин, и ако се чинио, као да ништа не види, по свој прилици је потајно трљо руке, кад је помислио, да ће му такав човек постати зет; сам кнез узимаше целу ту ствар веома мирно и хладно, кад на један пут неочекиван догађај...

До сутра! Данас сам већ сустао. Те ме успомене раздражују још и сада, када сам већ једном ногом у гробу. Терентијевна је опазила данас, да ми се нос већ заоштрљио, а то је, како веле рђав знак.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке М.)

1.

Синоћ мени јадо,
Синоћ мени јадико,
Синоћ мени Кара-абер дође.
Кара-абер јадо,
Кара-абер јадико,
Кара-абер у кара вечера.
Да ми се је јадо,
Да ми се је јадико,
Да ми се је драга преудала.
А за кога јадо,
А за кога јадико,
А за кога ни по јада мога.
Већ у село јадо,
Већ у село јадико,
Већ у село за јарана мога.

Јаран мене јадо,
Јаран мене јадико,
Јаран мене у сватове зове.
Да му будем јадо,
Да му будем јадико,
Да му будем девер до девојке.
Да не одем јадо,
Да не одем јадико,
Да не одем, жао ће ми бити.
А да одем јадо,
А да одем јадико,
А да одем, гледати не могу.
Ћу ићи јадо,
Ћу ићи јадико,
Ћу ићи а да нећу доћи.

2.

Има мајка три девојке
Сеј селим, сеј делим,
Нагодој делим,
Бир варај, бир сакај
Сулим сака, очим белум,
Ђел душо, ђел калумо,
Ђел момо уз колено, ђел.
Најстарија говорила*)
„Ја бих чоху најволела;“
А средња је говорила:
„Ја би злато најволела;“
Најмлађа је говорила:
„Ја би драго најволела,
Чоха ће се подерати,
Злато ће се потрошити
Моје драго за довека.“

РЕАЛНОСТ У ПОЈЕЗИЈИ.

(Писмо редакцији „Матице.“)

У последњем броју „Матице“ за г. 1869. читао сам у позиву редакције на претплату за годину 1870. како се редакција жали што је код нас завладао пуки „материјализам,“ како у данашње време ми би требали да смо на вршку младићска одушевљења и појезије и т. д. а ми немамо песника који би био кадар да покрене народ на борбу за ослобођење. Узрок је томе вели се што смо ми „грабанти“ западни народа, који су сада у „долини материјализма,“ а ми као слабији морамо да се вучемо за њима, морамо и сами да се заглибимо у блато материјализма. Читајући позив матичин мислио би човек да на западу живе људи као у муамедовом рају, незнају ни за какве „узвишене човечанске мисли“ већ само једу и пију и да се наш народ такође одао на уживање па му није ни бригеша до слободе и други „човечански“ мисли и потреба. Ако је то заиста била мисао матичине редакције онда би то била најгрознија иронија управљена против пролетаријата на западу, који данас у свој западној Европи води очајничку борбу против своји угњетача, борбу која се изјављује у шпанској револуцији, у париским барикадама и раденичким демонштрацијама а најдивније у савезу свију раденика за заједничку борбу против свакс тираније у „међународној асоцијацији раденика“ (или просто Интернасијонал) — друштво које броји милијоне чланова у Европи и Америци и које има најузвишенију човечанску цељ, која се само може замислити: да уништи све мане које су постале историј-

---

*) По сваком се ретку у песми додаје: Сеј селим, сеј делим и т. д.

ским развитком човечанства и које су сада жива рана на његовом телу и да подигне друштво на новим начелима што и је израдила сувремена наука. Ама то је још грознија иронија против нашег народа, јер код нас је сав народ пука сиротиња — пролетаријат — и ако икоме њему се баш не може пребацити да материјално ужива. Шта је дакле изазвало онај позив и то баш у време кад наш народ чињеницом, устанком у Боци показа да он млого дубље и силније осећа своје човечанско достојанство но његови „осетљиви“ песници? Као што сам ја разумео позив матичин мени се чини да редакција налази као узрок томе, што данас ни на западу ни код нас нема песничког ђенија — нема поезије већ је завладала пука проза (сигурно у животу.)

Ја сам изрекао у чланку „Певање и мишљење“ да се код нас поезија свађа наопачке и отуда ниче код нас једнако она сорта поезије, коју сам ја тамо назвао „душевни онанизам“ и која то име потпуно заслужује. Редакција „Матице“ сама куди то песништво, али она опет приписује песништву значење које оно нити је кад год имало нити га може имати. То је кад вели да код нас нема песничког ђенија који би могао покренути народ у борбу за ослобођење. Таквог личног ђенија нити је икада било нити га може бити. Такав је ђеније сам народ. Све побуде које изазивљу патњу народа изазивљу га на борбу. Оне личности у народу, које су дубље и силније осетиле све патње које тиште цео народ и које су кадре да изкажу та осећања у вештачкој форми — то су прави песници; то су пробуђени делови народа — то је народна свест о себи самом и својим патњама. Такво песништво оно је не само „вино“ што узбуђује живце и крепи снагу као што рече брат Абердар у позиву на свој: „други јек;“ већ што је млого важније: та пробуђена народна свест постаје зрак светлости што осветљује народу пут у његовој тешкој борби. Такве су поjете код нас били они што су певали „народне песме,“ такав је био наш или управо црногорски песник П. Петровић Његош. Дакле ето шта је нужно за песника: да је он покренути део народа т. ј. да је он живио оним животом, којим народ живи; да је он патио оне патње (или бар да су му тако блиске) које народ пати и да је он сватио тај живот, осетио болу, коју тишти цео народ. Где су ти песници код нас? Знаду ли они народ, његове нужде и патње? Осећају ли они то што народ осећа и што они треба да искажу? Од куд може да пева ко о страдању раје у Босни или у Боци кад незна ни Босну ни Боку ни по новинарским чланцима? Ето зашто је наше песништво празно, што се врзе једнако око лишћа и леп-

тирова, или гукуће и цмака се са својом „драгом," а ако се по који пут баци у „патријотску позитуру" онда је то нешто тако јадно, празно, ништаво, натегнуто, без икаква осећања — тек ради параде — једном речи то је управо оно што ја називљем „душевно онанисање." Живот народни то је садржина — реалност појезије.*) Код наши песника нема садржине (бар не садржине која би вредила за народ), јер они незнају за живот народни, они певају свој живот, који је често изопачен наопачким појмовима из школе и рђави књига. Ето то је узрок што наше песништво невреди за народ, а не зато што је код нас завладао „материјализам." Тако исто неби вредио за окате људе спис „о бојама" који би написао какав слеп од рођења.

Врло је важно да се свати шта је то садржина појезије; за један народ или за један век. Кад се појезија тако свати, да је она појављивање живота друштва или народа и да је то она вазда ма у којој се форми појављивала у производима појединих

*) Ово што ја сматрам за садржину појезији и што сматрају сви савремени реалисте, противно је обичном, савременом свађању естетичара, међу које спада и брат Кујунџић судећи по свом досадањем његовом раду а на по се по последњој критици на „Теорију појезије" г. Малетића. Естетичари веле да је садржина појезије осећање лепога, а не живот народни и сва осећања која он обухвата. Ова заблуда естетичара долази још од покојне Мотафизике која је појам „лепоте· опредељавала као „јединство идеје и форме" и према томе све што је престављено у такој форми да се подудара са идејом то је „лепо" па ма то било само за се „гадно," „ужасно," „громадно" и т. д. т. ј сва осећања човекова, која се сасвим разликују од осећања лепоте. Према томе естетичари науку о уметностима и називљу „Естетиком" т. ј. науком о лепом и као што брат Кујунџић ће излажу у њој законе лепога. Но гг. естетичари заборављају да сваки човек кад прави неку ствар гледа да се њена форма подудара с идејом: шустер кад прави ципелу, шнајдер капут, машинист машину и т. д. при свем том нико неће те ствари да меће у естетику. Естетичари са свим нелогично трпају у Естетику — Аркитектуру, а остављају друге занате. Али тако исто ако је садржина уметности само лепота онда у уметност неспадају ни драма ни роман на савременом њиовом ступњу јер ту се данас излажу и проводе читаве социјалне доктрине. У опште „Естетика" по дефиницији њени присталица с једне је стране врло широк појам за науку „о уметности," а с друге стране врло узан. Као уметност данашњи реалисти сматрају само: живопис, музику и појезију а као науку „о уметности" законе у којима се огледа људски живот у тим гранама људске радње. Омладини, која ће да има здраве појмове о правом значењу уметности ја веома препоручујем дело Чернишевског: „Естетическія отношенія Искуства къ дѣйствительности." Сог. Чар. Т. І. Женев.

људи или целог народа, у епској, лирској, драмској појезији итд. — само тада може да се свати њено право значење и да се објасне такве појаве кас што је н. пр. њено опадање у западној Европи.

Запад је преживео оно време кад су из његове средине изилазиле силне ђенијалне личности да у својим песмама искажу све оне мисли, жеље и наде, што су покретале цело једно колено или да својим громким протестом или страшним смејом протествују против терета што гњечи цео народ. Народи су још у нашем веку изилазили у бој против своји непријатеља са песничким одушевљењем и са песницима на челу па шта је било? Песник Ламартин беше главни вођ револуције 1848 г. у Француској, с песничким одушевљењем борила се Германија за своју слободу исте године; с песничким одушевљењем борили су се Талијани за своју „једину Италију," тако исто Пољаци за своју „Рјеч посполиту" па шта су добили сви ти народи? И ало је много племените крви али народи недобише оно за што су се борили — недобише слободу онаку како су је они желели. Народи увидише да није довољно песничко одушевљење па да се постигне циљ за којом народи жуде, они дознаше да сложно социјално питање неможе решити ни један песник па ма како он био ђенијалан; да се реши то питање од кога зависи слобода народа нужна је укупна умна снага масе народа. Народи почеше све више сами да се занимају својим тегобама, место песничког одушевљења поче све више да заузимље расматрање разума — наука. Такво расположење масе народа јасно се опажа на сувременој појезији. Лиризам изчезава све више и више а на место њега јавља се критичко расматрање сувременог друштва са свима његовим потребама. Сувремени романи и драме први песника европски неличе ни мало на велике песничке производе прећашњег доба; у данашњим песничким производима огледа се сувремена социјална наука; песничка форма постала је нешто са свим споредно а главно је пропаганда они мисли, што и је израдила данашња наука. Да споменем само списе В. Хиго-а, који је у неколико познат и нашој читајућој публици. То није опадање песништва, то је његов природан развитак и то је његов највиши ступањ до кога се може подићи песништво — да се слије с науком, као што се је слила и философија. Од једног романа као што је Чернишевског „Что дѣлать" па до научног списа о „социјологији" само је један корак.

Ето за што нема „појезије" у данашњем западу. Садржина песништва — живот народни толико се је развио да се сад по-

чињу остваривати они идеали, које су некада назирали и свађали једини песници и које су они износили пред народ у светлим бојама. Песници су већином достигли свој задатак. Настало је време практичког рада. Сада н. пр. када је покренуто питање о „ослобођењу жена“ и кад се то ради у велико било би смешно кад би који на занаду почео певати о „пакосници мами,“ јер сад треба засукати рукаве па радити на томе да никоме несмета „пакосница мама.“ Или кад су покренуте масе народа и кад су оне већ узеле да саме решавају своју судбину, да траже науком и општим договором путове, којим се долази до жељене мете — сада било би тако исто смешно кад би се ко бацакао да „пробуђује“ народе својим „ђенијалним“ спевовима. Зато сад и нема тамо „појезије“ онаке, како се код нас разуме. Њиове појете разумеле су живот народни.

Мислим да ми неће замерити редакција за ову искрену приметбу на њен оглас. Данашњи запад баш у овом тренутку започиње изнова енергичну борбу против своји тирана, борбу која је била прекинута и задављена европским цезаризмом скоро 20 година. Баш данас нама је веома нужно да имамо јасан поглед на тамошње догађаје, јер се отуда имамо млогоме научити за наше потребе. „Кад су људи изгубили веру у Бога, изгубили су веру и у ђеније и у њиову потребност“ вели „Народное дјело“ орган руске радикалне партије; место тога, народи су на западу добили вере у себе саме. То је закон људског напредовања. То нек нам је наука.*)

У Цириху. С. Марковић.

О КОРИСТИ И ВАЖНОСТИ МАСТИ У ЧОВЕЧЈЕМ ТЕЛУ.

По А. Бернштајну од А.

I.

Радујемо се, кад погледамо на пунахне обрашчиће у мале деце; годи нам оку лепа облост на телу женскога створа: па колико их има међу нама, који не знају, од куда то долази! Је ли пуноћа мишића, што нам тако пријатно упада у очи, или је што друго? Није томе, мили моји читаоци, узрок пуноћа мишића, нити и шта друго на свету, осим масти. За цело сте имали до сада стотину прилика, да видите човека мршава, па је л' те, да вам изглед му није тако годио оку, као пунахно лице какво,

*) На овај ћемо чланак одговорити у једном од бројева што још долазе.

је л' те, да вам је чисто вређало око, кад гледасте оне испале јабучице, оне упало образе, оне коштуњаве руке и т. д.? Ми обично велимо за мршава човека, да је „сама гола кожа и кост," па помишљамо при томе, кад би тај човек имао подоста меса, све би то изгледало другачије: јабучице би се изоблиле, образи би се попунили, као и руке и т. д. А то да вид'те није тако! Истина бог, човек би се попунио мало, али та пуноћа не би имала баш никакве облости, по што је ту маст главно, скоро све и сва, што попуњује све празнине, што опкружује све ћошкове и ивице.

Па шта велите, још кад навали на човека каква љута бољетица, како тек онда мора изгледати? Чисто се уплашимо, кад видимо каква добра пријатеља и познаника свога, по што се придигао од болести. Очи су му дубоко упале у главу, јабучице испале на поље као у утворе каке (још мало горе него у мршава човека), на челу му видимо све некакве рогље и више је испупчено, нос му као да је постао већи, образи млитави и упали, уста и подбрадак изишли на поље, кожа се смежурала, цело му тело малаксало и ломно. Дуго га и дуго гледамо, не верујемо ни самим својим очима, па чисто и нехотице запитамо сами себе: како је то, да тако болест исакати и поруши човека? — Али ту ваља знати, да се болест није дотакла самог склопа тела него је сатрла само маст, и тај је нестатак масти баш учинио толику промену на телу.

Холера за неколико само сахата учини, да иначе гојазан човек постане „сама гола кожа и кост," прави костур. И у другим болестима често за неколико дана спласне трбушчић у гојазних људи. Грозница, која нападне на породиљу, разори обично сву лепоту пунога женскога лишца за необично кратко време. Опасан пролив често млађану децу постари, по што им разори облост и једрину, и лице им превлачи старачким браздама.

У свима тима и у многим другим приликама, болест прво нападне на маст и оштети је за веома кратко време.

Исто тако пада у очи, што се често накупи маст у телу брже, него и који други састојак тела.

За кратко време пре рођаја, накупи се прилично масти у детињему телу. Правило је, да се маст одржава у детињему добу; после је у младићским годинама обично нестаје саразмерно; у зрелијим се годинама опет накупи, а најзад је у старости опет нестаје. У женскиња се одржи маст у већој количини чак до у зрелије доба, па и ако је за време док је жена трудна и после у след порођаја, неговања детета и других материнских брига и понестане и по том се поруши и дражест мека пуначка

женскога лица, то се опет у доцнијим годинама накупи маст, и тело им добије опет неку облину.

Како се који пут после болести накупи маст, познато је већ. После врућице нагомила се маст често пута тако јако, да по некад изгледа, као да је болест била само прелазна тачка, преко које се долази најједријем здрављу. Често је пута умножење масти одиста болешљива појава, и не ретко се споје с отим доста големе тешкоће предисања и кружења крви. Највећма упада у очи нагомилавање масти у дребних пијаница, који се угоје и одебљају, ма да једу необично мало, да би чисто помислио, да ће само за кратко време моћи живети о томе.

Помислимо ли при томе, да маст у опште није ни знак здравља, ни знак болести, да мршави људи бивају исто тако здрави и да често пута живе дуже, него гојазни, да маст наддође и нестане, не оставив по себи никаква видна утиска на здравље тела, и размислимо ли уз то, да нема ниједнога оруђа на телу ни у телу, које се састоји из масти, то би нам се могло учинити, као да је маст само раскош у телу човечијем и да је по томе без и какве важности и користи.

Ама то није тако.

Природа не ствара ништа без цељи и без користи; то признају и они јестаственици, који одричу природи сваки намишљај у обичном смислу; и за то ћемо говорити сада о користи и важности масти у колико нам о томе даје садања наука убавештаја. Уз то ћемо гледати, да будемо што јаснији.

II.

Да маст није у човечјем телу без важне цељи, види се и по томе, што је никад нестане са свим, па ни онда, кад животиња или човек умре од глади. У мозгу и у очним дупљама има у век масти, па и онда, кад је већ нестане у свима осталим деловима тела.

Па баш та чињеница, да је може нестати у тима осталим деловима тела, показује нам, да маст у гладовању и у болести чини важне услуге. Закључак је оправдан, да кад не би било масти, онда би биле оштећене друге творине тела и тиме би се и само тело утарожило и пропало.

Размислимо ли при томе, да све животиње, које проспавају зиму, па се пробуде истом у пролеће, као што су: свизац, пух, медвед и т. д., снабдеју се са необично много масти, и онда се повуку у своје зимске пећине, а кад изиду на поље, готово су

сама кожа и кост, да им је природа дакле дала толико масти за то, да се могу дуго време одржати у животу и без хране, то ћемо лако моћи доћи на мисао, да мора и код човека да су одношаји налик на то.

Ми ћемо даље видети, у колико је основана та претпоставка; за сада ћемо ударити простим путем, да покажемо корист масти у човечијему телу, и то ћемо постепено рађати големе хасне, што их она даје телу, хасне без којих би једва могућан био велик део наше животне делатности.

Који пази, колико пута на дан падне дете, колико се пута натрчи на што, а не убије се баш бог зна како, како на против одрасли осећају саразмерно лакши пад или удар често пута по неколико недеља, тај ће морати из тих чисто механичких навода приписати масти велику и знатну улогу. У истини маст под кожом и јесте за то згодна, да ублажи удар, или правије да га раздели.

Маст је особито у реченим деловима тела обично у течноме стању. Затворена је у веома маленим ћошьама, које се као напуњени мехури сталоже једна на другу. Сваки слој масти састоји се из небројних, само увећавним стакладима видљивих ћелья од оте руке. Можемо дакле слој масти сравнити с простором, у којему малени, напуњени течношћу мехурићи леже једно на друго, где притискују једно друго. О такову стању учи нас физика, да се оно односи друкчије, кад се удари, него какво чврсто тело. Чврсто тело, које има да одржи притисак или ударац, позледи се само на томе притиснутом или удареном месту; при системату испуњених мехурова раздели се ударац тако, да се у једно исто доба растури по читавоме простору. Замислимо ли н. пр. велико буре, напуњено малим мехурићима, у којима се налази вода, и узмемо ли, да се тежак камен постави на један део мехурова, то се не ће распући, управо они мехури, који су под каменом и које је камен притиснуо, него ће се распасти прво сви слабији мехури, па ма се они не додиривали с каменом ни у чему, а то је за то, што се притисак раздели кроз све мехуре.

Исто је тако и с оним деловима тела, који су обложени машћу. Притисак, удар по једном од отих места распростру ћеље од масти по читавоме простору, и ма да се у скупа умножи утисак, и пак га то смањи и олакша необично великим раздељењем.

До душе при обичноме паду и удару код деце не долази безопасност само од туда; што у деце има више масти. У томе се мора узети у обзир и незнатна тежа деце, као и та околност,

што су деца малена, дакле не падају са знамените висине, када на земљу падну; али маст припомаже особито томе, да пад не шкоди и да се ублаже знатни болови разделом.

Али што при незнатним несрећама у деце није битно, то је веома битно код одраслих, особито при паду и скоку. При паду је сваки, кога је већ задесила таква неприлика, морао опазити велику разлику, кад падне на мекан део тела и кад падне на тврд део. У првој се прилици и насмеје, у другој не. При скоку помаже поглавито масна течност у чланковима, да се удар подсли и да се издржи потрес.

Није нас бадава снабдела природа на табанима с машћу, а исто тако и за седење с природним јастуком од масти. Без масти на бисмо могли дуго ни стајати ни ићи, а још мање трчати или скакати, исто тако ни седети.

Та чисто механична корист масти малена је спрам главне користи, што је имамо од ње у силним другим односајима, и што ћемо гледати да познамо још из ближе.

(Наставиће се.)

О БРЗИНИ.

I.

Када се другдаш повео разговор о брзини, којом светлост прелета просторе, држали су многи то за басну или за научну претераност. Сада пак, када сваки час имамо прилике, да се дивимо брзини електричне струје на електро-магнетскоме телеграфу, сада свак увиђа добро, да имају природне снаге, које прелећу просторе непојимљивом брзином.

Жица, која је дугачка на читаву миљу, и која је на једноме крају електрисана, у једном је истом ока тренутку и на другоме своме крају електрична. О томе се може сада свак осведочити, па и онај, који по најмање верује у то, увериће се, да се то, што се каже електрична снага, или промена, што је претрпи електрисана жица на једноме крају, да се то у стиху распростре за читаву миљу, баш као да је миља, колико палац.

Мотрећи на све то, дознајемо још и више што. Брзина, којом се сприонштује електрична снага, толика је, да кад се н. пр. у Новом Саду електрише жица каква, која иде до Беча и од Беча на траг у Нови Сад, електрична се појава на једном

крају жице укаже у исти мах, када се електрише други крај. Од туд се доводи, да се електрична снага распростире тако брзо, да исто тако неприметно прејури толике миље, као и једну миљу. — Но искуство нас учи још и сила које чему другом. Ма кол'ко удаљена места на земљи да су спојена телеграфским жицама, у век је био тај последак, да је време, које треба електричној снази, да пређе те даљине, тако рећи неприметно кратко, тако, да бисмо чисто смели рећи, да се то збива све у једном и истом тренутку.

Могло би се сада помислити, да електрична снага и не пролази цела простора, то јест, да се дејство од једнога краја жице не распростире постепено према другоме крају, него да то баш збиља бива у исти мах као чаролијом неком; ама то није тако.

Већ је више пута покушавано, да се измери брзина електричнога дејства и сада је са свим чиста ствар, да она збиља треба неко време, да доспе од једнога места до другога, и да ми то време не опажамо по највише с тога, што су све даљине, које су до сад спојене телеграфима, веома малене, да бисмо могли уочити време, што га треба снага, да доспе од једнога краја до другога.

Шта више, кад бисмо хтели да опашемо читаву земљу жицом, то би и пак и та била сувише кратка за обично мотрење, јер би електрична струја и тај простор од 5400 миља прејурила за десети део једне секунде.

А како се могло то измерити?

За оне, који хоће и да размисле мало, покушаћемо, да јасно представимо начин, како су то мерили, и ако је одиста мучан посао, да се представи по све јасно са неколико речи.

II.

Да би смо показали јасно, како се може мерити брзина електрично струје, нужно је, да коју рекнемо у напред.

Кад год електришемо какву жицу, сад или справом за електрисање или каквим галванским апаратом, видимо у онај пар, кад се жица дотакне справе или апарата, јасну варницу на врх жице. А исту таку варницу видимо и на другоме крају жице, кад га доведемо у додир с другим којим апаратом. Прву ћемо варницу назвати *улазном* а другу *излазном* варницом.

Метнемо ли тако жицу дугачку на више миља, па јој други крај доведемо на траг тамо, где јој је и почетак, то један и исти човек може да види у исти мах обе варнице.

Лако се може увидети, да се излазна варница појављује управо доцније, него улазна, и то у толико доцније, у колико електрична струја треба времена, да пређе жицу од почетка до краја. Но човечије око при свом напрезању није у стању, да види, да ли се одиста излазна варница појављује доцније, него улазна. Томе је криво и само око, коме се чини, као да оне предмете, које је једном сагледало још непрестано гледи, а исто је тако узрок и необична брзина, којом се излазна варница са улазном појављује, и због које се свак превари, те му се учини, е су обе постале у исти пар.

Но једним веома умним и за чудо добрим средством притекло се у помоћ слабим нашим очима.

Вредно ће на сваки начин бити, да се ово сада прочита пажљиво, јер том ће се умном начину, којим је изведен тај опит, по свој прилици зарадовати свак, који то чује сад први пут.

Свак је већ за цело опазио, да, кад гледамо у огледало и полако га окрећемо, то нам се чини, као да се движу предмети у огледалу. —

Кад сад хоћемо да одмеримо брзину електричне струје, то ћемо поставити оба краја грдне какве жице тако, да дође један крај над другим. Сад кад гледамо слободним оком, видимо обе варнице у једној пруги једну над другом, да изгледају као две тачке, што их овде бележимо (:).

Но ко хоће да мери брзину електричне струје, тај не ће гледати голим оком на варнице, већ ће гледати у мало огледалце, које се неома брзо окреће око своје вертикалне осовине, и видеће, како стоје обе варнице, кад се гледи у огледало. Ако је справа добро уређена, то ће се видети, кад се погледи и огледи и огледало, да варнице не стоје баш управо једна над другом, него да су у нечем размакнуте, те изгледају од прилике овако (.·).

Од куда је то?

То је од туда, што по појави улазне варнице прође нешто мало времена, док се не појави излазна варница. За то се време окренуло огледало у нечем, па нам се чини у огледалу, као да је излазна варница отишла од улазне варнице мало на страну.

Елем огледалом можемо да уочимо време, што га треба електрична сната, да пређе од једнога краја жице до другога; а ако читач мало размисли, лако ће увидети, да се може означити тачно и време, само кад је позната дужина жице, брзина, којом се огледало обрне за једну секунду, и кад се тачно одмери одстојање излазне варнице од улазне.

Тачним и марљивим опитима, што их је извео славни енглески јестаственик Витстон, пронашло се, да електрична струја пређе за секунду на својих 60,000 миља.

У новије су доба јестаственици Велкер (Welker) и Голд (Gould) у северној Америци огледали другачијим опитима, да пронађу брзину електричне струје, и дошли су до такога послетка, који битно одступа од горе наведенога. По њихову опиту излази, да електрична струја пређе за секунду својих 4000 миља.

Али ми имамо узрока, да Витстоновим испитиваньима дамо већу важност, него ли Велкеровим и Голдовим, но што се ови служаху телеграфским апаратима, у којима имађаху главну улогу привлачења електро-магнета, а познато је већ, да прође у век нешто времена, док парче гвожђа електричком струјом постане магнетско.

Но покушаји америчких јестаственика у осталом су на сваки начин веома и занимљиви и мисаони, и ми ћемо којом другом приликом повести опширнију реч о њима. — Али и сама брзина од 4000 миља за једну секунду надмаша обртај земље око сунца у хиљаду пута, и надмаша представност нашу толико, е бисмо чисто могли рећи, да и још већа брзина нема за наше појмове вредности.

(По немачком.) Вл. Арс.

ПОДЛИСТАК.

ЂАВОЛСКА ПОСЛА.

Приповетка Н. В. Гоголя.

(прича ле црквењак ***оке цркве).

(Свршетак.)

Други дан пробудим се, гледам — деда хода по бостану, као да није ништа ни било и покрива лишћем лубенице. За ручком се опет рашћерета, стаде плашити млађега ми брата да ће га место лубенице трампити за кокошку; а по ручку начини од дрвета пиштаљку и стаде духати у њу. Даде нам да се играмо једном дињом, па коју већ два три пут оштримсмо зубе; сушта змија — а он их је звао турским диньама. Сада таких диња нема више нигде: За цело јој је семе добио откуд из далека.

По вечери пође деда с ашовом те удараше тачке за позне тикве. Пут га нанесе опет на оно врашко место, па не може отрпети да не про-

гуња кроз зубе: „проклето место!“ дође на средину — баш онде где му се оно вече ноге уштапише — и лупи ашовом о ледину. Гледи — око њега оно исто поље: с једне стране диже се голубињак, с друге ћатино гумно.

— Ну, баш добро те сам се сетио да понесем ашов! гле и стазе! гле и онога гроба! гле и гране! гле! гле! и свећа гори! Сигурно се несам преварио!

Лако поскочи, и измахну ашовом као да хтеде одадрети свињу што му се увукла у бостан, и стаде пред гробницу. Свећица се угаси, на гробу лежи камен зарастао у трави.

Сад ми ваља подићи овај камен! помисли деда и стаде га опкопавати са свих страна. Грдна проклета каменчина! Подухвати га добро, опревши се ногама о земљу, и превали га с гроба. „Ху!“ разлегаше се по долини.

— Тамо ти је пут! сад ће већ живље да се ради.

Туна деда застаде, извади бурмутицу, наспе на длан бурмута и таман да га поднесе носу, а тек нешто над његовом главом ћихи! кихну нешто да се дрва потресоше, а деди цело лице попљува.

— Зар се ти не умеш окренути на страну кад ти се киха! проговори деда, бришући очи. Окрене се — нигде никога! Види се да ђаво не мари за бурмут, настави он турајући кутијцу у недра и дохватив ашов. — Него луд је он што не ће, а оваког бурмута није му шмркао ни деда ни бабо! Стаде копати — земља мека, ашов сам иде. Тек звекну нешто, одгрну земљу и виде — котао.

— А, ту ли си ти, голубе! подвикну деда, подухватајући га ашовом.

— А, ту ли си ти, голубе! запишти птичији кљун, и кљуну у котао.

Деда се упрепасти и упусти ашов.

— А, ту ли си ти, голубе! заблеја са врх дрвета овновска глава.

— А, ту ли си ти, голубе! промумла медвед, промоливши иза дрвета своју њушку. Деди се подиже коса од страха.

— Та ту је страшно и реч изустити! опет ће он за се.

— Ту је страшно и реч изустити! писну птичији кљун.

— Ту је страшно и реч изустити! заблеја овновска глава.

— Реч изустити! промумла медвед.

— Хм!... прогуњa деда и промре од страха.

— Хм! писну кљун.

— Хм! заблеја ован.

— Мум! промумла медвед.

Страшљиво се обазре деда.... Боже мој, каква је то ноћ! ни звезда ни месеца; свуд у наоколо пукле провалије! под ногама бездна без краја; над главом му се наднела шума, и, мислиш, сад ће га прегњавити! И

учини се деди да иза њега промиче буди Бог с нама... у! у! какав му је нос! — сушти мехови у ковачници! па ноздре — у сваку би стала кова воде; усне — уф, бомбе! као год две кладурине; а преврће црвеним очима, па још и језичину исукао те му се руга!

— До врага! дрекну дека и баци котао; на част ти твоје благо, чумо једна! и већ се беше спремио да бежи, али кад се обазре и стаде, види да нигде никога нема, и да је све по старом.

— Та то само плаши нечиста сила!

На ново дође котлу, потегли опет да га извуче — јок не иде, тежак! шта да ради? оставити га не може! На послетку упне се из пётиних жила, дохвати га оберучке.

— Ну, један, један! а! а! а! а! и извуче га. — Ух! сад дај да се мало потпраши!

Извади кутијцу. Као и мало пре опет стаде сипати на длан, али се стаде добро обзирати да нема кога. Рекао би да нема; али овамо учини му се као да се један пањ надима и напреже, ишчулише се уши, крв подиђе у очи, ноздре се шире, нос се грчи и све се намешта као да хоће да кихне.

— Јок! баш не ћу ширкнути! помисли дека и тури опет кутијцу у недра! опет ће ми сатана пуне очи напљувати. Дохвати опет котао, па удри, бежи колико је игде могао. Само осећаше како га нешто од остраг шиба прутом по ногама....

— Хај! хај! хај! подвикиваше дека, трчећи што боље може, и тек кад дође до попиних брњика, стаде да мало дахне душом.

— А где ли је то отишао дека? мишљасмо чекајући га читава три сах та. Већ се и мајка давно и давно вратила са салаша и донела нам пун лонац врућих ваљушака. Деде нема па нема! Седосмо опет сами да повечерамо. После вечере мајка опере лонац и стаде тражити очима где да проспе сплачине, јер свуда унаоколо беху ударене тачке за тикве. Кад погледи а њојзи иде на сусрет чабар. Помрчина беше као тесто. Сигурно је неки шаљивчина, помислимо ми, начетвороножио се те га гурка.

— Баш добро, ту ћу сасути помије, рече мати, и онако врела сасу у њега.

— А јао! дрекну неко басом. Погледасмо — дека. Ћу, а ко би још то знао! Ми, Бога ми, мислимо да је буре. Није тамо амо, истина је мало и грехота, али је врло смешно изгледало, кад се помоли седа дедина глава сва окупана сплачинама и окићена корама од лубеница и диња.

— Ej, врашка бабо! говораше дека бришући главу пешем; како ме ошури као печеницу у очи божића. Ну, децо, сад ће те се најести колачића! све ћете, пасји синови, у златним жупанима ходити! Глед'те овамо, глед'те само шта сам вам донео! рече дека и исколачи очи.

Шта ви мислите да је тамо било? ну, размислите се мало, а? злато? јок, како злато: ђубре, гад... срамота ме је и да вам кажем шта ту још није било. Деда само шљуну, завитла котао, па после опра руке.

И тада нас закле деда да никад не верујемо ђаволу.

— Немојте ништа веровати „врагу господњу,“ говорио нам је често; све што год каже све ће слагати, пасји син! у њега нема истине ни за две циганске паре! И, бива, чим осети да је где год нечиста посла, таки нас вичe: — а ну'те, децо, дед' закрштавајте! Тако, ха, тако! само лепо! па стане и сам правити крстове. А оно проклето место, где му се не даде поиграти, загради врљикама и рече нам, да све, што нетреба бацимо тамо: коров, ђубре и све што се избаци из бостана.

Ето вид'те како може човека да превари нечиста сила! Ја знам добро ту земљу. После тога узимаше је у најам од оца козаци комшије да сеју бостан. Славна земља и увек уроди да не може боље бити; али на оном нечистом месту нигда није добра било. Засеју баш како ваља, а порасте нешто буди Бог с нами, не знаш ни шта је: да рекнем лубеница — није, да рекнеш тиква — није ни тиква, краставац — јок, није ни краставац!... ђаво би га један знао шта је.

Превео с руског Л. К. Лаз.

СРПСКЕ НАРОДНЕ БАСМЕ.

У Срему их скупио и описао Б. У. М.

I Унутрашње болести.

(Наставак.)

4.

Басма од грознице.

Кад човек осети да га почне ватати грозница треба да узме главицу бела лука, па да оде калузи и да говори:

„Рак се жени у води,
„Мене зове у сватове,
„Ја не могу да идем,
„Већ му шиљем грозницу
„И лукову главицу.“

У том треба да баци главицу у калугу, па да оде, а ни један пут да се не осврне.

Може се то и овако бајати.

Кад се осети зима треба ишчупати из плота један колац или про-

штац, па метнути пода њ јаје и прошцем по њему ударити. Пошто се јаје разбије треба рећи: „Кад ова квочка пилиће извела, онда и мене грозница ухватила,“ па безобзирце отићи.

Или овако.

Кад почне грозница хватати треба узети живу жеравицу у зубе, па је пустити у бунар и рећи: „Кад ова ватра прогорила, онда мене грозница ухватила.“ По том треба безобзирке одатле отићи.

5.

Басма од жлезда.

Онај који има жлезде треба три пут у вече да изиђе на поље, па пошто попљуне два прста и таре њима по жљездама треба три пута да каже:

„У вече и жлезде и звезде,
„У јутру ни жлезде ни звезде.“

6.

Басма од далка.

Болесник легне на леђа, а бајалица или бајало попљуне прсте гладном пљувачком ако баје у јутру, а ако иначе обдан онда намаже машћу, па таре по далку и говори: „У поганица девет материца. Од девет оста осам, од осам — седам, од седам — шест, од шест — пет, од пет — четир, од четир — три, од три — два, од два — један, од један — ни један.“ И то се три пут говори. Онда опет ово три пута: „Ој месече, војниче, јеси л' био на војсци?“ — „„Јесам!““ — „Је л' сасахн'о храст?“ — „„Јесте сахн'о, није сав.““ — „Лочем воду као пас, идем на траг као рак, сан' далче, немој сав.“ — „Ој месече, војниче, је си л' јео рака?“ — „„Јесам јео рака и Н—ова*) далка.““

Или се и овако баје.

Кад петли у зору запоју треба се гладном пљувачком трти и говорити:

„Петли поју да сване,
„Тарем далак да сахне;
„Расте далак као пласт,
„Истопи се као маст.“

Тако се у три пут баје и сваки се пут каже то по три пута.

ВИВЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЂАЦИМА ЧЕТВРТЕ ГОДИНЕ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА БЕОГРАДСКОГ. Од Драгише Станојевића (Како да се у Србији слобода утемељи? — Како да се расходи државни за две трећине умале. — Где да се нађе новац за грађење железнице? — Где да се нађе новац за решење социјалног питања? — Где да се нађе новац за решење источног питања и народног ослобођења. —) Цена 30 нов. У Новом Саду, штампарија Игњата Фукса. 1870. — На мал. 8-ни, 58 стр.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВИЈЕТКЕ скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић. Потпором народнијех прилога. Друго умножено издање. У Бечу у наклади Ане удовице В. С. Караџића. 1870. — На 8-ни, XIV. стр, 1 лист, 352 стр. Од 313 до краја штампана су имена пренумераната. Стоји 1 фор. а. вр.

ВУКВИЦА СРЕЋЕ И БЛАЖЕНСТВА Прва свезка. Написао А. Николић. Ова књига награђена је из књижевног фонда Илије Милосављевића Коларца. У Београду. Штампарија Николе Стефановића. 1870. На вел. 16-ни, 93 стр. и 1 л. садржаја.

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Моме роду. Песма Д—на. — Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. (Наставак.) — Народне песме. (Из збирке М.) — Реалност у поезији. (Писмо редакцији „Матице.“) У Цириху. С. Марковић. — О користи и важности масти у човечијем телу. По А. Бернштајну од А. — О брзини. (По немачком.) Вл. Арс. — Подлистак: Ђаволска посла. Приповетка Н. В. Гоголя. (Прича је црквењак ***ске цркве.) Превео с руског Л. К. Лаз. (Свршетак.) — Српске народне басме. У Срему их скупио и описао Б. У. М. I. Унутрашње болести. (Наставак.) — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 16. У НОВОМЕ САДУ 10. ЈУНА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

(Наставак.)

VIII.

27. марта. Југовина не престаје.

Ствари се налазише онако, како горе изложих. Кнез и Лиза љубљаху једно друго, стари Ожогинови чекаху, шта ће из тога да буде; и Бизмјонков беше ту — то је све, што се може рећи о њему. Ја се свугде пребијах, као оно риба под ледом, и мотрих на све, колико год више могох. Разуме се, да сам ја у то доба поставио био себи за задатак, да чувам Лизу, да не падне у замке заводникове. У след тога обраћах особиту пажњу на собарице и на кобне „тајне“ степене — и ако сам, с друге стране, који пут по читаве ноћи мислио само о томе, с каквом ћу дирљивом великодушношћу доцније пружити руку превареној и рећи јој: „Тај те је никоговић обмануо, ал' ја сам ти веран пријатељ . . . заборавимо на оно, што је прошло, и будимо сретни!“

Тако сањах, када се на један мах разнесе по вароши радостан глас: окружни „предводитељ“ хоће да приреди велику игранку, у почаст високоме госту, на своме добру у Горностајевци, која се зове и Губњакова. Сви чиновници и власници из вароши О. бише позвани, почињући од градоначеоника па све до лековника, неког Немца, који је мислио да зна чисто руски да говори, због чега је до века употребљавао најпретераније изразе у говору. Приправе за ту свечаност беху страховите. Један само

мирисар продао је шеснајест боца помаде с натписом: „à la jas-minъ“ с дебелим јером на крају. Госпе оправљаху своје пу-хаљине, што их тесном својом скоро душу тераху и... матере дизаху на рођеним својим главама грозоте неке укра- који требаху ваље да представљају: очеви не знадоше, ни... им је глава... Дође на последетку већ и жељени дан. И ја ... био позван на игранку. Од вароши до Горностајевке беше на св... девет врста. Кирило Матвејић понуди ми места у својим к... јама; али ја одбих ту понуду.... као што оно кажњена де... да би се осветила родитељима, не ће за столом да једу ни... својих најмилијих јестива. Уз то осећах, да моја присутност ... би годила Лизи. Бизмјонков ме ту замени. Кнез се одвезе ... својим кочијама, ја — на дерним „дрошкама“ неким, што их ... ту свечаност набавих за скупе новце.

Не ћу да описујем, како је било на игранци. Све је на ... било, како треба: музиканти с необично рђавим трубама на га-леријама, забленуте спахије са застарелим својим породица... љубичаст сладолед, слузна лимунада, слуге у разгаженим и ...цаним чизмама и у плетеним памучним рукавицама, провин...јални гизделини с грчевито накаженим лицима и т. д.... И ... тај малени свет врћаше се око свога сунца — око кнеза. И...губљен у тишини, не примећен ни од самих четрдесетгоди...дишњих девојака с црвеним бубуљицама на челу и плавим ...товима на темену, ја непрестано гледах то на кнеза, то на Ли... Она беше то вече веома лепо обучена и веома лепа по се... Само су у два маха играли једно с другим, али ми се учиња... као да сам опазио, да међу њима беше неког тајног, непрест...ног споразумљења. И кад није гледао на њу, и кад није гово...рио с њоме видело се, да се увек обраћао њој, само њој; он ... био леп и диван и мио с другима — само ње ради. Видело се, е је она знала, да је царица игранке — и да је љубљена; ли... јој у једно исто доба сијаше и детињском радошћу, невиним по...носом, и на један мах се расветлило другим дубљим чувством. Из ње сијаше сама срећа. Све сам то ја опазио... Није ми била то првина, да сам их мотрио... С почетка сам се био страхота ражалостио на то, за тим бејах некако „тронут,“ а најзад по...беснех. На једаред се осетих љут као рис и, колико се сећам, необично се обрадовах новоме томе осећању и некако почех да уважавам сам себе.

„Покажимо им, да још нисмо по све уништени,“ рекох сам себи. Чим загрмеше први звуци за мазурку, ја мирно погледах око себе, хладно и лено приђем к једној госпођици с протегну-

тим лицем, с црвеним и углајисаним носом, с гадно отвореним, скоро разјапљеним устима и жиластим вратом, који те подсећаше на гудало контрабаса — приђем к њој и покуцнув лако петицама позвах је на игру. На њојзи беше ружичаста хаљина, која као да се истом придигла из болести, али се и не надаше, да ће по све моћи оздравити; изнад главе јој дркташе нека излињала, лена муха на дебелу медну перету. У опште беше та девојка, ако смем тако рећи, сва кроз и кроз напојена неком киселом досадом и плесниво већ несрећом. Од како је почела игранка, није се она ни макла с места, ник ме није ни падало на ум, да њу позове. Један само шеснајестогодишњи плав младић, како није могао других играчица да нађе, био се упутио к њој, али се на путу замисли мало, погледа је и брзо се изгуби у тишми. Можете већ себи представити, с каким радосн м изненађењем она пристаде уз мој предлог! Ја је ликујући проведох кроз сву дворану, добавих две столице и седох с њоме међ играче, где смо ми били десети пар, скоро преко пута кнезу, коме су наравски нашли прво место. Кнез, као што већ рекох, играо је с Лизом. Ни мене, ни моје играчице не узнемириваху позивима; имали смо по томе и сувише времена на разговор. Истину да речем, моја се играчица није баш одликовала особитим даром за разговор: она употребљаваше своја уста више на то, да изрази неко чудно и за мене дотле невиђено смешење, при коме подизаше очи горе, као да јој нека невидљива сила растеже лице. Но ја нисам баш ни требао њезине речитости. На срећу бејах страхота пакостан и моја ми играчица не задаваше нимало страха. Почех критиковати свашта и све на свету, особито наперих своје стреле на престоничке младиће и петроградске куждре. Ја сам то све тако лако и тако ватрено говорио, да се моја играчица престаде смешити и место да диже очи горе, започе на један мах — по свој прилици, од чуда — тако чудновато да чкиљи, као да је сада први пут опазила, да има нос на лицу, докле мој сусед, један од оних гизделина, о којима сам отојич говорио, не један пут погледаше у мене, шта више обраћаше се к мени с изразом глумца на позорници, који се у непознатом крају тргне иза сна, као да би ми хтео рећи: „Зар си и ти ту?“ У осталом, и ако сам се толико заговорио, нисам и пак ни за час губио из вида ни кнеза ни Лизе. Њих су непрестано позивали на игру; но ја сам мање страдао, кад су обоје играли. Нисам ни онда толико страдао, када су седели једно поред другог разговарајући се једно с другим, када се смеше оним кротким осмехом, који као да не слази с лица сретним љубавни-

цима, али кад се Лиза витлаше по дворани с каквим гиздавцем, а кнез јој на коленима држаше плаву газову тканицу, када ликоваше у својој победи, пратећи је замишљеним погледима, — тада, о, тада трпех неисказану муку и правих тако злобне примедбе, да се зенице моје играчице с обе стране упреше у нос! Међу тим, мазурка нагињаше крају... Почеше нову фигуру, која се зове la confidente (повереница). У тој фигури женска седне у сред круга, изабере повереницу и пришапне јој на ухо име оног господина, с којим је рада да игра; кавалјер јој доводи једно за другим све играче, а повереница их одбија, док на послетку не дође онај сретни, што му је пред тим име пришаптано. Лиза седе у сред круга и изабра за повереницу домаћинову ћерку, једну од оних девојака, о којима веле, да су „буди бог с нама!“ Кнез тражаше избранога. Једно за другим представив Лизи око десет младих људи (домаћинова их кћи одби све с најпријатнијим осмехом), он се на покон обрати и к мени. Нешто необично ускрсну у тај мах у мени: језа ми мину све тело и ма да сам хтео да одбијем позив, и пак устанем и пођем за њиме. Кнез ме одведе Лизи... Она ме и не погледа; домаћинова ћерка одби ме климнув главом. Кнез се обрну к мени и поклони ми се дубоко, по свој прилици изненађен глупим изразом мога лица. Тај поругљиви поклон, тај отказ, што ми га наговести сретни такмац, његов небрижљиви осмех, равнодушност Лизина, — све, све ме то доведе ван себе... Приступих кнезу и бесно му шапнух: „Чини ми се, да бисте хтели да ме исмејете?“

Кнез ме погледа с презорним чуђењем, ухвати ме опет за руку, као да хоће да ме одведе до мог места, и хладно ми одговори: „Ја?“

— Јест, ви! наставих шапатом, ал' му се и пак подадох, то јест, пођох с њиме до свога места: — ви; али ја нисам вољан, да допустим ма каквој дерној петроградској добеглици...

Кнез се насмеши мирно, скоро благо, стисну ми руку и прошапута: „Разумем вас; али томе није сад време: већ ћемо се наћи.“

Он се окрете од мене, приђе Бизмјонкову и одведе га Лизи. Бледи званичник беше избраник. Лиза устаде и пође му на сусрет.

Седећи поред своје играчице с леном мухом на глави, осећах скоро као да сам јунак. Срце ми силно куцаше, груди ми се с поносом надимаху под наскробљеном кошуљом, дисах дубоко и брзо — и на један мах погле-

дах тако величанствено на гизделина, свога суседа, да нехотице трже на траг ногу, што ју је био опружио према мени. Одбив тако тог човека од себе, премеравах очима цео круг играча... Учини ми се, као да два три господина гледаху с неким чуђењем на мене; али у опште није нико опазио мога разговора с кнезом... Такмац мој већ сеђаше на својој столици, са свим миран и с истим оним осмехом на лицу. Бизмјонков доведе Лизу до њезина места. Она му се мило поклони и окрете се одмах према кнезу, како ми се учини, с неком стрепњом; но овај јој се насмеја у одговор, грацијозно махну руком и рече јој по свој прилици штогод веома пријатно, јер се она сва зацрвене од милине, спусти очи доле и по том их опет с ласкавим прекором упре у њ.

Јуначки расположај, што се из ненада разави у мени, остаде све до краја мазурке; али нисам више врчао, ни „критиковао," само сам по који пут мрко и строго погледао на своју играчицу, која као да се поче бојати мене и непрестано је муцала и чкиљила, када је одведох под природну заштиту матере јој, дебеле неке женске с црвеном капом на глави... Вратив тако заплашену девојку ономе коме приличи, одох к прозору, скрстих руке и чеках, да видим, шта ће из свега тога да буде. Доста дуго чеках. Око кнеза за цело време беше домаћин, као оно што је око Инглеске море, да не говорим о другим члановима породице и о осталим гостима; а и осим тога не беше му можно, да приђе тако незнатном човеку, као што сам ја, да се разговара с њиме, а да не упадне у очи. Колико се сећам, ја сам се тада баш радовао, што сам тако незнатан. „Чини, што хоћеш!" помислих у себи, гледајући га, како се вешто привија то уз једну, то уз другу од знатних особа, и како се ове отимаху, да само обрате на себе његове пажње, да, како веле песници, прате сваки му „миг." „Чини, што хоћеш, голубе мој... доћи ћеш ти већ и к мени — та ја сам те ви'ш увредио." На послетку кнез вешто измаче из тишме својих обожавача, прође мимо мене, погледа најпре на прозор, онда на моју косу, окрете се и застаде на један мах, као да се сетио чега.

— А, да! рече, обратив се к мени смешећи се: — право: ја имам нешто мало посла с вама.

Два спахије, који се не дадоше одвратити и који се беху прильубили уз кнеза, по свој прилици помислише, да је то какав „званичан" посао, те се повукоше на траг. Кнез ме узе под руку и одведе ме на страну. Срце ми куцаше силовито.

— Чини ми се, да сте ви насрнули на мене, започе он ударајући гласом на реч: ви, и мерећи ме од пете до главе с презорним изразом, који особито лепо пристајаше уз његово свеже и лепо лице.

— Рекао сам оно, што сам мислио, одговорих му узвишенијим гласом.

— Пст... лакше, рече он: — Честити се људи не деру. Ви бисте ваља да хтели, да се тучете са мном?

— То је ваш посао, одговорих усправивши се.

— Бићу присиљен, да вас позовем, рече он немарно: — ако не одустанете од својих речи...

— Ја не одустајем ни од чега на свету, одговорим му с поносом.

— Одиста? рече он не без поругљива смешења. — Онда ћу, настави даље по кратком ћутању: — онда ћу имати част, да вам сутра пошљем свога девера.

— Врло добро, одговорим му што сам већма могао равнодушним гласом.

Кнез се лако поклони.

— Не могу вам закратити, да мислите, е сам ја дерап човек, рече, поносито разрогачив очи: — али кнезови Н. не могу бити добеглице. До виђења господине... господине Штукатурине!

Он се брзо окрете од мене и приђе с нова домаћину, који већ поче бити немиран.

„Господине Штукатурине!...“ Мене зову Чулкатурин... Не нађох ништа, чиме бих му могао одговорити на ту увреду и само бесно гледах за њим. — „До сутра,“ промрмљах, стиснув зубе и одмах се упутих, да потражим неког мог познаника официра, уланскога сатника Колобрђајева, очајничког раскошника и добру душу, испричах му у неколико речи своју препирку с кнезом и замолих га, да ми буде девер. Он одмах пристане на то и ја одем онда кући.

Читаву ноћ не могах свести очију, и то само што сам био узбуђен јако, а не што сам се бојао. Ја се ничега на свету не бојим. Шта више веома сам мало и мислио о томе, да бих могао лако да изгубим живот, то највеће благо на земљи, како веле Немци. Мислио сам само о Лизи, о својим потрвеним надама, о томе, шта ми још ваљаде чинити. „Треба ли, да убијем кнеза?“ запитах самог себе и разуме се већ по себи, да сам пристао на то, али не из освете, него само за то, што желим добра Лизи. „Но она не би преживела тог удара, наставих

даље. „Не, сила ће боље бити, да он мене убије!“ Признајем, да ми исто тако беше пријатно мислити о томе, како сам ја, незнатан човек са села, присилио тако важну особу, да се бије са мном. Јутро ме затече у тима мислима; а одмах за тим дође и Колобрђајев.

— Но, запита он, са шумом улазећи у мој вајат: — где је то кнежев девер?

— Како можете тако што да питате, одговорих му скоро љутито. — Једва ако ће бити седам сахата: кнез ваља да још спава.

— Ако је то тако, то наложите, да ми се донесе чај. Од јуче у вече непрестано ме глава боли... Нисам се ни свлачио. У осталом, настави, зевнувши: — ја се у опште ретко и свлачим.

Донеше му чаја. Он испи шест шоља с румом, испуши четири луле, причаше ми, како је јуче купио у бесцење коња једног, кога се одрекоше сви џамбаси, и да је вољан, да га сам обучи, подвезав му предњу ногу, — и заспа не свлачећи се, на дивану с лулом у устима. Ја устах и доведох у ред своје хартије. Малу једну позивницу Лизину, једино писмо, што га и када добих од ње, хтедох метнути себи на прса, али се за тим предомислим и бацим је на траг у чикмеџе. Колобрђајев полако хркаше, спустив главу на кожна узглавља... Дуго и дуго посматрах то безбрижно, подивљало, благо и срчано лице. Око десет сахата јави ми мој слуга о доласку Бизмјонкова. Кнез изабра њега себи за девера!

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Б. У. М.)

Како је радила, онако је и прошла.

Синоћ мајка оженила Марка,
Од јутрос му три књиге дођоше:
Прва књига да крсти првенче,
Друга књига да венча младенце,
Трећа књига да иде на војску.
Кад у јутру бео данак свану,
Поранио Краљевићу Марко,
Поранио, да иде на војску,
Љуба му се око коња вије
К'о 'но свила око струка смиља:
„Господару Краљевићу Марко,
„Ти остављаш мене невестицу,
„Нит' сам сада млада ни девојка,
„Како ћу ти удворети мајки?“
Ал' беседи Краљевићу Марко,
Он беседи грозне сузе рони:
„Анђелија, моја љубо верна,
„Лако ћеш ми удворети мајки:
„Доцне лези, а рано устаји,
„Двор помети и воде донеси.

„Чекај мене за девет година,
„Кад настане година десета,
„Удаји се, не чекај ме више.“
Оде Марко на цареву војску.
Ђипи мајка Краљевића Марка,
Сакова јој гвоздене опанке,
И обукла руво калуђерско,
И даде јој оно бело стадо.
Оправи је у гору зелену
И без леба, и без воде ладне,
Па је њојзи љуто запретила:
„Курво кучко, Анђелија љубо,
„Чувај мене и то бело стадо,
„Ако л' ти се стадо не изјагњи,
„Не дођи ми моме белом двору.“
Оде љуба у гору зелену.
Бога моли Анђелија љуба:
„Дај ми, боже, и недеља млада,
„Да с' изјагњи моје бело стадо,
„Да с' изјагњи три пут у години!“
Бог јој даде и недеља млада:
Изјагњи се три пут у години,
Свака овца троје јагањаца,
А вођкоша златнорога овна,
И на овну од иљаде звонце,
У звонцету клатно Сарајевско.
Чувала је за девет година,
Натерала три иљаде стада.
Кад настала година десета,
Иде Марко са цареве војске,
Па он иде свом беломе двору,
Ударио кроз гору зелену,
И нашао и то бело стадо,
И код њега црна калуђерка,
На њојзи је све црно одело;
Божију јој помоћ називао:
„Божја помоћ, црна калуђерко,
„Благо оном, чије ли је стадо,
„Чије стадо, чија ли си љуба!“
Она њему тијо проговара,
Проговара грозне сузе рони:
„Ја сам љуба Краљевића Марка,
„И стадо је Краљевића Марка.
„Ево данас девет годин' дана,
„И од данас година десета,
„Како ј' очо на цареву војску,
„Оставио мене невестицу,
„Ђипила му остарила мајка,
„Обула ми гвоздене опанке,
„Обукла ми руо калуђерско,
„И дала ми мало бела стада,
„Оправила у гору зелену
„И без леба, и без воде ладне,
„И мене је љуто запретила:
„Ако л' ми се стадо не изјагњи,
„Не изјагњи три пут у години,
„Да не идем њеном белом двору.
„Ал' бог дао и недеља млада,
„Па се моје иљадило стадо.
„Већем данас девет годин' дана,
„Како нисам ја код двора била.“
Кад је Марко саслушао речи,
Он се вијну преко поља равна
К'о 'но звезда преко неба сјајна,
Па он оде свом беломе двору,
И он нађе остарилу мајку,
Па упита своју стару мајку:
„Јевросима, моја стара мајко,
„Ди је мене моја верна љуба?“
Она њему лепшу одговара:
„Чедо моје, Краљевићу Марко,
„Давно ти је потамнила љуба,
„И ја сам јој подужбину дала.“
Кад је Марко саслушао речи,
А он оде у гору зелену,
Па доведе своју верну љубу,
И дотера своје бело стадо,
Па погуби своју стару мајку.

О КОРИСТИ И ВАЖНОСТИ МАСТИ У ЧОВЕЧЈЕМ ТЕЛУ.

По А. Бернштајну од А.

(Наставак.)

III.

Ако и јесте маст од знатне важности, да ублажи и на веће просторе раздели шкодљиве утиске с поља, као што су: притисак и удар, то јој је цељ и корист још много већа тамо, где је налазимо не под кожом, него као огртач и испуњач у унутарњости тела.

Срце и главне жиле, што излазе иза њ, облежене су машћу. Кад је већ све масти у телу нестало у след болести или гладовања, та је маст још ту То је доказ, да она има ту да игра знатну улогу и да на седишту поглавите животне делателности врши главан задатак.

Познато је већ, да из покрета једнога тела према другоме, да из трвења постане велик степен топлоте, ако нема масне течности међу њима, која пречи непосредни додир.

Осовине на колима намажу се тамо, где се трају с точковима. Мазање свију делова на наперу каквом (машини,) који се додирују с другим деловима, има ту цељ, да ублажи трвење. Свако окретало, које није намазано, не само да се креће веома споро и мучно, него из тога постане још и опасна жега. Свака се брава мора намазати, ако хоћемо, да се лако затвара; на сахату као и на теретним колима мора се намазати сваки део, који се креће у другоме или око другога или на другоме ком делу; налик на то бива и при свима оруђима тела, код којих се животна делатност састоји у покретима.

Већ нам се угреју руке, кад их трљемо једну о другу, а да шта би тек било са вечним покретима срца, које се без престанка мора у најпротивнијим правцима да шири и стискава, па тиме тре своје саставне мишиће једно о друго, кад не би било обложено машћу! Покрети би ти били са свим не могућни.

Срце, које од првог куцања свога, што отпочне још у мајчину крилу, има тај задатак, да кроз читав век, дакле који пут кроз пуних сто година, без престанка и дању и ноћу, без мира и мировања, да се креће у најразновиднијим, али за то опет правилним покретима и да потискује крв кроз тело, срце, које се највише креће, изгледа као да је с главним својим жилама пре свега снабдевено с машћу, а то очигледно за то, што му је за покрете по најнужнија маст.

Сетимо ли се при томе, да нас учи искуство, како се при кретању смањи маст и како се при мировању тела намножи, како људи, који се не крећу исто се тако угоје, као и животиње, кад их хранимо тога ради и кад им не дамо да се слободно крећу, а како на против људи и животиње, које се много крећу, ретко се кад угоје, то ћемо из тога видети, да у кретању нестаје маст, да се много потроши од ње.

Срце дакле, које се без престанка мора да креће, потребује поглавито масти, и јасно је и белодано, да природа испуњује важну животну цељ, када сталожава маст око срца, да не буде никакве сметње ни онда, кад се спречи ново образовање масти болешћу или глађу. —

И очне дупље и мишићи очију обложени су прилично машћу. Не само удар, притисак с поља да би лако повредио око, кад не би било оте масти, него не би било могуће ни за чудо брзо, лако и слободно кретање живахна ока, мишићи би без масти често нам одрекли услугу, оптични (видни) живац би се притиснуо и нестало би скоро свега вида.

У трбушној дупљи су све празнине, што их остављају свијена црева, испуњене машћу, особито је снабдевено њоме доње црево. То не само да олакшава покрете црева, да стаје на пут трењу, него на доњему крају оставља места да се рашири црево, што је нужно ради излучења непотребних материја.

Исто тако важан задатак врши маст у костима нашим. Ко је већ имао прилике да види, како хартија, кад се умочи у уље, постане с једне стране гипча, а с друге опет чвршћа и трајашнија, тај ће моћи себи лако представити, да маст, која пролази кроз сву масу од костију, даје костима с једне стране гипкост, с друге опет чврстоћу. — Кости, из којих се на вештачки начин — етиром изапрала маст, крте су и лако ломљиве. Без масти не би могле више да врше свој задатак, ради којега су ту, да буду т. ј. чврста скела телу, већ би се при потресима распрштале као да су од стакла. — Упада у очи, да у некој болести костију, у којој је губитак супстанције костију веома голем, тако, да изгледа читава кост, као да је саткана из копрена, да се празнине све испуне машћу, као да хоће природа да надокнади машћу онај губитак у костима.

IV.

Веома знамениту услугу чини маст у телу човечијем тиме, што има то својство, да рђаво спроводи топлоту.

Већ сама течна маст по себи, као што је н. пр. уље, рђавје топловођ, то јест: предмет који је опкољен уљем, охлади се веома споро и веома споро прима и топлоту с поља. Рђави су топловођи тиме, што не пуштају да из предмета каког топлота нити излази нити да улази у њ, најсигурнија средства, да се предмет одржи у подједнакој топлоти. Па по што човечије тело може да поднесе у унутарњости својој само известан степен топлоте и постане жртвом смрти, кад се загреје много преко тридесет степена или кад се разхладни много испод тридесет степена, то је јасно, да му се подржава живот тиме само, што су му племенита оруђа овијена машћу, која рђаво спроводи топлоту.

При не течној, него чврстој масти, која се накупи у телу као лој, долази уз то још и тканина, у коју је овде умотана маст, и која још повећа својство рђава спроваћања топлоте, тако да сва оруђа, која су опкољена чврстом машћу, особито су заштићена од прекомерне врућине и зиме.

За то је у обичноме стању читаво доње тело покривено машћу. Тиме добија оно у век подједнаку топлоту, која је потребна за дељање оруђа. Масна мрежа утробе у доњему телу много помаже, да се трбух не расхлади лако. Мајчина би прса веома брзо отказала своју услугу, кад не би била превучена с подоста масти, јер се на тај начин топлота у њима не може лако да мења, па ни онда не, кад су, као при дојењу детета, изложена хладном ваздуху. — Желудац, јетра, а навластито срце, не би били заштићени ни од велике врућине, ни од велике зиме, да нису опкољени машћу.

Да је маст изванредно добро удешена, да не да, да се топлота ни повећа ни умали, види се из тога, што се дивљаци у топлим, жарким крајевима мажу по телу машћу, да им не би жега продрла у тело, докле становници најстуденијих земаља чине исто то, да им не би топлота напустила тело.

Тиме се може разјаснити, за што женскиње, које је снабдевено боље с машћу, него мушкиње, може да иде у лакшој одећи; за што им мање шкоди, кад изложе врат, плећа, прса и руке променљивој топлоти ваздуха. Поша је у век досадна пуначкој деци: ама чим дође време развијања и дебели се врат дечији претури у мршавији врат младићски, онда је већ потребан рубац на врату.

Једном речју, маст је са својим својством рђава спроваћања топлоте ваљано средство, да се одржи унутарњост човечија у подједнакој топлоти, а тако је исто маст, која се искупи под ко-

жом, бранич, који не допушта, да топлота напусти тело, кад је ово изложено хладном ваздуху.

Друго важно својство масти јесте то, што рђаво спроводи електрику; и по томе можемо узети, да је природа баш тога ради изабрала маст, да обвије њоме живце. Научна испитивања у најновије доба показала су са свим белодано, да живци у телу играју исту улогу, коју играју спроводне жице на електричном апарату, да се електричне струје шире по истима и да на крајевима производе таква дејства, која помажу како кретању, тако и препитавању; па од крајева спроводе струје према мозгу, које ту подстичу осећање и свест. — Но исто тако, као што спроводне жице на електричкоме апарату не ваљају ни за што, кад нису превучене превлаком каком, која рђаво спроводи електрику и стаје јој на пут, да не изгуби путем својих телеграфских депеша, исто би нас тако издали живци, кад не би било превлаке од масти, или бар не би чинили услуге тамо, где треба. Маст, која обвија живце, личи по томе на превлаку од гута-перке, која превлачи електричне жице. Посматрање, да масти јако нестане у злој болести хрптењаче, као да још већма потврђује мишљење то о задатку масти.

Може биги, да већа живчана осетљивост и лакше ремећење живчаног система у мршавих људи долази због недоскудице у масти, која обмотава живце, и раздражљивост мршава женскиња можда је исто тако последица, као и узрок оскудна постајања масти.

V.

При говору о користи масти не можемо пропустити, а да не споменемо, да маст даје човекову телу могућност, да може пливати у води. Да је маст лакша него вода то ће свак ваља да знати, јер сваки час имамо прилике да видимо, како уље у жицима нашим плива на води, а и у свакој чорби видимо, где исто тако изиде маст на површину. Ни кости, ни други састојци тела немају тог својства, па кад не би било масти у телу, то нам не би могла помоћи ни највећа вештина у пливању, да одржимо тело над водом. Из отог се може да разјасни, да веома дебели људи могу комотно да се извале полеђушке на воду, па ма не радили ништа ни рукама ни ногама, и пак ће их вода носити са собом. — Људи, који пате од водене болести, код којих се накупи вода под кожом, не само да не могу због болести своје да лако покрећу својим удовима, него имају да пате

још и од водене теже, која је тежа, него маст па им више и смета, него исто толико масти.

У колико пливање не спада у нужну способност човекова тела, то се можемо сада махнути тога, и се обратити важнијим опредељењима масти, што стоје у тешњој свези с општим животом.

До сада смо бацили поглед само на неке вајде, што их имамо од масти; ама би се љуто преварили, кад би узели, да ју је природа створила само ради тих користи. Истина је, да творине природине у највећој мери одговарају својој цељи, и кад бисмо ту хтели веровати у случај, то бисмо играли већу сујеверицу са случајем, него са најтамнијом вером. — Ама при свем том ваља да пазимо, да не начинимо од бића једне природне творине само мртво средство за цељ другим творинама. Маст је средство, којим се могу постићи све те вајде, што их наведосмо; али кад маст не би била уједно и сама себи цељ, то би је тешко било у телу. Природа би могла наведене користи постићи и другим којим начином и не би створила масти, кад ова не би била и за саму себе нуждан члан у општем домазлуку живота.

Морамо дакле потражити дубље одношаје масти у животном поступку и не ћемо их тражити само у својствима њезиним, што смо их до селе разматрали.

Да је маст по себи нужна за остварење живота, види се и по томе, што морамо да узимамо у себе од чести готову маст, и што се од чести она сама образује у телу из онаких јела, која немају у себи масти.

И у самим биљинским материјама узимамо маст у себе. Сва наша обична уља јесу биљинске масти, а те масти има и у биљу, које се не употребљује за прављење уља. Да у животињској пићи узимамо у себе масти, позната је ствар. У млеку је маст добро заступљена, а у младом маслу игра маст главну улогу.

К отој готовој масти, што је узимамо у себе, и, као што ћемо мало час видети, морамо да је узимамо, долази још и то, да је наше тело ваљана творионица за прављење масти, јер тело образује нову маст из материја, које и немају масти у себи.

Животиње, које су храњене с материјама, из којих је удаљена маст вештином, нису се могле одржати у животу, и ако су узимале таку пићу, из које се иначе образовала маст у телу. — Животиње, које су храњене чистом машћу, исто се тако не могоше одржати у животу, а у телу им се не искупи особито маст. Пси, којима су отворили трбух до желуца, да би видели, какву храну сварују они и како брзо, храњени су на неко време

месом, из којег је била извађена сва маст хемијским начином, па се видело, да је варење ишло веома тешкаво. Кад су кроз отвор принели месу нешто масти у желудац, варење је ишло лепо својим путем. Да се од много масти покварн стомак, позната је ствар, и потврђено је и опитима, а даје се растумачити и науком.

Све су то чињенице, које д казују, да маст није само заштитница противу спољна притиска и удара, да није сам мазалица за делове који се покрећу и треду једно о друго, а није ни проста грејалка за оруђа и ни проста превлака за електричне спроводне жице живаца. Маст, која врши све те наведене услуге, уједно је и нужна творина у животноме поступку, она као што мало час видесмо, јесте јестиво, које се мора јести, али не преко мере.

И та околност, да се маст образује у телу из оних материја, у којима нема масти, даје јој характер не само материје што се само прикупља, него и творине што је непрестано нестаје и што се непрестано образује на ново, характер материје, која се непрестано измењује и која игра главну улогу у промету творива, који је управо значајан знак живота.

По што хоћемо да наведемо овде управо, да су чињени тачни опити на животињама, навластито на свињама и на пчелама, колико масти, или у пчела, колико воска произведу у својему телу када се хране извесном храном, у које су још пре тог одмерили, колико има масти, и по што можемо додати, да нема никакве сумње, да се маст образује на ново у телу, то мислимо, да смо доста означили тиме и вишу цељ, животну цељ масти, па ћемо се сада попаштити, да је још јасније представимо својим читачима.

VI.

Тек је у новије доба изнађена и означена из ближе знаменита улога, што је игра маст у човечијем телу.

На гласу јестаственику и оштроумном разматрачу Јусту Либигу припада заслуга, да је расветлио ову ствар, као што је разјаснио и многе друге поступке у човечијему телу.

Из испитивања Либигових излази, да јестива ваља поделити у две разнолике гомиле, а исто тако ваља поделити и производе хране у телу у две одељене врсте.

И ако човек једе најразноличнија јела, и пак она ваља да изврше у телу само две цељи. Храна ваља прво да надокнади у

њему претварајући се у друго што, а осим тога ваља још да да материју, које непрестано нестаје у дисању и у раду.

Јела од прве руке кажу се научно „пластична“ храна. Та се храна у живој химијској творионици делатношћу желуца и црева и његових жлезда претури у крв. Из оте се крви подиже тело човеково. Крв је градиво тела. Крв је житко месо, житке кости, градиво за косу, једном речју: крв је по материји својој цело тело човеково, јер познато је, да је она опредељена на то, да се при непрестаној животној делатности претвара у човечије тело. Крв је дакле некадања храна и потоње живо тело.

Пре свега дакле ваља да једемо, да бисмо образовали крв; за тим ваља да се образује крв, да би се претурила у тело.

Ама на што је нужно, да морамо сваки дан да једемо толико, кад нам је тело већ једаред готово? За што производимо непрестано нову крв, да бисмо из ње начинили нове мишиће, нове кости, нове живце? За што да се не задовољимо са свима онима стварима у телу, што их већ имамо? И камо се дене старо тело, ако је истина, да се са сваким залогајем образује парче нова тела?

Права одговора на та питања може дати само онај, који потпуно појима живот тела, и који познаје разлику, што постоји међу мртвом стварају и живим створом.

Мртва ствар, на прилику парче сребра, парче злата или парче камена остаје у век и до века онака, као што је и каква је, док је год остављена самој себи и докле не утиче на њу каква друга материја химијски. Она се не мења и не мења своју материју и траје непрестано кроз стотине, хиљаде и милијоне година, ако се не промени с поља топлотом или хладноћом, ваздухом или влагом или другим којим утиском.

Жив створ на против, било то биљка, или животиња, или човек, са свим је друкчији. Свака биљка, свака животиња и сваки човек не остану за тренутак само такви какви су, него се непрестано мењају, измењују свеудиљ своју материју и своје тело, издају без престанка нешто од старе своје материје и узимају једнако у себе нове материје.

То се каже промет творива (материја,) то јест: то је непрестано мењање и измењивање старе материје у нову материју, и тај је промет творива прави живот створовима.

С отом разликом међу мртвим стварима и живим створовима спојена је још и једна друга разлика.

Мртва ствар, н. пр. парче сребра или друго тако што, може се до душе променити химијски, чим јој пружимо нову мате-

рију, с којом може да се споји с другом којом материјом, изгуби цео свој пређашњи изглед, пређашња своја својства и постане са свим друга ствар. Доведемо ли н. пр. хлор у додир са сребром, то ће постати из тога ствар, која не личи ни на хлор ни на сребро, него изгледа са свим друкчије. Сумпор кад се споји са сребром, даје црну масу, која ни из далека није ни сумпор, а ни сребро. — Кад дакле мртве ствари узму у себе друге материје, не остану више такве, какве су.

Живи створови на против узимају једнако у себе друге материје, па остану опет такви, какви су. Човек једе из дана у дан ствари, које нису човек; али у телу произведе он из њих човечје тело.

То мењање материја и при томе задржавање свога властита створа, то је управо главни значајни знак живота.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

ТРИ РУЖЕ.

У лепој једној долини, а у оној далекој источној земљи живео је Сахиб, човек, који је имао толико знања и врлина, да су га прозвали мудрацем. Ко год га је познавао, сваки га је поштивао и име се његово разносило по свима крајевима света. Он је живео у једној простој, али пространој кући у пољу и бавио се скоро по читав дан у башти, што се свуда око куће ширила, а у њој је било пуно најлепших дрва и најкраснијега цвећа. Ту је Сахиб неговао и чувао свакојако биље, јер му се то милило. Он је имао у својем врту и лековита биља, те је многог болника за најкраће време опростио највеће боље, тако, да се већ почело говорити, да је Сахиб у дослуци са вишим и неприродним силама; али се свет опет уверио, да то није тако, него да је Сахиб мудар и премудар човек.

Један пут доведу три оца сваки по једнога сина Сахибу, да их он васпита и одхрани. Сахиб се дуго опирао и нехтеде се таквога посла примити, али оцеви га толико наговараху, да је најпосле пристао да бар покуша, еда ли ће моћи учинити, да деца буду честити и ваљани људи.

Абдала, Ахмед и Хасан, тако су се деца звала, бејаху добре нарави и показиваху воље науци, а кад је већ прошло било неколико месеца како су код Сахиба, онда овај поручи њиховим оцевима, да ће децу дотле код

себе задржати, докле не увиди да су спремни и готови, да заузму оно место у људском друштву, које их чека.

Сахиб је био добар учитељ. Он се није само старао да се душа дечија како ваља изобрази, него се трудио, да се покрај тога и тело њихово снажи и крепи и он је уживао у радости, гледећи, како му труд и посао за руком иде.

Дође време на послетку, кад је Сахиб држао, да су младићи већ дорасли, да ступе у свет. Али пре но што ће их отпустити њиховим родитељима, сазове их једаред и овако им рекне:

Драги моји, ја сам вам већ одавно казивао, да ће доћи време кад ћемо се морати растати, а сад је то време већ ту, и премда ја држим, да ће те се ви мене увек сећати, опет ћу да вам сваком дам по један спомен, који неће бити баш од малене вредности. У јутру рано, пре него што сунце просне по земљи своје зраке, отићи ћеш ти, Абдала, у моју башту. Иди управо великом стазом, па кад дођеш до треће што води десно, а ти зажмури па иди њоме управо, док не дођеш до једног округлог места де су три руже. Једну узбери — ама не више, само једну — и ту ћеш онда дознати, шта ти ваљад даље чинити. Сутра дан ћеш ти, Хасане, тако исто ићи да узбереш ружу, само ћеш ти ударити трећом стазом што води лево, а ти ћеш, Ахмеде, после управо ићи, али ћеш и ти као и они, кад пређеш сто корака, запушити очи рукама.

Знајући како сте ме досад слушали, надам се, да ћете мој налог тако извршити, као што сам вам рекао, али кажем вам напред, да оном, који ма најмање одступи од тог што сам вам рекао, велика опасност прети.

Кад је Сахиб изговорио, видело се на лицу све тројице, да их је неко чудо снашло, али мудрац им рекне смешећи се: немојте се дуже предомишљавати, него урадите то, што сам вам казао без отезања, ви добро знате, што год ја од вас захтевам, да је то на ваше добро.

Па тако отпусти он своје питомце, а Абдалах је једва чекао да осване сутрашњи дан, да види шта ће се то сутра збити. Зато му се време чудновато отегло, и тек што поноћ прође, он устане са кревета, обуче се па похита у башту. Ма да беше помрчина Абдала опет нађе баштена врата; али на његову несрећу врата беху затворена, а у тај пар му повиче неко са сахибовог прозора: обуздај мало твоју наглост, врата ће сама отворити се, кад буде време отварању. Абдала се морао вратити и чекати док сване; па тек што се први зрачак на небу указао, пожури се он у башту и, на своју велику радост, нађе отворена врата. Он пође, као што му је Сахиб рекао, великом стазом и дође до треће што води десно, пође туда жмуречки. Кад је после прогледао и обазрао се, не стаде му оне јутрашње сутоњи, засветли му се пред очима, а пред њиме стајаше свод од дивног цвећа, на њему се вијаше трака са овим натписом: „Промисли па бирај.“

Абдала се журно целим тим путем, хитећи није ни смотрио, да се све око њега променило, да је сасвим другчије, него што је било кад је он пре тог јутра у башту долазио. С обадве стране свода беху висока витка дрва, а врхови им ветром зањињани, стадоше шуморити, те Абдалу као неком чаролијом збуне и сметаше његовој хитњи.

Он пође лакше, крв му нешто охладни, најпосле стаде прислушкивати умилне звуке. Ту му се учини као да неке речи чује, али неможе да их чисто разуме, само по кадкад тек чује: „Промисли па бирај!“

Још једнако је све даље и даље корачао Абдала, па му се чинило, да је већ ту крај башти, али се љуто варао, јер се башта још толико отезала, да ниси могао краја догледати. Абдала дигне очи небу, да види да ли се сунце већ родило, но није га могао видети од густог лишћа, што је свод покривало, а она светлост што је око њега била, светлила је тако необично, да ју је Абдала држао за неку вишу силу.

Ишао је и ишао, као што се њему чинило, скоро читава два сата. Тако идући дође до неког отвореног места, пуног цвећа, а у среди тог места беху три лепе руже у скупоценим лонцима, једна бела, друга црвена а трећа жута као злато. И сад му зазује звуци од танки гранчица а зачује речи: „Промисли па бирај!“

Абдала се приближи ружама, не би ли их боље видео, кад дође до црвене, њему се учини као да чује неко шаптање. Нагне уво на цвет и чује сасвим чисто речи: „Са мном ћеш постати силан!“ После се нагне на жуту ружу, она му шапне: „Са мном ћеш постати богат!“ а трећа му рекне: „Са мном ћеш постати добар!“

„Силан, добар, богат,“ рекне Абдала у себи, ја би највољео све троје Али шта ту ваздан бирати, та ја смем само једну ружу узабрати. Најпосле има ли већег блага на овој земљи, него силан бити, хиљадама заповедати, а сваку жељу могу себи задовољити. Румена ружо, тебе сам изабрао, учини ме силним!

Чим је то рекао, узбере ружу, а звуци, што су му дотле зујали по ушима, ућуте, беле и жуте руже не стане а на једаред се укаже мудри Сахиб као у некој магли, увати Абдула за руку и рекне му: „Ти си изабрао сине мој, сад иди у ову кућицу па лези те се одмори, јер ниси јуче спавао. Али ме најпре послушај, шта ћеш радити да ти се жеља испуни. Ево ти овај лончић, у њега мети ружу, што си узабрао, па ти неће никад увенути. Узбери свако јутро по један листак, истри руке њиме па ћеш бити тако силан као што још нико на земљи био није. Сад сам ти доста казао, остани ту, док ја не дођем по тебе. Сахиб оде. Абдала метне ружу у лончић, па га обеси о врат и оде на неку клупицу где и заспи, јер је био уморан.

Али није се могао дуго одмарати, јер се наскоро врата отворе, а Сахиб уђе у нутра, водећи за руку абдалиног оца. Отац га пољуби а он

се пробуди и загрли оца, ту чује од њега да мора одмах кући ићи. Све се брзо спреми за пут, опросте се са Хасаном и Ахмедом, па се онда растане Абдала од мудрога Сахиба и обећа му да неће ником говорити о чаробној ружи.

Кад су се већ на путу поразговарали, запита га отац, шта је радио, за то време од како је од куће отишао, и шта мисли да буде.

Абдала му одговори, да је накан да ступи у краљеву, војску, јер он још од детињства осећа у себи неку наклоност и жељу да буде војник.

Оцу се смркне пред очима, кад је чуо шта му син оће да буде, па му као кроз плач рекне: Ја сам се од тебе на толико времена растао био у нади, да ћеш после увек код мене остати, а ти опет већ мислиш, да се растанемо и да се можда до гроба видети нећемо.

Абдала је са тешком муком приволео оца, да му ту његову намеру одобри, и једва га је убедио, да ће он њега и одсад волети, и рекне му, да он ма шта хтео бити, неможе код куће остати, а кад већ једном мора бити, боље пре нег после, те га замоли, да му да свој благослов у његовом предузећу.

Најпосле са тужним срцем и великом унутрашњом борбом одобри му отац његову намеру. Кад су кући приспели, бавио се ту Абдала само неколико недеља, па онда отпутује у престоницу земаљску да сам изиђе пред краља и да ступи у народне борце.

Свуда га радо примаху, јер беше леп, спажан и храбар младић; па скоро му се да прилика, да покаже своју храброст и снагу, коју је узабраном ружом стекао. У далекој некој области побуне се становници, ту побуну теде употребити неки суседни кнез, па пређе са својом војском границе, те свакојако узнемириваше становнике, тако, да је поглавар те области морао брзу помоћ искати од краља.

У тим четама, што их је краљ у помоћ послао, био је и Абдала, који је дотле већ, које упливом очиним, које помоћу црвене руже подзаповедником постао. Одма у првој битки тако се храбро показао, да је та његова одважност и самом заповеднику у очи пала. Он је чуда чинио у битки. Где се најљуће борило, ту си могао видети Абдалу. Том својом храброшћу и одважношћу највише је допринео да је битку непријатељ изгубио.

Абдалу награде по заслузи за његову храброст, поставе га на виши чин, и наложе му да остане са неким делом војске у тој области па нек одржи мир у земљи.

Прва битка, у којој се Абдала тако сјајно показао, била је тако одсудна, да се непријатељ сасвим повући морао, и сви су држали да му неће скоро пасти на памет, да упада у туђу област. Али он је само на згодну прилику чекао, па да опет упадне у исту област, а кад је чуо да се већи део краљеве војске већ натраг вратио, покуша он још једанпут

не би ли могао освојити тај део краљеве земље. Но Абдала још за рана дочује ту непријатељеву намеру, па му изиђе на сусрет и ма да је непријатељска војска много јача била, он ју са свим потуче.

Са те се битке Абдала тако прослави, да га је краљ све са већег чина на већи дизао, а за неколико година начини га врховним старешином војничким.

Сад је Абдала био силан, хиљадама му се покораваху, као што је то он и желио; што је само зажелио ил' заповедио, све је онако бивало, као што је он хтео, али он још није био срећан.

Кад би после какве крваве битке изишао на коњу на разбојиште, срце му се цепало од жалости, слушајући како стењу и јаучу рањени војници, онда му се и немили што је у битки победу одржао. У таким тренутцима помишљаше више пута да није добро урадио, што је црвену ружу узабрао, али по катkад пробуди се у њему мисао: „Та зар сам већ највиши степен силе постигао? Зар ја не могу још силнији бити па још и сретнији?“

Листићи ружини, што их је Сахиб Абдали дао, чинили су своје, најпосле учине га још већим и силнијим него што је као врховни старешина био. Две је године трајало његово старешинство, за те две године умре краљ, а не остави за собом наследника. А како је у то исто време држави са више страна опасност претила, то је народ таквог краља тражио, који ће моћи све непријатеље снажно одбити, а то је једини Абдала био, који је то могао учинити и тако њега за краља изаберу.

Абдала се веома радовао, кад су га у тријумфу у престоницу увели, наоколо око њега све сами великаши и војводе мотре на његов сваки миг, да га само задовоље, а народ је врвио пред њим, поздрављајући га као свог новог краља.

Али Абдала није био тако сретан краљем, као што је војводом био. Он је истина свуда побуњенике умирио, и у свим биткама побеђивао и своју државу ширио; и ма да су се сви суседни главари клањали и данак плаћали, ипак је у себи неку празнину осећао, што нико није био у стању попунити; њему је нешто оскудевало, али ни сам није знао шта.

Сад се ода са свим управи државној, али ту тек види да он неможе срећан и силан бити. Скоро сваки дан је опажао, да га његови поданици варају и да га нимало не уважавају, јер нису ни навикли, да се краљ за сваку маленкост брине, као што је то већ у источним земљама обичај. Он поскида све неверне државне званичнике, па на место њих намести друге, у које се могао поуздати. Али се скоро увек преварио, јер нови званичници, којима је он своје поверење поклонио, пођу оним истим трагом, којим и стари. Они што су са званија свог скинути, били су наравно огорчени против краља, па су то огорчење своје и даље по земљи

ширили, те тако отуд постану разне странке, које су раде биле другог за краља, склопи се и завера против живота абдалиног, али то је све његова црвена ружа отклонила од њега, јер је он све странке утишао, завери у траг ушао и коловође све дао поубијати, али поред свег тог није никакве радости уживао и све је више и више увиђао, да је лудо радио, што је изабрао и узабрао црвену ружу.

„Нећу," рекне он у себи, да сам силан, нисам срећан, много би сретнији био, да нисам ту злосретну црвену ружу никад ни познао а камо ли узабрао. Па што ју држим још поред себе, шта ће ми више, шта да ми помогне? Зар да још силнији будем? Не! Нећу! Доста сам био силан, не треба ми више тај поклон, што ме узнемирује место да ме усрећава." Тек што је то рекао, а он узме лончић, извади ружу, па ју сву раскида, и тако раскидану баци је.

Кад се већ последњи листић ружин по ваздуху вијугао, лончић пукне у соби као топ и распадне се на сто парчади, соба сва затутњи а Абдала онесвешћен падне на тле.

Време би већ било, да се мало осврнемо и на оне, што их је стари Сахиб са Абдалом заједно поучавао. Сутра дан кад је Абдала отишао од куће, уђе Хасан зором у сахибову башту, па с оним истим појавама, што су се Абдали указале, дође он на оно место, де су оне три руже биле. И кад је шаптање разумео рекне: „Силан, богат, добар!" бога ми тежак избор. Али ко је богат, том се лако осилити, ко је богат, тај је већ уједно и силан, а добар бити, то је бар што лако, ту не треба ни чије помоћи. Шта ту ваздан, ја ћу узети златну ружу, па онда ми је све при руци.

Он узбере ружу, оне друге две нестану, а Сахиб стане пред Хасана, одведе га у баштену колибицу, а целим га је путем учио, шта ће радити да буде богат: „Ево ти сине мој рекне му мудри Сахиб, овај лончић, мети ружу у њега, а она ће ти увек така бити као што је сад, тако свежа и лепа а да је и не негујеш. Сваки листак што га са ње откинеш одма ће се претворити у комад злата, па ма ти сваки дан колко листића откидао, ружа неће никад имати мање листића. Ти видиш дакле да си најбогатији на земљи."

Кад је Абдала ружу узабрао, он се чудио речма сахибовим а Хасан није скоро могао да верује у њих, и није се могао уздржати, да Сахиба не запита: „Како се можеш ти са том ружом да растанеш?"

Сахиб му одговори смешећи се: „Ја се не растајем са њом јер није никад моја ни била. А ја је баш нисам никад ни употребљавао, а што ти је дајем, на то ме је необорива судбина принудила. Немој мислити, да ти ружу нерадо дајем, па све да је задржати смем, не би је употребљавао. А и шта би са њом, кад ја имам све, што ми треба па да будем сретан."

Хасан га је ћутећи слушао, испрва је мало сумњао о сахибовој му

дрости али му није ништа одговарао, него је изгледао као да се потпуно са васпитатељем слагао. Обоје уђу у колибицу. Сахиб понуди младића да мало прилегне, па да се одмори. Чим је Хасан легао на клупу, Сахиб га остави самог и обећа му да ће га пробудити. Хасан је покушавао заспати, па ма да је уморан био, опет није дуже од четврт сата спавао, па се пробуди и хтео је искушати да л' је Сахиб истину говорио. Он је истину говорио. Он узме ружу, што ју је још на путу у лончић метнуо, откине један листић, а на једаред у место њега види на длану парче злата, лепо, сија се као да је баш испод чекића. Што је више листића откидао, све се већма уверавао, да је све истина што му је Сахиб говорио, а комадићи злата што су му у руци били, здраво га заслепе. Он заборави, шта му је Сахиб рекао, те му је све по глави та мисао врзла, да му неће Сахиб кад се врати ружу узети. На то помишљајући, није га хтео ни дочекати да се врати, него се спремао да утекне, јер му је све при руци било.

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ БАСМЕ.

У Срему их скупио и описао Б. У. М.

(Наставак.)

II. Спољашње болести.

7.

Басма од кокошје болести.

Човек који има ту болест не види ништа од сунчева заласка па до изласка. — Баје се овако. Мете се у очи младе недеље под кокошња седала суд с водом, па се покрије младиним убрисаћивим пешкиром.**) Болесница треба на младу недељу да устане пре сунца, па да се том водом умије и очи опере, а младиним убрисаћим пешкиром убрише.

8.

Басма од окобоље.

Болесник треба пли у очи млада уторника, пли петка, пли недеље да оде на текућу воду, па пошто се умије треба да се окрене смиривању сунца и три пута да рекне: „Сунце за гору, окобоља за воду!“

**) У равном се Срему зове младин убрисаћи пешкир онај пешкир што га млада собом донесе, па прво јутро обреди, те све укућане полива и тим их пешкиром брише. Он се после остави и непотеже се осим тако ради какве болести.

9.

Басма од шуге.

Треба аљме у олају испржити, па с тим помешати ситно утучена камена, сумпора и живе, и тим се три вечера мазати. Пошто се човек намаже треба се окретати код ватре да се та смеса упије у тело и да се човек изноји. Најбоље је ако може издржати да уђе у ужарену пећ пошто се хлебац извади и да стоји ту на дасци да се оно упије у кожу После треба непрестано док се човек не излечи да спава на сукну и да се никад не брише док се не излечи. После три дана од кад се престао лечити треба направити танак цеђ од пепела и у њ метути крцана духана, па се тv окупати. Онда се треба у чисто обући и у чистој постељи спавати. Оне ствари што их је болесник употребљавао за време лечења треба све побацати.

Кад се права шуга излечи онда изађу три до четир потрагуше, т .j. шуге велике као чир, а тако баш и изгледају. Да се и потрагуша човек курталише треба отићи на текућу воду, собом треба понети и божићну метлу, па умочивши је у воду треба се њом трти и после је пустити низ воду.

Још је и ово лек од шуге, особито код мале деце.

Треба утрти корен од штавља па га потопити у тричној киселици, то треба усути у бакрену тепсију и метути под ђерам да пренoћи. Тим се треба намазати три пута или колико пута ко хоће, па се онда сушити код ватре да се то упије у кожу. После неколику дана кад се болест почне сушити треба скухати танак цеђ па метути у њега омана, те се у томе купати и у чисто преобући. Одело које се употребљавало за време лечења треба побацати.

10.

Басма од балабана.

Док још у вече у бониковој кући не гори свећа треба да изађе на улицу, па у којој кући спази најпре свећу њој треба да се окрене па да рекне:

„Овде горе свеће,
„Овде славе свеце;
„Мене зову на вечеру,
„Ја не могу да идем,
„Већ им шиљем мој балабан у њихов нос.“

Балабан се још и овако лечи.

Узме боник стражњу полу кошуље што је на њему, па пошто се у њу убрише треба да рекне: „Какав кум, онаки му пешкир!“

Или овако, но то више у шали раде.

Онај што има балабан треба ма кога да запита: „Знаш ли, Н—до ко се жени?“ па по што овај други одговори „ко?“ онда онај што пати од балабана: „Мој балабан у твој нос.“

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СРБИЈА И РУСИЈА од Кочине крајине до св. андрејевске скупштине. Написао Нил Попов. Свеска 3. Београд 1870. Државна штампарија. — На вел. 8-ни, 224 стр. Без особитог насловног листа.

Преводиоци су: Панта Срећковић, А. Васиљевић, Ж. Жујовић и А. Марјановић.

СРПСКА ЧИТАНКА за ниже гимназије и реалке. Књига прва. Саставио Стојан Новаковић. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду. Штампа и издање државне штампарије 1870. На 8-ни, VIII. и 304 стр. Стоји 6 гроша чарш.

РАД ЗАДРУГЕ СРБА ЗАНАТЛИЈА на првој скупштини у Новом Саду о духови 1870. године. У Новом Саду, платонова штампарија 1870. Уредио секретар задругин: А. Сандић. Издала: задруга Срба занатлија. На вел. 8-ни, X, 1 л. 49 стр. Стоји 10 н. а. вр.

(Приход од ове књиге иде на подмирење трошка штампарског, а што претече, у фонд задруге Срба занатлија.

ПЕСМЕ М. С. СРБКИНЂ. Треће умножено изданѣ. У Београду, у државној штампарији 1869. На 8-ни, 126 стр. Стоји ?

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. (Наставак.) — Народне песме (Из збирке Б.У.М.) — О користи и важности масти у човечјем телу. По А. Бернштајну од А. (Наставак.) — Подлистак: Три руже. — Српске народне басме. У Срему их скупио и описао Б. У. М. (Свршетак.) — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 17. У НОВОМЕ САДУ 20. ЈУНА 1870. Год. V.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

VIII.

(Наставак.)

Пробудисмо сатника, који је, како видесмо, био заспао. Он се подиже, погледа нас замућеним очима, заиште промуклим гласом чашу вотке, намести се, поздрави Бизмјонкова и оде с њиме у другу собу, да се посаветују. Саветовање господе девера не потраја дуго. После четврт сахата вратише се обојица к мени у вајат; Колобрђајев јави ми, да ћемо се још данас у три сахата тући на пиштоље. Ћутећки климнух главом у повлад. Бизмјонков се одмах опрости с нама и оде. Он беше нешто блед и узбуђен, као човек, који није навикнут на такве ствари, но у осталом беше доста умешан и хладан. Мени беше некако зазорно пред њиме, и не смедох му погледати у очи. Колобрђајев поче опет причати о своме коњу. Тај ми је разговор веома годио. Бојао сам се, да не потегне што о Лизи. Али мој добри сатник не бејаше сплеткаш, а осим тога презираше све женске, називајући их, бог би га знао по чему, салатом. У два сахата седосмо, да што лабрцнемо, а у три већ бесмо на месту — и то у оној брезовој шумици, где се некада шетах с Лизом, само два три корака од оног обронка...

Ми први дођосмо. Али и кнез и Бизмјонков не дадоше дуго чекати на себе. Кнез беше, без претеривања, свеж, као ружа; мрке му очи за чудо мило гледаху испод обода његове „Фурашке.“ Он пушаше сламну цигару и кад опази Колобрђајева, ласкаво му пружи руку. Па и мени се веома мило поклони. Ја

на против сам осећах, да сам блед, и руке ми мало дрктаху... грло ми беше сухо... До тада се нисам још никада дуељисао. „Ох, боже, — помислих у себи — само да тај поругљивац не узме моју узбуђеност за страх!“ Проклињах у себи љуто свет своје живце, али погледав на послетку управо у лице кнезу и видевши му на уснама скоро неприметан осмех, на један пут се опет распалих и одмах се утишах и умирих. Међу тим наши девери одредише баријеру, одмерише кораке и напунише пиштоље. Колобрђајев бејаше трезвенији; Бизмјонков му све остављаше на вољу. Дан бејаше диван — као дан оне незаборављене шетње. Густа плав небеска, као и онда, продираше кроз позлаћену зелен лишћа. Њихов шум као да ме данас исмеваше. Кнез непрестано пушаше своју цигару, наслонив се леђма на стабло младе неке липе...

— Извол'те се наместити, господо: све је већ готово, рече најзад Колобрђајев, дајући нам пиштоље.

Кнез пође неколико корака напред, за тим застаде, окрете главу и запита ме преко рамена: „Дакле баш не ћете да се одречете својих речи?“

Хтедох му одговорити; али ме глас издаде, и ја се задовољих тиме, што презорно махнух руком. Кнез се опет насмеши и стаде на своје место. Почесмо ићи један према другом. Ја подигох пиштољ и уперих га у прса своме непријатељу... у тај ми је мах он одиста био непријатељ... али на један мах издигох цев, пре да ме је когод гурнуо у лакат и опалих. Кнез посрну, подиже леву руку према левом слепом оку: струја крви потече му по образу испод беле рукавице. Бизмјонков му притрча.

— Није ништа, рече кнез, скидајући своју прострељену фуражку: — у главу сам погођен, ал' мора да ме је ћуле само окрзнуло.

Он мирно извади батистену махраму из шпага и притисне је на окрвављену косу. Ја гледах у њ, као да сам окамењен, и не макох се с места.

— Извол'те ступати према баријери! заповеди ми строго Колобрђајев.

Послушах га.

— Хоће л' се наставити двобој? запита он Бизмјонкова.

Бизмјонков му ништа не одговори; али кнез, не скидајући махраме с ране и не учинив себи за доста, да ме мало промучи на баријери, рече смешећи се: „Двобој је свршен!“ и опали у ваздух. Скоро да се заплачем од једа и беснила. Тај ме је човек својом великодушношћу свалио у глиб, удушио ме је. Хте-

дох се противити томе, хтедох остати при томе, да он у мене стреља; али он приђе к мени и пружи ми руку.

— Све је заборављено међу нама, је л' тако? рече ми ласкавим гласом.

Погледах му на побледело лице, на ту окрвављену махраму и сав ван себе, постиђен и утучен, стиском му руку...

— Господо! рече за тим, обратив се деверима: — надам се, да ће то све остати тајна?

— Разуме се! ускликну Колобрђајев: — али, кнеже, допустите...

И он му сам повеза главу.

Кнез ми се на поласку још једаред поклони; али Бизмјонков ни да ме погледа. Убијен — морално убијен — вратих се дома с Колобрђајевим.

— Шта је то с вама? запита ме сатник. — Умирите се: рана није опасна. Сутра већ може играти, колико год хоће. Или вам је жао, што га не убисте? У том би случају врло криво чинили: он је ваљан човек.

— Што ме је само штедео? прогунђах најзад.

— Ето ти га на! мирно одговори сатник... — Таман за каквог списатеља...

Не знам, по чему да ме назове списатељем.

Никако нисам вољан, да сада описујем своју муку у течају вечера, што је дошло после тог двобоја. Таштина ми беше страхота повређена. Не да ме је савест мучила, али ме је сазнавање своје глупости потрло. „Ја, ја сам сам себи задао последњи удар!“ говорах сам себи, ходајући огромним корацима горе доле по соби. „Кнеза ја ранио, а он ми прашта... да, Лиза је сад његова. Сада је већ ништа више не може спасти, ништа је уздржати од пропасти.“ Врло добро знађах, да наш двобој не ће моћи остати у тајности; за Лизу то свакако не ће остати тајна. „Кнез није тако глуп,“ мрмљах бесно кроз зубе, „да се не користи тиме...“ Но међу тим ја се преварих: о двобоју и о узроку, рад' којег се догоди, знађаше већ сва варош одмах сутра дан; али се није кнез одао, већ са свим на против. Када се он, с повезаном главом и с напред приправљеном лажном изјавом, јави Лизи, она је већ све знала... Не знам управо, да ли ме је Бизмјонков одао или је она на други начин како то дочула. А на послетку, је ли и могуће, да се што у малој вароши не дозна? Можете себи већ представити, како га је Лиза дочекала, како га је дочекала сва породица Ожогинових! Што се мене тиче, ја сам на један мах постао предметом општег негодовања и мрзости, изметом, бесо-

мучним љубоморцем и људождером. И оно мало мојих познаника бегаху од мене, као од какве проклетиње. Варошке власти одмах се обратише кнезу с предлогом, да ме примерно и строго казне; једино непрестаним молбама самога кнеза пође за руком, да се отклони беда, што ми прећаше. Томе човеку беше суђено, да ме свакако понизи. Својом ме великодушношћу беше заклопио, као заклопцем од мртвачког ковчега. Не треба ни рећи, да кућа Ожогинових беше одмах за мене затворена. Кирило Матвејић посла ми шта више на траг неку дерну писаљку, што је заборавих код њега. А баш је он имао најмање узрока, да се срди на мене. Моје, како у вароши говорише, „бесомучно" љубоморство определило је, учврстило је, тако рећи, односаје кнежеве према Лизи. На њега и стари Ожогинови, а и остали становници стадоше гледати скоро као на младожењу. У истини, то му баш није могло бити са свим пријатно; али му се Лиза веома допадаше, а уз то није још достигао своје циљи... Са свом окретношћу мисаона и светска човека прилагоди се он своме новоме положају и одмах уђе, како веле, у дух своје нове улоге...

А ја!... Ја на свој рачун, на рачун своје будућности, махнух тада руком. Када нам патње дођу већ до тога, да нам се сва унутарњост трese и крха, као претоварена кола, онда би бар требало да престану бити смешне... али не! смех не само да прати сузе до краја, до истока, до немогућности, и даље их пролевати — авај! он се хори и разлеже и тамо, где језик умукне, где умире и само туговање... И по томе, прво и прво, што нисам вољан, да и себи самом изгледам смешан, а друго, што сам страхота сустао, хоћу да оставим наставак и, ако бог да, крај своје приче за сутра...

IX.

29. марта. Лак мраз; јуче бејаше магле.

Јуче не бејах у стању, да наставим свога дневника. Већи део дана одлежах на постељи и ћеретах с Терентијевном. То вам је жена! Пре шездесет јој година куга умори првога младожењу, она преживе сву своју децу, сама је већ страхота стара, пије чаја колико јој срце само заиште, у век је пресита, а одело јој је топло... па шта мислите, о чему је јуче цели дан са мном говорила? Некој по све потребитој старици дадох за прслук (она носи грудњак, који изгледа као прслук) огрлицу старе неке ливреје, у полу већ изедене мољцима... А за што да то њој нисам поклонио? „А вид'те, ја сам ваша послужитељка... О-ох,

бачушка, рђаво сте урадили... Па за што сам вас, молим, толико дворила!..." и т. д. Немилостива ме старица са свим заједаше својим прекорима... Али да се вратимо својој причи.

И тако ја се патих, као пас, коме кола прејурише преко стражњег тела. Тек тада, када ме истераше из куће Ожогинових, познадох по све, колико задовољства може наћи човек у посматрању саме своје несреће. О људи! сажаљења достојни роде!... Али да се махнемо сваке филозофске примедбе... Ја проводих дане у потпуној усамљености и само околишним, а који пут и ниским путовима могох дознати, шта се све дешава у породици Ожогинових, шта ради кнез: мој се слуга упознаде с тетком жене његовога кочијаша. То ми познанство даваше нешто олакшице, и мој слуга на скоро, по мојим даровима и по моме смеру, досети се, о чему се има разговарати са својим господином, кад му у вече скида чизме. Који пут се случајно сусретох на улици с којим чланом из породице Ожогинових или с Бизмјонковим, или и с кнезом... Кнеза и Бизмјонкова сам у век поздравио, али се нисам никада упуштао с њима у разговор. Лизу сам видео свега три пута: један пут с матером јој у модном магазину, један пут у отвореним колима с оцем, с матером и кнезом, а један пут у цркви. Разуме се, да јој нисам смео прићи и гледах на њу само из далека. У магазину беше она веома замишљена, ал' и пак весела... Она наручи себи нешто и на брзу руку одабираше врпце. Мати гледаше на њу, скрстивши руке на трбуху, подиже нос и смешила се тако глупо и одано, како се само могу да смеше матере које љубе. У колима је Лиза била с кнезом... Никада не ћу заборавити тога сусрета! Стари Ожогинови сеђаху остраг, кнез с Лизом напред. Она бејаше блеђа, него обично: на ланитима јој једва се виђаху два ружична млаза. Она беше у полу окренута према кнезу, опирући се о своју усправљену десну руку (у левој држаше сунцобран) и нагнув чезнући главу, гледаше му управо у лице својим пуним израза очима. У тај се мах она одала њему сва, са свим му се поверила. Нисам могао добро да видим и његово лице, јер кола сувише брзо протрчаше, али ми се учини, да је и он дубоко потресен.

Трећи пут је видех у цркви. Десет је дана било прошло од онда, када је сусретох у колима с кнезом, а три недеље од мога двобоја. Ствар рад' које се кнез бавио у О., бејаше већ свршена, али он непрестано одлагаше свој долазак, јавив у Петроград, да је болестан. У вароши очекиваху сваки дан, да ће он од своје стране учинити формалан предлог Кирилу Матвејн-

ћу. Ја сам чекао само још тај последњи удар, па да одем за навек одатле.

Већ ми је било додијало у О. Нисам могао да седим код куће и од јутра до мрака бављах по околици. Један влажни дан, враћајући се из шетње, што ми је поквари киша, свратих се у цркву. Вечерње се истом почело било, народа не беше баш бог зна колико; обазрех се и на један мах опазих поред једног прозора неко познато лице. С почетка га не познадох: то блед лице, тај угашени поглед, ти упали образи — није ли то она иста Лиза, што је видех пре две недеље дана? Увијена у огртач, без шешира на глави, осветљена хладним зраком, што падаше на њу из широког белог прозора, она непомично гледаше на иконостас и како ми се учини, усиљаваше се, да се моли, да се отргне из неке лене укочености.

Дебело мален Козаче с црвеним образима и малим жутим кесицама на грудма, стајаше за њом, скрстив руке на леђима, и са сањивим чуђењем гледаше на своју госпођицу. Ја се сав стресох, хтедох јој прићи, али се уздржах. Мучна ми слутња тргаше груди. Лиза се не маче с места, док се год вечерње не сврши. Народ сав изиде, црквењак се спремаше, да мете цркву, а она се не мицаше с места. Козаче јој приђе, рече јој нешто, тргнув је за хаљину; она се окрете, превуче руком по лицу и оде. Ја је из далека допратих до куће и вратих се за тим у свој стан.

„Пропала је!“ ускликнух, улазећи у своју собу.

На моју част, још ни сада не знам, какви ми беху тада осећаји. Колико се сећам, скрстих руке, пружих се на диван и гледах нетренимице на тле. Не знам, јесам ли у својем јаду налазио каква задовољства за себе... Ни за живот главе не бих тога признао, да не пишем ово само за себе... Трзаху ме мучне, страховите слутње... и ко зна, мож' да бих се био тек онда задивио, да се оне нису десиле. „Тако је то људско срце!“ ускликнуо би громким гласом какав руски учитељ средњих школа, подигнув у вис мастан кажипут с прстеном; али шта се нас тиче, шта мисли о томе руски учитељ с громким гласом и с прстеном на руци?

Како било да било, моје се слутње обистинише. На један пут се пронесе по вароши глас, да је кнез отпутовао. Говорише, да је отишао по заповести из Петрограда, да је отишао, не учинивши никаква предлога ни Кирилу Матвејићу, ни његовој жени, и да Лизи не остаје ништа друго, него да оплакује до краја свога живота његово вероломство. Одлазак кнежев беше по све изне-

надан, јер ме мој слуга уверавaше, да његов кочијаш још јуче не знађаше ништа о намери свога господара. Са те се новости потпуно распалих. Одмах се обучем и хтедох отрчати Ожогиновзима, али по што размислих мало о томе, увидех, е ће прилинније бити, да почекам до сутра. У осталом, не изгубих ништа, што остадох код куће. То исто ме вече посети некакав Панкопипопуло, Грк што туда путоваше и који се случајно задржа у О. Беше то сплеткаш од прве руке, који се понајвећма био озлоједио на мене због двобоја с кнезом. Он не даде ни времена моме слузи, да га пријави, него упи одмах у собу, крепко ми стисну руку, тисућу се пута извињаваше преда мном, називаше ме ремеком великодушности и смелости, описиваше кнеза самим црним бојама, не поштеде ни старих Ожогинових, које је, како вече, судба казнила доста, мимоходом заједе и Лизу и оде као ветар, пољубив ме пре тога у раме. Међу осталим дознадох од њега, да је кнез, пре но што ће поћи, на нежне наводе Кирила Матвејића хладно одговорио, да није вољан никога обмањивати и да и не мисли, да се жени, за тим је устао, поклонио се и отишао...

Сутра дан одох Ожогиновима. Полуслеп слуга скочи при моме доласку с клупе као опарен. Рекох му, да ме пријави. Он оде и одмах се врати. „Извол'те ући у нутра.“ И ја уђох у кабинет Кирила Матвејића... Сутра даље.

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Б. У. М.)

Краљевић Марко познаје очеву сабљу.*)

Нигде зоре, нигде бела дана,
Ни даница показала лица,
Телал виче по царевом граду:
„Ко ће бритке сабље куповати?
Сабља иде од руке до руке,
Ал' се ником неда извадити,
А кад дође у Маркове руке,
Сама с' сабља из корица трза,
Ал' на сабљи три слова ришћанска:
Једно слово, светли легњи ђурђе,

*) Ову песму певала ми је чувена онамо певачица Драга Мисиркића, родом из Голубинаца, а удата у исту Мисиркићеву кућу у Прву.

Друго слово, отац Николаје,
Треће слово, свети Димитрије.
Кад то види Краљевићу Марко,
Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Ој бога ти, Мемеде Турчине,
„Ошеш ли ми право казивати,
„Што ћу тебе ја јунак питати:
„Откуд тебе ова сабља бритка?"
Ал' беседи Мемеде Турчине:
„Кад је било оно ратно време,
„Ја пораним на Косово равно,
„На Косову нигде ништа нема,
„Само шатор од зелене свиле,
„Под шатором нигде ништа нема,
„Само један рањен каурине:
„Десна му је оцечена рука,
„На леву се наслонио руку,
„Па беседи рањен каурине:
„„Богом брате, по светом Јовану,
„„Додајдер ми лађане водице,
„„Да умијем моје бело лице.""
„Ја не хтедо за бога да примим,
„Трго сабљу, оцекох му главу,
„Узедех га за ногу, за руку,
„Па га бацам у ту воду хладну:
„„Носи, водо, душманина мога!""
Кад је Марко саслушао речи,
Ал' беседи Краљевићу Марко:
„По што сабља, Мемеде теларе?
Ал' беседи Мемеде теларе:
„Сама сабља три стотин' дуката,
„До три слова три стотине вреде."
Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Ти понеси зелену доламу
„И потерај кола стојаздина,
„Да ти бројим много пусто благо."
Он потера кола стојаздина
И понесе зелену доламу,
Па одоше крај воде Ситнице.
Пружи Туре зелену доламу,
Просу Марко гроше и дукате,
Па беседи Краљевићу Марко:
„Купи, море, гроше и дукате!"
Ал' је Туре лакомо на благо,
Па он купи гроше и дукате.
Ману сабљом Краљевићу Марко,
Ману сабљом, оцече му главу,
Узеде га за ногу, за руку,
Па га баца у воду Ситницу:
„Носи, водо, душманина мога,
„И мојега, и бабе мојега."
Кад се Марко натраг повратио,
Питау га Турци јаничари:
„Ој бога ти, Краљевићу Марко,
„Куд се деде Мемеде Турчине?"
Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Кад Туре је задобило благо,
„Па је очло водом тргујући."
Ал' беседе Турци јаничари:
„Тешко Турком тргујући с Марком."

О КОРИСТИ И ВАЖНОСТИ МАСТИ У ЧОВЕЧЈЕМ ТЕЛУ.

По А. Бернштајну од А.

(Свршетак.)

VII.

Елем докле год живи човек, дотле мора без престанка узимати у себе нову материју, а издавати од себе стару материју;

јер живети се зове мењати материју и свеудиљ се обнављати и измењивати, па и пак остати онај исти створ.

Управо по томе бисмо морали непрекидно јести; али на срећу нашу природа је уредила кошеве у желуцу, у цревима и у крвним жилама, где смо у стању, да увеземо у један мах подоста свеже материје и да прилично дуго почекамо, док се не потроши то ново градиво. — Но кад се већ потроши то градиво, онда нема пардона; морамо добавити нова градива, морамо јести нових јела, или ћемо сами себи спискати за душу. Старо тело не живи једнако; оно траје у истини само за тренутак, а после тога тренутка настане одмах уништење му, и ми изумиремо у глади у сваком тренутку, јер немамо надокнада за оне честице нашега тела, које у сваком маху постају неспособне за живот.

Душа ваља, требало би сада помислити, да човек, скапавајући од глади, мора се истрошити са свим, као оно уље у жишку, тако да не остане ништа од њега. Ама то није тако. Смрт ће наступитн, ма било још тела, крви и других делова у телу; али ти последњи остаци изгубе снагу, да се обнављају и изумру.

Опити, што су чињени на животињама, у томе су веома поучљиви. Из тих се опита изнашло ово: Животиње, што скапаше од глади, имаху још четврти део од природне масе крви; желудац је изгубио 39 постотака; јетра 52 постотка, кости 16 постотака; цео живчани систематизгубио је само један постотак; масти је нестало скоро целе, то јест, на 93 постотка.

По томе видимо, и то из последња два навода, да човек издржи само, да му нестане веома мало од живаца. Кад изгуби само стотинити део од њих, мора умрети. На против од масти му може веома много нестати, док не умре од глади. — Али кад бисмо хтели да закључимо из тога, да је маст само споредна ствар у телу, љуто бисмо се преварили. Баш за то што се човечји живот може да одржи дотле, док нестане све масти, баш за то морамо да означимо маст као веома важну у телу. Кад не узима у себе никаквих јела, не може од живаца да троши ништа, да би могао живети; јер не може издржати, да му нестану живци. Од готовине своје крви, која је управо градиво телу, може до душе трошити; али чим потроши половину од ње, онда је хуја! Само маст му може још помоћи, а и помаже му; јер она му се скоро сва преда на милост и немилост и одржи тиме тело. Види се: баш с тога, што тело може бити без масти, баш с тога је важно, да је има у приправности, кад дође до невоље.

Ми смо већ напоменули, да животиње, које преспавају зи-

му, још у јесен снабдеју се с веома знаменитом количином масти, коју онда потроше, па кад се пробуде у пролеће, изгледају скоро сама кожа и кост. За читаве зиме не узимају оне хране у себе, па и пак се одрже. Очевидно им ју је маст надокнадила и заменила. У многим болестима не може човек по неколико недеља да једе никаквих питних јела, па и ту маст притекне у помоћ. Велика готовина у масти, што је имају женске, нестане по највише у бабинама, где она губи много крви, зноја и млека, а једва сме да надокнади то са мало јела. Природа није у залуд снабдела женске добро с машћу, докле су још у стању, да рађају децу.

Из свију тих примера види се важност масти у опште, а за то се знало од давна и с правом се маст веома ценила А истом новија испитивања расветлише то и показаше, шта је управо у ствари. Кад се од пре узимало, да маст заиста може све да замени и надокнади, да се из ње може да образује крв и месо; кад се другдаш мислило, да је маст наслагана као у врећи каквој за случај, ако дође кадгод до невоље и да се из оте вреће може узети све, што је потребно телу, то је новија наука показала, да је то сушта обмана и доказала је, да то маст не може да врши ни на који начин, јер јој састојци нису такви, да се може из њих образовати управо месо или крв. Масти недостаје у томе главан састојак, а то је, као што ћемо видети, душик.

Ама у чему се састоји важна улога масти по најновијим испитивањима?

Да бисмо то увидели, ваља нам упознати и другу врсту јестива, а то ћемо гледати да разложимо у одељку што иде за овим.

VIII.

У претпрошастом смо одељку разложили, како морамо јести јела, да бисмо образовали крв, ту течност, из које се подиже тело.

Ама има још једна друга врста јела, што их морамо да једемо, која се употребљује на то, да можемо дисати и радити.

Материја, из које се подиже тело, долази у тело с онаком храном из које се образује крв; али да бисмо образовали крв, да бисмо из јела од најразличитије руке произвели само ту једну течност, крв, и да бисмо подигли из крви тело, а излучили на

поље старе, употребљене материје, за све то, као што се по себи разуме, ваља да има непрестана подстрекавања, које ће подржавати читаву машинерију у непрекидном делању. А то подстрекавање бива дисањем, спојеним с кружењем крви.

Човечје тело личи у неку руку на обичну парну творионицу. У ту се творионицу увози сирово градиво, да би од туда постала творива; али уједно мора снага, која креће све точкове у творионици, мора пара да се образује и подржава, а да би се образовала та пара, морамо дати напери (машини) доста градива, из којег се не ће ништа даље производити. Угаљ и вода, што их парна машина потребује за себе, немају управо никаква посла с творионицом. Они су само градиво, којим се подстиче делатност творионице, и кад су свршили, што су имали да сврше, оде опет угаљ и пара кроз димњак на поље. Творионица не потроши материју горива и паре, него употреби само ону снагу, што је они произведу, да изради само своје сирово градиво.

Налик на то бива и у унутарњој творионици човечјег тела.

Дисањем се образује телесна топлота и даје се телу химијско подстрекавање за обрт творива му. При удисању узима се кисик у плућа; одатле прелази кисик у крв и струји с крвљу срцу, а одатле их потисне срце у све жиле тела до у најсићушније кончиће. У свима најмањим деловима тела изда крв кисик, а узме у себе прохарчену материју тела, угљену киселину. Сада се крв по особитим жилама поврати к срцу и потисне се одатле у плућа, где се при издисању излучи угљена киселина из тела.

Тим химијским поступком постане топлота, а и подржава се при кружењу крви и издавању њеном свеже материје и узимању прохарчене материје химијски поступак у телу. Дисање је дакле у неку руку апарат за ложење, и подстрекавање унутарње творионице на делатност.

Али исто тако, као што апарат за ложење и за пару мора да подржава у обичној творионици гориво и стање воде, да би могао делати, исто тако бива и у творионици човечјег тела.

Осим јела, што их морамо узимати у себе, да бисмо из њих образовали телесну материју, морамо узимати у себе и таквих јела, да бисмо помогли дисање и рад.

При сваком издисају изилази из тела оброк угљене киселине, са сваким дисајем отклони се и вода из плућа. Састојци воде заједно с угљеном киселином, који без престанка одилазе кроз уста или кроз нос, велик су губитак, што га претрпи тело. Уз то долази још и испаравање коже, које је такође укупно веома знаменито и које одузме телу велике масе његове материје.

Та се недоскудица мора да надокнади, и с тога мора један део јела, што их једемо, имати у себи таквих материја, које помажу дисању.

Сада ћемо видети, како извесна јела заиста потпомажу навластито дисање, докле друга јела образују материје за тело, како дакле можемо поделити храну у јела, из којих постане крв и у јела, из којих постане дисање, па тек кад то све разјаснимо како ваља, биħемо у стању да покажемо, како је важна улога, што је игра маст у томе, и како је то с једне стране преко потребно, да се подржи дисање, а како је с друге стране бранич, који стаје на пут, да нам зној и дисање не оштети месо и крв.

IX.

Пића, која служи за образовање крви и телесне масе, разликује се од оне пиħе, која је потребна навластито за потпомагање дисања, већ и тиме, што им је различан химијски састав.

Јело, које служи за дисање ваља да је химијски спојено само из три стихије, из кисика, из водика и из угљика; на противе јело, које ваља да образује крв и из којег се ваља да подигне тело, мора имати још и четврти химичан састојак, мора осим речених стихија имати у себи и душика.

Највећи део биља састојн се само из три стихије, то јест, у њима нема душика. Скоро све салате, поврħе, а особито кртола, немају у себи душика, појединe од њих имају га у веома маленој количини. Они могу до душе служити за јела, ама кад се осим тога не једу још и друга јела, тело ħе угинути. Од биљинске хране има особито пшеничан и ржаничан хлебац, грах, сочиво и пасуљ у себи и душика, и с тога је та храна довољна, да се одржи тело, и ако не ħе при томе успевати бог те пита како. — У томе смислу може се ħи, да је кртола (кромпир) јело, које потпомаже навластито дисање и рад, а на против хлебац, грах и т. д. већ су у стању да образују крв.

Навластито пак јесте и остаје животињска храна, дакле месо, било то од животиња, што живе на суху или у води, најважнији извор за храну, у којој има душика; тако да се може ħи, да је једење меса највећма сходно, да снабде тело с крвљу и с месом.

Из отог се може лако увидети, чега ради ваља да једемо мешовитих јела, да бисмо попунили недостатак, што га претрпи тело дисањем, и излученьем телесне материје.

По што животињска храна, дакле месо, исто тако има у себи кисика, водика и угљика, као и она јела, која су потребна за дисање, то се види из отог по све јасно, да сама животињска храна може са свим да одржи тело; али да би тело успевало како ваља, треба за то још подобар оброк јела за дисање, које се не може са свим добити из меса, па с тога је нагон к биљинској храни доста велик, да буде она потребна и онима, који би иначе били у стању, да прехитавају тело своје чистом животињском храном.

Припознато је, и опитима је доказано, да се за двадесет и четири сахата издисањем отклони из тела исто толико материја, колико и другим путем. Ми издишемо угљену киселину, а та је ваздушна врста, кад долази из плућа, са свим овлажена водом. За то се и превуче хладно окно воденим капљичицама, кад подухнемо на њ. Кад се у зиму прозори, што веле, озноје, то је та вода дошла само из плућа и од испаравања коже оних људи, који су у соби. Опитима је осведочено, да човек издише преко дан скоро фунту воде. Но по што се вода састоји из кисика и из водика, а издисана вода до душе долази из плућа, али је и пак из крви, што је срце шаље плућима, то се из отог може видети, како се телу за дисање мора принети у век водик, кисик и угљик као јело и пиће.

И у томе домазлуку природину игра баш маст тако важну улогу.

Маст се састоји из те три стихије, из кисика, водика и угљика. Човеково тело, или правије, пуна животне снаге химијска творионица тела разуме, да образује маст из свију јела, што су састављена из ота три састојка.

Маст је дакле по својим састојцима тако састављена, као чисто какво јело за дисање. Узимамо ли доста хране у себе, да образујемо крв и узимамо ли уз то у јелу и пићу више хране за дисање, него што би је могли потрошити у дисању, то се онда у телу наслаже маст, која се у први мах не истроши, али која, као што ћемо видети, чини ваљане услуге, чим донесу спољне или унутарње околности са собом, да морамо више да издајемо из тела, него што узимамо у себе.

X.

Показали смо, да имају две врсте јестива и да се постигну њима две различите цељи. Имају јела без душика, која су потребна за дисање, а опет друга јела с душиком, која су по-

требна за образовање крви. — Ама љуто бисмо се варали, кад бисмо узели, да су те две различите врсте јела и те две различите цељи одиста у природи тако одељене, као што их ми делимо научно.

Не ваља себи да представимо, да онај, који једе у јутру бифтека и кртоле, да тај има у телу одељену касу, која се стара за то, да се употреби месо за образовање крви, а кртола за дисање. Ми имамо само један желудац, једна црева и једну заједничку касу за крв. У неку руку долази у нас све у један лонац, и ми имамо за наше двоструко књиговодство само једног благајника, како за издавање, тако и за примање. — Уз то не смемо изгубити из вида, да јела, која имају у себи душика, имају крај тога и оне три стихије, што их имају јела, која су без душика, да дакле морају да издаду угљик, кисик и водик за дисање.

Но у истој мери, као што н. пр. месо, јаја и у опште храна са душиком мора да изда три материје својих састојака за дисање, исто тако не прави крв разлике између кисика, водика и угљика, и узме их, ако су јој нужни, из чиста јела за дисање, н. пр. из шећера или из чиста скроба.

Једном речју: унутарња творионица човекова узима материја за своју потребу из обадве врсте јела и избаци их обоје по употребљењу у одвојеним формама на поље, али за време употребљавања не прави она никакве разлике међу њима, и узима што јој годи оданде, где јој је најближе, а попуњује недостатак онако, како се може, другим јелима.

Баш та околност даје масти грдну важност.

Маст је, у строгом смислу, само од јела за дисање; јер маст се састоји само из три стихије: из угљика, водика и кисика. Ко је наслагао масти у телу, тај може за нужду лепо прекужити болест или мало и умерено гладовање. Масти ће до душе нестати, али она ће мало по мало своје састојке давати крви и тиме ће помагати дисању, не нанесав крви знатне губитке дисањем. Но ко нема масти у телу, тај је при свем том наморан, док год живи, да дише, па јео он много или мало; ако му се стање тако похабави, да не може узимати у себи никакве хране, то ће издисати из крви угљик, водик и кисик; то јест, оштетиће својим дисањем рођено своје месо и крв. Но по што човек умре, већ кад изгуби једва половину своје крви и меса, то ће тај бедник умрети, у пуном смислу речи, од свог рођеног дисања.

Свак ће сада моћи разумети, кад речемо: Маст је по себи творина, која је потребна телу само у малој мери, и навласти-

то, као што смо у прошастим одељцима видели, само за појединa оруђа у телу. Док је год човек здрав, докле год добро једе и докле је год у стању, да удиљ набави себи хране, дотле сувишак масти није више од потребе; за то и нису мршави људи болеснији и уђи, него гојазни. Али чим наступи какав пореметај, сад било болешћу или другим којим спољним околностима изазван и човек не узмогне или не смедне узимати у себе никакве хране, то је маст неоцењено благо у телу, јер онда је она бранич месу и крви и жртвује себе, па дисање онда није приморано, да дира у месо и у крв.

Тачна свеза масти с дисањем и радом, опажа се и у обичноме животу. Морамо ли дисати много и радити, то се не ћемо угојити; живимо ли тако, да је умерено дисање и рад, то се и при умереној храни скупља маст у телу. Животиње и људи, који се много крећу, јако дишу и не ће се угојити. Људи, који се много крећу, јако дишу и не ће се угојити. Људи, који живе рахат и на узуру, који се не напињу много, постану јаки и гојазни; јер они не дишу и не раде толико, као што би то било при напорима. Животиње, које хоћемо да угојимо, затворимо тако, да се могу веома мало кретати. Оне мало дишу, а још мање испаравају кроз кожу, дакле сувишак од хране за дисање нагомила се као маст у телу.

XI.

Кад размислимо о важности масти у човечјему телу, то се можемо лако завести, па помислити, да ће помоћи здрављу и нагомилавању масти, кад једемо много масних јела.

Ама то се показало већ као обмана не само по искуству, него и по научничким испитивањима.

Маст, готова маст, како животињска, тако и биљиска, несварљива је за желудац, и само особите врсте њезине, у којима има и других материја, имају не само не шкодљив, него још и медицинско-благотворан утицај на човека. У тај ред, који чини изузетак од правила, спада и јетрена маст (Lebertrahn), која се у деце употребљује као лекарија. Душа ваља, у јетреној масти има још једна материја, јод, коме се приписује благотворно дејство те масти; међу тим претпоставка та није ни на који начин извесна, а свакако имамо ту један случај пред собом, где једење масти није бар шкодљиво.

И пак је неоспорна чињеница, да друге врсте масти отеш-

тавају варење, па и онда, кад се не једу саме него заједно с другим јелима. Узрок томе лако је означити. Варење како у желуцу, тако и у цревима не бива растрљањем јела, како се иначе мислило, него се то сврши неком течношћу, што је издају од себе платна желуца и црева, која личи на пљувачку у устима. Та течност има то својство, да раствори и кору од хлеба, па и саме сажвакане кости. Али ту ваља течност да продре непосредно у јела; а по што маст има то својство, да сваки залогај обвије као у масну опоницу, и по што особито желудачка течност није у стању, да продре кроз маст, то она страхота отештава варење.

Истом онај сок, који се излучује у цревима, и који се каже трбушна пљувачка, истом тај има својство, да раствори маст, и да је као храну одведе у крв.

Једење готове масти дакле није саветно по себи; а и није ни од какве ваљде у телу, па нека је прошла и кроз желудац. Опити, који су чињени на животињама са машћу, показали су, да страна маст, која се унесе у тело, не сталожи се у њему него изиде опет на поље, и не прешав у кружење.

Тело само зготови себи маст, што му је од потребе, и то из оних јела, што имају у себи исте састојке, које и крв. Овамо спада највећи део биљака, које имају у себи скроба или шећера, као што н. пр, има у хлебу, у кртолама, у мркви и т. д. Така маст игра онако важну улогу, као што је већ напоменусмо, и то показује, да није доста само да има масти у телу, него је и образовање масти нуждан закон животињског живота.

Нешто је особито ту са том машћу јела и са машћу тела. Готова маст, што је једемо. несталожи се у телу као маст, него тело производи у својој рођеној творионици себи маст из онака јела и пића, у којима нема масти. По томе бисмо могли помислити, да је са свим залудна ствар, и јести масти, особито кад се не може да свари у желуцу; али то није тако. И сама околност, да мајчино млеко, то најприродније од свију јела, има у себи готове масти, може нам послужити као доказ, да је потребно, да узмемо у себе нешто мало готове масти. Али најподробнији су опити показали и то, и сада то стоји чврсто у науци, да творионица у телу није у стању, да произведе маст, ако за то не добије у јелу нешто мало готове масти.

Потреба, да омастимо своје поврће и вариво, да мажемо млада масла по хлебу, да једемо кртолу с машћу, да једемо купус са сланином и т. д., има веома тачна основа. — Маст је по

себи несварљива; али нешто мало масти мора се узети уз друга јела, јер само ће тако моћи тело произвести потребну маст из јела.

XII.

И ако смо до сад непрестано говорили о користи и важности масти у човечјему телу, и пак нам се не може на ино, а да овде при крају не признамо, да управо наука није још потпуно дознала о важној улози, што је има маст у телу.

Ми смо већ један пут рекли, да је обмана, кад се хоће биће какве творине природне да се објасни коришћу, што је она приноси осталим творинама. Природа не ствара једну ствар само за то, да буде од користи другим стварима. Све, што ствара природа, има осим користи, што је приноси целини, још, или правије навластито, своју самоцељ. Да је то тако и с машћу, на то нас упућују силни знаци, и ако нам још није пошло за руком, да разјаснимо самоцељ масти, потребно јој постајање, делатност јој у образовању телесних тканина и уплив јој и промену из отих инокосних знакова.

Маст налазимо, где је примешана питним течностима тела у веома различитим оброцима. Ако је у малим оброцима, онда ће помоћи варењу у желуцу; ако је у већим оброцима, сметаће му.

Друкчије бива с машћу у каши, која постаје у цревима. Цревне упилице, које у сједињену каналу одводе кашу крвним жилама, често су пута пуне пунцате масти. У крви је маст сталожена навластито у крвним бобицама. — У мозгу нема до душе слободне сталожене масти; али имају у њему до пет разних врста масних спојева. — Живци су толико испуњени машћу, да изгледају као шупље цевке, кад се из њих испере маст етиром и алкохолом.

Све то није случајно, него са свим јасно показује, да маст има ту у унутарњем животу још непознату улогу. У нашем мозгу има фосфора, коме указаше толику част, да га назваше битним састојком наше душевне делатности, дакле нашег мишљења. За што бисмо дакле отказали ту част масти, које има у мозгу у знатнијој количини и разновиднијем облику, то не можемо да разумемо. Светљење фосфора у помрчини мож' да личи у нечем на сев мисли; али ако ћемо говорити о светљењу мисли, то за цело маст, или боље њезини газовити састојци светле много боље и јасније, него фосфор. Но било то како му драго, то тек стоји, да још није позната главна улога масти.

Праоблик свију састојака живога тела јесте према новијим испитивањима — ћелија. Као што се у мртвој природи течне масе претурују у чврсте образовањем кристала, тако у живој

природи шчврсну течни делови образовањем ћелја. Али шта ради маст при томе образовању? И на то ће питање наука моћи да одговори истом после настављених студија...

И тако се опраштамо сада с овим тематом, признајући, да је права, животворна улога масти још непозната; али се ми надамо, да ће и пак бити довољна она улога, што је наведосмо и што је дакле већ позната, да би се оправдао наш наслов и да би се видело, е смо ми одиста представили својим читаоцима у овим разматрањима важност масти.

У Пешти, из „Преходнице.“

ПОДЛИСТАК.

ТРИ РУЖЕ.

(Свршетак.)

Док ее тако промишљао, завиje лончић са ружом у неку мараму, отвори баштена врата, обазре се око себе и види да је већ на крај баште, да се сад само има још кроз плот провући па је ван баште, он тако и уради, стане бегати путем, као бесомучан. Тиме је већ показао да је заборавио на благодарност, што је свом васпитатељу обећао, а тиме је и пријатељство са Ахмедом прекинуо — он је сад само мислио о новцу и богатству.

Бежећи тако, дође у неко сеоце. Ту купи одма коња, али не за то, да се и после пешачењем не мори, него да може још боље бегати. А да га Сахиб не би, ако га устражи, нашао, науми да и не иде кући очиној, него дотле да не мирује, док не пређе границу своје домовине и не дође у какву страну државу, ди ће се и станити. На том путовању његовом имала је ружа доста посла, јер је сваки час листић кидао, да само никакве оскудице на путу не трпи. Најпосле дође у неку велику варош, гди је владар те земље седио. Ту науми да се мало одмори, јер је већ прилично далеко од сахибовог места умакао.

Ту кућу купи, велику као каква палата. Изнутра је намести и украси, да ни краљ није имао лепшега двора, накупује робова ни сам незна колко, и он је држао да ће тек одсада добро да живи.

Сирома Хасане, како си се преварио у рачуну! Јер путања, којом си срећи пошао, не води њојзи. Није сваки срећан који је богат.

С дана на дан све је сребролубивији бивао, да је најпосле и на оца свог заборавио. У тој његовој занешености није ни за кога марио, само

се за себе старао. Поред свега тог, што је немилице благо око себе расипао, како би себи само нова задовољства стварао; и ма да је свашта измишљавао, само да себи време скрати, опет није могао оно унутарње осећање да уклони, што му је шаптало, да је он поред свег свог богатства још далеко од среће.

То се његово богатство по целој држави разгласи, па и сам владалац дочује за њ, он зажели да се упозна са Хасаном. Позове га једнога дана себи, а Хасан се сав уздрхта као прут, незнајући шта ће краљ са њиме Страх му је био сасвим на месту, јер га је краљ питао откуда је, каквог је заната и како је он стекао толико благо?

Хасан међутим, који је добро знао, да ће га ма когод питати о његовом богатству, одма одговори краљу, да је он из далеке земље овамо дошао; каже да је трговао са својим оцем, да га је срећа при трговању веома добро послужила, да му је отац пре неколико месеци, кад се кући враћао, на путу умрьо, а све благо да је њему оставио, па је рад да сам мало у миру поживи.

Краљ мане главом, па му рекне: „Зар ћеш ти већ у том добу, које други људи једва чекају, па да раде, да скрстиш руке те да бадавадишеш?“

Хасан се нађе сасвим у чуду шта ће сад бити, али се одма осло боди па му одговори, да ће може бити после опет своју радњу продужити, али сад је рад да мало ужива од оног што му је бог дао.

А зар ти не би рад био, настави краљ, да не бадавадишеш по ваздан, него бар штогод времена да жртвујеш, ако и не за себе а оно бар на добро твојих сагрђана. Па би ли се ти примио каквог звања да не седиш бапбадава?

Ал, светли краљу, ја би тешко добио какво звање, јер сам странац, па још какво би ја тео, од прилике да баш не би имао тако млого посла.

Ако је то једино, за чим ти запињеш, рекне му на то краљ, то ћу се ја за тебе побринути. Ја ћу ти дати такво звање гди ћеш моћи млого учинити за своје ближње, а поред тога ћеш опет имати каде да уживаш свакојака задовољства. Дођи ово дана мени па ћеш чути какво си звање добио.

Кад му је краљ то казао, он га отпусти. Хасан оде кући, али не баш са најмирнијом савешћу. Што да ја зависим од ћуди једног краља, помисли у себи, а и од свакојаких расположења мојих старијих, кад ми не могу ништа више дати, него што имам. Не, нећу се ја примати никаквог звања, и у опште ничега, што би ми сметало, да живим како ја оћу.

Он је свакако премишљао, како би се уклонио од те понуђене почасти. Јер краљ није му понудио звање да не би дремао, него је са свим на што друго ишао, он је ту гледао да се дочепа хасановог блага, а Хасан је и сам предвиђао како ће то изгледати, ако се прими немилог зва-

ња; како му неће ништа ићи од воље, него ће се задоцњивати у звање, па ће због пренебрежења кажњен бити и то наравно новчаном каштигом. А кад се већ његових новаца пасите они ће га онда најпосле и ухапсити. Најпосле све је мисли у једну смислио и то да утекне, али да се осигура, да га не би гонили, да он своме робу неко писманце са налогом да га преда сутра владаоцу. У том се писму захвалио Хасан владаоцу на његовој милости, уједно се извинио што се не може примити никаквог звања, јер има врло хитног посла те мора одма да отпутује, а да би ствар још боље забашурио, поклања му у име благодарности свој двор и све што је у њему. Пред вече чим се смркло уседне свог најбољег коња, понесе само ружу а друго све остави па тако крене се из вароши у коју се није честито ни станио.

Ту је Хасан већ загризао горки залогај што га богатство собом доноша.

Кад је већ неколико недеља пропутовао, дође у неки врло леп предео. Ту науми да се стани, одрече се варошког живота. Али на скоро осети да ту нема за њ уживања ни задовољства. Предео је био красан али њему се није ни ту допадало, све му је једнолико, а да би то какогод надокнадио, ода се којекаким страстима и најпосле се разболи. Болест му тако узме маха, да је морао звати лекара. Али гди ће он оно радити што му лекар налаже, кад му овај вели, да ће само тако оздравити, ако уредно узживи.

Тек што се неко време држао лекареве наредбе и осетио да му је мало боље, наново се ода старом свом неумереном животу док га опет болест не свали у кревет.

Тако је проживио неколико година а био је све незадовољнији и несретнији поред свег свог богатства. Вине је пута долазио к себи и тек се ма чиме занимати али је већ малаксао био и телом и душом.

Још једном покуша да живи у великој вароши тражећи у том задовољства; да скупља око себе људе, да их части, да им поклања скупоцене ствари, само не би ли се како са киме опријатељио. Али како је такав човек могао још и мислити на пријатељство кад је кроз и кроз покварен био! Како је могао тражити пријатеља поред своје себичности и ћудљивости!

Наравно да се пашло и таковних, који су му долазили да се часте, а било их је и таковних, који су примали и поклоне, али му нико није био искрен пријатељ, нико га није волео; то је све и он сам увидио, и то више пута, како су га грдили и исмевали, особито кад су мислили да их он не гледи.

Живот му се све мање и мање милио. Неком приликом, кад је опет своје назови пријатеље сазвао на част, примети он да га неки исмевају, разљути се те у тој својој љутини растера све своје госте. Тиме се само

у јаму сурвао, јер сутра дођу код њега нека два званична служитеља и одведу га пред кадију, а тужили су га сами његови јучерашњи гости, међ којима је одличних људи и великих званичника било, које је он јучерашњим понашањем увредио.

Хасан је одбацивао од себе кривицу и бранио се најжешћим речма, а кадија за то ништа и нехаје, него заповеди да га затворе. Ту мало постоји Хасан па се промисли, и увиди да је свему том његово богатство криво. „Сахибе“ повиче он из свег грла „ти си ми један поклон дао! Шта ми је вајде било од тог мог богатства! Свакојака беда наишла је на ме, болести су ме обхрвале, тело ми је ослабило, један је то живот! Баш сам луд био, што нисам шта друго изабрао!“

Хасан се на скоро опрости таванице, јер је новац на истоку свашта у стању израдити. Замоли се да га пусте пред кадију. Кад дође пред њега, стане се извињавати, да се у онај мах претрпио кад је оно своје госте истерао, па да би га из тамнице пустио обећа му грдну своту новаца. Кадија се намами на новце, па га пусти. Хасан чим дође кући узме лончић са ружом, погледи је тужним погледом, па јој стане говорити: „Шта ћеш ми вине, кад си ти свој мојој несрећи крива. Дуже те нећу код мене држати, па ма одсад шта са мном било, али ти добар стојим да се нећеш ни другом коме обесити о врат!“

Тек што је то изговорио, груне лончић о земљу да се одма на сто парчади распао, згази ружу да је са свим не стане. Али тек што је први пут стао ногом на ружу, обузе га нека неовест, он поспне и падне ван себе на кревет, који беше близу.

Сад нека га, нека мало проспава, а ми да видимо шта ради трећи сахибов питомац, Ахмед. Кад је пролазио кроз башту, све му се оно збивало, што и оној двојици; и он је пролазио кроз неки цветни ходник, пратили су га умилни звуци, па и он затекне три руже у најбољем цвету. Кад је њихово шаптање разабрао, није дуго бирао, него одма пружи руку говорећи сам себи: „Само је добар човек срећан, то нам је увек Сахиб говорио,“ и узбере белу ружу.

Тији звуци биваху све јачи и јачи а одједаред се зачу нека дивна свирка, Ахмед тек да дигне очи горе, угледа пред собом нешто, што бејаше као надземаљски створ. Лице му је било пуно достојанства и на челу златна трака, хаљина му је била бела као снег, са плавим појасом, и Ахмед једва позна свог васпитача, Сахиба. На близу за црвеном ружом лежаше на неком јастуку Абдала, а за жутом Хасан. Сахиб пружи обојици руке, они се пробуде и устану али су тако буновни били, да нису знали да ли се ово све у сну или на јави збива.

Кад су већ обоје мало к себи дошли и пошто им се и Ахмед приближио стане им Сахиб овако казивати: „Драги моји, ја сам вам још

пре неколико дана говорио, да се време приближило, кад ћете ви као људи у свет ступити. Још за време кад су вас ваши родитељи мени поверили, приметио сам, да двојица од вас имате пријатне клице неваљалства у себи, о чему сам се и уверио, јер сам видио које сте руже сваки изабрали. Абдала, ти си видио, какве је срећне силан човек, а ти Хасане искусио си како је то богат бити, да може човек бог зна како богат бити, па да никаквих радости нема, и шта најпосле може бити од богатог човека. Али то вам се све у сну снидо, но ја се надам, да ћете се увек кад год се сетите на те снове, трудити, да те рђаве наклоности утамните. А теби Ахмеде не треба бела ружа, јер коме је стало, да буде добар и честит, тај не треба нарочите помоћи. А то сте ваљда увидили да сам необичним силама обдарен, које истина ретко употребљујем а и онда само на добро мојих сагрђана, али код вас сам их већма употребио, јер сам вас здраво заволео. Ја сам вам сваком обећао, да ћу дати неки спомен; сваки нека узме ружу коју је изабрао, али знајте да те руже нису више кадре да оно израђују, што су досад израђивале, но само још ту необичну особину имају, да неће никад увенути па ће вас увек на мене опоминьати, а Абдалу и Хасана уједно ће поучавати, како да се владају. Сад идите нашој кући те причекајте мало, сад ће ваши оцеви доћи. Кажите им да се не требају ништа захваљивати а још мање да ме награђују. Најбоља ће ми хвала бити, ако кад усчујем, да сте сви тројица ваљани и честити људи. Ја морам сад из ове земље ићи, јер имам на другом месту важнија посла, ви ме можда нећете никад више видити, но ја ћу опет знати гди сте и како сте и да ли су вам моје поуке што помогле.

Сахиб дигне руке на своја три питомца па их благослови и пре још нег што су се њи тројица са њиме тели опростити и захвалити му се, замагли се свуда наоколо, магла се мало после расчисти и они виде да су у башти на оном истом месту, гди су се често играли. Похите у сахибову собу, кад ал она празна, сву троицу то ожалости но одма се развеселе, чим видоше своје оцеве у другој соби.

Сваки приповеди свом оцу, шта му се последњи дана десило, па онда пође сваки у своју собу да се спреми за пут, а кад тамо, а оно на сачијем столу једна ружа у сиулеценом лончићу, на сваком написано име чије је које. Сахибов поклон и његова поуке беху од врло добра утицаја по хасанов и абдалин живот и са правом се могоше назвати сахибови питомцима.

Превео Милан Лакић
медик.

РАЗНЕ ИЗРЕКЕ.

Женске су као магнет, који друге ствари много силније привлачи, него ли магнете.

Када Симонид понуди Темистоклу да га учи вештини памћења, рекне му овај:

„Боље ме учи вештини заборављања, јер често се сећам онога, чега се не би хтео радо сећати, а не могу оно да заборавим, што би желео да заборавим.

Мирабо каже да противу клеветника ваља овако поступати: „Поступај с њима као са зољом, коју ваља тек онда да нападнеш, када си сигуран, да ћеш је уништити, јер иначе ће те још с већим бесилом и силом нападати.“

Неблагодарни грешни свима онима који су несретни.

Свет је гостионица у којој путник данас спава а сутра полази из ње.

Може ко бити елегантан, уман, речит, досетљив, пун приповедака и занимљив у понашању па да се ипак не допадне; докле други без досетке, елеганције, речитости, живахности или приповедака наклоност свачију задобија. Први изазива чуђење а не дира у срце, — он говори сам за себе; његова себичност се увек изда и не трпе је лако. А други је скроман, мисли више о другима а слабо о себи. У општењу треба увек друге радо саслушати.

Најбоље средство, да прекинемо са познаницима, који су нам додијали, јесте, да им позајмимо новаца ако су сиромаси, а да иштемо у зајам од њих ако су богати.

„Одржање самога себе“ то је један од најважнијих природних закона, а многи људи живе тако, као да је то једини природни закон.

Ћутање је најбољи одговор на сва нападања безобразника, простака и завидљиваца.

Куњујеш ли оно, што не требаш, то неће много времена проћи, па ћеш морати оно продавати, што ти је одвећ нужно.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА ДИМИТРИЈА ОБРАДОВИЋА НАЗВАНОГ У КАЛУЂЕРСТВУ ДОСИТИЈА, њим ветим списана и издана. IV. Издање. I. Књига живот и прикључења. II. Књига путничка писма. Препечатао и по новом правопису приредио и издао Аксентије Мијатовић. У Београду у државној штампарији 1870. (Сликом Доситија Обрадовића.) На 8-ни, VIII., 192 стр. Стоји?

ХАЈНРИХ ПЕСТАЛОЦИЈЕ И ЊЕГОВА ПЕДАГОГИЈСКА РАДЊА. (По Ц. К. Р. Алберту и Х. Морфу.) Израдио Милорад П. Шапчанин. (Прештампано из подлистка „Српских новина.“) У Београду, државна штампарија 1870. На 16-ни, 56 стр. Стоји?

ДАР ДОБРОЈ ДЕЦИ У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА Саставио Милорад П. Шапчанин. Прегледала и одобрила школска комисија. Издало министарство просвете и црквених дела. У Београду, у државној штампарији 1870. На 16-ни, 121 стр. Стоји?

ГОВОР НИКОЛЕ БЕГОВИЋА проте горњокарловачког и посланика српскога народа у слуњској пуковнији, држан у јавној сједници српскога народ. сабора дана 18. јуна 1870. год. у Карловцима, у ствари Комоговине. У Новом Саду. Платонова штампарија 1870. На 8-ни, 11 стр. Стоји?

---

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаваоце и писце наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. (Наставак.) — Народне песме (Из збирке Б.У.М.) — О користи и важности масти у човечјем телу. По А. Бернштајну од А. (Свршетак.) — Подлистак: Три руже. (Свршетак.) — Разне изреке. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

Број 18. У новоме Саду 30. јуна 1870. Год. V

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на год. 4. ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

ДНЕВНИК ЗАЛИШНА ЧОВЕКА.

Написао Иван С. Тургењев.

(Свршетак.)

X.

И тако уђох у кабинет Кирила Матвејића. Платио бих бог зна шта ономе, ко би ми могао сада да покаже, како ми је изгледало лице у онај пар, када ми тај честити чиновник, увивши се на брзу руку у персијску собну хаљину, пође на сусрет с раширеним рукама. Сва је прилика, да сам онда био пун смерна ликовања, блага учешћа и бескрајне великодушности... Осећах као да сам Скипијон Афрички. Ожогин бејаше очевидно потресен и ожалошћен, избегаваше мој поглед и врпољио се на своме месту. Одмах опазих, да говори сила јасније, него обично, и да се у опште изражава непотпуно и неопредељено. У нејасним, али ватреним изразима замоли ме, да му опростим, нејасно напомену о своме госту, сакупи неколике опште и нејасне примедбе о варљивости и непостојаности земаљских блага. На једаред осети у очима сузе, па на брзу руку шмркну бурмута, по свој прилици с тога, да би ме обмануо, да не дознам за прави узрок, што му нагони те сузе на очи... Он употребљаваше зелени руски бурмут, а зна се, да ће од тог бурмута и старци пролити сузе, кроз које за неколико тренутака људске очи гледе глупо и безначајно. Ја сам наравски веома пажљиво поступао са старцем. Запитах га о здрављу жене му и кћери и одмах вешто сврати разговор на занимљиво питање о домаћим стварима. Обучен сам био, као и обично, али чуство меке приличности и

кротке удржљивости, којим бејах задахнут, даваше ми свечан свеж осећај, као да имаћах на себи бео прслук и белу пошт Једно ме само узнемириваше: мисао о састанку с Лизом... Ожегин најзад сам ми предложи, да одем с њиме његовој жени. Т добра, али глупа жена, кад ме уочи, збуни се страховито, ал јој мозак не беше у стању, да задржи дуго у себи један и исти утисак и по томе се она на скоро умири. На покон видех и Лизу... Она уђе у собу...

Мислио сам, да ћу наћи у њој потрвену, раскајану грешницу и већ у напред дадох своме лицу ласкав израз, који би је мало обадрио... На што да лажем? Ја сам је одиста љубио и чезнуо сам за срећом, да јој опростим и да јој пружим своју руку. Но помислите само, како се изненадих, када се она у одговор на мој значајан поклон хладно насмеја. „А? ви сте тако рече немарно и одмах се окрете од мене. До душе, смех ми се њезин учинио као усиљен и на сву прилику ћаво је пристајао уз њезино страхота изнурено лице... Таког га нисам никако очекивао... Изненађен погледах на њу... Каква је то промена на њој? Међу пређашњим дететом и овом женом не беше више никаква наличја. Она као да је нарасла, као да се усправила; све црте њезина лица, особито усне, узеше опредељенији израз... Поглед јој беше дубљи, тврђи и тамнији. Ја преседех у Ожегинових до вечере; она устајаше, излажаше из собе и враћаше се на траг, мирно одговараше на питања и намерно не обраћаше никакве пажње на мене. Она ми очевидно хтеде показати да нисам достојан ни њезина гњева, и ако мал' нисам убио њезина љубавника. На послетку изгубих стрпење: једовита примедба омаче ми се с усана... Она се трже, погледа ми у очи, устаде и отишав к прозору рече лако уздрхталим гласом: „Можете говорити, што вам је воља, али знајте, да ја тога човека љубим и да ћу га на век љубити и да никако не мислим, да је он крив преда мном, на против..." Глас је издаде, она заста де.. хтеде се преломити, али не могаше, за тим се обли сузама и изиде на поље из одаје. Стари се Ожогинови забринуше... ја им обојима пружих руку, уздахнух, погледах горе и удаљих се.

Сувише сам слаб, још ћу само мало времена имати, те о тога не ћу моћи као до сада потанко да описујем тај нови ред мучних посматрања, тврдих намера и осталих плодова тако зване унутарње борбе, што поникоше у мени по обновљеном мом познанству с Ожогиновима. Нимало се не сумњах, да Лиза још љуби и да ће дуго љубити кнеза... али као човек, кога умире околности, па се и сам умири, ја се више нисам ни надао њезиној

љубави: желео сам само њезина повереља, њезина уважења, о ком искусни људи веле, да је ваљана полуга брачној срећи... На несрећу своју, изгубих из вида доста важну околност, т. ј. то, да је Лиза омрзнула на мене од онога дв боја. Доцне са свим увидех то. Почех као и од пре одлазити у кућу Ожогинових. Кирило Матвејић, више него игда, ласкаше ми и умиљаваше ми се. Шта више, имам узрока да мислим, да би ми он тада драге воље дао своју кћер, и ако нисам био баш бог зна какав младожења. Опште мишљење кривљаше њега и Лизу, а мене на против дизаше до небеса. Понашање Лизино према мени не измени се ни у чем: она је највише ћутала, јела је, када наваљиваху на њу, није показивала никаквих спољних знакова боље своје, али се при свем том топила, као восак у ватри. Истину рећи, Кирило је Матвејић штеђаше, колико је игда могао. Стара Ожогинова само уздисаше, гледећи на своје бедно дете. Од једног се само човека Лиза не туђаше, ма да и с њиме није сила говорила: то беше Бизмјонков. Стари Ожогинови поступаху с њиме хладно, скоро грубо: никако не могаху да му опросте, што је кнезу био девер; али он се не даваше тиме нимало збунити; он им одлажаше у кућу, као и од пре. Са мном бејаше веома хладан и за дивно чудо, ја сам га се скоро бојао. То трајаше тако скоро две недеље дана. Најзад се, после једне бесане ноћи, реших, да искажем Лизи све, што ми је на срцу, да јој речем, да не гледећи на оно што је прошло, не гледећи на сва олагивања и сплетке, бићу и цак сретан, ако ми она пружи своју руку, ако ми врати своје поверење. Одиста сам био уобразио себи, да ћу показати нечувен пример великодушности и да ће она, тако изненађена, одмах и пристати на моју понуду. Свакако јој се хтедох поверити и изићи најзад из оте неизвесности.

Иза куће Ожогинових бејаше доста пространа врт, који излажаше на прилично побатаљену липову шумицу. У сред те шумице беше стар хладњак у китајском укусу. Брвнаста заграда дељаше врт од слепе улице неке. Лиза се који пут по читаве сахате шеташе сама самцита по томе врту. Кирило Матвејић знађаше за то и забранио је, да је нико не узнемирује, не иде за њом: махните је, боља ће јој већ и сама по себи одуминути. Када је не нађоше у кући, ваљало је само пред ручак зазвонити звонцетом, и она је на мах дошла, и то с истим оним упорним ћутањем на уснама и у очима, с по којим згњеченим лиском у руци. Тако једном, по што опазих, да она није у кући, учиних се, као да хоћу да одлазим, опростих се с Кирилом Матвејићем, метнух шешир на главу и изидох из трема у двориште, а са

двориште на улицу, али се у исти мах с нечувеном хитрошћу вратих на траг и мимо кухињу одох у врт. Срећа моја, те ме нико не опази. Не размишљајући се дуго, хитним корацима уђох у шуму. Преда мном, на путањи, стајаше Лиза. Срце ми у прсима силно куцаше. Ја се зауставих, уздахнух дубоко и већ јој хтедох прићи, кад она из небуха, не осврћући се, подиже руку и поче да прислушкује... Иза дрвећа, од слепе улице, зачуше се јасно два удара, као да ко лупа у брвна. Лиза пљесну рукама, на то се зачу слаба шкрипа врата, а из шипражја се помоли Бизмјонков. Ја се брзо заклоних за дрво једно. Лиза му ћутећки пође на сусрет... Он је исто тако ћутећки ухвати под руку и обоје полако иђаху по путањи. Скоро ван себе од чуда гледах за њима. Они се зауставише, погледаше свуд у наоколо, за тим их нестаде за један мах иза шипражја, па се опет појавише и на послетку уђоше у хладњак. Хладњак тај беше округла, малена зградица, с једним вратима и с једним прозорчићем; на средн виђаше се стар сто на једној нози, обрастао меком зеленом маховином; два дашчана диванића стајаху са стране, мало даље од влажних и потамнелих стена. Ту се некада у веома топлим данима пио чај. Врата се не могаху са свим да затворе, ћерчива одавна испадоше из прозора и опирајући се о једне јединe багламе, висијаху тужно уз стену, као пребијено крило тичје. Ја се поткрадох према хладњаку и пажљиво гледах кроз отвор на прозору. Лиза сеђаше на једноме диванићу с оборено главом; десна јој рука лежаше на крилу, а леву јој ухвати Бизмјонков у обе своје руке. Он гледаше с учешћем у њу.

— Како се данас осећате? запита је полугласно.

— Као и до сад, одговори она: ни горе, ни боље... Празнина, страшна празнина! рече и тромо подигну очи.

Бизмјонков јој ништа на то не одговори.

— Шта мислите, настави она: — хоће л' ми писати још један пут?

— Не мислим, Лисавето Кириловна!

Она поћута мало.

— Управо о чему и да ми пише? Све ми је већ рекао у првом своме писму. Жена му нисам могла бити; али сам била сретна... за мало... али сам били сретна.

Бизмјонков обори главу.

— Ах, настави она живо: — кад бисте знали, како мрзим на тога Чулкатурина... Све ми се чини, као да видим на рукама тога човека... његову крв.

Ја се сав стресох у својој заседи.

— У осталом, рече она за тим замишљено: — ко зна, може бити, без тога двобоја... Ах, када га видех онако рањеног, онај час осетих, да сам сва и душом и телом његова.

— Чулкатурин вас љуби, рече на то Бизмјонков.

— Шта ме се то тиче? Зар ја требам чије год љубави?... Она застаде и тихо настави: — Осим ваше. Јест, пријатељу, ваша ми је љубав преко потребна: без вас бих била пропала. Ви ми помогосте претурити страховите тренутке...

Она умуче... Бизмјонков јој с очинском нежношћу гладаше руку.

— Шта да се ради, шта да се ради, Лисавето Кириловна? понови он неколико пута.

— Па и сада, рече она потмулим гласом: — и сада бих пропала без вас. Само ме ви једини подржавате; уз то ме сећате на њ... Ви за све знадосте. Сећате л' се, како је диван био онај дан.. Али опростите ми, успомене те мораће вам бити тешке и јадовите.

— Гов р'те само, говор'те! Шта вам пада на ум? Бог с вама! прекиде је Бизмјонков.

Она му стиште руку.

— Ви сте веома добри, Бизмјонкове, настави она: — ви сте ми добри, као анђео. Шта ћу? Осећам, да ћу га до гроба љубити. Опростила сам му, биће му до века захвална. Нека му бог да сваку срећу! Нека му бог да жену по срцу!

И очи јој се напунише сузама.

— Само нек' не заборави на мене, само нека се по који пут сети своје Лизе. Хајд'мо те! рече она по кратком ћутању.

Бизмјонков јој подиже руку к својим уснама.

— Знам ја добро, проговори она опет ватрено: — да ме сада сви криве, да се сви бацају камењем на мене. Нека! И пак не бих променила своје несреће за њихову срећу... не! не!... Није ме дуго љубио, али ме је љубио! Није ме никад варао: није ми говорио, да ћу му бити жена; ја сама нисам никад ни мислила на то. Само се бедни отац надаше томе. Па и сада нисам по све несретна: остала ми је успомена, па ма како страшне биле последице... Мени је овде загушљиво... овде сам се последњи пут састала с њиме... Хајд'мо на поље.

Они устадоше. Једва сам имао времена, да одскочим на страну и да се сакријем за дебелу неку липу. Они изидоше из хладњака и кол'ко могах судити по шуму од корака уђоше у шуму.

Не знам, колико остадох ту, не мичући се с места и задубљен у дубоке мисли, кад се с нова зачуше кораци. Ја се пре-

нух и пажљиво погледах из своје заседе. Бизмјонков и Лиза в
ћаху се по истој путањи. Обоје беху веома узбуђени, а особи
Бизмјонков. Како ми се учини, он је плакао. Лиза застаде,
гледа на њ и рече на глас ове речи: „Пристајем, Бизмјонко
Не бих била пристала, кад бисте ви само хтели да ме спасе
да ме изведете из мога страшног положаја; али ви ме љуби
ви све знате — па ме опет љубите: никад не ћу наћи поуз
нија, вернија пријатеља. Биħу ваша жена.“

Бизмјонков јој пољуби руку. Она се тужно насмеши на
и оде у кућу. Бизмјонков отрча у жбуње, а ја одох дома. Та
је дакле Бизмјонков рекао по свој прилици Лизи оно, што
ја био вољан, да јој речем, па како му је она одговорила б
оно, што бих желео ја да чујем од ње, то се нисам требао
ње да мучим и трудим. После две недеље дана пође она за
Стари Ожоћинови беху ради свакоме младожењи.

Па реците ми сада, нисам ли ја залишан човек? Зар не
играх у целој тој историји улогу залишна човека? Улога к
жева... о њој не треба ништа ни рећи; улога Бизмјонковље
исто је тако појимљива... Али ја? рад' чега се ја ту умешах!
Ала сам глуп, пети точак у колима!... Ох, ала ми је гр
грко!... Но како лађари веле: још један пут, још један *пути*
још један данак, још један, па ми не ће бити ни грко, ни слатк

XI.

31. марта.

Тмурно. Ретке ове пишем у постељи. Од јуче у вече п
года се из небуха измени. Данас је топло као у лето. Све
крави, топи, тече. Ваздух удара на разривену земљу: тежа
силовит, задушљив задах. Пара се подиже са свију страна. Сун
да те пробије, да те проникне. Рђаво ми је. Осећам, како с
разлажем.

Хтедох написати свој дневник, па место тога, шта учиних
Испричах један једини догађај из свога живота. Рашчеретах се
утрнуле се успомене пробудише у мени и повукоше ме са со
бом. Писах по типару, потанко, као да бих имао још година *пред*
собом, а сада немам кад ни да наставим даље. Смрт, смрт до
лази. Већ слушам њезино грозовито crescendo... Време је...
Време је!...

Па какво је то зло? Зар није све једно, ма шта ја ту при
чао? Пред смрт нестају последње земаљске таштине. Осећам, да
сам тиши, да сам простији. Касно се сетих памети!... За дивно

чудо! тиши и мирнији јесам — али ми се у исто доба и... кожа јежи. Јест, кожа ми се јежи. У полу нагнут над мирном, разјапљеном бездаком, цркћем вас, окрећем се, са жедним погледом гледам свуд око себе. Сваки ми је предмет двапут мио. Не могу доста да се нагледам своје јадне, невеселе собе, праштајући се са сваком пегицом на својим стенама! Наситите се последњи пут, очи моје! Живот ми нестаје; он полако и подједнако бежи од мене, као брег од погледа морнарених. Старо, жуто лице моје нудиље, повезано угаситим рупцем, самоваре, што ту на столу кипиш, цвеће на прозорима, и ти моје бедно псето Трезорс, перо, којим пишем ове ретке, рођена руко моја, сад вас још све видим... Ту сте... ту, преда мном... Је ли можно, да вас... мож' да данас... никада више не ћу видети? Тешко је за жив створ, да се растане са животом! Што ми се умиљаваш, бедна вашко? Што прислоњаш своје груди уз постељу, грчевито уздижући свој куси реп и не спуштајући с мене својих добрих, сетних очију? Жалиш ли ме? Или већ слутиш, да ће ти господара скоро нестати? Ох, кад бих само могао, да исто тако прођем мишљу по свима својим успоменама, као што сада прелазим очима преко свију предмета у својој соби!... Знам добро, да су те успомене тужне и незнатне, али других и немам. Празнина, страшна празнина! како рече Лиза.

О, боже мој! боже мој! Дакле да умрем... Срце, које уме и које хоће да љуби, скоро ће престати куцати... Па је ли можно, да ће се оно утишати за навек, не познав ни једном среће, не раширив се ни један пут под слатким теретом радости? Авај! то није можно, није можно, знам ја... Кад би ми бар сада, пред смрт — смрт је у век нешто свето, она подиже сваки створ — кад би ми какав мио, тужан, љубак гласак запевао нада мном песму опросницу мојих рођених болова, ја бих се мож' да измирио с њим. Но умрети глухо, глупо...

Чини ми се, да почињем бунцати.

С богом, животе, с богом, мој врте, и ви, моје липе! Када дође лето, не заборав'те, да се од доле до горе оспете цветовима... И они, који живе ту, нека се одмарају под миришљавом вашом сенком, на свежој трави, под жубором ваших листића, што их ветар лако зањиха. С богом, с богом! С богом остајте ми сви за навек!

С богом, Лизо! Написах те две три речце — и мал' што се не засмејах. Тај ми се усклик чини, као да је из књиге какве извађен. Изгледа, као да пишем сентименталну причу или да завршујем очајничко писмо...

Сутра је први април. Је ли можно, да ја сутра умрем! Т не би ни приличило. У осталом, како ваља за мене...

Ала ме је лекар данас намучио!...

XII.

1. априла.

Свршено... Животу је крај. За цело ћу данас умрети. Н пољу је топло... скоро загушљиво... или већ груди не мог више да дишу? Мала је моја шаљива игрица већ одиграна. З веса пада.

Пропадајући, престајем бити залишан...

Ох, ала је то сунце жарко! Ти силовити зраци дишу к чношћу...

С богом, Терентијевна.... Јутрос, седећи крај прозора, з плака се... мож' да мене ради... а може бити и због тог што ће скоро ред доћи и на њу. Обећала ми се, да не ће ту ћи Трезора.

Тешко ми је писати... бацићу перо... Време је! Смрт и се већ више не примиче с громом, који све више и више ра сте, као кад јуре ноћу кола по калдрми: она је ту, она диш око мене, као лак дах, од којег се подигоше у вис власи пророка...

Ја умирем... Живите, живи!

Око гроба хладна, нема
Млађан живот нека клија,
А природа равнодушна
Нек' дивотом вечном сија!

* * *

Примедба издаваочева. — Под отим се последњи ретком налази профил главе с великим курјуком и брковима, с укоченим очима и зрачним обрвама; а испод главе беше нек написао ове речи:

Овај рукопис. Читао
А садржај му није одобрио
Петар Зудоћешин
М М М М
Милостиви господар
Петар Зудоћешин
Милостиви господар мој.

Рукопис тај не беше ни мало налик на онај, којим је написан предњи део. Из тога издавалац изводи, да је наведене речи други ко прибележио ту, а то тим пре може да мисли, што је поуздано дознао, да је г. Чулкатурин умрьо ноћу између 1. и 2. априла 18.. године, у „Овчјим водама," у месту свога рођења.

С руског. *-*

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Из збирке Б. У. М.)

Јакшић Стеван и љуба му Видосава.

Два су брата у милости расла,
До два брата, два Јакшића млада,
Јакшић Дмитар и Јакшић-Стеване,
А кад су се браћа поженила,
Ондак су се браћа завадила,
Поделише ризнице и благо,
Своје беле разметуше дворе.
И прошло је девет годиница,
Та се браћа нигди видла нису.
Поранио млад-Дмитар-Јакшићу,
Поранио рано у планину,
Да он куша срећу госпојину.
Он од лова ништа не улови,
Већ улови сивога сокола,
Не уби га већ му пребиј крило.
Питао га млад-Дмитар-Јакшићу:
„Ој бога ти, сив зелен соколе,
„Како ти је без деснога крила?" —
„Менека је без деснога крила,
„Као брату без брата рођена."
Кад је Дмитар саслушао речи,
А он оде брату рођеноме,
У бело се целивали лице
И за лепо запитали здравље.
Ал' беседи млад-Дмитар-Јакшићу:
„Ој бога ти мој брате рођени,
„Ми ајдемо нашем двору белом,
„Да кушамо наше љубе верне,
„С које смо се, брате завадили:
„Или с моје Љубе Анђелије,
„Или с твоје љубе Видосаве."
Па одоше Дмитровоме двору,
П' онда Стеван стоји на пенџеру.
Ал' говори млад-Дмитар-Јакшићу:
„Анђелија моја љубо верна,
— „Које верна, које и неверна —
„Стеван ми се на војску опрема
„Преко мора за седам година,
„Ишт' од мене коња и сокола,
„Ишт' од мене резнице и благо.
„Ил' ћу дати, ил' не дати, љубо?"
Сузе рони Анђелија љуба:
„Подај коња и подај сокола,
„И подај му резнице и благо,
„Да коме ћеш, кад твом брату нећеш!
„Што ми ниси раније казао,
„Да зготовим слатку ђаконију,
„Да девера зовем на вечеру."
Па одоше Стевановом двору,
П' онда Дмитар стоји на пенџеру.
Ал' говори Јакшићу Стеване:
„Видосава, моја љубо верна,
— „Које верна, које и неверна —
„Ти запитај сивога сокола,
„Како му је без деснога крила."
Ал говори љуба Видосава:

„Како ти је, сив-зелен-соколе,
„Како ти је без десноге крила?“
Ал' говори сив-зелен-соколе:
„Менека је без десноге крила,
„Као брату без брата рођена.“
Скочи Вида као горопадна:
„Соко лаже, он право не каже!“
Ал' говори Јакшићу Стеване:
„Видосава, моја љубо верна,
„Дмитар ми се на војску опрема,
„Преко мора за седам година,
„Ишт' од мене коња и сокола,
„Ишт' од мене резнице и благо.
„Ил' ћу дати, ил' не дати, љубо?“ —
„Не дај коња и не дај сокола,
„И не дај му резнице и благо,
„И његово Турци разотели,
„На срамоту љубу му љубили.“
Расрди се Јакшићу Стеване,
Па удара љубу Видосаву,
Удара је по свилен-појасу.
Како ју је лако ударио,
На ножу је чедо извадио.
Ал' говори љуба Видосава:
„Господару, Јакшићу Стеване,
„Кад те није жао мене младе,
„Је л' ти жао зелене јабуке,
„Којој ниси дао ни дозрети,
„А камо ли руком узабрати?“
Ал' говори Јакшићу Стеване:
„Цркни, кучко, више не говори!
„Од зле кучке ни штене не ваља,
„А камо ли од зле жене дете.“

ШТА ЈЕ СПАВАЊЕ.

Људи као жива створења удишу у себе много више кисеоника, него што га послије у виду угљичне киселине одишу. Количина угљичне киселине, која се дању потроши много је већа од оне, која се потроши ноћу и у спавању; те по том излази да се ноћу удахне више кисеоника него ли дању. Из најновијих опита, што су чињени у Минхену са Потенкоферовијем апаратима за дисање, дознало се, да се од кисеоника, који се удише кроз плућа за 24 сахата, тек трећи део дању удише, а оба остала два дијела да удишемо у спавању. Крв, а тако исто и састав, сами имају то својство, да од удисаног кисеоника повелику количину задрже, како би се послије у раду по потреби употребило Дисањем се дакле, тијем начином, крви и саставу доводи из атмосфере најнужнија храна, кисеоник, као год што јело и сваривање даје крви и саставу јаку и течну храну.

Ношен крвљу у све дијелове и органе тијела, иде кисеоник не само у мишиће него и у нерве и у мозак, који управо представљају живот, и ту час једнећи час разједињујући разне стихије заподијева дуг ред промјена у материји из којих се и састоји животни процес и којима су пошљедице све силе, што у организму или ван њега раде, па звале се оне мишићна или ме-

ханична снага, животињска топлота, електрицитет у нервима или радљивост у мозгу. Из чињенијех посматрања дознало се, да се кисеоника много више потроши у тјелесном раду и двизању, него ли на миру; и тако је дакле и с кисеоником у том смотрењу, као с осталијем материјама за храњење.

Даље је доказано да и прекинути и одвојени мишићи једнако продужавају удисање кисеоника а да угљичну киселину одишу и да у опће мишићу треба кисеоника, те да може опстати, као год што дјетету чим се роди, кисеоник улазећи с поља у плућа и у крв, буди живот у готовијем органима. С тога је дакле организму за живљење и живахну радњу потребно, да има увијек довољну количину кисеоника у припреми.

Спавање по С. Сомежевој теореми није ништа друго до стање, оскудно кисеоником, т. ј. стање, у ком се у саставу и у крви удисани кисеоник по свршеном раду много потроши и због чега радња живота у органима (у мозгу, нервној системи, мишићима, и т. д.) тако јако ослаби, да тијело падне у неку немоћност, које се послије зове спавање.

На особити начин се даје познати радња овог дисања кисеоника у радњи органа мишљења; који или у дубоком спавању прекидају са свијем своје пословање, или у слабијем спавању могу образовати још само слабе, рђаве (ружне), сумњиве и добро нескопчане појмове, који се зову снови. Они су за мозак од прилике оно, што су несигурни, изнемогли и непостојани покрети за малаксале санане мишиће.

Даље је шљедство трошења кисеоника а уједно и доказ истинитости сомеровијех посматрања, што се умањује испражњивање кроз бубреге и бијеле цигерице, јер као што је познато, разлучење како мокраћне тако и угљичне киселине, своди се на врло ограничену мјеру.

Дисање које у спавању траје непрекидно, доводи тијелу нове количине кисеоника. Ну од тога се само мањи дио потроши за произвођење топлоте и у виду угљичне киселине опет се на поље издише, а већи се дио прикупи у крви у крвнијем ћелијицама. Ово прибављање кисеоника или другијем ријечима траје дотле, док се тијелу довољна количина кисеоника не доведе, да би се тијело могло опет кретати и радити, као што је то у будном стању. А кад се то сврши онда шљедује буђење, т. ј. снага која је постала из радљивости кисеоника, започиње на ново и силно да јури и организам новом снагом живота да оптиче. Отуд оно осјећање опорављености и јачине које нас послије здравог

сна обузима, као год и свјежа живахност духа и чула готова за примање новијех упечатака.

Са буђењем започиње се даље трошење прикупљеног кисеоника, који у виду угљичне киселине и осталога избацивања тјелеснијех органа излази са знојем из тијела. Послије дужег или краћег времена, колики је кад ступањ извршивања механичког или умног рада, започиње се опет вријеме, кад се удисани кисеоник већином исцрпе и због чега радња тијела на једној тачци клоне, те организам наступа у стање опадања и спавања.

И док се бди и ради, дисањем се истина и даље набавља тијелу с нова кисеоник. Даћу се много више кисеоника (у виду угљичне киселине) троши него што се удише. Због тога организам не може опстати, а да не накнађа ону материју, што му је потребна за произвођење снаге и што је троши док је будан и док је у послу. По томе не може никад потпуно пословати, нити може обично развити снагу докле год не удише подоста кисеоника, који сну долази кад спава. Узрок јаког умора и немоћности блиједијех дјевојака, н. пр. лежи већином у неприродном својству крвнијех ћелијица, што оне не могу да прикупе и да сачувају потребну количину кисеоника.

Мир има исти таки уплив, само у мало слабијој мјери, као и спавање, што се исто тако трошење материје умали и тако организму даје прилика, да један дио од удисаног кисеоника задржи и да га употреби у даљој радњи. Тако се исто објашњава поткрјепљиви уплив одмарања, као и то што лица, која се мало напријежу тијелом или као болесници по вас дуги дан леже у постељи, могу да буду дуго вријеме без спавања. Напротив лица која цио дан раде напрежући се и причињавајући с тиме брзо трошење материје у свом тијелу по одређеном времену клону у непреодољиво спавање.

Исто тако и обичан умор мишића, као и осталијех органа, долази од горе реченог трошења кисеоника. Сваки мишић потроши удисани кисеоник дужим покретањем или радом, те потребује за неко вријеме мира, да би опет набавио потребни му кисеоник из крви.

Јасан је сад и неједнак ток спавања и узрок, за што је прво (обично прије поноћи) спавање мирније, дубље и снажније и за што се ми из таквог спавања будимо обично теже, него из доцнијег, много лакшег јутренјег спавања, које већ више на будно стање, кад смо највише немирни и кад се будимо већ од каква год лаганог шуштања или какве нервне узбуђености. У

јутарњијем часовима започиње већ обично сакупљени кисеоник показивати свој узбуђени рад, због чега се почиње покретати животни и нервни рад, а послије се узбуђује и мозак и осјетљивост нерва за особита упечатлења, докле је при том у почетку спавања, гдје се трошење кисеоника и умор тијела на највишој тачци налази, спала готово сва радња, па и радња мозга. А послије се живци чула и осјећања узбуђују само јакијем драженьем.

Почиње ли се необичном радњом трошити сав кисеоник у крви и у саставу, онда треба дуже спавање, него ли кад се трошење кисеоника продужава, а губитак се дисањем на ново допуњава. Спавање не наступа свагда тек послије свршеног трошења свога прикупљеног кисеоника, него обично кад се готовина кисеоника толико потроши, да тијело мало малакше. Али опет досеже, да се тијело још за кратко вријеме у слабом стању одржи и на скоро га до највећег упињања доведе раздражљивијем спољашњијем или унутрашњијем приликама, а нарочито кретањем и движењем живаца (боловима, бригама и т. д.)

Кратко буђење, које често спавање прекида, али које при добром, здравом спавању ријетко долази, јест због узнемиривањијех, спољашњијех или унутрашњијех узрока као што је велика врућина, јако шуштање, тешко сваривање у желудцу, загушење крви, и т. д. И ово буђење бива само пред зору.

Сањање бива такође поглавито послије по ноћи. У првијем часовима радња органа мишљења због горе наведенијех узрока готово тако јако опадне, да само слаби, лагани покрети духа, као сањања, долазе ријетко.

И памћење у спавању готово са свијем опадне и ослаби, због чега је ријетко бистро (јасно) опоминање о прошлом сањању. У сну долазе обично изврнуто или у преиначенијем облицима утисци, што су нам се догодили већ прије тога једном.

Што гдјекоји сањају мање а гдекоји више, долази од личнога састава њихова; у којих се орган мишљења може покренути и најмањијем утисцима и најмањом количином кисеоника.

Што дјеци треба више спавати него одраслима, отуда је, што дјеца расту, а то ће рећи, да промјена материје у њиховом тијелу бива брже и потреба им је већа. Процес растења и састављања тјелеснијех органа лежи на хемичком начелу, по коме кисеоник као најсилније покретало свеколике хемијске радње у човјечијем тијелу највећи дио узима, растење тијела каквог одраслог човјека или животиње потребује не само тврде и течне хране, него и ваздушне (кисеоника).

Неједнака потреба спавања разнијех особа у зрелијем годинама, долази од неједнаког насићења крви кисеоником. Код лица, којима треба да спавају само четири до пет сахата, способност је крви, да мању мјеру кисеоника имају у приправи, и да граница удисавања кисеоника достиже послије краткога времена, као код онијех, којима треба да спавају седам до осам сахати. Исто тако гдекоји имају велику наклоност, да дању, највише послије ручка, краће или дуже спавају.

Код стараца се на против због оскудности крви, умањења крвнијех ћелијица или иначе због унутрашњег измјењивања, количина крви јако умали и тијем се украћује трајање ноћног спавања. А будући да у старости свагда малаксалост наступа, то није пошљедица ничега другог, него умањеног притока и радљивости кисеоника и тиме достигнута успореност промјене материје тјелесне.

Узрок спавања, удисавање кисеоника, може, до највећег степена дотјерано, животну радњу обуставити и тијем начином довести смрт. У големој болести наступа смрт тада, кад крв за одржање живота, потребну количину кисеоника не може да набави (смрт од глади због оскудности ваздушне хране.)

Зимње је спавање јединствено резултат особите измјене у топлоти а тако се исто и због наркотика рађа санљиво стање, што не треба сматрати као право спавање, него као уплив неприродне стишане радње заглушивања. Наркоза не може никад поткријепити, као што то чини природно спавање, него свагда оставља умор и ослабелост у удовима.

С немачког превео
Љубомир Миљковић.

(Примљено у „Српској нади.“)

ОДГОВОР

Светозару Марковићу на његов чланак „Реалност у поезији.“

Кад оно 1868. године увртисмо ваш Покушај „певање и мишљење“ у „Матицу,“ не чинисмо тога за то, што пристајасмо уз умовање тамо изложено, већ понајпре с тога, што нам се свидело ваше занесено заузимање за начела једне школе, која правце иде на то, да обори, да изруга сваки занос и у поезији, а овамо даје повода овако занесеним нападајима у „науци.“ То

је занимљив контраст, истина мало смешан, ал' ипак трагичан, те с тога беше вредно изнети га пред обавештену публику. Осим тога беше и ваше разлагање и ваш начин и ваш занос тако налик на нихилистичне критике каравеловљеве, саопштене исте године у нашем листу и у истој намери, да се већ по тој наличности могао заједнички извор и пронаћи и промерити.

Пре свега морамо вам казати, да нам овде није намера упуштати се у борбу између реализма и идеализма. Но толико вам ипак морамо наговестити, да ће се по нашему мишљењу сва научна разлика између идеализма и реализма на послетку свести на разлику методе, да ће реализам бити оно, што се зове индуктивна, а идеализам оно, што се каже дедуктивна метода. Што је међу њима друге разлике, то се мора временом истрти; а почетак је томе у гдекојим струкама већ учињен.

Ми ћемо се за сада задовољити с покушајем доказа, да ви не разумете, шта је тај „реализам у појезији," што га толико потежете, или управо да га криво разумете; ил' ви или ваши учитељи, то нам је једно.

Оно што ви зовете реализмом, то се управо зове тенденцијозност. Позивајући се на примере појетског реализма, ви наводите чернишевсков роман „Что дѣлать" и романе Виктора Хига. Ови су код нас боље познати од онога, па ћемо се за то и држати њих; уједно вам захваљујемо што сте сами споменули те романе, јер у ту јаму, што мислите, да сте је ископали идеализму, стрмоглавиће се ваш реализам.

Познато је свакоме, који чита мислећи, да су готово сви романи Виктора Хига тенденцијозни, и то што новији, све тенденцијознији. Па ми вас ипак уверавамо, да облици тим романима нису ни толико реални, колико су облици у романима Е. М. Булвера; а још вас поузданије можемо уверити, да је шекспиров Отело, кога сте ви онако немилостиво испрескакали у вашем „Певању и мишљењу" далеко реалнија појава од ма ког јунака хигових романа, почињући од Зана од Изланда па све до Жилијете.

У опште се види по целом вашем разлагању о „реалности," поред свег жестоког вам заузимања за ту реалност, ипак се види, да ви имате врло „идеалне" појмове о животу. Ви не можете ни помислити, да ко може своју драгу реално љубити, ви никако не допуштате, да која мама може реално пакостити.

Нападајући „идеализам" у појезији, кога ви грдите да се оснива на теорији урођених идеја, мећете му на супрот ваш реализам, који се оснива по вама на теорији реалних „потреба"

човечијих. Што се тиче идеализма, морамо вас овом приликом уверити, да он свој суд о песничким производима (јер само о томе може овде бити реч) не оснива на теорији о „урођеним идејама“ човечијим, већ, хтедосте можда рећи, на кантовој теорији самониклости, или као што каже Кант, урођене или уложене цели (immanenter Zweck); о томе сте се могли довољно известити већ из андријевићевих „Естетичних одломака.“

Но каква је та ваша теорија „потреба?“ Ви се позивате на Чернишевскога. (Што споменусте Добровубова, долази као да је он први изрекао ону осуду на „апотекарски рецепат;“ ако то мислите онда се љуто варате. Но и по томе видимо, да ви целу ствар, о којој је реч, познајете само из руских извора.) Чујмо дакле Чернишевскога:

„Само садржина достојна пажње човека који мисли, кадра је да спасе вештину од прекора, као да је она некорисна забава, што она заиста врло често и бива. Вештачке форме не ће спасти вештачки створ од презрења или осмејка сажаљења, ако он важношћу своје мисли није кадар да одговори на питање: је ли било вредно забављати се таким беспослицама? Некорисно нема права на уважење. Човек је сам себи цел; но дела човекова морају имати цели у његовим потребама, а не у себи самима.“

Оволико сте ви сами навели из теорије чернишевскове, и по томе би рекли, да вам се врло допада кад на томе оснивате своје разлагање. Ми би рекли, да се на ту сентенцију чернишевскову може применити она позната изрека: то је разлагање и добро и ново, само што му је добро, то му није ново, а што му је ново, то му није добро. Да уметнички створ поред лепе форме мора имати и достојну садржину, ако хоће да га уважимо, то је истина, ал' није Чернишевски први наишао на њу; у осталом није та истина противна ни „идеалистама.“ Јединство садржине и облика, то је у науци о лепоме исто тако призната истина, као што је у јестаственици јединство снаге и градива („Kraft und Stoff.“) Ал' последица, што је Чернишевски изводи из те истине, можда је у тој форми нова, но није разумна. Последица није „да дела човекова морају имати цел у његовим потребама,“ већ повод; а то је са свим нешто друго.

Ви не наведосте даље, како Чернишевски разумева те потребе: да ли су то све потребе, што их год човек може имати, или што их сваки човек мора имати, јер требати то је некако на среди између моћи и морати. По осталом вашем разлагању ви као да сте ту разумели потребе, што их сваки мора имати. У тој истој мисли као да сте били и онда, кад оно рекосте у својој критици на „Младу Србадију“

у „Панчевцу," како је гладноме човеку пре̏че јести, него ићи у позориште. При томе као да сте заборавили, да се обично после обеда иде у позориште, те да је ситом човеку пре̏ча потреба ићи у позориште, слушати свирку, песму и беседе, него даље јести. А може се ваљда узети, да је половина света ако не више а оно бар један пут на дан сита, и то је јамачно боља половина света. Имају разне потребе, господине, па ако је која потреба општија и неодољивија, није тиме речено да је и племенитија и да свако треба више да се стара око намиривања општих, него својих, не велимо особних, али ба̏рем ре̏ђих потреба; и ако је која потреба народна, није тиме речено да је мора појезија намиривати.

Као што видесмо ваш Чернишевски није разумео своје претпоставке основавши на њојзи свој закључак о потребама, није разумео или бар није довољно уважио неразлучности облика од градива, од садржине. Но ви не само да нисте тога разумели, ви као да нисте разумели ни Чернишевскога. Чернишевски није тако занесен реалиста, да би форми одрекао сваки значај; он само вели: „вештачка форма не може спасти уметност од прекора, и т. д." — а тиме не само да се форма сасвим не забацује, него јој се, истина, посредно ал' ипак очевидно признаје важност. Ви као да недопуштате ни толико, кад одричете форми сваки значај уводећи споменути навод из чернишевскових списа овим речима:

„Критичари реалисте не питају никад, да ли је какво дело написано по свима вечитим непроменљивим законима о лепоме, или да ли је идеји дата естетичка форма, која јој по „рецепту" припада. Место свега тога реалисте просто узимљу садржину предмета и њу анализују."

Зар ви нађосте тај несмисао у оном чернишевсковом изрицању што га узастопце за тим наводите? Дакле форма је код вас опсена, шта ли је? Па на што онда појезија? Зар се та садржина не може приказати у много простијој форми прозе? Е, онда, да боме, разумемо ваше убеђење, по ком ће певању „настанути пошљедње вријеме." Само не разумемо, како ви можете допустити, да је икада појезије и било: јер ако садржина сама чини појезију, онда су се те све мисли могле казати у прози; ако пак и форма, онда ти створови с те стране нису вредни вашег посматрања. Та, за бога, и ви се каткад издате као неки пратилац природних наука, читали сте и Дрепера! Па о што је било природи стварати толике облике ил' „видове?" Је л' и то беспослица? И ви би још захтевали од вештине толику еманципацију од природе, да напусти читаву једну половину природног па и свог бића, да напусти форму! — А што се тиче вашег „рецеп-

та," тога нема више ни у појезији па после Лесинга ни у самој „идеалистичкој" науци о лепоме. Него по том вашем спомињању „рецепта" као да ви мислите, да садржај може бити разнији (да не речемо разновиднији) од вида? Узећемо за сада, да нисте озбиљно на то помишљали.

Него ви као да сте заборавили шта сте написали преклане у свом чланку „певање и мишљење," а не би се ни ми обзирали на њега, да га не споменусте у свом последњем писму позивајући се на њега. У томе писму изричете ово: „Оне личности у народу, које су дубље и силније осетиле све патње, које тиште цео народ и које су кадре да искажу та осећања у вештачкој форми — то су прави песници; и т. д." Елем ипак!

Што ви замерате садањој књижевној појезији, као да нема толико осећања за патње народа, као што их показују народне песме, тога с једне стране не поричемо; но с друге стране морате узети, да већину тог осећања сада потроше дневна проматрања у новинарским чланцима, у скупштинама и другим састанцима, каквих прилика није било за цвета народних песама, па узмите, да така дневна проматрања често, ако и не исцрпе мисли, што их осећање за народне патње побуди, ал' бар их толико испремећу, да се читалац песник после нерадо бави с њима. Не знате ви, какав је пегаз! Та ни најобичнија рага не пије радо из валова, што су га други коњи пре њега избарлијали, а камо ли он, крилатић!

Пре но што ћете рећи: „Ето за што је наше песништво празно, и т. д.," усудили сте се казати ово: „Од куд може да пева ко о страдању раје у Босни или у Боци кад незна ни Босну ни Боку ни по новинарским чланцима?"

Ваљда не ћете мислити, да ће бити кога од наших писмених песника, који није читао „новинарских чланака" о Босни или Боци. Него по својој прилици мислите, да за певање није доста познавати те земље само из новинарских чланака. Онда или није истина, да је Шилер писао Виљема Тела пре него што је видео Швајцарску и Алпе, или, молим вас, обавестите шилерове животописце, да досад није ни један од њих познавао шилерова живота.

На послетку примите уверење, да ми овим не ћемо да силом испунимо наше песништво; ми признајемо, да у неку руку иде на мањак, ал' надамо се, да не ће бити за дуго. Али томе су други, сасвим друкчији узроци, него што ви мислите. О њима други пут.

Уредништво „Матице."

ПОДЛИСТАК.

ГОСПОЂА СТАЈЕЛОВА.

Што је Ђурђина Санд — тај огромни ђеније са својом речитошћу и свеобухватајућим духом — по садашњост, то беше г. Стајелова — са својим мушким и енергичним духом и разумом покрај нежнога чуства женскога, савршене чаробности, образованости и песничког дара за време француске револуције и прве монархије. Признати ваља да Ђ. Санд у песништву изнад г. Стајелове стоји, јер она је један од најзнаменитијих ђенија свих времена; али у делателном захваћају друштвене образованости онога времена, у одважном и постојаном заступању својих назора и начела, — има у ових жена нешто сродно, премда им образованост из сасвим различитих извора истиче.

Ана Луиза Ђермен удата бароница Стајел-Холштајнкћи француског министра Некера, родила се у Паризу 22. априла 1766 г. Њезино васпитање под надзором разборите матере јој, и у крајње узрујаноме кругу домаћих посетитеља — којих филозофска начела осамнајстога века, слободни назори како у политичном, тако у религиозном погледу — развијаше се доста безазорно. Као што већ рекосмо, њезина прва младост развила се у узрујаном времену, а образоваше се изнајпре читањем књига, докле е револуција на рад не подстаче.

То беше доба у ком сваки мислећи дух осећаше се некуд позван на рад — свима овладаше нека модерна болест — нагон к књижевности; и тај општи правац обузе и нашу ватрену и одушевљену девојку ма да се мати јој узалуд труђаше да је од тога задржи; јер та паметна жена и нежна мати предвидила је, да ће време тако нежну и гибку природу, тако усијану машту сатрти, ако се тим бујним душевним нагонима ода. Али ћерка њезина немогаше одољети општој зарази, она писаше.... На тај одушевљени рад трошаше она сваки слободан трепутак свој и сваки листак артије тако приљежно, да већ пре но што је своју седамнајсту годину навршила била, угледаху света три дела јој: једна комедија и две трагедије у стиховима под насловом: „Jane Grey“ и „Montmorency“, а покрај ових више мањих покушаја и ситница, које су кад јавно кад опет крадом испод пера јој — без сваке припреме и унутрашњег дотеривања — истицале.

Кад Ђермена своју двадесету годину наврши, уда се по жељи матере своје — за данског посланика код француског двора барона Стајел-Холштајн-а, човека старијега, али врло свестрано наученога. — Млада домаћица сада тек имађаше прилике бивати у кругу најодабранијих људи

онога времена. Мржњу, која овладаше племићком странком против оца јој, враћаше им она изразима ватреног слободоумља и родољубља, и којим проникнуто беше 1788. г. први пут на свет издато дело јој под насловом: „Писма о делима и карактеру Жана Русо-а.“

Кад је букнула револуција придружи се г. Стајелова сасвим њезином духовном покрету, и ту јој се политични назори све већма демократски образоваху. Отац јој на скоро мораде се уклонити из Француске, али она са својом породицом остаде у Паризу одлучно осуђујући револуцију и неуморно избављајући људе од смрти. Између осталог рада њезиног у то доба, поднесе г. Стајелова министру Монтморену пацрт, по којем би се краљева породица врло лако у бегству спасти могла; но овај не буде усвојен, а усљед тога изгуби она поверење у народној странци, те мораде утећи у Швајцарску, гди једно време проведе у Копету спајилуку очевљевом на женевском језеру, а касније оде у Енглеску и онде издаде на свет дело што га написа у обрану краљице Марије Антоанете.

Кад 1793. г. Данска приповна Француску републику, буде јој дозвољено да се са својом породицом поврати у Париз. Ту се на скоро опет искупише у њезиним салонима све поглавице онога времена, а наиме Барас постаде њезин бранилац, покрај којега дође г. Стајелова до тако огромног уплива у политици да 1796. г. на њезину препоруку беше за министра спољних послова изабран Талеран, који се у то доба беше повратио из Америке. Међутим сред бурних времена револуције истекоше из пера јој неколико најђенијалнијих ако и не најисцрпљивијих дела. Од г. 1796. беше г. Стајелова растављена од свога мужа; али 1798. г. реши се она — почем је муж јој оболео — да га прати у Швајцарску, гди га све до смрти његове 1802. г. неговаше. После смрти мужевљеве врати се г. Стајелова на ново у Париз и буде представљена Наполеону Бопанарту, који за љубав јој избрише име оца њезиног са листе на којој прибележена беху имена француских изгнаника.

Наскоро после повратка Некеровог у Париз, напише он једно дело у коме јавно осуђиваше првога конзула због његове намере да наново оснује монархију у Француској; због те упреде буде Некер са ћерком опет из Париза прогнан и тако г. Стајелова живеше кад на очевом спајилуку у Швајцарској, кад опет путоваше, од куда стече неумрло име са својих дела: „О књижевности и њезином утицају на друштвени живот,“ и роман под насловом: „Delphine.“ који јој наиме у Вајмару и Берлину најљубазнији дочек спреми. У Берлину упозна се г. Стајелова са А. В. Шлегелом, човеком суједним али свестрано наученим, па у његовом друштву пропутује 1806. г. читаву Италију и тај човек много је допринео, те наученост г. Стајелове постаде меродавна. Плод тога путовања беше њезино најотличније дело: „Corinne ou l' Italie,“ у ком писатељки врло сретно за руком испаде француски роман претопљен у ватрене изразе талијанске.

За њезиног бављења у Бечу 1810. г. написа г. Стајелова дело под насловом: „Књига о Немачкој," од којег прво издање Наполеон даде преко Саварија свога министра полиције — уништити и које тек г. 1814. на свет изађе. После повратка у Швајцарску венча се г. Стајелова са младим официром de Rocca али наполеонова полиција са својим пакосним задиркивањем отера је чак на ладни север у Петроград и Москву.

Неће бити сувишно ако овде споменемо како се о бављењу г. Стајелове у Русији одазвао између осталих у својим записницима велики песник руски Пушкин. „Из свих дела госпође Стајелове вели он, заслужује дело јој: „Десетогодишње изгнанство." Бистар и дубок поглед, поражавајуће са своје новости примедбе и истине, благодарност и доброжелателност којим је проникнуто дело то, једном речи све у њему служи на част уму и осећајима те ванредне жене. Ни сами непријатељи њезини не могаху одрећи скромност и истинитост која у њему дише а наиме онде, гди га је писателька посветила описивању наше отачбине. Госпођа Стајелова оставила је Русију као своје свето уточиште, као породицу, у којој беше искрено и срдачно примљена. Испуњавајући дужност племенитога срца, говори она о нама с поштовањем и скромношћу, из душе хвали, а позорљиво осуђује... једном речи: не изнаша сплетке из куће и породице наше, као што је то наша домовина од странаца већином, за наше гостопримство у награду добијала. Будимо дакле благодарни знаменитој гошћи нашој: поштујмо славну успомену њезину, као што она наше гостопримство поштује."

Из Русије пође г. Стајелова у Штокхолм и ту изгуби у двобоју свога најмлађега сина. За свога бављења у Швецији пропутује она све суморне пустаре финландске. Удаљена од свега што јој срцу драго беше ова већ временита жена, гоњена кроз седам година од неуморног деспотизма наполеоновог, а при том непрестано радећи и учествујући у политичном кретању европском, наравно да јој немогућно беше сачувати свежину душевну која је наиме нужна за описивање природе и њезиних лепота. Није дакле чудити се што су јој оне црне стене, густе дремајуће шуме са својим сребрним језерима сету увећавале!

Заостали недовршени записници њезини прекинути су мрачним описивањем Финландије. Но ми држимо да је право имао немачки писац Берне, који између осталог о г. Стајеловој и ово рече: „О тој знаменитој жени ваља да сваки мислећи човек с поштовањем говори; њу је Наполеон удостојио свога гоњења, монарси поверења, а читава Европа свога поштовања."

Године 1813. налазимо г. Стајелову у Енглеској, и тек после пада наполеоновог 1814. г. врати се она у Париз. Кад се Наполеон врати са Елбе, уклони се г. Стајелова опет у Копет; и тек после новог државног устројства у Француској, буде јој дозвољен повратак у отачбину, а ује-

дно и уважена негдашња тражба оца њезиног, који имађаше примити и државног фонда своту од два милијуна франака, — и од тога доба све до своје смрти 1817. г. проживи г. Стајелова пријатно и мирно у своме породичном кругу. Скупљена дела њезина издаде на свет после смрти јо. најстарији син њезин у 18. свезака.

Написала М. Лебедева.

РАЗНЕ ИЗРЕКЕ.

Један велики филозоф каже, да има три ствари, које су тешке: прво тајну чувати; друго: увреду заборавити; треће: своје празно време добро употребити.

Слаби људи увек исмевају друге, а не знају да је то највећа малодушност и да баш њи треба највише сажалевати.

Пијанство истера из нас човека и онда остане још само животиња.

Младо девојче, у којем се појаве прве тајне природне и које олако узима прве осећаје љубавне, исто је као дете, што се игра на обали морској када долази плима; оно и не слути, да тек што није вода дошла па га валима својим поклопила.

Ништа човека већма не изображава него ли забава са мудрим људима. Човек је од природе дивљак — он престаје бити животиња само онда, ако свој дух изобрази.

Најбољи војник је онај, коме не треба ни добош ни труба када иде у бој.

Најбољи је ученик онај, који чини своју дужност, а и не помишља на награду. Најбоља му је награда што зна да је учинио своју дужност.

Као што у књижевности налазимо увек нешто новога а нешто истинитога, али мало новога што би у једно било и истинито: тако и у животу налазимо људи, који су велики, а других опет, који су добри, али врло их мало има, који су уједно и велики и добри.

Читаоцима „Матице.“

Овим бројем престаје „Матица“ излазити. Читаоци ће наши најбоље знати, да ли је „Матица“ достојно попуњавала оно место, које је у књижевности српској била заузела, и да ли је и у колико привређивала на пољу наше „књижевности и забаве.“ Уредништво матичино мирном савешћу ишчекује пресуду српскога критика, који по правди узхте писати повесницу наше новије књижевности. Ако „Матица“ није привредила што напретку српском, наудила му за цело није ни у чему. Што она није, може бити, онака била, каква би требала да буде, што није била онаква, какви су слични листови у других сретнијих народа: томе је, слободно смемо рећи, најмање уредништво криво. Лист, коме је цел, да буде средиште, око којег ће се прикупљати књижевна радња са свију страна народа, не може бити друкчији него сама та радња. Лист такав не може бити друго што, до огледало добрих и рђавих страна те радње. То мора на уму имати сваки, који хоће да пресуђује књижевну радњу „Матице.“

Остаје нам да кажемо за што престаје „Матица“ излазити. Узрок је тај нашем читалачком свету већ познат, али га ми ипак и овде морамо споменути. Једини је узрок тај, што је „уједињена омладина српска“ покренула лист, који од прилике исти задатак има што и „Матица.“ Тај је лист „Млада Србадија.“ Књижевно одељење „Матице Српске“ мислећи, да би поред „Младе Србадије“ излишна била „Матица,“ одлучило је, да „Матица“ престане излазити. Уредништво овога листа праштајући се дакле са писцима и читаоцима „Матице,“ изриче и једнима и другима своју срдачну захвалност на одзиву, којим му је помогао, те је могло лист овај издавати, и нада се, да ће се и у „Младој Србадији“ са многим писцем и читаоцем матичиним састати, јер ако око и којег листа, то око „Младе Србадије“ ваља да приону и писци и читаоци српски, те да га једни морално а други материјално потпомогну, како би што боље одговарао огромном задатку своме.

Праштајући се од читалаца наших молимо оне, који су платили на више од по године, да нам изволе јавити шта да чинимо с њиховим сувишком. Ми ћемо им, по захтевању, или новце вратити, или ћемо им, ако им по вољи буде, у накнаду онолико свезака „Српскога Летописа“ послати, колико им сувишак износи.

На послетку умољавамо дужнике наше, којих је приличан број, да што пре пошљу дугове своје благајници „Матице Српске“, да их не би морали и посебице опоминати.

Уредништво „Матице.“

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Српске књиге.

КРАЉЕВИЋ МАРКО И МУСА КЕСЕЦИЈА. Јуначко позорје у три радње. По народној песми написао Александар М. Вукомановић. У Београду у државној штампарији. На 12-ни, 71 стр. Стоји?

ДАР ДОБРОЈ ДЕЦИ у основним школама. Саставио Милорад П. Шапчанин. Прегледала и одобрила школска комисија. Издало министарство просвете и црквених дела. У Београду у државној штампарији 1870. На 12-ни, 122. стр. Стоји?

СРПСКА ЧИТАНКА за ниже гимназије и реалке. Књига прва. Саставио Стојан Новаковић. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду. Штампа и издање државне штампарије 1870. На 8-ни, VIII. и 304 стр. Цена 6 гр. чарш.

КАЛУЂЕРСКА ВЛАДА. Написао ђенерал Гарибалди. Превео Сима Поповић. I. У Београду у државној штампарији 1870. На 12-ни, 2 л. и 132 стр. Стоји?

ХАЈНРИХ ПЕСТАЛОЦИЈЕ и његова педагогијска радња. По К. Р. Алберту и Х. Морфу. Израдио Милорад П. Шапчанин. Прештампано из подлистка „Србских Новина“ У Београду државна штампарија 1870. На 16-ни, 6 стр., Стоји?

УГЛЕДИ ЗА МАЛУ ДЕЦУ. Од грофице Сесир. Део I. Са осам каменореза. Превели с француског на српски М. А. Анастасијевић и М. Миловановић. У Београду државна књигопечатња 1870. На 8-ни, IV. и 114 стр. Стоји?

ПРЕДЛОГ ЗА ПРЕУСТРОЈСТВО. (Поднели су га петој скупштини уједињене омладине српске ови чланови њезини: Г. Гершић, Каменко Ј. Јовановић, др. Јовановић. Влада Стратимировић, Ј. Илијћ, М. Пантелић, П. Татић, Божидар Поповић, Л. Костић, Стеван Поповић, Ђорђе Ракић, Јов. Љ. Панајотовић, К. А. Јовановић, Панта Поповић, Л. А. Јовановић, Љуба Стефановић.) У Новом Саду, платонова штампарија 1870. На 1. листу.

САДРЖАЈ.

Дневник залишна човека. Написао Иван С. Тургењев. (Свршетак.) С руског. *-* — Српске народне песме. (Из збирке Б. У. М.) — Шта је спавање. С немачког превео Љубомир Миљковић. (Примљено у „Српској нади.“) — Одговор Светозару Марковићу на његов чланак: „Реалност у појезији.“ од уредништва „Матице.“ — Подлистак: Госпођа Стајелова. Написала М. Лебедева. — Разне изреке. — Читаоцима „Матице,“ од уредништва „Матице.“ — Библијографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1870.

AP
56
M33
1870

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.